EGRI CSILLAGOK

(BORNEMISSZA GERGELY ÉLETE)

REGÉNY KÉT KÖTETBEN

IRTA
GÁRDONYI GÉZA

BUDAPEST,
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
1909

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-25-1 (online)
MEK-13387

TARTALOM

I. KÖTET.

ELSŐ RÉSZ.
HOL TEREM A MAGYAR VITÉZ?

MÁSODIK RÉSZ.
ODA BUDA!

HARMADIK RÉSZ.
A RAB OROSZLÁN.

II. KÖTET.

NEGYEDIK RÉSZ.
EGER VESZEDELME.

ÖTÖDIK RÉSZ.
HOLD-FOGYATKOZÁS

I. KÖTET.

ELSŐ RÉSZ.
HOL TEREM A MAGYAR VITÉZ?

I.

A patakban két gyermek fürdik; egy fiu meg egy leány. Nem illik tán, hogy együtt fürödnek, de ők ezt nem tudják; a fiu mindössze hét esztendős; a leány két évvel fiatalabb.

Az erdőben jártak, patakra találtak. A nap tüzesen sütött. A víz tetszett nekik.

Először csak a lábukat mártogatták bele, azután bele-ereszkedtek térdig. Gergelynek megvizesedett a gatyácskája, hát ledobta. Aztán az ingét is ledobta. Egyszercsak ott lubickol meztelenen mind a kettő.

Fürödhetnek: nem látja ott őket senki. A pécsi út jó messze van oda, s az erdő végtelen. Ha valaki meglátná őket, lenne is ne-mulass! Mert a fiucska csak hagyján, - az nem úrfi; de a leányka, az a tekintetes Cecey Péter úr leánykája, - kisasszony, - és úgy illant el hazulról, hogy senkise látta.

Még igy csupaszon is látszik rajta, hogy úri leány: kövér, mint a galamb és fehér, mint a tej. Ahogy ugrándozik a vizben, a két kis hajfonat ide-oda röppen a nyakán. No bizony, nem szép haj: fehér, mint a kender; de gyereknek ilyen is jó.

- Derdő, - mondja a fiunak, - uttyunk.

A Gergőnek nevezett ösztövér barna fiu háttal fordul, amaz meg belekapaszkodik a nyakába. Gergő megindul a part felé, a másik gyerek meg a viz szinén lebeg és rugódozik.

Azonban, hogy a parthoz érnek, Gergő belefogódzik a kákabokor zöld üstökébe, és aggodalmasan néz körül.

- Jaj, a szürke!

Kifut a vizből és ide-oda futkos, vizsgálódik a fák között.

- Várjon, Vicuska, - kiáltja a leánynak, - várjon, mingyárt jövök!

S azon meztelenen elnyargal.

Néhány perc mulva egy vén szürke lovon tér vissza. A ló fején hitvány madzagkötőfék. Össze volt az kötve a lábával, de eloldozódott.

A gyerek hevesen csapkodja a lovat egy somfagallyal. Az arca sápadt. Hogy visszaérkezik a fürdőhelyre, a lónak a nyakába kapaszkodik, s lecsuszik, leugrik róla.

- Bujjunk el! - mondja dideregve. Bujjunk el! Törököt láttam.

A lovat egy-két rántással fához köti. Felkapkodja a földről a ruháját. S fut a két meztelen kis gyerek egy galagonyabokornak. Megbujnak, meglapulnak a bokor mögött a fűben.

Abban az időben nem volt ritkaság a török az útakon. S te, kedves olvasóm, aki azt gondolod, hogy ez a két gyerek most ezen a nyáron fürdött a patakban, bizony csalódol. Hol van már az a két gyerek, hol? És hol vannak mindazok az emberek, akik ebben a könyvben eléd jönnek, mozognak, cselekszenek és beszélnek? Por az mind!

Hát csak tedd félre az idei kalendáriumot tisztelt olvasóm, és vedd elő gondolatban az 1533-ikit. Annak az évnek a májusában élsz te mostan, s vagy János király az urad, vagy a török, vagy I. Ferdinánd.

Az a kis falu, ahova a két gyermek való, a Mecsek egy félreeső völgyében áll. Valami harminc vályogház, meg egy nagy kőház mindössze. Az ablakok olajos vászonból vannak minden házon. Az úri házon is. De máskülönben olyan házak, mint a mostaniak. A kis falut sűrü fák lombozzák körül, s a lakók azt gondolják, hogy a török sohase talál oda. Hogy is találna? Az út meredek, szekérnyom nincs. Torony sincs. Az emberek élnek, halnak a kis rejtek-faluban, mint az erdei bogarak.

A Gergő gyerek apja valamikor kovács volt Pécsett, de már meghalt. Az asszony Keresztesfalvára húzódott az apjával, egy ősz öreg paraszttal, aki harcolt még a Dózsa György lázadásában. Azért is kapott menedéket a falu uránál, Ceceynél.

Az öreg néha átment az erdőn Pécsre, hogy kolduljon. Abból éltek télen is, amit az öreg koldult. Az uraság házától is csöppent olykor az asztalukra.

Hát azon a napon is a városból jött meg az öreg:

- Legeltesd meg a szürkét, - mondotta az unokájának, - nem evett szegény reggel óta semmit.

Igy indult ki Gergő a lóval az erdőbe. Útközben ahogy elment az uraság háza mellett, a kis Éva kibujt a kertajtón és könyörgött neki:

- Derdő, Derdő, hadd menjek veled!

Gergő nem merte azt mondani a kisasszonynak, hogy maradjon odahaza. Leszállt a lóról, és vezette Évát, amerre az kivánt menni. Éva arra kivánt menni, amerre a pillangók. A pillangók befelé röpültek az erdőnek, hát ők is arra futottak. Végre, hogy a patakot meglátták, Gergő füre bocsátotta a lovat. Igy kerültek ők az erdei patakba és a patakból a galagonyabokor mögé.

Lapulnak. Reszketnek a töröktől.

És a félelmük nem árnyéktól való. Egynéhány perc mulva ropogás hallatszik a harasztban, és mingyárt rá egy strucctollas fehér töröksüveg meg egy barna lófej jelenik meg a fák alatt.

A török ide-oda forgatja a fejét. Ránéz a szürkére. A maga sötétpej kis lovát kantáron vezeti.

Most már látni, hogy a török csontos arcu barna ember. A vállán diószin barna köpenyeg. A fején tornyos fehér süveg. A félszeme be van kötve fehér kendővel. A másik szeme immáron a fa mellé kötött szürkét vizsgálja. Nem tetszik neki, az látszik az arca fintorgatásán. De azért eloldja.

Jobban tetszene neki a gyerek, akit a lovon látott. A gyerek jobban kél, mint a ló. A konstantinápolyi rabvásáron háromszor is annyit adnak érte. De a gyerek nincsen sehol.

A török megnézi egynéhány fának a hátát, és felvizsgálódik a lombokra is.

Azután tiszta magyar szóval kiált:

- Hol vagy fiucska? Gyere elő kis pajtás! Fügét adok! Gyere csak elő!

A gyerek nem jelentkezik.

- Gyere elő, te! Ne félj, nem bántalak! Nem jössz? Ha nem jössz, elviszem a lovadat!

És csakugyan összefogja egy kézbe a két ló vezetékét, és viszi magával el a fák között.

A két gyerek némán és sápadtan hallgatta eddig a törököt. A fügekinálás nem oldotta fel őket a rémület dermedtségéből. Sokkal többször hallották otthon a *Vigyen el a török!* - szidást, meg a hajmeresztő török meséket, hogysem akármiféle édesgetésre előbátorodtak volna. Hanem mikor azt mondta a török, hogy elviszi a szürkét, a Gergő gyerek megmozdult. Ránézett Évicára, mintha tőle várna tanácsot, s olyan arccal nézett rá, mint a kinek tüske szurja a talpát.

A szürkét viszik! Mit szólnak otthon, ha ő a szürke nélkül tér vissza?

A kis Éva mindezekre a gondolatokra nem felelt. Sápadtan kucorgott mellette. Nagy kék szeme megnedvesült a rémülettől.

Azonban a szürke ment. Gergő hallotta a lépéseit. Nagy lomha lépései vannak a szürkének. A száraz haraszt egyenletesen csörög a lába alatt. Hát viszi a török, csakugyan viszi!

- A szürke..., - hebegi Gergő siróra torzult szájjal.

És fölemeli a fejét a fűből.

Megy a szürke, megy. Csörög az erdei haraszt a lába alatt.

De már most elfeledkezik Gergő az egész világról: fölugrik és utána iramodik azon csupaszon a szürkének.

- Bácsi! - kiáltja reszketve, - török bácsi!

A török megáll és elvigyorodik.

Jaj de csunya ember! Úgy vigyorog, mintha harapni akarna!

- Bácsi, a szürke, - rebegi sirva Gergő, - a szürke a miénk...

És megáll vagy husz lépésnyire.

- Gyere hát, ha a tietek, - feleli a török, - nesze.

Azzal elveti a kezéből a szürke kantárszárát.

A gyerek most már csak a szürkét látja. Ahogy a szürke nagylomhán megindul, odaszökik és megfogja a kantárt...

Ebben a pillanatban ő is fogva van. A török nagy erős ujjai átkapcsolják gyönge kis meztelen karját, s ő felrepül a másik lóra, a pejre, annak a nyergébe.

Gergő sivalkodik.

- Csitt! - mondja a török, előkapva a dákosát.

Gergő azonban tovább kiabál:

- Vicuska! Vicuska!

A török arra forditja a fejét, amerre a fiu. Keze a tőrön.

Persze, amint a másik kis meztelen gyerek fölemelkedik a füből, visszadugja a dákost és elmosolyodik.

- Gyere, gyere, - mondja, - nem bántalak.

S megindul a két lóval a leányka felé.

Gergő le akar ereszkedni a lóról. Gergő hátán nagyot csattan a török tenyere. Gergő tehát bőg és ültön marad, a török meg otthagyja a két lovat és fut a kislány után.

A szegény kis Vica menekülne mostan, de aprók a lábak és magas a fü. Elbukik. Csakhamar ott rugódzik és sivalkodik a török ölében.

- Csitt! - szól a török rácsapva a gömbölyüjére, - csitt, mert mindjárt megeszlek, ha el nem hallgatsz! Ham - ham!

A kisleány elhallgat. Csak a szivecskéje ver, mint a marokba fogott verébé.

Azonban, hogy a lovakhoz érnek, ujra kitör belőle a kiáltás:

- Apuska! apa!

Mert a kétségbeesés azt gondolja, hogy elhallatszik a kiáltása minden messzeségre.

A Gergő gyerek is bőg. Az öklét a szemén forgatva sirja:

- Haza megyek, haza akarok menni!

- Hallgass, rongyos fattyu! - rival rá a török, - mert mingyárt kétfele hasítlak!

És fenyegetően rázza az öklét Gergő felé.

A két gyerek elhallgat. A leányka szinte ájult rémületében. Gergő csöndesen picsogva ül a pej hátán.

És mennek.

Kiérnek az erdőből. A Gergő gyerek látja, hogy a Mecsek útján fölfelé szekerező török nép tarkállik. Lovas akindsik, gyalog azabok, tarka öltözetü szabad katonák. Virgonc kis lovakon ülve szállingóznak hazafelé.

Az a csoport, amelyik előttük megy, valami tiz megrakott kocsit és szekeret kisér. A szekereken fehér ágynemü, szekrények, ágyfák, hordók, székek, vadbőrök, gabonás zsákok rendetlen össze-visszaságban. A szekerek mellett megláncolt lábu, hátrakötött kezü bús rabok ballagnak.

A mi janicsárunknak három szekere és hét rabja van. Öten vannak még kéknadrágos, piros-csizmás, fehérsüveges janicsárok, három pedig prémes sapkáju, nagy dárdáju azab. A fél-szemünek porral lepett fehér strucctoll leng a süvege elejétől hátrahajoltan, csaknem a háta közepéig.

Mig bent időzött az erdőben, a három szekér félreállott oldalt az út szélén, és helyet engedett a többi hazavonulónak.

A janicsárok nevetve fogadják a két gyereket, meg a szürkét.

Mit locsognak törökül? azt Gergő nem érti. Róluk beszélnek meg a lóról, az látszik rajtok. Mikor őrá néznek meg Vicuskára, nevetnek. Mikor a lóra néznek, úgy integetnek, mint mikor az ember legyet kerget.

A török feldobja a két gyereket a kocsira, az ágynemü tetejére. Egy pufók hajadon ül ott, megláncolt lábu rableány, arra bizza őket. Azután egy szennyes zsákot old meg az egyik sapkás török és mindenféle ruhát huzkod ki belőle. De az mind gyermekruha. Van közte kis szoknya, kis szűr, pittykés mellény, sapka, kalap, kis csizmák. A török elővalaszt két kis inget meg egy kis szűrt és feldobja a szekérre.

- Öltöztesd fel őket, - mondja a félszemü a leánynak.

A leány körülbelül tizenhét esztendős. Parasztleány. Ahogy öltözteti a gyerekeket, megöleli és megcsókolja őket.

- Hogy hivnak, angyalkám?

- Vicuska.

- Hát téged, lelkecském?

- Gergő.

- Ne sirjatok, kedves. Velem lesztek.

- De én haza akarok menni, - sirja Gergely.

- Én is, - sirja a leányka.

Vica magához öleli őket mind a két kezével:

- Majd hazavezet a jó Isten, csak ne sirjatok.

II.

A falubeli kutyák mérges csaholással ugrálnak körül egy fehérszakállu és nagyhaju zarándokot. Le is húznák róla a csuhát bizonyára, ha nagy keresztes végü botjával vitézül nem hadonázna maga körül.

Eleinte az út közepén ment, de hogy a nagy bozontos kutyák mindegyre szaporodtak, óvatosan nekihátrált egy *L* alakban megszögellő sövénynek, és a hátát abban megvetve várta, hogy valaki előjön és megszabaditja az ostromtól.

Azonban akik elő is jöttek a nagy ugatásra, azoknak a szeme a faluba vágtató öt magyar vitézre fordul. Egy pirosköpenyeges szőke dalia lovagol elől. Darutoll a süvegén. Előtte a nyergen keresztbe fektetett puska. Könnyü, meggyszin zekéje alól páncéling csillog. Mögötte négy másik vitéz. Hogy beérkeznek a faluba, jobbra-balra forgatják a fejöket, mintha valami csoda volna annak a falunak minden háza.

A Cecey kapuja előtt egy dárdás parasztember ült. Kövön ült és szunyókált. A robogásra fölhorkant az álmából. Sietve kitárta a kapu másik szárnyát is, és a lovagok beugrattak a hidon át az udvarra.

Cecey ott gubbaszkodott a szérü árnyékán, mint valami vén sas. Néhány jobbágya nyirt ott birkát. A kezökben olló, az oldalukon kard. Ilyen világ volt akkor Magyarországon!

Cecey meglátta a vitézeket. Fölkelt és eléjök baktatott. Furcsa járása volt az öreg úrnak: az egyik lába nem hajlott térdben, a másik nem hajlott bokában. De hogy is hajlott volna, mikor fából volt mind a kettő. És a jobb keze is hiányzott: a vászonzeke ujja csak lötyögött a csuklóján.

A darutollas vitéz leugrott a lóról, és a lova kantárát az egyik közvitéznek dobta. Ceceyhez sietett.

- Dobó István vagyok, - mondotta, a süvegét levéve, bokáját összeütve.

Hosszu csontos legény, de csupa erő minden mozdulata. S a szeme hegyesen néző erős szürke szem.

Cecey hátradugta a kezét.

- Kinek a hadában szolgálsz?

- Most a Török Bálintéban.

- E szerint Ferdinánd hive vagy. Isten hozott, ecsém.

S kezet nyujtott neki. Egy pillantással végignézte a paripáját, másik pillantással a kardját.

- Hát mi szél hordoz erre?

- Mink bizony, bátyám, Palotáról jövünk.

- A Móré várából?

- Nem a Móré vára az már.

- Hát?

- Most éppen senkié. Meg várnak se vár az már, hanem kőhalom.

Az öreg falábú elbámult.

- Lerontottátok?

- Földig.

- Hála Istennek. No gyere be a hüvösre, öcsém, ide a tornác alá. Nézd csak, anyjuk, vendégünk érkezett.

- Lerontottátok! - kiáltott ujból elbámulva.

A kis kövér úri asszony ott forgott már a tornácon: asztalt igazitott az árnyékra egy cseléddel. A másik cseléd meg nyitotta már a pinceajtót.

- Hogy is hivnak, öcsém, Bodó vagy Dobó?

- Dobó István.

- Dobó Pista, - szólt Cecey, bemutatva az ifjut a feleségének.

Aztán intézkedett, hogy a katonák is bort és ennivalót kapjanak, s egyben a papért is futtatott.

- Mielőtt leülnék, bátyám, - mondotta Dobó, - meg kell kérdeznem, hogy nincs-e itt Móré? Mert én őt keresem.

- Nem láttam a gézengúz haramiáját. De ne is lássam, csak az akasztófán.

Dobó a fejét csóválta:

- Akkor rossz nyomon járunk.

Aztán vizet kért.

- Hát várj, mingyárt hozzák a bort, - mondotta Cecey.

- Vizet iszom, ha szomjazom, - felelte Dobó.

S fölfogta a nagy csöcsös korsót és a szájához emelte.

- Megengedi, bátyám, hogy estig itt pihenjek - kérdezte a viz után szakadó jóizü sóhajtással.

- De el sem eresztelek egynéhány napig! Hova gondolsz!

- Köszönöm. Nincs most farsang. Este tovább megyünk. Hanem a vasingemet szeretném letenni. Kutya meleg ez ilyen időben, ha csupa lyukból varrták is.

Mig Dobó a szobában vetkeződött, beérkezett a kapun a zarándok is.

- Te a baráttól jösz! - szólalt rá Cecey, a fejét fölemelve.

- Attól, - felelte bámulva a zarándok. - Honnan tetszik tudni?

- Nem boszorkányságból, elhiheted. A szakállad borz-zsirtól fehér, azt az első szempillantással megösmertem.

- Igaz, - felelte az ember.

- Ebből látom, hogy messziről jösz hozzám.

- Az is igaz.

- Nekem pedig messze földről nem igen izenget más, csak a sajóládi gvárdián, aki atyámfia.

- Dejszen nem gvárdián az már régen, hanem a király barátja.

- Azt is tudom, üsse meg a mennykő a gazdájával együtt. Hogy hinak?

- Varsányi Imrének.

- Hány esztendős vagy?

- Harminc.

- Nohát lássuk: mi hirt hoztál?

A zarándok leült a földre és a csuhája bélését bontogatta.

- Istentelen melegség van erre, - dünnyögött jókedvüen. - Oszt annyi a török, mint a légy.

- A barátnak köszönhetjük, meg a királyodnak. No, hova a pokolba varrtad úgy azt a levelet?

Varsányi elővonta végre a kis vörös-pecsétes levelet, és átadta.

- Adjatok enni-innivalót ennek az embernek, meg szállást is, - szólt Cecey a feleségének.

És feltörte a pecsétet. Kibontotta a levelet.

- Az, - szólt a levélbe belehunyorítva, - a barát irása. Tiszta, mint a nyomtatás, de nagyon apró. Én ugyan el nem olvasom.

A zarándok beljebb ült a diófának az árnyékába.

- Bizonyosan jót irt pedig, - mondotta. Mert nem noszitott, hogy siessek. Mikor nagypöcsétes levelet küld, mindig sietnem kell. Ez csak olyan kispöcsétes; nem ország dolga.

S hogy ily bölcsen megkülönböztette a leveleket, elégedett arccal húzott egyet az eléje tett boros fazékból.

Az asszony is a kezébe vette a levelet. Nézte alól, felül, s nézte a széttöredezett pecsétet. A zarándokhoz fordult.

- Egészséges a Gyuri bácsi?

A zarándok sajtot evett. Nagyot nyelt.

- Nem beteg az soha.

Egy bikafejü, vállas és erős vén pap fordult be a kapun. A jövevény felállott és kezet akart neki csókolni.

- Pápista vagy? vagy újhitü? - kérdezte a pap.

És mellközépig érő fehér szakállát simogatta, hogy a zarándok kezet ne csókolhasson.

- Pápista vagyok, - felelte a zarándok.

A pap akkor elfogadta a kézcsókot.

Bementek a szobába. Ott a pap az ablakhoz állott, és magyarul olvasta a diák levelet:

- *Kedves sógorom...*

Különös tompa hangja volt a papnak. A mássalhangzókat csak sejteni lehetett a beszédében. De azért, akik megszokták, értették a beszédét.

Folytatta:

- *... és kedves Juliska. Istentől jó egészséget és zavartalan életet kivánok mindnyájatoknak. Továbbá arról értesültem, hogy ott a ti vidékteken napról-napra dúl hol Móré, hol a török, és hogy már csak a földhöz tapadt jobbágyság marad meg a helyén: aki teheti fut, ki a felvidékre, ki pediglen által a némethez. Hát ti, ha még életben vagytok, szerelmesim és ha még ott vagytok Keresztesen, ti is mentsétek magatokat. Beszéltem őfelségével, hogy térítse meg a károtokat...*

- Ne olvasd tovább! - pattant fel Cecey, - ebnek kell eb kegyelme!

- Csöndesen, kedvesem, - csillapította az asszony. György okos, György tudja, hogy mi Zápolyától nem fogadunk el semmit: hallgassa végig kegyelmed a levelet.

A pap összeráncolta bozontos szemöldökét, és tovább olvasott:

... A király ugyan nem adhatja vissza Sásodot, de van egy falu Nagyvárad közelében...

- Hagyd abba, hagyd abba, Bálint! - szólt Cecey a haragtól kitüzesedve.

- Már más következik, - felelt a pap.

És olvasott tovább:

De ha már úgy beléd csontosodott volna az iránta való gyűlölség...

- Belém, belém! - kiáltotta az asztalra csapva Cecey, - sem ezen, sem a másvilágon! Vagy ha ottan, hát ott is csak fegyverrel!

A pap tovább olvasott:

... Itt Budán az én kis házam üresen áll és mi nemsokára Nagyváradra költözünk. Csak egy ijjgyártó lakik benne az alsóházban. A felházi három szoba üres.

- Nem kell! - kiáltott Cecey fölkelve. A Zápolya pénzén vetted, barát! Düljön össze, ha belemegyek!

- Tudod is te, hogy azon vette! - szólt a pap boszúsan. Hátha örökség?

De Cecey már nem hallgatott rájuk. Dühösen kiektett-baktatott a szobából, és végigkopogott a tornácon.

A zarándok ott falatozott a tornác végén, a diófa alatt. Megállott előtte haragos peckesen:

- Mondd meg a barátnak, hogy tisztelem: amit irt, annyi, mintha nem irt volna!

- Hát nem viszek levelet.

- Nem.

Azzal tovább baktatott ki a szérüre. Föl és alá toppogott a napon. Olykor jobbra-balra csapkodott a botjával a levegőben, és haragosan mormogta:

- A fejem még nem fa!

A parasztok sebesen nyírták a birkát.

A kutyák is távolabb huzódtak. Még a ház is mintha lejebb csúszott volna a parton.

Az asszony a pappal a tornácon állott. A pap a vállát vonogatta.

- És ha nem örökség is, - mondotta, - munkájából való szerzeménye a barátnak. És ráiratja a nevére. Akkor aztán Cecey-ház, és nem parancsol benne a király se.

Dobó kilépett a szobából. Az asszony bemutatta őt a papnak. Cecey is visszatért, és rárivalt a papra:

- Te pap, te megfordultál! Te még utóbb beszegődsz Jánoshoz zászlótartónak!

- Te meg vénségedre leteszed a magyar nevet! - mordult vissza a pap.

- Te beállsz hóhérnak! - rikácsolt Cecey.

- Te meg németnek! - bőszült fel a pap.

- Hóhér!

- Német!

- Sintér!

- Hazaáruló!

A két ősz ember szinte kék volt már a dühtől, ahogy egymásra orditozott. Dobó csak azt várta már, hogy mikor kell őket széjjelválasztani.

- Ne veszekedjenek, az Isten áldja meg kegyelmeteket, - mondotta nyugtalanul, - vagy inkább vesszenek össze a törökkel.

- Nem érted te ezt, öcsém, - felelt Cecey, a székre zöttyenve, - ennek a papnak a nyelvét vágatta le Szapolyay, nekem meg a jobb kezemet. Hát nem bolond ez, hogy a maradék nyelvével Szapolyayt védi?

- Ha csak az én ellenségem volna, - felelt a pap is megcsöndesült hangon, - régen megbocsátottam volna neki. De azért még igy is azt mondom, hogy inkább ő legyen az ura a magyarnak, hogysem a német.

- Debiz inkább a német, mintsem-hogy a török! - kiáltott ismét Cecey.

Dobó közbeszólt, hogy a két ember megint össze ne horgoljon.

- Jónak egyik se jó, az igaz. Várnunk kell valameddig, hogy állít-e a német erőt a török ellen? Meg hogy csakugyan el akarja-e János adni az országot a töröknek?

- Eladta az már, öcsém, régen!

- Nem hiszem, - felelte Dobó, - neki sohase kellett a török, neki csak a korona kellett.

Az asszony egy tál rántott csirkét tett az asztalra. Az illatos piros sült csirke láttára eltünt a méreg vörössége a két öreg arcáról.

- Hej, mikor olyan fiatal voltam, mint te, öcsém, mondotta Cecey jókedvvel. Hány esztendős vagy?

- Harmincegy, - felelte Dobó, - bizony maholnap engemet se mond senki fiatalnak.

- Mig az ember meg nem házasodik, mindig fiatal. De hogy a manóba is nem házasodtál meg?

- Nem értem rá, - felelte Dobó. Én, bátyám, gyerekkorom óta mindig hadban vagyok.

- Hát igy jó. Igy él a magyar világ eleje óta. Azt hiszed tán, hogy én táncolásban sántultam meg mind a két lábamra? Én bizony, öcsém, Kinizsivel kezdtem. Mátyás király engem a nevemről szólitott. Aztán végeztem Dózsával, aki, elhidd nekem, a hősök hőse volt.

Fölvette a szinig töltött ón-poharat, és szólt jókedvüen.

- Isten szeresse a magyart, és téged, öcsém, kiválóképpen. Adjon győzelmet kardodnak. Szép lány feleséget jó magadnak. Tudsz-e sakkozni?

- Nem tudok, - felelte Dobó, elmosolyodva ezen a gondolat-szökemlésen.

És kiüritette a poharát. Jó erős veres bor volt. Gondolta magában: most már értem, mitől olyan mérges ez a két öreg úr.

- No, nem is leszel akkor jó hadvezér, - mondotta Cecey.

- Nem, ha keletiesen harcolnánk: sereg sereg ellen. Mink csak magyarosan harcolunk: ember ember ellen. Erre pedig a sakktábla nem tanit.

- Esszerint mégis tudsz.

- Nem, csak éppen ismerem a játékot.

- No hát, ha majd tudsz, másképpen itélsz róla. Egy órai sakkban, öcsém, átéli az ember egy igazi csatának minden forgását, minden tüzét.

- Kegyelmetek talán mindig sakkoznak itthon?

- Mink? Soha. Két tüzes embernek nem szabad összeülnie sakkra. Ha sakkoznánk, összevesznénk rajta. Már pedig, öcsém, mink együtt tollasodtunk fel az öreggel, együtt éltünk, együtt harcoltunk.

- Együtt is fogunk meghalni, - fejezte be a pap bólogatva.

S azzal a két öreg barátságosan nézett egymásra és összekoccintotta a poharát.

- De nini, - szólt Cecey, a bajuszát megtörülve, - mégis derék ember az a Ferdinánd, hogy azt a róka Mórét kiugratta a várából.

- Nemcsak Ferdinánd. A két király közösen. Kettejök hada volt. Sokalták már a gazságait, mert utóbb már a sirokat is felforgatta.

- De mégis csak Ferdinánd küldött jobban ellene.

- Nem: inkább János. Ferdinánd csak Török Bálintnak izent, hogy segitsen Jánosnak, meg ötven bányászt küldött.

- Faldöntésre?

- Arra. Török had is volt velünk valamelyes.

- Persze, a János zászlaja alatt.

- Az alatt, hogy vinné el az ördög az ilyen segitséget! Mindig rabolva mennek haza felé.

- Azok a disznó akindsik!

- Azok.

- Könnyen elbántatok avval a várral?

- Nem mondhatnám. Kemény falakból épült az. Faldöntő ágyut nem hozott egyik fél se. A sugárágyu meg mit ér?

- Jártam ottan, - jegyezte meg a pap, - sziklavár az, nem palánk. Hát nem adták meg a várat?

- Nem. Neki kellett állitanunk az ötven bányászt a szikláknak. Nagy és nehéz munkájuk volt, mondhatom. A csákányok szikrát hánytak a kövön, és a vasrúdak egy-egy lökésre alig egy ujjnyit vertek a sziklaoldalba. De végre is sok kéznek még a kő is enged.

- Felrobbantottátok?

- Először is beizentünk Mórénak, hogy az akna tele van már porral. Akkor azt izente vissza, hogy várjunk reggelig. Vártunk. Mit tett az alatt a gonosz róka? Összehítta a vár népét és biztatta őket, hogy csak tartsák a várat keményen, ő kioson és elfut segitségért. - Jó - felelték azok, - de mi a biztositék, hogy vissza is térsz? - Itt marad mind a két gyermekem, - felelte a lator, és minden arany, ezüst marhám, mit kivántok többet? És leereszkedett kötélen a vár faláról. Elillant. Mink persze a nagy sötétségben nem láttuk. Mikor aztán a nap fölkelt, és se fehér zászló, se követ, se kapunyitás, felrobbantottuk az aknákat. Nem hallatszott ide?

Hegyeket rázó dördülés volt. A falak ott leomlottak. Mink meg be a várba! A vitézeink olyan dühösek voltak, hogy Mórénak minden emberét leöldösték.

- A gyermekeit is?

- Azokat nem. Egy nagy boltozatban találtuk meg őket. Szép két kis barna fiu. Azóta ott vannak János királynál.

- Hát ti most Mórét keresitek?

- Csak egyet kanyarodtunk erre Móréért ezzel a négy emberemmel. Mert útközben egy csőszszel beszéltünk, akinek a pincéjében hált. Azt mondta, hogy erre Pécs felé tartott.

- Te, Magda, - szól hátrafordulva az asszony az udvaron súroló cselédnek, - hol a Vicuska?

- Nem láttam, - feleli a leány. - Ebéd után a kertben játszott.

- Szaladj csak, keresd meg!

- Az én kis leányom, - magyarázta Cecey Dobónak. Vénségemre ajándékozott meg az Isten vele. Majd meglátod, milyen kis Tündér Ilona.

- Fia nincsen bátyám.

- Nincsen, - felelte szomoruan Cecey. Hiszen ha fiam volna, öcsém, még a kezem is kinőne, mint a ráké.

Azonban a gyerek nincsen. A nagy beszélgetésben, levélolvasásban mindenki megfeledkezett a kis Vicáról. A leánycselédeknek dehogy is volt rá gondjuk. Mind ott talált dolgot az udvaron. A vitézek a bajúszukat pödörgették. A lányok a szoknyájukat hedergették. Ugy mulattak, mintha valamennyi vitéz mind leánynézőbe jött volna Ceceyhez.

Csakhamar tűvé tesznek mindent a ház körül. Megkutatnak minden bokrot, minden játszóhelyet a faluban. Hol van Kató néne? Ő vigyázott rája. Meglehet, hogy elaludt, s azalatt kiment a faluból a gyerek. Ki látta? Senkise látta. Egy fiucska a kert mögött beszélt vele délután. Ki ment el a kert mögött délután? Senki, csak a Gergő gyerek. Az öregapja lovát vitte legelőre. De hát hol a Gergő? Az sincs sehol. Bizonyosan kiment a lóval az erdőbe. Oh gyermeki meggondolatlanság! Hányszor megmondták neki, hogy a szedresen túl ne menjen a lóval!

Összekutatták a falu körül az erdőt. Már Dobóék is segítenek. Megnéznek minden fát, minden cserjét, árkot, völgyet és bozótot. A Gergely anyja is jajgatva keresett. Az öreg Katóra ráakadtak az erdőben. Az is keresett már régen, s rekedtté kiabálta a torkát azóta.

Végre estefelé az egyik cseléd megáll és nagyot kiált:

- Megvannak!

- No hálistennek! Hol vannak?

- A ruhájok itt van!

A ruhájok, bizony csak a ruhájok: a patyolat ingecske, piros karmazsin cipőcske, sárga tafota szoknyácska, meg a Gergő gyerek inge, gatyája, kalapja. Látszik, hogy fürödtek. A patak partján csakugyan ott a nyomuk a puha fövényben. A nagyobbik láb, amelyiknek széjjel vannak nyilva az ujjai, az a Gergő gyereké. A kisebbik lábnyom a Vicuskáé.

Bizonyára belefulladtak valahol a patakba!

III.

- Az én nevem Margit. Szólítsatok csak Margit néninek, - mondta a kocsin ülő rableány. Mesélek nektek. Sok mesét tudok. Hová valók vagytok, édeseim?

- A faluba, - felelte könnyes szemmel Gergő.

- A paluba, - felelte a kisleány is.

- Melyik faluba?

- Itt az erdőbe van.

- De mi a neve annak a falunak?

- A neve? A nevét nem tudom.

Kövérképü leány volt a magát Margitnak nevező, és mindig csókra álló száju. Az arca itt-ott szeplős, és a nyakán kék üvegből való gyöngyöt viselt. A törökök egy somogymegyei pusztáról ragadták magukkal.

A gyerekek feleletére elgondolkodott, aztán rongyokból bábut kötött Vicuskának.

- Ez lesz a Vicuska babája. Sárga a kendője, piros a szoknyája, - mondotta dalolva. Öltöztetjük, ringatgatjuk, táncoltatjuk, altatgatjuk.

És halad a rab-kocsi csendesen.

A kocsi mellett egy szélesmellü parasztlegény ballag, meg egy ragyás cigány. A cigányon sokszorosan foltozott kék nadrág és ugyanolyan dolmány van. A dolmánya zsebéből egy fasíp tölcsére áll ki. A kocsi másik oldalán egy fekete tógás pap vánszorog; meg egy nagyarcu paraszt ember, aki lehet már negyven esztendős. A pap fiatalabb. Széles arcu magas ember. Se szakálla, se bajúsza, de még szemöldöke sincsen. És vörös, mint a cékla. Csak a két szemebogara fekete. Őt bizony ezelőtt egynéhány nappal forró vizzel öntözgették a törökök, hogy adja elő a temploma kincseit.

Voltak is az ő templomának kincsei!

Hát mondom: mindezek rabok szegények. A lábukon lánc. A kezük, - kinek elül, kinek hátul, - szintén vasban. A legény a cigánynyal, a pap a paraszttal össze is van láncolva. A legény mezitláb. A bilincsét a lábán rongyokkal bélelte körül.

A rongyok már véresek.

- Álljunk meg, - könyörgött hátrafordulva olykor, - hadd igazitsam meg a bilincsemet.

A janicsárok azonban rá se hederitettek. Törökül fecsegtek egymással és legfeljebb csak egy boszus tekintet volt a feleletük.

Gergelynek rátapadt a szeme a legényre. Milyen nagy a keze! És milyen veres lajbi van rajta! Nem fél. Ha a két keze nem volna hátraláncolva, tán mind elfutna tőle a török.

A legény csakugyan nem félt. Fölemelte a fejét és ráorditott a mellette lovagló görbehátu törökre.

- A tűz emészszen meg benneteket, pogány farkasok!

- Gáspár, Gáspár, - szólott le Margit a kocsi tetejéről, - viselje békén a sorsát, amint csak lehet. A nap, látja már nyugvóra hajlik, meg kell állaniok.

Ahogy erre megtörülgette a szemét, a két gyerek is sirva fakadt.

- Haza akarok menni! - bömbögte Gergely.

- Apához! - sirta a kis Éva.

A törökök csakugyan megállottak. Leszálltak a lóról, és korsót vettek elő. Mosogatták a kezüket, lábukat, arcukat. Aztán letérdeltek egyenes sorban napkelet felé. Megcsókolták a földet és imádkoztak.

Ezalatt csend volt.

A leány lemászott a kocsiról, és az inge széléből rongyot hasitott. Körültekerte vele a legény lábát, s úgy tolta vissza jóságos vigyázattal a bilincseket.

- Áldjon meg az Isten, Margit, - mondotta sóhajtva a legény.

- Az éjjelre, ha lehet, teszünk rá útilaput, Gáspár.

És sirásra fancsalodott az arca. Minden órában sirt egynéhány percet, de mingyárt dalolt is utána a gyerekeknek. Mert mikor ő sirt, azok is sirtak.

- Hej de ihes vágyok, - fakadt szóra a cigány, ahogy ott ült mellettök a porban. Saha iletembe nem valtam ilyen ihes. Három kenyeret megennék egymágám, meg két oldal szalonnát.

A kocsis - szintén láncolt lábu rablegény - elmosolyodott a cigány sohajtására.

- Magam is éhes vagyok, - felelte a törökökre megvetően pillantva, - de főzök is estére olyan paprikás hust, hogy mind nekünk marad.

- Hát te vágy á sákács?

A *te* szóra megrándult a kocsisnak a szemöldöke. De aztán mégis felelt:

- Csak este. Nappal rabolnak ezek maguknak ebédet is.

- Hát mióta solgáls á kontyos uráknál?

- Három napja.

- Nem lehetne elfistelegni váláhogy?

- Nem ezektől soha. Nézd, milyen csizma van a lábamon.

Felvonta a lábát az ülésből. Nehéz vastag láncok csördültek föl vele.

- De hátha ma nem főzsöl? - tünődött aggódva a cigány.

- Bizonyosan főzök. Tegnap olyat főztem nekik, hogy úgy nyalták utána a szájukat, mint a kutyák.

- Bárcsak én is nyalhatnám már a sájamat, meg a tízs ujjomat.

- Bort is raboltak délben. Itt van a saroglyában.

- Nem isik a terek, te!

- Dejszen nem török ez egy se, mikor bort lát.

- Na akkor nekem innepem ván, - ujjongott a cigány, - olyan nótát pikulázsok nekik, hagy még táncra is kerekednek tűle.

A félszemű janicsár az imádság végeztével nem inditotta meg a kocsikat. A hegytetőről már látszott a völgyben az esti szürkületbe befátyolozott város. Az magyar fészek. Darazsak laknak benne.

A törökök tanakodtak. Aztán a félszemű janicsár odaszólt a kocsisnak:

- Utánam! Be az erdőbe!

És bevitték a kocsikat, szekereket, jól be, valami öt percig tartó menéssel az erdőbe.

A nap ekközben elsülyedt a fák között, és a tiszta égen előtündöklött az első csillag.

A törökök egy alkalmas tisztáson kipányvázták a lovakat. A pap kezét feloldotta a janicsár, és rákiáltott:

- Tüzet raksz!

- Én azst jabban értem! - rikkant fel a cigány. Nagyságos méltóságos terek ur, csókolom kezsit, lábát, hadd rakjak én tüzet, nekem azs a mesterségem.

- Hallgass! - rivalt rája a török.

Három asszonyt is elszabaditottak, hogy segitsenek a tüz készitésében. Az asszonyok aztán a pappal harasztot és száraz ágat szedtek a közeli fák alatt. Acéllal, taplóval csakhamar tüzet gerjesztettek.

A kocsist is felszabadították az ülésről.

- Olyat, mint tegnap, - mondta neki a félszemű török.

- Meglesz, - felelte a kocsis.

Vizet tett fel egy nagy vaskondérban a tüzre, s hogy a pap a cigánynyal hamarosan megnyúzta az ürüt, értő kézzel aprózta bele a kondérba. Hullott a húsra vereshagyma is, meg paprika bőven, s bizonyára aprított volna burgonyát is a lébe, de ezt főképpen azért nem cselekedte, mert nem volt burgonyája. Tudták is abban az időben, mi a burgonya! Az urak ugyan már nagy ritkaságképpen kóstolgatták, de neve még nem volt. Csak ebéd után tették asztalra nagy uraknál csemegének.

A tüz körül valami húsz különféle török heveredett le. A kocsikat, szekereket kerités-körbe állitották. A lovakat kipányvázták kivül a szekereken.

A rabokat összehajtották egy-csoportba. Tizennégyen voltak összesen: kilenc férfi meg öt nő, a két kis gyereket is beleszámitva. Csak eldültek szegények a gyepen. Némelyikök mingyárt el is aludt.

A kis Vica is aludt már az ágynemü tetején. Fejét a Margit ölébe nyugasztva álmodott, és jobbjával a mellecskéjén tartotta hitvány kis bábuját. Gergő mellettök hasalt. A tenyerébe hajtotta az arcát, és álmosan nézett a törökökre. A félszemű janicsár rájok pillantott néha. Ott hagyta őket a leánnyal a kocsi tetején.

A tüz magas lánggal égett. A törökök ölték a bárányt, a tyúkot, a libát. A rabok buzgón dolgoztak az étel elkészitésén, s alig negyedóra mulva már javában rotyogott az üstökben és kondérokban a hús, és pirultak a combok a nyárson.

Az erdei levegőbe étvágyinditó ételszag vegyült.

IV.

Egy óra nem telt belé, s az András kocsis olyan pofont kapott, hogy két ölet repült a kalapja.

- Hogy a hetedik pokol emészszen el! - orditott rá a félszemű janicsár, - mennyi paprikát tettél ebbe az ételbe?!

A paprikás a raboknak került, a cigánynak nem csekély örömére. Maguk a törökök a nyárson sült cobákokat osztották meg maguk között.

A hordók ekközben csapot kaptak. Bögrékben és tülkökben itták a törökök a magyar bort. A cigány fölkelt. Megtörülte a száját a kezébe, a kezét meg a nadrágjába, aztán igy csicsergett:

- Nagyságos, méltóságos Gyamarzsák úr, csókolom kezsit lábát, hadd pikulázzsak eggyet a tistelt vendégség eremére.

A Gyomorzsáknak nevezett félszemű, - valójában Jumurdsák, - megfordult és gúnyosan sunyoritott:

- Ide kukorikolnád a magyart, ugye? Majd pikulázok én mingyárt a hátadon!

A cigány kedvetlenül kutyorodott vissza az evők közé, és a fakanalat elgondolkodva forgatta.

A törökök is ettek, ittak. Közben csereberéltek, és osztozkodtak is. Egy lelógó bajúszu komor akindsi kis vas-szekrényt vett le a kocsiról. Fölfeszitették. Aranypénz, gyűrük, fülbevalók döltek ki belőle.

Osztozkodtak a tüz mellett.

Gergő álmos volt, de nem tudta levenni a szemét az ő törökjéről. Félelmetes, különös arc volt neki az a csupa bőrfej. Mert ahogy a süvegét letette, egybeolvadt a feje csupaszsága az arcának a csupaszságával. És furcsán nevetett. A foga inye is kilátszott, mikor nevetett.

Vastag szarvasbőr-övet húzott elő a dolmánya alól, hogy a pénzt megosztották. Az öv már duzzadt volt a pénztől. A török fölkelt, és a szekerek mögé ment, ahol a lovak legeltek.

Gergőnek rajta állt a tekintete. Látta, hogy a török hogyan húz ki hátul egy fapecket és hogyan rakosgatja bele egy kis nyiláson át a pénzét a nyeregkápába.

- Hát te mért nem eszel? - szólt a pap Gáspárnak.

A legény a csoport szélén ült, és komoran nézett maga elé.

- Nem kell, - felelte.

Kis idő mulva odaszólt a papnak:

- Ha tisztelendő uram elvégezte, egy kis beszédem volna, ha meghallgat.

A pap letette a fakanalat, és odacsörömbékelt Gáspár mellé.

- Hát mi kell, fiam?

- Tisztelendő uram, - szólott a legény sötéten, - gyóntasson meg engem.

- Minek?

- Annak, - felelte a legény, - hogy tisztán menjek a másvilágra.

- Messze vagy még te attól, Gáspár.

- Nem olyan messze, mint gondolja.

Pillantást vetett a törökök felé, s folytatta:

- Mikor elvégezik a vacsorát a rabok, ide jön az a török, aki engemet megfogott. Ide jön, hogy a kezünkre zárja a békót. Hát én azt megölöm.

- Ne tedd azt, fiam.

- Már pedig én megteszem, tisztelendő uram. Mikor ide jön, elkapom az egyik kését, és beleszurom! Bele a hasába a kutyának! Hát csak gyóntasson meg engem.

- Fiam, - mondotta nyugodtan a pap, - én nem gyóntathatlak meg, mert én lutheránus vagyok.

- Ujhitü?

- A neve új hit, fiam, de valójában ez az igazi régi hit, amit a názáreti Jézus ránk hagyott. Mink nem gyóntatunk, csak gyónunk. Mink azt tartjuk, hogy az Isten látja a lelkünket. De minek veszejtenéd el magadat? Látod, itt még magyar földön vagyunk, és Pécs itt van alattunk. Már sokszor megtörtént, hogy a magyar rabokat megszabaditották.

- És ha nem szabadítanak meg?

- Isten jósága elkisérhet az útunkon. Van olyan ember nem egy, akit ott a török földön ér el az Isten szerencséje. Rabláncon megy oda, és úrrá válik ottan. Gyere, fiam, egyél. Az evés megcsillapit.

A legény komoran nézett maga elé.

A pap ujból megszólalt:

- Minek hivtál, ha nem hallgatsz reám?

A legény erre fölkelt, és odavánszorgott a többi közé.

A rabok többnyire fiatal és erős emberek. A nők között van egy kis sovány, rongyos cigányasszony is. Annak a keze-lába cigányszokás szerint börzsönynyel van bepirositva, de még a haja is.

Időnkint hátraveti a fejét, mert a haja a szemébe lóg. És gyakorta szól cigánynyelven Sárközivel, a ragyás cigánynyal.

- Talán a feleséged? - kérdezik a rabok.

- Nem, - feleli a cigány, - de még lehet.

- Hát mit beszélgettek cigányul?

- Ast mondja ezs azs asszony, hogy ha a tűzs mellé erestenék, megmandaná a jevendőnket.

- A jövendő Isten kezében van, - szólt rájok a pap. Ne cselekedjetek az ő nevében semmi komédiát.

A férfiak között két idős ember is ült. Az egyik egy sebhelyes arcu, szótalan, úrforma ember, akiről nem lehetett tudni, hogy úr-e vagy cigány? mert semmi kérdésre sem válaszolt. Az az ember égett puskaporszagot hordozott magával. A másik egy terebélyes arcu paraszt. Az már túl van a negyvenedik éven, meglátszik rajta. Mindig mereven néz, mintha csudálkozna, és úgy lógatja a fejét, mintha a feje sokkal nehezebb volna, mint más ember fiáé. Az igaz, hogy nagy is a feje.

A rabok ahogy ott ették a paprikás ürühúst, csöndesen beszélgettek.

A szabaduláson kezdték persze, hogy hogyan lehetne a törököktől megszabadulni?

- Sehogyan, - szólt röviden a nagyfejü paraszt.

Lenyelte a kanál húst, és folytatta:

- Én tudom. Én már kiszolgáltam egy rabságot.

- Konstantinápolyban? - kérdezték egyszerre hárman is.

- Ott, - felelte a paraszt, mélyen belemártva a kanalát a vaskondérba, - tiz esztendeig söpörtem én a török földet.

- És hogyan szabadult meg?

- Hogyan? Hát ingyen. A Jézus palástja alatt. Egyszer felhoztak Belgrádba. Onnan szöktem meg: átusztam a Dunát.

- És milyen az a rabság? - kérdezte egy tizenhat éves savószemű legény.

- Bizony, öcsém, - felelte búsan a paraszt, - nem sok tyúk mult ki miattam a világból.

- Gazdagnál szolgált-e - kérdezte egy hang a kocsi alól.

- Magánál a császárnál!

- A császárnál? Mi volt kend a császárnál?

- Főtisztogató.

- Micsoda főtisztogató? Hát mit tisztogatott kend?

- Az istállóját.

- Hát az asszonyokkal mit csinálnak? - kérdezte egy feketehaju menyecske.

- Mit? Nektek még jobb a dolgotok. Amelyitek fiatal, ott is csak asszony, csakhogy török asszony. Amelyitek meg vén, cselédkedik.

- Verik az asszonyt?

- Bezony nem is simogatják.

A pap fölkelt.

- Esszerint kend ösmeri az utat?

- Ösmerem, - felelte a paraszt.

A pap föltette az egyik lábát a kerékagyra, és a tűz odasugárzó világosságánál a szemét hegyezve nézte a lábaszárán levő széles sima vasat. Apró karcolások látszottak azon. Valami rab följegyzései voltak: egy hosszú út szenvedései húsz szóban.

A pap olvasta a szavakat:

- Nándorfejérvártól *Hizarlik* egy nap. Aztán *Baratina*.

- Nem, - felelte a paraszt, - öt állomás is van addig.

- Esszerint ez az öt kereszt öt állomást jelent. Tehát öt állomás. Aztán következik *Alopnica*.

A paraszt bólintott.

- Aztán *Nis*.

- Az már Rácország, - jegyezte meg a paraszt, a térdét átfonva. Ott kezdik vetni a rézkását.

- Rézkását? - kérdezte elcsudálkozva egy asszony.

A paraszt nem felelt.

A pap tovább olvasta a bilincs karcolásait:

- Aztán következik *Kuri-Kezme*.

- Ott sok a korpió-férög.

- *Sárkövi*.

- Ott három malom őröl. Apadjon el a vize!

- *Czaribród.*

- Ott engem nagyon megvertek.

- Miért? - kérdezték egyszerre hatan is.

- Mert eltörtem a lábam vasát.

- *Dragomán,* - olvasta a pap tovább.

- Az már Bologárország, - szólt a paraszt, - onnan érkezünk Zsófiába. Ott sok a torony. Nagy város. Égjen porrá!

A pap folytatta:

- *Iktimán.*

A paraszt bólintott.

- *Kapiderven.*

- Ott havas vagyon. Nyáron is hó fedi a hegyeket.

- *Pozarki* vagy micsoda.

- Az az, Pozárki, hogy a főd nyelje el! Sok a szunyog benne.

- *Filippe.*

- Az is város. Düljön össze!

- *Kaladán.*

- Ott egy cimborámat eladták. Döghalál eméssze el őket!

- *Uzonkova.*

- Sok gyümölcsös kert. Jó hely.

- *Harmanli.*

- Ott egy török úr megvette Dávidka Antalt.

- *Musztafa-basa-Köpri.*

- Kőhid van ott jókora. Szakadjon össze!

- *Drinápoly.*

- Nagy büdös város. Ott láttam egy élőfánkot.

- Mi az? - kérdezték a rabok valamennyien.

- Az, - felelte a paraszt, - akkora nagy eleven barom, mint ez a rakott szekér, de még ennél is nagyobb; oszt csupasz, mint a bihal. Az orra meg akkora, hogy úgy bánik vele, mint más állat a farkával: mikor a legyek kénozzák, végiglődörgeti a derekán.

- *Corli.*

- Onnan kezdve möglátjuk a tengört.

A rabok sóhajtottak. Némelyek a tenyerükbe hajtották az arcukat; mások könnyes szemmel bámultak maguk elé.

V.

A sebhelyes arcu, puskaporszagu ember megszólalt:

- Atyámfiai, - mondta halk érdes hangon, - ha meg tudnátok engem szabaditani, én mindnyájatokat kiváltanálak.

A rabok ránéztek.

Az ember visszapillantott a törökökre, s folytatta még halkabban:

- Én úr vagyok. Van váram kettő; van pénzem, van katonaságom.

A rabságot élt paraszt vállat vont:

- Akkor úgy is megszabadulhat, mert kiváltják.

- Mi a neve, bátyám? - kérdezte a pap.

- Rab a nevem, - felelt a sebhelyes arcu kedvetlenül.

Azzal fölkelt. Sántikálva ment néhány lépést a török felé. Aztán leült, és figyelemmel vizsgálta a tűztől megvilágitott arcokat.

- Nem is úr ez, - szólt az egyik rab, - hanem valami cigány, talán éppen hóhér.

Gergő összeborzadt a hóhér szóra. Tekintete arra tapadt. Gyerekészszel úgy értette, hogy valósággal cigány-hóhér.

- Hiszen csak vasfű volna, - szólalt meg a feltört lábu Gáspár a kerék mellett.

A rabok csöndes és szomoru elmélázással ültek. Gáspár folytatta:

- A vasfű az olyan fű, hogy lehull tőle a bilincs.

A janicsárok között nagy örömorditás támadt. Az egyik hordóban aszubort találtak. Azon ujjongtak. A hordót oda guritották a tűz közelébe, és szürcsölgetve, csemcsegetve itták.

- Éljen Magyarország! - kiáltott Jumurdsák a rabok felé emelve a kupáját. Éljen Magyarország, hogy ihasson a török, ameddig meg nem hal!

- Honnan tudsz te magyarul? - kérdezte a sebhelyes arcu úr, aki előbb Rabnak nevezte magát.

- Mi közöd benne? - felelte kevély lenézéssel Jumurdsák. Magyar asszony volt az anyám, attól tanultam.

A rabok már jobbra-balra elfeküdtek a fűben és álomban keresték tovább a szabadulást. A pap is aludt. A karja a feje alatt. Bizonyosan vánkoson szokott aludni. A cigány hanyattfekve aludt, a kezét a mellén összekulcsoltan s a két lábát Y-ként szétvetetten. Valamennyien mélyen aludtak. Csak Gáspár sóhajtott fel mégegyszer félálmos panaszos hangon:

- Nem látom én többet szép Eger városát!

Gergő is szundikált már. Elszundikált azonképp, ahogy naptól égett finom kis orcáját a tenyerében tartotta; csak éppen hogy a feje lejebb sülyedt, a dunyha kihajló csücskére.

S már el is aludt volna teljesen, ha a Cecey névre ki nem nyilik magától a füle kisajtója.

A cigány-hóhér rekedt hangja mondta ezt a nevet, és az ő törökje ismételte.

Ott beszélgettek a kocsi mellett.

- Nála van Dózsa kincse, bizonyosan tudom, - bizonygatta a magyar.

- És miféle kincsek azok?

- Aranykelyhek, aranykupák, gyémántos, gyöngyös karperecek, nyakláncok, násfák. Minden, ami urak kincse szokott lenni. Ha ugyan be nem olvasztották rudakba.

- Itt az erdő alján?

- Itt. Azért is vonult félre a világtól.

- Fegyvere is van?

- Gyönyörű ezüstmívü kardok és páncélok. Lehet, hogy az egész padlása tele van. A szobájában tudom, hogy van valami hat nagy vasas-láda. Azokban lehet a legértékesebb holmi.

- Cecey... Sohasem hallottam ezt a nevet.

- Mert nem hadakozik már. Ő volt Dózsának a kincstartója.

A török a fejét rázta:

- Kevesen vagyunk, - mondotta elgondolkozva. Itt kell maradnunk holnap estig. Össze kell várnunk egy jó csapatot.

- Minek oda annyi ember? Ha sokan vagytok, sokfelé kell osztozkodnotok. Öreg ember az már. És fából van keze-lába.

- Mikor jártál ott legutoljára?

- Esztendeje lehet.

- Esztendő, sok idő. Jobb, ha többen megyünk. Ha igaz, amit beszélsz, elbocsátalak, sőt meg is jutalmazlak. Ha nem igaz, fölakasztatlak a Cecey kapujára.

A török visszatért a tűzhöz, és bizonyosan a rab beszédét mondta el ottan, mert a katonák figyelemmel hallgatták.

Gergőnek elnehezült a feje. Elaludt. De csupa irtózatot álmodott. Azt álmodta végül, hogy a törökök kivont karddal futkosnak az ő falujában, megfogják az anyját, és kést szúrnak a mellébe.

Megrezzent és fölébredt.

Éji homály és fülemile-dal mindenfelé. Száz fülemile! Ezer fülemile! Mintha a világnak minden fülemiléje abba az erdőbe szállott volna, hogy gyönyörüséget daloljon a rabok álmába!

Gergő fölnéz az égre. Szakadozott felhők. Itt-ott átragyog egy-egy csillag. Egy helyen a hold fehér sarlója átlóg a felhőn.

A tüzet a fa alatt már elboritotta a hamu. Csak középen vöröslik még egy ökölnyi parázs. A janicsárok ott hevernek szanaszéjjel a fűben, a tüz körül.

Jumurdsák is ott hever. A feje alatt valami tarisznya; mellette valami kupa vagy bögre, nem lehet jól látni a homályban.

Haza kéne menni. Ez volt a Gergő gondolata.

Nem szabad. Ez volt a másik.

Körülnézett. Csupa alvók. Ha ő átszökhetne köztük. De át kell szöknie, másképpen nem kerülhetnek vissza a faluba.

A kis Éva mellette aludt. Megrázta gyöngéden, és a fülébe súgta:

- Vicuska! Vicuska!

Évica fölébredt.

- Gyerünk haza, - susogta Gergő.

Vicuskának egy pillanatra elgörbült a szája, de mingyárt vissza is igazitotta, és felült. Bámulva nézett Gergőre, mint a kismacska, mikor idegent lát. Majd az ölében heverő bábura fordult a tekintete, fölvette; és azt nézte kismacskás nézéssel.

- Gyerünk, - mondotta Gergő.

Lemászott a kocsi külső oldalán, és leemelte a kislányt is.

Egy azab ott ült éppen a kocsi mellett. Dárdája az ölében. Feje a kerék-agyon. A csutora mellette.

Aludt az úgy, hogy akár az egész tábor elmehetett volna annak az egy keréknek a hiján, amelyhez támaszkodott.

Gergő kézen fogta a kis Vicát, és vonta maga után.

Azonban ahogy a lovakat megpillantotta, megállott.

- A szürke... - rebegte. - A szürkét is haza kell vinnünk.

Azonban a szürke össze volt kötve a kis töröklóval. A békót csak ki tudta nyitni Gergő valahogyan, de már a két kötőfék eloldozása lehetetlen volt az ő tudományának.

- A fene látott ilyet! - mondotta a csomót rángatva.

Boszuságában sirva vakarta a fejét. Aztán hogy sem a kezével, sem a fogával nem birta a csomót eloldani, megfogta a szürkét és vezette.

Őr a lovak mellett is volt. De az is aludt. Ülve aludt, háttal egy görbe fára ráereszkedve. Tátott szájjal hortyogott. Gergő majdnem rávezette a két lovat.

A fűben elveszett a lovak lépésének a hangja. Mentek, mint az árnyék. Sem a szekereken belől, sem a szekereken kivül nem ébredt rájok senki.

Egy alkalmas fatörzsöknél megállitotta Gergő a szürkét, és felmászott a hátára.

- Üljön fel maga is, - szólt a kisleánynak.

Azonban a kis Éva nem tudott a törzsökre felmászni. Gergőnek ujra le kellett szállania. Föl kellett segitenie a kis Évát először a törzsökre, aztán meg a ló hátára.

Ültek egymás mellett a szürkén. Elől Gergely, mögötte a kis Éva. Kezében még mindig szorongatta a piros szoknyás bábut. Az eszükbe se jutott, hogy a leányka a másik lovon üljön a nyeregbe. Az nem az övék. Évica belekapaszkodott a fiu vállába. A fiu megrántotta a kantárt, s a szürke megindult ki az erdőből: vonta, vitte magával a töröklovat is.

Csakhamar rajta voltak az úton. A szürke ott már ismerte a járást. Ballagott lomhán és álmosan.

Az út elhagyott volt. A hold csak ködösen világitotta meg. A fák fekete óriásokként álltak az út mellett. Gergő nem félt tőlük. Magyar fák azok mind.

VI.

A faluban azon éjjel nem aludt senki. Sötétedésig keresték a gyermekeket. Másnap virradóra hagyták, hogy átkutatják végig a patakot. Csak a vitézek tértek nyugalomra.

Bálint pap ott maradt Ceceyéknél, és vigasztalgatta a vigasztalhatatlan házaspárt.

Az asszony olyan volt, mint az őrült. Jajveszékelt, ájuldozott.

A falábu ember csak a fejét rázta a pap vigasztalására, s keserüen kiáltotta:

- Nincs Isten!

- Van! - kiáltotta vissza a pap.

- Nincs! - ismételte Cecey.

- Van!

- Nincs!

A pap egyet nyelt, aztán enyhére változott hangon folytatta:

- Amit az Isten ad, el is veheti; és amit elvesz, vissza is adhatja.

A vén nyomorék ember gyerekként zokogott.

A pap csak hajnal felé búcsúzott el tőlük.

Ahogy kilépett az ajtón, a zarándok fölemelkedik a tornácra vetett gyékény-ágyról.

- Tisztelendő uram, - mondja halkan.

- Mit akarsz, atyámfia?

- Nem fulladtak ám meg azok.

- Hát? Mit tudsz róluk?

- Azt, hogy a törökök vitték el.

A pap majdnem a falnak esett.

- Honnan tudod?

- Ahogy én is ott jártam a keresőkkel a patak partján, hát egy vakondok-turáson láttam a töröknek a lába nyomát.

- Török lába nyomát?

- Sarkatlan csizmanyom volt. A magyarnak nincsen olyan.

- Hátha bocskornyom volt?

- Azon nincs sarkantyú. Jó az én szemem: töröknyom volt. Meg a töröklónak is ott a lába nyoma. Azt már csak tetszik tudni, hogy a török patkó milyen?

- Hát mért nem szóltál?

- Meggondoltam, hogy nem szólok. Ki tudja, hogy a török merre vitte őket? Szétszaladt volna az egész falu.

A pap meredező szemmel járt föl és alá. Egyszer az ajtónak lépett, de megállapodott, mielőtt a kilincsre tette volna a kezét. S megint visszatért.

- Igazat beszélsz, - mondotta a tenyerét a homlokára szoritva. Dehát mit cselekedjünk?

- Tegye azt, amit én, - felelte vállat vonva Varsányi, - hallgasson.

- Borzasztó! Borzasztó!

- Az utakat járja a török most mindenfelé. Merre mentek volna? Keletnek? Nyugotnak? Csak verekedés meg halál lett volna belőle.

- Inkább haltak volna meg ők is! - szólt a pap fájdalmasan.

- Az Isten tudja, hol jártak már akkor azok, mikor mi utánok kereskedtünk.

A pap komoran állott a tornácon. Keleten az ég halvány rózsaszinre vált. Hajnalodott.

A faluban ekkor nagy kiáltás hangzik:

- Emberek! Emberek! Megjöttek!

A pap figyel. Mi az?

A távolban mozgolódás. Összekeveredett kiáltozások. Néhány perc mulva dörömbölés a nagykapun:

- Ereszszenek be! Nyissák ki! Megjöttek a gyerekek!

A pap berohant a házba:

- Van Isten, Péter! Kelj fel, mert van Isten!

A két gyerek ott várt a kapu előtt. Ültek a szürkén, álmosan és halaványan.

VII.

Az udvarra becsődült az egész falu: valami ötven ember és ugyanannyi asszony. Némelyik asszony csak éppen, hogy szoknyát vetett magára; a férfiak is süveg nélkül, ahogy a kiáltozásra kifutottak. Kapkodták a Gergő gyereket kézről-kézre, meg Vicuskát, ahol érhették, ott csókolták.

- Gergő mától fogva az én fiam, - mondotta Cecey, a kezét a fiu fejére téve.

A fiu anyja mezitláb, egy alsószoknyában, odaborult a Cecey lábához.

Dobó csodálkozó szemmel nézte a kis parasztfiut, aki lovat hozott a töröktől.

- Bátyám, - szólt előlépve, - adja ide nekem ezt a gyereket. Hadd vigyem magammal a felföldre. Vitézt nevelek belőle.

S fölemelte Gergőt.

- Szeretnél-e vitéz lenni fiam?

- Szeretnék, - felelte ragyogó szemmel a gyerek.

- Lovad már van, - mondotta Dobó, - kardot is szerzünk a töröktől.

- Hát az enyim az a ló?

A kis töröklovat ott futtatták, dicsérgették a Dobó vitézei az udvar tisztásán.

- Persze, hogy a tiéd, - felelte Dobó. Hadban szerezted.

- Akkor a pénz is a miénk, - szólt büszkén a gyerek.

- Micsoda pénz, te?

- Aki a nyeregbe van.

Leoldják a szép bársony nyerget. Rázzák. Zörög. Megtalálják a csaptatót a kápán, hát csak úgy dől az aranyeső a fájából.

- Tyü, kuttyázom adtát! - kiált bámulva Cecey, - most már nem én fogadlak fiamnak, hanem te fogadj apádnak. Szedd össze, asszony, - kiáltott a gyereknek az anyjára.

A fiu anyja káprázó szemmel nézte a földre pergő aranyakat.

- Az enyim? - dadogta hol Ceceyre, hol Dobóra, hol a papra nézve.

- A tiéd, - mondotta a pap. Az Isten adta a fiadnak.

Az asszony a kötényét fogná. Nincs rajta. Egy ember odaadja neki a süvegét. Szedi az asszony az aranyat reszkető kézzel.

A fia nézi. Egyszerre csak megszólal:

- Jól eltegye édesanyám, mert holnap ide jönnek.

- Kik jönnek ide? - hörkent rá Cecey.

- A törökök.

- A törökök?

A fiu rábiccent:

- Hallottam, mikor a török mondta a hóhérnak.

- A hóhérnak?

- Cigányhóhérnak. Egy csúnya ember.

- Hogy ide jönnek?

- Hogy ide jönnek és az úr kincsét elveszik.

Ezt mondva, rámutatott Ceceyre.

- Az én kincseimet? - szólt Cecey bámulva. Megőrültél? Hát van énnekem kincsem?

A gyerek vállat vont.

- A vasas ládákat is mondták, hogy hat van.

- Ez komoly sor, - szólalt meg Dobó. Gyerünk be a szobába.

Kézen fogta a gyermeket és bevezette.

Kivallatják, kiszednek belőle mindent, amit a gyermek elméje megjegyzett.

- Sebhelyes arcu, barna ember. Milyen az a sebhely?

- A szájától a füléig egy vörös barázda.

- Bátyám! - mondja Dobó felpattanva a székéről, - ez Móré!

- Hát ki is volna más! Meg akar szökni a zsivány, azért vezeti rám a törököt.

- Dehát ismeri az itt a járást?

- Volt itt valami hat éve. Összeforgattak nálam mindent. Ötvennégy forintomat elvitték, meg a feleségem kis arany keresztjét, meg két tehenemet.

Dobó haragosan toppogott fel és alá a szobában.

- Hány embere van, bátyám, fegyverfogható?

- Talán negyven mindössze. Azok is többnyire vének.

- Kevés, - feleli Dobó. Mi van ide legközelebb? Pécs, ugye? De ott Szerecsen János az úr, Jánospárti; minekünk ellenségünk.

- Futnunk kell, futnunk! - kiáltja elkeseredetten Cecey. De hová fussunk?

- Az egész falu csak nem futhat el tán! Hogy hagynák itt a falut? Ej, mindegy. Mikor arról van szó, hogy a török ellen védekezzünk, csak magyar a magyar, akármilyen párti! Azzal kiment.

- Lóra, fiuk! - hangzott a kiáltása az udvarról.

- Megyek, Cecey uram, Szerecsenhez. Addig is dolgozzanak. Minden háztetőt meg kell locsolni csurgásig. A falu népe szedje össze, ami marhája van és gyüljenek ide az udvarra. A kerités mellé köveket kell rakni, meg hordókat. Kasza, csákány, vasvilla legyen az asszonyok kezében is. Két óra mulva visszatérek.

Felült a lovára, és a vitézeivel együtt elrobogott.

VIII.

A Cecey háza kőfallal keritett nagy négyszögletü telken épült. De a kőfal alig embernyi magasságu, és bizony már romladozott.

Az udvarra már délelőtt behurcolkodott az egész falu. Az ágynemü és butorhalmok között tehenek, kecskék és disznók futkostak, ludak gágogtak, kacsák bukdácsoltak és tyukok szaladgáltak. Egy ember kardokat, késeket és kaszákat köszörült a fészer mellett. A pap rengeteg szélességü rozsdás kardot kötött fel és az udvar közepén vagy hatot vágott a levegőbe. Próbálta az öreg, hogy érti-e még?

Egynéhány asszony meg üstökben ételt főzött az udvar sarkán.

Ceceynek valami hat egérrágta nyilszerszáma volt a padláson. Szétosztotta azoknak az öregeknek, akik vele a Dózsa-háboruban harcoltak.

Déltájban visszaérkezett Dobó. Mindössze harminc zsoldost hozott magával, de a falubeliek igy is örömriadással fogadták.

Dobó körüljárta az udvart. Itt-ott felhágókat, állványokat rakatott, köveket szedetett. Aztán magához szólitotta a falu fegyvereseit, - számszerint ötvenegy embert és csoportokban a kerítésre osztotta őket. Ő maga tiz jó puskással a kapu mellett helyezkedett el az állványon.

A falu két bejárójára két kürtöst küldött. Azoknak kell jelenteniök az ellenség megérkezését.

Nem kellett estig várakozniok.

Délután három óra tájban megharsant a kürt a falu keleti bejáróján, és néhány perc mulva vágtatást tért vissza mind a két katona.

- Mind itt vagyunk? - kérdezte Cecey.

Csak a Gergely anyja hiányzott. A szegény asszony meg volt zavarodva az aranytól. Egyre azt ásta, dugdosta. Ceceynél nem merte hagyni, mert attól tartott, hogy a török elveszi.

- Már most mindegy, - szólt Cecey a sisakját föltéve. Be a kaput! Zsákot, követ mögé! Csak annyi rést hagyjatok, amennyin egy lovas beférhet.

A katonák ezalatt odaérkeztek.

- Jönnek! - kiáltotta az egyik messziről.

- Sokan? - kérdezte Dobó.

- A fáktól nem lehetett látni, csak az elejét.

- Hát eredj vissza, - riadt rá Dobó haragosan, - aztán nézd meg, hogy hányan jönnek? Szaladni akkor is ráérsz, mikor kergetnek.

A pécsi zsoldos elvörösödve fordult meg a lovával, és visszavágtatott az ellenség felé.

- Hát ilyen katonák vagytok ti? - kérdezte Dobó az egyik közelében álló pécsi zsoldost.

- Dehogyis, - felelte az röstelkedve. Ez csak a minap állott közibénk. Szabólegény volt. Nem próbált ez még harcot.

Néhány perc mulva megint robogott vissza a szabó, s a nyomában valami tizenöt piros sapkás akindsi.

Most már csakugyan kergették.

- Nyissátok ki a kaput, - mondotta Dobó.

És a puskásainak is szólott:

- Lőjjetek!

A tiz puskás célzott. A lövések ropogva dördültek el. A törökök közül egy janicsár lefordult a lováról, és beleesett az árokba. A többi visszahőkölt. Megfordultak és visszaügettek.

A szabó benyargalt a nyitott kapun.

- Hát hányan vannak? - kérdezte Dobó mosolyogva.

- Sokan, - felelte a szabó verejtékesen és lihegve, - talán ezren is.

- Az semmi, - felelte Dobó, - ha csak százan vannak, akkor ma még táncolunk is.

- Ezret mondtam, uram.

- Jól értettem, - felelte Dobó. Az ijedt ember tiznek látja az egyet. Nincsenek azok, öcsém, csak százan, vagy annyian se.

A falu végén füst gomolygott föl.

Az akindsik már gyujtogattak.

- Jól meglocsolták a tetőket? - kérdezte Dobó.

- Széna, szalma az, ami ég, - felelte Cecey.

És hozzá pöngette a kardját a kapu tetejéhez.

Akkor előbukkant az úton a félszemű janicsár. A derekán páncél. Az övében tőrök és pisztolyok. Mellette szintén lovon az a magyar, akit Gergő cigányhóhérnak nevezett. Mögöttük egy csapat akindsi, s oldalt egynéhány gyalog futó azab. Égő csóva a kezükben.

- Móré László! - harsan fel Dobó, a lábával is dobbantva. Te ország szégyene, te pokolra-való!

A janicsár meghökkenve nézett a mellette lovagló emberre.

- Ne higyj neki, - szólt az elsápadva. Én nem vagyok Móré. Téged akar bolonditani.

A janicsár megállitotta a lovát, hogy a hátul jövőkkel csoportosuljon.

- Ismerlek téged is, Jumurdsák! - kiáltotta Dobó. Hát ez a török becsület? hogy azokat rablod, akikkel tegnap még harcoltál! Rabló vagy, zsivány vagy, mint a cinkosod!

A janicsár fölpillantott rá, de nem felelt.

- Gyere csak, gyere te bolond! - kiáltotta Dobó. Itt ugyan arany nincsen, hanem vasat, azt kaphatsz jófélét.

Ezt mondva, célzott és eldurrantotta a puskáját.

Jumurdsák meghanyatlott a lován. Lefordult, lehuppant a porba.

Móré hozzákapott a lehanyatló janicsárhoz, de csak a tőrt kapta el az övéből. A másik pillanatban a paripája vékonyába csapott a tőr lapjával. A paripa nagyot szökkenve indult futásnak. Móré ahogyan csak birta, ütötte, csépelte.

- Ott fut az arany! - kiáltotta Dobó a törököknek.

Azok egy percre elhőköltek, de aztán dühös ordítással és ropogással rohantak Móré után.

És ahogy elrobogtak a ház előtt, Dobó olvasta őket:

- Tiz... husz... negyven... ötven.

Várt még egy percet, aztán leugrott az emelvényről.

- Lóra fiuk! Nincsenek ezek hatvanan se!

Lóra kaptak. Dobó a kapuból visszakiáltott Ceceynek:

- Azt a páncélos törököt, ha még él, be kell zárni! A falubeliek verjék agyon a gyujtogatókat.

És kiszáguldottak a kapun.

A falubelieknek nem kellett sok biztatás. A faluban már valami öt helyen kigyózott a füst az ég felé. Kaszákat és fejszéket forgatva, rohantak ki a kapun valamennyien.

Cecey a pappal meg két jobbágyával az útra sietett. Jumurdsák már ült. Csak ájult volt. A Dobó golyója éppen a szive fölött horpasztotta be a páncélját.

- Kötözzétek meg, - mondotta Cecey, és vezessétek az udvarra.

A török szótlanul engedte át magát a kötözésnek.

- Tudsz-e sakkozni? - harsant rá Cecey.

A janicsár igent intett a fejével, és azt mondta:

- Nem.

Ahogy ott kötözik a kezét, a másik török is fölemeli vértől elboritott arcát az árokból.

- Kötözd csak, - mondja az egyik paraszt, - míg amazt agyonütöm.

- Megállj, - mondja Cecey.

Odabaktat a vérbe borult janicsárhoz és a kardját a mellének szegezve kérdezi:

- Tudsz-e sakkozni!

- Kaplaman, - feleli a török bágyadozva.

- Sakk?

- Sakk, sekk, matt? - kérdezi nyögve a török.

- Az, az, Mahomed rúgjon meg. Vigyétek ezt is az udvarra, ez az én rabom!

IX.

Dobóék csak este tértek vissza. Sok köpönyeget, páncélinget és mindenféle fegyvert hoztak magukkal. Meg egy rabot is; Móré Lászlót lovon, kötözötten.

- Ennek a farkasnak valami jó vermet! - mondotta Dobó a lováról leugorva.

Cecey szinte ugrált örömében:

- Hogy fogtátok el?

- Az akindsik fogták el minekünk. Volt annyi eszük, hogy fiatal lovat nem adtak alája. Könnyen utólérték. Mikor aztán javában kötözték, mink meg ővelük bántunk el.

- Mind levágtátok?!

- Amennyit lehetett.

- Hamar a legszebb tinómat! - kiáltotta Cecey vigan a szolgáinak. Egy perc mulva nyárson legyen! De előbb bort ide! Azt a leghátulsót guritsátok fel a pincéből!

- Még ne, - felelte Dobó, utána tekintve a kamrába kisért Mórénak. Hol az a Gergő gyerek?

- Mit akarsz vele? Amott játszik a tornácon a kislányommal.

És halkabban folytatta:

- Ne szólj neki róla, hogy az anyját megölték.

- Hát megölték?

- Meg ám. Valamelyik gazember ráakadt a gyujtogatás közben, és leszúrta.

- És az aranyak?

- Az asszony a szoba sarkában fekszik, arccal a földön. Bizonyosan oda ásta el az aranyait.

Dobó boszusan hümmentett. A gyerekhez fordult:

- Gergő! Bornemissza Gergő! Gyere csak kis vitézem. Ülj hamar a jó kis paripádra lelkem.

- Hova mentek még?

- A rabokért bátyám, akikről ez a fiu beszélt.

- Hát egy kortyot igyatok legalább. Bort hamar! - kiáltott a cselédekre. Él ám a törököd! Bent van a kamarában.

- Jumurdsák?

- A manó tudja, hogy hivják: akit lelőttél.

- Az az. Hát nem halt meg?

- Nem. Csak elájult. A másikat is behoztuk az árokból. Attól tartok, hogy az nem marad életben.

- Attól tart? Föl kell akasztani a cudart!

- Hohó, - mondotta Cecey, - az az én rabom.

- Hát tegyen vele, amit akar. Hanem azt a Jumurdsákot vezettesse elő és adjon lovat alá.

A vitézek nagyokat húztak a kupákból. Jumurdsákot elővezették.

- No Jumurdsák, - mondotta Dobó, - hát kellett ez neked?

- Ma nekem, holnap neked, - felelte mogorván a török.

S hogy meglátta a lovát meg a rajta ülő Gergő gyereket, a szája is elnyílott bámulatában.

Dobó maga mellé intette a gyereket, és kivágtatott a kapun. A törököt mögöttük a vitézek fogták közre.

- Tudod-e hova megyünk Gergő? - kérdezte Dobó.

- Nem tudom, - felelte a gyerek.

- Most megyünk kardért.

- A törökökhöz?

- Oda.

- Nekem?

- Neked. Félsz-e?

- Nem.

- Az az első, fiam, hogy ne féljen az ember. A többi aztán megjön magától is.

Nem beszéltek többet.

A lovak lába fehér felhőket kavart a Mecsek kocsiútján, s a lovasok robogása megkeményült a köveken.

Gergő fülében elhangzott harangszó búgásaként ismétlődött:

- Az a fő, hogy ne féljen az ember!

X.

A rabokat ott találták az erdőben. Mindössze hat azab őrizte őket.

Amint a magyar vitézek megjelentek a fák között, a rabok felugráltak, és örömrikoltozással tördelték, vonogatták a bilincseiket.

A hat azab persze hat felé szaladt.

A magyarok nem kergették őket. A rabokon volt az eszük. Azokat szabaditották fel a láncokból.

Dobó legelőször is a papnak nyujtott kezet.

- Dobó István vagyok, - mondotta.

- Somogyi Gábor a nevem, - felelte a pap. Áldja meg az Isten kegyelmedet!

A rabok is örömükben és hálaérzésökben könnyes szemmel borultak Dobó köré. Csókolták kezét lábát a szabaditójuknak.

- Ne nekem hálálkodjatok, - mondotta Dobó. Ez a kis fiu mentett meg benneteket.

És Gergőre mutatott.

A Gergő gyerek persze egész életében nem kapott annyi csókot, meg annyi áldást, mint ezen az egy napon. No de majd nem kap ezután; nem kap sok ideig.

Tizenöt rakott szekér meg sok mindenféle fegyver lett a zsákmány.

Dobó, mielőtt osztakoztak volna, megkérdezte a raboktól, hogy ki a legrégibb fogoly?

A fiatal jobbágylegény eleje lépett, s levette a süvegét:

- Én volnék.

- Mi a neved?

- Kocsis Gáspár, szolgálatjára.

- Hová való vagy?

- Egerbe uram.

- Hol estél rabul?

- Fejérvár alatt, uram.

- Tudod-e, hogy ezeken a szekereken kiknek a holmija van?

- Egynéhány hordóról, ágybelirül tudom. Szedték ezt uram mindenütt ezek a rablók.

Dobó a törökhöz fordult:

- Jumurdsák beszélj.

- Szedtük, ahol Allah engedte szednünk. Ami a hitetleneké, az a miénk. Ahol találjuk, ott kapjuk.

- Akkor, csak rakjatok szét mindent. El fogom osztani közöttetek.

Az egyik kocsiban egy halom mindenféle fegyver volt. Az is szedett-vedett zsákmány, java része a Móré várából való. De volt közötte egy könnyü kis meggyszin bársony hüvelyü kard is. Dobó fölvette azt.

- Bornemissza Gergely jer ide. Fogd ezt a kardot. A tiéd. Légy hű vitéze a hazának, jámbor szolgája az Istennek. Áldás és szerencse legyen a fegyvereden.

Azzal felkötötte a kardot a gyerek derekára, és homlokon csókolta a kis vitézt.

A kisfiu komolyan fogadta a kitüntetést. Szinte belehalványult. Talán a jövendő idők fuvalma szállt át egy pillanatra a lelkén: megérezte, hogy nemcsak a kardot kötötték őhozzá, hanem az őt is a kardhoz.

Dobó azután, ami a katonáknak nem kellett, a raboknak hagyta. Minden rabnak jutott kocsi is, ló is, fegyver is. Mert a vitézeknek a kocsiba fogott sovány parasztlovak nem kellettek.

Ki volt boldogabb a cigánynál! Nagyokat rikkantott. Körül ugrálta a neki osztott lovat, szekeret.

Majd visszarohant a fegyver-rakáshoz. Ami rozsdás rossz fegyvert ott hagytak a katonák, kincsek gyanánt kapdosta magára. Törökösen kendőt kötött a derekára, és úgy körültüzködte magát mindenféle késekkel, tőrökkel, hogy olyan volt, mint a sündisznó.

Egy tengeri nádból font ócska török paizs is hevert ottan. A karjára öltötte. Meztelen lábaira két nagy rozsdás sarkantyut kötött, a fejére meg sisakot tett. Volt annyi esze, hogy alatta hagyta a kalapját is. Azután egy hosszu dárdát kapott fel a földről, és mintha tojáson járna, olyan ünnepi lépésekkel odalejtett a törökhöz:

- Na Gyamarzsák, - mondta az orra alá piszkálva a dárdával, - hogy vagy te bibas terek?

Hogy erre mindnyájan nevetésre fakadtak, Dobó rászólt a cigányra:

- Ne hetvenkedjél te! Hová való vagy?

A cigánynak egyszerre alázatossá lettyent a dereka.

- Mindenüvé, csókolom kezsit, lábát, ahol muzsikáltatnak.

- Puskát javitani tudsz-e?

- Hogyne naccságos vitézs uram. Ugy értem én azt mint a madár a repülést.

- Hát nézz el majd ezekben a napokban Szigetvárra, a Török Bálint úr udvarába. Ott most akad munkád bőven.

A sovány kis cigányasszony könyörgött Dobónak, hogy hadd mondjon jövendőt.

- A feleséged? - kérdezte Dobó a cigánytól.

- Azs, - felelte a cigány, - ma reggel megegyeztünk.

A cigányasszony odaült a tűzhöz, összekotorta a parazsat, és fekete apró magvakat szórt reá.

- Datura stramonium, - szólt a pap, a magvakra tekintve.

A parázsról kék füstoszlop szállt fel. A cigányasszony kőre ült, és beletartotta a füstbe az orcáját.

A vitézek meg a volt rabok kiváncsian állották körül.

- A kezét... - mondotta néhány perc mulva a cigányasszony Dobónak.

Dobó odanyujtotta.

A cigányasszony fölemelte az arcát az égnek. A szemefehérével nézett fölfelé. És remegő ajkakkal beszélt:

- Vörös és fekete madarakat látok... Szállanak egymásután... Tiz... tizenöt... tizenhét... tizennyolc...

- Ezek az éveim, - mondotta Dobó.

- A tizennyolcadik madárral egy angyal repül. Leszáll hozzád és veled marad. Kendőt rak a homlokodra. A neve Sára.

- Eszerint Sára lesz a feleségem. No szép vénlegény leszek, mikorra megtalálom Sárát!

- A tizenkilencedik madár vörös. Sötét villámos felhőt hoz magával. A földön három nagy oszlop eldőlt.

- Buda? Temesvár? Fehérvár? - kérdezi Dobó tünődve.

- A negyedik is lángol már, te fentartod azt, noha kezedre, fejedre záporként hull a tűz.

- Szolnok? Eger?

- A huszadik madár aranyszinü. A nap sugaraiba van öltözködve. A fején korona. A korona egy gyémántja öledbe hull.

- Ez jót jelent.

- Aztán megint vörös és fekete madarak szállanak egymás után. De sötétség következik... Nem látok többé semmit... Lánc-csörgést hallok... A te sóhajtásodat...

Összerázkódott és elbocsátotta Dobónak a kezét.

- Eszerint börtönben halok meg, - szólt Dobó összeborzongva.

- Nincs ennek semmi értelme, - szólt kedvetlenül a pap. Mire való az ilyen ostobaság?

A cigányasszony már akkor a Gergely kezét fogta. Az arcát a füstbe tartotta, hallgatott egy percig. Azután ismét az égre nézett.

- Galamb kisér az egész életen... Fehér galamb, csak a szárnya rózsás. De tűz és tűz környékez. Kezedből is tüzes kerekek indulnak... A galamb aztán maga marad és búsan keres egész életén át...

Egy percre elhallgatott. Arcát a megirtózás kigyóvonalai vonaglották át. Elbocsátotta a fiu kezét, és tenyereit is az ég felé tartva, rebegte:

- Két csillag száll fel az égre. Egyik a börtönből. Másik a tengerparton... Ragyognak örökké...

S elirtózva takarta a tenyerét a szemére.

- Bolondság, - szólt ekkor boszusan Dobó. Öntsetek erre az asszonyra vizet!

S elrántotta a Gergő gyereket. Vitte magával a paripák felé.

- Hát evvel a rablógyilkos haramiával mit csináljunk? - kiáltotta Dobó után a cigány.

S a törökre mutatott.

- Akaszd fel! - válaszolta Dobó, annélkül, hogy hátratekintene.

És a lovára fordult.

*

- No kutya török, - harsant fel Kocsis Gáspár, - meghalsz!

- Meghalsz! - kiáltották a volt rabok is.

És az öklüket rázták.

- Megdegles! - szólt dühben forgó szemmel a cigány is.

És az egyik hámfáról leoldotta a kötelet.

- A lábamat töretted a vassal! - kiáltotta Gáspár.

- Megölted az apámat! - lihegett rá egy asszony.

- Elhajtottad a tehenünket, feldúltad a házunkat!

S a törököt haragos arcok és öklök viharozták körül.

Néhányan mingyárt le is akarták szúrni, de a rabságot szolgált nagyfejü paraszt elébe állott a maga kardjával:

- Hogyisne! Hogy mingyárt vége legyen! Tüzet rakunk előbb a talpa alá!

- Tüzet alája! - kiáltották valamennyien. Égessük meg az átkozottat!

A boszúállás gondolata mindenkit hóhérrá változtatott. Az asszonyok tördelték a rőzsét, és tüzet gerjesztettek a fa alatt.

- Emberek, - szólalt meg ekkor a pap, - ha ti most itten akasztással mulatoztok, megint jöhet egy kóbor török csapat, és megint rabul eshetünk valamennyien.

Az emberek ránéztek.

A pap egy csontmarkolatu török lándzsát tartott a kezében. Folytatta:

- Tudjátok, hogy ez a gonosz mit tett velem. A testem tetőtől talpig olyan, mint a főtt ráké. Melyiteknek van több joga arra, hogy markába fogja ennek az embernek az életét?

Erre a kérdésre nem felelt senki. Egynehányan szemtanúi voltak, mikor a papot lekötözték egy padra, és forró vizzel vallatták.

A pap folytatta:

- Hát csak menjetek a vitézekkel, ameddig lehet az ő oltalmuk alatt, azután meg lehetőleg szanaszéjjel a járatlan, rossz utakon. Isten áldjon meg, és vezessen haza mindnyájatokat.

És áldásra terjesztette ki a kezét.

A tűzrakás abbamaradt. A szájukban még ott volt a rabkenyér keserü ize. Valamennyinek a haza-menetelre fordult az esze. Egyik a másik után ugrott fel a neki osztott lovas szekérre.

- Gyi, uram Isten!

A cigány is felszökött a kocsijára, és hátraszólt az asszonyának:

- Utánam Beske!

Gáspár összekötötte a maga kocsiját a Margitéval. Egy ülésen foglaltak helyet. Ők talán az egész életükön át igy mennek egy-kocsin.

- Jól meggyötörje! - kiáltotta vissza a papnak.

- Ne sajnálja a tüzet tőle! - rikoltott vissza egy asszony is.

És sorra elhajtottak.

A kocsis maradt utolsónak, az a kocsis, akit szakácsságra fogtak a törökök.

- Addig nem megyek el, mig vissza nem adom a pofont! - szólott.

És asszerint cselekedett.

A pap maga maradt a törökkel.

XI.

Gergely azt hitte, álmodik. Ahogy ott poroszkált Dobó mellett a kis fürge török lovon, azon tünődött, hogy hogyan került ő bele ebbe a nagy dicsőségbe?

Hol a lovat nézte, hol a szép kardot. A lovat meg-megsimogatta, a kardot ki-kihúzta. Ha véletlenül törökre bukkannak és Dobó azt mondja neki: Vágjad, Gergő! hát az is bizonyos, hogy Gergő neki vág most akár egy hadseregnek!

Immáron alkonyodott. Az eget pikkelyes felhők boritották, s ahogy a nap aranyozni kezdte az eget, olyanná vált az, mintha pikkelyes aranyból volna az egész égboltozat.

Ahogy lefelé ügetnek a kanyargós úton, a Dobó lova egyszercsak megáll. A fejét fölemeli. Fuj és nyugtalanul kapálja a földet.

- A lovam törököt érez, - mondja Dobó visszafordulva, - álljunk meg.

Induláskor két katonát bocsátott előre. Azokat várták. Néhány perc mulva mind a kettő vágtatást tért vissza.

- Lenn a völgyben egy török csapat jön az országúton, - jelentette az egyik Dobónak.

- Katonai rendben jönnek, - mondotta a másik.

- Messze? - kérdezte Dobó.

- Jó messze. Mikorra ideérnek, beletelik két óra is.

- Mennyien lehetnek?

- Vannak azok kétszázan is.

- Az országúton jönnek?

- Az országúton.

- Rabokkal azok is?

- Rabokkal és sok szekérrel.

- Az a Kászon utócsapata, - felelte Dobó. Mindegy: megtámadjuk őket.

Az országút szélesen kigyózik fel a Mecsekre. Dobó kinézett a csapatának egy olyan helyet, ahol az út kanyarulatát egy kiálló szirt szegi meg. Ott jól elrejtőzködhetnek, s meglephetik a törököt.

- Nem vagyunk kevesen? - kérdezte egy szeplős, szőke fiatal katona, akiről az első szempillantásra lehetett látni, hogy bársonyban nevelkedett.

- Dehogyis, Gyurka, - felelte Dobó nevetve. Mikor ilyen hirtelen rájok esik az ember, nincs idejök olvasni, hogy hányan vagyunk. Be is sötétedik akkorra. Aztán, ha mind le nem vághatjuk is őket, hát elég lesz az, hogy széjjel-futnak. A falukban aztán egyenkint majd elbánnak velök.

A volt rabok akkor tüntek elő egy kanyarodásnál hosszu kocsisorban.

Dobó hozzájuk futtatott egy katonát, és azt izente nekik, hogy forduljanak vissza Pécs felé; onnan menjenek keletre, nyugatra, csak északra meg délre ne.

Látni lehetett, hogyan ér hozzájok a katona, hogyan áll meg a kocsisor, és hogyan fordulnak meg egyenkint, és hogyan fordul az egész sor visszafelé.

Dobó ekkor Gergelyre nézett.

- Az ördögbe is, - mormogta kedvetlenül, - hova tegyem ezt a gyereket?

XII.

A pap magára maradt a törökkel.

A török állt a cserfánál, és a fűre bámult. A pap a lándsára támaszkodva állt előtte tiz lépésnyire. A kocsizörgés darabig még hallatszott, aztán az erdei csendesség vette őket körül.

A török ekkor fölemelte az arcát.

- Mielőtt megölnél, - mondotta sápadtan, - hallgasd meg egy szavamat. A derekamon az öv tele van aranynyal. Az ilyen nagy zsákmányért megteheted azt, hogy el is temess.

A pap nem felelt. Csak nézte a törököt egykedvüen.

- Ha felakasztottál, - folytatta Jumurdsák, - áss nekem sirt itt a fa alatt, és tégy belé ülőleg. Fordits arcommal Mekka felé.

Aztán nem beszélt többet. Várta a papot, meg a kötelet.

- Jumurdsák, - szólalt meg végre a pap, - hallottam tegnap, mikor azt mondtad, hogy az anyád magyar nő volt.

- Az, - felelt a török megelevenült nézéssel.

- Esszerint te eredetileg magyar vagy?

- Az, - felelte a török.

S a földre forditotta a tekintetét.

- A törökök téged elraboltak gyermekkorodban?

- Eltaláltad uram.

- Honnan?

- Már elfelejtettem.

- Hány éves voltál?

- Nagyon kicsi.

- Anyádra, apádra nem emlékszel?

- Nem.

- Arra se, hogy mi volt a neved?

- Arra se.

- Semmiféle név nem jut eszedbe a gyermekkorodból?

- Nem.

- Különös, hogy a beszédet nem feledted el.

- A jancsár-odában sok magyar fiu volt.

- Nem ismertél egy laki gyereket, Imre nevüt, Somogyi Imrét.

- Úgy rémlik, mintha ismertem volna ezt a nevet.

- Kerekfejü, feketeszemü, kis testes fiu volt, mikor elrabolták, s mindössze öt esztendős. A bal mellén egy lóhere alaku anyajegy, mint nekem.

A pap széjjelvonta a mellén az inget: lóhere alakra csoportosult három lencsét mutatott a válla és a mellbimbó között.

- Ismertem azt a fiut, - mondotta a török. Gyakorta láttam ezt a jegyet, mikor mosdottunk. Csakhogy most más a neve; Achmed vagy Kubát, valami ilyenféle török név.

- Hát nem jártok együtt?

- Néha együtt, néha nem. Ő most Perzsiában hadakozik.

A pap föl és alá járt a török előtt. Egyszercsak rákiáltott:

- Hazudsz!

És élesen a szemébe nézett.

A török lesütötte a szemét.

- Mindegy, - szólt a pap ismét nyugodt hangon. Én nem akarlak téged megölni.

- Oh, uram! - kiáltott a török térdre borulva. Lehetséges ez?

- Lehetségesnek lehetséges, de hogy okosságnak nem-e ostobaság? az más kérdés.

- Irgalmazz, kegyelmezz meg nekem! Vedd el mindenemet, és tégy raboddá! Az eb nem olyan hű, mint én leszek hozzád!

- Az itt a kérdés, - szólt a pap, - hogy ember vagy-e te, vagy fenevad? Ha én téged elszabaditalak, ki kezeskedik arról, hogy megint nem ölöd és fosztogatod az én szegény nemzetemet?

- Allah verjen meg engem minden ostorával, ha valaha kardot fogok!

A pap a fejét rázta.

A török folytatta:

- Megesküszöm neked a legrettenetesebb esküvel, amit csak török mondhat.

A pap összefonta a karját és a szemébe nézett a rabjának:

- Jumurdsák, te itt a halál küszöbén térdelve diskurálsz velem, és engemet bolondnak gondolsz. Avagy azt véled, nem tudom én, mit mond a korán a gyaúrnak tett esküről?

A török homlokát kiverte a verejték.

- Hát mondj, uram, te valamit. Mondj akármit, az meg van téve.

A pap az állát a kezén nyugasztva gondolkozott. Aztán így szólt:

- Minden töröknél van valami amulet, ami védelmezi őt a harcokban, és segiti a jószerencsében.

A töröknek lecsüggedt a feje.

- A pénzed nem kell, - mondotta a pap. Azt az amuletet kivánom tőled.

- Nyúlj a mellesem alá, - rebegte a török, - a nyakamon lóg.

Fölemelte a fejét. A pap csakugyan ott találta a kis kék selyemzacskóba varrt amuletet. Leszakitotta az aranyláncról, és zsebre tette.

Azután a török háta mögé lépett és elvágta a lábán, kezén és karján általcsomózott kötelet.

A török lerázta a két kezéről a köteleket és hirtelen megfordult. Szeme a tigris sárgán égő tekintetével villant rá Gábor papra.

Azonban a pap már akkor neki tartotta hegygyel a lándsát, és mosolygott.

- Nono, Jumurdsák! Vigyázz, bele ne szúrd az orrodat!

Jumurdsák dühében szinte lángot fújva hátrált a pap előtt. Mikor már vagy húsz lépésnyire volt tőle, gúnyosan rikoltott:

- Tudd meg ki volt a markodban, ostoba gyaúr! Én ama hires Jahja-pasa-Oglu Mohamed fia vagyok. Kaphattál volna értem zsákkal az aranyból!

A pap nem felelt. Megvető pillantást vetett rája, s a lándsáját a kocsijára dobta.

XIII.

A nap éppen elsűlyedt az éghatáron, mikor Gábor pap a kocsijára ült, és rátért az országútra.

A rabtársak kocsisorának a végét még látta, amint lefelé mentek Pécsnek, de azt gondolta, hogy az csak az egyik rész; a többi északnak ment.

Az útat ismerte hazafelé. Nincs is más országút arra, csak az az egy: Pécstől Kaposváron át Székesfejérvárra, onnan meg Budára. De ő csak Lakig megyen rajta, a Bakics Pál kastélyáig. Ott egy kis keskeny kocsiúton nyugotnak fordul majd a Balaton felé. Ott az ő faluja egy nyirfaligeten alatt. Mennyire örülnek és csudálkoznak majd a hivei, ha meglátják, hogy megmenekült.

Leszállt és kereket kötött. Jókedvüen megveregette mind a két lónak a pofáját, aztán ujra felült, s neki ereszkedett a kocsival a lejtőnek.

Hanem az országútat a Dobó csapata állta el.

- Minek fordultál vissza? - kérdezte az egyik katona, mikor megismerte, hogy a rabok közül való.

A pap nem értette a kérdést.

- Jön a török, - magyarázta a katona, - arra lesünk itt. Hát csak fordulj meg és siess Pécsnek, mint a többi.

- Megállj, édes papom, - szólt ekkor Dobó odalovagolva. Melyik a te falud?

- Kishida, - felelte a pap kedvetlenül.

- A Balaton mellett?

- Ott.

- Arra kérnélek, vidd el magaddal ezt a kis fiut és mihelyest lehet, küldd át nekem Török Bálinthoz Szigetvárába.

- Szivesen, - felelte a pap.

- Attól tartok, hogy valami baja történik, - magyarázta Dobó. Mink itt szétriasztunk egy jókora törökcsapatot, aztán látod, valamelyik megsebezheti.

A pap megforditotta a kocsiját.

- Felülsz? - kérdezte Gergőtől, vagy a lovadon maradsz?

- Majd a kocsi mellett megyek, - felelte búsan a gyerek.

Mert ha várta is a véres küzdelmet, Dobó mellett biztonságban érezte magát. Hogy öldöklés lesz? A török nem ember, csak országpusztító fenevad. Gyermekszívvel is gyűlölte már őket.

Dobó lehajolt a lován, és megcsókolta Gergőt.

- Isten áldjon meg, kis katonám, - szólott, - tudom, hogy szeretnél velünk lenni a harcban, de még csizmád sincsen. Hát csak eredj a tisztelendő úrral, aztán egynéhány nap mulva találkozunk.

A pap eloldotta a kerékkötőt, s közibe vágott a lovaknak.

Gergő búsan poroszkált a kocsi után.

XIV.

Már jól beesteledett, mikor a kocsi elhaladt a pécsi vár mellett.

Nem szállottak meg. A pap azt akarta, hogy másnap délelőtt otthon legyenek.

Az egész Mecseket meg kellett kerülniök.

Éjfél felé kisütött a hold, és világitott nekik a keskeny agyagos kocsiúton.

Gergő akkor már mindenütt elől lovagolt, és mikor rossz hidat értek, megkiáltotta a papnak.

Éjféltájon egy csárdaféle épület fehérlett előttük.

- Nézz be fiam, - mondotta a pap, - csárda-e vagy másféle ház? A lovakat itt megetetjük.

Gergő belovagolt az udvarra, s néhány perc mulva visszatért.

- Üres ház, - mondotta, - az ajtaja sincs becsukva.

- Mindegy, - felelte a pap, - itt egyet pihenünk.

S befordult a kocsival az udvarra.

Egy fehér kis lompos kutya csahitolt eléjök. Kivüle senki se jelentkezett.

A pap leugrott a kocsiról, és bejárta a házat.

- Adj Isten! Ki van itthon? - kiáltozta be ajtón, ablakon.

A ház sötét volt. Senki se felelt. Az ajtók tártan-nyitottan. A küszöbön egy széttört szekrény. Itt bizony a törökök garázdálkodtak.

- Hát biz itt magunk vagyunk, - szólt a pap, hogy visszatért. Legelsőbben is a kutat nézzük meg, mert nekem még ég a bőröm.

Lebocsátotta a vödröt és vizet húzott fel. Azután keresgélésbe fogott a kocsiján.

Volt ott mindenféle: ágynemü, gabona, láda, faragott szék, egy hordó bor meg telt zsákok. Az egyik zsák puha volt. Azt kibontotta. Az volt benne, amit keresett: fehérnemü.

Egy kendőt meglocsolt a vödörből, és derékig levetkezett. Körülborogatta magát.

Gergő is leszállt. Odavezette lovát a vályuhoz. Megitatta.

A pap azután enni adott a lovaknak, s hogy az egyik zsákban kenyeret tapintott, azt maguknak bontotta fel.

- Éhes vagy-e, fiam?

- Éhes vagyok, - felelte a gyermek.

A pap kihúzta a kardját, de mielőtt megszegte volna a kenyeret, fölemelte az arcát az égre.

- Áldott a te neved, Uram! - kiáltotta meleg és hálás hangon. Kiszabaditottál a láncokból, és megadtad a mi mai kenyerünket.

Az ég tiszta volt és csillagos. A hold fénynyel telt fehér lámpagolyóként függött az égboltozat közepén, és világitott a vacsorához.

A kut kávájára ültek s ott falatoztak. A pap olykor a kutyának is vetett. Gergő meg a maga lovának törte és adta a kenyere felét.

A távolból ekkor halk dobogás hallatszott. A két evő felfigyelt. Szájuk megállott a mozgásban.

- Lovas jön, - vélekedett a pap.

- Egy, - felelte rá Gergely.

Azzal tovább ettek.

A dobogás lassankint robogássá erősödött a száraz kocsiúton. Egynéhány perc mulva odaérkezett maga a lovas is.

Meglassitotta a lovát a csárda előtt, és beléptetett az udvarra.

- Mubarek olszun! - kiáltotta a papnak rekedt hollóhangon.

Töröknek nézte, hogy a fején ott fehérlett a vizes kendő.

- Magyar vagyok, - felelte a pap fölemelkedve.

Megismerte Mórét.

Gergő is megismerte. Összeborzongott.

- Ki van itt? - kérdezte Móré lefordulva a gőzölgő paripáról. Hol a gazda?

- Nincs itt más, csak én meg ez a kisfiu, - felelte a pap. A ház gazdátlan.

- Nekem ló kell, - szólt nyersen Móré. Pihent ló.

A pap vállat vont:

- Itt bizony alig akad.

- Nekem sietős az utam. Pénzem nincs. Keresztények vagyunk. Ide kell adnod a lovadat.

Egy pillantással végig mustrálta a két lovat. A harmadik, a Gergelyé, az árnyékban legelt. Kicsi ló volt: hitványnak látszott. Móré feleletet se várt, csak eloldotta a rudast a kocsitól.

- Hohó, - szólalt meg a pap, - legalább azt mondd meg: miért futsz?

Móré nem felelt. Rávetette magát a parasztlóra, és tovaszáguldott.

- No, - mormogta a pap, - ez ugyan rövidesen csinál lóvásárt.

Ahogy megmozdult, megérezte, hogy valami kicsuszott a zsebéből. Fölvette és megbámulta. Aztán, hogy rátapintott, eszébe jutott, hogy a török talizmánja az.

A kis zöld selyemzacskóban valami keménykedett. Fölhasitotta a kardjával, hát egy gyűrű fordult ki belőle.

A gyűrű köve szokatlanul nagy, négyszögletes fekete kő, vagy sötét gránát vagy obszidián, nem lehetett megismerni a holdvilágnál. De azt tisztán lehetett látni, hogy valami halvány sárga kőből hold van rajta, meg körülötte öt apró gyémánt-csillag.

A zacskó belsejében is tündöklött valami: ezüstfonalakból varrt török irás.

A pap értett törökül, de a török irásjegyeket nem ismerte.

Ránézett Gergőre. A fiucska a fehérruhás zsákon aludt már édesen.

XV.

Milyen vigan, milyen pompásan süt a nap az égről! Pedig a Balaton körül nem láthat egyebet, csak szenes háztetőket, szanaszét heverő holtakat, letiport vetéseket.

Oh, ha a nap az Isten arca volna, sugarak helyett könny hullana a földre!

A pap előre tudta, hogy az ő faluja is meg van dúlva. Mégis ahogy fölértek a dombra, s a kerti fák lombjain túl előmeredt a kormos, tetőtlen torony, elvizesedett a szeme.

El volt pusztulva az egész falu. Sehol egy ép tető, sehol egy ép kapu. Az udvarokon bútor-töredékek, hordódongák, liszthulladék, holt emberek és holt állatok.

És sehol egy élő ember. Csak nehány gyáva kutya, amely elinalt a veszedelemben, s visszatért a veszedelem után, és egynéhány baromfi, amely el tudott szárnyalni a rablók keze elől.

A pap leszállt a kocsijáról, és levette a süvegét.

- Vedd le te is a süvegedet, fiam, - mondotta Gergelynek. Halottak faluja ez, nem eleveneké.

Leszállt a kocsiról. A lovakat vezetve haladtak beljebb.

Egy nagyhaju ősz paraszt égbe néző arccal keresztben hevert az úton. Holt kezében még mindig tartotta a vasvillát.

- A biró, - mondotta a pap. Szegény András bácsi!

Megfogta a halott karját és elvonszolta az útból, hogy a lovak elmehessenek mellette.

Egy másik fiatal paraszt derékban megtörve lógatta holt fejét a keritésen le az utcára. Mintha nézné a saját vérét, amely a fejéből a földre csurgott, s megfeketedett ottan.

A disznója ott legelt mögötte az ágytollal ellepett udvaron. A disznót nem bántja a török.

És egy meztelen csecsemő gyerek is ott hevert a közelében a kapu mellett. A mellecskéjén tátongó seb.

A pap fogta a lova kantárát és vezette. Nem nézett már se jobbra, se balra, csak az útat nézte, amelynek a pora sárgállott a napfényben.

*

Végre a paplakhoz értek.

Annak sincs teteje. A megszenesedett fekete ollófák nagy A-betüket alkotva meredeznek a tető araszos hamuján, s az utcai ablak fölött fekete a fal a láng nyomaitól.

Akkor gyujtották fel azt a házat, mikor őt forró vizzel öntözték, hogy adja elő a templom kincseit.

A pad még ott áll az udvar közepén. Körülötte a nagy diófaláda töredékei, könyvek, gabona hulladék, elgázolt szobai virágok, széklábak, edénycserepek. S a lábatörött asztal mellett egy feketeruhás öregasszony, aki hanyatt fekszik a két karját szét-nyujtva. S fekete vértócsa van körülötte.

Az a papnak az édesanyja.

- Itthon vagyunk, - mondotta a pap, Gergelyre forditva könnyekben ázó orcáját.

XVI.

Temettek két napon át szünet nélkül. A pap levette a kocsija oldalát, és három-négy halottat vitt egy-egy fordulóval ki a temetőbe.

Gergő mindig a kocsi előtt járt. Az oldalán a kard, amit Dobótól kapott, kezében a temetői kereszt. A pap hol énekelve, hol imádkozva vezette a lovakat. Neki is ott volt a kard az oldalán.

Odakünn betakarta a halottakat gyékénnyel, hogy a hollók vagy varjak ne férhessenek hozzájok, s meg-meg visszatért.

A harmadik nap délelőttjén egy parasztasszony meg egy gyermek jelent meg a faluban. Azok a Balaton nádasában bujdostak. Este meg két férfi tért haza.

Azok ásták aztán meg a sirokat, és velök ásott a pap is.

Csak mikor a halottakat eltakaritották, akkor kezdett a pap ahhoz, hogy a hajlékát ahogyan lehet, rendezze.

A házban három szoba volt, de mind beszakadt az égésben.

Az utcai szobát tetőzte be először a pap deszkával, hogy az esső ellen védve legyenek. Aztán egy szekrényt igazitott össze, és Gergelylyel hordatta bele az udvaron heverő könyveket.

Gergelynek a sok szomoru munka után tetszett a könyvhordás. Egyik-másik könyvet meg is forgatta, hogy képesek-e? Valami öt képes volt köztök. Az egyikben mindenféle bogár volt, a másik meg tele volt virágrajzzal. Mindössze tán harminc pergamenkötésü könyv volt a papnak a könyvtára.

Az asszony ezalatt a konyhát is összerendezte és főzött. Cukorborsót főzött hús nélkül meg tojásos rántott levest.

Két tál étel egy egész falunak!

Ebéd után a pap kissé fölépült a bágyadt szomoruságából.

Kivezette Gergelyt a kertbe, ahol egy kis kápolna-forma méhes állott. Annak az ajtaját is felszakították a törökök, de mert nem láttak benne egyebet, csak lócát, egy kis tűzhelyet, meg egy bak-asztalt, s holmi hosszukás üvegeket, nem is romboltak benne semmit.

Az üvegek kémiai kisérletekhez valók voltak. A pap szinte csodálkozva nézett, hogy nincs bennök kártétel.

Akkor egy asszony lépett be a kertajtón. A kötényében hozott egy holt gyermeket, - olyan egy éves formát. Az arca vörös volt a sirástól.

- A Jánoskám, - mondotta sirásnak eredve.

- Eltemetjük, - felelte a pap.

És föltette a süvegét.

Gergely is fölvette a keresztet, és megindult előttük.

- Elrejtettem őt, - beszélte sirva az asszony, - elrejtettem ijedtemben a gabonaverembe. Aztán én is elfutottam. Éjjel vissza akartam jönni, de akkor egy másik pogánycsapattal találkoztunk. Az egész nádast fölverték. Isten tudja, kiket vittek el, kiket öltek meg. Mikorra visszajöhettem, az én Jánoskámat igy találtam. Oh Isten, Isten! Mért vetted el tőlem?

- Ne kérdezd az Istent, - felelte a pap a földet ásva. Az Isten tudja, mit csinál, te pedig nem tudod.

- De hát mért született, ha igy kellett meghalnia!

- Nem tudjuk, mért születünk; és nem tudjuk, mért halunk meg, - szólt a pap tovább ásva. Ne szólj többet az Istenről.

Az anya leoldotta a kötényét, és azzal együtt tette a gyermeket a földbe.

- Még ne! - szólt fuldokolva a papnak.

Füvet és virágot szaggatott. Azt szórta a gyermekére. Közben sirt, jajgatott:

- Oh, hogy a földnek kell tégedet adnom! Nem ölelsz meg többet kicsi kis kezeddel! Nem mondod nekem többet ezt a szót: anyákám! Oh, hogy azok a piros rózsák elhervadtak gyönge kis arcodon! Oh, hogy azt a szép szöszke hajadat meg nem simogathatom többé!

És a paphoz fordult:

- Milyen szép szeme volt! Ugye, milyen szép barna szeme volt! Hogy tudott vele nézni, milyen kedvesen! Oh, drága lelkem, nem nézel reám többé, sohasem!

A pap ekközben behányta a földet a sirba, és meghalmozta, körülveregette az ásóval. Aztán erős ágat tört a temető szélén egy bodzafáról, keresztalaku ágat. Letüzte fejtől a halmocskára.

- Oh, hogy az Isten elvett téged tőlem! - sirta az asszony.

És átölelte a halmocskát.

- Az Isten elvette, az Isten vissza fogja adni, - vigasztalta a pap.

Az ásót és kapát a vállára vetette. Bólogatva beszélt tovább:

- Némelyek előre mennek, és várják azokat, akiknek dolguk van még a Földön. Néha a gyermek megy előre, néha a szülő. De a Teremtő úgy osztotta be, hogy aki a csillagok fölé kerül, legyen aki várja őt ottan.

Haza-indultak.

Az asszony csöndesen sirdogálva követte a papot s hogy a pap elhallgatott, újra zokogott:

- Milyen szép szeme volt! Úgy-e, tisztelendő uram, milyen szép barna szeme volt!

XVII.

Másnap lóra ültek, és megindultak le délnek, Szigetvárába.

Felhőtlen meleg nap volt az. A feldúlt falvakban mindenütt temettek és házakat zsuppoltak. Némelyik faluban csak egy-két ember lézengett, mint az övékben. Az olyan falvak népét elhajtották a törökök.

Mikor elérték a szigetvári nádast, a pap fölnézett.

- Az úr itthon van.

- Itthon? - kérdezte csodálkozva a gyerek. Honnan tudja?

- Nem látod a zászlót?

- Ott a tornyon?

- Ott.

- Vörös és kék.

- Az úr szinei. Az jelenti, hogy az úr itthon van.

A náderdőbe értek, és egymás mellett lovagoltak tovább.

A pap ismét megszólalt:

- Te, fiu, nem gondolod-e, hogy Dobó meghalt?

- A harcban?

- Ott.

Gergely nem gondolta. Dobó őszerinte legyőzhetetlen volt. Ha egymaga vág is neki a török hadnak, Gergely nem csodálkozik rajta.

- Ha meghalt volna, - szólt a pap, - én szivesen fogadlak fiamnak.

Azzal ráugratott az első fahidra, amely a vizen át magas cölöpökön vitt a külső várba. Átmentek az újvároson, aztán megint egy rövid fahidat értek. A fahid az óvárosba nyúlott. Csak imitt-amott lézengett benne egy ember. A kettős tornyu templom előtt három gyümölcsös kofa üldögélt, s mind a három cseresnyét árult. A templom ajtaját vasalták.

Ott megint egy hid következett, de már az hosszú és széles hid volt, s a viz is alatta mély.

- Most érünk a várba, - mondotta a pap. De ideje is.

És gondosan körültörölte az arcát a zsebkendőjével.

A várkapu tártan állt. A tágas udvaron egy porfelhőben veszettül robogó páncélos embert pillantottak meg, azután egy másodikat, amint szembe nyargalt.

A két páncél egyforma alkotásu, a két ló szügyén is egyforma vért. Csak a két sisak különbözött: az egyik sima volt és gömbölyü; a másik tetején ezüstös medvefej csillogott.

- Az az úr, - mondotta a pap, - az a medvefejes.

A két lovas karddal rohant egymásnak, s hogy összeroppantak, a két ló egymásnak ágaskodott. A két páncélos meg úgy rácsattogott egymásra, hogy a kardok szikrát hánytak.

- Buzogányt! - kiáltotta a medvefejes, amint a lovak eltágultak egymástól.

Az arcát nem lehetett látni sem az egyiknek, sem a másiknak. Mert olyan sisak volt rajtok, amely az arcot is takarta.

Az ajtóból a kiáltásra egy kék-veres ruhás apród futott elő, és két egyforma rézfejü buzogányt és két vaspajzsot nyujtott fel a hadakozóknak.

Azok újra egyet kanyarodtak a lovukkal, és az udvar közepén rontottak egymásnak.

A sima-sisakos sújtott először.

A medvefejes a feje fölé kapta a pajzsot. Akkorát zördült az, mint a repedt harang.

Ugyanebben a pillanatban úgy sujtotta fejbe a medvefejes az ellenfelét, hogy a sisakja behorpadt.

Erre a sima-sisakos visszarántotta a lovát, és eldobta fegyvereit.

A medvefejes leemelte a sisakját és nevetett.

Telt arcu, barna férfi volt. Hosszu, tömött fekete bajusza mind a két arcához hozzá volt lapulva a sisak nyomásától, s a bajusza egyik szárnya felért a szemöldökéig, a másik lelógott a nyakáig.

- Bálint úr, - mondotta a pap a fiúnak tisztelettel. Ha idenéz, vedd le a kalapodat.

Azonban Török Bálint nem nézett feléjök.

Az ellenfelét nézte, akinek a fejéről a szolgák levonszolták a sisakot.

A lovas, amint nagynehezen leráncigálták a fejéről a sisakot, legelőször is három fogát pökte ki az udvar kavicsos porondjára, aztán törökül káromkodott.

A kapu alól valami nyolc török rab bujt elő. Segítettek neki a páncélból való kibontakozásban.

Hát az is csak olyan török rab volt, mint a többi.

- No, melyiteknek van még kedve a mérkőzésre? - kurjantott a lovát ugratva Török Bálint. Aki legyőz, szabadságot kap.

- Én, - szólt egy izmos, ritkaszakállu török. Ma talán szerencsésebb leszek.

Magára öltötte a nehéz vasruhát. A társai összeszijjazták rajta hátul a vasakat. Sisakot nyomtak a fejére, és másik lábvértet a lábára. Mert a lába nagy volt a töröknek.

Azután emelőrudakkal segitették fel a lóra. A kezébe pallost adtak.

- Bolond vagy te, Ahmed! - kiáltotta vigan Török Bálint. A pallos nem páncélhoz való szerszám.

- Már én csak így szoktam, - felelte a rab. Ha igy *nem mersz*, uram, másképp meg se próbálom.

Törökül beszéltek.

Bálint úr visszacsatolta a sisakot a fejére. Ő csak a könnyü karddal malmozott nyargaltában az udvar körül.

- Rajta! - kiáltotta aztán a középnek rohanva.

A török előrehajlott a nyeregben. A pallost két kézre fogva, rohant Bálint úrnak. Mikor összeértek, fölemelkedett és iszonyu sujtásra huzakodott.

Azonban Bálint úr is értette ezt a mesterséget. A pajzsával fogta fel a török iszonyú vágását, s abban a pillanatban megkapta a török karját: lerántotta a lováról.

A török féloldalt zuhant a porondra s porfelhő gomolygott körülötte.

- Elég volt, - szólt Török Bálint, a sisakrostélyt felcsapva. Holnap, ha itthon leszek, megint mérkőzhettek velem.

- Nem igazság! - kiáltotta a török, amint kimarjult kézzel föltápászkodott.

- Mért ne volna igazság? - kérdezte Bálint úr.

- Nem illő lovagtól, hogy kézzel rántsa le az ellenfelét!

- Hiszen te nem vagy lovag, ebatta pogánya. Majd bizony tőletek tanulok én lovagságot! Ordináré rablók!

A török duzzogva hallgatott.

- Csak nem nézitek tán lovagi mérkőzésnek, hogy én veletek kiállok, - folytatta kiabálva Török Bálint. Nézze meg az ember a sok rongyosát!

- Uram! - kiáltott egy sovány, szürkeszakállu rab. Ma megint mérkőznék veled!

Az udvaron állók nevetésre fakadtak.

- Persze, most azt hiszed, elfáradtam. No de legyen meg az örömöd!

Azzal újra a fejébe nyomta a sisakot, amelyet az imént már az ölébe eresztett.

- Hányadszor verekszel velem, Papagáj?

- Tizenhetedszer, - felelte siralmasan a papagájorru török rab.

Török Bálint fogta a sisakját és eldobta.

- No, - azt mondja, - ennyit leteszek az erőmből. Lássuk!

Szembetünő volt köztük az erőkülönbség: Bálint úr jól megtermett javakorában levő ember; csupa izom és mozgékonyság. A török körülbelül ötven éves, izomtalan, görbehátu ember.

Kopjával csaptak össze. Bálint úr mindjárt az első összecsapásnál úgy kivetette a nyeregből, hogy a török bukfencet vetett a levegőben, s puff le a porba!

A szolgák, apródok és rabok egyaránt kacagtak.

Bálint úr lehajigálta magáról a pajzsot és vaskeztyüt, s leugrott a lováról, hogy az apródok a többi vastól is megszabaditsák.

Papagáj ezalatt feltápászkodott.

- Uram! - sirta, Török Bálint felé forditva véres orcáját, - bocsáss engem haza! Özvegyem, árvám két éve vár otthon!

- Mért nem maradtál otthon magad is, pogány! - felelte haraggal Török Bálint.

Mindig megbőszült, ha a rabok kegyelemért könyörögtek.

- Uram, - kiáltotta a rab a kezét tördelve, - essék meg rajtam a szived! Szép kis feketeszemü fiam van! Nem láttam két esztendeje!

És térden csúszott Bálint úr elé. Leborult a lábánál a porba.

Bálint úr kendővel törülgette az orcáját.

- Bár minden gaz török itt volna láncon, a császártokkal együtt, rablógyilkos zsiványok!

Azzal odább lépett.

A török port markolt föl a földről és a port Bálint úr felé szórva üvöltötte:

- Hát verjen meg Alláh, te rothadt szivü gyaur! Bilincsben őszülj meg! Özvegyed, árvád legyen, mielőtt meghalnál! Tanitson meg Alláh háromszor úgy sirni, mint ahogy én sirok, mielőtt a pokolra löknék a lelkedet!

S hogy igy átkozódott, a könny ömlött a szeméből és vérré válva csurgott le zuzódott orcáján.

A szolgák elhurcolták a dühtől tajtékzó pogányt, és a kúthoz vitték, ahol irgalmatlanul megmosták.

Török Bálint hozzá volt már szokva az ilyen jelenetekhez. Boszantotta. De sem a szép szó, sem az átkozódás nem oldott az ő várában láncot.

Elvégre is minden rab, minden időben és minden helyen szabadságért sir, csakhogy az egyik hangosabban, mint a másik. Gyerekkora óta élt ilyen rabkönyörgések közt Török Bálint, és hát abban az időben a rabokat a belső gazdaság értékei közé számitották. Kit pénzen váltottak ki, kit cserében magyar foglyokért. Hát hogyan is lehessen azt gondolni, hogy egy ellenséges rabot csak úgy Isten nevében elereszszenek.

Tartotta a hátát, karját, hogy az apródok lekeféljék. Aztán a bajszát boszús pirossággal sodorgatva lépegetett a paphoz.

- Kedves papom, az Isten hozott! - mondotta a kezét nyujtva. Hallottam, micsoda forrázáson estél keresztül. Sebaj, páterkám, legalább új bőröd nyől, mint a hernyónak.

- Nagyságos uram, - felelte a pap, a kezében tartva a süvegét, - az én bőröm az a legkisebb baj. Nagyobb baj az, hogy elvitték, leöldösték az eklézsiámat. Szegény anyámat is megölték.

- Hogy a kutya egye meg! - duhogta Török Bálint visszafordulva. Az egyik átkoz, hogy nem eresztem el, a másik meg oktat, hogy mi a lovagiasság?

A pap hallgatott.

- Kiállok vele pallossal, - folytatta a paphoz fordulva, - nekem ront, mint valami hóhér. Ez neki lovagi játék. Hanem mikor én lerántom, akkor még neki áll feljebb.

Boszúsan húzott egyet a nadrágja szíjján, s vörös volt, mint az a medve, amely cimerként ágaskodott a kapuján.

Aztán a fiura nézett.

- Hát ez az? - kérdezte csodálkozva.

- Szállj le hamar, - szólt Gergőre a pap. Vedd le a süvegedet.

A kis mezitlábos kardos gyerek hasra feküdt a nyergen és lecsúszott a lóról. Megállott Török Bálint előtt.

- Ezt a lovat szerezted te? - kérdezte Török Bálint.

- Ezt, - felelte büszkén a gyerek.

Török Bálint kézen fogta, és olyan sebesen vitte a feleségéhez, hogy Gábor pap alig birta őket követni.

Az asszony - fehérruhás szép szőke teremtés, - a belső vár kertjében ült egy malomkő-asztal mellett. Befőtteket kötözött ott szilkékbe, csuprokba. Egy fehérkezü reverendás pap is dolgozott velök, a várnak a plébánosa. Közelükben meg egy öt éves és egy három éves fiucska játszadozott.

- Kata lelkem, nézzed csak! - kiáltott Török Bálint nevetve, - a Dobó apródja!

Gergő kezet csókolt.

A kékszemű kis svábasszony mosolygó csodálkozással nézett rá. Aztán lehajolt és megcsókolta az orcáját.

- Ez? - kérdezte a plébános is elbámulva, - hiszen ez még szopik!

- Szopik ám, törökvért, - felelt a vár ura.

- Éhes vagy-e, kis katonám? - kérdezte az asszony.

- Éhes vagyok, - felelte Gergő. De előbb Dobó úrhoz szeretnék menni.

- Tyhü, fiam, az nem lehet, - szólt Bálint elkomolyodva. Az urad sebesülten fekszik...

S Gábor paphoz fordulva:

- Még nem tudod? Neki rontott ötvened magával kétszáz töröknek. Egy török úgy belevágta a dárdáját a combjába, hogy a nyeregfájában állott meg.

- A dárda?

- Az. Bele is törött.

- Én húztam ki! - dicsekedett a plébános.

- Te hát, - szólt Török Bálint, - hanem úgy húztad, mint a répát szokás.

- Úgy húztam, úgy húztam... Hát hogy húztam volna másképp?

- És nem esett le? - kérdezte Gábor pap.

- Fenét esett, folytatta Bálint úr. Levágta a törököt, és hazaügetett nyereghez szegezetten.

Gergő sápadtan hallgatta ezt. Bánta, hogy ő ott nem volt Dobó mellett. Ő levágta volna azt a törököt.

- Eredj, - mondta a plébános, - játszszál az urfiakkal.

A két kis feketehaju gyerek már akkor ott bámulta Gergőt, a Kata asszony szoknyája mellől.

- No, mit féltek, - mondotta az anyjuk. Magyar gyerek ez. Szeret benneteket.

Aztán Gergelynek szólott:

- Ez a nagyobbik a Jancsi, a kisebbik meg Feri.

- Győjjenek, - szólt Gergő, - megmutatom a kardomat.

A három fiu hamarosan összebarátkozott.

- Hát te, papom, - szólt Török Bálint a padra leülve, - mi az istennyilát csinálsz most már eklézsia nélkül?

- Hát, - felelte Gábor pap búsan, - azért csak megélek ottan, ha egyébképpen nem, ahogy a remeték szoktak.

Török Bálint gondolkozva pödörgette a bajuszát.

- Értesz te törökül?

- Értek.

- Németül is?

- Két évet diákoskodtam német földön.

- Hát mondok valamit, papom: Szedd össze a sátorfádat és gyere ide Szigetre. Azaz ne Szigetre, hanem Somogyvárra, mert egynéhány nap mulva oda költözünk. Hát ott légy. A feleségemnek van pápista papja, mért ne legyen nekem ujhitü papom? Aztán hát egy-két év mulva megnőnek a gyerekek, rád bizom, hogy tanitsad őket.

- Nagyságos uram, - szólt a plébános a befőtteket hirtelen otthagyva, - hát én?

- Hát te is tanitod: te tanitod őket latinul, ez meg tanitja őket törökül. Elhidd, jó pásztorom, hogy a török nyelv épp olyan szükséges az üdvösségre, mint a latin.

A fiaira nézett, akik Gergelylyel az almafa körül kergetőztek. Pirosak voltak mind a hárman, és nevettek.

- Elveszem ezt a gyereket Dobótól, - szólt Török Bálint. Meglehet, hogy ez beválik harmadik nevelőnek.

MÁSODIK RÉSZ.
ODA BUDA!

János király meghalt. A fia csecsemő. A nemzetnek nincsen vezére. Az ország hasonlit most azokhoz a cimerekhez, amelyekben egymásra mérgesen ágaskodó griffek nyulnak a köztük lebegő koronáért.

A nemzet gondolkozása meg van zavarodva. Senki se tudja, hogy a pogány török uralmától féljen-e jobban, vagy pedig a keresztény osztrák uralmától?

Az osztrák Ferdinánd ráküldte Budára az ő vén totya generálisát: Roggendorfot. A török császár maga indult el, hogy feltűzze a félholdas zászlót a magyar királyi palotára.

Vala pedig akkor az idő az 1541-ik esztendőben.

I.

A Mecsek országútján egy augusztusi holdfényes éjjelen két lovas üget fel a hegynek. Az egyik egy beretvált arcu, fekete köpönyeges sovány ember, bizonyosan pap. A másik egy alig tizenhat éves hosszuhaju úri fiu.

Mögöttük egy lovas szolga kocog az úton. A szolga nyereg helyett két tömött zsákon ül. A hátán is egy nagy bőrturba, vagy amint ma mondjuk: tarisznya. A turbából három nyélféle valami áll ki. Az egyik, hogy megvillanik olykor, láthatóképpen puska.

Egy vén vastag vadkörtefa sötétlik az út mellett. Ott ugratnak be az útról a lovukkal.

- Hát ez az? - kérdezi a pap a fát végignézve.

- Ez, - feleli a fiatal ember. Gyermekkoromban bagoly fészkelt benne, azóta az odunak is meg kellett tágulnia: ha több nem, egy ember elfér benne.

A ló hátáról mindjárt felcsimpeszkedett a vadkörtefára, és egy ugrással ott termett a vastag, vén törzsökön.

Belekurkált a kardjával a pudvás faderékba. Nem röpült ki belőle semmi.

Beleereszkedett.

- Ketten is beleférünk! - kiáltotta vigan.

Azzal újra kimászott és leugrott a gyepre.

- Hát akkor dolgozzunk, - szólt a pap.

És ledobta magáról a köpönyeget.

Gábor pap volt. A diák meg Bornemissza Gergely.

Azóta, hogy nem láttuk őket, nyolc esztendő telt el. A pap nem sokat változott. Mindössze a szemöldöke nőtt ki. Szakállát, bajuszát bizonyosan a forróviz nyomai miatt beretválta. És hát kissé megsoványodott.

Annál inkább változott a fiu. A nyolc év csaknem férfivá érlelte. De csak termetben. Az arca az a határozatlan se szép, se csunya valami, amilyen a tizenöt esztendős fiúké szokott lenni. Csak az arca szine maradt meg, az a pirosas barna gyönge szín. A vállig érő hullámos haj az akkori idők férfidivatja volt.

A szolga két ásót vett elő a tarisznyából. Az egyik ásót a pap vette a kezébe, a másikat a fiatal ember.

Az országútra mentek, és az út közepén a fa irányában gödörásásba fogtak.

A szolga letette a gödör mellé a két zsákot, s visszatért a lovakhoz. Levette róluk a kantárt. Békót vetett a lábukra. Hadd legeljenek a jó harmatos erdei fűben.

Aztán ő is munkába fogott. Az öblös bőrtarisznyából kirakott mindent; kenyeret, kulacsot, fegyvereket. A tarisznyába azt a köves földet kotorta bele, amit a két ásó kiforditott. Széjjelszórta az árkokba. Visszatértében meg erős nagy köveket hordott a gödör mellé.

Nem telt belé egy óra, derékig állt már a két ember a gödörben.

- Elég, - szólt akkor a pap. János most már a zsákot ide.

A szolga odacipelte a két zsákot.

- A puskát ne tedd a harmatba! - szólt rá a pap.

Aztán tovább parancsolgatott:

- Fogd ezt az ásót. Áss árkot a gödörtől addig a vadkörtefáig. Az árok itt az úton egy rőf mély legyen. A gyepen fele mély is elég. A gyepet úgy szedd fel, hogy visszarakhassuk. Semminek se szabad a munkánkból meglátszania.

Mig a szolga az árkot ásta, a két úriember beleeresztette a két zsákot a gödörbe.

A zsákokban puskapor volt.

A zsákokat megtiporták és nagy köveket hordtak rájok. A kövek közét betömködték apró kővel, földdel.

A szolga ezalatt megásta az árkot a fáig s megfalazta kővel. A gyujtózsineg abban az árokban huzódott tovább. Lapos kövekkel födték be mindvégig, hogy ha esső esik is, át ne vizesedjen.

- No, - mondja vigan a szolga, - most már tudom, hogy mi készül itten.

- Hát micsoda János?

- Valaki itt az égbe röpül.

- És mit gondolsz kicsoda?

- Kicsoda? Hát biz azt könnyü kitalálni. Holnap jön erre a török császár.

- Ma, - felelte a pap a pirkadó egekre tekintve.

Mikor a kelő nap megvilágitotta az országutat nem volt már semmi nyoma sem a gödörnek, sem az ároknak.

A pap megtörülte a homlokát.

- Most már, János fiam, ülj lóra, és eredj föl a Mecsek tetejére. Menj mindaddig, mig csak oda nem érsz, ahol az utat végig lehet látni Pécsig.

- Értem, uram.

- Mink a diákkal itt lefekszünk a fa mögött húsz-harminc lépésnyire. Te pedig vigyázol, mikor jön a török? Mihelyt az első lovast meglátod, nyargalj vissza és költs fel bennünket.

A pap ezzel befordult az erdőbe. Jó füves helyet kerestek a diákkal. Leteritették a köpönyegüket és legott el is aludtak mind a ketten.

II.

Dél felé sebes vágtatással tért vissza a szolga a hegytetőről.

- Jönnek! - kiáltotta. Rémitő nagy had özönlik! Mint a tenger!

Aztán mikor odaért, folytatta:

- De mind szekéren ül az ebadta, mintha beteg volna.

A pap a diákhoz fordult:

- No, akkor elmehetünk ebédre ahhoz a te másik apádhoz.

- Ceceyhez?

- Oda.

A diák kérdőn nézett a papra. A szolga is.

A pap mosolygott:

- Egy nappal korábban jöttünk. Hát nem érted? Ezek a táborverők. Ezek elől járnak és leverik a sátorkarókat, felvonják a sátrakat, hogy mikorra a sereg Mohácsra érkezik, készen találja a fekvőhelyeket meg a vacsorát.

- Hát akkor gyerünk Ceceyhez, - szólt vigan a diák.

A pataknál leszállottak, és megmosakodtak derekasan. A diák egy csokor vadvirágot szedett.

- Kinek lesz az, Gergő?

- A feleségemnek, - felelte Gergő mosolyogva.

- Feleségednek?

- Már mink csak úgy mondjuk. A kis Cecey Éva, az lesz az én feleségem. Együtt gyerekeskedtünk; aztán, hogy az apja fiának fogadott, valahányszor meglátogattam őket, mindig meg kellett csókolnom.

- Remélem, szivesen tetted.

- Meghiszem azt. Olyan az orcája, mint a fehér szegfű.

- De még ebből nem következik, hogy feleségednek tekintsd.

- Az öreg pap megmondta, hogy nekem szánták a lányt. Ceceynek a testamentoma szerint enyim lesz a lánynyal a falu is.

- Esszerint az öreg pap titkot árult el.

- Nem. Csak figyelmeztetett, hogy méltó igyekezzek lenni erre a szerencsére.

- Dehát boldog leszel te avval a leánynyal?

A fiu elmosolyodott.

- Nézze meg őt, mester. Ha meglátja, nem kérdezi többet, hogy boldog leszek-e vele?

A ló megszökemlett a diák alatt, s néhány lépést előre futott.

A diák megállitotta a lovát, és gyönyörüséges szemmel mondotta:

- Olyan az a lány, mint valami kis fehér macska!

A pap mosolygott és a fejét csóválta.

Sűrűbe értek. Le kellett szállaniok a lóról. Gergely ment elől. Ő tudta, hogy az a sűrűség takarja a falut.

Mikor alárobogtak a völgybe, a házakból kifutottak az asszonyok.

- Gergő! Ni a Gergő! - kiáltozták örvendezve.

Gergely a süvegét lengette jobbra-balra:

- Jó napot Juci néni! Jó napot Panni asszony!

- Az úrék nincsenek ám itthon! - kiáltotta az egyik asszony.

Gergely meghökkent. Megállitotta a lovát.

- Mit mond nénémasszony?

- Elmentek. Elköltöztek.

- Hova?

- Budára.

Gergely elámult.

- Mind?

Balga gyermekremény! Azt gondolta, igy felelnek vissza:

- Nem, a kisasszony itthon maradt.

Pedig hát előre látható volt, hogy egyenesen igy felelnek:

- Mind bizony. Még a papunk is velök ment.

- Mikor?

- Szent György nap után.

- De valaki csak van a háznál?

- A török.

Gergely kedvetlenül fordult a paphoz:

- Budára mentek. György barát már régen adott nekik ott egy házat. De nem értem, hogy nekem nem beszéltek erről, hiszen a farsangon itt jártam.

- Hát akkor nem kapunk ebédet.

- Dehogynem, hiszen itt a török.

- Micsoda török?

- A Cecey törökje: Tulipán. Az itt a mindenes. Hanem itt vagyunk a temetőnél. Engedje meg, hogy egy percre betérjek. Az anyám itt lakik.

Egy kis liceummal keritett temető látszott a ház mögött, nem nagyobb egy házhelynél. Csupa fakereszt, az is mind csak kérges fából. Név egyiken se.

Átadta a lovát a szolgának s ő maga besietett. Megállott egy immáron besülyedt barna fakeresztnél. Rátette a sírra a vadvirágot. És letérdelt.

A pap is leszállott. Odatérdelt a fiu mellé, és arcát az ég felé emelve hangosan imádkozott:

- Élőknek és holtaknak ura, mennyben lakó Isten, adj csendes álmot az itt porladozó jó édesanyának, adj boldog életet az itt térdelő árva fiunak. Amen.

Azzal magához ölelte a fiut és megcsókolta.

Az úriház csaknem szemben állt a temetővel. A kapu már akkor fel volt tárva, s egy tömzsi piros asszony barátságos mosolygással nézett a jövevényekre.

- Jónapot Tulipánné, - szólt a diák, - hát hol az ura?

Mert Tulipánnak a dolga, hogy felnyissa a kaput.

- Részeg, - felelte boszusan az asszony.

- Részeg-e?

- Az. Mindennap ellopja a pincekulcsot a cudar, pedig mindennap máshova dugom. Ma már a mángorló alá tettem. Ott is ráakadt.

- Hát ne dugdossa. Ha rendesen ihatik, nem iszik annyit.

- Jaj dehogynem. Úgy iszik ez, mint a gődény! Csak iszik, meg danol. Nem akar dolgozni az átkozott!

A szederfa hüvösén csakugyan ott ült egy barna parasztember. Alatta gyékény, előtte zöldmázos kancsó. Még nem volt annyira részeg, hogy a kancsót el lehetett volna tőle venni. A fiával ivott, egy hatéves kis mezitlábas gyerekkel, a kinek a szeme szintén olyan fekete volt, mint az apjáé.

Az a török kapott kegyelmet azért Ceceytől, mert azt mondta, hogy tud sakkozni. Később kivilággott, hogy sakkozni nem érdemes vele, hanem a ház körül minden munkára használható. Különösen főzni tudott jól. Szakács volt az apja valamelyik basánál. Az asszonyok megkedvelték, hogy megmutatta, hogyan kell piláfot, böreket, malebit meg szorbeteket főzni és sokat bolondoztak vele. Cecey meg azért szerette meg, mert a török fakezet faragott neki, olyan fakezet, hogy ujjai is voltak. Ha keztyüt huzott rá, senkise mondta volna, hogy fából van a keze. Az öreg legelőször is nyilazni próbált. Lehozatott a padlásról egy akkora ijjat, mint ő maga. A fakézzel ki tudta feszíteni. S akkor az öreg megtette a törököt mindenesnek.

Az egyik magyar menyecskének elesett abban az időben az ura, hát a török összemelegedett vele, aztán elvette feleségül. Persze előbb megkeresztelkedett. Olyan jó magyarrá vált, mintha itt született volna.

Mikor megpillantotta a diákot meg a papot, fölkelt, és törökösen keresztbe tette a mellén a kezét. Meg is akart hajolni. De mert a meghajlás orrabukással végződött volna, mindössze egy előretántorodással fejezte ki a tiszteletét.

- No Tulipán, - szólt a fejét csóválva Gergely, - hát mindig iszunk?

- Kell inni, - felelte Tulipán komolyan. Huszonöt évig török lenni, nem inni, ezt helyre kell inni.

- De ha maga részeg, akkor nem tud nekünk ebédet főzni.

- Főz a feleségem, - felelte Tulipán a hüvelykujjával az asszony felé bökve. Főz túrós csuszát is. Az ám a jó!

- De mink piláfot szeretnénk.

- Főz azt is. Tud.

- Hát az úr hol van?

- Budán. Jött levél. Ment uraság. Kapta ház. Szép kisasszony ül házban, mint rózsa kiskertben.

A diák aggódó arccal fordult a paphoz:

- Mi lesz velök, ha a török el találja foglalni a várat?

- Hohó! - felelte a pap. Előbb elvész az egész ország, hogysem Budavára.

S hogy Gergely még mindig aggodalommal nézett reá, folytatta:

- Az országot a nemzet őrzi, Budavárát maga az Isten.

Tulipán kinyitotta az ajtókat. A szobákból dohos levendula-illat dőlt kifelé. Kitárta az ablakokat is.

A pap belépett. Tekintete a falon függő arcképeken állt meg.

- Tán ez itt Cecey? - mondta a sisakos arcképre mutatva.

- Ez, - felelte Gergely. Csakhogy most már nem ilyen barna. Fehér.

- Hát ez a kancsal asszony?

- Ez a felesége. Nem tudom, kancsal volt-e akkor, mikor festették, most nem kancsal.

- Keserü asszony lehet.

- Nem. Inkább édes. Én úgy hivom őt, hogy: anyám.

A fiu, hogy otthon érezte magát, széket tett a pap elé, és boldog arccal mutogatta az ócska butorokat:

- Nézze, mester: itt szokott ülni Vicuska, mikor varr. A lábát erre a zsámolyra teszi. Itt szokta nézni ebben az ablakban a napnyugovást, és olyankor a feje árnyékot vet a falra. Ezt a képet ő rajzolta. Szomorúfűzfa meg egy sír. A pillangókat én festettem bele. Aztán lássa, ahogy itt ül a széken, igy szokott ülni. Igy felkönyököl, a fejét féloldalt forditja, és olyan pajkosan mosolyog, de olyan pajkosan, hogy olyat ember még nem látott!

- Jójó, - felelte a pap fáradtan, - de sürgesd, fiam, az ebédet.

III.

Este későn feküdtek le.

A pap azt mondta, hogy egynéhány levelet akar irni, hát nem hált egyszobában a diákkal. A diák is levélirásnak ült. Megirta az ő kismacskájának, hogy mennyire meglepte az üres ház; kérdezi, hogy hogyan nem kapott levelet az elköltözésről? Ha értesitették, akkor bizony a levél eltévedt.

Mert abban az időben nem volt a magyar földön pósta. Csak nagyurak levelezhettek egymással. Aki Budáról levelet akart küldeni Öreglakra, hát annak arról is kellett gondoskodnia, aki elvigye.

A diákot aztán elnehezitette az álom. Végigdőlt a farkasbőrös lócán, és elaludt.

És talán aludt volna napos reggelig, ha virradatkor egy tehén el nem bődül az ablaka alatt.

Immáron szokatlan volt neki. Se Somogyvárott, se Szigetvárott, se a Török Bálint egyéb kastélyaiban nem bőgött tehén az ablaka alatt. Inasok keltették fel mindig a Bálint úr gyermekeivel együtt, s a pap már a kertben várta őket a könyvvel.

A diák felült, és megdörzsölte a szemét. Eszébe jutott, hogy ma más lesz a lecke: a török császárt kell felröpiteni a paradicsomba.

Fölkelt és kopogott a szomszéd szobának az ajtaján.

- Mester! - kiáltotta. Hajnalodik! Indulhatunk!

Semmi felelet. A szoba sötét.

A diák kinyitja az egyik ablakdeszkát, meg a Mária-üvegből készült ablakot.

A pap ágya üres.

Az asztalon egynéhány levél fehérlik.

Gergely elbámul:

- Mi az ördög? - mormogja. Az ágy érintetlen, ahogy megbontották.

Kisiet a szobából. Az udvaron Tulipánné egy alsószoknyában, mezitláb hajtja kifelé a disznaját.

- Tulipánné! Hol az én mesterem?

- Elment még éjfélkor, holdvilágnál.

- János is vele ment?

- Nem. Az is itt van. A pap gyalog ment el, egymaga.

A diák zavarodott fejjel tért vissza a szobába. Sejtette már, hogy a pap mit akar. Egyenesen az asztalhoz sietett.

A levelek közül egy nyitottan hevert ott. Erős vastag betükkel volt a megszólitása irva:

Kedves fiam, Gergely!

Ez neki szólt. Az ablakhoz lépett vele. A tinta szinte nedves volt még a papiroson.

Gergely olvasta:

A te gondolatod és érdemed, ha az a koronás fenevad ma a pokolba repül. De a te gondolatodnak veszedelme is van. Ezt már engedd át nekem, fiam.

Te szeretetben élsz és fiatal vagy. Találékonyságod, tudásod, és bátorságod nagy javára válhatik a nemzetnek.

Levelem mellett egy zacskót találsz, s abban egy török gyűrűt. Ez az egyetlen kincsem. Annak szántam, akit legjobban szeretek. A tiéd, fiam.

Ezenkivül legyen tiéd a könyvesházam is. Olvasgasd, ha egykor elvonulnak a felhők a haza egéről. Kard kell most a magyarnak, nem könyv!

Török Bálintnak add át a fegyvereimet, Jánosnak a kőgyüjteményemet, Ferinek a virág-gyüjteményt. A könyvekből válaszszanak egy-egy kötetet emlékül, s mondd meg nekik, hogy legyenek olyan vitéz hazafiak, mint az apjok, de ne legyenek soha a pogány hivei, hanem veled együtt a nemzeti királyság visszaállitásán erősködjenek. Különben nekik is irok, s amit irok, mindhármatoknak az én három felé osztott lelkem maradjon.

Mikor elmentem, aludtál, fiam. Megcsókoltalak.

Gábor pap.

Gergely kővé meredten bámult a levélre.

A halál? Tizenöt éves fiu nem érti még ezt a szót. Ő csak arra a látványosságra gondol, hogy egy török császár füst és lángok között darabokra szakad a szeme előtt.

És ő ettől a látványtól meg legyen fosztva?

Zsebre dugta a gyűrűs zacskót meg a levelet, és kilépett. Átsietett az udvaron Tulipánékhoz.

- Tulipán, - szólt törökül az eresz alatt nyujtózkodó embernek, - megvan-e még a török ruhája?

- Nincs, - felelte Tulipán, - mellest varrt belőle az asszony magának meg a gyerekeknek.

- A turbánja sincs meg?

- Abból meg kisinget varrt az asszony. Finom patyolat volt.

A diák boszúsan járt föl és alá az eresz alatt.

- Hát mit cselekedjek? Tanácsoljon. A török had ma vonul el itt az országúton. A császár is velük jön. Látni akarom a császárt.

- A császárt?

- Azt.

- Hát azt megláthatja az úrfi.

Gergely szeme ragyogóra vált.

- Igazán? Hogyan?

- Van az országút mellett egy szikla. Nem is egy, hanem kettő egymással szemben. Annak a tetejére fölmászik. A fejét befödi falombbal és végignézheti az egész hadat.

- Hát akkor öltözzön hamar, Tulipán, és jőjjön velem. Az asszony rakjon meg egy turbát enni-valóval. Kulacsot is hozhat.

A kulacs szóra Tulipán egyszerre megelevenült. Magára kapkodta a ruháit, és átkiáltott a baromfiakat etető asszonynak.

- Juliskám, tubicám, gyere csak ide hamar, kedves holdvilágom.

Az asszony odavetette az ocsut mind a baromfiaknak és sarkon fordult.

- Mi tetszik?

- A kulacsot gyöngyöm, - szólt Tulipán, - a kulacs kell.

- Mennydörgős istennyilát kendnek! Eddig csak délután szopta le magát, most már hajnalban kezdi?

- Nono, kis báránykám, sztambuli cukorkám, - szólt Tulipán, az asszony arcát megveregetve, - az úrfi akarja.

- Nem igaz. Az úrfi nem iszik bort.

- Én nem iszok, - szólt Gergely, - de el kell mennünk, és oda leszünk talán estig is, hát nem akarom, hogy Tulipán szomjazzon.

- Elmennek? Hova mennek, úrfi?

- Megnézzük a török hadat, Juli néném. Ma jönnek át a Mecseken.

Az asszony megdöbbent.

- Török hadat. Édes úrfikám, ne menjenek oda.

- Debizony odamegyünk. Nekem azt látnom kell.

- Jaj, édes úrfikám, micsoda veszedelembe készül. Hova gondol?

- Egy szó, mint száz, - szólt Gergely türelmetlenül, - nekünk mennünk kell!

S hogy erre toppantott is egyet, az asszony befutott a házba. Azonban csakhamar visszatért. Az arca durcás volt.

- Én nem bánom, menjen az úrfi, ahova akar. Én az úrfinak nem parancsolok. Hanem Tulipán nem megyen vele. Annak parancsolok.

- Olyan nincs, - felelte Tulipán.

- Itthon marad kend, érti?

- Tulipánnak velem kell jönnie, - szólt Gergely röviden.

- Az elemózsiát elviszi az úrfi szolgája is. Hát mire való a szolga, ha nem arra, hogy szolgáljon.

János szolga maga is igy gondolkozott. Mert immáron fel volt tarisznyázódva és a lovakat itatta.

Tulipán, hogy megeszelte az asszony nyugtalanságát, kihuzakodott:

- Én pedig elmegyek, lelkem. Vakuljak meg, ha el nem megyek! Bort úgyis csak nagy imádkozásra adsz hébe-hóba. Nem vagy jó asszony.

Az asszony akkor elpityeredett:

- Elviszik kendet a törökök, ha meglátják. Aztán itt hagyná ezt a szép két gyereket, meg engem is?

- De ha nem adsz bort. Meg aztán meg is vertél a múlt csütörtökön.

- Adok, édes jó uram, amennyi kell, csak ne hagyjon itt engem...

- Hát jó, el ne felejtsd, hogy az úrfi előtt mit fogadtál. Én elkisérem az úrfit és estére visszatérek. Hát azt hiszed, - szólt megölelgetve az asszonyt, - hogy van akkora gyémántja a szultánnak, amelyikért én téged odaadnálak? Csak innom engedj egy kicsit. Látod, ha békén engedsz innom, be se rugok. Én mindig csak azért rugok be, mert azt gondolom, hogy holnap már nem adsz innom.

A menyecske igy valamiképpen megnyugodott. Összekészitette az élelmet. Könnyezve kisérte mégis az urát a kapuig, s még onnan is olyan aggódva nézett utánok, hogy Tulipán hízott az örömtől.

*

János velök ment a sűrűig. Ott leszálltak a lóról. János visszavezette a három lovat a faluba, ők pedig gyalog igyekeztek tovább a szikláig.

A szikla az országút mellett ma is áll. Körülbelül öt ember magasságu s a tetejéről végig lehet látni az országutat le a vadkörtefáig, ahol a pap immáron elrejtőzött.

A török egy nyaláb lombos ágat tört le a fákról és a sziklát úgy bástyázta körül a lombokkal, hogy ők ketten mindent láthassanak onnan, de alulról senkise gyanithassa, hogy ott emberek rejtőznek.

- Amoda is rakjunk lombot, - mondotta Gergely, - észak felőlre.

- Minek?

- Hát ha a szultán erre elment, akkor megfordulunk és utána nézünk.

A nap akkor kelt. Az erdőt harmat boritotta. A távolban felporzottak az első lovasok.

IV.

Egy paprikaszin vörös zászló jelent meg az országúton, aztán kettő, aztán még öt és egyre több. A zászló alatt és utána arab paripákon tornyos turbánu katonák. A paripák olyan aprók, hogy némelyik katonának a lába csaknem a földet éri.

- Ezek a *gurebák*, - magyarázza Tulipán, - mindig ezek jönnek elől. Ezek nem tiszta törökök.

- Hát?

- Arabok, perzsák, egyiptomiak, mindenféle kevert nép.

Az látszott is rajtok. A ruhájok se volt egyforma. Az egyiknek óriási rézforgó ragyogott a fején, s hiányzott az orra. Az már járt Magyarországon.

A másik ezred, amely követte őket, zöld csikos fehér zászlót lobogtatott. Naptól barna kék bugyogós had. Látszott az arcukon, hogy az éjjel jól ettek-ittak.

- Ezek az *ulufedsik*, - szólt Tulipán. Zsoldos katonák, tábori rendőrök. A hadipénztár mellett is ezek járnak. Látja azt a nagyhasu szétütött homloku embert. Nagy rézgombok a mellén...

- Látom.

- Turna a neve. Magyarul daru. De inkább disznónak neveznék.

- Miért?

- Láttam egyszer, mikor sündisznót evett.

Sárgazászlós ezred robog a nyomukban. Csillogóbb a fegyverük. Egy agának a lova is ezüstpikkelyes melldiszszel büszkélkedik.

- Ezek a *szilidárok*, - mondta Tulipán. Hej, zsivány akasztófáravalók! Szolgáltam köztetek két esztendőt!

- Zsoldosok ezek is?

- Zsoldosok.

Következtek a piroszászlós, ijas, tegzes *szpáhik*; tisztjeik páncélban; az oldalukon széles, görbe kard. Azután a csúcsos süvegü *tatárok*. Csupa zsiros pofa, bőrdolmány, fanyereg.

- Ezer... kétezer... ötezer... tizezer, - számlálta Gergely.

- Sohse számlálja őket, - legyintett Tulipán, - vannak ezek tán húszezren is.

- No csunya, csontos pofáju nép.

- A török is utálja őket. Lófejet esznek.

- Lófejet?

- Hát ha mindnek nem is jut, de egyet bizonyosan tesznek az asztal közepére.

- Főtten vagy sülten?

- Hiszen, ha sült vagy főtt volna, még hagyján, de nyersen. Aztán ezek a kutyák a ma-született gyereknek se kegyelmeznek. Mert lássa, ezek az ember epéjét kiveszik.

- Ne beszéljen ilyen irtózatosságokat!

- De ha igy van. Mert lássa azt tartják, hogy ha ember-epével dörzsölik meg a lovuk inyét, akármilyen fáradt a ló, új erőre kap.

Gergely eliszonyodva vonta vissza a fejét a lombok közül.

- Nem nézem őket, - mondotta, - hiszen ezek nem emberek, hanem vadállatok.

Tulipán azonban csak nézte őket tovább is.

- Már a *nisandsi bég* jön, - szólalt meg negyedóra mulva. Ez szokta felrajzolni a padisah nevét a pöcsétes papirosokra.

Gergely alánézett. Egy csukafejü, hosszúbajuszu méltóságos törököt látott, amint a kurta paripán begyesen ülve haladt a katonák között.

Aztán a *defterdár* következett, egy ősz meggörnyedt arab, a törökök pénzügyi minisztere. Utána másik katonacsoportban a *kázi aszker* hosszu sárga köntösben, magas, tornyos fehér süvegben. Az volt a főhadbiró. A *csaznegírek*, vagyis főtálalók és egyéb ételfogók követték s az udvari testőrség csapata. Azokon már csillogott a sok arany.

És szóltak már a török zenekarok. Trombiták harsogása és csincsák csattogása között tüntek elő és haladtak tova a tarka-barka hadtestek: az *udvari vadászok*, akiknek a lova sörénye pirosra volt festve s ők maguk a karjukon sólymokat tartottak.

A vadászok után a császári ménes következett. Táncoló, tüzes paripák; némelyiken rajta a nyereg is. Szolakok és janicsárok vezették a lovakat.

A lovászok után magas lófarkas zászlók lengettek elő az úton. Háromszáz *kapudsi* jött, valamennyi egyforma aranyhimzéses fehér sapkában. Azok otthon a szultán házőrzői.

A porfelhőkön át a *janicsárok* hosszú sora fehérlik fel az úton. Fehér süvegük csakhamar összetarkállik a piros tisztisüvegekkel, s a kék posztóruhával, amelyet viselnek.

- Messze van-e még a szultán? - kérdezte Gergely.

- Bizony még jó messze lehet, - felelte Tulipán. A janicsárok legalább is tizezren vannak. Azok után jönnek a *csauszok*, meg mindenféle udvari méltóságok.

- Hát akkor húzódjunk hátra, - szólt Gergely, - és falatozzunk.

A szikla eltakarta őket délfelől a seregtől. Az észak felé lejtő úton láthatták, mint ereszkedik le a völgynek a tömérdek katonaság.

- Akár alhatunk is egyet, - szólt Tulipán.

És kibontotta a tarisznyáját.

A tarisznyából lánc csörrent elő.

- Hát ez mi? - kérdezte Gergely.

- Ez nekem jó pajtásom, - felelte Tulipán. Ennélkül én soha nem lépek ki a faluból.

S hogy a diák értetlenül bámult rá, folytatta:

- Ez az én bilincsem. Mikor ki kell mennem a faluból, rácsatolom a lábamra. Lássa, igy nem félek a töröktől. Mert a török ahhelyett, hogy elfogna, megszabadit. Éjjel meg én szabaditom meg tőle magamat. De jó lesz most már, ha felcsatolom. Itt a kulcsa. Tegye a zsebébe. Ha

valami baj ér bennünket, azt fogjuk mondani, hogy a Török Bálint udvarából valók vagyunk. Én rab, maga diák. Bálint úr török párti, hát nem fognak szigoruan. Éjjel aztán én megszabaditom magát és hazaszökünk.

- No maga eszes ember! - szólt őszinte elismeréssel a diák.

- Meghiszem azt! - felelte Tulipán. Tuljárok én még a feleségem eszén is.

S jónak látta utána tenni:

- Mikor józan vagyok.

Egy frissen sült barna cipó, sonka és szalonna került elő a tarisznya belsejéből, meg egynehány zöld paprika. A diák a sonkába fogott, a szalonnát Tulipán vette a markába s meghintette sóval, paprikával vastagon.

- Ha ezt látná ez a sereg, - szólt Tulipán a fejével oldalt intve.

- Hát aztán?

- A török megissza a bort, - felelte Tulipán, - hanem a szalonnát úgy útálja, mint mink magyarok a patkányhúst.

Gergely nevetett.

- Pedig ha tudnák, - folytatta Tulipán, - hogy a paprikás szalonna micsoda mennyei eledel! De azt hiszem Mohamed sohase kóstolt paprikás szalonnát.

- Esszerint jobb magyarnak lenni, mint töröknek.

- Mind bolond, aki nem magyar!

Szétsimitotta fekete selymes bajuszát és ivott a kulacsból. Aztán átnyujtotta a diáknak.

- Nem kell, - felelte a diák. Talán később.

Benyult a zsebébe és kivette a zacskót.

- Ismeri ezt a gyűrűt, Tulipán?

- Nem, - felelte az ember, - de azt látom, hogy lovat ér. Mi ez az apró? Gyémánt?

- Az.

- Akkor ezt jó nézni. Sokszor hallottam, hogy a gyémánt nézése tisztitja a szemet.

- Hát ezt az irást el tudja-e olvasni?

- Hogyne. Jancsár voltam én. Végigtanultam a jancsár-iskolát.

És olvasta:

- *Ila massallah la hakk ve la kuvvet il a billah el áli el ázim.* Magyarul: Amit az Isten akar: nincs igazság és erő a fenséges és magasztos Istenen kivül.

Bólintott rá:

- Igy van. Ha az Isten nem akarta volna, nem lehettem volna magyarrá.

Egy percig elgondolkozva hallgattak. Azután Tulipán szólalt meg:

- Majd meglátja a szultánt, micsoda derék ember! A népe cifra, de ő maga csak akkor öltözködik pompába, mikor ünnep van, vagy mikor vendéget fogad. A szultán után aranyos nagy zászlóerdő következik, főképpen lófarkak. Azok után száz trombitás. Mindeniknek a trombi-

tája aranylánccal van a vállára akasztva. A trombitások után kétszáz üstdobos jön, meg száz nagydobos, kétszáz csörgős, száz csincsás és sipos.

- Jó füle lehet a szultánnak, ha ezt a zenebonát napestig hallgatja.

- Hát biz az pokoli harsogás. Mikor pihennek, akkor hallgatnak csak el. De kell ez a töröknek, kivált csatában. Ha nincs muzsika, a török nem csatázik.

- És igaz, hogy a janicsárokat keresztény fiukból nevelik?

- Felét se. De annyi bizonyos, hogy a rablott fiukból válnak a legjobb janicsárok. Azoknak sem apjok sem anyjok nincsen. Dicsőségüknek vélik, ha a harcban esnek el.

- A banda után mi következik?

- Egy sereg ringy-rongy nép. Aztán a kötéltáncosok, szemfényvesztők, kuruzslók, kereskedők, akik a tábori zsákmányra lesnek, és apróságokat árulnak. Vizhordót is sokat fog látni. Legalább is ötszáz teve jön hátul. Tömlő van rajtok. De a viz többnyire langyos.

- Aztán már nem jön semmi?

- Száz karaván rongyos cigány, meg kutyák. Azok a hulladékból élnek. De azok majd csak holnap vagy holnapután érkeznek ide.

- És aztán?

Tulipán vállat vont.

- Keselyük.

- Saskeselyük?

- Mindenféle: sasok, hollók, varjak. Minden sereg után vonul az égen is egy fekete sereg. Néha több, mint az ember.

A déli nap melegen sütött. A diák levetette a zekéjét. Ujra felkönyököltek a sziklapárkányra, és nézték az alant elvonuló fehérsüvegü janicsárokat.

Tulipán sokat megnevezett közülök.

- Ez a barna itt velem járt iskolába is. A mellén szúrás van: akkora gödör, hogy egy gyermek ökle beleférne. Amaz a verejtékező, aki levette egy percre a turbánját, legalább is száz embert ölt meg a perzsa háboruban. Őrajta nincs egy vágás se, hacsak azóta nem kapott. Az a sovány nyápic ember: csodás tőrdobó. Huszonöt lépésről bele-sujtja a tőrét az ellenség mellébe. Tyapken a neve. Ilyen különben van több is. A jancsár-iskolában van egy begyepezett földhányás. Ott tanulják a tőrsújtást. Van olyan, aki kétezerszer is elsújtja a tőrét mindennap.

- Hát ez a szerecsen?

- Nini te is megvagy még, vén Keskin! Ez ám a fene úszó! Szájába veszi a kardját, és úgy úszsza át a folyót, akármilyen széles is.

- No ezt a magyarok is megcselekszik.

- Lehet. Csakhogy ez nem fárad el. Ez a viz alól is felhozza a pénzt. A szultán is mulatott egyszer vele a Duna partján. Aranyakat dobált a vizbe és sokan ugráltak utánok, de ez hozta fel a legtöbbet. Nini a vén Kalen! Az a tülökorru nagytagu ember! Látja azt a széles barna pallost az oldalán? Ötven fontos! A belgrádi csatában olyant vágott avval egy magyarra, hogy nemcsak a magyar fejét szelte le, hanem a lováét is. Pedig vasban volt mind a kettő.

- Persze akkor leszállott a magyar, hogy a fejét fölvegye.

- No én nem láttam, csak hallottam, - mentegetődzött Tulipán.

Egyszercsak visszahökölt.

- Álmodom-e? - szólt összeborzadva; - Jumurdsák!

Valóban a feszült képü, félszemü arab jancsár léptetett velük szemben egy alacsony erősszügyü pej paripán. Az öltözete ékesebb, mint a többié. Hosszu fehér süvegén egy óriás strucctoll lengedez.

- Istenuccse az, - szólt Gergely is elbámulva.

- Dehiszen azt mondták, hogy a pap felakasztotta!

- Én is úgy tudom.

- Nem beszélt róla a pap?

- Nem.

- No ez érthetetlen, - hüledezett Tulipán.

S utána bámult a janicsárnak.

Aztán a két csodálkozónak a szeme egymásra fordult, mintha egyik a másiktól várna magyarázatot. Hallgattak.

Mintegy öt perc mulva megszólalt a diák:

- Mondja meg őszintén Tulipán, nem kivánkozik vissza közibök?

- Nem én, - felelte Tulipán határozottan. Ha feleségem, gyermekem nem volna, még akkor se. De az én feleségem jó asszony; a két gyerekemet meg nem adnám Sztambulnak minden kincseért se. A kisebbik nagyon szép gyerek. A nagyobbik meg olyan okos, hogy a főmuftinak sincs több esze. A minap is azt kérdezte tőlem, hogy aszongya mért nincs a lónak szarva?

- Tudja a tatár, - felelte nevetve Gergely diák.

Aztán nem beszéltek többet. A diák egyre komolyabb arccal nézte a jancsároknak a hegyiúton való végtelen özönlését.

A levegő portengerré vált már. Fegyverzörgés, lórobogás morajlása töltötte be a csendet, mikor egy-egy zenekar elmerült a völgyi kanyarulatban.

A diák egyszercsak felkapta a fejét:

- Tulipán. Ez a sok ember nem jön hiába!

- Hát hiába nem jár soha.

- Ezek Budát akarják elfoglalni!

- Lehet, - felelte Tulipán egykedvüen.

A diák szintelen arccal bámult reá.

- És ha a szultán véletlenül útközben meghal?

- Nem hal az meg.

- De ha mégis...

Tulipán vállat vont:

- Mindig magával hordja a fiait.

- Esszerint hétfejü sárkány.

- Mit mond?

A diák felelet helyett kérdezett:

- Mit gondol, mennyi idő alatt érkeznek Budára?

- Azt nem lehet tudni.

- Mégis mit gondol?

- Ha esső lesz, pihennek két három napot, lehet, hogy egy hetet is.

- De hátha nem lesz esső?

- A forróság miatt is pihennek.

A diák nyugtalanul mozgott a helyén.

- Akkor én megelőzhetem őket, - morogta, - ha azt látom, hogy nem fordulnak vissza.

- Mit tetszik mondani?

- Azt, hogy ha ezek Buda alá mennek, akkor nekem vagy vissza kell hoznom Ceceyéket vagy ott kell lennem mellettök.

A banda harsogása elnyomta a beszédüket. A janicsárok hosszú menete valahára véget ért, és egy sárgazászlós strucctollas pompás had következett. Egy méltóságos ősz óriás magaslott ki a hadból. Előtte két hosszú piros lófarkat vittek, s a lófarkas zászlók rudja ragyogott az aranytól.

- Ez a szultán! - kiáltott megrendülve a diák.

- Dehogy az, - felelte Tulipán. Ez csak a jancsár aga. A sok cifra úr meg körülötte mind *jaja-basi*.

- Mi a pokol csudája az a jaja-basi?

- Janicsártisztek.

Aranyos alabárdok között egy ragyogó csoport következett.

Két nyugodt arcu fiatal ember lovagolt közöttük. Mind a kettő szürke lovon.

- A szultán fiai, - magyarázta Tulipán tiszteletes hangon, - Mohamed és Szelim.

Azonban csakhamar vállat vont:

- Vigye el őket az ördög.

Két barna fiatal ember volt a két szultánfi. Nem hasonlitottak egymáshoz, de látszott rajtok, hogy szeretik egymást.

- Ni ott megy Jaja-oglu Mohamed?

- Az a hires pasa?

- Az.

Egy méltóságos tekintetü szürke szakállu pasa lötyögött a szultánfiak után. Előtte hét lófarkas zászlót vittek. A fején rengeteg fehér turbán.

- Ez, - mondotta Tulipán, - a Jumurdsák apja.

- Lehetetlen!

- De bizony. Az imént ment el a másik fia is. Arszlán bég.

- De hát micsoda név ez a Jumurdsák?

- Csufnév, - felelte Tulipán.

S egy fűszálat szakitott le. Azt rágogatta unalmában.

Egy csapat ezüst és aranybuzogányos ijesztően magas turbánu csapat következett. A diákot egész testében remegés fogta el. Érezte, hogy a szultán következik.

- Mindenható Istene a magyarnak! - fohászkodott, - légy velünk!

A sok arany és ezüst fegyver, a csillogó köntösök összehullámzottak a szeme előtt. Rá is tapasztotta a két kezét a szemére, és egy percre befogta, hogy jobban lásson.

Tulipán oldalba lökte.

- Nézzen hát! - szólt remegő hangon. Amott jön...

- Melyik?

- Aki előtt a dervis kereng.

Egy magánosan haladó egyszerü szürke köntösü lovas. Előtte egy dervis kereng gépiesen egyforma sebességgel. A dervis fején másfél-könyök magas teveszőr-süveg. A két keze széjjel. Egyik tenyere az ég felé, a másik a föld felé. A szoknyája harangként terüldözik a forgástól.

- Kerengő dervis, - magyarázza Tulipán.

- Hogy bele nem szédül vagy ő, vagy az a ló!

- Megszokta mind a kettő.

A lónak csakugyan mindig szabad a menése. Másik hat fehérszoknyás dervis ott lépked kétoldalt s várja, hogy fölválthassa a kerengőt.

- Ez a hét dervis igy kereng a szultán előtt Konstantinápolytól Budáig, - kiáltotta Tulipán a diáknak a fülébe.

Mert a trombiták, sipok, dobok, réztányérok zajától nem lehetett másképpen érteniök egymást.

A szultán egy gyönyörü arab pejlovon ült. Mögötte két félmeztelen szerecsen öles hosszu pávatoll árnyékvetővel igyekezett a felséges urat a nap szúró tüzétől megvédeni. A levegő különben is átfült volt a völgykanyarulatban, s őfelsége épp úgy szivta a port, mint a legrongyosabb katonája.

Ahogy a szikla alá ért, lehetett látni, hogy veres atlaszdolmány és ugyanolyan bugyogó van rajta. A turbánja zöld. Az arca sovány és beesett. Hosszu vékony, szinte lecsüngő orra alatt keskeny ősz bajusz. Az állán rövidre nyirt göndör ősz szakáll. A szemei kiülő gurgulaszemek.

Ahogy Gergely még jobban meg akarja szemlélni, egyszercsak *bumm!* eget földet rázó dördülés. A szikla megremeg alattok.

A lovak visszatorpannak. A szultán a visszaugrott ló nyakába zökken. A zene eláll. Őrült kavargás. Por és kődarabok, testtagok, fegyverek és vércseppek essőként hullnak az égből. Zavarodás és orditás a völgy felé a seregben.

- Végünk! - kiáltja a kezét összecsapva Gergely diák.

És a völgy felé mereszti rémült szemeit.

A völgyben sötét füstoszlop emelkedik a fellegek közé. A levegőt elneheziti a puskapor-büdösség.

- Mi történt? - kérdi ijedten Tulipán.

- Az, - feleli lekókadó fejjel a diák, - hogy nem a janicsár-aga a szultán!

V.

A robbanást egy percnyi kábult csönd követte. Azután ezernyi ezerek kiáltozása káromkodása zúdult fel összekeveredve. Mint a hangyazsombék mikor megzavarják, olyan volt a sereg kavargása. De mindenki arra tolongott, ahonnan a lángoszlop fölcsapott.

Az a hely holtakkal és sebesültekkel volt boritva.

A távolabb levők is megzavarodtak. Nem tudták, hogy valami elrejtett hadsereg öregágyúja szólalt-e meg, vagy hogy puskaporos szekér robbant fel az úton?

A janicsárság azonban tudta már, hogy aknarobbantást intéztek ellene. Szétzúdult az erdőbe, mint a fölvert darázsraj.

Keresték az ellenséget.

De nem találtak mást az erdőben, csak a papot, a diákot, meg Tulipánt.

A pap félholt volt. Az ajkán véres hab. A ruhája mintha korpával hintették volna be. A fa-rétől volt olyan. A robbanás eldöntötte a fát s kivetette őt az üregből...

A szultán maga elé vezettette a három elfogottat.

Leszállt a lováról. A katonák egy nagy rezes dobot tettek székül a földre. Egy főtiszt rá-teritette szőnyegül a saját kék selyemkaftánját.

A szultán azonban nem ült le.

Tulipánra nézett.

- Kik vagytok?

Megismerte az arcáról, meg a láncról, hogy török rab.

- Én rab vagyok, - felelte térden Tulipán, - láthatod, minden igazhivő atyja: itt a lánc a lábamon. Janicsár volnék különben. A nevem Tulipán.

- Hát ez a kölyök?

A diák csak állt, és a helyzetbe belezavarodottan nézett a diószemü, kifestett arcu, birkaorru emberre, a népmilliók urára, akinek fel kellett volna az imént repülnie a török mennyor-szágba.

- Fogadott fia Török Bálintnak, - felelte Tulipán.

- Az enyingi ebnek?

- Annak, felség,

- És ez az ember? - kérdezte a szultán a papra mutatva.

A papot két janicsár tartotta. A feje lelógott. A vér végigcsurgott a szájából a mellén. Nem lehetett tudni, hogy ájult-e, vagy hogy meg van halva?

Tulipán ránézett a papra.

Egy főtiszt belemarkolt hátulról a pap hajába, és felvonta a fejét, hogy Tulipán jobban lát-hassa.

A vér csepegett a félholtnak az álláról. A melle zihált.

- Nem ismerem, - felelte Tulipán.

- A diák se ismeri?

Gergely a fejét rázta.

A szultán a fiura pillantott, aztán ismét Tulipánhoz fordult:

- Micsoda robbanás volt ez? - kérdezte tovább. Engem akartak megölni?

- Felséges uram, - felelte Tulipán. Mink a diákkal gombát szedtünk erre. Meghallottuk a zenét. Ide futottunk. Én, a te lábad méltatlan pora, csak azt vártam, hogy elhaladj, azután kiáltottam volna, hogy szabaditsanak meg.

- Esszerint nem tudsz semmit.

- Úgy üdvözüljek az igazak paradicsomában.

- Oldjátok el, - felelte a szultán, egy vércseppet utálattal törülve le a kabátja ujjáról. A láncát kössétek át a diák lábára.

Aztán a papra nézett:

- Ezt az ebet az orvosok fogják gondozásba. Akarom, hogy vallomást kapjunk tőle!

A szultán azután ujra lóra ült. A fiai melléje csatlakoztak, s a bosztandsik és basák kiséretében a robbanás helyére lovagolt.

Mig a diák lábára a láncot verték, látta, hogy a papot lefektetik hanyatt a földre, és egy bőrtömlőből vizet csurgatnak az arcára és a mellére.

Mosták róla a vért.

Egy hamuszin kaftánba öltözött komoly török időnkint felvonta a pap szemehéját, és figyelemmel nézte.

A diák lábára ekközben föllakatolták a bilincset, s elkisérték a foglyok közé.

Sápadt volt a fiu és remegett, mint a nyárfalevél.

Negyedóra mulva ott termett Tulipán is. Kékbe volt öltözve, mint a janicsárok. A fején fehér süveg; a lábán vörös bakancs.

Az öklét rázta a diákra, és dühösen orditott a szemébe:

- Markomba kerültél, hitetlen kutya!

S Gergely mellől eltolta a janicsárt.

- Ez az én rabom, - mondotta. Eddig én voltam az ő rabja. Allah igaz és hatalmas.

A janicsár bólintott rá, s engedte Tulipánt Gergely mellé.

A fiu sápadt arccal bámult Tulipánra. Valóban megfordult-e Tulipánnak a lelke?

Nem telt bele két perc, Tulipán lopva intett neki, hogy ne nyugtalankodjon.

VI.

Gergely gyalog-rab lett egy csoport fáradt és poros rab-gyermek között. Oldalt egy sor janicsár kisérte őket. Mögöttük az ágyus szekerek dübörögtek. Az egyik ágyu rengeteg nagy volt; ötven pár ökör húzta. A rövid-köntösü, vörösruhás topcsik serege kisérte.

A nap égető meleggel kínozta az egész sereget. Az út fehér pora is forró volt. Egy nyolc éves gyermek minden tizedik lépésnél nyöszörgött:

- Vizet adjanak! Szeretnék vizet inni!

Gergely odaszólt búsan Tulipánnak:

- Adjon neki.

- Nincs, - felelte magyarul Tulipán. A kulacs ottmaradt.

- Hallod, fiam, hogy nincs, - szólt hátra Gergely a gyermeknek. Adnánk szivesen, ha volna, hát csak türj estig, ahogy lehet.

A lábán lévő láncot hol az egyik, hol a másik kezével kellett vinnie, hogy léphessen, de a láncnak egyre nőtt a súlya. Alkonyatkor már úgy érezte, mintha mázsányi terhet cipelne magával.

A gyermekhad akkor már az ágyúkon és tevéken ült. Fölszedték a topcsik őket, mert elbukdostak a fáradtságtól.

- Messze vagyunk-e még? - kérdezte Gergely a jobbján haladó rongyos katonát.

- Nem, - felelte az, nagyot nézve, hogy Gergelyt törökül hallja szólani.

Kerekarcu fiatal óriás volt az a török. Szakadozott bőrmelles volt rajta s abból meztelenen nyúltak ki a karjai. Micsoda karok! Combokul is szivesen látná más ember az ilyen tagokat. Fegyvere: két hosszú handsár az övkendőjében. Az egyik szarvascsont nyelü, a másik sárga marhalábszárcsont, még a kettős bütyök is azonképp a csont végén, ahogy a természet megformálta. De a főfegyvere, az a hosszú, rozsdáshegyü dárda, amelyet a vállán hordoz magával. A szabadkatonák közül való, akik csupán a zsákmányért járnak. Parancsolni parancsol nekik mindenki, de már engedelmeskedni csak addig engedelmeskednek, mig a tarisznyájokat meg nem tömik. No ennek jó nagy volt a tarisznyája, s ugyancsak lapos. A hátán lötyögött pedig a tarisznya, s az is afféle maga-varrta készség. Rajta volt az ökörnek a szőre és bélyege is. A bélyeg egy négyfelé osztott tenyérnyi kört ábrázolt.

- Török vagy? - kérdezte a katona.

- Nem, - felelte büszkén a diák, - nem tartozom semmiféle olyan nemzethez, amelyik rabolni jár.

Az óriás vagy nem értette a sértő megjegyzést, vagy nem volt érzékeny. Ment egyforma nagy lépésekkel.

A diák hogy ekkor végignézett rajta, tekintete az óriás bocskorán ragadt meg. A bocskor elől meg volt nyilva a kopástól. Ahogy ott az országút fehér pora bement, hátul a lyukon mindig kilövődött.

- Tudsz-e olvasni? - kérdezte a török mintegy negyedóra mulva.

- Tudok, - felelte Gergely.

- Irni is tudsz?

- Irni is.

- És nem akarsz török lenni?

- Nem.

A török egyet emelt a szemöldökén:

- Kár.

- Miért?

- Szolimán pasa is magyar volt. Tudott irni, olvasni. Most pasa.

- És harcol a hazája ellen.

- Harcol az igaz hitért.

- Ha neki az az igaz hit, amit a prófétátok hirdetett, hát harcoljon másutt.

- Ott harcol, ahol Allah akarja.

Aztán nem beszéltek többet. Tulipán intett a szemével Gergelynek, hogy hallgasson.

Az óriás elgondolkozva lődözte tovább a port a bocskorából.

VII.

Beesteledett. Az égen feltünedeztek a csillagok. Ahogy az út dombra kanyarodott, a mezőség sötéte is mintha egy-darab ég volna: vörös csillagokkal behintett ég, amelyből a keleti szélen öt nagy vörös csillag ragyog ki a többi közül.

- Megérkeztünk, - szólt az óriás.

De még negyedórát is mentek kiszáradt legelőkön, dombokon, tarlókon át.

Minden csapat megtalálta keresés nélkül a maga helyét, és minden ember a maga sátorát. A vörös csillagok, tábori tüzek, amelyek mellett hagymaillatú birkahús gőzölög. Az öt nagy vörös csillag a szultán tornyos sátora előtt égő négy viaszfáklya; az ötödik a nagy holdas aranygolyó a sátor tetején, amint a fáklyák fényében tündöklik.

Egy napraforgós föld végén a topcsi basi kétszer belefujt a sípjába. Megállottak.

A sátorok azon a helyen U alakban voltak fölállitva. A rabokat annak az u-nak az ölébe kisérték be. Az óriás a napraforgók felé szagolt, és bement böngészni. A diák a fűre rogyott.

A katonák jöttek-mentek, zsivajogtak körülöttük. Némelyek a málháikat bontogatták, mások az üst körül tolongtak. Csupa kevergés, nyüzsgés volt a tábor.

Gergely Tulipánt kereste, de csak egy pillanatra láthatta, amint egy janicsár beszélt hozzá. Tulipán a vállát vonogatta, azután elment a janicsárral egy céklaszinü sátor mellett. Bizonyosan helyet jelöltek neki a janicsárok között valamelyik sátorban.

De mi lesz, ha Tulipánnak csupáncsak azért kellett elmennie, mert ott akart őrködni a rabok mellett! Hiszen akkor nem térhet vissza; akkor mind a ketten rabok maradnak!

Ez a gondolat jegesen csúszott a hátán végig.

Valamennyi addig volt őrt felváltottak. A táborverő katonák váltották fel őket. Csupa ismeretlen ember, akik ővele semmitse törődnek.

A táborban már akkor a vizhordó tevék is megjelentek.

- Szúdsi! Szúdsi! - hangzott mindenfelől a vizhordók kiáltozása.

És a katonák cserépedényekből, kürtökből, sapkákból, ónpoharakból itták a dunavizet.

Gergely is szomjas volt. Behorpasztotta a posztósüvege tetejét, és odatartotta a tevés-török tömlője alá.

A viz langyos volt, és nem is tiszta, de azért mohón ivott. Aztán a gyerekre gondolt, aki az egész úton vizért sirt. Körülnézett. Látta az ágyúk egy részét a homályban. A mellettök legelésző bivalyokat is látta. Az ágyúk mellett topcsik ültek és hevertek. A gyereket nem látta.

Megitta hát a maradék vizet is, és a süvegét kisuhintotta. Visszatette a fejére.

- Ennél jobbat iszunk otthon, igaz-e? - szólt az új őrhöz, egy hosszúnyakú, csupaszképü azabhoz.

Jóakaratra akarta talán hangolni maga iránt.

- Hallgass és dögölj le! - orditott az rá feleletül.

Azzal egyet rántott a dsidáján, és tovább járta a maga útját a rabok mellett.

Gergely kezdett rútul érezkedni a bilincsekben.

Szinte megörült, mikor Jumurdsákot pillantotta meg. A váltakozó őröket rendezte, s kivont kard volt a kezében.

- Jumurdsák! - kiáltott rája, mint ahogy az ember a régi ismerőseit üdvözli.

Mert az elhagyottság kínos érzésétől akart szabadulni.

A török visszapillantott: honnan szólitják? A rabok csoportjából? Csodálkozón pillogatva nézett Gergelyre.

- Ki vagy te?

A fiú fölkelt.

- Rab vagyok, - felelte immár szűkellődve. Csak azt akarom kérdezni, hogy izé... hogyan van, hogy maga él?

- Mért ne élnék? - felelte vállat vonva a török. Hát miért ne élnék?

Ahogy a kardját hüvelybe tette, látni lehetett, hogy a balkeze el van nyomorodva. Úgy álltak az ujjai, mintha egy csipet sót vett volna fel valamikor, s az ujjait nem birta volna többé szétmozditani.

- Azt hallottam, hogy magát fölakasztották.

- Engem?

- Magát bizony. Ezelőtt kilenc esztendővel, egy pap a Mecsek erdejében.

A török a *pap* szóra még kerekebbre nyitotta a szemét.

- Hol van az a pap? Mit tudsz róla? Hol lakik?

És mellen ragadta a diákot.

- Tán rosszat akar vele? - hebegte a diák.

- Dehogy akarok, - felelte a török enyhültebb hangon, - inkább meg akarom neki köszönni, hogy nem bántott.

És a diáknak a vállára tette a kezét, mintha azt az előbbi mozdulatot is a barátság jelének akarná értetni.

- Hát akkor nem köszönte meg? - kérdezte Gergely.

- A dolog olyan hirtelen történt, - felelte Jumurdsák, a kezét terjegetve, - nem is gondoltam rá, hogy megköszönjem. Azt hittem, tréfál.

- Hát ő ahhelyett, hogy felakasztotta volna magát, elbocsátotta?

- El, kereszténylleg. Én ezt akkor nem értettem. Azóta hallottam, hogy a keresztény hit szerint meg lehet az ellenségnek bocsátani.

- Hát jót akar vele tenni?

- Azt. Nem szeretek tartozni se pénzzel, se jósággal.

- Hát a pap is itt van, - szólt bizalommal a diák.

- Itt? A táborban?

- Itt ám. Ő a szultán foglya. Azzal vádolják, hogy azt a robbantást a Mecseken ő követte el.

Jumurdsák visszatántorodott. A szeme úgy karikázott, mint a kigyóé, amelyik prédára emelkedik.

- Honnan ismered te a papot?

- Ott lakunk egymás közelében, - felelte a diák óvatosan.

- Nem mutatott neked a pap egy gyűrűt?

- Lehet, hogy mutatott.

- Egy török gyűrűt. Hold van rajta meg csillagok.

A diák a fejét rázta.

- Lehet, hogy másnak mutatott efféléket, nekem nem.

És a zsebébe dugta a kezét.

Jumurdsák megvakarta a tarkóját. A nagy strucctoll ide-oda lengett a süvegén. Megfordult, és ellépett.

Az őrök sorjában köszöntek neki. Később már csak az őrök dárdájának a mozgása mutatta, merre megy.

*

Gergely ismét magára maradt. Visszaült a gyöpre. A raboknak egy üstben levest hoztak, és hozzá otromba fakanalakat. A török, aki hozta, ott állt, mig ettek, s hogy egy rab susogva hozzászólt egy másikhoz, azt a rabot a török felrugta.

A levesbe Gergely is belekóstolt. Lisztes leves volt, sótalan, zsirtalan. Reggel és este az a tábori rabok eledele. Hallott róla Gergely nem egyszer beszélni.

Letette a kanalat, és elfordult az evőktől. Lefeküdt a fűbe. A rabok is lassankint abbahagyák az evést és elfeküdtek, el is aludtak.

Csak Gergely nem aludt. A szeme olykor könnyel telt meg, s a könny lecsordult az orcáján.

A hold egy kopjányira állt már az ég alján, és megvilágitotta a sátorok aranyos és lófarkas gombjait, a dsidák hegyét, és az ágyúkat.

A hosszúnyaku őr valahányszor elsétált mellette, mindig reápillantott.

Gergelyt bántották a pillantásai. Szinte megkönnyebbülten lélegzett, mikor az óriás török nagy vállas alakját pillantotta meg ujból, ahogy hozzájuk közeledett.

Egy tányér napraforgót rágott úgy mint ahogy a disznó rág. Ő nem volt őr, se rendes katona: lődörögghetett, ahol neki tetszett.

- Mind letördelték a táborverők előlünk, - panaszkodott a hosszúnyakunak. Alig, hogy ezt az egy tányért találtam.

- Vagy a hitetlenek takaritották el, - felelte az mogorván. Mert olyan ez a nép, hogy ha megneszeli a törököt, mindent betakarit éretlenül is.

Azzal tovább sétált a rabok körül.

Az óriás leette a szemet a napraforgóról, aztán a csutkájába harapott. Kiköpte.

- Te nem kapsz enni? - kérdezte Gergely.

- Kapok, - felelte a török, - de előbb a janicsároknak adnak. Én most vagyok hadban először.

- Azelőtt mi voltál?

- Csordás. Elefántcsordás. Teheránban.

- Mi a neved?

- Hasszán.

Egy másik janicsár ült mellettök a fűben. A markában főtt gerincdarabot tartott. Bicskával faragta róla a húst. Az is megszólalt:

- Mink csak úgy hivjuk, hogy *Hajván.* Mert marha.

- Miért volna marha? - kérdezte a diák.

- Azért, - felelte a janicsár a csontot a háta mögé dobva, - mert mindig azt álmodja, hogy ő a janicsár-basa.

VIII.

A diák is végighevert a gyepen, és a feje alá tette a karját.

Fáradt volt, de csak a szeme aludt. Az elméje, mint kerék a tengelyen, a szabadulás gondolatán forgott.

Kedvetlenül látta, hogy Hajván ismét visszatér, és hogy melléje kuporodva csamcsog. Kapott valamelyik üstből egy cobákot.

- Hitetlen, - szólott Hajván a diák térdét meglökve, - ha enni akarsz, hozok neked is.

- Köszönöm, - felelte a diák. Nem vagyok éhes.

- Mióta elfogtunk, nem ettél.

- Mondom, nem vagyok éhes.

Az óriásnak bizonyára szokatlan volt hallani, hogy valaki nem éhes. A fejét rázta:

- Én mindig éhes vagyok.

Azzal tovább csamcsogott.

A diák visszahajolt a karjára, és a holdra bámult. A hold narancsszinü fénynyel emelkedett föl keleten a sátorok fölött. Egy őr feje valami harminc lépésnyire tőlök félig elfödte a holdat. Olyan volt, mint valami nagysüvegü püspök-árnyék, s mintha a kezében álló dárda a holdnak a nyele volna.

- Ne aludj, - szólt halkan Hajván, - valamit akarok veled beszélni.

- Ráérünk holnap is.

- Nem. Még ma szeretném.

- Hát csak hamar.

- Várjunk kissé. Majd ha a hold jobban világit.

A téren, ahova be voltak keritve, egyfelől mozgolódás támadt, s az őrök fegyveres árnyékából öt másik árnyék vált elő.

Uj rabok voltak. Öt férfi meg egy nő.

- Ereszszenek engem a szultán elé! - kiabált magyarul vastag medvehangon az egyik. Én nem vagyok német! Német a kutya! Engem nem szabad bántani! A török most nem ellensége a magyarnak. Hogy mertek engem bántani!?

Azonban a katonák nem értették a szavát. Ha megállt, tovább taszitották.

Gergelyék mellett akkora tisztás volt, amekkora helyen egy szekér megfordulhat. Oda telepitették a rabokat.

A magyar látta, hogy senki se hallgat a szavára, hát csak magának káromkodott:

- Istene ne legyen a disznó pogányának, még azt mondja, hogy a magyarok barátja. Barátja ám a fészkes fenének, de nem a magyarnak!

Kis szünet után folytatta:

- Az is bolond volt, aki először hitt nekik; az is, aki behivta őket! Hogy sülyedjenek el avval a zsivány császárukkal együtt!

A nőt ezalatt elvitték közülük az ágyúvontató ökrök és bivalyok felé. A többi négy férfi szótlanul ült a gyöpön. Német katonák voltak. Az egyiknek bádog páncél fénylett a mellén. A fején nem volt semmi, csak az összekuszált nagy haja.

Gergely odafordult a magyarhoz.

- Ugye, - kérdezte, - ezek a németek Buda alól szöktek?

- Bizonyosan, - felelte a magyar. Én csak itt kerültem velök össze a szőlőben.

Akkor látta Gergely, hogy a vastaghangu magyar sovány kis körszakállas ember, s hogy ingujjban ül a többi között.

- Miért estek rabságba? - kérdezte Gergely tovább.

- Én azért, mert egy pincébe rejtőztem. Lehet, hogy kémnek gondolnak a bolondok. Kém az ördög! Becsületes varga vagyok én. Örülök, ha nem látok törököt, nem hogy utánok járnék.

- Budáról jött talán?

- Onnan hát. De bár otthon maradtam volna.

- Ismeri ott az öreg Ceceyt?

- A falábut? Hogyne ösmerném.

- Mit csinál az öreg?

- Mit csinál? Verekszik.

- Verekszik?

- De az ám. Lóra köttette magát, aztán kirohant Bálint úrral a németekre.

- De hiszen annak csak félkeze van!

- Mégis ráment az a németre. Mikor visszatértek, láttam őket. Bálint úr maga mellé vette, úgy vitte el a királynéhoz.

- Török Bálint?

- Az. Hej fene sárkánytejen nőtt ember az is. Mindennap vállig véresen tért vissza a csatából.

- Aztán nem esett baja az öregnek?

- Dehogynem, - felelte a varga nevetve, - levágták a fából való kezét a csatában.

- A lányát ismeri-e? - kérdezte félénken a diák.

- Hogyne ösmerném. Én varrtam neki egy pár cipellőt ezelőtt két héttel. Sárga karmazsinból valót, aranynyal cafrangolt szép alacsony szárut. Ilyet viselnek most az úri kisasszonyok; már aki teheti.

- Ugye szép leány?

A varga vállat vont.

- Takaros.

Egy percre elhallgatott és meghúzta a bajuszát.

- Istene ne legyen a pogányának, - mondotta egyszerre hangot változtatva, - csak visszaadják tán a mentémet!

- Mikor jött el Budáról? - faggatta tovább a diák.

- Ezelőtt három nappal szöktem. De bár ne szöktem volna. Ennél rosszabb sorom nem lett volna. Ámbátor kutya a török. Nándorfejérvárnál is azt fogadta, hogy nem lesz bántódása senkinek, mégis felkoncolták az egész vár népét, igaz-e?

- Csak nem gondolja tán, hogy Buda török kézbe kerül?

- Bizonyos.

- Már hogy volna bizonyos?

- A templomban minden éjjel miséznek a török lelkek, már több mint egy hete.

- Micsoda? Mit beszél?

- Minden éjfélkor kigyullad a világosság a Boldogasszony templomában, aztán kihallatszik a sok *illallá*, ahogy a törökök üvöltik-éneklik az istenüket.

- Nem lehet ez bátyám!

- De isten szentuccse igaz. Hát Nándorfejérvárott nem igy volt? Ott is így hallatszott a török-ének a templomból minden éjtszaka, aztán egy hét mulva töröké lett a vár.

- Ez csak afféle babona, - szólt Gergely összeborzongva.

- Már akármi, de én magam is láttam, hallottam. Különben nem jöttem volna ki a várból.

- Hát ezért szökött meg!

- Persze, hogy ezért. A családomat még a német viaskodás előtt elküldtem Sopronba, az öreganyjukhoz. Én magam nem mehettem velök, mert jó keresetem volt. A nemes urak, tudhatja az urfi, mikor Budára jönnek, az az első dolguk, hogy új csizmát szabatnak maguknak. Török Bálint úrnak is csináltam, a Verbőczi nagyságos úrnak is én varrtam. Hát még a Perényi nagyságos úr!

A csizmadia nem végezhette el, amit mondani akart, mert Hajván megfogta a mellénye gallérjánál és fölemelte, mint a macskát. Eldobta a diáktól valami tiz lépésnyire.

A csizmadia nagyot nyekkenve esett a gyöpre. A helyére Hajván ült le:

- Azt mondtad, hogy tudsz irni olvasni, hát mutatok neked valamit.

Beletörölte mind a tiz ujját a bugyogójába, és előrevonta a hátáról a fehér ökörbőr-turbát.

Megint megtörölte az ujját az ökörszőrbe, és a turbából egy csomó összehajtogatott pergamen-papirost vett elő.

- Nézd, - azt mondja, - ezt én egy holt dervisnek a csuhája alatt találtam. A dervist valami seb ölte meg. A derekán volt a seb. Vagy átszúrták, vagy átlőtték. De az mindegy. Pénz is volt nála: harminchat arany. Az is itt van a tarsolyomban. Hát ha te megmondod, hogy mik ezek az irások, akkor két arany a tiéd. Ha pedig nem mondod meg, akkor úgy ütlek kupán, hogy megdöglesz.

A hold erősen világitott. Körülöttük mindenki aludt. A csizmadia is összekucorodott a gyepen, és iparkodott vigasztalást találni az álomban.

A diák kibontotta a papiros-csomót. Tenyérnyi nagyságu lapok voltak, s mindenféle négy-, öt- és hatszögletes rajzok a lapokon.

- Nem látok jól, - szólott a diák. A hold nem elég világosság az ilyen apró irás elolvasásához.

A török fölkelt, és karnyi vastag lángoló ágat hozott a tűztől. Tartotta.

A diák nézte az irást meg a rajzokat figyelmesen és komoran. A tűz meleget lángolt az arcára, de ő alig érezte...

Egyszer aztán fölemelte a fejét:

- Mutattad már valakinek ezeket az irásokat?

- Mutatni mutattam, de olvasni nem tudták.

A fa lángja ellobbant. A török letette.

- Nekem a te pénzed nem kell, - folytatta a diák. Az öklödtől sem félek. Mert én a szultán rabja vagyok: ha megütsz engem, a szultánnak számolsz érte. Hanem ha te azt kivánod, hogy megfejtsem ezt az irást, én is kivánhatok tőled valamit.

- Mit?

- Ez az irás neked sokat ér, mert egy szent dervistől való. Ezer szerencséd, hogy nekem mutattad meg, mert minden török elvenné tőled. Hanem én csak azzal a feltétellel magyarázom meg, ha te elmégy ahhoz a paphoz, aki ma délben a robbantást csinálta, vagy ha nem ő csinálta, ott találták.

- Bizonyosan ő csinálta.

- Hát mindegy. Megnézed, hogy él-e vagy meghalt?

A török az állahegyét fogta, s gondolkodva nézett Gergelyre.

- Én addig, mig odajársz, átvizsgálom a papirosaidat, - biztatta tovább a diák. Most már nem kell a láng se. A hold eléggé világit.

S újra belemélyedt a rajzok szemlélésébe.

A rajzok magyarországi várak rajzai voltak. Ónnal készültek. Itt-ott törlés. Egy X-alaku és egy O-alaku jegy az egyik rajzon szembetünő. A lap alján magyarázatul latin nyelven: *X a vár leggyöngébb része, O az aknaásásra alkalmas hely.* Néhol ez az O jegy nyilalaku vonallal volt megtoldva, néhol hiányzott is.

A diák elkeseredetten rázta a fejét. Valami kém rajzai voltak a kezében. Több mint harminc magyarországi várnak a rajza.

Mit tegyen?

Ellopja?

Az lehetetlen.

Elégesse?

A török megfojtja érte.

Az izgalomtól sápadtan tartotta a kezében a papirost. Aztán a mellénye zsebébe nyúlt és egy darabka ónt vett elő. Kitörülte minden rajzon az x-et meg a o-t is, és ugyanolyan vonással más helyre jegyezte.

Ez volt minden amit tehetett.

Hogy a török még odavolt, az utolsó rajzot sokáig tartotta a kezében. Eger várát ábrázolta az, egy minden lábán csonka béka alakjában. Azért ragadta meg a figyelmét, mert négy földalatti utat látott rajta, s az utak között termeket és egy négyszögletes vizmedencét. Milyen különös épitmény! Mintha akik épitették, arra is számitottak volna, hogy a föld alatt folytatják a harcot, s ha ott nem sikerül, négy úton négyfelé menekülnek a várból, mig az üldözők bele-pusztulnak a medencébe.

Felpillantott, hogy jön-e a török?

Jött. Magas, óriás árnyékként közeledett az ágyúk mellett.

Gergely gyorsan golyóvá morzsolta azt az egy rajzot, és a mellénye zsebébe dugta. A zseben lyukat szakitott az ujjával s oda bocsátotta le. Azután újra a térdére kiterjesztett rajzok fölé hajolt.

- A pap él még, - szólt lekuporodva a török, - de azt mondják, nem éri meg a reggelt.

- Láttad?

- Láttam. Minden orvos ott ül a sátor körül. A pap meg felpárnázott ágyon fekszik, és úgy hörög, mint a hasba szurt ló.

Gergely a szemére takarta a kezét.

- Te cinkosa vagy! - szólt a török megrándulva.

- És ha az vagyok? A szerencséd a markomban van.

A török pislogott: egyszerre megjámborult.

- Szerencsével jár ez a papiros?

- Nem a papiros, hanem a titka. De csak töröknek.

S visszanyujtotta a papirost.

- Hát beszélj, - szólt mélyhangu suttogással az óriás. Megtettem, amit kivántál.

- De ki is kell engem szabaditanod.

- Hohó! - mordult el a török.

- Ez a titok neked többet ér.

- Megtudom mástól.

- Török elveszi tőled. Keresztény? Mikor akadsz megint olyan kereszténre, aki ért latinul, törökül egyaránt, s akinek te olyasmivel szolgálhatsz, hogy neked viszonzásul megnyitja a szerencséd lakatját.

A török nyakon ragadta a diákot.

- Megfojtalak, ha meg nem mondod!

- Kikiáltom, hogy nálad egy szent áldása van.

Többet nem mondhatott. A török ujjai vaskapcsokként szorultak a nyakára.

A lélekzete elfulladt.

Azonban a török nem akarta megfojtani. Mi haszna lenne abból?

Ha megfojtja a diákot? - megfojtja vele talán a maga szerencséjét is. És Hajván nem azért indult a hadba, hogy beveresse a fejét. Úr akart lenni, mint minden közkatona.

Ujjai eltágultak a diák nyakán.

- Hát jó, - szólt komoran, - agyonüthetlek akkor is, ha bajba keversz. Hogyan gondolod, hogy kiszabaditsalak?

A diák nem birt azonnal felelni. Levegőznie kellett a szoritás után.

- Legelőször is, - szólott lihegve, - lefürészeled a lábamról a bilincset.

Az óriás megvetőn mosolygott. Körülnézett s nagy vörös kezét lenyujtotta az egyik bilincsért. Kettőt roppantott rajta. A bilincs halk csörrenéssel omlott a fű közé.

- Azután? - kérdezte tovább kiváncsi szemmel.

- Szerzel nekem egy szpáhi süveget, szpáhi köpönyeget.

- Az már bajos.

- Valamelyik alvóról leveszed.

A török a nyakát vakarta.

- Ez még nem minden; - folytatta a diák. Lovat is kell szerezned; meg valami fegyvert. Akármi fegyvert, nem bánom.

- Ha egyéb nem lesz, megkapod az egyik handsáromat.

- Elfogadom.

A török körülnézett. Mindenfelé alvók, csak az őrök tüntek fel imitt-amott, amint nesztelen árnyékokként jártak föl és alá.

A hosszúnyaku valami húsz lépésnyire állott. A lándsája le volt szúrva a földbe. Arra támaszkodott.

- Várj, - szólt az óriás.

Fölkelt és elcammogott kelet felé. Eltünt a sátorok között.

IX.

Gergely eldőlt a fűbe, mintha ő is aludna. De nem akart aludni, bármilyen fáradt volt is. Félszemmel föl-fölvizsgálódott az égre, hogy összeérkezik-e a hold azzal a hosszú tutajforma szürke felhővel, amely mozdulatlanul látszik állani az ég közepén. (Ha összeérkezik, kedvező sötétség takarja a földet.) Másik szemével meg a vékonynyaku goromba janicsárt vizsgálta, aki olyanformán állott, mint a csupasznyaku sas a fogságban. Bizonyosan állva aludt. A naphosszat járt katonák állva is alszanak.

Az éj enyhe volt, s a levegő százezer ember halk horkolásától remegett. Mintha maga a föld mormolt volna mély, egyhangu mormolással, mint a macska mikor fon. Csak olykor hangzott egy-egy kutyaugatás, egy-egy őrszó, s a lovak legelésének halk ropogása.

Gergely is elálmosodott lassankint. A fáradtság elcsigázta a testét. Az aggodalom elbágyasztotta a lelkét. (Az elitéltek is mindig alszanak a kivégzésük előtt való éjszakán.) De ő nem akart aludni. Küzdött az álom nehéz levegője ellen, amely a táborra ránehezült. Küzdött. De végre is lecsukódott a szeme.

S íme azt látja, ott van, ahonnan elindult: a somogyvári ó kastély tanulószobájában, a Török Bálint két gyermeke mellett.

Az asztalnál ülnek, a nagy festetlen tölgyfa-asztalnál. Szemben velök Gábor pap egy nagy pergamenkötéses könyvre hajol. Balra az ablak, amelynek ónkarikás kerek üvegein besüt a nap, és ráteríti sugarait az asztal sarkára. A falon két nagy földkép. Az egyik ábrázolja Magyarországot, a másik a három világrészt. (Akkor még nem rajzolták meg a tudósok a Columbus földjét, csak éppen hire szállongott, hogy eddig ismeretlen világrészt találtak a portugálok. De hogy mi igaz benne? senki se tudta. Ausztráliáról meg nem is álmodtak.)

A magyarországi mappán ki voltak rajzolva a várak, egy-egy sátoralaku képben, az erdőkben meg ki voltak rajzolva a fák. Jó mappák voltak azok. Könnyen megértette az is, aki olvasni nem tudott. És abban az időben a címeres nagyurak között is sok volt, aki nem tudott sem irni, sem olvasni. Dehát minek is? Arra való az iródiák, hogy irjon, ha irni kell; hameg levél jön, olvassa el az urának.

A pap fölemeli a fejét, és megszólal:

- Mától kezdve nem tanulunk se szintakszist, se geografiát, se históriát, se botanikát, csak éppen a török meg a német nyelvet, meg a kémiából annyit, hogy hogyan csinálódik a puskapor?

Török Jancsi beletaszitja a ludtollat a kalamárisba.

- Nem kellene már azt se tanulnunk, mester, hiszen akármelyik török rabbal tudunk már beszélni. A németnek meg már hátat forditott az én apám.

A kis tíz éves Feri a fejének egy könnyü rántásával hátraveti vállig érő mogyorószin haját, és közbe szól:

- Nem kell a kémia se. Van az én apámnak puskapora annyi, hogy soha el nem fogy, míg a világ!

- Hohó, úrfi, - feleli a pap elmosolyodva, - te még olvasni se tudsz becsületesen. Tegnap is Kikerónak olvastad Cicerót.

A szoba küszöbén Török Bálint daliás alakja jelenik meg. Az a kék bársonydolmány van rajta, amelyet János király hagyott rá a halálakor; derekán meg az a görbe könnyü kard, amelyet csak ünnepi alkalommal szokott viselni.

- Vendégeink jöttek, - szól a papnak. Öltözzetek át fiúk. Gyertek le az udvarra.

Megsimogatja a Feri haját, és újra eltünik.

Az udvaron egy nagy bécsi vasas szekér. Ammellett egy német a szolgájával. Ragyogó vérteket emelnek ki a szekérből, és átadják a török raboknak. A rabok az udvaron levő cölöpökre aggatják a vérteket.

A kocsi mellett négy előkelő úri ember áll a Bálint úr társaságában. Bemutatják nekik a fiúkat. Az egyik egy rövidorru, tüzes szemü, alacsony barna ifjú. Fölemeli a kis Török Ferencet, és úgy csókolja meg.

- Tudod-e még ki vagyok én?

- Miklós bácsi, - feleli a gyerek.

- És a másik nevem?

Ferkó gondolkozva néz Miklós bácsinak puha fekete szakállára.

Helyette János szól:

- Zirinyi.

- Nem Zirinyi te, - igazitja az apja: - Zrinyi.

Mindez megtörtént egyszer. Néha visszaálmodjuk, ami elmult, és az álom nem igen változtat rajta.

Ahogy tovább történt annak a napnak a lefolyása, úgy álmodta Gergely is tovább.

Mikor a hat mellvért fel volt állitva a cölöpökre, az urak puskát vettek elő, és rálőttek. Az egyik vérten átment a golyó. Azt visszaadták a bécsi kereskedőnek. A többit, amelyik csak behorpadt a lövésektől, megvették, és megosztották maguk között.

Ekközben beesteledett. Vacsorához ültek. Az asztalfőt Törökné foglalta el, az asztalvéget meg Bálint úr. A vendégek vacsora alatt kifaggatták a gyerekeket, hogy miből mit tudnak? Különösen a bibliát meg a katekizmust kérdezgették.

Török Bálint darabig csöndes mosolygással hallgatta a jámbor kérdéseket, aztán megrázta a fejét:

- Hát azt gondoljátok, hogy az én fiaim csak katekizmust tanulnak? Mondd el, Jancsi, hogyan szokás ágyut önteni?

- Hány mázsát, édes apám?

- Száz mázsát, aki arkangyalát!

- Száz mázsás ágyunak - kezdte állva a fiu - kell kilencven mázsa réz meg tíz mázsa ólom, de szükség idején harangokból is lehet ágyut önteni, és akkor nem kell bele ólom. Mikor a matéria megvan, olyan mély gödröt ásunk, amekkorára az ágyut akarjuk csinálni. Legelőször is ragadós és tiszta agyagból rudat gyuratunk. Az agyagba csepüt keverünk, a közepébe meg vaspálcát szúrunk.

- Minek az a vaspálca? - kérdezte Bálint úr.

- Hogy az agyag megálljon, különben eldűlne, vagy elgörbülne.

Aztán okos szemét az apjára függesztve folytatta:

- Az agyagot keményre kell gyúrni, és össze kell keverni csepüvel. Néha két napig is gyúrják szakadatlanul. Mikor az megvan, leállitják a gödör közepébe, és megméregetik, hogy egyenesen álljon. Aztán az ágyúöntő külső boritékot csinál hasonlóképpen tisztitott és meggyúrt agyagból, s fölépiti az agyagból való rúd körül gondosan. Öt ujjnyi hézagnak kell köröskörül maradnia, de ha bővében vagyunk a réznek, vastagabb is lehet az ágyu. Mikor ez is megvan, körül rakják az agyagot kővel és vastámasztókkal, oldalt meg két katlant megraknak tiz öl fával, és a fölé rakják a rezet. Azután...

- Valamit kifelejtettél.

- Az ólmot, - szólt közbe a kis Feri.

- Hiszen most akarom mondani, - vágott vissza a fiú. Az ólmot is beledarabolják. Aztán éjjel-nappal tüzelnek, migcsak a réz olvadásnak nem indul.

- Azt se mondtad, hogy mekkora legyen a kemence, - szólt ismét az öcsike.

- Hát nagy meg vastag. Tudhassa, akinek esze van.

A vendégek nevettek. Jancsi pedig durcásan leült.

- Megállj csak, - morogta, az öcscsére villantva a szemét, - majd meghúzom a hajadat!

- Hát jó, - felelte az apa, - ha te nem tudod elmondani, majd elmondja az öcséd. Mondd el Ferike, ami még hiányzik.

- Mi hiányzik? - felelte vállat vonva a kis fiú. Az ágyut, mikor kihült, kiveszik a földből.

- Az ám, szólt diadalmasan Jancsi, - hát a reszelés? hát a simitás? hát a három próba-lövés?

- Ütlek, csak locsogj!

És a két gyerek menten összeverekedik ott az asztalnál, ha a vendégek el nem kapják őket, hogy összecsókolgassák.

- Az a legjobb, - szólt nevetve Török Bálint, - hogy a gyujtó-lyukról mind a ketten megfeledkeztek.

Aztán mindenféle hadi ügyekről, törökről, németről beszélgettek az asztalnál. Egyszer Gergelyhez is szóltak.

- Ebből jeles ember lesz, - jegyezte meg Török Bálint, a Gergely fejét megsimogatva. Olyan az esze, mint a tűz. Csak a karja gyönge még.

- Ej, - felelte Zrínyi, - nem a kar ereje a fő, hanem a sziv ereje: a bátorság. Egy agár megkerget száz nyulat is.

A vacsora véget ért. Csak az ezüstkupák maradtak az asztalon.

- No most bucsúzzatok el a vendégektől, és eredjetek az anyátok szárnya alá, - szólt a gyerekeknek Török Bálint.

- Hát Sebők bácsi nem énekel? - kérdezte a kis Feri.

Egy szelid, kis szőrösképü ember megmozdult erre az asztalnál. Bálint úrra nézett.

- Az ám, jó Tinódy, - szólt meleg tekintettel Zrínyi, - énekelj nekünk valami szépet.

Tinódy Sebestyén fölkelt, és a terem szögletéből kobozt emelt elő.

- Hát jó - szólt az apa, - egy éneket végighallgathattok, de aztán takarodót fujunk.

Tinódy valamivel hátrább tolta a székét, és végigfuttatta az ujjait a koboz öt húrján.

- Miről énekeljek? - kérdezte a gazdától.

- Hát a legujabbat, amit a mult héten szerzettél.

- A mohácsit?

- Azt, ha ugyan a vendégeim mást nem kivánnak.

- Nem, nem, - szóltak a vendégek. Halljuk a legujabbat.

A terem elcsöndesült. A szolgák elkoppantották az asztalon álló viasz-gyertyák hamvát, s kitakarodtak. Tinódy mégegyszer végigpöngette a húrjait. Egy kortyot ivott az előtte álló ezüstkupából, és mély, lágy férfihangon kezdte az énekét:

Siralmát éneklem most Magyarországnak:
Vérrel ázott földjét mohácsi csatának:
Mint hullt el sok ezre nemzet virágának
S lőn gyászos elveszte az ifju királynak,

Valami különös volt az éneklése. Inkább elbeszélés volt az éneke, mint dalolás. Néha végigénekelt egy sort, a másikat csak szóval mondta el, a kobozra hagyva a dallamot. Néha csak az utolsó sor végét énekelte.

A szeme az éneklés alatt maga elé merült, s olybá tünt fel az előadása, mintha csak magát tudná a teremben, s magának énekelne.

De az ő együgyü versei, mint Gábor pap egyszer megjegyezte, ha olvasva darabos és minden művészet nélkül valók is, az ő ajkán szivet inditóan szépnek hangzottak. A szavaknak más értelme kelt az ő ajkán. Ha ő azt mondta: *gyász*, akkor elsötétült minden a hallgatók szeme előtt. Ha azt mondta: *harc*, látták az öldöklő dulakodást. Ha azt mondta: *Isten*, a fején érezte mindenki az Isten fényességét.

A vendégek már az első versszaknál a szemökre tették a kezöket, amint az asztalnál könyököltek, s Török Bálint szeme is könybe borult.

Igaz, hogy még akkor négyezer szemtanuja élt a csatának, és az egész Magyarországot az erőtlenség, elveszettség érzete csüggesztette. Mintha gyászfátyol lebegett volna az egész országon!

Tinódy elénekelte a csata lefolyását, s a jelenlevők bús figyelemmel hallgatták. A hősi jeleneteknél felragyogott a szemök. Az ismerős neveket megkönnyezték.

Végül Tinódy a befejező vershez ért, és az éneke inkább sóhajtás volt, mint éneklés:

Mohács mellett van egy kaszálatlan mező,
Az a világon a legnagyobb temető;
Egy egész nemzetre terül ott szemfedő...
Föl se támasztja tán az örök Teremtő!

- Föltámasztja! - kiáltott Zrínyi a kardjára csapva.

És a jobbját fölemelte:

- Szent esküvést, urak, hogy életünk minden gondolatát a haza föltámasztásának szenteljük! Hogy addig nem alszunk puha párnán, mig a török egy lábnyomot mondhat magáénak a haza földjéből!

- Hát a német? - felelt keserüen Török Bálint. Azért pusztuljon el megint huszonnégyezer magyar, hogy a német kerekedjen fölénk? Eb ura fakó! Százszor inkább a becsületes pogány, mint a hazugsággal bélelt német!

- A te apósod is német, - csapta vissza Zrínyi fellobbanva. A német mégis csak keresztény.

- Ott az igazság, - szólt csillapitóan a vendégek közül egy öreg úr, - hogy a magyarnak nem szabad harcolnia legalább ötven esztendeig. Szaporodnunk kell, mielőtt harcolnánk.

- Köszönöm, - felelte Zrínyi az asztalra csapva. Nem akarok ágyban heverni ötven esztendeig.

S hogy erre föl is kelt az asztaltól, a kardja megcsördült.

A csörrenésre Gergely fölnyitotta a szemét, s bámulva látta, hogy nem a Török Bálint asztalánál ül, hanem a csillagos ég alatt fekszik, s előtte nem Zrínyi áll, hanem egy széles vállú török.

Hajván volt. Az rugta meg a lábát, hogy ébredjen föl.

- Itt a ruha.

Köpönyeget és egy turbánt vetett a diák elé.

- Lovat majd útközben szerzünk.

A diák magára kapta a szpáhi köpönyeget, és a fejére húzta a tornyos süveget. Kissé bő volt mind a kettő, de jobban örült neki a diák, mintha hercegi ruhát kapott volna.

Az óriás lehajolt, és egy-két roppantással letörte a diák lábáról a másik békót. Aztán megindult előtte észak felé.

A köpönyeg hosszú volt a diáknak. Fel kellett szorítania a derekához. Szapora lépésekkel ment az óriás oldala mellett tovább.

A sátorokban és a sátorok előtt mindenütt aludtak. Egyik-másik rézgombos és lófarkas sátor előtt őr állott, de az is aludt.

A tábor végtelen hosszúnak tetszett. Mintha az egész világ csupa sátor volna.

Egy helyen aztán a tevék sokaságába jutottak. Ott kevés volt a sátor. A nép a gyöpön heverve aludt mindenfelé.

Hajván megállt egy kék vászondarabokkal foltozott sátor előtt.

- Öreg! - kiáltott be. Kelj föl!

Egy alacsony öreg ember bujt ki a sátorból. A feje kopasz, a szakálla hosszú és fehér. Térdig érő ingben lépett ki, mezitláb.

- No, mi az? - kérdezte ijedten. Te vagy, Hajván?

- Én vagyok, - felelte a török. Ezelőtt egy héttel erre a szürke lóra alkudtam nálad.

És a tevék között legelő otromba nagy lóra mutatott.

- Adod úgy, ahogy kértem?

- Ezért költöttél fel? - felelte az öreg, a talpát vakarva. Nem akarok veszíteni. Húsz gurus, amint mondtam.

A török előkaparta az ezüstpénzt az övéből. Először megolvasta az egyik markában, aztán a másikban, végül pedig beleolvasta a kereskedőnek a tenyerébe.

- Sarkantyu is kell, - szólt a diák, mig a kereskedő a lovat oldozta.

- Ráadásul egy pár sarkantyút adsz, - mondotta Hajván.

- Majd holnap.

- Most, azonnal.

A kereskedő bement a sátorába. Ott csörgött, kotorászott bizonyosan valami zsákban. Aztán egynéhány rozsdás sarkantyút hozott elő.

X.

Ugyanabban az órában Jumurdsák a betegek sátorai között bolyongott.

- Melyik az a rab, aki ma a paradicsomba akarta röpiteni a padisah felséges személyét? - kérdezte az egyik őrtől.

Az őr egy négyszögletü fehér sátorra mutatott.

A sátor előtt öt fehér-turbános fekete-kaftános vén guggolt a tűz körül. A szultán orvosai voltak. Komoly és bús volt mind az öt.

Jumurdsák a sátor őre előtt állt meg.

- Beszélhetek-e a fogolylyal?

- Kérdezd az orvosokat, - felelte az őr tisztelettel.

Jumurdsák az orvosok előtt meghajolt. Azok is bólintottak.

- Efendik, ha lehet a beteggel szólanom, kedves dolgot cselekedhetnék a padisáhnak.

Az egyik vállat vont. A keze mozdulatát arra is lehetett érteni: Nem lehet. Arra is, hogy: Eredj a sátorba.

Jumurdsák az utóbbi értelmet választotta.

A sátor kárpitja félig el volt vonva. Benn egy nagy olajlámpa égett. A pap félig nyilt szemmel, hanyatt feküdt az ágyon.

- Gyaur, - szólt a török elébe lépve, - ismersz-e engem?

A pap nem felelt.

- Én az a Jumurdsák vagyok, akit rád biztak egyszer, hogy akaszsz fel. Te megszabaditottál az amuletem árán.

A pap nem felelt. A szeme pillája se rebbent.

- Most te vagy a rab, - folytatta a török, - és semmi se bizonyosabb, mint az, hogy lefejeznek.

A pap nem szólott erre se.

- Az amuletért jöttem, - szólt a török alázatosan. Neked az semmi. Nekem benne van minden erőm. Mióta nincs velem, szerencsétlen vagyok mindenben. Házam volt a Boszporus partján: gyönyörü kis palotám. Azért vettem, hogy öregségemre oda telepedjek. A ház megégett. A benne levő kincseket ellopták. A karomat egy csatában átszurták. Nézd a balkezemet: talán örökre nyomorék.

És mutatta a vörös forradást, amely körülbelül három hónapos lehetett.

A pap hallgatott mozdulatlanul.

- Gyaur, - szólt siróra lágyult hangon a török, - te jó ember vagy. Sokat gondolkoztam rólad: mindig az volt a vége, hogy példátlan a te szived jósága. Add vissza az amuletemet!

A pap nem felelt. Csak a lámpa sercegett mellettük.

- Megteszek mindent, amit kivánsz, - folytatta kis szünet mulva a török. Azt is megkisérlem, hogy megmentselek a hóhér kezétől. Az én apám hatalmas pasa. A bátyám Arszlán bég. Mig él az ember, él a reménysége is. Csak azt mondd meg, hol van az amuletem?

A pap hallgatott.

- Az amuletem! - ismételte boszusan a török.

És megragadta a pap vállát.

- Az amuletem! - kiáltotta megrázva.

S hogy a pap feje lógott, fölrántotta ülőre.

A pap álla akkor leesett. Megüvegesedett szemmel, nyitott szájjal bámult a semmibe.

XI.

Mikor a legszélső őrt is elhagyták, Hajván megállt.

- Ime, - mondotta, - megtettem, amit kivántál. Most már beszélj, mi az a titkos szerencse, amit magammal hordozok?

- Kabbala, - felelte titokzatosan a diák.

- Kabbala? - ismétlé mormogva a török.

S összevonta a szemöldökét, mint aki bele iparkodik hatolni az olyan szó értelmébe, amely őneki homályos.

- Ha jobban megnézed, - szólt a diák vállal a nyereghez támaszkodva, - látni fogod, hogy egy-egy csillagnak a képe. A szent dervis imádsággal irt körül minden jó csillagot. Jatagánt is igértél.

A török mind a két jatagánját odanyujtotta a diáknak.

- Válaszsz!

A diák a kisebbiket vette el. Beletűzte az övébe.

- Ezek a képek, - folytatta, - arra valók, hogy a tested körül hordozd. Hétfelé kell metszened mindeniket, s bele kell varrnod a ruhád bélésébe. A turbánod belsejébe is tégy. Ahol ez a szent pergamen takar, ott nem ér a golyó.

A töröknek megcsillant a szeme.

- Nem ér a golyó?

- Nem. Hallottál bizonyosan már olyan hősökről, akiket nem fogott a golyó.

- Hogyne.

- Hát se pénzért, se jó szóért ne adj belőle senkinek. Még csak ne is mutasd, mert elveszik tőled, ellopják tőled, elcsalják tőled.

- Hohó! Van nekem eszem!

- De még ez nem minden. Az egyik papiros azt mondja, hogy gyermeket és nőt ne illess addig se kezeddel, se fegyvereddel, mig nagy úr nem leszel. Minden gondod a vitézség legyen.

- Az lesz.

- Mert nagy úr leszel ám: belőled Magyarország beglerbégje lesz.

A töröknek a szája is elnyilott bámulatában.

- Beglerbég?

- No, nem holnap reggel, az bizonyos, hanem idővel, mikor kitünik a vitézséged. Aztán az is meg van irva, hogy a korán szavai szerint élj. Légy buzgó az imádságban és a szent mosdásban. És aki jót cselekszik veled, te azzal rosszat ne cselekedjél.

A nagy buta ember áhitattal nézett a diákra.

- Álmodtam sokszor, - mondotta, - hogy úr leszek. Megálmodtam én azt. Hát hétfelé?

- Hétfelé. Nem baj, ha nem is egyforma nagy. A szerint, hogy melyik testrészedet akarod legjobban takarni.

A török boldog elmerengéssel nézett maga elé.

- No, - mondotta a fejét fölemelve, - ha úr leszek, megfogadlak téged iródeákomnak.

Gergely az ajkát harapdálta, hogy ki ne törjön belőle a nevetés.

- Ülj fel hát barátom, - szólt Hajván boldogan.

S tartotta a lovat, mig a diák felült.

A diák belenyult a zsebébe:

- Nézd, Hajván, ihol egy gyürű. Tudod, a magyarnak az a szokása, hogy nem fogad el ingyen semmit.

Hajván elvette a gyürűt, és rábámult.

- A diák folytatta:

- Te nekem szabadságot és lovat adtál, én ezzel a gyürűvel fizetek neked. Alláh segitsen kopasz!

S rácsapott a lovára.

Hajván megkapta a kantárt.

- Megállj csak! Török gyürű ez, ugye?

- Az.

- Hol vetted?

- Mi közöd benne? Ha éppen tudni akarod, egy janicsáré volt.

Hajván egy percig után nézett maga elé, aztán visszanyujtotta a gyürűt.

- Nem kell. Te a lóért és a szabadságért eléggé megfizettél nekem.

S visszadugta a gyürűt a diák zsebébe.

*

Gergely délnek fogta az irányát, hogy ha netalán üldözik, arrafelé üldözzék, s ne a budai úton.

A hold már nyugotnak ereszkedett a felhők között. Keleten derengett a hajnal.

A széles országútat egy helyen keskeny út szelte keresztbe. Gergely egy sebesen ügető lovast pillantott meg azon az úton.

Ha egyformán haladnak mind a ketten, éppen az út kereszteződésénél kell találkozniok.

Gergely az első pillanatban lassubb ügetésre fogta a lovát, de aztán hogy amaz is meglassudott, megint nyargalásnak eredt. Hamarabb odaér igy száz lépéssel.

A szeme egyre az idegen lovason. A növekvő reggeli világosságnál megdöbbenve látja, hogy egy hosszúsüvegü janicsár igyekszik feléje.

Megrántja a lovát, és megáll.

Áll amaz is.

- A Pilátusát! - mormogja, - ez a török megfog engem!

S elállt a lélekzete is ijedtében.

Ekkor azonban harangkondulásként üt a szivébe a Dobó István szava: Az a fő, hogy ne féljünk!

Gyermekkorától nem látta Dobót. Mióta Török Bálint elhagyta Ferdinándot, s a János király pártjára állt, azóta Dobó nem járt se Szigetvárott, se Somogyvárott, sem Ozorán. De azért Gergely hálásan emlékezett reá, s ez az egy mondása megmaradt a fülében: Az a fő fiam, hogy ne féljünk!

A török kis alacsony lova újra elindult. Ő is megsarkantyúzta a lovát. Hát legyen: a kereszt-úton találkoznak. Lehet, hogy nem is őt üldözi a török. Odakiált neki egy *jó-reggelt*, aztán tovább vágtat.

Csakhogy az az út, amelyiken a török jön, éppen alkalmas lenne arra, hogy felkanyarodjon észak felé. Találkozniok kell.

És ha a török fegyvert ránt!?

Gergely sohasem küzdött még. A Török Bálint udvarában Gábor pap is, Török Bálint is tanitotta vívni s a török rabokkal mindennap verekedett. De az csak játék volt. Talpig vasba voltak öltözködve, és még csákánynyal is alig árthattak volna egymásnak.

Hiszen csak dzsidája vagy kardja volna, mint a janicsárnak! De a hitvány jatagán...

Az a fő, hogy ne féljünk! - csendült meg ismét a szivében.

Ment tovább, vágtatva, amerre megindult.

A török azonban nem vágtat. Áll.

Gergely neki tüzesedve kanyarodik rá az útra, amelyiken a török álldogál, s csaknem rikolt örömében, mikor látja hogy a török megfordul, és ugyancsak iszkol ám előtte.

Ez nem lehet más, csak Tulipán!

- Tulipán! - kiáltja a diák.

A török a kiáltásra még inkább veri a lovát: száguld a keskeny kocsiúton.

A kis ló jó futó, de az úton vizállások vannak, agyag a föld. A török árkot akar ugratni, hogy letérjen a mezőre. A ló elbotlik. A török végighömpölyödik a földön.

Mikorra a diák odaér, már talpon áll a török, és a kezében tartja a lándzsáját.

- Tulipán! - kiáltja a diák kacagva. Ne bolondozzon!

- Oh fene teremtette! - mondja röstelkedve Tulipán. Hát maga az, úrfi?

- No maga ugyan vitéz katona! - kiáltja nevetve a diák.

És leugrik a lováról.

- Azt hittem, üldöznek, - röstelkedett Tulipán. Hát hogyan menekült meg?

- Észszel, Tulipán. Darabig vártam, hogy maga szabadit ki.

- Lehetetlen volt, - mentegetődzött Tulipán. A rabokat a tábor közepére fogták, és annyi őr állott mindenfelé, hogy magam is alig birtam elosonni.

Fölrángatta a lovát, és vakaródzott.

- Hogy a kutyák egyék meg ezt a lovat! Hogyan jutok én ezen haza!

- Hát úgy, hogy vezeti.

- Az úrfi nem jön velem?

- Nem.

- Hát?

- Én Budára megyek.

- Akkor megint a török kezébe kerül.

- Hamarabb ott leszek, mint ők. Aztán ha éppen baj lenne, ott van az én uram: az hatalmas ember. Király is lehetne, ha akarna.

Tulipán újra felült a lovára. A diák is. Gergely kezet nyujtott Tulipánnak.

- Tisztelem az otthonvalókat.

- Köszönöm, - felelte Tulipán. Én is tisztelem az uramat. Ne mondja meg, hogy részegen talált. A szolgák borát iszom.

- Jó, jó, Tulipán. Isten áldja meg!

Tulipán mégegyszer visszafordult:

- Hát a pap úr?

A diáknak könnybelábadt a szeme.

- Az szegény nagyon beteg. Nem beszélhettem vele.

Még valamit akart mondani, de vagy a könnyektől nem bírt, vagy hogy meggondolta. Egyet lebbentett a kantáron, és megindult kelet felé.

*

A nappalt a diák az erdőben töltötte. Csak este mert tovább indulni nagy kerülővel Buda felé.

A nap akkor kelt, mikor a Gellérthegy előtt elterülő nagy sikra érkezett. Ott már ledobta magáról a turbánt; a köpenyeget meg hátra akasztotta a nyeregfára.

A mező mindenfelé harmattól gyöngyözött. Gergely leszállt a lóról. Levetkezett derékig, s harmatot szedett a két tenyerébe: úgy mosdott ki a kétnapos porból.

A mosdás után megfrissült. A ló is legelt azalatt. A nap első sugaraiban melegedve siettek tovább az országúton.

Ott már tele volt az út környéke a budai csata nyomaival. Tört kopják, szétomlott ágyuszekerek, horpadt vállvasak, vértek, kardok, feketére festett üstforma hitvány német sisakok hevertek mindenfelé.

És temetetlenül maradt holttestek.

Egy kökénybokor körül öt német hevert. Kettő hanyatt, egy összeguborodva, kettő szétroncsolt fejjel. Hármát talán golyó ölte meg. Ketteje tán odavánszorgott halálosan megsebesülten s ott lehelte ki a lelkét.

Nehéz bűz terjengett a levegőben.

A lovas közeledésére hollók repültek fel a holttestekről, és egyet kanyarodtak néhány ölnyi magasságban, a mező felett. Távolabb ültek le megint, hogy lakmározzanak.

Kürt rivallására emelte fel a bús látványról Gergely a fejét. Budáról egy pirosruhás csapat ereszkedett alá lassu lépésekben. Előttük valami öt, diszbe öltözött főúr. Mögöttük valami sötétkék ruhás hosszú gyalogsereg.

Gergely az elől-haladók között egy fehércsuhás papi embert látott.

- Az a György barát, - gondolta.

És a szive megdobbant. György barátról kisgyerek korától kezdve annyit hallott beszélni! Nagyobb volt neki, mint a király.

A barát mellett egy vörös bársony-mentés, kövektől messzire tündöklő lovas léptetett.

Gergely megismerte Török Bálintot.

Elfusson?

Gyanut kelthet a futása. Török Bálint utána küld egy lovast, és akkor bünösként hurcolják az ő szeretett urához.

Megmondja, hogy a pappal mit műveltek?

Akkor egyszeriben elkergeti a szine elől Török Bálint. Hiszen ő hítta be a törököt a német ellen. Azt hallgassa-e most, hogy az ő házanépe meg el akarta pusztitani a törököt?

Főtt a feje Gergelynek. Hazudni nem szeretett. Becstelen valaminek tartotta, hogy éppen annak hazudjon, aki fölnevelte.

Csak állt hát az országút mellett hajadon fővel, elvörösödött orcával. Aztán leszállt a lováról, és tartotta a kantárnál fogva.

Jőjjön aminek jönnie kell!

A ló éhes volt. Amint azt látta, hogy szünetel a dolga, beleharapott a fűbe.

Hej az Isten áldja meg ezt a lovat, de főképpen az éhségét! Micsoda jó munka most ide-oda rángatni, mintha akaratos volna! Micsoda szerencse, hogy ekközben hátat lehet forditani a beszélgetésbe hevült uraknak!

Már itt dobognak, már itt beszélnek. A vén lónak hol ide hol oda kell fordulnia, s hol ő szalad egyet gazdája körül, hol a gazdája őkörülötte.

Aztán az ördög gondolná, hogy a szél is tud az embernek segiteni. Egy keletről szálló gyenge fuvallat kárpitot emel az út sárga porából, s azon át csak annyit lehet látni, hogy valami fiatal legényke vesződik a gyepen egy otromba szürke lóval. Bizonyosan a németek hagyták gazdátlanul. Legyen boldog vele!

Gergely megkönnyebbülten lélekzett, mikor látta, hogy a főurak már háttal vannak feléje, és senkise kiáltja: Gergely fiam!

Fölugrott újra a lóra, először csak hassal, aztán átvetette a lábát is, és arccal a menet felé fordult.

Akkor látta, hogy a sötét-kék ruhába öltözött gyalogsereg mind láncra van fűzve. A ruhájok rongyos, a hajuk sáros, az arcuk sápadt. Öreg ember nincs köztük egy se, de sebesült az van sok. Egy magas rongyos rabnak merő kékvörösre dagadt seb az arca, csak éppen az egyik szeme látszik ki az összeroncsolt arcból.

Vajjon nem éppen Török Bálint vágta-e azt orrba?

XII.

Gergely akkor látta Budát először.

A sok torony, a magas falak, a pesti oldalra hajló fás lombos királyi kert, minden álomféle ujság volt neki.

Hát ez a Mátyás király volt lakóhelye? Itt lakott Lajos király? és itt lakik, ezt látja mindig, az ő kis Évája?

A kapun alabárdos őr állott, de a fejét se mozditotta Gergely felé.

Gergely kérdezés nélkül haladt fel az úton. Fölbámult a királyi udvarba, az udvaron kereklő nagy márvány-vizmedencére. Aztán a Szent György-téren állt meg. Figyelmét az összevisszahányt ágyugarmada kötötte le. Füstös otromba ágyuk. Látszik a sáros kerekükön, hogy a németektől vették el, talán épp tegnap.

- Jónapot vitéz uram, - szólt egy ott álló őrkatonának, - úgy-e, ez német zsákmány?

- Az, - felelte büszkén a katona.

Gergely újra a nagy ágyúkra bámult. Volt köztük három is akkora, hogy húsz ökör se bírta volna őket megmozditani.

És a sok ágyu bűzlött még a puskaportól.

- Vitéz uram, - szólt ismét Gergely, - ismeri-e az öreg Ceceyt, a fakezüt?

- Hogyne ismerném.

- Hol lakik?

- Amarra le, - szólt a katona a fejével északra intve. A Szent János-utcában.

- Nem ismerem ám én itt az utcákat.

- Hát csak eredj öcskös egyenesen, aztán kérdezősködjél. Egy kis zöld házban lakik. A kapu fölött ijj lóg. Ijjas lakik ottan.

- Szagittárius?

- Az.

Gergely még egy pillantást vetett az ágyúra, aztán az öreg szürkével elkocogott.

*

Sok kérdezősködés és mutogatás után rátalált végre a Szent János-utcára, és abban egy kis zöldre festett egyemeletes házikóra.

A házikón mindössze öt ablak látszott. Három az emeleten, és kettő a földszinten. Középett egy szobaajtónyi kapu volt a bejárat. Affölött lógott a nagy vörös bádog ijj.

Ceceyék az emeleten laktak, s Gergely ahogy benyitott, az öregurat reggeli köntösben, papucsban találta, amint egy hosszúnyelü légycsapóval az almárium oldalán csattogott.

- Ne kutya! - mondotta akkorát csattintva, mint a puskalövés.

Aztán hogy lépéseket hallott, folytatta:

- Nincs ennél bátrabb állat a világon! Itt ütöm verem őket egymás szemeláttára, aztán ahhelyett hogy menekülne, még ráül a szakállamra. Ne kutya!

És a légycsapó a levegőben suhant egyet.

- Édesapám, - szólt Gergely mosolyogva, - jóreggelt!

Az öreg csak erre a hangra fordult meg.

- Nini! Gergely fiam! - szólt tágra meresztve öreg szemeit. Te vagy az lelkem?

S még az álla is leesett bámulatában.

Gergely maga is csodálatosnak érezte, hogy ott van, de mégis várta, hogy megöleljék, megcsókolják, mint otthon szokták Keresztesen.

A szóra az asszony is kilépett a szomszéd szobából.

Az is épp úgy meghökkent, és épp úgy elbámult.

- Hogyan jöttél? - kérdezte. Mi hozott ide, fiam?

S ő mégis megcsókolta, megsimogatta a haját.

De máskor mintha melegebben csókolta volna meg. Gergelynek csak éppen árnyékként átröppenő gondolata volt ez; inkább érzés, mint gondolat.

- Nem egyébért jöttem, - felelte Gergely, - csak hogy térnének vissza Keresztesre.

- Ohó! - felelte az öreg.

Mintha azt mondta volna: micsoda ostoba beszéd ez!

- Láttam a török hadat, - beszélte tovább Gergely. Azok ám elfoglalják Budát.

- Ohó! - szólt még erősebben Cecey.

Mintha azt mondta volna: ez még nagyobb ostobaság!

Az asszony is úgy nézett a fiura, olyan szánakozó arccal, mint ahogy az együgyüekre szokás nézni, akik a maguk kis eszével bolondságot gondolnak.

- Éhes vagy-e lelkem? - kérdezte a fiu vállára téve a kezét. Talán nem is aludtál?

Gergely igent is, nemet is bólintott. Félszemmel a nyitott ajtóra pillantgatott, s közben az asztalon álló sakktáblára bámult.

- Vicuskát várod úgye? - szólt az asszony az urára pillantva. Nincs itthon fiam. Nem is jár haza. Bent van a királynénál, csak néha szökhetik meg. Akkor is hintón jön, udvari fullajtárral, azám!

S hogy sustorgás hallatszott, összecsapta a kezét:

- Jézus Mária! Fut a tejem!

Gergely arra várt, hogy Cecey folytatja a Vicáról való beszédet, azonban az öreg csak ült, pislogott és hallgatott.

- Hol a tisztelendő úr? - kérdezte nyomott szívvel Gergely.

- Temet, - felelte unatkozó arccal Cecey. Összeállt egynéhány baráttal temetni.

- Németet?

- Persze hogy németet. Mióta háboru van, mindennap kijár temetni. Érdemes is a németet temetni!

- És nem lőttek rá?

- Fehér ingben vannak. Az olyant nem lövik.

- Én még sok temetetlent láttam.

- Elhiszem *öcsém*. Vágtunk jócskán.

Az öcsém szó megint kedvetlenül érintette Gergelyt. De már nem állhatta tovább: Vicára forditotta a beszédet:

- Most is a királynénál van?

- Ott, - felelte az öreg.

Fölkelt és végigsétált a szobán. Az arca ekközben valami komoly és méltóságos kifejezést öltött. Aztán neki fogott és elmagyarázta, hogy a kis Vicát György barát elvitte a minap a királynéhoz, s bemutatta a várkertben. A csecsemő királyfi egyszerre rámosolyodott Vicára, s feléje nyujtogatta a kezét. Vica se volt rest, az ölébe kapta, mint otthon a paraszt gyereket szokás, és meghintázta a levegőben minden tisztelet nélkül. Még azt is mondta neki: Te kis muja! Attól a naptól kezdve maga mellé szerette a királyné, és most már hálni se ereszti haza.

Gergely eleinte csak érdeklődve, de aztán ragyogó szemmel hallgatta az öreget. Kissé furcsálta, hogy Cecey méltóságos arcot ölt, és hüvösen pillant őrá. Végül megint elkomolyodott.

- No mi lelt? - szólt az öreg. Mér nézel olyan ostobán?

- Álmos vagyok, - felelte Gergely.

S alig bírta visszatartani a könnyeit.

Mert akkor már átértette, hogy a kis Éva nem lesz az ő felesége soha.

XIII.

Az osztrák el akarta foglalni Budavárát. A királyné oda is engedte volna, de a magyar uraknak nem volt szájok ize szerint való gondolat, hogy Mátyás palotájában osztrák tanyázzon.

Segítségül hivták a törököt és addig is védekeztek. Mikorra a török segitség előhada megérkezett, már akkor fogyadozott a német, s mikorra a szultán is megérkezett roppant táborával, Roggendorfnak a hada szét volt verve.

A *barát* (csak igy nevezték a hires Martinuzzi Györgyöt) négyszáz német rabot vitt üdvözletül a szultán elé.

Vele ment Török Bálint és az ősz Petrovich Péter.

A szultán Cserepesen állt a hadával, egy tábori állomásnyira Budától. Az urakat tornyos és tornácos selyemsátorában fogadta kegyesen. Mind a hármat ismerte már a nevéről. A barátról tudta, hogy annak a fejével gondolkozik a magyar nemzet. Török Bálintot meg abból az időből ismerte, mikor Bécs városára akarta kitüzni a félholdas lobogót. Bálint úr akkor lekaszabolta Kászon basát a seregével együtt, és úgy emlegették a törökök, mint a tüzes ördögöt.

Az öreg Petrovichról már előre megmagyarázta a tolmács, hogy rokona a csecsemő királynak, és hogy ő volt, aki 1514-ben Dózsa Györgyöt letaszitotta a lováról és rabul ejtette.

A három urat bevezették a sátorba. Mind a hárman meghajoltak. Azután, hogy a szultán eléjök lépett és a kezét nyujtotta, a barát is lépett egyet és megcsókolta a szultán kezét. Az öreg Petrovich is kezet csókolt.

Török Bálint kézcsók helyett ismét meghajolt és elhalaványodott arccal, de azért büszkén nézett a szultánra.

No ez gorombaság volt! A barátban áthült még a csont is. Ha ezt tudta volna, egy szóval sem erőltette volna Bálint urat, hogy velök tartson.

A szultánnak a szeme pillája se rebbent meg. Kézcsókra nyujtott kezét kissé feljebb emelte s föltette Török Bálintnak a vállára. Megölelte.

Mindez olyan családiasan magyarosan történt, mintha másképp nem is történhetett volna.

A sátorban ott állt a két fiatal szultánfi is. Nyájasan szoritottak kezet a magyar urakkal. Bizonyosan előre megoktatták őket, hogyan viselkedjenek. Aztán megint az apjok mögé állottak, s Török Bálintra függesztették a tekintetöket.

Hát lehetett is őt nézni. Micsoda méltóságos szép magyar ember! Ahogy ott áll a vágott-ujju vörös selyematlasz öltözetében, minden más méltóság elhitványodik mellette.

A szultán vén birkaszeme is gyakrabban fordult Török Bálintra, mint az előtte hajlongó barátra, aki körmönfont latin orációban jelentette, hogy a német veszedelem el van háritva, és hogy a magyar nemzet boldog, mikor ilyen hatalmas pártfogó szárnyát érzi maga fölött.

A tolmács Szulejman pasa volt, egy beteges sovány öreg úr, aki surján legény korában került a magyar földről a törökök közé, és mind a két nyelvet hibátlanul beszélte.

Mondatról mondatra forditotta a barát szónoklatát.

A szultán bólogatott. Aztán hogy a beszéd egy mély meghajlással véget ért, a szultán elmosolyodott:

- Jól beszéltél. Azért is jöttem, mert János király barátom volt. Az ő népének sorsa nem idegen nép sorsa nekem. Az országba vissza kell térnie a békességnek. A magyar nemzet ezután nyugodtan alhatik: az én kardom fog fölötte őrködni mindenkoron.

A barát a boldogság kifejezésével hajolt meg. Az öreg Petrovich könycseppet törült el a szemében. Csupán Török Bálint nézett komoran maga elé.

- Hát most megnézzük a rabokat, - mondotta a szultán.

Lóra ült, és a magyar urak kiséretében lassu lépést végiglovagolt a rabok során. Ott álltak és térdeltek azok két hosszu sorban a homokon, közel a Dunához.

A szultán jobbján a barát lovagolt, balfelől Szulejman pasa. Néha azonban a szultán hátra is fordult, és hol Petrovichhoz, hol Török Bálinthoz, hol a fiaihoz szólott.

A rabok mindnyájan leborultak a szultán előtt. Egyik-másik esdeklőn emelte feléje megláncolt két kezét.

- Rongy, zsoldos nép, - mondotta törökül a szultán, - de erős testalkatuak.

- Voltak erősebbek is, - jegyezte meg magyarul Török Bálint, hogy a szultán hozzája fordult. Volt egynéhány száz, de azok nincsenek itt.

S hogy erre a szultán kérdő tekintettel nézett rája, Bálint úr nyugodtan válaszolt:

- Azokat én vágtam le.

Visszatértek a sátorhoz. A szultán nem ment be, hát tábori széket hoztak elő. De a küldöttségnek nem hoztak széket, sem a szultánfiaknak.

- Mi történjék a rabokkal, felség? - kérdezte Amhát pasa.

- Le kell őket fejezni, - felelte a szultán olyan egykedvüen, mintha azt mondta volna: keféljétek meg a kaftánomat.

Leült a sátora elé egy aranyos himzésü párnára. Mögéje állott két pávatoll-legyezős szolga, s nem is a pompa kedvéért, hanem valóban a legyek miatt. Mert augusztus végén járt az idő, és a táborral a legyek miriádja utazott.

A szultán mellett ott állott a két fia is. Előtte levett süveggel a magyar urak.

A szultán egy percig maga elé nézett, azután Török Bálinthoz fordult:

- Valami pap esett rabul az úton. A te vármegyédből való. Talán ismered?

Török Bálint megértette a szultánt, de azért meghallgatta a tolmácsot is. És magyarul felelte:

- Az én vármegyéimből való papokat mind nem ismerem. Van a birtokaimon egynehány száz mindenféle hitü. De lehet, hogy a rabot ismerem.

- Hozzátok ide, - parancsolá a szultán.

És a szemöldökét felholdazva unalommal nézett maga elé.

A dunapartról felhallatszott a fejezés zaja. Kiáltások, könyörgések, s mindez összevegyült a tábor zajgásával.

Két ember hozott aztán sietést egy lepedőbe burkolt alakot.

Lefektették a földre a szultán előtt, és levonták a fejéről a lepedőt.

- Ismered? - kérdezte a szultán féloldalt nézve Török Bálintra.

- Hogyne ismerném, - felelte megrendülve Török Bálint, - hiszen ez az én papom!

És körülnézett a jelenlevőkön, mintha magyarázatot várna.

De a török méltóságok arca hideg volt. Csak fagyosan rámeredő fekete szemekkel találkozott.

- Valami baja történt, - szólt aztán a szultán. Már akkor is beteg volt, mikor a táboromba hozták. Temessétek el tisztességesen, - szólt a szolgákhoz fordulva, - a keresztény vallás szertartásai szerint.

Azután ezüst tálcán ezüst poharakban frissitőket hordtak körül. Valami narancsléből és rózsavizből készült ital volt az, jeges és illatos.

A szultán nyájas mosolygással kinálta meg elsőnek Török Bálintot.

XIV.

Gergelynek egy kis udvari szobában ágyat vetett Ceceyné.

A fiúnak nem annyira az ágy esett jól, mint inkább az, hogy egyedül maradhatott a bánatával.

Hogy a királyné megszerette az ő kis Éváját, azon ő nem csodálkozott. Az ő véleménye szerint nincs a világon szeretnivalóbb teremtés Évánál. De az mégiscsak szivbeli fájdalom, hogy Ceceyék annyira büszkék reá! Vicuska a királyi udvarba emelkedett, ahol csak hercegek, meg az ország nagyjai forognak. Hogyan lépjen fel hozzá most már egy ilyen semmi kis ember, akinek se vagyona, se neve, sem érdeme nincsen.

Ledőlt a kopott medvebőr lócára, és a karjára fektette könnytől essőző orcáját.

Jó tulajdonsága az a szomorúságnak, hogy el is altatja az embert, meg is vigasztalja mindenféle kedvező álommal.

Gergely jó fél napot aludt a medvebőrön, és mosolyogva ébredt fel utána.

Csodálkozva nézett a kis szoba falára, a falon függő ferdelábu Szent Imre képre, aztán elkomolyodott. Arcát a két tenyerébe fektetve könyökölt a térdén. A fejében sötét örvénylés forgatta egymásba a két nap történetét. A nagy török tábor, az elfogás, a pap halála, a menekülés, a budai vár, az ő kis feleségének elröppenése, a mostoha szülők szineváltozása, - mindez egymásba kavarogva örvénylett az elméjében. Aztán a lóra gondolt, a vén szürkére, hogy adtak-e neki ennie-innia? Hogyan fog ő azon megint hazaballagni Somogyvárra? Mit felel, ha kérdik, hogy hol a mester? Ki fogja őket tanitani ezután? Bizonyosan Tinódy Sebestyén, a béna kezü jó lantos.

Fölkelt és megrázkódott, mint aki rossz álomnak a nyügeiből akar kibontakozni. Átment Ceceyékhez.

- Édes anyám, - mondotta az asszonynak, - én csak azért jöttem, hogy meghireljem a török veszedelmet. Most már visszatérek.

Az asszony az ablaknál ült, és aranycérnával valami gyolcsot szegett. A nők akkoriban aranyozott inggallért viseltek. A leányának varrta.

- Hova sietnél? - felelte, - hiszen még nem is beszélgettünk. Az uram nincs itthon. Ő is akar talán szólani veled. Hát Bálint úrnál voltál-e már?

- Nem, - felelte a diák, - nem is megyek hozzá. Csak úgy ugrottam el hazulról, hogy nem is mondtam, hová megyek.

- Hát az öreg papunkkal nem akarsz beszélni?

- Hol lakik?

- Itt velünk. Hol lakna másutt? De most ő sincs itthon. Temet.

- Még mindig civakodnak?

- Most még többet, mint azelőtt. Most ő a Ferdinánd-párti, az uram meg a János-párti.

- Mondja meg neki *kegyelmed*, hogy tisztelem.

Szándékosan nem szólitotta *anyámnak*.

Az asszony egyet forditott a varráson, és csak egy-két percnyi hallgatás után válaszolt:

- Hát akkor nem tartóztatlak, Gergely fiam. Csak éppen egy kis ebéddel kinállak meg. Félretettem neked. Nem akartalak zavarni a nyugvásodban.

Gergely lehajtotta a fejét. Bizonyosan azon gondolkozott, hogy elfogadja-e az ebédet? Végre is arra gondolt, hogy hátha megbántja őket: elfogadta.

Az asszony sárga bőrabroszt vetett az asztalra, és hidegsültet tett rá, meg bort is tett melléje.

Ekközben Bálint pap is hazaérkezett. Máskor csak az est vetette haza az irgalmasság munkájából, aznap korábban tért haza, mert a hőség és a munka elfárasztotta.

A nyomában lépett be Cecey.

Gergely kezet csókolt a papnak. Aztán, hogy az visszatolta az asztalhoz, evés közben felelgetett a kérdéseire.

- Hogy megnőttél! - mondotta a pap. Embernyi ember vagy. Pedig mintha csak tegnap szakadtál volna el tőlünk!

És körülpillantott.

- Hol a Vica?

- A palotában, - felelte Cecey.

A pap tekintete magyarázatot kért. Cecey mentegetődzve felelte:

- A királyné nagyon megszerette. Nem ereszti.

- Mióta?

- Egynehány napja.

- Csak nem a *gyerek* mellett van? - hörkent föl a pap.

- Mellette van, - felelte Cecey. Csak nem gondolod, hogy pesztonka. Van ott pesztonka elég. A Vica csak épp hogy ott van, no.

- A te leányod, a Szapolyay fia mellett? - kiáltotta a pap a szinéből kikelve.

Cecey nyugtalanul baktatott végig a szobán.

- Hát mi van abban? - felelte megfordulva. Nem te mondtad-e, hogy inkább a magyar, ha kutya is, mint a német, ha angyal is.

- De hogy a te leányod ringatja a Szapolyay fiát! - szólt a pap a haragtól kivörösödve.

S hirtelen felcsattant. Éktelen dühhel orditott Ceceyre:

- Hát igy meglágyul az ember esze, ha megvénül! Hát elfelejtetted-e, hogy annak a gyereknek az apja hóhér volt! Elfelejtetted-e, hogy velem együtt ettél a Dózsa György húsából!

S úgy vágta a széket a földhöz, hogy darabokra reccsent.

Gergely szájából kiesett a falat. Lefutott a lépcsőn, és elővezette a lovát. Elrohant annélkül, hogy búcsuzott volna.

XV.

A királyi palota előtt leszállt a lováról, és a kantárnál fogva tartotta.

A palota falán szekérkeréknyi nagy napórát pillantott meg. A nap akkor épp a fellegek mögött járt, és az aranyozott órarúd csak halvány árnyék-vetéssel mutatta a római IV-et.

Gergely az ablakokra vizsgálódott. Sorra nézte valamennyit: a földszintieket, az emeletieket, aztán a toronyablakokat.

A palota kapuján katonák jártak ki és be. Egy ősz szakállu, hajlott hátu agg magyar úr két íródiákkal lépdegélt be a kapun. Nagy úr lehetett, mert mindenki köszönt neki, ő azonban nem köszönt vissza senkinek. A diákjai tekercsbe göngyölt papirosokat vittek. Posztósüvegük szélébe lúdtoll volt tűzve. Az övükön rézkalamáris lógott. A nap ahogy rájok tűzött, az árnyékuk is méltóságosan mozgott előre a palota falán.

Azután egy vékonylábu szőke katonát pillantott meg Gergely. Csak a lábát látta, a piros csizmába, piros nadrágba foglalt vékony két lábat, de arról is megismerte, hogy a szigetvári őrségből való. Nagy Bálint a neve.

Megfordult és a Szentgyörgytér felé sietett a lovával. Nem akarta, hogy a Török Bálint emberei közül valaki megpillantsa.

Hanem odább megint csak ismerőssel találkozott. Egy mozgékony, kis kerekszakállu ember volt az: Martonfalvai Imre, Török Bálintnak a deákja, sáfárja, hadnagya, szóval, egy mindenképpen hasznos belső embere.

Gergely átugrott a lova tulsó oldalára, hogy az arcát eltakarja az elől az ember elől. Azonban Imre deák, az örökké fürkésző, szemes ember meglátta.

- Nini! - kiáltotta, - Gergely öcsém!

Gergely fülig elvörösödötten emelte föl a fejét.

- Hogy kerülsz te ide? Az úrhoz jöttél? Hát ezt a lófejü ökröt hol szedted fel? Hiszen ez nem a mi lovainkból való!

Gergely szeretett volna elsülyedni a kövezet alá, az ökörnek nevezett érdemes állattal együtt.

Hanem hamar összeszedelődzködött.

- Az úrhoz jöttem, - mondotta. Hol van?

- Nem tudom, megjött-e már. A német rabokat kisérte a szultán elé. Haj de vitéz ember a mi urunk! Láttad volna, hogyan apritotta a németet! Ma egy hete is úgy jött vissza a csatából, hogy egy-csuron vér volt a jobbkarja. A királyné az ablakban ült. Ahogy ellovagolt előtte, felmutatta neki a jobbját, a karddal együtt. Nincs otthon marhaveszedelem?

- Nincs, - felelte Gergely.

- Hát az öreg-kútat kitisztították-e a rabok?

- Ki.

- A cséplők nem lopnak?

- Nem.

- Az urfiak egészségesek?

- Egészségesek.

- És az asszonyunk?

- Az is.

- Remeteudvaron nem voltál?

- Nem.

- Nem tudod, hogy a szénát betakaritották-e?

- Nem.

- No, - azt mondja a deák, a süvegével legyezve magát, - hát most hova szállsz? Vagy van szállásod?

- Nincs.

- Hát gyere énhozzám. Valami nagy hírrel jöttél? Vagy levelet hoztál az úrnak?

- Nem. Csakúgy véletlen formán jöttem el.

- Hát várakozzál itt. Befordúlok a palotába. Vagy gyere te is velem ide az udvarra. Aztán hazamegyünk, és átöltözöl. Vagy nincs ruhád? No majd lesz. Aztán beszélhetsz az úrral.

Bevezette a diákot az udvarra, és elhelyezte az árnyékon.

Gergely utána nézett a bőbeszédü eleven embernek. Látta mint szalad fel a széles vörös márványlépcsőn. Aztán azon gondolkozott, hogy ne szökjön-e meg a Bálint úr szidása elől?

Hej, nem lehet az elől megszökni! Hatalmas tekintetével messziről is magához horgozza az embert. Aztán igazat kell mondani. Meg kell vallani, hogy ők bizony a pappal a levegőbe akarták vetni a török császárt.

Hát megnyugodott abban, hogy ma az ő szegény kicsisége nagymosásba kerül, és újra bámulta az ablakokat.

Amint igy tekintget, látja, hogy az udvar egy nyilásán a kert fái zöldelnek át. Mi lenne, ha ő oda besurranna? Csak úgy messziről megnézné az ő kis Éváját. Csak úgy messziről, mert a királynéhoz nem szabad közel menni.

Bizonyos, hogy ők a tulsó árnyékos részen vannak, vagy a kertben, vagy valamelyik ablakban. Megismerné Évát messziről is. Megismerné azt a gyönge fehér arcát, édesmosolygásu macskaszemét. Intene neki egyet a süvegével. Aztán Éva találgathatná akár egy hétig is, hogy Gergely járt-e ott? vagy egy hozzá hasonló fiú? vagy hogy éppen Gergelynek a lelke?

A fal az udvaron tele volt nagy nehéz vasgyűrűvel. A gyűrűk arra valók, hogy a lovat hozzájok kössék, akik ott járnak.

Gergely is odakötötte a maga lovát, aztán csöndes andalgással átment a katonák között. Beosont abba a sikátorba, amelyikből a fák lombja kandikált kifelé.

*

Gergely azt gondolta, hogy ott van a kertnek a bejárata. No bizony éppen olyan keskeny sikátorba szokták csinálni a nagy kertek bejáratát! Nyoma sincs ott semmiféle ajtónak. A sikátor egyik oldala magas vasrács, a másik oldala épület. A Mátyás király tudósai és művészei laktak valamikor azon a részen, azután lengyel papok és szolgák Ulászló idejében, később meg asszonycselédek.

Gergely azonban minderről nem tudott semmit. Ő csak a rácsot nézte. A rács zöld volt, s a vasrudak vége aranyozott. A lombok néhol áthajoltak a rácson.

Gergely be-benézett. Néhol kavicsos útat látott, meg egy-egy zöldmázas cseréptetővel fedett kis kerti épületet. A rácsokon is itt-ott egy-egy vasholló ült; de némelyiknek már csak a lába volt meg. Gergely a lombokon át egynehány rózsaszinü foltot látott. Női ruhák! Gergelynek a szive malomként dobogott.

Be-bekukucskált ahogy lejebb és lejebb ment a keritės mellett. Végre egy öreg hársfa alatt női csoportot pillantott meg.

Bölcső körül ültek. Világos rózsaszin ruhába voltak öltözve. Csak egy volt közöttük feketében, egy hosszúkás arcu, vékonykezü nő. Annak az arca halavány volt és szomoru. Csak akkor mosolyodott el, mikor lehajolt, és a bölcsőbe nézett, de a mosolygása is szomorú volt annak.

Gergely nem látott a bölcsőbe. Egy fehérruhás kövér asszonynak a háta takarta a bölcsőt. A kövér asszony hársfa-lombocskát lengetett a bölcső fölött.

Gergely ide-oda keresgélt a rácson, hogy jobban beláthasson. Látta már, hogy négy nő van összesen a bölcső körül, s egy ötödik ott hajladozik egy kehelyalaku nagy márványváza mellett.

A rács mentén ahhoz futott le. Csakugyan az ő kis Évája volt. De hogy megnőtt! Vadgesztenyét szedett a földről kosárba:

- Vicuska! Cicuska! - szólt be halkan a rácson.

A leányka húsz lépésnyire lehetett. Valami nótát dúdolgatott. Az volt az oka, hogy nem hallotta a Gergely szavát.

- Vicuska! Cicuska! - szólt be ismét Gergely.

A leány fölemelte a fejét. Komoly csodálkozással nézett a rács felé.

- Cicuska! - ismételte Gergely csaknem kacagva. Cicus, Vicus, gyere hát ide!

A leány nem láthatta a tamariszkusz-lomboktól Gergelyt, de megösmerte a hangját.

Jött, mint az őzike. Meg-megállva, meg-megiramodva, nagy bámuló szemével még csak nem is pillantva csodálkozásában.

- Én vagyok itt, Vicuska, - szólt Gergely újból.

Akkor a leány ott termett.

- Gergő, - mondotta a kezét összecsapva. Hogyan kerülsz ide?

Az öröm ragyogása áradt el rajta, s a rács nyilásához tette az arcát, hogy Gergely meg-csókolja. Gergely ekközben valami kellemes illatot érzett rajta, hasonlót az áprilisban virágzó lonc illatához.

Azután mind a ketten fogták a rácsot, egymás keze mellett. A rács hideg volt. A kezök meleg. Az arca is mind a kettőnek kipirult.

A fiú elmondta röviden az odakerülése történetét, s közben a leány arcát, kezét és ruháját vizsgálta.

Hogy megnőtt, hogy megszépült! Csak a szeme, az a nyilt ártatlan szép macska-szeme a régi.

Más talán nem látta volna szépnek a leányt: Hiszen abban a korban volt, amelyben csak a kezek meg a lábak fejlődnek, s az arc valami éretlen, a mell még fiús, és a haj még rövid, de Gergelynek mindez mégis szép volt. A leány nagy keze tetszett neki, fehérnek és bársonyos-nak érezte, s hogy a lábára formás cipő simult, oda is vetett egy gyönyörködő pillantást.

- Egy gyűrűt hoztam, - mondotta Gergely.

S elővonta a zsebéből a nagy török gyűrűt.

- Az én jó mesterem hagyta ezt nekem. Én meg odaadom neked, Vicuska.

Vica a kezébe vette a gyűrűt, és tetszéssel nézte rajta a topáz-félholdat, gyémánt-csillagokat. Azután beledugta az ujját és mosolygott.

- Mekkora gyűrű! De szép!!

És hogy egy ujján csak lötyögött a gyűrű, két ujját dugta bele.

- Jó lesz, ha megnövök, - mondotta. Addig csak legyen nálad.

Aztán gyermekes őszinteséggel mondta hozzá:

- Tudod, majd ha a feleséged leszek.

Gergelynek az arca elborult, és a szeme megnedvesedett.

- Nem leszel te az én feleségem, Vica.

- Nem-e? - kérdezte a leány megütődve.

- Te már csupa királyok meg hercegek között élsz. Nem adnak ilyen kurta embernek, mint én vagyok.

- Oh, hogyisne, - felelte a leány. Azt hiszed, hogy én valami nagyra nézem őket. A királyné is mondta egyszer, hogy csak szeressem a kis királyt, ha megnövök, majd szerez ő nekem egy szép vőlegényt. Van már nekem, azt feleltem vissza. Megmondtam a nevedet is, meg hogy Török Bálint a nevelő atyád.

- Megmondottad? Aztán mit szólt rá?

- Annyira nevetett, hogy majd leesett a székéről.

- Itt van ő is a kertben?

- Itt. Az a feketeruhás.

- Az?

- Az ám. Ugy-e, milyen szép?

- Szép, de én még szebbnek gondoltam.

- Szebbnek-e? Hát nem eléggé szép?

- Nem láttam a fején semmi koronát.

- Ha akarod, beszélhetsz vele. Igen jó asszony. Magyarul nem ért.

- Hát?

- Lengyelül, németül, diákul, olaszul, franciául, szóval mindenféle nyelven, csak magyarul nem. A te nevedet is úgy mondja ki, hogy: *Kerkő*.

- Nem akarok vele beszélni, - mondotta húzódozva Gergely. Ámbátor egypár szót én is tudok németül. Hanem azt mondd meg, Vicuska, hogy ha máskor is eljövök Budára, hogyan beszélhetek veled?

- Hogyan? Hát majd én megmondom a királynénak, hogy eresztessen be.

- És beeresztet?

- Hogyne. Engem úgy szeret, hogy mindent megenged. Az illat-vizéből is ád. Szagold meg csak a ruhám ujját. Ugye, jószagu? A királynék mind ilyen jószaguak! Aztán az imádságos könyvét is megmutatta. De szép képek vannak benne! Van benne egy Mária kék selyem-ruhában, rózsák között. Azt látnád!

A hárs alól valami olyanféle nyekergés hallatszott, mint mikor a macskának rálépnek a farkára.

Éva összerezzent.

- Jaj! A királyka fölébredt. Várj itt, Gergő.

- Vicus, nem várhatlak, hanem holnap eljövök.

- Jó, - felelte a leány. Mindennap itt légy ebben az órában.

És elfutott a királykához.

XVI.

Semmisem úgy történik, ahogy az ember előre elgondolja.

Mikor Török Bálint haza érkezett, órákig nem lehetett vele beszélni. Bezárkózott a szobájába, és fel-alá járt. Az alsó szobákban hallották nehéz, egyforma járását.

- Az úr haragszik, - mondotta Martonfalvay aggodalmasan. Talán csak nem énrám!?

- Hátha még engem meglát, - gondolta Gergely.

S vakart egyet a fején.

Martonfalvay háromszor is fölment a lépcsőn, mig végre be mert nyitni.

Török Bálint a Dunára néző ablaknál állott. Úgy volt öltözve, ahogy a török császárnál járt. Még a bársonyos diszkardot sem oldta le a derekáról.

- Mi az? - kérdezte visszafordulva. Mit akarsz, Imre? Most nem akarok beszélni semmiről.

Martonfalvay alázatos meghajlással vonult vissza.

Megállt a tornácon, és zavartan vakarta a fületövét. Mert az is baj lesz, ha szól. Bálint úr olyan, mikor haragszik, mint a zivatar-felleg: könnyen kilobban belőle a mennykő. De hátha az is baj, hogyha nem szól? Akárki jön hazulról, az úr mindig örömest látja.

Török Bálintnak a háza a fejérvári kaput támasztotta. Egyfelől Pestre nyiltak az ablakai, másfelől a Gellérthegyre. Martonfalvayt végre az segitette ki a zavarából, hogy amint lenézett az ablakon, Verbőcyt látta a ház ajtaján belépni.

Visszasietett hát, és megintcsak benyitott az ajtón.

- Nagyságos uram, Verbőcy úr jön.

- Itthon vagyok, - felelte Török Bálint.

- Gergely is itt van, - mondotta nagy lélekzettel a deák, - a kis Bornemissza-fiú.

- Gergely? Egyedül?

- Egyedül.

- Hát hogy kerül az ide? Jőjjön be.

Gergely egyszerre érkezett az ajtóhoz az ősz szakállu, hajlott hátu Verbőcyvel.

Hogy Martonfalvay mélyen meghajolt, Gergely is utánozta.

Azzal az öreg úrral találkozott ő az imént a királyi palotánál. Az előtt vitték a lúdtollas deákok a papirtekercset. (Hej, nagyhirü ember! Legénykorában látta Mátyás királyt.)

- Isten hozott, bátyám, - hangzott ki a szobából Török Bálint mély, férfias hangja.

Megpillantotta Gergelyt.

- Engedd meg, bátyám, hogy a fogadott fiammal szóljak előbb. Gyere be, Gergely!

Gergely azt se tudta, élő-e vagy holt: állt cövekként a két úr előtt.

Bálint összevont szemöldökkel nézett reá:

- Valami baj van talán otthon?

- Nincs, - felelte a diák.

- Te a pappal jöttél!!!

- Avval, - felelte sápadtan a fiú.

- És hogy estetek rabul? Hiszen a pap meghalt. A fiaim is veletek voltak?

- Nem.

- Hát hogy kerültetek a törökök közé?

Az agg Verbőcy megszólalt:

- No-no, Bálint öcsém, - mondotta jóságos mélyrezgésü hangon, - ne kiabálj úgy arra a szegény gyerekre, hiszen féltében se tud felelni.

És megsimitotta a fiú arcát, aztán leült a szoba közepén levő feketebőr karosszékbe.

A fiú a *féltében* szóra észre tért, mintha vizet loccsantottak volna az arcára.

- Úgy, - felelte egyszerre bátran, - hogy égbe akartuk röpiteni a török császárt.

- Per amorem! - szólt elszörnyedve Verbőcy.

Török Bálint maga is meghökkent.

A fiú, - jőjjön, aminek jönnie kell, - elmondta, hogyan vitték a puskaport az országútra, és a pap hogyan tévesztette össze a császárt a basával.

Verbőcy összecsapta a kezét.

- Micsoda meggondolatlanság! Micsoda szamárságot eszeltetek ki, édes fiam!

- Nem ott a szamárság, - felelte a kardját a padlóhoz ütve Török Bálint, - hanem ott, hogy a pap nem ismerte meg a szultánt.

És a két úr egymásnak fordult.

- A szultán barátunk! - szólt Verbőcy.

- Elvesztőnk! - felelte Török Bálint.

- Nemes gondolkodásu úr!

- Koronás gazember!

- Én ismerem, de te nem ismered! Én jártam nála Konstantinápolyban...

- Töröknek a szava nem szentirás. És ha szentirás volna is, az ő szentirásuk nem a miénk, a miénk nem az övék. Az ő szentirásuk az, hogy a kereszténytet le kell tiporni.

- Csalatkozol.

- Adja az Isten, bátyám, de én gonosz büzét érzem ennek a látogatásnak. Haza megyek innen. Fiam, - szólt Gergelyhez fordulva, - megmenthettétek volna Magyarországot!

S hogy ezt mondta, a hangja fájdalmas volt.

*

Másnap reggel azzal ébresztette fel Gergelyt Martonfalvay, hogy a ruhatárból egy vörös és kék selyem apród-öltözetet tett az asztalára.

- Az úr parancsolja, hogy öltözzél fel. Tíz órakor állj készen az udvaron. Bemégy vele a királyi palotába.

Azzal előfogta Gergelyt, mint valami gondos anya. Megmosdatta, felöltöztette. A haját középen kétfelé fésülte. Az aranygombjait megtörülgette szarvasbőrrel. Még a meggyszin-piros dali-cipőket is ő akarta felhúzni a lábára.

- De már ezt nem engedem! - mondotta nevetve Gergely. Nem vagyok én olyan gyámoltalan fráter, hogy még a cipőt se tudnám felhúzni.

- Hát nem félsz?

- Mitől félnék, deák uram? Hogy a királyné elé megyek? Nagyobb asszony az én nagyasszonyom annál, ha nincs is korona a fején!

- Abba is igaz a szavad, - felelte a deák, tetszéssel nézve végig a fiún. De tudod, mégiscsak királyné.

Ahogy Török Bálinttal mentek aztán a királyi palotába, az udvar egy szolgája sietett eléjök.

- Nagyságos uram, - mondotta lihegve, - a királyné őfelsége küldött, hogy azonnal jőjjön. Valami basa érkezik. Annyi kincset hoznak, hogy szörnyűség!

Török Bálint a kisérő vitézeihez fordult:

- Nem ingyen hozzák, meglássátok!

A katonák az udvaron maradtak. Bálint úr Gergelylyel felment a széles márvány-lépcsőn.

Az alabárdos ajtónálló tisztelgőre emelte a bárdot, s jobb felé mutatott:

- Őfelsége a trónteremben van.

- Akkor velem jöhetsz, - szólt Bálint úr Gergelyhez. Mindig a hátam mögött állj négy-öt lépésnyire. És katonásan állj! Senkivel ne beszélj! Ne krákogj, ne köpdöss, ne ásits, illedelmes légy!

Magasívü csarnokok; színes és faragott falak; mindenütt aranynyal tündöklő és koronás cimerek; magas széles ajtók; ezüst csillagokkal ékesitett kék mennyezetek; lépések zaját elnyelő vastag vörös szőnyegek. Gergely kábuldozott a pompától.

Ugy érezte, mintha minden sarokban egy koronás szellem állana, és suttogná:

- Királyok lábanyomán jártok! Ezt a levegőt királyok lehelték be itten!

A trónteremben már öt fényes öltözetü úr ácsorgott. Mögöttük apródok és tisztek. A trón mellett néhány alabárdos testőr. De a trónon nem ült még senki.

A terem boltozatos volt, mint a többi, s a szilvaszín kék selyem boltozat csillagai az eget abban az órájában ábrázolták, amelyikben a nemzet Mátyást királyának választotta.

A trónus mögött nagy bíbor szőnyeg az ország aranyfonállal szőtt cimerével. Az országos cimer belsejében megint egy kis cimer: koronás kigyó és hármasan koronás leopárd; fölül lengyel sas. A Szapolyay-család cimere volt az.

Török Bálint elé egy palotás hadnagy lépett:

- Őfelsége hivja, nagyságos uram.

Gergely magára maradt az apródok és deákok között.

A mellette beszélgető két ifjúhoz fordult:

- Bornemissza Gergely a nevem. Török Bálint apródja vagyok.

Az egyik ifjú, - (vidám tekintetü naptól barnult szőke haju), - kezet nyujtott neki:

- Zoltay István vagyok, Batthyány uram hadában.

A másik egy rövidnyaku köpcös legény, csak összefonva tartotta a karjait, és elnézett a Gergely válla fölött.

Gergely megütődve bámult rá. (Ez a bikafejü urfi bizony még megveti!)

- Bornemissza Gergely vagyok, - ismételte a mellét kidomboritva.

A bikafejü ránézett félvállról:

- Mi közöm veled öcsém? Apródnak *hallgass* a neve.

Gergely elpirult. A szeme rávillant a gőgös ifjúra.

- Nem a te apródod vagyok! Akié pedig vagyok, az nem úgy hí engem, hogy *hallgass*, hanem úgy, hogy *ne türj bántást*!

A bikafejü végignézett rajta.

- No majd, ha kint leszünk az udvaron, megmondom neked a nevemet.

S a tenyerét érthető mozdulattal emelte meg.

Zoltay közéjök lépett.

- Nono Mekcsey, csak nem izéled ezt a gyereket!

- Nem vagyok gyerek, ha bántanak, - felelte Gergely. Engem Dobó István már hét éves koromban karddal övezett fel, és vitéznek nevezett.

A Dobó névre Zoltay megfordult és Gergelynek a vállára tette a kezét.

- Nini, - mondotta, - talán bíz te vagy az a gyerek, aki egy janicsárnak a lovát elvitted?

- Én, - felelte Gergely büszke örömmel.

- Pécs mellett valahol?

- A Mecseken.

- No pajtáskám, akkor add ide mégegyszer a kezedet.

Megrázta, megszoritotta a Gergely kezét, aztán magához ölelte.

Mekcsey ezalatt háttal volt fordulva hozzájok.

- Ki ez a goromba fráter? - kérdezte Gergely Mekcseyre intve.

- Jó fiu, - felelte Zoltay, - csak kissé tüskés.

- De én nem hagyom annyiba! - tüzeskedett Gergely.

Rácsapott Mekcseynek a vállára.

- Hallja az úr...

Mekcsey megfordult.

- Éjfélkor a Szent György-téren megösmerkedhetünk.

És a kardjára csapott.

- Ott leszek, - felelte röviden Mekcsey.

Zoltay a fejét csóválta.

A termen mintha szellő fuvalt volna át. Mozgolódás támadt. Két alabárdos testőr - vagy mint akkor mondták: *palotás*, - lépett be az ajtón, aztán néhány udvari méltóság: udvarmester, kamarás, egy fekete pap, - bizonyosan az udvari káplán; aztán négy kis apród, aztán a királyné; utána a barát, Török Bálint, Verbőcy, Batthyány Orbán, meg az öreg Petrovich.

Gergely elpirosodva nézett az ajtóra. Még valakit várt, hogy jön. Bizonyosan azt gondolta, hogy amint a férfiaknak fiu-apródjaik vannak, az ilyen nagyasszonyt is környezik leány-apródok. De nem jött leányapród egy se.

A királyné fátyolos gyászruhában volt. Csak a fején ragyogott egy vékony hold-alaku gyémántos korona. A trónba ült. Két testőr mögéje állott. A főurak melléje.

A királyné körülnézett a teremben. Még valamit kérdezett halkan a baráttól, aztán visszahelyezkedett a trónusába.

A barát intett az ajtónállóknak.

*

A török szultán küldötte lépett be: egy aranysallangos fehér selyembe öltözött termetes ember. Amint az ajtón belépett, földig meghajolt. Aztán futó sietéssel ment a trón szőnyegéig. Ott előrevetette a két kezét, és hasra feküdt.

Vele együtt tiz apródféle citromszin-ruhás cirkászi barna fiu. Azok is úgy siettek be, mint az agájok. Ketten-ketten egy-egy violaszinű bársonynyal boritott ládát cipeltek. Letették a ládákat kétfelől az aga mellé. S ők is a szőnyegre borultak.

- Isten hozott, Ali aga, - szólalt meg ekkor a királyné latin nyelven.

Gyönge rebegés volt a hangja. Nem lehetett tudni, hogy a melle erőtlen-e? vagy hogy mint afféle asszony nyárfalevél-természetü lélek?

A török fölemelkedett. Csak akkor látszott micsoda széparcu arab ember. Lehetett negyven-éves.

- Felséges királyasszony, - szólalt meg latinul, s dercés reggeli hangon, - a hatalmas padisah üdvözletét hoztam trónusod elé. Kér, hogy fogadd olyan szivesen, mint ahogy ő adja.

Intésére az apródok fölemelték a ládák tetejét, s az aga egyenkint szedte elő a ragyogó aranyláncokat, karpereceket, selyem- és bársonykelméket, egy szép drágaköves kardot, és buzogányt.

Odarakta a szőnyegre a királyné lába elé.

A királyné halvány arcán az öröm gyönge rózsája pirosodott elő.

Az aga még egy kis csipkézett ezüst-foglalatu kristályszelencét nyitott fel és nyujtott át. Gyűrűk csillogtak abban, a mesés kelet legszebb kincseiből valók. A királyné őszinte gyönyörködéssel nézett a gyűrűkre.

- A kardot és buzogányt, felség, a kis király őfelségének küldi az én uram, - folytatta a szót Ali aga - továbbá lent az udvaron áll három telivér arabsló. Azok ketteje a két szultánfitól való, akik ide eljöttek, és testvéri csókjukat küldik János Zsigmond őfelségének.

A királyné a főurakkal az udvari ablakhoz sietett. Ahogy Gergely mellett elhaladt, Gergely érezte rajta azt a finom lonc-illatot, amelytől Vica is illatozott. Egy testőr félrevonta az ablak vastag kárpitját. A terembe napfény szállt be. A királyné a tenyerét a szemére árnyékozva nézett le az udvarra.

Ott állt a három gyönyörü hófehér paripa aranynyal kivert drága keleti szerszámban, s körülötte a bámuló udvari nép.

A királyné egynéhány szót váltott a baráttal.

A barát a követhez fordult:

- Őfelsége mély meghatottsággal és hálával köszöni a kegyelmes szultán ajándékait, valamint a két főherceg ajándékát. Mondd meg uradnak, a kegyelmes szultánnak, hogy jelöljön meg egy órát a király és királyné őfelségük küldöttjeinek elfogadására, akik e köszönetet tolmácsolni fogják a kegyelmes padisáhnak.

A királyné bólintott, és vissza akart vonulni a termeibe, azonban az aga még nem végzett.

- Mindezeket az ajándékokat, - mondotta finom mosolygással, - csupán annak jeleképpen küldi a hatalmas padisáh, hogy ő János Zsigmond király őfelségét fiának tekinti, a felséges királyasszonyt pedig leányának. És semmisem okozna neki nagyobb örömet, mint az, ha elhunyt királyi barátjának fiát a kis király őfelségét láthatná, és atyai csókjával illethetné.

A királyné elhalaványodott.

- Ez okból, - folytatta a követ, - kéreti felségedet a hatalmas padisáh, méltóztassék a kis király őfelségét a dajkával együtt kocsiba ültetni, és méltó kisérettel hozzá bocsátani.

Ezen a *méltó kisérettel* szón hangsúly volt. Senki nem értette akkor. Mindenki megértette másnap.

A királyné fehér volt, mint a fal. Hátradőlt a trónusán, nehogy elájuljon. A teremben az elszörnyűködés halk moraja futott át. Gergely fázott.

- Mi az? - kérdezte suttogva Mekcsey.

- Nem értettem tisztán, - felelte Zoltay.

És Gergelyhez fordult:

- Te értetted? Te bizonyosan jobban tudsz latinul, mint mink.

- Én értettem, - felelte Gergely, - és *neked* megmondom.

Azonban mielőtt szólhatott volna, a török hangja hallatszott megint:

- Nincs ok az aggodalomra. A hatalmas padisáh csak az ellenségeinek félelmes, a jóbarátok irányában ő is csak jóbarát. Egyébiránt ő személyesen jött volna el, hogy tiszteletét és jóindulatát kifejezze, de a mi vallási törvényeink tiltják ezt, felséges királyné.

S megállt a beszédben. Várta, hogy vagy a baráttól, vagy a királynétól, feleletet kap. Azonban senkise felelt.

- Továbbá, - folytatta ekkor a török, - az én uram és császárom azt óhajtja, hogy János Zsigmond őfelségét mindazok az urak kisérjék el, akik Buda védelmében kitüntették magukat. Ismerni kivánja a magyar hősöket; valamennyit a maga hőseinek tekinti.

Hogy erre se feleltek, meghajolt:

- Ezzel elvégeztem a hatalmas padisáh megbizását, s várom a kegyelmes választ.

- Délután három órakor megadjuk, - felelte György barát a királyné helyett. Őfelsége a császár meg lesz a mi válaszunkkal elégedve.

A királyné fölkelt. Intett Török Bálintnak, s hogy az erre a trónhoz lépett, belefűzte a karját a karjába. Látszott rajta, hogy alig bir a lábán megállani.

XVII.

Ali aga délben a főurakat járta sorba: Fráter Györgyöt, Török Bálintot, Petrovich Pétert, aki nemcsak rokona, de gyámja is volt a kis királynak, továbbá Verbőcyt, Batthyány Orbánt és Podmaniczky Jánost.

Mindenüvé egy-egy értékes kaftánt vitt, és mindenütt mézes szavakkal biztositotta az urakat a szultán jóindulatáról és bőkezüségéről.

A kaftánok között Török Bálintnak jutott a legértékesebb. Bokáig érő nehéz sárgaselyem volt az. A többi kaftán mind egyforma ibolyaszinü volt, és narancsszin sárga selyembélésü. Az az egy napraforgó szinü selyem volt, és habos fehér selyem a bélése. Maga az aranyfonalakból szőtt öv olyan szálazott aprólék munka, hogy egy emberéletbe kerülhetett, mig elkészült. A gombok rajta a nyaktól az övig gyémánttal körözött aranygombok.

Hogy a házbeliek összefutottak az ajándék csodájára, Török Bálint mosolyogva rázta a fejét:

- Jó lesz paplannak.

Azután elkomolyodott:

- Szedelődzködjetek! Délután hazamegyünk!

Három órakor átsétált megint a palotába. Ott a főurak a könyvtár-teremben vártak már reá.

- A királyné nem enged, - mondotta György barát, - kérlek szólj vele.

- Én búcsúzni jöttem, - felelte hidegen Török Bálint.

A főurak elképedve néztek rája.

- Mi jut eszedbe?

- Érzem a szelet. Nem akarom, hogy kivül találjon az odumon.

- Az ország sorsával játszol! - szólt rá Verbőcy.

- Rajtam fordulna meg?

- A szultánt nem szabad elkedvetlenitenünk, - szólt közbe György barát.

- A fejemmel nem akarok neki kedveskedni.

- Meg van ez zavarodva! - szólt a vállát vonogatva Verbőcy. Hát nem neked küldte-e a legszebb kaftánt? Nem téged ölelgetett-e köztünk legjobban?

Török Bálint rákönyökölt a nagy kéklő földgömbnek a kávájára és maga elé gondolkozva bólogatott:

- Az okos madarász annak a madárnak sipol legszebben, amelyiket leghamarabb akar tőrbe ejteni.

Az ajtónálló feltárta az ajtót annak jeléül, hogy a királyné várja az urakat.

Hosszas és kinos disputa keletkezett odabenn. A királyné féltette a gyermekét. A főurak az ország és a nemzet sorsát vetették fel a kérés megtagadása ellenében.

- És te nem szólsz-e semmit? - fordult a királyné Török Bálinthoz, aki a falnak támaszkodva némán és komoran állott.

- Én csak búcsúzni jöttem ide felség, - felelt a királyné szavára előlépve.

- Búcsúzni? - kérdezte elámult szemmel a királyné.

- Még ma haza kell mennem. Olyan ügyek fordultak elő, hogy nem maradhatok egy percig se tovább. Beteges is vagyok...

A királyné ideges kéztördeléssel felelte:

- Várj. Ülj le, ha beteg vagy. Mondd meg, mit cselekedjünk?

Török Bálint vállat vont:

- Én nem bizok a törökben. A török ebnek néz minden keresztényt. Nem szabad a kezébe adnunk a királyi gyermeket.

A barát haragosan toppantott:

- Az országra is gondolj! A szultán itt áll egy nagy haddal. Magunk hivtuk be. Barátja volt a megboldogult királynak: a kivánságát teljesiteni kell! Ha azt látja, hogy bizalmatlanok vagyunk iránta, ki a kezes arról, hogy ellenünk nem bőszül? Akkor aztán nem fiának nevezi őfelségét, hanem rabjának.

A királyné a halántékához kapott s hátra hanyatlott a székén.

- Oh, jaj nekem nyomorúlt asszonynak!... Azt mondják királyné vagyok, de a földön csúszó koldusnak is több az ereje!... A fának nem fáj, ha letörik a virágát, oh, de az anyai szivet fájdalomból gyúrta a Teremtő!

XVIII.

Mig ezek a teremben történtek, Gergely az előszobában ácsorgott.

Ahogy ott áll az öles magas cserépkályha mellett, úgy érzi, mintha valami pók futna végig az arcán. Odakap. Hát egy pávatoll akad a kezébe.

A kályha két terem közt állt, s mellette át lehetett látni a másik terembe.

- Gergely! - hangzott halkan.

Gergely boldog megrezzenéssel fordult vissza.

A Vica arcát látta, az ő pajkos szemét, ahogy a szomszéd teremből hozzá átpillantott.

- Gyere ki a folyosóra, - susogta a leány.

Gergely kisurrant. A leány már ott várta az ablakfülkében. Megragadta a kezét.

- Gyerünk le a kertbe!

S vezette. Négy vagy öt szobán mentek át. Valamennyi vastagon be volt teritve szőnyeggel, s valamennyinek le volt eresztve a nap felől való oldalon a kárpitja. A falakon király-képek és szent-képek. Egy helyen lovas csatakép is. A butorokon és falakon aranyozások. Egyik szoba rákszin, a másik liliomszin, a harmadik kék, mint a levendula. Mind más és más szinü. Butor valamennyiben kevés.

Egy ajtón végre a kertbe léptek ki. Gergely megkönnyebbült.

- Magunk vagyunk, - mondotta Vica.

Fehér ruhába volt öltözve, valami fátyolféle könnyü szövetbe, amely a nyaka körül ki volt kanyaritva. A haja egy-ágba fontan csüggött a hátán. A lábán sárga szattyáncipők. Állt az árnyékos homok-úton, egy bokorcsoport mellett. Állt mosolyogva, hogy Gergely bámulta.

- Szép vagyok? - kérdezte azzal az őszinteséggel, amely még a gyermekkor ártatlanságából való.

- Szép, - felelte Gergely. Te mindig szép vagy. Olyan szép vagy, mint a fehér galamb!

- A királyné varratta ezt a ruhát nekem.

S karját a Gergely karjába öltötte:

- Jer, üljünk amoda a hársfák alá. Sokat akarok neked mondani, és te is bizonyára nekem. Mingyárt megismertem a hangodat, mikor a vasrácson beszóltál, de nem hittem, hogy te vagy. Sokszor gondoltam rád. Az éjjel is felőled álmodtam. A királynénak is mondtam akkornap, hogy itt vagy. Azt mondta, hogy mihelyt a török elmegy, látni akar.

Leültek a hársfa alá egy márványpadra, amelynek a karja két ülő oroszlán. Onnan le lehetett látni a Dunára, s a Duna tulsó partján Pestre. Kicsi kis piszkos város az a Pest. Magas kőfal keriti körül. A kőfalon belől apró házak. A kőfalon kivül sárga homokos mező. De Gergely nem nézte sem a Dunát, se Pestet, ő csak Vicát nézte. Bámulta a leány arcának liliomhoz hasonló üdeségét, gyönyörű fogait, gömbölyű állát, fehér bársony nyakát, vidám, ártatlan szemeit.

- No most már beszélj te is, - mondotta a leány. Hogy élsz Törökéknél? Tanulsz-e még sokat? Tudod-e, hogy én most festeni is tanulok? No mit bámulsz úgy? Még egyet se szóltál!

- Téged bámullak, hogy milyen nagy vagy, és milyen szép vagy!

- Azt a királyné is mondta. Azt mondta, hogy most vagyok fejlődésben. A kezem, lábam most már akkora, hogy nagyobb nem lesz. Mert a kéz és a láb csak tizenhárom éves korig nő a lányoknál. Te is szép vagy Gergely.

Pirosság futott végig az arcán, és eltakarta a szemét a tenyerébe.

- Jaj milyen bolondokat beszélek! Ne nézz rám. Szégyellem magamat.

De a fiu is zavart volt. Elvörösödött a füle hegyéig.

Egy-két percet hallgattak. A hársfán egy pihenő fecske csicsergett. Talán azt hallgatták. Dehogy azt hallgatták. Szebb zenét hallgattak ők. Azt ami a szivökben zendült meg.

- Add ide a kezedet, - mondotta a fiu.

A leány készséggel odanyujtotta.

A fiu fogta a leány kezét. Az várta, hogy mit akar Gergely? Gergely csak hallgatott és nézett. Egyszercsak fölemelte szép lassan a leány kezét és megcsókolta.

Éva elpirult.

- Szép ez a kert, - mondotta Gergely, hogy valamit mondjon.

Megint hallgattak. Egy hársfalevél leesett az ágról és eléjök hullott. Arra néztek mind a ketten, aztán a fiu megszólalt:

- Mindennek vége van.

Ezt oly búsan mondotta, hogy a leány szinte ijedten nézett reá.

Gergely fölkelt.

- Gyerünk Vica, mert hátha jön az atyám.

Vica is fölkelt.

Újra karonfogta Gergelyt. Hozzá is simult. Igy mentek némán tiz lépést. Akkor a leány megszólalt:

- Mért mondtad, hogy mindennek vége van?

- Mert vége van, - felelte Gergely.

És még egynehány lépést mentek hallgatva. Gergely a fejét rázta:

- Érzem, hogy te nem leszel az én feleségem.

És sohajtott.

- Én meg érzem, hogy az leszek, - felelte vigasztalón a leány.

A fiu ránézett. A szemébe nézett.

- Igéred nekem?

- Igérem.

- Lelkedre?

- Lelkemre.

- És ha a szülőid mást akarnak? És ha a királyné mást akar?

- Megmondom nekik, hogy mink már megegyeztünk.

Végigmentek újra a szobákon. Mikor a folyosóra nyiló ajtóhoz értek, Vica megszólalt:

- Mig itt a török, nem találkozhatunk, csak ha Bálint úrral jösz. Akkor csak állj ide a kályha mellé. Azután kijövök majd érted.

Gergely fogta a leány kezét. A leány érezte, hogy a Gergely keze remeg.

- Megcsókolhatlak? - kérdezte Gergely.

Azelőtt mindig megcsókolták egymást kérdés nélkül is. De Gergely érezte, hogy *ez a leány* nem *az a leány* többé, akit otthon Keresztesen testvéreként szeretett. Több. A leány is érzett valami effélét, mert Gergely kérdésére elpirosodott.

- Hát csókolj meg, - mondotta boldog-komolyan.

S nem az arcát nyujtotta, mint szokta, hanem az ajakát.

XIX.

Délután négy órakor fel volt öltöztetve a kis királyfi. Az udvaron aranyozott hintó várta, hogy leszálljon vele az óbudai völgybe, ahol lesátorozott a török tábor.

A királyné azonban még az utolsó percekben sem akarta elbocsátani a gyermekét. A fejét a két kezébe fogta és sirt.

- Nektek nincs gyermeketek! - mondotta. - Neked nincs György barát, Podmaniczkynak sincs. Petrovichnak sincsen. Nem tudjátok mi az: tigris barlangjába bocsátani be egy kisdedet. Ki tudja: visszatérhet-e onnan? Török Bálint! Nem szabad elhagynod engem! Reád bizom a gyermeket! Te magad is apa vagy: tudod, hogy mi az, mikor a szülői szív reszket a gyermekéért. Úgy őrizd őt, mintha a magadé volna!

És mikor ezt mondta: *Nem szabad elhagynod engem*, megfeledkezett minden méltóságáról, és térdre omlott a szőnyegen Török Bálint előtt. A kezét könyörgőn nyujtotta feléje.

Ez a jelenet mindenkit megrenditett.

- Az Isten szerelmére, felség, - szólt György barát. S fölemelte a királynét a földről.

- Felséges asszonyom, - mondotta mély megindulással Török Bálint, - elkisérem a kisdedet. És esküszöm, hogy ha csak egy hajaszála is meggörbül, akkor a kardom a szultán vérében fog ma megfürdeni!

*

A szultán Óbuda alatt táborozott. Pompás hármas sátora ott volt fölépitve a mai Császár-fürdő helyén. Csak a neve sátor, valójában palotaszerü fa- és kelme-alkotmány. Belől termekre és fülkékre van osztva; kivülről ragyog az aranytól.

Délután öt óra tájban megindult a magyar hódoló raj a királyi palota udvaráról. Elől egy huszárszázad, utána a főurak katonasága, azok után a kincsvivő apródok. (A németekkel trafikált hazaáruló Bornemissza Tamás kincseit vitték el a szultánnak ajándékul.) Ismét egy csapat királyi katona, palotások, egyéb udvari szolgák, majd a főurak válogatott daliái. Azután maguk a főurak s köztük a fehér-kámzsás György barát. Szép és méltóságos volt az a kámzsa, ahogy ott fehérlett Török Bálint virágos kék nyári atlaszruhája mellett. A főurak között a kis királyfi hatlovas, aranyos hintója. Két udvari hölgy ült benne, meg a dajka. A dajka ölében a fehér selyembe öltözött kis piros-pozsgás, térden táncoló királyka.

A lovakat oldalt egy-egy hosszuhaju, selyem sipkás apród vezette. A hintó mögött az ezüst sisakos belső testőrség. Azok mögött a budai ostromban vitézkedett tisztek hosszu sora lovagolt.

Gergely egy rézderes kis lovon Török Bálintot követte. Hogy az ura kedvetlen volt, maga is komolykodva ült a lován. Csak akkor derült föl, mikor hátrapillantott és meglátta az öreg Ceceyt. Milyen furcsán ül az öreg a lovon! Az egyik lábát, amelyik fából van, meredten kinyujtva tartja, a másikat meg, amelyik csak térdig van fából, összehuzza. Aztán a jobb kezével tartja a kantárt s a kardja is jobbfelől van felkötve.

Gergely sohase látta őt se lovon, se fegyverben. Nevetésre fakadt.

No furcsa is volt az öreg, hogy úgy kinyalakodott. A nagy sastollas posztósüveg félre volt ütve a fején, a bajúsza meg, - kicsi fehér bajusz, - olyan hegyesre volt viaszkolva, mint a legényeknek; s hogy immáron foga nem volt elől, meg a szemei is mélyen ültek az öregségtől, a vén Ceceyt inkább valami disz-madárijesztőnek lehetett nevezni, hogysem diszmagyarnak.

Gergely hát megnevette. De mindgyárt meg is restelte, s hogy igazitson a bünén, megvárta. Köszönt neki:

- Jónapot apám! - mondotta vigan, - hogyan nem láttam előbb kegyelmedet?

- Csak itt csatlakoztam a menethez, - felelte az öreg bámulva. Hát te micsoda angyalbőrben vagy?

Gergely gyönyörü vörös és kék atlaszból való apródruháját, és drága gyöngyházas kardját kérdezte ezzel a szavával.

- Az uram apróddá tett, - felelte Gergely. Mindenüvé járok, ahova ő jár. A királyi palotában is forgok. Most meg a szultán sátorába megyek vele.

Dicsekedett. Fitogatni akarta, hogy ő nem olyan semmi ember, mint amilyennek őt eddig nézték. Abban a körben forog ő, ahol Éva kisasszony.

A szent-Györgytéren nyüzsgött a sokaság. Az utcákon ki voltak tárva ajtók, ablakok. A tetőkön és fákon vidám gyerekek ültek és csimpeszkedtek. De mindenki csak a királykát nézte. Milyen csepp és máris választott király!

- Szakasztott olyan a fejetartása mint az apjáé volt, - mondotta egy asszony.

A kapuban ott piroslott egy-rajban a Török Bálint háromszáz főnyi legénysége. Csupa somogyi fiu, s van közte egy, akinek a feje kiáll a csapatból, mint búza közül a rozs.

Hogy azokhoz értek, Török Bálint megforditotta a lovát. A kardja az égnek villant: állót intett a menetnek.

- Vitézeim! Fiaim! - szólt mélyrezgésü hangon a katonái előtt. Emlékeztek rá, hogy alig egy hónapja itt ennél a kapunál fogadta meg a szavamra minden főúr és minden katona, hogy Buda várát sem a németnek sem a töröknek oda nem adjuk?

- Emlékszünk, - morajlott a csapat.

Bálint úr folytatta:

- A németet elvertük. Most a török táborba megyünk a szultán elé. Isten a tanum és legyetek ti is tanuk rá, hogy én a tanácsban ezt a kimenetelt elleneztem.

Ezt dörgő hangon mondta. Aztán a hangja zengéstelenné vált:

- Én, édes fiaim, érzem, hogy nem látlak többé bennetek. Isten a tanum, hogy csak a haza iránt való tekinteteknek engedelmeskedem. Az ég áldjon meg édes fiaim!

Nem tudott többet mondani: a hangja elcsuklott. Ahogy a kezét kinyujtotta, a katonák egyenkint szoritották meg. A szemek megteltek könnyekkel. Török Bálint lehajolt, és egy katonáját arcon csókolta:

- Ez az én búcsucsókom mindnyájatoké!

Azzal megsarkantyuzta lovát, és kilovagolt a várkapun.

- Ugyan-ugyan Bálint öcsém, - mondotta az agg Verbőcy, - mire való az ilyen ellágyulás?

Török Bálint megrántotta a lova kantárját, és bosszusan felelte:

- Ne gondolja ezt ellágyulásnak bátyám. Megmutattam én nem egyszer, hogy nem vagyok ólomból.

- Hát aki nem fázik, ne reszkessen.

- No-no bátyám, majd meglássuk, ki érzi meg jobban az időjárást.

- Ha nem mondta volna is a császár, - szólt közbe György barát, - el kellett volna hozzá éppen igy mennünk. Nem szabad hidegen bánnunk vele.

- György fráter, - szólt Török Bálint komor pillantással, - te okos ember vagy, de isten te se vagy. Ha az ember kivül a ruháján hordozná a szivét, a császár akkor is betakarná azt mi-előttünk.

A barát nyugodtan felelte:

- Ha itt volna még a német a nyakunkon, te is másképpen beszélnél.

A kaputól a táborig a janicsárság állott sorfalként. Oly viharosan csokjasázták a magyar főurakat meg a kis királyt, hogy nem lehetett folytatniok tovább a beszélgetést.

A katonák és sátorok tarkaságában haladtak tovább. Néhány perc mulva a bégek és pasák pompázó csoportját látták, amint eléjök jönnek a királyfi fogadására.

Ha valaki a magasból nézte volna azt a két menetet, bizonyára olyannak látja, mintha egy nagy virágos mezőn két sor mindenféle szinű tulipán haladna egymással szembe. Mikor összeérnek, megállanak és bókolnak, aztán összevegyülten haladnak tovább a Duna partján észak felé, ahol egy palotaféle hármas sátor zöldellik ki a többi közül.

XX.

A szultán a sátora előtt állt. Az arca ki volt pirositva, mint mindenkor. Mosolyogva bólintott, mikor György barát kiemelte a kocsiból a kékszemü kövér kis gyermeket.

Bementek a sátorba. Az ura mögött Gergely is belépett. Kellemes hüvösség és rózsaillat csapta meg. A tábori nagy lóbűz, amely a forróságban szinte kábitó volt, oda már nem hatott be. Az ajtónálló a kiséret többi tagját visszatartotta.

A szultán sarkig érő cseresnyeszinü selyemkaftánba volt öltözve. A kaftánt a derekán fehér zsinór tartotta össze, de a kaftán olyan lenge patyolatselyemből volt, hogy a karja idomait látni lehetett benne. És azoktól a sovány karoktól reszketett akkor Európa!

A szultán odabent a kezébe vette a gyermeket, és tetszéssel nézte. A gyermek rámosolygott és belemarkolt a szakálába. A szultán erre megcsókolta a gyermeket.

A jelenlevők mindnyájan megkönnyebbülten lélekzettek. Hiszen ez nem a vérengző Szolimán! Ez egy jólelkü családapa! A tekintete tiszta, mosolygása őszinte. Ime a gyerek a turbánon ragyogó gyémántcsillaghoz nyul. Odaadja neki játéknak. Aztán fiaihoz szól; - Bálint is érti, Gergely is érti:

- Csókoljátok meg a kis magyar királyt!

És a két szultánfi megcsókolja. Mosolyog rá mind a kettő. A gyerek is visszanevet.

- Elfogadjátok-e testvéreteknek? - kérdi a szultán.

- Hogyne, - feleli Szelim, - hiszen ez a gyerek olyan kedves, mintha Stambulban szülték volna.

Gergely körülpillant a sátorban. Micsoda kéklő pompája a selyemnek! A földön is vastag virágos kék szőnyegek. A sátor falán kerek üvegetlen ablakok. Az egyiken át lehet látni a Margitszigetet. Lent a sátor fala mellett meg vastag ülővánkosok hevernek.

A sátorban nem volt más, csak a három főur: György fráter, Verbőczi meg Török Bálint, azután a dajka meg Gergely, akit diszes ruhája miatt talán a kis király apródjának vélt az ajtónálló. Aztán ott állt a két szultánfi, két pasa meg a tolmács.

A szultán visszaadta a királyfit a dajkának, és tovább is gyönyörködve nézte, orcáját veregette, kenderszőke haját simogatta.

- Milyen szép, milyen egészséges, - mondotta a tolmácsra pillantva.

Mire a tolmács latinul szólott:

- A kegyelmes szultán azt mondja, hogy a gyermek bájos, mint az angyalok, és egészséges, mint a legüdébb keleti rózsa.

- Örülök, hogy láttam őt, - folytatá a szultán - vigyétek vissza a királynénak, és mondjátok meg, hogy atyja leszek apja helyett, és hogy az én kardom őrködni fog rajta és országán.

- Ő felsége úgy örül, mintha a saját gyermekét látná. Fiául fogadja őt, és világot uralgó hatalmának szárnyát kiterjeszti fölötte. Ezt mondjátok meg a királyné őfelségének, s adjátok át az ő legkegyelmesebb üdvözletét.

A szultán egy meggyszinvörös selyemerszényt vett elő a zsebéből, és kegyes mozdulattal a dajka kezébe csusztatta.

Aztán mégegyszer megcsókolta a gyermeket. A kezével búcsút integetett neki. Aztán a sátora belső részébe vonult.

Jel volt ez arra, hogy a szultán teljesitettnek tudja a kivánságát, és hogy mehetnek.

Mindnyájan megkönnyebbülten lélekzettek. Arcuk kipirult az örömtől. A dajka szinte futva vitte kifelé a gyermeket.

Kiléptek a sátorból. Ott a pasák karonfogták a főurakat, és nagynyájasan kijelentették, hogy a szultán meg fogja őket vendégelni. A kiséret többi része is, amelyik visszaviszi a királyfit, forduljon meg, és térjen vissza.

- Kisérd vissza a királyfit, - szólt hátra Gergelynek Török Bálint.

Azzal egy pasa karján eltünt a sátorban.

A nap már akkor leáldozott a budai hegyek mögött, és az égről a felhők tüze világitott alá.

A kis királyfi megint a hintóba került. Jobb kezével pát intett a pasáknak és a magyar főuraknak, aztán az aranyos hintó újra megindult a katonák csokjasát viharzó két során fel a budai várba.

XXI.

Gergely a hintó mögött lovagolt.

A fakezü Cecey elől járt az öregekkel, a fiatalok hátul.

Gergely ott lovagolt Zoltay és Mekcsey mögött egy hizásnak indult vöröses szőke ifjuval, akinek még az induláskor bemutatkozott.

- Fürjes bátyám, - szólt egyszer az ifjunak. Én csak most kerültem Budára, hát nem ismerek úgyszólván senkit.

- Mire van szükséged öcsém? Szivesen adok, ha tudok.

Azt hitte, pénz kell a fiúnak.

- Valami kis dolgom lesz éjfélkor a Szent György-téren.

- Miféle? - kérdezte amaz elmosolyodva.

Mert már azt vélte, hogy a fiúnak szerelmi találkozója lesz a György-téren.

Megrázta nagy vöröses szőke haját, és szinte kiáltva mondta:

- No lám!

- A dolog nem éppen nevetni való - felelte Gergely, - de nem is valami komoly.

- Szóval: szív.

- Nem: kard.

- Csak nem verekszel tán?

- Debizony.

- Kivel?

Gergely az előtte lovagló zöld selyematlaszba öltözött Mekcseyre mutatott.

Fürjes nagyot nézett. Elkomolyodott.

- Mekcseyvel?

- Vele.

- Hallod ez fenegyerek ám!

- Én se vagyok libapásztor!

- Ez már németet is vágott!

- Hát én majd őt vágom!

- Tudsz vivni?

- Hét éves koromban kezdtem.

- Az már más.

Azzal kinyujtotta a kezét, és megtapogatta Gergely karján az izmokat. A fejét rázta:

- Jobb ha megkérleled.

- Én? Már hogy kérlelném meg!

- Megver, - mondotta Fürjes aggodalmasan.

- Hogy lehet ilyet előre tudni! - felelt hetykén Gergely.

A mellét kifeszitve pillantott az előtte lovagló Mekcseyre. Aztán ismét Fürjesnek fordult:

- Hát lesz tanúm, ugy-e bátyám?

Fürjes a vállát vonogatta:

- Hiszen ha csak tanu kell, hát szivesen. De ha valami baj lesz...

- Mi lenne?

- Már akármi. De én aztán helyetted, miattad nem verekszem.

A menetben mozgolódás és zúgás támadt.

Értelmetlen kiáltások, paripák hánykolódása. A nyakak mintha megmerevedtek volna: mindenki a várra bámult.

Akkor nézett fel Gergely is.

Hát lám ott leng a budai kapun három nagy lófarkas zászló. A templomokon, tornyokon is. A kapuban pedig alabárdos török őrség turbánozik a magyar helyén.

- Elveszett Buda! - üvölti egy kisérteti hang.

S tőle mint az átszálló széltől az erdő, megborzong a magyar sokaság.

A fakezü Cecey kiáltott.

Senkise felel. Az arcok sápadtak. És a némaságot még inkább átdermeszti egy müezzin éneke, aki a Boldogasszony temploma tornyáról messzeszálló hangon énekli:

Allahu akbár... Assadu anna la iláha ill Alláh...

*

Gergely a sereg egy részével vágtatást rohant vissza a táborba.

- Hol vannak az urak?! Égbekiáltó gazság történt!

A sátornál azonban a vörös sapkás bosztandsik utjokat állták.

- Be kell mennünk! - kiáltotta szinte lángot okádva Mekcsey, - vagy küldjétek ki az urakat!

A bosztandsik nem feleltek. Csak tartották a mellöknek szegezve a dárdájokat.

Gergely törökül kiáltott rájok:

- Török Bálint urat küldjék ki egy szóra!

- Nem lehet! - felelték a bosztandsik.

A magyarok tanácstalanul állottak.

- Urak! - kiáltott egy vastag nyaku magyar. Gyertek elő! Baj van!

Semmi válasz.

Gergely egyet került a lovával. Fölment a dombra a szpáhik közé, hogy talán onnan lekanyarodva hozzájuthat a vendégeskedő magyar urakhoz.

Egy sátor előtt magyar hang kiáltott rája:

- Te vagy, Gergely?

Gergely megismerte Martonfalvayt.

Ott ült egy szpáhi-sátor előtt, és két törökkel sárgadinnyézett ottan.

- Mit keresel erre? - kiáltotta Martonfalvay.

- Az uramhoz akarok jutni.

- Nem férhetsz ahhoz mostan! Gyere tarts velünk!

Belekanyaritott a dinnyébe, és a szeletet Gergelynek nyujtotta.

Gergely a fejét rázta.

- Nem kell.

- No csak gyere, - szólt Martonfalvay, - ez a két török jóbarátom nekem. Aztán majd ha meggyujtják a fáklyákat, lemegyünk mink is, és hozzácsatlakozunk az urunkhoz.

- Dsere madsar testver! - szólt jókedvüen az egyik szpáhi, egy testes vállas barna ember.

És husos kezével hivólag intett Gergelynek.

- Nem lehet, - felelte mogorván a fiu.

És tovább léptetett.

Lekerült a sátorutcán a pattantyusok, vadászok és janicsárok közé. Végre ismét a szultán sátorához jutott.

A bosztandsik ott is kört álltak. Onnanfelől se juthatott Török Bálinthoz.

A magyar ifjak még mindig ott kiabáltak, ahol előbb. A nagy sátorból kihangzott a török zene; pengedezett az érchuru kánun, dörgött a sok koboz, és sivalkodtak a sipok.

- Gazemberek! - kiáltotta Mekcsey a fogát csikorgatva.

Fürjes csaknem sirt dühében:

- Ha az én uram a várban marad, nem esik ez rajtunk.

A barát apródja volt ő. Mindenhatónak vélte a barátot.

S hogy a zene elhallgatott, mindnyájan kiáltoztak:

- Urak odabent! Gyertek ki uraink! A török megszállta a várat!

Azonban senkise jött elő. Az ég felhős volt. Egyszer csak megindult az esső, és esett körülbelül félóráig. Akkor elállott. Az égen úgy siettek a fekete felhők kelet felé, mint a menekülő hadak.

Végre az urak éjfél felé előbomlottak. Félrecsapott süveggel vigan tolongtak ki a sátor kapuján. A táborban hosszú fáklyássor állt, hogy világítson nekik. A fáklyasor kettős tűzkigyóként kanyarodott fel Buda kapujáig. Az essőtől megtisztult levegőt a keleti fáklyák füstje megillatosította.

Már akkor Martonfalvay is ott állt, s a bosztandsik összebocsátották a külső urakat a belsőkkel.

Martonfalvay név szerint kiáltotta elő a lovászokat. Az urak egyenkint hágtak fel a lovukra.

A fáklyák fényénél lehetett látni, mint komorulnak el a piros arcok s mint válnak egyenkint halománynyá.

A barát ugy kiválott a fehérségével közülök, mint valami kisértet.

- Ne sirj! - szólt a mellette lovagló Fürjesre. Nem illik a könny férfi szemébe!

Egyenkint, páronkint, hármankint robogtak el a fáklyások utcáján az urak fel Budavárának.

Gergely még mindig nem látta Bálint urat.

Martonfalvay ott állt mellette, és szintén aggodalmas arccal nézett a sátor kapujára, amelyből vöröses fény derengett kifelé.

Az utolsó úr, aki előjött, Podmaniczky volt. Tántorogva jött ki két török tiszt karján. Úgy kellett fölemelni a lovára.

Azután még egynehány tarkabarka szerecsen jött elő: a szolgák.

Azután senki.

A sátor kárpitja lehullt. Eltakarta a sátor világosságát is.

- Hát ti ketten mit vártok? - szólt rájok egy structollas nagyhasu török.

- Az urunkat, Török Bálint urat.

- Hát nem ment még el?

- Nem.

- Akkor ő az, akivel a kegyelmes padisáh beszél.

- Megvárjuk, - szólott Martonfalvay.

A török vállat vont. Elment.

- Én nem várhatom meg, - szólt Gergely nyugtalanul. Nekem éjfélkor fent kell lennem.

- Hát csak eredj öcsém, - felelte Martonfalvay. Aztán ha valami törököt találsz az ágyamban, hát csak vesd ki belőle.

Tréfának mondta, de Gergely nem nevetett. Köszönt Martonfalvaynak, és vágtatást ment fel Buda várába.

*

A hold már akkor ujra kisütött, és megvilágitotta a budai utat.

A kapun álló lándsás törökök rá se néztek Gergelyre. Még akkor jöhetett, mehetett az egyes ember szabadon. Ki tudja holnap nem rekesztik-e ki a magyart végképpen a várból?

A ló menése csattogásra vált a kövezeten. Gergely a házak előtt is lándsás janicsárokat látott. Minden ház előtt janicsár. Minden tornyon félholdas lófark. Csak a Boldogasszony templomán áll még az aranyos kereszt.

Gergely a Szent-György-térre ért. Nagy bámulatára nem látott ott senkit.

Körüllovagolta a kútmedencét, az ágyúkat. Senki, senki. Csak egy dárdás török, vélhetőleg őrálló az ágyuk mellett.

Gergely leszállt, és hozzákötötte a lovát egy ágyunak a kerekéhez.

- Mit csinálsz itt? - kiáltott rája a török.

- Várok, - felelte Gergely törökül. Csak nem félsz tán, hogy elviszem az ágyut?

- Nono, - felelt a topcsi barátságosan. Hát török vagy te?

- Nem én.

- Hát akkor eredj haza.

- De nekem itt ma becsületbeli ügyem van. Légy kérlek türelmes!

A török akkor a fiunak szegezte a dárdáját:

- Pusztulj innen!

Gergely eloldozta a lovát és ráült.

A Fejérvári kapu felől gyalog és futva jött valaki.

Gergely megismerte Fürjest, akinek a szőkesége szinte világitott az éjszakában.

Eléje léptetett.

- Mekcsey a Bálint úr házában van, - szólott Fürjes lihegve. Jer, mert az utcán nem engednek beszélni a janicsárok.

Gergely leszállott a lováról, és gyalog ment tovább Fürjessel.

- Hogyan történt ez a gazság? - kérdezte Gergely.

Fürjes vállat vont:

- A lehető legravaszabbul volt kieszelve. Mig mink a kiskirállyal lent jártunk a táborban, a janicsárság bejött a kapun, mintha az épületeket akarná megnézni. Csak lézengtek, bámultak. De egyre többen. Mikor már minden utca megtelt velök, egy kürtszóra előrántották a fegyverüket, és mindenkit bekergettek a házakba.

- Gyalázatos módja a várfoglalásnak! - szólt Gergely keserűn.

A palota ablakai nyitva voltak. Az egyik emeleti ablakban két fej látszott.

A kapu előtt épp akkor váltakoztak az őrök, s a kapu alját egy nagytermetű janicsár állotta el.

- Mit akartok? - kérdezte félvállról.

- Idevalók vagyunk, - felelte Gergely szárazon.

- Most kaptam a parancsot, - szólt a török, - hogy: ki akárki, be senki!

- Én a Török Bálint házanépe vagyok, - szólt Gergely hevesen.

- Eredj haza fiam, - szólt lenézőn a török, - Szigetvárra.

- Ereszsz be! - kiáltotta Gergely dühösen, a kardjára csapva.

A török kihúzta a kardját.

- Takarodsz!?

Gergely elbocsátotta a lova kantárát, és szintén kardot rántott. Talán abban bízott, hogy nem egyedül van.

Az óriás török egyet mozdult, és a kardját fölvillantotta. Gergely fejének csapott.

Gergely felfogta a vágást, s a kardja szikrát vetett a homályban. Ugyanabban a pillanatban előre szökkent, mint a macska, és vágott.

- Allah! - bődült el a török.

A falnak tántorodott. A háta alól ropogva hullt a vakolat.

Az emeletről kiáltás hangzott alá:

- Szurd!

Gergely markolatig döfte a kardját a töröknek a mellébe.

Bámulva nézett az óriásra, mikor látta, hogy elejti a kardját, és zsákként dől el a fal mellett.

Gergely körülnézett. Fürjest kereste. Az bizony futott, sebesen futott a királyi palota felé.

Helyette három nagysüvegü janicsár közelitett dühös rohanással és szitkozódva.

A fiu látta, hogy nincs veszteni való ideje. A kapura ugrott és benyitotta. Azután gyorsan elreteszelte belülről.

A harctól izgatottan, remegő lábbal lépett még egynehányat, azután hogy valaki dübörögve jött belülről a falépcsőn, leült a kapuboltozat alatt a padra, és a homlokát törölgette.

Zoltay jött. Kard volt a kezében. Nyomában Mekcsey. Az is kardot tartott. A kapualjban égő lámpás mind a kettőnek megdöbbent arcát világitotta meg, mikor őt meglátták.

- Itt vagy már? - kiáltott Zoltay. Nem történt bajod?

Gergely a fejével intett, hogy nem.

- Leszurtad a törököt?

Gergely a fejével intett, hogy le.

- Gyere a szivemre, te kis hős! - kiáltotta Zoltay lelkesen.

És összeölelgette a tizenöt-esztendős fiut, aki az imént tette le a vitézség próbáját.

A kapun dörömböztek.

- Menekülnünk kell, - szólt Mekcsey. A janicsárok összefutottak. Hanem előbb kezet fiú! Ne haragudj rám, hogy megbántottalak.

Gergely kezet nyujtott. Kábult volt. Azt se tudta, mi történik vele. Szótlanul engedte hogy tovahurcolják. Csak akkor ocsudott fel, mikor a két ifjú lepedőkből kötelet csavart össze. Mekcsey szólitotta, hogy ereszkedjen le elsőnek az ablakon.

Gergely lenézett.

Lent a holdvilágos mélységben a királyi konyhakertet látta maga alatt.

XXII.

Másnap délelőtt ismét megjelent Ali aga a királynénál. És igy szólt:

- A kegyelmes padisáh jónak látja, hogy török katonaságot tegyen Buda várába, amíg a fiad föl nem nevekedik. A gyermek nem képes Buda várát a németek ellen megoltalmazni. A kegyelmes padisáh meg nem járhat minduntalan ide két-három hónapi távolságból. Addig az ideig elég lesz nektek felség Erdélyország, meg az ezüst- és aranybányák, meg a sóbányák, amelyek ott vannak.

A királyné már akkor minden rosszra el volt készülve. Megvető nyugalommal hallgatta a követet.

A követ folytatta:

- A kegyelmes padisáh tehát oltalmába fogja Buda várát és Magyarországot; s néhány nap mulva irásban adja át császári igéretét, hogy téged és fiadat meg fog védeni. Mihelyt pedig a gyermek nagykorú lesz, Budát és az országot visszaadja.

Az urak mind jelen voltak Török Bálint és Podmaniczky kivételével. A barát a szokottnál is szintelenebb volt. A fehér kámzsával szinte egybefolyt az arca.

A követ folytatta:

- Budavár a Duna és Tisza vidékével együtt tehát a felséges padisáh oltalma alá kerül, felségtek pedig Lippára költöznek, és onnan kormányozzák Erdélyt és a Tiszán tuli országrészt. Budán két kormányzó lészen: egy török és egy magyar. Ez utóbbi méltóságra a felséges úr Verbőcy István őnagyságát fogja kinevezni, s birája és kormányzója lesz ő a tartomány magyar lakosainak.

Az urak mind csüggedt arccal, szomorún állottak ott, mintha nem is királyi szék mellett állanának, hanem koporsó mellett.

Mikor a követ elment, egy percnyi csend maradt utána a teremben.

Akkor a királyné fölemelte a fejét és rájok nézett.

Verbőcy könnyekre fakadt.

A királyné arcán is könycsepp gördült végig. Letörölte.

- Hol van Podmaniczky? - kérdezte bágyadtan.

- Elment, - felelte Petrovich.

- Búcsúzás nélkül?

- Paraszt kapásnak öltözötten szökött meg, ma hajnalban.

- Bálint még mindig nem jött haza?

- Nem.

*

A következő napon a törökök kidobálták a Boldogasszony templomából a harangokat. Az oltárképet leszaggatták. Szent István király állószobrát ledöntötték. Az aranyozott és képekkel ékesitett oltárokat kiszórták a templom elé, s kiszórták a márványból és fából faragott angyalszobrokat és a misekönyveket is. Az orgona is elpusztult. A cinsípokat két szekér vitte le a tábori golyóöntőknek. Az ezüst sípokat és remek művü arany és ezüst gyertyatartókat, oltárszőnyegeket és oltárteritőket, miseruhákat három másik szekér vitte le a szultán kincstárosá-

nak. A templom gyönyörű fali festményeit bemeszelték. A toronyról leütötték a keresztet, s egy nagy aranyozott réz félholdat vontak föl és tűztek a helyére.

Szeptember 2-án fellovagolt a szultán a pasák kiséretében a várba. A két fia is vele volt.

A Szombati-kapuban díszbeöltözötten várták az agák, és trombita-harsogás között kisérték a templomba.

A szultán leborult a templom közepén és hálálkodott a törökök istenének Budaváráért.

XXIII.

Szeptember 4-én negyven ökrös szekér kanyarodott le a királyi várból a dunai hajóhidra.

A királyné hurcolkodott.

A palota udvarán ott álltak már a hintók is, s körülötte összesereglettek a főurak. Mindnyájan utrakészen. Csak Verbőcy marad Budán, s vele a kedves tisztje, Mekcsey.

Gergely is ott állt az urak mögött, s egyszercsak megpillantotta Fürjest.

- No Gergely, - mondotta az leereszkedőn, - hát te nem jössz velünk?

Gergely megvetőn nézte végig.

- Semmi *te*. Nyulaknak öcscse nem vagyok.

A szőke legény megrándult. De aztán hogy Mekcseynek a szúró tekintetével is találkozott, vállat vont.

Az öreg Cecey is ott gubbaszkodott lóháton az urak sorában.

Gergely rátette a kezét a nyeregkápára:

- Apám.

- Jónapot, fiam.

- Kegyelmed is elmegy?

- Csak Hatvanig.

- Éva is?

- Őt is magával viszi a királyné. Eredj föl ma ebédre az asszonyhoz és vigasztald.

- Miért eresztik el Évát?

- Verbőcy mondta, hogy ereszszük el. A jövő évben, ne félj, visszatérünk sokezred-magunkkal...

Nem beszéltek többet. A testőrök megjelenése jelentette, hogy jön a királyné.

Jött. Gyászruhába volt öltözve. Lonc-illatot árasztott maga körül. Asszonyai között ott volt Éva is.

Könnyü, diószinü csuklyás selyem útiköpönyeg borult a vállára, de a csuklyát még nem vonta föl. Körülnézegetett, mintha keresne valakit.

Gergely átfurakodott az urak lovai között, és mellette termett.

- Te nem jösz-e velünk? - kérdezte a leány.

- Mennék, - felelte búsan Gergely, - de az uram még nem tért haza.

- Utánunk jöttök?

- Nem tudom.

A leányka arca is elborult.

- Ha nem jöttök utánunk, mikor látlak?

- Nem tudom.

S a fiú szeme megtelt egy könnycseppel.

A királyné már beült a terjedelmes födeles, ablakos bőrhintóba.

Vica a kezét nyujtotta Gergelynek:

- Ugy-e, nem felejtesz el engem?

Gergely azt akarta mondani: Nem, Vica, nem, még a másvilágon se!

De hogy nem tudott szólani, csak a fejét rázta.

XXIV.

Tíz nap mulva a szultán is útrakelt.

Török Bálintot magával vitte rabláncon.

HARMADIK RÉSZ.
A RAB OROSZLÁN.

I.

Lovas katona állt a Berettyó partján, kék-köpönyeges, vörös-süveges, király-katonája.

Intett a partról a süvegével, s átkiáltott a fűzfabokrokon:

- Hahó! itt a viz!

Azzal leléptetett a napfénytől meleg, süppedékes parton a buján sárgálló gólyavirág közé.

A ló térdig ereszkedett a fűbe, amelynek alján szinte elveszett a víz. S lenyujtotta a nyakát, hogy igyék.

Azonban nem ivott.

Ahogy visszaemelte a fejét, orrából szájából csurgott a viz. Visszafujta és a fejét rázta.

- Mi lelte ezt a lovat? - dünnyögött a vitéz. Hát miért nem iszol, ebadta?

A ló megint lenyujtotta a fejét. Megint kirázta a vizet az orrából, szájából.

A mezőn át még tizennyolc különféle öltözetü magyar lovas ügetett oda, s köztük egy szálas, sovány ember, akinek sastoll volt a süvegébe tűzve s köpönyeg helyett meggyszinű posztómente takarta a vállát.

- Hadnagy uram, - szólt föl a vitéz a vizből, - nem értem, mi a baja ennek a lónak: nem iszik!

A sastollas ember beugratott a vizbe és figyelmesen nézett a hullámokra.

- Véres a viz, - mondta csodálkozón.

A part köröskörül fűzfabokorral volt besűrűzve. A bokrok barkától sárgállottak. A föld kéklett az ibolyától. A tavasz édes illatát köténynyel hordta onnan a délutáni szellő.

A hadnagy megcsapta a lovát: egynéhány lépést ment fölfelé a vizben. A bokrok közt a parton egy ingre vetkőzött fiatal emberre bukkant. Az ember fűzfatörzsökön ült, és a fejét mosta a patakban. Nagy buckós fej, mint a bikáé. A szeme is olyan apró fekete és erős. A bajuszkája két vasszögként hegyes. A dolmánya, két sárga csizmája, süvege, kardja mellette hevert a gyepen.

Hát attól a mosdástól vált véressé a Berettyó vize.

- Ki vagy te öcsém? - szólt rá a hadnagy.

Az ifju kedvetlenül felelt:

- Mekcsey István a nevem.

- Az enyém meg Dobó István, - mondotta a hadnagy. Hát mi bajod öcsém?

- Megvágott egy török, az istenfáját neki.

S a tenyerét a fejére tapasztotta.

- Török, - szólt Dobó megvillanó szemmel. A pogány mindenit annak a töröknek, nem lehet még messze! Hányan vannak? Hé fiúk! Kardra!

S kiugratott a vízből.

- Ne fáradjanak, - szólt Mekcsey, - azt már nem ütik agyon.

- Dehogynem a pogány tagadóját!

- Itt hever mögöttem. Én már agyonvágtam.

- Hol?

- Itt van valahol nem messze.

Dobó leszólitotta a lóról a fegyverhordozóját:

- Vedd elő a tarisznyát, - mondotta neki, - és lásd el az urfit tépéssel, kötéssel.

- Amoda feljebb vannak még, - szólt Mekcsey a tenyerét ismét a fejére tapasztva.

- Törökök?

- Nem: egy öreg nemes meg a felesége.

Aztán megint lehajolt, hogy a fejét mossa.

Dobó a vizparton felszöktette a paripáját, s néhány lépésre egy másik embert talált.

Az is ingre vetkezetten ült a patak partján. Piroshaju vén ember. Egy kövér öreg asszony mosta sirva a pirosságot a vén ember fejéről.

- Adjon Isten! - kiáltotta Dobó. Nagy-e a seb?

Az öreg fölnézett és vigan legyintett:

- Török-vágás...

Akkor látta Dobó, hogy az öregnek csak félkeze van.

- Ejnye de ismerős! - mondotta a lováról leszállva.

Az öreg újból fölnézett:

- Lehet.

- Dobó István vagyok.

- Dobó? - szólt az öreg egy percig tünődve.

Aztán fölemelkedett:

- Nini! Te vagy az Pista öcsém!? Hát hogyne ismernél! Voltál is nálam, az öreg Ceceynél.

S a két ember melegen kezet fogott.

- Hát mi volt itt bátyám? Hogy kerülnek ide a pusztába?

- Ej, - szólt az öreg újból átadva a fejét a feleségének, - a kutya pogány megtámadta a kocsimat. Még az volt a szerencsém, hogy az az ifju éppen akkor ért utól bennünket, mikor a pogány nekünk esett. No derék legény! Úgy vágta a törököt, mint a tököt. De magam is közibök csapkodtam ám a kocsiról.

- Hányan voltak?

- Tizen a kutyák, hogy a gyehenna emészsze meg őket! Még szerencse, hogy nem birtak velünk. Van vagy négyszáz arany nálam, ha nem több.

S rácsörditett az oldalára.

- Nem halt meg az ifju? - kérdezte az asszony.

- Nem, egy cseppet se, - felelte Dobó. - Amoda alább mosakodik ő is.

A közelben pirosló török halottra pillantott.

- Megnézem már, - mondotta, - miféle néppel volt dolguk?

És benyargalászta a patak mellékét, meg az útat.

A füzesben hét holttestet talált: két magyart és öt törököt, az úton meg egy háromlovas kocsit, amely bele volt dőlve az árokba. Egy fiatal kocsisgyerek a ládák összerakásán erőlködött.

- Ne vesződj öcsém, - mondotta neki. Mingyárt kapsz segítséget.

S visszatért Mekcseyhez.

- Nem egy török van itt öcsém, - mondotta neki, - hanem öt. Szép vágások! Becsületedre válnak.

- Még egynek kell lennie, - felelte Mekcsey. Az talán a vizben van. Az én katonáimat megtalálta-e Dobó bátyám?

- Meg szegényeket. Az egyiknek kétfelé esett a feje.

- Csak hárman voltunk.

- És a török?

- Tizen voltak a kutyák.

- Akkor hát négy elfutott belőlök.

- El.

Dobó ekközben leszállott a lováról, és megnézte az ifju fejsebét.

- A vágás hosszú, de nem mély, - szólt a sebet összenyomva.

Maga rakott rá tépést, és maga kötötte be szorosan egy gyolcsfoszlánynyal.

- Hát hova mégy öcsém?

- Debrecenbe.

- Csak nem Törökékhez tán?

- De éppen oda.

- Ejnye öcsém, van ott nekem egy kedves emberem: Bornemissza Gergely. Gyerek lehet még. Ismered?

- Éppen őérte megyek. Levelet irt, hogy szeretne hozzám jönni a hadba.

- Már akkora a fiu?

- Tizennyolc éves.

- Persze a Bálint úr népe elszéledt.

- Biz azokat szétfújta a szél, mióta az úr raboskodik.

- Tinódy is elment?

- Ide-oda csavarog. De lehet, hogy most ő is Debrecenben van.

- Hát tisztelem, csókolom azt is, meg a két Török-fiut.

Mig igy beszélgettek, Dobó feltűrte a zekéje ujját, és rongyot fogott. Az arcát mosta meg Mekcseynek. Dobó egy katonája meg a ruháiról tisztogatta le a vérfoltokat.

- Az öreg ott van? - kérdezte Mekcsey, Ceceyék felé intve.

- Ott. Nincs nagy baja. Nem vagy éhes, öcsém?

- Nem, csak szomjazom.

Dobó a kulacsért intett. A többi katonát meg elküldte hogy a kocsi rendbe-szedésén segitsenek.

Aztán Ceceyékhez mentek. A kocsi mellett a gyepen ült már az öreg házaspár. Cecey kezében pulykacomb. Evett jóizüen.

- Tartsatok velünk! - kiáltotta vigan. Csakhogy nem esett bajod, öcsém!

A katonák összeszedték a zsákmányt: öt török lovat, ugyanannyi köpönyeget és mindenféle török fegyvert.

Mekcsey a lovakra pillantott, azután a földön heverő fegyverekre.

- Válasszon bátyám, - szólt Ceceynek. A zsákmány közös.

- Kell is nekem, - felelte az öreg nevetve. Van énnekem elég lovam, elég fegyverem.

- Hát akkor Dobó bátyámat kinálom meg egy fegyverrel.

- Köszönöm, - felelte Dobó. Már hogy választanék. Nem harcoltam érte.

- De csak válaszszon.

Dobó a fejét rázta.

- A zsákmány a tied az utolsó gombig. Ajándékot meg hogy fogadnék el tőled?

- Nem adom ingyen.

- Az már más, - szólt Dobó vágyó pillantást vetve egy remek művü kardra. Hát mi az ára?

- Az, hogy ha várkapitány lesz kegyelmed, hát engem szólitson magához, ha szorul a csizma.

Dobó mosolygott.

- Bizonytalanra nem veszünk.

- Hát más árt szabok: jőjjön el velem Debrecenbe.

- Az se lehet most öcsém. Én királyi biztos vagyok most. Bitang birtokokon szedem a tizedet. Hacsak később nem lesz rá érkezésem...

- Hát válaszszon úgy, hogy ajándékozzon meg cserébe a barátságával.

- Az már úgyis a tiéd. Hanem hogy meg ne haragudjál rám, elfogadok egyet, mert látom, hogy szivesen kinálod.

És a kardokat vizsgálva folytatta:

- Ezek úri törökök voltak. Az egyik bég. Vajjon hova valók?

- Gondolom, fejérváriak.

Dobó fölvette a kardokat. Az egyik bársonytokos türkiszes volt; a markolata aranyozott kigyófej; a kigyófej két szeme két gyémánt.

- No ez a tied öcsém, ezt nem választom, mert ez vagyont ér.

Két kevésbé diszes, török vasu kard volt még ottan. Dobó fölvette az egyiket, s karikába hajtotta.

- Ez aztán acél! - mondotta jókedvvel. Hát ezt, ha nekem adod, megköszönöm.

- Szivesen, - felelte Mekcsey.

- De mármost, ha ezt nekem adod, toldd meg azzal a szivességgel, hogy vidd el magaddal Debrecenbe, és ha ott van Tinódy, mondd meg neki, hogy irjon rá valami igét. Amit akar. Van ott aranymüves, aki beleégeti a vasba.

- Szivesen, - felelte Mekcsey. Magam is iratok vele erre a kigyós kardra.

Egyet suhintott a görbe karddal, és felkötötte a másik mellé a jobb oldalára.

- Találtatok-e pénzt a török tisztnél? - kérdezte a Dobó katonáit.

- Még nem motoztuk meg.

- Hát motozzátok meg.

A legény néhány minuta mulva magával hozta az egész törököt. Csak úgy a gallérjánál fogva húzta oda a gyepen.

Ott motozta meg.

A vörös-bársony bugyogón nem volt zseb, hanem az övszijjában találtak egy zacskó aranyat, meg mindenféle ezüstpénzt.

- Ez jó lesz költségre, - szólt derülten Mekcsey. Katona embernél mindig elkél.

Még egy rubintos turbánforgó volt ott, meg egy aranylánc. Azt a bég az ingén belül viselte, s kókuszforgácsra csavart pergamen talizmánt hordozott rajta.

Mekcsey a tenyerére tette a két aranyszert és odakinálta Ceceynek:

- Ebből már kell választania bátyám uram.

- Tedd el öcsém azt is, - szólt az öreg a kezével legyintve. Csak nem tüzök forgót vén létemre.

- Vigyük el a lányunknak azt a láncot, - szólalt meg az asszony. Van egy szép kisasszony-lányunk, - mondotta magyarázón, - a királyné udvarában.

- Gyertek el öcsém a lakodalomba! - rikoltotta Cecey a lábát rázva. Még egyszer kitáncolom a kedvemet, mielőtt meghalnék.

Mekcsey beleeresztette a láncot az asszony tenyerébe.

- Ki veszi el?

- A királyné hadnagya. Fürjes Ádám. Ismeritek talán?

Mekcsey elkomolyodva intett nemet.

- Derék ifjú, - mondotta az asszony. A királyné adja férjhez a leányomat.

- Isten éltesse őket, - mondotta Dobó.

Mekcsey[1] a török ruhákat meg a disztelen fegyvereket a Dobó katonáinak ajándékozta. Indulásra kászolódtak.

Mekcsey fölvette a süvegét, s bosszankodva forgatta a kezében. Be volt hasitva, csaknem ketté esett.

- Sohse bosszankodjál, - szólt Cecey. Ha nem volna meghasítva, nem férne most a fejedre.

[1] Nehogy valaki azt gondolja, hogy hibásan írom ezt a nevet. A történetirók irják hibásan. Az országos levéltárban ott van az a levél, amelyet a királyhoz küldtek, mikor az egri vár fölszabadult. Az aláirások közt tisztán olvasható: *Mekcsey*. Tehát nem *Mecskey*.

A ruhájok még vizes volt. No de estig majd megszáritja a nap, meg a szellő.

- Válaszsz kettőt a katonáimból, - mondotta Dobó, - hogy elkisérjenek. Cecey bátyámnak is adok kettőt.

- Nem tudom, együtt megyünk-e, - kérdezte Mekcsey Ceceyékhez fordulva. Együtt megyünk tán?

- Hova? - szólt az öreg.

- Debrecenbe.

- Együtt.

- No akkor elég három katona is.

- Amennyit akarsz, - felelte Dobó szivesen.

Mig az öreg házaspár a kocsiba rakodott, ők ketten bejárták a holtakat. A holtak közt egy harminc éves forma nagytestü török kezét-lábát szétvetve hanyatt feküdt. Kék posztó-bugyogó volt rajta. A szemén érte a vágás.

- Ezt ismerem, - mondotta Dobó. Egyszer verekedtem is vele.

A két magyar katona csunyán össze volt szabdalva; az egyiknek letakarták a fejét kendővel.

A törököket gyomron szúrták és belevetették a Dobó katonái a Berettyóba, a magyaroknak meg sirt kapartak a part puha földjében egy vén fűzfa tövében, és ruhástól belefektették őket. Betakarták a köpönyegükkel, behantolták, s kereszt helyett odatűzték a kardjokat.

II.

Konstantinápoly déli sarkán egy régi vár áll. Falai magasak. A falakon belül hét köpcös torony, mint hét óriás szélmalom, ilyenforma rendben:

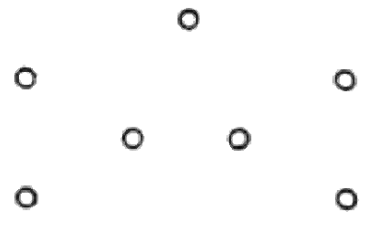

A vár falát felében a Márványtenger mossa, felében faházak környezik.

Ez a hires Jedikula, magyarul Héttorony.

A hét toronyba van berakva és betömve a szultánnak minden kincse.

A középső kettőben az arany és gyöngyös ékszerek. A tenger felől állókban az ostromszerek, kézi fegyverek és ezüst kincsek. A másik kettőben a régi fegyverek és a régi okiratok, könyvek.

Ott a hét torony között őrzik a fejedelmi rabokat is. Mindeniket másképpen. Némelyiket láncon és sötét kőlyukban, másikat olyan kényben, szabadján, mintha otthon volna: járni engedik nap-estig a várkertben, a zöldséges kertben, a tornyok erkélyén, a fürdőben; szolgát tarthat hármat is; leveleket irhat, látogatókat fogadhat, muzsikálhat, ehetik, ihatik, csak éppen ki nem mehet.

*

Egy tavaszi napon két ősz ember üldögélt a Jedikula kertjében a padon. Mind a kettőnek könnyűfajta bilincs kigyózta körül a lábát.

Az egyik a térdén könyökölt. A másik a pad karján széjjelvetett kézzel hátratámaszkodott, s a felhőket nézte.

Az, aki az eget nézte, őszebb volt, mint a másik. Szakálla a melle közepéig ért, a haja meg fehér sörényként lengte körül a fejét.

Mind a kettőn magyar ruha. Haj, a magyar ruha sok rabon kopott a Héttoronyban!

Ültek szótlanul.

A tavaszi nap langyos melegséggel öntötte el a kertet. A cédrusok, túják és babérfák között virágzott már a liliom, tulipán, a pünkösdi rózsa. Fejük fölött egy vén pizáng öles levelei itták a napsugarat.

A felhőket néző ember leemelte izmos karját a padról, és keresztbe fonta. Ekközben a társára tekintett.

- Min gondolkodol Majlád barátom?

- A diófámról, - felelt az előrehajló. Fogarason van egy diófám...

A két ember megint hallgatott. Aztán egynehány perc mulva Majlád szólalt meg:

- A külső ága elfagyott. Kihajtott-e? Azon tünődöm.

- Kihajtott bizonyosan. A fa elfagy, kihajt. A szőlő is kihajt a tövéről. Csak az ember nem hajt ki...

Megint hallgattak egyet. Aztán Majlád szólalt meg ismét:

- Hát te Bálint, min gondolkodol?

- Azon, - felelte búsan Török Bálint, - hogy a kapi aga épp olyan rongy-ember, mint a többi.

- Azon én sohse kételkedtem.

- Azt mondták, hogy ravasz. Harmincezer aranyat küldött neki a feleségem, hogy ravaszkodja le ezt a láncot a lábamról. Ennek már három hónapja.

Megint hallgattak. Majlád lenyult egy pitypangért, amely kisárgállott a fű közül. Leszakitotta. Darabig morzsolgatta a kezében, aztán lehullatta a földre. És megint megszólalt:

- Az éjjel arra gondoltam, hogy én még mindig nem tudom, miért ejtettek téged rabul? Sokszor elmondtad, hogyan hoztak a Dunán, hogyan csaptál egy őrt a hajó falához, hogyan vezettek ide. De a kezdetet, az igazi okot...

- Azt jóformán magam se tudom.

- Te elvégre is megvoltál a magad fészkén: rólad nem mondhatták, hogy királyságra vagy fejedelemségre áhitozol.

- Magam is sokszor tépelődtem ezen. A töröknek nem kell ugyan valami nagy ok, hanem hogy mégis a sok közül mi ártott nekem leginkább? azt magam is szeretném tudni.

Az udvaron egy csapat kapudsi ment át dobszóval, azután ismét magukra maradtak.

Bálint folytatta:

- Azt gondolom mégis az az éjjeli beszélgetés volt a fő ok. A szultán azt kérdezte tőlem, hogy miért jelentettem meg a németnek az ő jövetelét.

- A németnek? - kérdeztem csodálkozva. Nem a németnek jelentettem én meg, hanem Perényinek.

- Az egy-kutya, - felelte a szultán; - Perényi a némettel tartott.

És a szultán dühösre kerekedett szemmel nézett reám:

- Ha nem értesitetted volna őket, itt leptük volna meg a német tábort. Minden urat elfogtunk volna és összetörtem volna Ferdinándnak minden erejét!

Hogy igy kiabált rám a ronda török, bennem is felforrott a vér. Én tudod mindig úr voltam teljes életemben: nem szoktam meg, hogy egyik gondolatomat a másikkal takargassam.

- Neki ágaskodtál?

- Nem voltam goromba, csak megmondtam neki, hogy éppen azért értesitettem őket a szultán jöveteléről, mert kimélni akartam a német táborban levő magyarokat.

- Ez nagy hiba volt!

- Még akkor szabad voltam.

- Hát aztán mit szólt?

- Semmit. Fel és alá járt előttem. Aztán egyszercsak a basájához fordult. Azt mondta neki, hogy adjanak egy jó sátort, ahol meghálhassak, mert holnap is beszélni akar velem.

- No és mit beszéltetek másnap?

- Semmit. Nem is láttam többé a szultánt. Egy nagy sátort adtak, de ki nem eresztettek. Ahányszor ki akartam lépni, tiz dárda állt a mellemnek.

- És mikor vertek rád láncot?

- Csak akkor, mikor visszafelé indult a szultán.

- Nekem azonnal láncot tettek a lábamra, mikor elfogtak, és dühömben ugy sirtam, mint a gyermek.

- Én nem tudok sirni. Nincsenek könnyeim. Nem sirtam még az apám halálán se.

- A gyermekeidet se sirattad?

- Nem, - felelte elsápadva Török Bálint. De valahányszor eszembe jutnak, ugy érzem, mintha kardot forgatnának a mellemben.

Fájdalmasan sóhajtott. S a tenyerébe eresztette a homlokát.

- Egy rab jut sokszor az eszembe, - szólt bús elmélázással. Egy sovány rossz török, akit a Duna partján ejtettem fogságba. Évekig ott tartottam a várban. Az egyszer engem szemtől szembe megátkozott.

Nem beszéltek többet.

A távolból trombita-zene hangzott föl. Néha arra figyeltek, aztán megint elmélyedtek a gondolataikba.

Mikor a nap már megvörösitette a felhőket, a várnagy végigment a kerten, és hogy hozzájok ért, odaszólt nekik félvállról:

- Uraim, kaput zárunk.

Napnyugta előtt fél órával szokták a kaput bezárni, s akkor minden rabnak a maga szobájában volt a helye.

- Kapudsi efendi, - szólott Török Bálint, - mi van ma, hogy úgy trombitálnak?

- Tulipán ünnep, - felelte a várnagy. A szerájban az éjjel nem alszanak.

Azzal odább lépett.

A rabok tudták már mi az. Tavaly tavaszszal is volt olyan ünnep. Olyankor a szultán minden asszonya ott van a szeráj-kertben.

A szultán női sátorokat állíttat fel a tulipán-ágyak körül, és a sátorokban az alsórendü háremi nőkkel mindenféle csecsebecsét, gyöngyöket, selyemszöveteket, keztyűt, harisnyát, cipőt, fátyolt és más efféléket árultat.

Az ő egynéhány száz asszonya sohase mehet ki a bazárba, hát esztendőben egyszer ott örülnek annak, hogy pénzt szórhatnak.

A kert olyankor zsibong a jókedvtől. A palotabeli papagályok, rigók, fülemilék és kanári madarak kalitkástól fel vannak függesztve a fákra és bokrokra, s versenyt énekelnek a muzsikával.

Este aztán kigyulladnak a Boszporus egy hajóján az illatos fáklyák és tarka papirlámpások, s az egész hárem zeneszóval hajókáz le a Márványtengerig.

A két rab kezet fogott a Vértorony alján:

- Jó éjszakát Majlád István.

- Jó éjszakát Török Bálint.

*

Mert nincs ott egyéb öröm, csak a jó éjszaka. Az alvó rab hazaálmodja magát.

Azonban Török Bálint nem érzett semmi álmosságot. Ebéd után szokása ellenére lefeküdt, és aludt egyet, hát este nem volt álmos. Kitárta az ablakát és odaült.

Nézte a csillagos eget.

A Márványtenger sarkán a Jedikula alatt sétált a hajó. Az ég csillagos volt és holdvilágtalan. A csillagok szinte lobogva ragyogtak, s a tenger tükre második ragyogó ég. A lámpionokkal világló hajó ott sétált a magasság és mélység csillagai között. Két magas kőfal takarta el a rab szemei elől.

De behallatszott hozzá, hogyan szól a zene. Pengett a török cimbalom: a kánun, és csattogott a csincsa. Bármennyire is akarta hallgatni, gondolatai másfelé kószáltak.

Éjfél felé elcsöndesült a lármás zene. A nők maguk énekeltek. Váltakozó más és más hang, és más zeneszerszám.

De Török Bálint azokból se hallott sokat. Az eget nézte, amely már el volt boritva lassan vándorló sötét és rongyos felhőkkel. A rongyokon áttünedeztek a csillagok.

- Milyen más itt az ég is, - gondolta. Török ég, török sötétség.

Aztán, hogy hosszú szünet következett a hajón, folytatta a gondolatait:

- Még a csöndesség is más itten: török csöndesség.

Arra gondolt, hogy lefekszik, de olyan jól esett neki az az álmos zsibbadtság, hogy időt várt, mig a tagjai megmozdulnak. Azt várta, hogy az akarata nélkül mozduljon meg a teste, s úgy menjen pihenni.

Akkor az éji csendben hárfa szólalt meg ujból, s a lombokon át egyszercsak magyar akkordok szállottak szét a sötétlő török éjszakában:

Török Bálinton valami fájdalmas-édes borzongás ömlött végig a szivétől a sarkáig.

A hárfa elnémult egy percre. Aztán ujra felszálltak a remegő akkordok, és halk zokogásként emelkedtek föl az éjszaka sötétségében:

Török Bálint fölemelte fejét. Igy emel fejet olykor a ketrecben őrzött rab oroszlán a szél susogására, és néz elmeredő szemmel maga elé.

A hárfa akkordjai sóhajjá lágyultan enyésztek bele az éjjeli csöndességbe, aztán ujra összependültek a húrok, és egy vékonyka bús női hang dala hangzott föl tiszta magyar nyelven:

Ki a Tisza vizét itta...
Vágyik annak szive vissza...
Hej! Én is ittam... belőle...
Megfájdult a szivem tőle...

Török Bálintnak elállt a lélekzete. Emelt fővel, merő szemekkel nézett a hangok felé. Ősz fürtei szinte szerte borzolódtak, arca szinte megmárványosodott.

És amint a vén oroszlán igy megkövülve hallgatta a dalt, szeméből kigyöngyözött két könnycsepp, és lecsordult orcáján, szakállán. A tenyerébe hajtotta a fejét, s a két szeme patakja megáradt.

III.

Éjjel tizenkét óra tájban az inas zörgetett a Török urfiak ajtaján.

- Gergely úrfi!

- No mi kell? - kiáltott Gergely. Bejöhetsz.

Nem aludt még. Gyertyánál olvasta Horáciust.

A másik két ágyban is fölébredtek a Török-fiúk.

- A virrasztó küldött, - mondotta az inas. Egy úrféle áll a kapun.

- Hogy hivják?

- Valami Kecske vagy micsoda.

- Kecske? Ki a kutya lehet az a Kecske?

- Győrből jött, és ide akar szállani.

Gergely a Győr szó hallatára egyszerre kiugrott az ágyából.

Török Jancsi megszólalt a paplan alól:

- Ki az, te Gergely?

- Mekcsey! - kiáltotta vigan Gergely. Eresszétek be tüstént a vitéz urat!

Az inas elrobogott.

Gergely bakancsot rántott, és köpönyeget kapott a vállára. A két fiu is kiszállt az ágyából. (Jancsi tizenhat éves, Feri tizennégy már.) Kiváncsiak voltak a vendégre, akit csak nevéből ismertek.

- Rendeljetek bort, meg ennivalót! - szólt vissza nekik Gergely az ajtóból.

S lerohant.

Mikorra leért, Mekcsey már ott állt az udvaron; mellette lámpással a virrasztó meg a várnagy.

Az emeletről is levillant egy lámpásnak a fénye. Darabig ide-oda lengett az udvaron, aztán a jövevényen állt meg, aki éppen egy-egy tallérral búcsúzott a Dobó katonáitól.

- Csakhogy megérkeztem, - mondotta Gergelyt megölelve, - már majd elaludtam a lovamon.

- De Pista bátyám, mi van a fejeden?

- Turbán az irgalmát! Nem látod, hogy törökké lettem?

- Ne tréfálj bátyám! Véres az a kendő!

- No hát csak adj öcsém szobát, meg mosdótálat, aztán majd elmondom, hogy milyen az út Győrtől Debrecenig.

A lépcsőn egy asszonycseléd jelent meg, és kérdőn nézett a jövevényre.

Gergely nemet intett neki. A cseléd eltünt.

Gergely magyarázón fordult Mekcseyhez:

- Az asszonyunk nem alszik éjjel soha. Mindig az urát várja, vagy levelet az urától.

*

Egy heti seblázt hevert végig Mekcsey a kastélyban. Azon idő alatt mindig ott ültek mellette a Török-fiúk meg Gergely. Itatták a vitézt veres borral. És érdeklődéssel hallgatták az elbeszéléseit.

Az asszony is meg-meglátogatta. Mekcsey még azon betegen elmondta, hogy Gergelyért jött: viszi magával a király seregébe.

A fiúk megdöbbenve néztek Gergelyre, az asszony szemrehányó bús arccal.

- Hát el tudnál minket hagyni? Nem voltam én anyád helyett anyád? és a fiaim nem voltak-e testvéreid?

Gergely lecsüggedt fővel felelte:

- Már tizennyolc éves vagyok. Itt élősködjek-e, itt haszontalankodjak-e, mikor az országnak katona kell?

S korához képest valóban érett ifjunak látszott. Leányosan finom barna arcán már a szakál is pelyhezett. Csillogó fekete szeme csupa értelem és komolyság.

- Te kellesz éppen? - szólt Törökné. Nem várhatod-e meg az én fiaimat? Mindenki elfordul tőlünk, - bólogatott az asszony, előtolongó könnyeit törölve. Ahonnan az Isten elfordult, elfordulnak az emberek is.

Gergely letérdelt az asszony elé, és megcsókolta a kezét:

- Édes jó anyám, ha igy érti az én elmenetelemet, akkor nem lesz belőle semmi.

Tinódy is ott ült a szobában. Aznap érkezett meg Érsekujvárról. Hirt hallani jött az uráról, de persze a kérdezés belérekedt, mikor a kastélyt zászló nélkül, az asszonyt félgyászban találta.

Az ablaknál ült egy zöldre festett ládán, és kardlapra rajzolt.

Gergely szavára abbahagyta a munkát, s megszólalt:

- Nagyságos asszonyom, engedje meg, hogy belekottyanjak ebbe a beszédbe.

- Hát csak szóljon, Sebők.

- A madár mindig visszatér a fészkére, akárhova megyen is. Gergely is röpdösni akar egyet. Én is azt mondom, hogy jó lenne, ha forogna a világban. Mert tetszik látni, János urfi maholnap fölemberedik, aztán neki is jobb, ha tanult katona lesz mellette.

Nem volt semmi mosolyogni való ezeken a szavakon, de mégis mindnyájan mosolyogtak. Mert Sebők deák mindig tréfás, mikor nem énekel, s ha komolyan beszél, akkor is azt sejtik már, hogy vidámság lappang a szava alatt.

- Hát majd meggondoljuk, - szólt mosolyogva az asszony.

És a deák munkájára fordult a szeme:

- Hát megvan-e a vers?

- Meg bizony. Nem tudom, tetszik-e nagyságodnak?

Fölvette a kigyós kardot, és olvasta róla:

Aki bátor, az az erős,
Aki erős, könnyen is győz,
S aki győzve megy előre,
A Halál is megfut tőle!

- Ezt irja az én kardomra is, - szólt Török János.

- Nem, - felelte a fejét rázva Tinódy, - arra mást fogunk irni.

Mekcsey megszólalt az ágyban:

- A Dobó kardjára a király nevét is rá kellene irni. Valami olyanfélét, hogy: Istenért, hazáért, királyért.

- Az már avult mondás, - felelte Tinódy. Ki is múlik a divatból, mióta osztrák fején a korona. Ha ő ezt akarta volna iratni a kardjára, magával vitte volna és ráiratta volna ő maga.

- Van eszemben valami, - szólt Gergely a homlokára téve az ujját. Mikor gyerek voltam, hallottam egy mondását. Azt kellene rámetszeni.

- Mi az?

- *„Az a fő, hogy ne féljen az ember sohase”*.

- Ez jó, - biccentett rá Tinódy. De igy bizony mezitlábas a gondolat. Megálljatok csak...

Az állát a kezére támasztva nézett maga elé. A többiek hallgattak. Egy perc mulva felragyogott a szeme:

- *Ha félsz, nem élsz!*

- Helyes! - kiáltotta Gergely.

Tinódy beleütötte a ludtollat az ablak szélén álló fakalamárisba, és felrajzolta a kardigét.

Még egy kard volt ottan iratlan. A Dobóénak a párja. Azt Gergelynek adta Mekcsey.

- Hát erre mit irjunk? - kérdezte Tinódy. Jó lesz-e ez, hogy: *Bornemissza Gergely, szaporábban nyergelj!*

- Nem, - felelte Gergely a fejét rázva. Nekem nem kell vers, csak egy szó. Abban az egy szóban benne van minden vers és minden gondolat. Ezt irja rá Sebők bátyám: *A hazáért!*

*

Az ötödik napon betoppant Dobó. Örömmel fogadták. Mióta a ház ura rabul esett, évek óta akkor történt először, hogy felrakták az asztalra az arany és ezüst edényeket. A házat valami szokatlan derültség sugározta be.

Az asszony mégis a szokott gyászruhájában és ékszer nélkül jelent meg az asztalnál. A szokott helyére ült, az ajtóra néző helyre. Vele szemben is karos-szék és teriték. Dobó azt vélte eleinte, hogy a papé, aki késik valahol, aztán eszmélkedett rá, hogy a Török Bálint helye az. Mindig terítenek a ház gazdájának is, mindennap, reggel, délben, este.

Törökné érdeklődéssel hallgatta a hireket, amiket Dobó Bécsből és az országban élő urakról tudott.

Abban az időben nem voltak hirlapok, csak levelek utján meg egy-egy vendégtől lehetett megtudni, mi történik a világban? s hogy az úri családok fáján melyik ág törött le, melyik hajtott bimbót?

Csak egy ember neve nem fordult elő sokáig a beszélgetésben: a ház uráé. Nem lehetett az örökké vérző sebhez nyulni, mig maga az asszony nem kezdte meg.

S mikor a cselédek kitakarodtak az ebédlőből, meg is kezdte:

- Hát az én szerelmes uramról hallott-e valamit kegyelmed?

Oh, hogy elnedvesedett a szeme! Oh, milyen felleg ereszkedett ettől a kérdéstől a szobára!

Dobó a fejét rázta:

- Mig ez a szultán meg nem hal, aligha szabadul ő haza.

Nyers őszinteséggel volt ez kimondva, de abban az időben úgy mondták ki az emberek a gondolatukat, ahogy a fejökben megszületett.

Az asszony feje lekókadt. Dobó boszusan csapott az asztalra:

- Dehát meddig akar élni? Az ilyen tirannusok nem szoktak tisztes vénségben kimulni!

És vigasztalón folytatta:

- Ha valami basát rabul lehetne ejteni, kicserélnék érte.

Az asszony szomorún ingatta a fejét:

- Nem hiszem Dobó. Az én uramat nem kincstári szerzeményképpen tartják vasban, hanem mint az oroszlánt szokták: mert félnek tőle. Igértem én már érte mindent, - folytatta búsan, - azt mondtam: vegyék el minden jószágunkat; vegyék el minden arany és ezüst marhánkat. A basák zsebreteszik, ami pénzt küldök, a szultán meg nem is felel nekik.

- Vagy hogy elő se mernek vele hozakodni.

- Nem lehetne onnan valahogy másképpen kiszabadulni? - kérdezte Mekcsey.

Dobó felelt rá:

- A Héttoronyból? Sohse hallottál a Héttoronyról öcsém?

- Hallottam biz én. De azt is hallottam, hogy semmi se lehetetlen, ha az ember nagyon akarja.

- Édes Mekcsey öcsém, - szólt az asszony, - gondolhatja-e, hogy az én uram, meg az ő árván maradt családja nem akarja nagyon? Nem jártam-e érte a királyasszonynál, a barátnál, a budai basánál? Nem csúsztam-e föl térden még Ferdinánd királyhoz is? Meg se mertem irni ezt az én boldogtalan uramnak.

S hogy erre az asszony könnyekre fakadt, bús hallgatással néztek reá.

Azonban az asszony letörülte a könnyeit és Tinódyhoz fordult:

- Sebők deák, - mondotta mosolyt erőltetve az arcára, - könnyekkel vendégeljük-e a házunk barátait? Nosza vegye elő a lantot, és amiket az uram szeretett hallani, - szólt, új könnyeket törülve le a szeméről, - csak azokat, Sebők deák. Behunyjuk a szemünket, mig kegyelmed énekel, és azt képzeljük: ő is közöttünk ül.

Három év óta nem pendült meg a házban a Sebők deák lantja. A fiúk már előre megvidámultak az engedelemtől.

Sebők deák kiment a szobájába, és elővette a gitárforma hangszert.

A Judit asszony históriáját mondta el csöndes elbeszélő hangon, miközben ujjaival a dallamot verte hozzá.

Ez jó vigasztalás volt. Holofernesben mindenki a szultánt értette. De haj, hol van Judit asszony, aki elpusztitaná őt a földszinéről!

Azonban mikor Tinódy az ének közepére ért, egyszercsak megváltozott a dallam az ujjai alatt, s mélyen búgó lágy hangon más énekbe fogott:

Sirva veszékel most szegény Magyarország,
Mert tőle távozék hangosság, vigasság.
Belőle kikele sok fényes gazdaság,
És fogságba esék sok fényes uraság.

Az asztalnál ülőkön fájdalmas borzongás futott végig.

Dobónak is kicsordult a könny a szeméből.

- Folytathatom-e? - kérdezte esdő hangon Tinódy.

Az asszony a fejével beleegyezőn intett.

Tinódy aztán elénekelte hogyan ejtette hálóba Bálint urat a török, hogyan vitte rabláncon magával először Nándorfehérvárra, azután Konstantinápolyba.

A hangja fájdalmas suttogássá változott, mikor az ének végére ért:

Fohászkodik mostan sok gyakor sirással
Asszony-feleségöd az két szép fiaddal,
Mert ők élnek mostan az nagy árvasággal,
Sok szomorúsággal, gyámoltalansággal.
Örömök sehol sincs te jó szolgáidnak,
Kik szivvel szeretnek, gyakran fohászkodnak,
Egynehány közülök tétova bujdosnak,
Ha megszabadulnál, mégis sokan várnak.

Itt már maga a lantos is elfulladt a sirásban. Mert hiszen ő volt az a tétova bujdosó szolga, aki legjobban siratta az urát.

A két gyermek az anyjára borulva zokogott, s az anya mind a kettőt átölelte.

Egynéhány perc telt igy el a szomoru házban, aztán Dobó szólalt meg tompa keserű hangon:

- Mért nem vagyok én szabad ember! Ha egy esztendőmbe kerülne is, lemennék oda abba a városba, legalább megnézném, hogy csakugyan olyan erős-e az a börtön?

Mekcsey fölugrott a helyéről:

- Én szabad ember vagyok! És esküszöm a Mindenhatóra, hogy lemegyek! Le én! És, ha lehet, az életem árán is kiszabaditom Török Bálintot!

Gergely is fölugrott:

- Veled megyek! Veled tartok minden veszedelmen át az én uramért, atyámért!

- Anyám, - szólt megrázkódva az ifju Török János, - itthon maradjak-e, mikor van ember, aki az apám szabaditására indul?

- Őrültség! - rebegte az özvegy.

- Ha őrültség, ha nem őrültség! - felelte Mekcsey nekitüzesedten, - én amit mondtam, megteszem.

- Én is veled megyek, - szólt röviden Tinódy. A karom béna, de talán az eszemmel használhatok.

- Mit akartok, - beszélt újból az özvegy. Amit két király meg egy királyi gazdagság nem tudott megtenni, ti megtehetitek-e?

- Jól beszél asszonyunk őnagysága, - szólt Dobó a nyugodtságát visszanyerve. Se pénz, se mesterkedés nem használ, csak egyedül a szultán jóakarata oldhatja meg a bilincset.

- De ha az a jóakarat sohase jön meg? - pattant vissza Mekcsey.

*

Másnap reggel Dobó tovább ment. Nem marasztották. Tudták, hogy rövidre van szabva minden ideje. Mekcsey még ott-maradt.

Behivta Gergelyt a szobájába:

- Megvártam, hogy alszunk egyet a tegnap-esti beszélgetésünkre. Nem magamért, mert én akármennyit alszom is arra, amit gondoltam, én lemegyek arra a török földre.

- Én meg veled tartok, - felelte Gergely határozottan.

- Elvégre is itthon most nincs háboru. Aztán ki tudja, nem találunk-e valami egérlyukat?

- Ha kudarcot vallunk is, nem lesz okunk szégyelleni.

- Tinódyt elvigyük?

- Ahogy gondolod.

- Hát Jancsit?

- Nem ereszti azt el az asszonyunk.

- Hát akkor ketten megyünk. Tinódyt hagyjuk itthon. Az öreg nem birja a kardot, sem a lovaglást.

- Ahogy gondolod.

- Meg aztán mink a fejünkkel játszunk. Az öreget kár lenne a halál útjára vinni. Ő a legtöbbet érő emberek közül való most az országban. Az Isten is azt akarja, hogy ide-oda kóboroljon, és éleszsze a szivek kialvó tüzét. Ez az ember a nemzet lelkéből kizengő fájdalom.

Az ajtót Török Jancsi nyitotta rájok. Lovagló ostor volt a kezében, és szarvasbőr salavári sárgállott rajta. A fején széles karimáju debreceni posztósüveg. A lábán sárga csizma.

Mekcsey mintha valami elbeszélést folytatna, csak éppen rápillantott Jancsira, aztán nevetve szólott:

- Az ám: a vörös nyúl házasodik!

És Jancsinak magyarázta:

- Nem ismered, akiről beszélünk, de talán Gergely már emlegette.

- Kit? - kérdezte Jancsi érdeklődés nélkül való hangon.

- Fürjes Ádámot.

- És kit vesz el? - kérdezte Gergely mosolyogva.

- Egy fakezü vén embernek a leányát.

Gergely arcából egyszerre elszállott minden pirosság.

- Cecey Évát? - kérdezte csaknem kiáltva.

- Azt, azt. Ismered talán?

Gergely elkövült arccal nézett Mekcseyre.

- Ne komédiázzatok tovább, - szólalt meg Jancsi a lábaszárára csapva az ostorral. Nem erről beszéltetek ti mostan. Azt gondoljátok gyerek vagyok? Nem vagyok gyerek többé. Ezen az éjszakán nem aludtam. Van olyan gyümölcs, amelyik egy éjjel érik meg. Én az éjjel férfiúvá érlelődtem.

- Hát elbocsát édesanyád? - kérdezte Mekcsey.

- Nem szóltam neki, de az mindegy. Hunyadon igazitani valók vannak a várban. Azt mondom, hogy bizza énrám.

Mekcsey vállat vont:

- Esszerint indulunk.

- Akár még ma. Én arra öltöztem.

- Megálljatok, - szólt Gergely még mindig halaványan. Te valamit emlitettél az imént Pista. Igaz-e az, vagy csak úgy vaktában koholtad?

- Amit Fürjesről mondtam?

- Az.

- Igaz. Maga az anyja dicsekedett vele, hogy a királyné hadnagyához adja feleségül.

Gergely halványsága vörösre változott. Az erek duzzadoztak a homlokán.

- Mi lelt? - kérdezte Jancsi. Ismered talán?

Gergely a szinéből kikelten járt föl és alá a szobában.

- Hogyne ismerném, hiszen ő az én Évám!

- A te Évádat veszik el? - kérdezte bámulva Jancsi.

- Azt. De én nem hiszem.

És dühösen, szinte toporzékolva kiáltotta:

- Megölöm a bitangot!

Mekcsey a saját nyugalmával akarta csillapitani:

- Megölöd. De hátha az a leány szereti?

- Nem szereti!

- Gondolod, hogy kényszeritik?

- Bizonyosan!

- És te szereted?

- Kisgyerek-korom óta.

- Akkor, - mondta Mekcsey, - valamit kell tennünk.

És felkönyökölve folytatta:

- De ha teszünk is valamit, te nem veheted el. És hátha mégis összebarátkoztak?

- Hogy gondolsz ilyet! - felelte Gergely.

Mekcsey vállat vont.

- Leveleztetek?

- Hogy leveleztünk volna! Van énnekem szolgám, hogy ide-oda járassam?

Mekcsey megint vállat vont.

A tornácon szapora kopogás hallatszott.

Török Jancsi az ajtóhoz ugrott, és megforditotta benne halkan a kulcsot.

A következő percben csattant a kilincs.

Jancsi csendet intett.

Mert az öccse volt a kopogó. Nem akarta, hogy tudjon valamit a vállalkozásról.

IV.

Izabella királyné Gyalun telelt, s még a tavasz is ott érte.

A két ifju: Gergely és Mekcsey harmadnapra Gyaluban volt. Török Jancsi nem kisérte el őket, nehogy az anyja megsejtse az összebeszélést.

Törökné mindössze annyit tudott, hogy Gergely elment Mekcseyvel a Ferdinánd hadába, és hogy a nyarat a katonák közt tölti, Demeterkor pedig visszatér.

Azonban az ifjak szándéka akkor már meg volt szőve. Abban állapodtak meg, hogy Gergely megtudja: szereti-e a leány vagy nem? Ha szereti, Gergely nem tehet egyebet, csak azt, hogy búcsut mond az álmainak. Ha pedig nem szereti, akkor Gergely, mintha ott se járt volna, eltünik, Mekcsey pedig csúffá teszi Fürjest, úgy hogy ne legyen Erdélyben leány, aki kedvet kapjon arra, hogy hozzámenjen feleségül.

Ha aztán Gyaluban végeztek, a három ifju Hunyadon találkozik, s indulnak Konstantinápolyba.

A határig lóháton mennek. Jancsi magánál tartja azt a pénzt, amit a vár tatarozására szántak, s még azonfölül is amennyit lehet, hogy ha kell, pénzzel is dolgozhassanak. Azután a határról vagy derviseknek, vagy kereskedőknek, vagy koldusoknak öltözve gyalog utaznak tovább, hogy a rablók és a kóbor török katonai csapatok figyelme mellett elcsuszhassanak. Akár sikerül a Bálint úr kiszabadítása, akár nem, két hónap alatt megfordulnak, de talán előbb is, és Törökné nem fog nyugtalankodni a fia miatt.

*

A két ifjú este érkezett Gyaluba. Egy szolga kisérte őket, akit Mekcsey Debrecenben fogadott fel. Mátyásnak hívták a legényt. Csikós volt azelőtt a Hortobágyon.

Hát az ment utánok azon a kis deres török lovon, amelyet Mekcsey megtartott az öt közül.

Mingyárt az első háznál megszólitottak egy parasztot, hogy adna-e szállást?

A paraszt, nagysüvegü oláh volt, de valamicskét értett magyarul. Csodálkozva rázta a fejét, és a fejével együtt nagy fekete süvegét:

- Nem a lakadalomra jöttetek-e, hogy hozzám akartok szállni?

- De éppen arra jöttünk.

- Hát ha arra jöttetek, miért nem szálltok a kastélyba?

A két ifjú összenézett.

- Én, - mondotta Gergely, - nem szállok oda, mert megbetegedtem az úton.

S valóban halaványvolt, mint aki beteg.

- Csak a társam száll oda, - folytatta. És ha az első szobád üres, megfizetem.

A fizetés szóra megszünt az oláhban a csodálkozás: készséggel tárta fel a kapuját a lovasoknak.

- Hát nem késtünk el a lakadalomból? - kérdezte Mekcsey.

- Hogy késtetek volna el szép úrfiak, - felelte az oláh. Avagy nem tudjátok-e, hogy holnapután lesz az esküvő?

Mikor a két ifjú magára maradt a szobában, Gergely elcsüggedten nézett Mekcseyre:

- Későn jöttünk.

- Magam is azt gondolom.

Gergely leült egy rossz szalmaszékre, és tanácstalanul nézett maga elé.

Mekcsey az ablakhoz állott, és a zöldülni kezdő orgonabokrokra bámult.

- Azt tartom, legjobb lesz, ha visszatérünk, - szólt végre megfordulva. Egy álommal kevesebb, egy tapasztalással több.

Gergely fölkelt.

- Nem, - mondotta komoran. Az én üdvösségemet nem vetem ilyen könnyen a hátam mögé. Egy nap nagy idő. Arra gondoltam, hogy én itt maradok, te pedig fölmégy a kastélyba és bevegyülsz a vendégek közé.

- És ha kérdeznek?

- Nem hivott-e meg Cecey? A fő az, hogy a leánynyal találkozzál, és megtudd, hogy a szive szerint választotta-e Fürjest? De ez lehetetlen! lehetetlen! lehetetlen!

- Hát jó. Fölmegyek a kastélyba, és beszállok a Matyival együtt, ha ugyan elfogadnak.

- Megmondod, hogy Cecey hítt. Az öregnek elvégre az életét mentetted meg.

- Az bizonyos. Magam is azt gondolom, hogy akármilyen orcával fogad is, a vége az lesz, hogy beszállok a kastélyba, és szólok a leánynyal. Ha lehet még ma, ha nem lehet, akkor holnap. De nem jöhetnél-e velem valamiképpen? Talán mintha inasom volnál?

- Nem. Ha a leány azt mondja, hogy erőltették, akkor jobb, ha nem tudják, hogy itt vagyok.

- Akkor én Fürjest megpofozom!

- Addig ne cselekedj semmit, mig a leánynyal nem beszéltél. Akkor jer vissza azonnal, és majd meglátjuk...

Az oláh asszony puha ágyat vetett Gergelynek, és orvossággal, vizes kendővel kinálta. Hanem biz a beteg se le nem feküdt, se virágfőzetet nem ivott, se kendőt nem tett a fejére. Csak föl és alá toppogott a szobában, és nagyokat ütött az öklével a levegőbe.

Mekcsey reggel visszatért. Gergelyt az asztalnál találta. A mécses égett előtte, s őmaga a két karjára borultan szendergett.

- Miért nem feküdtél le?

- Az hittem, nem fogok aludni.

- Hát a leánynyal beszéltem. Jól sejtetted, hogy nem a szive szerint megy Fürjeshez.

Gergely megrázkódott, mintha vizzel öntötték volna végig. A szemébe visszatért az élet tüze.

- Mondtad, hogy itt vagyok?

- Mondtam. Hozzád akart rohanni, de én tartottam vissza.

- Minek tartottad vissza? - pattant fel Gergely.

- Nono. Bizony még nekem ugrasz szép köszönetképpen.

- Ne haragudj. Nekem parázs ég a lábam alatt.

- Hát azért nem eresztettem hozzád, mert utána zúdult volna az egész udvar. Őneki szégyene kelt volna, minekünk meg bajunk.

- Hát mit mondtál neki?

- Azt, hogy én megcsúfolom Fürjest, ő meg adja vissza a gyürüt.

- Mit felelt? - kérdezte égő szemmel Gergely.

- Azt, hogy őt a királyné kivánsága tette menyasszonynyá, és hogy nem tud szabadulni, mert a szülői is erőltetik. Szóval ez a vén királyné itt a nagy téli unalmában házasitásokkal mulatozik. Fürjes persze kap a lányon. A lány meg, hogy kedvében járjon a királynénak, tányérra teszi a szívét, és szép szüzi alázatossággal odanyujtja neki.

- De minek nyujtja neki! Oh mégis elfelejtett! Elfelejtett.

- Dehogy felejtett. Én mondtam rosszul. Tudom is én hogyan volt!

- Hát mit mondott? Mondta határozottan, hogy nem szereti Fürjest?

- Mondta.

- És velem akar beszélni.

- Veled. Azt mondtam neki, hogy ma este odaviszlek.

Gergely föl-alá kerengett a szobában, aztán megint csüggedten roskadt a rossz szalmaszékre.

- Mi haszna ha ki is vetjük a nyeregből Fürjest? Akkor sem adnák nekem, ha elvehetném. Ki vagyok én? Senki. Sem apám, sem anyám, sem egy kis házikóm. Törökék igaz, hogy úgy neveltek, mintha saját fiok volnék, de annyira sohase voltam fiok, hogy ekkora kérésre mertem volna nyitni a számat. És éppen most, mikor az ő fészkük is el van dúlva!

Mekcsey összefont karral állt az ablaknál, és nyugodtan nézett Gergelyre.

- Nem tudom mit beszélsz, de látom, hogy meg vagy zavarodva. Elvégre, ha a leányt el akarod venni, nem kell oda sem apa, sem anya, csak egy kis hajlék. Ha éppen akarod, van nekem egy kis viskóm Zemplénben. Üresen áll. Lakhatod akár tiz esztendeig.

- A házba kemence is kell, a kemencébe kenyér!

- Nem vagy-e tudós? Többet tudsz, mint akármelyik pap. Manapság keresve keresik a jó iródeákot.

Gergely ujra éledt.

- Mondasz valamit!

- A fő most az, hogy Éva ne menjen férjhez. Te a táborba jösz velem, és nem telik bele egy év, lesz annyi fizetésed, hogy eltarthatod őt.

Gergely kapkodta magára a köpönyegét, kardját, süvegét.

- Megyek, - mondotta, - apjához, anyjához! Megmondom nekik, hogy várjanak.

Mekcsey visszanyomta a szalmaszékre.

- Mégy ám a tüzes pokolba! Bezárnának valami dutyiba, mig az esküvő el nem múlik. Még az orrod hegyét se lássák, azt mondom!

A ház előtt lovasok robogtak el. Érkeztek már a vendégek Kolozsvárról.

*

Mikor a völgyre leszállt az esti sötétség, Gergely is fölment Mekcseyvel a kastélyba.

Nem kérdezte senki, hogy kicsoda. A kastély rajzott a vendégtől. Az ablakok világosak voltak. Az udvaron fáklyák égtek, a folyosókon viaszgyertyák. Sötétnek csak az éj volt sötét.

A folyosón is jöttek, mentek, nyüzsögtek az emberek. Gergely szíve elszorult: ennyi ember között hogyan beszélhet Évával?

- Gyerünk a konyhaudvarra, - szólt halkan Mekcsey.

A kastélynak a hátulsó részére kerültek. Ott még nagyobb volt a világosság: öles vasnyárson ökröt forgattak a bőrkötényes konyhaszolgák, s bent a konyhán sürgött-forgott a sok fehérruhás szakácsnép.

- Várj itt, - mondotta Mekcsey. Én be fogok tévedni az asszonyok folyosójára, és megtudom Évától, hogy hol találkozhattok?

Gergely abba a csoportba vegyült, amelyik az ökörsütést nézte. Többnyire kocsisnép volt biz az, de ott lebzselt köztük egynéhány apród is.

A kíváncsiság vitte oda őket. A királyi konyháról nagyokat álmodik a nép, de a vidéki urak maguk is szivesen hallgatják, hogy mi hogyan készül az ország legnagyobb konyháján?

Gyalun a kastély és a kert között állt a konyhaépület, s az ősz konyhamester rendeleteire tizenegy szakács, és húsz szakácsinas forgolódott benne. Csak asszony nem volt ott egyse.

A konyha udvarán egy nagy hizott ökör forgott a nyárson, s jóizü illattal árasztotta el a levegőt.

A sütőmester csupán a botja intésével jelezte, hogy hol kell igazitani a tüzön, hogy egyenletes maradjon a melegség.

A pokoli tüzben és hőségben mozsarak csengettek, apritó kések kattogtak, húsverő buzogányok duhogtak, közben kásarotyogás és pecsenyesistergés, füst, gőz és ételillatok.

Egy nyúlánk apród kiabálva magyarázott a többinek:

- Én itt voltam elejétől, de még az ökröt sem úgy sütik itten, mint máshol.

A tűz forró lehelete elárasztotta a kis udvart és megpirositotta az arcokat. Gergely is csakhamar kipirultan állt a többi között, és szórakozottan hallgatta az apród elbeszélését:

- Itt ám, - folytatta a fiu, - egy egész borjut varrtak az ökörbe, a borjuba hizott kanpulykát, a pulykába fogolymadarat tettek.

- Hát a fogolyba? - kérdezte egy sárgaruhás bamba kis apród.

- Abba, - felelte komolyan az előadó, - gúnártojást. A legfiatalabb apródnak kell azt megennie.

Kacagtak. A kis apród szégyenkezve vonult hátrább, s ott is hagyta őket.

Félóra mulva csakugyan neki állt a sütőmester: kibontotta az ökröt, és kivett belőle egy félig megsült pulykát.

Majoranna-illat áradt a nézők orra alá, s étvágyra gerjesztette a nem éheseket is.

Még nem sült meg. Visszatolták a parazsat az ökör alá, és tovább forgatták.

A konyháról hangzó mozsárcsengés, csattogás-kattogás, reszelés, husdögönyözés megakasztotta a beszélgetés folytatását.

De Gergely nem is volt rá kíváncsi. Az urának nagyobb konyhája volt valamikor, s az ilyen ökörsütések gyakrabban történtek Bálint úr váraiban, mint az erdélyi királyasszonynál.

A konyhából egy hajdu friss meleg cipót emelt ki. Az apródok elkapták tőle, és darabokra tépték. A nyulánk ifjú, aki az imént magyarázott, Gergelynek is nyujtott egy darabot. Gergely elfogadta. Éhes volt.

A sütőmester látva az apródok falatozását, megállitotta a nyársat, és végighuzta az acélt az övén lógó láncos késen. Lekanyaritotta nekik az ökörnek a két fülét.

Az apródok nagy vivátozással köszönték meg.

Gergely jó étvágygyal evett. Oláhéknál bizony nem kapott délre egyebet, csak puliszkát.

Egy kupa bort is keritettek az apródok. Gergely is ivott. Aztán kezet nyujtott az apródnak, aki ismeretlenül megvendégelte.

- Bornemissza Gergely vagyok, - mondotta a bajuszkáját megtörülve.

A másik is mondott valami nevet, de egyik sem értette a másikét. Ekközben a kupa visszatért. Gergely szomjas volt még. Jót huzott belőle.

Mikor leveszi a kupát a szájáról, Mekcseyt látja maga előtt.

- Jer velem, - mondotta Mekcsey a fejének egy intésével.

Lementek a kertbe. Homály volt ott a fák és bokrok között. Az udvari zajgás kevéssé hallatszott oda.

Mekcsey megállt egy bodzafa alatt.

- Hát beszéltem a lánynyal. A szeme ki van sirva. Könyörgött anyjának, apjának, hogy ne adják férjhez, hanem majd tehozzád. Azok persze el vannak vakulva a fénytől, a királyné jóságától meg a barát bőkezüségétől. Azzal vigasztalták a leányukat, hogy ők se szerelemből kerültek együvé, mégis megszokták egymást.

Gergely elszorult lélekzettel hallgatott.

- Hát ezért sirt a leány, - folytatta Mekcsey. Hogy csak téged szeret, az már bizonyos.

- És Fürjeshez megyen!

- De nem megyen bizony. Azt mondja, hogy szólni akar veled, és szól majd a királynénak is.

- Miért nem szólt neki előbb!?

- Nem kérdezték. Az ilyen királynéféle szokva van ahhoz, hogy amit ő jónak vél, arra senki nemet nem mond. Meg aztán te a füledet se billegetted feléje. Azt se tudta, élsz-e, vagy meghaltál?

- És ha a királyné nem enged?

- Akkor holnap az oltárnál mond nemet. Mindenre nemet mond. Szép zavarodás lesz. De mindegy: akkor legalább megharagszik rá a királyné, és haza kerül Budára. Te pedig idővel elveszed.

- Csakhogy akkor meg éppen nem adják hozzám.

- Dehogynem. De most ne erről beszéljünk, ami négy esztendő mulva lesz. A leány, ha előbb nem, éjfélkor ide jön. Valami ház van itten, üvegház. Azt mondta, hogy abban várd meg. Addig nem fekszik le, mig veled nem beszélt.

A kertben csakhamar rátaláltak az üvegházra. Lámpás égett benne. Három kertész saláták és póré hagymák szedésén hajladozott.

Köszöntek nekik, de azok annyira siettek, hogy nem lehetett velök szóba állani.

- Hát Gergely, - mondotta Mekcsey, - én itt hagylak. Mondd, hogy megbetegedtél, vagy szinlelj részegséget. Feküdj be valahová, és várd meg a menyasszonyt. Talán én is vele jövök.

S elment.

Gergely valóban úgy érezte, mintha részeg volna. A bor szállott-e a fejébe? vagy az indulat? Forróságot érzett szivében, fejében egyaránt, valami dühös forróságot, amely a kezet ökölbe szoritja.

Végigment az üvegházban a citromfák, muzák, kaktuszok és fügefák között. Nyugtalanul és egyre sebesebben járt föl és alá. Egyszercsak kilódult az üvegházból. A süvegét a szemére vonta, kezét a kardjára szoritotta, és ment, rohant fel a kastélyba.

- Az örömszülék szobája melyik? - kérdezte a folyosókon.

Az inasok eligazitották.

Fehérajtós szoba volt az. Rajta mint minden ajtón fekete táblácska, és azon a vendég neve krétairással.

Gergely bekopogott.

A fakezü öreg az asztal előtt ült ingujjban. A felesége éppen rozmarin olajat dörzsölt az ura ősz hajára.

Gergely nem csókolt nekik kezet, csak éppen meghajolt, és állta a két öreg ráfagyott tekintetét.

- Uram-apám, - kezdte Gergely.

Aztán, hogy az *apám* szót nem érezte alkalmasnak, újra kezdte:

- Tisztelt uram. Ne boszankodjon, hogy itt vagyok. Nem a lakodalomra jöttem, és nem is fog belém botlani senki. Még csak azért se jöttem, hogy emlékeztessem kegyelmeteket egy régi igéretükre, mikor a kis Évát a törököktől megszabaditottam.

- Mit akarsz! - hörkent rá az öreg Cecey.

- Csak azt akarom megkérdezni, - felelte Gergely rendületlenül, - tudják-e, hogy Vica nem szereti a vőlegényét?

- Mi közöd benne! - fortyant rá az öreg. Mit harsogsz itt nekem! Takarodj innen!

Gergely összefonta a karját:

- Boldogtalanná akarják-e tenni a tulajdon édes leányukat?

- Hogy mersz bennünket kérdőre vonni te! Te cenk! Jobbágy kutya! - kiáltott az öreg a szinéből kikelve.

És az asztalon heverő fakezet ragadta fel, hogy Gergelyhez vágja.

Az asszony azonban lefogta az öreget, és Gergelyhez fordult:

- Eredj fiam innen! Ne rontsd meg a lányunk szerencséjét! Tik gyerekészszel azt gondoljátok, hogy szeretitek egymást, de látod az a fiatal ember már hadnagy...

- Én is az leszek!

- Az már nem *lesz*, hanem most az. A királyné akarja ezt a házasságot. Eredj innen az isten szerelmére kérlek!

- Fürjes csak gyáva tányérnyaló! Vica engem szeret. Vica csak velem lehet boldog! Ne törjék össze a szívét! Várjanak rám, mig elvehetem. Esküszöm, hogy érdemes ember lesz belőlem!

És könny csillogott a szemében. Letérdelt eléjök.

Az öreg bőszülten orditott rá:

- Takarodj, mig ki nem rúglak!

Gergely fölkelt. Megrázta a fejét, mint aki rossz álomból ébred.

- Cecey uram, - szólott megkeményülten, komoran. E pillanattól fogva nem ismerem kegyelmedet. Csak annyit fogok tudni, hogy azok az aranyok, amiken az anyám vére van, kegyelmednél vannak.

- Háromszáz tizenöt, - rikácsolta az öreg. - Fizesd meg neki asszony. Ha semmise marad is, fizesd meg!

Ezt mondva a derekához kapott. Előrántott onnan egy keskeny bőrövet, és kiöntötte az aranyakat Gergely elé.

Az asszony kiolvasta az asztalra a Gergely örökségét, jobban mondva: hadi szerzeményét. Gergely berakta a zsebeibe.

Pillanatig még állt. Azon gondolkozott tán, hogy van-e valami köszönni valója? Hogy a pénzét őrizték? Nem neki őrizték, hanem a saját leányuknak.

Szótlanul meghajolt és ott-hagyta őket.

*

Sápadtan kószált végig a folyósón. Imitt-amott egy diszes öltözetü úrba ütközött, majd a falhoz állott, hogy egy másodmagával közeledő kövér úrnak útat engedjen.

A szeme ekközben az átellenes ajtóra esett, s azon a Mekcsey nevét olvasta.

Benyitott. A szobában nem volt senki. Az asztalon gyertya égett.

Gergely rávetette magát az ágyra és sirt. Miért sirt? Maga se tudta. A zsebe tele volt pénzzel. Urrá és független emberré lett abban az órában. És ő mégis árvaságot és elhagyottságot érzett. Mennyi sértést, mennyi megvetést kellett eltűrnie!

- Te pogány vén ember, fából van neked a szived is!

A kastély falait kürthang rázta meg. Jel volt az arra, hogy gyülekezzenek a vendégek a vacsorára.

A folyosón mindenfelé nyiladoztak az ajtók, s egyik-másik be is csapódott. A folyosó márvány-kockáin sok csizma kopogott végig.

Aztán szünet következett, s a szünetben benyilott a szobának az ajtaja.

- Mekcsey, - szólt halkan egy női hang.

Gergely fölugrott.

Éva állt előtte rózsaszinü selyemruhában.

Egy kis megdöbbenés, egy halk sikoltás, aztán a két fiatal egymás karjaiba omlott.

- Évicám! Évicám!

- Gergely!

- Eljösz-e velem Éva?

- Veled megyek Gergely!

*

Körülbelül hetvenen ültek a vacsoraasztalnál. Több mint fele udvari nép. A másik rész a vőlegénynek meghivott rokonai.

A királyné a fiával együtt az asztalfőn. Mind a ketten zöld bársonyban. Mögöttük egy komor méltóságos szakálú fegyvertartó, akinek a karján fejedelmi buzogány pihent. A királyné balján Fráter György, a kis király mellett a menyasszony s ammellett az örömanya.

A menyasszonynyal szemben ült a vőlegény.

A vacsora csöndesen kezdődött. Az emberek csak itt-ott suttogva beszéltek. A harmadik fogás után felkelt György barát, és köszöntőt mondott az új jegyes-párra. A köszöntőben a királynét szerencsecsillagnak nevezte, a menyasszonyt liliomnak, a vőlegényt a szerencse kedveltjének. Ide is, oda is vetett egy virágot, egy cukrocskát a szavában, s még akik ellenségei voltak is, szivesen hallgatták.

Akkor már, hogy a java borok kerültek az asztalra, megindult a beszélgetés. Persze csak halkan beszélgettek, és kiki a maga szomszédjával.

- Miért nevezik ezt sirató estének? - kérdezte az egyik.

- A menyasszony siratja a leányságát.

- De hiszen nem sír. Olyan jókedvű, mintha örülne, hogy vége a leányságának.

- Csodálom, hogy elereszti a királyné.

- Nem ereszti el. Csakhogy eddig palotás leány volt, ezután meg palotás asszony lesz.

Vacsora után egy új énekest mutattak be a társaságnak. Valahonnan Olaszországból jött, s a királynénak már bemutatta a művészetét.

Mig énekelt, a menyasszony odaszólt halkan, álmodozó arczczal az édesanyjának:

- Anyám, mi lenne, ha én ma meghalnék!

Az asszony megdöbbenve pillantott a leányára, de hogy a leány elmosolyodott, csak feddéssel válaszolt:

- Hogyan beszélhetsz ilyent leányom!

- De mégis...

- Ugyan, ugyan.

- Megsiratna?

- Utánad halnék apáddal együtt.

- De ha én egy hónap mulva feltámadnék, vagy talán kettő mulva, és betoppannék a budai házunkba?

Az asszony bámulva nézett a leányára.

Éva mosolyogva folytatta:

- Hát lássa, akkor megbánnák a földben, hogy úgy siettek az utánam-halással.

S fölkelt. A királyné mögé került. A füléhez hajolt és valamit sugdosott belé.

A királyné elmosolyodott. Bólintott.

A leány kisietett a szobából.

Mindnyájan az énekesre figyeltek, csak az anya látta a leánya távozását, és egyre nyugtalanabban forgatta elméjében a leánya szavait.

*

Mikor az énekes végzett, az ajtónálló bekiáltotta:

- Új énekes! Névtelen!

Minden szem az ajtóra fordult, de csak egy karcsu tizenöt éves forma fiut láttak. Cseresznyeszinű atlasz ruhába volt öltözve; köntöse félcombig ért. A derekán kis aranyozott kard. A fejét lehajtva jött. Hosszú haja elfödte az arcát. A királyné előtt térdet hajtott.

Aztán fölemelkedett s megrázta a haját, hogy az arca kitessék.

A vendégek kiáltottak meglepődésökben, mert az énekes maga a menyasszony volt.

A királyné egy apródja hárfát vitt utána, s a terem közepén átnyujtotta neki. A menyasszony gyakorlott kézzel pengette végig.

S énekelt.

A királyné iránt való figyelemből lengyel dalon kezdte, amit magától a királynétól tanult. Csodás ezüsthang. Még a lélekzet is elállt a hallgatókban.

Fölváltva énekelt azután magyar dalt, oláh kesergőt, olasz, francia, horvát és szerb dalokat.

A vendégek minden dal után lelkesülten tapsoltak.

- Nagy ördög ez! - szólalt meg a Mekcsey szomszédja, egy udvari méltóság. Meglásd öcsém, még táncolni is fog.

- És mindig ilyen víg? - kérdezte Mekcsey.

- Mindig. A királyné régen halálra búslakodik, ha ez a lány nincs mellette.

- Jól jár vele az a... Fürjes.

Azt akarta mondani: veres.

A beszélő vállat vont:

- Anyámasszony ember. Meglásd, hogy ez megy helyette még a hadba is. Mert ez még hadakozni is jobban tud.

- Fegyvert is forgat?

- Micsoda? Olasz vivókat győzött le a nyáron. Aztán hogy lő, hogy lovagol! Hét férfi kitelnék ebből, s még mindig maradna benne egy tüzes ördög.

Az igy megdicsért menyasszony ismét magyar nótába kezdett, amelynek ez volt mindig a cifrája:

Erigy legény szaporán
Daruszőrű paripán
Kedvesedhez!

A vendégek ismerték ezt a dalt, de a várt cifrát igy hallották a menyasszonytól:

Erigy legény szaporán
Daruszőrű paripán
Gergelyedhez!

S hogy a menyasszony ezt énekelte, a tekintete végigsiklott a vendégsoron, és Mekcseyn állapodott meg.

A vendégek nevettek. Azt gondolták, hogy a *Gergelyedhez* tréfás változtatás.

Mekcseyn azonban meleg szél suhant végig. Mikor a menyasszony a második szakasz végén is őrá pillantott, kihörpintette a borát, és elosont.

Lefutott a lépcsőn, és bekiáltott az istállóba:

- Matyi! Balogh Matyi!

Lélek se felelt. Föl kellett keresnie a szolganép között a kocsisokat. Ittak azok fakupából, cserépkantából, de még csizmából is a konyha-udvaron.

Valahogy ki tudta közülök választani a szolgáját. De haj! milyen állapotban! Matyi csak ember volt mig az asztalnál ült, de amint fölállott, nem volt ember.

Valami tizen hevertek már az asztal alatt s a fal mellett. Aki az asztal alatt hevert, azt csak hagyták, de aki kivül bukott a padon, azt keresztül kasul egy halomra huzgálták a fal mellé.

Matyi fölkelt, azaz csak fel akart kelni, amikor megismerte a gazdáját, de csakhamar vissza leült, mert érezte, hogy ő is átbukik a padon, s odakerül a fal mellé.

- Matyi! - orditott rá Mekcsey. Az apád rézcsákányát, hol a lovam?

Matyi ujból felkelt, és az asztalra tenyerelt:

- Ott van.

- De hol?

- A lovak közt.

És a szemehéját emelgetve folytatta:

- Lónak lovak közt a helye.

Mekcsey mellen ragadta az embert:

- Beszélj okosan, mert mindjárt kirázom a lelkedet!

Rázhatta azt. Részeg volt annak a lelke is.

Mekcsey odalökte őt a többi közé, azután az istállóba sietett, hogy maga keresse meg a lovát.

Az istállómester is részeg volt, Mekcsey akár valamennyi lovat elvihette volna tőle.

Végigment hát a sötét istállón, és nagyot kiáltott:

- Muszta!

Az egyik sarokból nyeritès felelt a szavára. Ott zabozott a sárga, s mellette a Matyi lova. Mekcsey egy félrészeg szolga segitségével fölnyergelte mind a kettőt, s eltávozott annélkül, hogy valaki kérdezte volna, miért megy el ilyen korán, a vacsora vége előtt?

Gergely már az oláh-házban az udvaron várta. A lova fölnyergelten kapált a kerités mellett.

Az éj hűvös volt. A felhők állani látszottak. A hold azonban mint egy fél-darab ezüst tányér lassan szállt fellegről-fellegre, és halvány világossággal árasztotta el a tájékot.

- Eljöttem, - mondotta Mekcsey. Úgy értettem, hogy ide rendelt a menyasszony.

- Jól értetted, - felelte Gergely. Az éjjel megszökünk.

Alig félóra mulva köpönyeges nyulánk emberárnyék jelent meg a ház előtt. Gyorsan feltárta az ajtót, és beugrott.

Vica volt.

Abban a cseresznye szinü atlaszruhában szökött el, amelyikben énekelt.

V.

A drinápolyi országút csakolyan poros, kerékvágásos országút, akár a gyöngyösi, akár a debreceni. Hanem, ha az a sok könny, amely arra az útra lecsöppent, valami gyöngygyé változna, de sok volna a világon abból a gyöngyből! S neveznék talán magyar gyöngynek!

A városok végén álló vendégfogadó egy-egy kis Bábel. A világ mindenféle nyelvén lehet benne beszélni. De hogy meg is értik-e egymást? az már más kérdés. S főképpen azt nem értik meg, mikor egy-egy úri élethez szokott ember külön szobát, tiszta ágyat s más efféle különösségeket kiván.

A fogadó, vagyis amint ott mondják: *karavánszeráj*, egyforma a kelet összes helységeiben. Nagy ólmos tetejü épület; az udvarát embernyi magas kőfal keriti. A kőfal mellett belől egy másik kis alacsony és széles hátú falféle kőépitmény van.

Azt mondanám róla, hogy ágy, de nem ágy, mert csak egy széles lapos fal. De ha meg azt mondom, hogy fal, akkor mégis csak inkább ágy, mert az emberek arra húzódnak fel, hogy a béka bele ne ugráljon éjjel a zsebökbe.

A töröknek azonban olyan nyugvóhely kell. Azon főzi meg a vacsoráját, ahhoz köti a lovát, s azon alszik. Ha éppen megesik, hogy a ló hozzáüti éjjel a fejét a gazdájáéhoz, hát pofon csapja a lovát, de egyuttal megnyugszik, hogy megvan a lova. A másik oldalára fordul és alszik tovább.

Egy májusi estén két fiatal lovas török érkezett a drinápolyi karaván-szerájba. Magyaros ruha volt rajtok: szük kék nadrág, kék attila, sárga kendőöv, az övükben handsár; vállukon bő rozsdaszinü teveszőr-köpönyeg, amelynek csuklyája a fejükre volt húzva. Első szempillantásra is látszott, hogy *delik*, akik csak háboruban szolgálják az igaz hit zászlaját, azontúl pedig rablásból élnek. A magyaros ruha voltaképpen török ruha: keleti nép mind a kettő. A delik mind törökök.

A karaván-szerájban nem törődik velök senki. Legfeljebb a kocsijok érdemes a megnézésre, mert két szép rab ifju ül benne, s két szép vezeték ló van hozzákötve.

A kocsis is rab, és az is fiatal. A rabok vagy magyarok, vagy horvátok, de hogy ketteje úr, az látszik a kezükön, arcukon. No akárhol zsákmányolt az a két deli, jól pénzelhet a rabokból!

A karavánszeráj udvarán mindenféle nép sokadozik. Török, bolgár, szerb, görög és oláh; asszonyok, gyerekek, kereskedők és katonák, mind zajos kevergésben. Az az egy országút olyan, mint a Duna: minden abba ömlik. Nem csoda hát, hogy a karaván-szerájok minden este és minden reggel a bábeli nyüzsgést és nyelvkavarodást ábrázolják.

A nap már leszállóban. Az emberek itatnak. Ki lovat, ki tevét itat. A kőfalon is mindenki siet biztositani a maga helyét. Gyékényt vagy szőnyeget terit rá. Akinek meg nincs se gyékénye, se szőnyege, szénát, szalmát nyalából oda, hogy a kő fel ne törje a derekát.

Ahogy a két deli megállapodott az udvaron, az egyik - egy alig tizennyolc éves bátortekintetü ifju, - a vendéglősért kiáltott:

- Mejhanedsi!

Köpcös turbános ember lépett ki a szóra a tornác alól, s kérdezte, hogy mivel szolgálhat?

- Van-e szobád mejhanedsi? Megfizetem.

- Ezelőtt egy órával foglalták el, - felelte a vendéglős.

- Ki foglalta el? Megfizetek neki is, ha átengedi.

- Azt ugyan bajos lesz megfizetni. A jeles Altin aga szállott belé!

És tisztelettel intett a tornác felé, amelynek kövén kis szőnyegen egy hollóképü fekete török ült, a lábát is maga alá vontan.

Az öltözetéről látszott, hogy csakugyan úr. A turbánján két fehér structoll, mellette szolga, aki legyezi, másik szolga meg, aki italt kever neki. Az udvaron forgott még valami húsz olyan fél-vörös fél-kék szolga. Ittak, főztek. Egyik az aga fehérneműjét mosta a kútnál, másik az ágynak való szőnyeget bontotta le a teve hátáról. Vastag és drága gyapjuszőnyeg.

No ettől csakugyan nem lehet a szobát megkapni.

A két deli kedvetlenül fordult vissza a kocsihoz. A kocsis csakhamar leszerszámozott. A rabok kezéről leoldta a kötelet. A lovakat megitatta. Azután ő is tüzet rakott a kőfal tetején, és kondért állitott oda, hogy vacsorát főzzön.

A két ifju rabon nem látszik semmi szomoruság. Az igaz, hogy a két török meg is becsüli. Ott esznek együtt a bográcsból, s egy-kobakból is isznak. No előkelő rabok lehetnek.

Az aga is vacsorázik már. A rizskásás ürüt ezüsttálban tette eléje a szőnyegre a szakácsa. Csak az ujjával eszik, mert hát késsel és villával enni fölösleges is, illetlen is. Csak a tisztátalan kutyahitü gyaurok esznek szerszámmal és asztalról.

A két deli mellé egy félszemü mezitlábas kócos dervis telepedik. Semmi más ruha nincs rajta, csak egy bokáig érő rozsdaszinü szőr-köpenyeg. A köpönyeg madzaggal van körülkötve a derekán, s a madzagon olvasó és kopott kókuszdiócsésze lóg. A fején nincs süveg. Hosszu kócos haja csomóba van kötve. Az a süvege. A kezében rézholdas hosszú bot. Ruhája szürke az útiportól.

A dervis odakutyorodik a falra, s végignéz a mellette vacsorázó társaságon.

- Nem vagytok-e a próféta hivei? - kérdé komolyan a deliktől.

Azok bosszúsan pillantanak reá.

- Talán jobban, mint te, - feleli a fiatalabbik, egy barna arcbőrü és csillogó fekete szemü ifju. Mert ugyan sok az olyan csavargó dervis, amelyik csak a hasával tiszteli a prófétát.

- Azért kérdem, - feleli a dervis az apadt szemét dörzsölgetve, - mert együtt esztek a tisztátalanokkal.

- Már ezek is igazhitüek, janicsár, - válaszolja félvállról a deli.

A dervis rábámul a delire, és hosszúra nőtt tizenháromszál szakállát végiggereblyézi az öt ujjával.

- Honnan ismersz engem?

- Honnan ismerlek? - feleli mosolyogva az ifju. - Vitéz korodból ismerlek, mikor még a padisah fegyverét viselted.

- Hát olyan régen forogsz te táborban?

- Öt éve.

- Nem emlékszem rád.

- Dehát mért hagytad ott a dicsőség zászlaját?

Mielőtt a dervis felelhetett volna, éktelen nagy rikoltás hangzott a tornác felől, de olyan, hogy a lovak bokrot ugrottak tőle.

Az aga volt a rikoltó. Az ifjak odanéztek, hogy mi lelte? Nem láttak egyebet, csak azt, hogy az aga a rikoltástól ki van vörösödve és iszik.

- Mi lelte ezt az embert? - kérdezi a deli a dervist.

A dervis megvetően int a kezével:

- Nem látod-e, hogy bort iszik?

- Hogy látnám? hiszen csutorából issza.

- Te talán nem vagy született muzulmán?

- Bizony barátom én dalmátnak születtem. Csak ezelőtt öt évvel ismertem meg az igazhitet.

- Igy már értem, - felelte nyugodtan a dervis. Hát tudd meg, hogy az aga azért rikolt, hogy a lélek lekotródjék a fejéből a lábába, amig iszik. Mert a lélek a fejben lakik és a másvilágra megy, mikor meghalunk. Ott pedig tudod, hogy a borivásért megbüntetik az igazhitü embert.

- De ha nem bünös a lélek?

- Hát ez is azt gondolja, hogy a lelkét nem érinti a bün, ha elriasztja egy percre. De már én csak azt gondolom, hogy nem jó így mesterkedni.

Azután sohajtva folytatta:

- Az imént azt kérdezted tőlem, hogy miért hagytam oda a szent zászlót?

- Azt ám. Mert hiszen te vitéz katona voltál, és hát fiatal is vagy még: harmincöt éves legfeljebb.

A dervisnek láthatólag jólesett a dicséret, mert elégedetten pillantott. De aztán megintcsak búsra vált az arca. Legyintett.

- A vitézség, - mondotta, - nem ér szerencse nélkül semmit. Én mindaddig vitéz voltam, mig megvolt az amuletem. Egy haldokló öreg bégtől kaptam én azt, csatatéren. Egy hősnek a lelke van benne. Az a hős a próféta mellett harcolt. De a lelke most is harcol azzal, akinél a gyürüje van. Azután rabul estem és egy pap elvette tőlem. Mig az velem volt, nem fogott engem se golyó, se kard. Mihelyt az nem volt velem, egyik seb a másik után ért. A tisztjeim gyülöltek. Az apám a hires Jaja-Oglu Mohamed budai pasa elkergetett. A bátyám a hires Arszlán bég összeveszett velem. A társaim megloptak. Rabságba is kerültem egypárszor. Elhagyott engem minden szerencse.

A deli a dervis balkezére nézett, amelyen a mutatóujj hosszában nagy sebforradás vöröslött. Mintha valamikor levágták volna a mutatóujját, le hosszában csuklóig, s megint visszaforrasztották volna.

- A kezeden is van forradás.

- Van. Egy évig nem is tudtam mozgatni. Végre egy szent dervis azt ajánlotta, hogy forduljak meg Mekkában háromszor. Hát lásd, már az első fordulásnál meggyógyult.

- Esszerint dervis maradsz.

- Nem tudom. Azt hiszem, visszatérőben van a szerencsém, és ha még kétszer megjárom a szent utat, ismét beállhatok a seregbe. De haj, - szólt sóhajtva, - mig az amuletemet meg nem találom, nem vesz engem a tenyerére a földi szerencse.

- Hát reméled, hogy megtalálod?

- Ha kitöltöttem az ezer-egy napot, minden lehetséges.

- Ezer-egy napot vezekelsz?

- Ezer-egy napot.

- És a mecseteket járod.

- Nem, csak az utat Pécstől Mekkáig. És mindennap elmondom az olvasót, s ezeregyszer az Allah nevét.

- Bámulatos, hogy ilyen okos ember, mint te vagy...

- Allah előtt senki sem okos. Férgek vagyunk.

A dervisnek már ekkor a kezében volt a hosszú, kilencvenkilenc szemü olvasó. Imádkozásba fogott. A kocsis eltakaritotta a vacsorát, és szőnyegeket szedett elő. Kettőt a falra teritett. A harmadikkal a kocsiboritót takarta be. A legfiatalabb rab foglalta el ágynak a kocsit. A kocsi rudját felvonták a falra. Az egyik deli oda feküdt a rúd mellé, s vánkosul nyerget tett a feje alá.

Az őrködni fog, mig a többi aluszik.

A hold szinte nappali világossággal árasztotta el a karaván-szerájt. Látni lehetett, mint fekszenek az emberek keresztül-kasul a falon, s mint készülnek az éjjeli nyugovásra. Csak a lószag és hagymaszag összevegyült büze nem nyugodott el, meg egy denevér, amely ide-oda cikázott az udvar fölött.

Egy vöröshajtókás szolga lépett a nyugodni készülő delihez.

- Az aga hivat. Szólni akar veled.

A másik deli nyugtalanul emelkedett fel az ágyáról, s hogy a társa szótlanul engedett az aga hivásának, utána nézett. Felkötötte a kardját, amely leoldottan hevert mellette.

Az aga még mindig ott ült a tornácon. De már nem rikoltozott. Vörös képpel bámult a holdvilágra.

A deli meghajolt előtte.

- Honnan jösz fiam? - kérdezte az aga.

- Budáról uram, - felelte a deli. A pasának ezidőszerint nem vagyok szükséges.

- Olyan gyönyörü lovakat hoztál, hogy nem győztem nézni. Eladod?

- Nem uram.

Az aga dühös pillantást vetett az ifjura.

- Láttad az én lovaimat?

- Nem néztem uram.

- Hát holnap nézd meg. Ha valamelyik megtetszik, talán cserélhetünk.

- Lehet uram. Parancsolsz még valamit?

- Nem.

És az aga összevont szemöldökkel nézett a deli után.

*

Már mindenki aludt. Az aga is a szobájába tért, és lefeküdt a fehérfátyolos ablakok mögé. A fogadó udvarát emberhorkolás és lovak zabropogtatása töltötte be. Minden percben hallatszott egy lódobbanás, de mindez nem zavarta az alvókat. Az utazók fáradtak, és úgy alszanak, mintha csendben és selyem ágyban aludnának.

A hold lassan emelkedett az égen, mint egy ketté tört aranytálnak a fele.

Mikor már nem mutatkozott senki ébren, az idősebbik deli fölemelte a fejét. Körülnézett. A rab ifju is fölmozdult.

És összedugták mind a hárman a fejöket.

- Mit akart az aga? - kérdezte magyarul az idősebbik deli.

- A lovaink tetszettek meg neki. Meg akarja venni.

- És te mit mondtál?

- Azt, hogy nem eladó.

- Persze, hogy nem eladó, - szólt boszusan az idősebbik.

- Aztán abban maradtunk, hogy holnap cserélünk. Valamelyik lovával elcseréljük a mienket.

A kocsi szőnyege szétvált, és a legfiatalabb rab szépmetszetü arca hajolt ki belőle:

- Gergely...

- Pszt, - felelt a harmadik deli. Mit akarsz Vicuskám? Nincs semmi baj. Aludjál.

- Mit akart az aga?

- Csak a lovunkat kérdezte. Aludjál kedves.

És ahogy közel volt a két arc, halk csókban érintkezett.

Azután a három ifju még egypár szót váltott.

- Nincs mit félnünk, - mondotta Gergely. - Mihelyt virrad, tovább indulunk, és itt hagyjuk az agát a lovaival együtt.

- Hanem én holnap nem leszek rab, - szólt Török Jancsi. Legyen Mekcsey holnap a rab. Unalmas igy összekötött kézzel kocsikázni. Aztán ez a sok arany rettenetesen nyom. Mégis okosabb volna a kocsiba rejteni.

- Jó, jó, - felelte Gergely, - hát leszek én holnap rab szivesen, de mikor öltözzünk át? Az éjjel nem lehet, mert hátha az aga mégis korábban ébred.

- Hát akkor holnap Gergely, majd útközben. Ördög hurcolja el ezt az agát!

- Nekem se tetszik, - szólt Mekcsey. Az ilyen urak nincsenek arra szokva, hogy holmi rongyos deli megtagadja a kivánságukat.

- Csak arra vigyázzatok, - mondotta Gergely, - hogy ha valaki közelünkben van, magyarul ne beszéljetek. Ez a dervis is ért magyarul.

A dervis mellettük feküdt.

Össze volt guborodva, mint a sündisznó.

*

Reggel, mikor a nap éppen kelt, az aga kilépett az ajtón, és óriási ásitásban eresztette ki a maradék álmot a fejéből.

- Bandsal, - szólt az előtte hajlongó szolgának, - hol az a két deli?

A szolga kereső pillantással fordult az udvar felé.

Az ajtó mellett ott guggolt a dervis. Az aga szavára fölkelt a helyéről.

- Elmentek uram.

- Elmentek? - hördült el az aga. Elmentek?!

- El.

- Hogy mertek elmenni?

- Éppen azért várlak uram. Az a két deli nem rendes járatu ember.

- Honnan tudod?

- Az éjjel kihallgattam őket.

- Mit beszéltek?

- Mindent össze-vissza. De főképpen azt, hogy a magadfajta emberrel nem jó találkozniok.

Az aga szeme elmeredt.

- Akkor el kell venni tőlük a lovakat, a rabokat, a kocsit, mindent!

És ahogy ezt mondta, a hangja minden szónál emelkedett. Az utolsó szónál már orditott.

- Pénzök is van, - folytatta a dervis. Az egyik rab azt mondta, hogy az aranyat nem birja cipelni.

- Arany? Hé szipáhik! Lóra valamennyien! Utána a két delinek! Ide hozzátok őket akár holtan, akár elevenen! De főképpen a kocsijokat.

A következő percben huszonkét lovas szipáhi robogott ki a szeráj kapuján.

Az aga utánuk nézett. Aztán a dervishez fordult:

- Mit beszéltek még?

- Nem értettem mindent. Halkan beszéltek. Annyi bizonyos, hogy magyarul beszéltek, és hogy az egyik rabjok nő.

- Nő? Azt nem is láttam.

- Férfi ruhába öltöztették.

- És szép?

- Bübájos.

Az aga szeme élénken pislogott.

- A zsákmányból megkapod a magad részét, - mondotta.

S befelé indult.

- Uram, kiáltotta utána a dervis, - én janicsár voltam. Nem engednéd-e meg, hogy lóra üljek?

- De magam is megyek, - szólt a feltüzesedett aga. Hát csak nyergeltess nekem is.

Azzal kardot kötött és csakhamar lóra fordult.

A konstantinápolyi országúton utolérték a huszonkét fegyveres szolgát. Azok meglátták, hogy az urok utánok vágtat. Visszatekintgettek. Az aga intett nekik, hogy csak előre!

Az országút fehéren porzott a lovak patkója alatt.

Két óra nem telt belé, a csapat ujjongó orditása hirelte az agának, hogy a szolgái látják már a kocsit.

A szolgák akkor már dombtetőn jártak, s hogy az országút lejtőre hajlott, eltüntek az aga szeme elől.

Az aga alig várta, hogy ő is felérjen az országút magasára.

Megsarkantyuzta a lovát, és a dús zsákmány érzetétől lobogva vágtatott. Mögötte a dervis, mint valami szőrös ördög ült a lovon. Szoritotta és verte a lovát. A haja kibomlott a csomóból és kócos pemetté változtatta a fejét. Az agától hirtelenében kapott kardot nem is volt még ideje felkötni, csak a kezében tartotta, s azzal ütötte a lovat, hol elől, hol hátul.

A dombon aztán látta az aga, hogy az üldözöttek még jó távol járnak, de már megszimatolták a veszedelmet.

Ime a két rab is lóra pattan, s fegyvert kap elő a saroglyából. A kocsis holmi apróságot kapkod ki a kocsiból: szétosztja a lovasok között. Azok a nyeregkápába és elejébe rakodnak. Azután lekutyorodik a kocsis a kocsi alá. A kocsi alól fehér füst száll fel. Akkor a kocsis is lóra kap, és elvágtat a négy lovas után.

Az aga nem tud hová lenni ámulatában.

- Micsoda rabok ezek? - kiáltja hátra a dervisnek, - hogy nem akarnak megszabadulni?!

- Mondtam, hogy kutyák! - üvölti a dervis.

A tüz már belekap a kocsiba. A katonák zavartan állnak körülötte.

- Oltsátok! - kiáltja az aga. Verjétek szét a kocsit!

Aztán ismét kiált:

- Csak három maradjon. A többi utána az ebeknek!

Abban a pillanatban lánghegygyé válik a kocsi, és irtózatos dördüléssel lobban fel.

Nem marad a téren se kocsi, se ember, csak az egy borzas dervis, aki a levegő rugásától és robbanástól megsiketülve áll, mint a boszorkánymacska a kémény tetején.

*

- Mi volt ez? - bődült el az aga az országút porában, ahova a lova levetette.

A dervis le akart szállni a lováról, azonban az ő lova is meg volt zavarodva. Hátrafelé táncolt, s két lábra állott.

Majd őrült iramodással vágtatott neki a mezőnek. A dervist a levegőbe dobálva ugrált árkon bokron át, miközben fehér tajtékot szórt a szájából.

Az aga feltápászkodott. Kiköpte a port, és pogány káromkodással mérgelődött.

Körülnézett. Az országút mint valami csatatér: vonagló lovak és heverő szipáhik; a kocsi helyén egy nagy semmi; az égen egy nagy trágya-szinü felhő, amely az imént a kocsi volt.

Az aga lova is elszaladt. A hollóképü úr azt se tudta mihez kapjon.

Végre megindult sántikálva a katonáihoz.

Hát biz azokat szétvetette a robbanás. Kinek a feje, kinek a lába hevert a porban; aki meg egészben maradt, arra se volt jó ránézni.

Az aga látta, hogy egyik se mozdul, hát leült az árokpartra, és nézett bután maga elé. Talán azt hallgatta, hogy hol és miért harangoznak olyan nagy zúgással? Persze nem harangoztak sehol, csak a füle zúgott.

Abban a siket tyúk-állapotban találta őt fél óra mulva is a dervis, aki a maga vad paripáját csurgó vizesre nyargalta, s visszatért.

Odakötötte a reszkető paripát egy útszéli bükkfához; és az agához sietett.

- Nem esett bajod uram?

Az aga a fejét rázta:

- Nem.

- De valamidet csak megütötted!

- A tomporomat.

- Áldott legyen Allah, aki megszabaditott ebből a veszedelemből!

- Legyen áldott! - ismételte gépiesen az aga.

A dervis sorra járta az úton és út mellett heverő lovakat, hogy nem lehetne-e még valamelyiket lábra állitani? No nem. Amelyik élt is, úgy meg volt nyomorodva, hogy csak a hollók becsülhették még valamire.

Visszatért az agához.

- Uram, - mondotta. Vissza tudsz-e jönni a magad lábán? Vagy feltegyelek erre a lóra?

- Ezt meg kell boszulni, - felelte az aga a lábaszárát dörzsölve. De honnan szerezzek lovat és katonát?

És bután nézett a dervisre.

- Azok az átkozottak bizonyosan Sztambulba mennek. Ott megtalálhatjuk őket, - felelte a dervis.

Az aga föltápászkodott. Nyögött. Tapogatta a tomporát.

- Gyere. Segits föl a lóra, és vezess vissza a fogadóba. Szegődj mellém szolgának. Te kitünő lovas is vagy.

- Szolgának? - kérdezte megütődve a dervis.

De aztán alázatosan lehajtotta a fejét:

- Ahogy parancsolod.

- Mi a neved?

- Jumurdsák, - felelte a dervis.

VI.

Az öt magyar lovas ezalatt tova-száguldott a konstantinápolyi országúton.

A robbanás az ő lovaikat is megvaditotta, de biz ők nem nagyon bánták. Annál jobban repültek. Egyik a másikat előzgette a veszett rohanásban s az utonjárók már messziről kitértek nekik. El nem tudták gondolni, hogy versenyt futnak-e, vagy hogy üldözik őket?

De hogyan került közéjük Cecey Éva?

Azon az ünnepi estén, mikor Gergelylyel találkozott, fölébredt benne az első szerelem hatalma. Gergelyt mindig szerette ő, de hogy mindenfelől kényszeritették, nem birt szabadulni. Gergelynek se háza, se földje, se maga asztala, - gyámságban álló fiatal legény. Még csak levelezniök is lehetetlen. Kezdett meghajolni a sorsának.

De Gergely megjelenése minden más erőt lerontott.

A nő csodálatos alkotása az Istennek. Az érzésével gondolkozik. Évának azt mondta az érzése: Ez a te párod! Ha az egész világ ellene beszél is neki vagy teremtve!

És ő kitépte magát az okoskodásokból, és követte azt a belső szót, amely hatalmasabb volt, mint a királyné szava, és hatalmasabb, mint az anyja szava.

A gyalui havasokon át menekültek, s a reggeli napfény már az Aranyos vize mellett sütött rájok.

Az erdő új lombok halvány zöldjében pompázott. Mindenfelé az ibolya nyilt, s a völgyben a pimpó, pitypang és kikirics virága sárgált mindenfelé. A levegő megtelt a fenyvesek balzsamával.

- Most értem, miért nevezik ezt a patakot Aranyosnak, - mondotta Gergely. Nézd Éva, mintha aranynyal volna behintve a partja mindenfelé. De te gondolkodol. Nem bántad meg úgy-e, hogy velem jöttél?

- Nem, - felelte Éva. Csak valami búsít.

S fiatal üde arca szomoru volt, a szeme komoly.

- Az, - folytatta, - hogy én mégis csak leány vagyok, és azt gondolom, erkölcstelen az én cselekedetem. Te ma örülsz annak, hogy a szivem sugallatát követtem, de talán évek mulva, talán öregségünkben eszedbe jut, hogy nem a templomból vezettél ki engem, hanem egy vacsorázó szobából.

Mekcsey elől haladt az oláh paraszttal, aki kalauzolta őket a hegyi úton. Ők ketten egymás mellett lovagoltak.

- Te fiatal vagy, - folytatta Éva, - s nincs pap a világon, aki bennünket összeesketne.

- Éva, - mondotta Gergely szemrehányó hangon. Nem éreztél-e engem mindig testvérednek? Nem azt érzed-e most is mellettem? Idegen vagyok én neked? És ha téged a pap hiányzása búsit, nem bizol-e bennem, hogy addig, mig megesküdhetünk, úgy oltalmazlak, hogy a galambszárnyu Szentlélek se jobban. Ha te akarod, én a kezedet se fogom meg, én az arcodat se csókolom meg, amig a pap el nem mondja ránk a szent áldást.

Éva elmosolyodott:

- Fogd meg a kezemet: a tiéd. Csókold meg az arcomat: a tiéd!

És ahogy ott lovagoltak egymás mellett, odanyujtotta a kezét, és odanyujtotta az arcát.

- A katekizmus beszélt belőled az imént, - mondta Gergely megkönnyebbülten. Látod én is pápista vagyok, de az én tanitómesterem nem a katekizmusból tanitott engem az Istenre, hanem az ég csillagaiból.

- Gábor pap?

- Ő. Lutheránus volt, de sohasem akart senkit lutheránussá forditani. Ő azt mondta nekem: Nem az az igazi Isten, akiről a képek és irások beszélnek. Nem az a szakállas, mindenkit fenyegető hisztériás vén zsidó. Az igazi Isten személyéről nekünk gondolatunk sem lehet. Csak az értelmét és szeretetét láthatjuk. Az igazi Isten velünk van, Éva. Az igazi Isten nem haragszik senkire. Nincs haragja. Ha fölemeled a tekintetedet az égre, s azt mondod: Istenem, Atyám, én ezt a Gergelyt élettársamnak választom; és ha én is ezt mondom a te neveddel, akkor édes Évám, mi már az Isten előtt házastársak vagyunk.

Éva boldogan nézett Gergelyre, mig az halkan, félig magába merülten beszélt. Óh az árvaságban nőtt gyermek korán érik komolylyá!

A fiu folytatta:

- A papi ceremónia Éva, az már csak a világ számára való. Dokumentálni kell a világnak, hogy lelkünk és szivünk szándéka szerint keltünk egybe, s nem ötletesen és nem időre, alkalomra, mint az állatok. A házasságot édes lelkem mink már rég megkötöttük, azt hiszem.

Mekcsey egy füves dombra ért. Megállt és visszafordult. Megvárta őket.

- Egy kis pihenés nem ártana, - mondotta.

- Jó, - felelte Gergely. Szálljunk le. Látom, amoda lent viz is van. Az oláh itassa meg a lovakat.

Leugrott a lóról, és lesegitette Évát.

Leteritette a köpönyegét a fűre, s leheveredtek.

Mekcsey kibontotta az iszákot. Kenyeret és sót vett elő. Levágta a kenyér szárazát, és odakinálta a kenyeret elsőben Évának.

- Várjunk, - mondotta Gergely.

És Évához fordult.

- Mielőtt egy-kenyéren lennénk, ne kössük-e meg Éva a mi szivünk szövetségét szóval is az Isten szine előtt?

Éva fölkelt. Nem tudta, hogy Gergely mit akar, de érezte a hangja rezgéséből, hogy a gondolata szent és ünnepies. Odanyujtotta a kezét Gergelynek.

És amint ott álltak egymás mellett, egymás kezét fogva, Gergely levette a süvegét, és az égre nézett. Áhitattal remegő hangon imádkozott:

- Istenünk, Atyánk. A te templomodban vagyunk! Nem kőből rakott emberi épületben, hanem a te eged alatt, a te fáid között! Az erdőből a te leheleted árad felénk! A hegyekről a te napod süt reánk! És a magasságból a te szemed néz bennünket. Ez a leány kicsi koromtól fogva kedves volt nekem, legkedvesebb a föld minden leányai között. Csak őt szeretem. Csak őt fogom szeretni, siromig, siromon túl is. Az emberek akarata nem engedte, hogy a szokott formában keljünk egybe, engedd, hogy legyen a feleségem a te áldásoddal.

És a leányra forditotta nedves szemeit:

- Térdeljünk le. Leány, én ezennel az Isten szine előtt feleségemnek nyilvánitalak!

Éva könnyes szemmel rebegte:

- A tied vagyok.

És Gergelynek a vállára hajtotta a fejét.

Gergely fölemelte az ujját:

- Esküszöm, hogy szeretlek! Esküszöm, hogy soha el nem hagylak, semmi bajodban, semmi nyomorúságodban! Holtodig. Holtomig. Isten engem úgy segéljen!

- Ammen! - szólt Mekcsey meghatottan.

Éva is fölemelte a kezét:

- Esküszöm, amire te esküdtél. Holtodig. Holtomig. Isten úgy segéljen!

- Ammen! - szólt ismét Mekcsey.

S a fiatal pár összeölelkezett. Megcsókolták egymást olyan áhitattal, mintha Isten áldó kezét éreznék a fejükön.

Mekcsey visszaült a kenyér mellé, és a szemét törölgette.

- No, - azt mondja, - én ilyen házasságot még soh'se láttam. De érzem, hogy ez szentebb és erősebb házasságkötés, mint az lett volna, amit Gyaluban kötött volna kilenc pap előtt a tekintetes asszony.

Erre elmosolyodtak. Leültek, és hozzáláttak a falatozáshoz.

Este Hunyad várába érkeztek. Jancsi vacsorával várta őket. (Mindennap várta őket, hol ebéddel, hol vacsorával.)

Az utasok átöltözködtek. Évának női ruhát szedtek össze. Azután vacsorához ültek.

A vacsorán ott volt a vár plébánosa is, egy beteges, hosszu bajszu öreg úr, aki ott vénhedett meg a vár csöndességében, mint a hársfák.

- A tisztelendő urat azért hivattam be, - mondotta Török Jancsi, - hogy összeeskessen benneteket.

- Mi már azon túl vagyunk, - felelte Gergely.

- Hogy-hogy?

- Fölvettük a házasság szentségét az Isten szine előtt.

- Hol? Mikor? - kérdezte a pap.

- Az erdőben.

- Az erdőben?

- Ott. Úgy, ahogy Ádám és Éva. Talán biz az nem volt törvényes házasság?

A pap elszörnyülködve nézett rájok.

- Micsoda? - szólt Mekcsey felhörkenve. Az Istennek nincs szüksége papra, ha valakit meg akar áldani!

A pap megint a fejét rázta:

- Lehet. De az Isten nem ad ám házassági bizonyitványt.

- Tudjuk mi bizonyitvány nélkül is, hogy házasok vagyunk, - felelte Gergely.

- Az is igaz, - dünnyögte a pap. De majd az *unokáitok* nem tudják.

Erre mindnyájan elhallgattak.

Éva elpirult.

Csend támadt a teremben. Gergely vakart egyet a füle tövén, s Évára nézett. Aztán a paphoz fordult:

- Hát összeeskethetne bennünket tisztelendő úr?

- Össze.

- Szülői engedelem nélkül?

- Annélkül is. Elvégre a bibliában nincsen benne, hogy szülői engedelem kell a házasságra.

- Hát akkor, - mondotta Gergely, - tegyük meg Éva a *bizonyitványért*.

Átmentek a kápolnába, s egynéhány perc alatt megtörtént az esküvő. A pap beirta a nevöket az egyházi könyvbe. Tanuknak odairatta a Török János meg a Mekcsey nevét.

- A szülőknek megküldöm az irást, - mondotta aztán a pap, mikor visszaültek az asztalhoz. Meg kell békülni velök.

- Azt akarjuk is, - felelte Éva. De kell egy-két hónap, hogy a haragjuk megcsillapodjon.

És Gergelyhez fordult:

- Hol töltjük azt a két hónapot?

- Hát édes angyalom te itt Hunyadon, én meg valahol másutt.

Ezt mondva a társaira nézett.

- Megmondhatjuk neki, - szólott Török János. Elvégre is eggyek vagytok s nincs titok ezentúl köztetek. A papunk is jobb ha tudja. Legalább ha valami baj ér bennünket, hát értesiti róla két hónap mulva édesanyám asszonyt is.

- Hát akkor tudd meg édes ifjú párom, - szólott Gergely, - hogy mink már indultunk volna Konstantinápolyba, mikor meghallottam, hogy te menyasszony vagy. Mink hárman megfogadtuk szent erős fogadással, hogy kiszabaditjuk Bálint urat, a mi nagyságos apánkat.

- Ha lehet, - tette hozzá Török Jancsi.

A menyasszony komolyan és figyelemmel hallgatta az urát, aztán elmosolyodott:

- Bezzeg megjárta velem kegyelmed, édes uram. (Hol tegezte, hol magázta Gergelyt, mióta megesküdtek.) Mert én ugyan szivesen elhűselnék itt két hónapig is ebben a gyönyörű várban, de nem azt fogadtam-e ma két helyen is, hogy soha kegyelmedet el nem hagyom?

- Csak nem akarsz tán velünk jönni?

- Nem tudok-e úgy lovagolni, mint akármelyikök?

- De ez nemcsak lovaglás lesz angyalom, hanem veszedelmeknek útja is.

- Vívni is tudok. Olasz mestertől tanultam. Nyíllal lelövöm a nyulat. Puskával akár a fecskét is.

- Isteni asszony! - kiáltotta Mekcsey a poharát fölemelve. Irigyed vagyok Gergely!

- Jó, jó, - szólt Gergely aggodalmasan, - dehát az ilyen asszonyféle csipkés ágyban szokott ám aludni.

- Az úton nem leszek asszony, - felelte Éva. Ide is férfiruhában jöttem, oda is férfiruhában megyek. De hamar megbánta kegyelmed, hogy elvett! Tisztelendő atyánk, válaszszon széjjel bennünket üstöllést, mert bizony megcsúfol ez az ember: elhagy mingyárt az első napon!

A pap azonban inkább a kappan-mellet iparkodott a csontról leválasztani.

- De hát te törökül se tudsz, - szólt utolsó ellenvetésül Gergely.

- Majd megtanulok az úton.

- Jól beszél, - szólt Jancsi. Én is tanítom, meg aztán nem is olyan nehéz az.

- Mondjon egypár szót, - szólt az egyórás menyecske.

- Hát például: *elma* annyit tesz, hogy *alma*; *benim = enyim*; *baba = papa*; *pabucs = papucs*; *sarampo = sorompó*; *daduk = duda*; *cságána = ...*

- Csákány! - kiáltotta Éva tapsolva. - Nem is gondoltam, hogy én tudok törökül is!

Az inas, aki felszolgált nekik, azt mondja, halkan Mekcseynek, hogy egy ember akar mindenképpen bejönni.

- Micsoda ember?

- Azt mondja: Mátyás.

- Mátyás? Micsoda Mátyás?

- Más nevet nem mondott.

- Úr, vagy paraszt?

- Olyan szolgaféle.

Mekcsey nevetésre fakadt.

- Matyi az, hogy az ördög vigye el. Hát csak ereszd be: mit akar?

A megmátyásodott Matyi rákszin-vörös képpel állitott be, és Mekcseyre pislogott:

- Csak azt akarom mondani, hogy itt vagyok hadnagy uram.

- Azt látom. De hol voltál az este?

- Az este is rendben voltam én mingyárt. De olyan hamar el tetszett sietni, hogy nem értem utól hadnagy uramat.

- De hiszen részeg voltál, mint a csap!

- Nem voltam nagyon, instálom.

- És hát hogyan jöttél el? Hiszen én elhoztam a lovadat.

Matyi megemelgette a vállát, szemöldökét:

- Volt ott ló elég.

- Eszerint loptál.

- Nem én. Csak ahogy az úrfi elment, feltétettem magamat egy lóra. A lovásztársaim tettek föl, mert magam nem birtam felülni. Hát tehetek én arról, ha nem a magam lovára tettek.

Hogy a társaság ezen felvidámodott, Matyi teljes bocsánatban részesült, s ez a részegen történt elszökése, éppen ez tetszett meg Gergelynek.

- Hova való vagy te Matyi? - kérdezte nevetve.

- Keresztesre, - felelte a legény.

- Hol a pokolban van az a Keresztes?

Milyen furcsa volna, ha most a kocsis igy felelne a kérdésre: Hej szegény Gergely úrfi, majd megtudja egyszer te-kegyelmed, hogy hol van az a Keresztes. Majd mikor szép szakállas ember lesz kegyelmed, majd mikor nagyságos úr lesz te-kegyelmed, ott ejti tőrbe a gonosz török, ott verik majd a vasat kezére lábára! S le nem bontja azt a vasat csak a halál...

*

Három nap mulva útra keltek. Matyi volt a kocsis. Ők négyen felváltva rabok és delik. A kocsi egyúttal Évának szolgált éjjeli alvóhelyül.

VII.

Mi az ott az erdőn? Tábor-e, vagy falu? Rablótanya-e, vagy bélpoklosok községe? Temetés van-e benne vagy lakodalom?

Hát biz az se nem tábor, se nem falu, se nem rablótanya, se pedig bélpoklosok községe, hanem egy nagy cigánykaraván.

A sziklák árnyékán, a fák között rongyos, kormos sátorok. Egyikből másikból füst kigyódzik az égnek. A tisztáson meg szól a hegedü és döbög a dob: táncolnak a leányok.

Vén cigányasszony tanitja őket. Ismeretlen nyelven rikácsol egyikre, másikra. Kikapja a kezéből a tamburint és vén tagjait a tizenöt éves leány bájos lejtéseivel mozgatva mutatja, hogyan kell kéznek és lábnak lengő könnyüvé változnia a tánc művészetében.

A cigánylányok már a természettől megkapják ezt a művészetet, de köztük is találkozik azért, aki vagy nagyobb lábat vagy lustább vért örökölt a szüleitől. Az olyannak a táncát senki se nézi örömest.

A táncosok különben mind fátyolos ruhába vannak öltözve. A fátyol kell a tánchoz. Lengései meghosszabbítják a tagok kerek mozdulatait. Táncban az a fő, hogy könnyü legyen.

A cigányok egyrésze a táncolók körül ült. A purdék meg azon meztelenen utánozták a forgásokat. Még a két-három esztendős kis purdék is füstös angyalkákként forogtak és lejtettek a fűben. Tamburin helyett kókuszhéjat vertek, és fátyol helyett pókhálót lengettek a karjukon.

Egyszerre mint a bokorról felburranó verébsereg, úgy riadt fel valamennyi gyerek, és rohant az erdő egy nyilása felé.

A mi öt lovasunk érkezett oda fáradtan, a lovat kantáron vezetve. A purdésereg éktelen nagy csicsergéssel rajozta őket körül. Baksisért nyujtották apró tenyerüket.

- Hol a vajda? - kérdezte Gergely törökül. Kaptok baksist valamennyien, de csak a vajdának adom oda.

De biz azok nem szaladtak a vajdáért, hanem tovább is ott tolakodtak és visitoztak a lovagok körül.

Éva már benyult a zsebébe, hogy egynehány rézpénzt vessen nekik, azonban Gergely intett neki, hogy ne tegye.

- Hájde! - kiáltott rájok a kardját is fölemelve.

A verebek ijedten röppentek széjjel.

De az idős cigányok is megrémültek. Ki a sátorba ugrott, ki a bokrok közé. Csak a nők maradtak ott. Várakozón bámultak az idegenekre.

- Ne féljetek, - mondotta Gergely törökül. Nem bántunk benneteket. Csak épp a gyerekeket riasztottam szét, hogy ne visitozzanak. Hol a vajda?

Az egyik sátorból egy vén, de erős testalkatu cigány lépett elő. Török kaftán volt rajta és magas persa süveg a fején. A dolmányán nagy ezüst gombok. A nyakában aranylánc. A kezében a vajdai nagybot.

- Mi nyelven beszélsz? - kérdezte Gergely törökül.

- Hát, - felelte a vajda, - törökül főképpen. De ha szolgálatotokra lehetek, tudok oláhul, persául, görögül, bosnyákul, rácul, horvátul, olaszul, magyarul, németül, csehül, franciául és spanyolul. Muszkául is beszélek valamicskét.

- Hát egyelőre csak beszéljünk törökül. Mitől rémült meg annyira a néped?

- Egy görög rablóbanda garázdálkodik erre. Azt mondják ötvenen vannak. A mult héten ebben az erdőben öltek meg egy kereskedőt.

- Mi nem vagyunk rablók, csak eltévedt utasok. Turkesztánból jövünk. Mi is hallottuk azt a rabló-történetet, s éppen azért tértünk le az országútról. Hát csak azt akarjuk, hogy adj nekünk vezetőt, aki elkisérjen bennünket Stambulba, és néhány napig velünk maradjon.

- Akár tizet is, - felelt a vajda. Hiszen nincs messze.

- Nekünk csak egy kell. Egy olyanféle ember, aki ismeri a járást a fővárosban; fegyvert igazitani és lovat gyógyitani is tud.

A vajda gondolkozva nézett maga elé, aztán egy füstös sátor felé fordult, és kiáltott:

- Sárközi!

Az öt lovag szinte megrezzent e magyar név hallatára.

A sátorból egy körülbelül negyvenöt esztendős szurtos cigány bujt elő. Oláh nadrág volt rajta és kék ing. Az oláh nadrág térde vörös posztóval volt foltozva. A hóna alatt magyar dolmány. Jöttében öltötte magára. Mikorra a vajdához ért, már be is gombolta, a port is leverte a nadrágjáról, meg meg is fésülködött a tiz ujjával. Ragyás volt.

- Elkiséred a vitéz urakat a városba, és szolgálsz ott nekik.

Gergely egy ezüstpénzt nyujtott a vajdának.

- Oszd szét a purdék között. Köszönöm a szivességedet.

- Mit hozzak magammal? - kérdezte Sárközi törökül és alázatosan.

- Csak egy pár szerszámot puska, vagy ijj-igazitásra, meg ha van valami sebre való jó íred embernek és lónak való.

- Hozom, uraim.

Azzal visszafutott a sátorába.

- Nem vagytok-e fáradtak ifjú uraim? - kérdezte a vajda. Jertek beljebb és pihenjetek le. Ettetek-e ma?

És megindult az idegenek előtt a saját sátora felé, amely egy terebélyes bükkfa alatt vöröslött ki a többi közül.

A vajdáné három kis tarka szőnyeget teritett a fűre. A leánya azon fátyolosan, ahogy előbb táncolt, segitségül szegődött az anyjához.

- Hát van túrónk, tojásunk, rizsünk, vajunk, kenyerünk, - szólt az asszony. Csirkét is süthetek, ha megvárjátok szép ifjú vitézlő uraim.

- Megvárjuk, - felelte Gergely. Őszintén szólva mindnyájan éhesek vagyunk. Az útunk nem éppen sietős.

A cigánynép körülrajozta őket. Minden asszony jövendőt akart mondani. Némelyik már oda is guggolt, és rázta a tarka babot a rostában.

- Kérlek rezzentsd szét őket, - szólt Gergely a vajdának. Semmi kedvünk nincs arra, hogy jövendöltessünk.

A vajda fölemelte a botját, s rákurjantott a népére.

A botot tisztelték-e jobban vagy a vajdát? nincs kideritve a történelemben. De az bizonyos, hogy gyorsan szétoszlottak. Az öt vándor nyugodtan telepedhetett a gyöpre a sokféle ennivaló mellé, amit a vajdáné eléjök rakott.

- Ti hát vigan éltek, - szólt Gergely a vajdának, miközben nagyot húzott a vizeskancsóból. Ünnep van ma, vagy mindig igy táncolnak a leányok?

- Holnap péntek, - felelte a vajda. Valamennyi leány ott lesz az Édesvizeknél.

Gergely hasznára igyekezett forditani minden szót.

- Mi még sohasem jártunk Konstantinápolyban, - mondotta. Most azért megyünk, hogy beálljunk a hadseregbe. Mi az az Édesviz?

- A törökök mulatóhelye, az Aranyszarv-öböl végén. Pénteken oda-csónakázik minden török család. Olyankor cseppen a cigánynak is egynéhány piaszter. A lányok táncolnak. A vén-asszonyok jövendőlnek.

- És nem féltitek a leányaitokat?

- Mitől? Ha rabul esnek, csak jól járnak vele. Dehát fehérképü nő kell a töröknek, főképpen magyar. A leányaink bizony bejárnak olykor a háremek udvarába is. Most is azért táncolnak együttesen, mert be akarnak kéredzeni a szerájba.

Éva odaszólt Gergelynek:

- Hogy van törökül *viz*?

- *Szú*, lelkem.

Éva bement a sátorba és a vajda lányához fordult:

- *Szú, szú* angyalom.

A cigányleány félrevonta a sátor hátulsó lepedőjét. Tágas és hűs barlang volt ottan. A falból viz szivárgott és cseppekben hullt alá. A vizcseppek medencét vájtak a sziklában.

- Fürödj meg, ha akarsz, - mondta kézmozdulatokkal a cigányleány.

És egy négyszögletes kis agyagdarabot nyujtott át Évának szappanul.

Éva ránézett. A cigányleány félig lehunyt szemmel nézte vissza. A nézése ezt mondta:

- Te fiu, de szép vagy!

Éva elmosolyodott és megsimogatta a leány arcát. Sima volt az és forró. A cigányleány elkapta az Éva kezét, és megcsókolta. S kifutott.

*

Mikor már jól behaladtak az erdőbe, Gergely megszólitotta a cigánykovácsot:

- Sárközi barátom! Volt-e már valaha tiz aranyad?

A cigány meglepődve nézett a magyar szóra.

- Volt már tebb is. Decsak álmomban instálom.

- Hát valóságban?

- Valóságban kettő volt egyszer. Azs egyiket két estendeig tartogattam. Egy kisgyereknek akartam adni. Azstán lovat vettem rajta. A ló megdeglett. Most se ló, se arany.

- Hát ha nekünk hiven szolgálsz, egynéhány nap alatt tiz aranyat kereshetsz.

A cigány csaknem egész testében ragyogott.

Gergely tovább kérdezte:

- Mért jöttél Törökországba?

- Hogy olyan erős voltam, mindenképpen katonát akartak belőlem faragni.

- Sohse voltál te erős.

- Hát nem is a termetemre mondom, csókolom kezsit-lábát, hanem a pikulázásra volt nagy erőm. Mert pikulás voltam én, meg lakatos, csókolom kezsit-lábát, astán minduntalan megfogott a terek. Lehozstak ide és műhelybe állitottak. De biz én megsektem.

- Van-e feleséged?

- Hun van, hun nincs. Ma éppen nem igen van.

- Hát akkor, ha akarsz, haza is jöhetsz velünk.

- Minek menjek én haza instálom? Azs én jó gazsdámat úgy se találom meg tebbet. Otthon meg megint csak elfog a terek.

- Hát szolgáltál valakinél?

- Bizsony salgáltam. Nagy úrnál salgáltam én. Minden nap pecsenyével tartott, aztán csak úgy barátságosan besélt velem, hogy ast mondja: Csináld meg est a puskát te fistes!

- És ki volt az az úr?

- Ki volt volna más, mint a nagyságos Bálint úr.

- Melyik Bálint? - kérdezte Török Jancsi.

- Melyik Bálint? Hát a Terek Bálint nagyságos uram.

Gergely sietett megelőzni Jancsit a kérdésekben.

- Mit tudsz róla?

S intett Jancsinak, hogy óvatos legyen.

A cigány vállat vont.

- Nem levelezsek senkivel.

- Valamit csak tudsz róla?

- Csak ast, hogy rabul esett. Él-e vagy meghalt, nem tudom. Bizsonyosan meghalt, mert hallottam volna hírit.

- Melyik házánál dolgoztál?

- Sigetváron.

A két fiu összenézett. Egyik sem emlékezett a cigányra. Az igaz, hogy ők nem is sokat tartózkodtak Szigetvárott, hanem hol itt, hol ott a Bálint úr birtokain, s a tömérdek cseléd közül ha sokat ismertek is, valamennyit nem ismerhették.

Gergely figyelemmel nézett a cigány arcára, aztán elmosolyodott:

- Emlékszem ám reád. Most már emlékszem. Jumurdsáknak voltál te egyszer a rabja és Dobó szabaditott meg tőle.

A cigány nagyot nézett. Aztán a fejét rázta:

- Nem Dobó. Egy kis hét éves gyerek. Valami Gergely.

És sóhajtott.

- Áldja meg a Devla, ahol van, azt a gyereket. Lóhoz, szekérhez is juttatott az engem. Annak tartogattam az aranyamat. De aztán ráeszelkedtem, hogy angyal volt az.

- Hátha én vagyok az az angyal?

A cigány hitetlenül bandsalitott Gergelyre.

- Sohse láttam én bajuszos angyalt.

- Én vagyok pedig, - mondotta Gergely. Még arra is emlékszem, hogy megházasodtál aznap. Böske volt a feleséged neve. Erdőn történt. Fegyvereket is kaptál.

A cigánynak majd kiesett a szeme, akkorát bámult.

- Jaj, hogy a paradicsombeli Devla áldja meg fiatal naccságos uram! Hogy szaporitsa meg minden aranyos ivadékát mint a kölest!

S letérdelt. Átfogta a Gergely lábát, és megcsókolta.

- Az Isten hozott össze bennünket, - mondotta Gergely. Most már bízom benne, hogy nem jöttünk hiába.

Átadta a lova kantárát Matyinak, és a fűbe heveredett. A többiek követték a példáját.

Gergely elmondta a cigánynak, hogy miért jöttek, s megkérdezte tőle, hogy mit gondol, hogyan juthatnának Bálint urhoz?

A cigány hol ragyogó szemmel, hol elcsüggedten hallgatta Gergelyt. Jancsinak kezet csókolt. Aztán elgondolkozva bólogatott:

- Bejutni csak be lehet Stambulba is, talán a Héttoronyba is. De a nagyságos urat nem fakarddal őrzsik...

És a fejét a kezében ringatva jajongott:

- Hogy itt van a szegény Bálint nagyságos úr! Jaj, ha tudtam volna, bekiáltottam volna azs ablakon is, hogy jónapot kivánok, csókolom kezsit-lábát.

Gergelyék megvárták, mig a cigány képzelete elhányja a maga cigánykerekeit, aztán komoly gondolkozásra fogták őkegyelmét.

- Hát a városba csak be lehet menni, - mondotta a cigány, - máma különösen. Mert ma van a perzsa gyászünnep és ilyenkor annyi itt a búcsújáró, mint otthon Nagyboldogasszonykor. Hanem a Héttoronyba, oda még a madár se mer berepülni.

- Mindegy, - tüzeskedett Jancsi, - csak egyszer a városba bejussunk. Ott aztán majd meglátjuk.

*

Az Aranyszarv olyanforma széles viz, mint a Duna. Öble az a tengernek, s kürt alakjában nyulik fel Konstantinápoly közepén, meg túl is rajta az erdőkig.

Utasainkat egy tágas halászcsónak vitte végig azon az öblön. A csónak orrán Gergely ült, akinek legtörökebb volt a ruhája, középen Mekcsey, akiről szintén piroslott a törökség; a többi a csónak belsejében huzódott meg.

A lenyugvó napfényben aranyoszlopokként nyúltak a magasba a minarék tornyai, s a templomok aranyozott kupolái meg éppenséggel ragyogtak. A tengerben mindez visszatükröződött, s bámulat-kiáltásokra fakasztotta a mi utasainkat.

- Álomvilág ez! - szólt Éva, amint ott ült a Gergely lábánál.

- Álomnál is szebb, - felelte Gergely. De olyan ez lelkem, mint a mesebeli kastély: kivül pompás, belül szörnyetegek és elátkozottak lakják.

- Tündérváros! - szólalt meg Mekcsey is.

Csak Jancsi ült csendesbúsan a csónakban. Szinte jólesett a szemének, hogy az épületek e rengeteg pompája között valami feketeséget is láthat.

- Micsoda erdő az ott? - kérdezte a cigányt, balfelé mutatva. Úgy nézem csupa jegenyefa. De milyen feketék erre a jegenyefák! No jól megnőttek.

- Nem jegenyefák azok, - felelte a cigány, - hanem csiprusok. Nem erdő azs ott, hanem temető. A pérai törökök feksenek benne.

Jancsi behunyta a szemét. Arra gondolt, hogy hátha az ő apja is ott fekszik már valamelyik ciprus alatt.

Gergely ránézett, és másfelé akarta terelni a Jancsi gondolatait.

- Olyan város ez, mint Buda a Duna partján. Csakhogy itt két Buda van, vagy inkább három.

- Én se gondoltam, hogy ilyen dombos város ez, - felelte rá Mekcsey. Azt gondoltam olyan sík, mint Szeged, vagy Debrecen.

- Könnyü volt ezeknek ilyen szép várost épiteniök, - szólt Éva is. Rablóváros. Összerabolták ezt a várost a világ minden részéből. Vajjon a mi királynénk butorai melyik házban vannak?

- A Mátyás királyét akartad mondani lelkem, - felelt rá Gergely.

Mert nem szerette Izabella királynét. S jól is szólott, hogy azok a butorok, amelyek Buda várában voltak, nem Lengyelországból kerültek oda.

A nap már leszállt, mikor a hídhoz érkeztek. A hidon lehetett látni, hogy nagy a tolongás.

- Ma sokan lesznek a gyászünnepen, - szólt a kaikos.

- Mi is arra jöttünk, - felelte Gergely.

Jancsi erre megborzongott. Szintelen arccal bámult a kavargó sokaságra, amely a hidon át Stambulba tolongott.

*

A tolongás segitette be őket is.

A hidon álló őrök nem néztek senkit se. A stambuli utcákba besodorta őket a nép-áradat.

Maguk se tudták hova mennek. Az áradat fölfelémenőleg nyomult valami három útcán át. Akkor megállt. A sokaságot katonák nyomták széjjel. Utat tágitottak a persa bucsújáróknak.

Gergely magához szoritotta Évát. A többiek egy másik épület falához szorultak. Csupán szemmel vigyázták egymást.

Egyszerre csak megvilágosodik az útca vége, s előtünik egy óriás nagy fáklya, aminőt a mieink sohase láttak.

Mert nem afféle viaszfáklya az, aminővel Magyarországon kisérik a halottakat, hanem egy akóshordónyi vasabroncskosár. Öles pózna végén tartja a kosarat egy erős persa, s a kosárban ember-karnyi fahasábok lángolnak.

Az az egy fáklya bevilágitja az egész útcát.

Elől lépdegél valami tiz gyászruhás barna ember. Rövidre nyirt bodros szakállukról és kis állukról lehet látni, hogy perzsák.

Mögöttük fehér ló ballag. A hátán fehér lepedő. A lepedőn nyereg. A nyergen x alakban keresztbe tett két kard, s két fehér eleven galamb.

A két galamb lába oda van kötve a nyereghez.

És a ló, galamb, kard, lepedő mind be van hintve vérrel.

A ló után megint egy csapat gyászruhás ember. Valami keserves litániát énekelnek, amelynek minden sora ez a két szó:

Husszein! Hasszán! és egy *hu!* kiáltás, amely sajátságos dübörgő ropogással elegyedik.

A menet haladtával nyilvánossá vált, hogy a ropogás honnan ered.

Kétsorjában meztelen mellü perzsák következnek. Fekete ing van rajtok sarkig érő. A fejük be van kötve fekete kendővel, amelynek a sarka hátul a nyakukon lebeg. Csak a mellök meztelen.

És amint oldalt lépkedve haladnak, a *Husszein-Hasszán* szóra meglóbálják a jobb kezüket, a *hu!* kiáltásra pedig a mellökre csapnak ököllel, a szivök tájékán.

A dübörgő ropogás a mellök verése. És a kék-veres folt a mellükön bizonyitja, hogy nem pápistásan veregetik a mellöket.

A mellverő perzsák lehettek körülbelől háromszázan. Oldalt állottak és csak a mellütés után léptek kettőt-hármat.

Közöttük különféle szinü háromszögletes zászlók, többnyire zöldek, de van köztük fekete, sárga és vörös is.

A zászlók nyelén és itt-ott a perzsa gyermekek süvegén egy-egy ezüstkéz. Az *Abbas* nevü török martir kezét ábrázolja az. Levágták Abbas kezét, mert innia nyujtott Husszeinnak, mikor a kerbelai csata után elfogták.

S növekvő erővel zúg az ének:

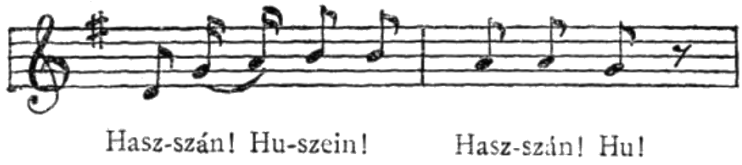

A fáklyák új fekete csoportot világitanak meg, amely zöld lepedővel leboritott tevét környez. A teve hátán kis lomb-sátor, s abban egy gyermek, akinek csak az arca látható, meg olykor a keze, amint a sátor nyilásán egy-egy marok fürészporfélét vet ki a gyászruhás emberekre.

Utánok valami különös zörgés és csörömpölés hallatszik időnkint.

Csakhamar odaérkezik a másik gyász-csoport. Abban is oldalt lépkedve haladnak, és szintén gyászingbe vannak öltözve. De az ing a hátukon van elnyitva. A kezökben ujjnyi vastag láncokból alkotott korbács. Oly nehéz, hogy két kézre fogják. Az éneksorok végződésével hol a jobb vállukon át, hol a bal vállukon át a meztelen hátukra zuhintanak vele.

Éva, mikor meglátta, hogy az emberek háta véres és hólyagos, Gergely karjába kapaszkodott:

- Elájulok Gergely.

- Pedig ennél még rettenetesebb is következik, - felelte Gergely. Egy török rab beszélt nekem erről a gyászünnepről. De én nem hittem el, hogy az emberek véresre verik a hátukat.

- Azt a gyermeket csak nem ölik meg tán?

- Dehogy ölik. Az a két galamb meg az a gyermek az mind csak kép. Éjfélkor a két galamb lábáról levágják a zsineget. A két galamb Hasszán és Husszein lelke. Ájtatos orditás kiséri az égbeszállásukat.

- És a gyermek?

- Az az árván maradt perzsa népet ábrázolja.

- Mi következik még?

- Kardos emberek akik a fejöket vagdalják.

És csakugyan egy véres menet következett, egy kép, aminőt csak pokol-rémes álom fordithat az ember szeme elé.

Azok már fehérbe voltak öltözve. A feje valamennyinek leborotvált. A jobb kezökben handsár. Balkézzel mindenik a másiknak az övébe ragaszkodik, azért hogy el ne bukjon a vérvesztés következtében, vagy hogy a társát tartsa, ha az rogyadozik.

És azok is oldalt lépkedve haladnak. A litánia-féle ének azok ajkán már üvöltés. Az éneksorok végén minden handsár megvillan a fáklyafénynél, és megérinti mindenik a saját kopasz fejét.

Azok már fürdenek a vérben.

Némelyiknek az orra és füle mellett patakban csurog a vér, és pirosra festi a rajta lévő lepedőt. A fáklyák sercegve égnek a szellő fuvásától, s olykor essőként hull a szikra a véres fejekre.

És a levegőt a vér párája neheziti meg.

Éva behúnyta a szemét.

- Iszonyodom.

- Mondtam úgy-e, hogy maradj otthon. Nem nőnek való az ilyen út. Húnyd be a szemedet juhocskám.

Éva megrázta a fejét, és kinyitotta a szemét:

- Hát csak azért is nézem!

És bár sápadtan, de keményen nézte tovább a véres búcsújárást.

*

Gergely nyugodtabb volt. Ő már gyermek korában megszokta a vér látását. Nem fáj az valami nagyon. Inkább az a megdöbbentő, - gondolta, - hogy ezek az emberek önként ontják a vérőket. És ilyen emberek ellen küzd a magyar több mint száz esztendeje szakadatlanul! Átpillantott a véres sokaságon az utca tulsó felére.

Milyen különös az, hogy az ember megérzi, ha valahonnan erősen nézik!

És őt nézte valaki.

A fáklyák fényénél látta, hogy a nyüzsgő sokaságból két embernek a szeme mered reá.

Az egyik egy örmény forma. A hollófekete aga volt az, akinek a katonáit a levegőbe röpitette.

A másik Jumurdsák.

VIII.

Maylád az előbbi esztendőnek egy nyári reggelén azzal köszöntötte Török Bálintot, hogy éjjel uj rabok érkeztek.

- Magyarok? - kérdezte Bálint nagy szemmel.

- Nem tudom még. Csak annyit hallottam, hogy reggel, mikor kinyitották a kaput, végigcsörgött a lánc az udvaron. Ismerem minden rabnak a lánca hangját. Mikor az ágyamban fekszem is, mindig tudom ki megy el az ajtóm előtt.

- Én is.

- Reggel új lánccsörgést hallottam. De nem egy ember jött. Kettő, három, talán négy is. Végigcsörögtek az udvaron. De talán csak nem a *Tas-csukuruba* vezették őket!

A *Tas-csukuru* barlangféle börtön volt a Héttoronyban. Az volt a siralomház a vértorony alján. Aki odakerült, hamar megismerkedett a csillagos ég felső titkaival.

Leballagtak a kertbe, ahol üldögélni szoktak. De aznap nem vizsgálták sem a bokrok növését, sem a Magyarország felé vonuló felhőket. Nyugtalanul várták, hogy az új rabokat láthassák.

Lánc már nem volt a lábukon. Az a töméntelen arany, amit Törökné a szultánnak és a basáknak küldött, nem nyitotta meg a kaput, de megoldotta legalább a láncot.

A két ember különben is öreg volt már, s a várat kétszázötven családos katona őrizte. Nem szökött még onnan meg soha senki.

A belső őrséget uj váltotta fel. Egy potrohos bég jelent meg az udvaron, hogy a távozóknak parancsoljon.

- Három a malomba menjen, - mondotta a homlokát törölgetve.

Mert mindig meleg ölte azt a kövér embert.

- Három a malomba menjen és követ vágjatok.

Megnevezte: ki legyen az a három?

Aztán két alacsony emberkéhez fordult:

- Ti egy óra mulva visszajöttök. A fegyvertárt fogjátok kitakaritani.

Török Bálint alig várta, hogy a bég végezzen. Eléje sétált.

- Jó reggelt Veli bég! Hogy aludtál?

- Rosszul. Ma reggel korán felzavartak. Három új rab érkezett Magyarországból.

- Csak nem a *barátot* hozták tán ide?

- Nem a barát. Valami erőszakos úr ez. De nem is úr tán, hanem koldus. Inge sincs becsületes. Azt irják, hogy megrabolta a budai pasát.

- A budai pasát?

- Azt. Vele hozták a két fiát is.

- Mi a neve?

- Én bizony felirtam, de nem tudom. Nektek mind olyan különös nevetek van, hogy az ördög se birja észben tartani.

S annélkül, hogy köszönt volna, megfordult és talán az ágyába sétált vissza.

Bálint úr megzavarodottan ült le Maylád mellé.

- Megrabolta a budai basát? - szólt eltünődve. Ki lehet ez?

- Koldus? - folytatta a tünődést Maylád. Ha koldus volna, nem hozták volna ide.

- Akárki, de az első dolgom lesz, hogy ruhát adok neki.

Egész délelőtt tünődtek, töprenkedtek. Elsoroltak vagy ezer magyarországi és erdélyi nevet, de egyikben se tudtak megállapodni.

Végre délben megjelent az uj rab, a közös asztalnál, amelyre a belső udvar árnyékos felén teritettek.

Nézik mind a ketten. Nem ismerik. Látják rajta, hogy alacsony, kis ősz barna ember, s felében kopasz is. Magyar vászonruhába van öltözve, s rongyos. Mellette két jobban öltözött magyar ifju. Husz-huszonöt évesek. Látszik a vonásaikon, hogy testvérek, s hogy az öregnek a fiai.

Az öreg lábaira ugyanazt a könnyü acél-láncot tették, amelyet Török Bálint viselt vagy két esztendőn át. Fényes volt az a lánc a viseléstől, mint az ezüst.

Maylád eléje sietett a rabnak. Nem tudta kicsoda, csak azt látta, hogy magyar. Bálint is mély megindulással állt az asztalnál, s merően nézett az öregre.

Maylád nem tudott szólni semmit, csak megölelte az öreget. Bálint azonban az izgalomtól szinte reszketve kiáltott rája:

- Ki vagy?

Az öreg lehajtotta a fejét s alig hallhatón rebegte:

- Móré László.

Bálintot mintha megütötték volna. Elfordult. Leült.

Mayládnak is leesett az öregről a keze.

A két ifju búsan állt az apja mögött.

- Itt esztek urak, - szólt Veli bég az asztal azon sarkára mutatva, amelyik szemben volt a Török Bálint helyével.

Török Bálint fölkelt:

- No ha azok itt esznek, akkor én meg nem eszek itten!

És a háta mögött álló szolgához fordult:

- Hozd fel a tányéromat a szobámba.

Maylád darabig habozva állott, azután ő is odaszólt a szolgájának:

- Hozd az én tányéromat is.

És megindult Bálint úr után.

Veli bég vállat vont. De aztán mégsem állhatta meg szó nélkül. Ránézett Móréra:

- Miért utálnak ezek tégedet?

Móré haragosan pillantott a két úr után.

- Mert magyarok.

- Nem vagy-e te is magyar?

- Éppen azért. Két magyar csak megfér együtt, de három soha.

*

Török Bálint két hétig nem mozdult ki a szobájából. Nem ment le az udvarra, s Maylád, aki árnyékává lett, szintén nem. Hallgatta a Bálint úr prédikációit az uj hitről, amelyet ama hires Calvinus János és Luther Márton terjesztett.

- Igazabban a Jézusi hit, mint a latinra változott, elburjánosodott római, - mondogatta Török Bálint.

És Maylád lassankint arra a hitre tért. Meg is irta levélben az ő Gábor fiának, s biztatta, hogy ő is gondolja meg otthon.

Végtére is megunták a szoba négy falát, s Bálint úr egy napon megszólalt:

- Gyerünk le tán a kertbe.

- Ott van a haramia.

- Hátha nincs is ottan?

- De hátha ott van?

- Ha ott van, ne szóljunk hozzá. Csakannyi a jogunk ott sétálni, mint neki.

- Csakannyi.

- Még több is. Mióta vagyunk mink rabok? Hiszen az csak két hete jött.

És lementek a kertbe.

Egy perzsa herceg ült ottan egy platánfa alatt, - az is régóta rab mint ők; meg egy másik ázsiai fejedelem, aki szinte megpenészedett már búbánatában meg az unalomban. Sakkoztak. Reggeltől estig sakkoztak esztendők óta, és soha nem szóltak egymáshoz semmit.

Bálinték úgy ismerték már a két sakkozót, mint akár a márványkaput, amely a vértorony és az aranytorony között fehérkedik; vagy akár azt az óriás termetü vén kurd méltóságot, aki a császár szidásáért a mázsás bilincset viselte, s a vas terhétől lankadottan ült vagy feküdt napestig a Vértorony rácsos tömlöcében. Csak a szeme fordult arra, amerre a rabok sétáltak a bokrok között.

Hát a sakkozókra nem is néztek volna, hanem hogy egy uj figura ült mögöttük, és nézte a játékukat, az feltünt nekik.

- Ki a manó lehet az a sárgakaftános kis vén török? S mért van hajadon fővel?

A lépéseikre megfordult.

Móré volt.

Fölkelt és otthagyta a sakkozókat. Arcáról eltünt már az a bágyadtság, amely az első napon szinte betegnek láttatta. Apró fekete szeme élénken pislogott, s a járása is erős volt már, szinte fiatalos.

Elébe lépett a két főurnak, és keresztbe fonta a karját:

- Miért gyülöltök engem? Mivel vagytok ti különbek mint én? Gazdagabbak vagytok? Itt nem gazdag senki. Nemesebbek vagytok? Van olyan régi a nemességem, mint akármelyiteké.

- Rabló voltál! - mordult rá Török Bálint.

- Hát ti nem voltatok rablók? Nem ott szereztétek-e a vagyonotokat, ahova a markotok elért? Nem harcoltatok-e egymás ellen is? Nem fordultatok-e hetvenhétszer hol Zápolya felé, hol Ferdinánd felé? Annak a nótáját fütyültétek, aki többet adott.

- Gyerünk innen, - szólt Maylád kipirosodva, - hagyjuk itt ezt az embert!

- Dehogy megyek, - felelte Török Bálint. Egy embertől még nem hátrálok meg.

S leült a padra. Nyugalmat nyomott a haragjára, mert látta, hogy a kapu felől Veli bég közeleg egy török pappal, meg a két Móré fiuval. A két fiu is török ruhába volt már öltözve, de a fejükön még nem volt turbán. Hajadon fővel jártak, mint az apjok.

Maylád is leült Török Bálint mellé.

Móré szétvetett lábbal, egyik kezét csipőre téve állott előttük, és tovább hetvenkedett:

- Én ott voltam abban a harcban, ahol Dózsa Györgyöt levertük. Én ott voltam a mohácsi csatában, ahol huszonnégyezer magyar vére ömlött ki a hazáért.

- Én is ott voltam, - szólt Maylád a mellére csapva.

- Hát ha ott voltál abban a vérkeresztségben, tudnod kellene, hogy akik onnan megmenekültek, testvérekül becsülik egymást.

- Már engem pedig az ilyen országúti haramia nem fog vallani testvérének! - szólt a haragtól kivörösödve Maylád. Én tudom, hogy miért rontották le Palota várát.

- Azt lehet, hogy tudod. De azt nem tudod, hogy Nánát mért rontottátok le? Azt nem tudod, hogy a budai pasa lába előtt görnyed az egész magyar nemzet, és én, Móré László, én voltam az egyedüli, aki azt kiáltottam neki: Eb ura kontyos! Évekig harcoltam az én kis csapatommal a török ellen. Nem Ferdinánd, se nem a magyar nemzet, hanem én Móré László, én vertem szét tavaly is az ő Belgrádba menő seregét; én Móré László, akit ti rablónak és haramiának tituláztok.

Szusszantott. Aztán az öklével hadonázva folytatta:

- Volt volna annyi pénzem, mint Maylád Istvánnak valaha; volt volna annyi jószágom, váram és cselédem, mint Török Bálintnak; vagy annyi katonám, mint annak, aki a koronát csak ékességül viseli, akkor ma Móré László nevét a nemzet felszabaditója gyanánt ünnepelnék. De mert nem volt, beszoritott a pogány Nánába, és földig lerontotta a váramat az átkozott.

Veli bég oda érkezett az imámmal.

- Nem tudom min feleseltek, de Szelim szava az igaz. Mert ő közelebb él az igazság forrásához, mint ti hitetlenek.

- Micsoda Szelimnek? - kérdezte Török Bálint.

- Szelimnek, - felelte Veli bég, - akit ezelőtt egynéhány nappal Móré Lászlónak neveztek a hitetlenek nyelvén.

Török Bálint keserűn kacagott:

- Szelim! És ez prédikál nekünk a hazafiságról! Coki pogány, az apád dicsőségét!

Bizony megüti, ha Veli bég közibük nem ugrik.

- Hitetlen disznó! - bődült a bég Bálint úrra. Mindjárt láncba veretlek!

Bálint úr felkapta a fejét, mint az orron ütött paripa. A szeme lángot vetett. Isten tudja mi történik, ha Maylád el nem vonszolja onnan!

A bég megvetőn nézett utánok. Bizonyára a zsebére is gondolt, hogy nem folytatta a Bálint úr szidását. Ehhelyett Móréhoz fordult, és olyan hangosan, hogy amazok is hallják, szólott neki:

- A kegyelmes szultán örömmel értesült arról, hogy az igazhivők seregébe lépsz. Elküldte ezt a tiszteletreméltó papot, hogy megismerd a próféta világosságát, kinek áldott a neve mindörökké.

- Gyerünk vissza a szobába, - hörögte Török Bálint. Gyerünk vissza jó Maylád barátom.

*

Néhány nap mulva kiszabadult a két Móré fiú. Valami tisztséget kapott mind a kettő. Konstantinápolyban.

Csak az öreg Móré maradt a falak között.

Bálinték nem váltottak többé szót vele, de azt nem egyszer hallották, hogy ő is sürgette a szabadságot.

Veli bég egyizben igy felelt neki:

- Jártam az ügyedben megint a fényes portán. Megjött már Magyarországból a levél. A budai pasa szépen lepingált mondhatom. Azt irja többek között, hogy mikor Nánát ostromolták, pénzt szórtál a törökök közé, hogy elvihesd az irhád.

És a fejét csóválta, nevetett:

- Öreg, öreg, te nagy róka vagy!

*

A töröké volt már Székesfejérvár és Esztergom is. A szultán maga vezette a táborát, hogy a Dunántúlnak azt a két bástyáját ledöntse. Csak mikor hazatért, télen értesült arról, hogy Móré a két fiával együtt áttért a Héttoronyban.

Hivatta Török Bálintot.

- Végre valahára! - mondotta Bálint úr a hirtől megrázkódva.

Diszruhába öltözött. Ugyanabba a virágos kék atlaszba, amelyikben elfogták. Azóta se volt az a ruha rajta, de várta az Istentől, hogy még egyszer magára öltheti. Csak a kard hiányzott az oldaláról.

Hintóban vitték. Mellette Veli bég ült. Mind a ketten prémes felső köntösbe burkolództak. Mert biz a tél ott is csak tél, ha nem is olyan hideg mint nálunk.

A hintó mögött két lándzsás őr lovagolt. Bekanyarodtak a szeráj kapuján, s a Janicsár-udvaron át gyalog mentek a palotába.

Sok lépcső, de mind fehér márvány; sok délceg testőr, de mind szolga; nagy márvány-oszlopok, puha szőnyegek, aranyozások, a keleti művészet minden filigran remeke léptennyomon. De Török Bálint nem látott egyebet, csak az előtte menő fehér kaftános szolga háta közepét, meg itt-ott egy vastag selyem-kárpittal beakasztott ajtót, amelyről azt gyanitotta, hogy a szultán ajtaja.

Kis terembe vezették. Nem volt abban egyéb, csak egy szőnyeg, s azon egy vánkos. A vánkos mellett meg óriás rézmedence, hasonlatos a budai templom sárgarézből való keresztelő medencéjéhez, csakhogy nem oszlop tartotta, hanem egy márványlap, s nem viz volt benne, hanem parázs-tüz.

Török Bálint ismerte már azt a bútort. Mangálnak hivják. Az a kályha télen a török földön.

A szobában nem volt senki, csak a három ajtón a három szerecsen ajtónálló. Szoborként tartották a nagy fényes alabárdot. Mellettök Veli bég.

Bálint az ablakra nézett. Lelátott a zölden hullámzó tengerre, s a tengeren túl Skutariba, mintha csak a budai palotája ablakából nézne le Pest városára.

Talán öt percig álldogált ott, mikor végre az ajtó kárpitját egy szerecsenkéz félrevonta. A következő pillanatban belépett a szultán.

Kiséret sem előtte, sem utána, csak egy tizenhat éves, sovány, szerecsen fiú, aki megállt az őr mellett az ajtónál.

A bég hasra borult a szőnyegen. Bálint összetette a bokáját és meghajolt. Mikor fölemelte a fejét, a szultán ott állt a mangál mellett, és föléje tartotta két sovány tenyerét. Diószin kaftán volt rajta, hermelin-prémmel körülszegett, és oly hosszu, hogy csak a két vörös papucsorr látszott ki alóla. A fején könnyü patyolat-turbán. Az arca beretvált. Vékony ősz bajusza hosszan lelógott az állánál is lejebb. Egy percig csak álltak szótlanul. A szultán akkor ránézett a bégre:

- Eredj!

A bég fölkelt, meghajolt, az ajtóig hátrált. Ott ismét meghajolt s eltünt. - Régen nem láttalak, - kezdte nyugodtan a szultán. Nem változtál semmit. Mindössze megőszültél.

Gondolta Bálint: Hiszen te se fiatalodtál Szolimán. Mert megsoványodott a szultán, mióta nem látta, s nagy birkaszemei körül-ráncosodtak. Meg az orra mintha meghosszabbodott volna. Az arca éktelenül ki volt pirositva.

De nem szólt Bálint semmit, csak várta, hogy mi következik?

A szultán keresztbe fonta a karjait.

- Tudod talán, hogy Magyarország nincs többé. (Bálint ur elsápad. A lélekzete is eláll.) Az az egynéhány akol, ami még hátra van, csak időben van hátra. Ebben az évben az is meghódol. (Bálint ur nagyot lélekzik.) Hát nekem Budára egy jóravaló pasa kell. Olyan pasa, aki nem idegen a magyarnak, de nekem se. Te jeles ember vagy. A birtokaidat én visszaadnám. Mindent.

Bálint merőn néz. Az ajka megmozdul. De hogy még se mond semmit, a szultán folytatja:

- Érted mit beszélek? Hiszen te értesz törökül.

- *Evet*, - feleli Bálint. (Ami annyit tesz: igen.)

- Hát én téged akarlak budai pasának.

Bálint válla megremeg egy pillanatra. Arca azonban komoly és bús marad. Tekintete lesiklik a szultánról a mangálra, amelynek arabeszkjein átpiroslik a parázs.

A szultán egy percre elhallgatott. Talán azt várta, hogy Bálint törökösen a lábához borul; talán azt hogy magyarosan kezet csókol, vagy legalább is, hogy felel valamit. De Bálint csak állott. S mintha nem is szultán előtt állott volna, összefonta ő is a karjait.

A szultán elkomorodott. Fel és alá ment vagy kétszer a szobában. Aztán megint megállt és türelmetlenül kérdezte:

- Hát nem akarsz szabad lenni?

Bálint fölocsudott.

Mert hol volt az ő lelke e nehány minutányi szünet alatt! Beszárnyalta az összes várait, birtokait, erdőit, mezőit, ölelte a feleségét, csókolta a gyermekeit, ült a kedves paripáin, szivta a szabadság levegőjét.

Felocsudott a hangra, mint az álomból ébredő.

- Kegyelmes császár, - szólt mély megindulással, - ha jól értem a szavadat, a Verbőczi helyére akarsz engem rendelni.

- Nem. Verbőczi meghalt. Még abban az évben halt meg, mikor te eljöttél. A helyét nem töltjük be többé. Én téged rendes pasának akarlak. A legnagyobb pasaságot adom neked, és a legteljesebb szabadságot.

- És hogy törökké legyek?

- Csakis.

- És annélkül nem lehet?

- Nem.

Török Bálint sohajtott. Ránézett a szultán arcára, és mély bús hangon felelte:

- Felséges úr. Tudom, hogy nem vagy hozzászokva az őszinte szóhoz. De már én abban vénültem meg... Nem tudok mást mondani, csak amit gondolok.

- Hát mit gondolsz? - szólt fagyosan a szultán.

Bálint úr sápadtan, de nyugodt, határozott hangon felelte:

- Azt, hogy ha az egész ország a tied is, meg ha minden magyarból török lesz is, hát akkor én maradok egyedül, az utolsónak.

IX.

Veli bég elszörnyülködve hallotta az úton visszatérőben, hogy mi volt a titkos párbeszéd.

- Micsoda bolond fajzat vagy te! - mondotta a homlokára csapva. A nyakamat teszem rá, hogy az éjjel már bent hálsz a vértoronyban.

S egész éjjel ott járt az udvaron: várta a szultán rendeletét.

Azonban a rendelet sem azon éjjel, sem a következő napokon nem érkezett meg. Se levél, se izenet, semmi semmi.

Egy hét mulva az öreg sejk-ül-iszlam, a törökök hercegprimása jelent meg a Héttoronyban.

- Valami nevezetes gyaur van itt, - mondotta a bégnek. Török Bálint a neve.

- Evet, - felelte a bég hajladozva.

- A padisahnak, (Allah nyújtsa hosszúra életét), kedves gondolata az, hogy ezt az embert magyar tartományunk kormányzójává tegye, s nem akar áttérni a hitetlen eb.

- Kutya.

- Arra kértem őt (Allah nyújtsa hosszúra életét), hogy hadd nézzem meg a foglyot, talán tehetek valamit? Tudod fiam, öreg és tapasztalt ember vagyok.

- Bölcsek bölcse vagy sejk, korunk Salamona.

- Én is azt gondolom, hogy minden csomónak meg van a maga oldója. Csak türelem kell és okosság. Hátha meghatja az, hogy én magam hozom el neki a próféta világosságát? Először csak figyelni fog rám, aztán maga se érzi meg, hogyan csöppenik a szivébe az igaz hit első magvacskája.

- Eléggé értelmes ember.

- Aztán látod fiam, ha megtéritjük ezt a gonosz hitetlent, örömet szerzünk vele a padisahnak.

S egyszerre mondották utána:

- Allah nyújtsa hosszúra életét!

*

A napnak nyolcadik órájában, vagyis a mi időszámításunk szerint: délután két órakor, Bálint úr a szobájában aludt, mikor az ajtót rányitotta a bég és betessékelte a főmuftit.

Bálint úr fölemelkedett a diványon és zavarodottan dörzsölte a szemét.

Csak nézett a nagyszakállu bibliai figurára, akit sohasem látott, de akinek papi mivoltát a fekete kaftánról és fehér turbánról egyszerre megösmerte.

- Ébredj Bálint úr, - szólt rá a bég. Nagy becsület ér téged. Maga a sejk-ül-izlam őméltósága jött el, hogy téged oktasson. Hallgasd őt figyelemmel.

S lekapta a falról az ágymögi szőnyeget s a szoba közepére teritette. Azután a saját kaftánját vetette le, hogy azt meg a szőnyegre teritse, de már azt az öreg nem fogadta el. Leült és keresztbe vonta a lábait. Szakálla éppen a szőnyegig ért. Ravasz vén szeme vizsgálódva járta végig Bálint urat. Azután a koránban, - egy pergamenbe kötött tenyérnyi kis vaskos könyvben lapozott.

- Nem tudom mit akartok velem, - szólt Bálint úr, a dolmányát magára öltve. Hiszen én megmondtam a császárnak, hogy nem akarok törökké lenni.

A bég nem felelt. A főmuftira nézett. A főmufti felelet helyett a szivéhez, homlokához és ajkához emelte a könyvet. Aztán igy szólott:

- Allahnak, az irgalmasnak és könyörületesnek nevében. Abdul Kazem Mahamed, Abdallah fia, aki Abd el Motalleb fia: aki Hazem fia, aki Abd Menaf fia, aki Kaszi fia, aki Kelab fia, aki Morra fia, aki Kaab fia, aki Lova fia, aki Galeb fia.

Bálint úr kábulni kezdett. Leült az öreggel szemben a székre, s várta, hogy mi lesz ebből? Az öreg nyugodtan folytatta:

- Aki Fer fia, aki Malek fia, aki Madar fia, aki Kenana fia, aki Kazima fia...

Bálint úr ásitott.

Az öreg folytatta:

- Aki Modreka fia, aki Eliás fia, aki Modar fia, aki Názár fia, aki Moád fia...

S a nevek tengerét sorolta még el, mignem visszakerült Mahamedre és a születésére.

A bég már akkor nem volt a szobában. Nesztelenül kiosont, hogy a dolgait folytassa. A folyosón Mayláddal találkozott, aki szintén aludt, s most Bálint úrhoz igyekezett, hogy felköltse.

- Ne zavard őt, - mondotta a bég. Pap van nála. Az igaz vallásból nyer oktatást.

- A török vallásból?

- Abból, - felelte mosolyogva a bég.

És ugrálva sietett le a lépcsőkön.

Maylád kővé meredten bámult utána.

X.

Még a perzsa gyászmenet el se vonult, Gergely megfogta Évának a kezét, és megindult. Befurakodott a nép közé. Útközben szólt a cigánynak meg Mekcseynek:

- Gyertek! Baj van!

Akkor aztán Mekcsey vette át a vezérletet. Széles vállával utat nyomott a sűrűn álló sokaságon. Amazok odaát nem furakodhattak a szent meneten keresztül. A rendtartó katonák sem engedték volna őket. Meg az a sok handsár, amelyet a vallási düh villogtatott, mind ellenök fordult volna.

A mahomedánusok meg a sziiták különben is gyülölik egymást. A sziiták azt tartják, hogy Mohamed mai papjai csak bitangolják a méltóságokat. A törökök meg azt tartják, hogy a perzsa nép eretnek.

Végre sok nyomakodás és lökdösödés után kibontakoztak a sokaságból, s egy kis utcába érkeztek, amely sötét volt.

- Fussunk! - szólt Gergely. Az agát láttam meg Jumurdsákot.

És megindultak a sötétben. Futottak. Legelől a cigány futott, pedig azt se tudta, hogy miért kell futnia? Végre is egy alvó kutyacsoportba szaladt bele, és elbukott. Egy kutya felsivalkodott, a többi ijedten robbant széjjel.

Mert tudni kell, hogy Konstantinápoly a kutyák paradicsoma. Ott vagy nincsenek udvarok, vagy ha vannak, a házak tetején vannak; hát a kutya nem fér el sehova. Azok a vörös-szőrü rókaformáju ebek százával lepik néhol az utcákat. A török nem bántja őket, sőt mikor egyikmásik kutya kölykezik, a kapuja mellé vet egy rongyot vagy gyékény-darabot, hogy segitsen rajta. Azok az ebek takaritják, tisztogatják Konstantinápolyt. Még a mi időnkben is, a négyszögletes bádog szeméttartókat minden török a kapuja mellé üriti. A szemetet a kutyák megeszik. Mindent megesznek, ami nem vas és nem üveg. És nem is rútak, nem is vadak azok az ebek. Akármelyiknek pattintunk, örömmel csóválja a farkát. Nincs olyan köztük, amelyiket meg ne lehetne simogatni.

A cigány elesésére megállt az egész társaság. Gergely nevetett:

- Ördög vigyen el Sárközi! - mondotta. Minek futsz ilyen bolondul?

- Ha kergetnek, - felelte a cigány feltápászkodva.

- Nem kerget itt már senki. Hallgatódzzunk.

Az utca csendes volt. Csak a távolból hallatszott még a perzsák ájtatos üvöltése.

Hallgattak. Füleltek.

- Én már nem futok tovább, - szólt Mekcsey elszántan. Ha valaki rám támad, belészúrom a dákosomat.

De nem mutatkozott senki.

- Nyomunkat vesztették, - szólt Gergely megkönnyebbülten. Hát Sárközi barátom, hol hálunk?

- A hold mingyárt felkel, - felelte a cigány. Nekem van egy ismerősöm, akinél meghálhatunk. Hanem az messzecskén van még: a Jedikula mögött.

Jancsi megrezzent:

- A Jedikula mellett megyünk el?

- Ott, - felelte a cigány. Egy nyillövésnyire van onnan az a kocsma.

- És azt mondod: kisüt a holdvilág.

- Kisüt. Nem látja urfi, hogy világosodik az ég alja? Sietnünk kell. Az a kocsmáros görög. Az a mi orgazdánk. Jópénzért ruhát is ad.

- Nem lehetne-e körülnéznünk a Jedikulát? - kérdezte remegő hangon Jancsi.

- Az éjjel?

- Az éjjel.

- Lehet, ha éppen olyan sietős, - felelte a cigány. Csak le ne füleljenek bennünket.

Azzal megindult a fiúk előtt. Óvatosan átlépte a heverő kutyákat, s hogy a hold kisütött, mindenütt azon az oldalon ment, amelyikre árnyék terült.

*

Alvó házak és alvó utcák. Csak a kutyák csaholnak időnkint. Sehol egy emberi lélek.

A hold apró faházakat világit meg. Mind egyforma ház. Egyemeletes. Két rostélyos ablak az emeleten, de csak farostélyos. Azok a hárem-ablakok. Aztán közben egy-egy kőház és megint a faházak végtelen sora.

Egy háznál megáll a cigány, és int, hogy csendesen legyenek. A házban gyermek sir és férfihang hallatszik. Aztán egy boszus női hang. Persze az ablakon nincs sehol üveg. S kihallatszik, ahogy a nő kiáltja:

- *Szeszini kesz! Hunyadi gelijor!* (Hallgass el: Hunyadi jön!)

A gyerek elhallgat. Utasaink sietve haladnak tovább.

Még nincs éjfél, mikor a holdvilágos csillagos tenger ragyog fel egy kanyarulatnál a szemök előtt.

A cigány ismét hallgatódzik, azután halkan beszél:

- Itt csónakba kell ülnünk, ha ugyan találunk csónakot, s megkerüljük a Jedikulát. Mert a Jedikula tulsó részén áll az a kocsma.

- Hát itt is iszik a török? - kérdezte Gergely.

- Abban a kocsmában iszik a török is, - felelte a cigány. Van egy belső szoba, ahol csupa török iszik.

Ide-oda járkált a homokos parton, végre egy csölöp mellett csónakot talált.

Abban a pillanatban egy kis barnaruhás női alak denevérként suhant ki az utcából. Leiramlott a parton a cigányhoz.

A cigány meglepetten nézett reá.

- Te vagy Cserhán?

A vajda leánya volt.

- Hol vannak a delik? - kérdezte lihegve.

A cigány a házsor árnyékára mutatott, ahol Gergelyék hallgatódzva állottak.

A leány odafutott. Megragadta Évának a karját:

- Veszedelem fenyeget! Egy hollóképü aga jár a nyomotokban húsz katonával.

Éva Gergelyre nézett. Nem értette, amit a leány beszél.

- Tovább, - mondotta Gergely a leánynak.

- Nálunk volt az aga, - folytatta a leány, alig hogy ti elmentetek. Össze-vissza kutatták a sátorainkat. Karddal ütötték az apámat, hogy mondja meg hol vagytok? A barlangba is bementek.

- És ti a nyomunkba vezettétek őket?

A leány a fejét rázta:

- Nem. Két okból nem. Az egyiket nem mondom meg. (És Évára pillantott.) A másik ok az volt, hogy Sárközi veletek jött, s talán megölték volna.

- Őszinte vagy, - szólt Gergely mosolyogva. Mink már találkoztunk velök.

- De jönnek! A nyomotokban vannak! Jertek hamar! Fussatok!

- Üljenek a csónakba, - mondotta Sárközi.

- A tengert a hold süti, - aggodalmaskodott a leány.

- Mindegy, - felelte Gergely. Több csónak itt nincs. Ha meg is látnak, idő telik belé, mig csónakot keritenek.

S megindult a csónak felé.

A hold megvilágitotta a tengert, s a magas bástyafalat, amelynek közepén a négy torony négy hegyeskalapu óriásként sötétlett bele az éjjeli világosságba.

Mikor a csónakhoz értek, fegyvercsörgés hallatszott az útcából.

- Jönnek! - szólt megriadva a leány.

A békák nem ugrálnak gyorsabban a vizbe, mint a mi utasaink a csónakba.

- A csónak szűk! - kiáltja Gergely.

De a szava beleveszett abba az üvöltésbe, amely a parton felhangzott.

A leány is a csónakba ugrott. Mekcsey elkapta a cigánytól a két evezőt, s egyetlen roppantással leszakitotta róluk a szijakat.

- Üljetek le!

- Taszítsd el a csónakot! - kiáltotta Gergely.

Mert a csónak mellel a parton feküdt.

- Még nem, - felelte Mekcsey.

S fölemelt lapáttal várta a törököt, aki a társait száz lépéssel is megelőzve rohant feléjök.

- Gyere csak dervis! - rikoltotta dühösen Mekcsey, - gyere!

Jumurdsák azonban a fölemelt lapát láttára, visszahökölt. Csak a leeresztett handsár villogott a kezében.

- Gyere no! - kiáltott rá újból Mekcsey.

S nemhogy eltaszitotta volna a csónakot, hanem még kiugrott belőle, és nekiszaladt a lapáttal Jumurdsáknak.

A dervis meghőkölt, s hogy Mekcsey nekifutott, ő is megfordult és visszainalt.

- Siess! - kiáltotta Gergely.

Mekcsey nyugodtan ballagva tért vissza a csónakhoz, s egyetlen lökéssel elválasztotta a parttól.

Ekközben odaérkezett még valami tiz török, s bősz üvöltésük kisérte a csónak lengedezését.

De csakugyan nagy volt a teher. A csónak széle alig arasznyira állt ki a vizből. Mozdulatlanul kellett ülniök, hogy a csónak ne himbálódzzon.

Amazok a parton föl-alá futkostak, hogy csónakot keritsenek.

Mekcsey a cigányhoz fordult:

- Merre?

- Hova menjünk?

A cigány a csónak túlsó farán kuporgott, s annyira vacogott a foga, hogy alig birt felelni.

- Kerüljük meg a várat.

- Mi van a váron túl?

- Semmi.

- Erdő, mező?

- Kertek. Bokros helyek.

A cigányleány megjajdult.

- Csónakot találtak!

Csakugyan csónak indult el a partról. A csónak tele volt katonával. Hatan ültek benne, de csak két evezőjük volt nekik is.

A többi török bizonyára szétfutott, hogy másik csónakot is keritsen.

- Hányan vagyunk? - kérdezte Mekcsey.

- Nyolcan, - felelte a cigány.

- Csak hatan. Mert te meg a leány nem vagytok harcosok.

Jancsi kivonta a kardját. Éva is, Matyi is. Csak Gergely motozott a zsebében.

- Elegen vagyunk, - felelte Mekcsey. Én majd az evezővel dolgozok.

- Nem harcolhatunk, - szólott rá Gergely. Ha utólérnek bennünket, mind a két csónak felfordul. Azt ajánlom, evezz Szkutari felé.

- Hát ki nem tud úszni?

- Én, nagyságos uram, - felelte reszketve a cigány.

- Hát kapaszkodjál a csónak orrába, ha éppen felfordul.

- Nem úgy lesz az Pista, - szólt Gergely nyugodtan. Csak evezz te a túlsó part felé, hogy ahol már derékig érő viz van, megvethessük a lábunkat.

- Hát aztán?

- Összecsomóztam itt két font puskaport. Megvizesitem, és meggyujtom. Mihelyest közel érnek, odavetem közéjök. Akkor aztán ugorj ki a csónakból. Utánad én, aztán Jancsi, aztán meg Matyi. A törökök megzavarodnak. Elbánhatunk velök könnyen.

S odanyujtotta a cigánynak a taplót meg az acélt:

- Csiholj Sárközi.

Mekcsey szó nélkül kanyarodott az ázsiai part felé. De messze voltak még: egy óránál is tovább kellett evezniök. Szótlanul ültek a csónakban. Mekcsey Matyival fölváltva evezett. Olykor-olykor mélyen a vizbe nyomta az evezőjét. Könyökig is. Feneket azonban nem birt még tapintani.

A törökök ezalatt rikoltozva, kiáltozva haladtak utánok.

- Perzevenk dinini szikeim! - kiáltotta az egyik.

- Perzevenk batakdsi! - kiáltotta a másik.

Egyszer Gergely is visszakiáltott:

- Perzevenk kenef óglu! Hersziz aga! Batakdsi aga!

Belenyult a tengerbe, és Sárközi hátán ujjnyi vastagságu fekete tésztává gyúrta a puskaport.

- No most Évám, a közepébe egy kis szárazat.

Éva kicsavarta a portartó szarú dugóját, és száraz puskaport öntött a lepény közepébe.

Gergely behajtotta a lepényt, s gombóccá formálta. Belecsavarta a kendőjébe. Csak egy nyilást hagyott, hogy a puskaporba tüzet gyujthasson.

- Föld, - mondotta egyszerre Mekcsey. Pedig a tengerszoros közepén alig voltak még túl.

Jól dolgozott a fiu. Az a távolság, amely a törökök indulásakor közöttük volt, alig kisebbedett. S a törökök csónakja annyira lehetett, mint amennyire egy erőskaru ember el tudja dobni a lapos követ.

- Ég-e a tapló?

- Ég, - felelte a cigány.

- No csak tartsd. Te meg Mekcsey evezz most lassabban. Úgy forditsd a csónakot, hogy oldalt kerülj. Csak arra vigyázz, hogy belénk ne ütközzenek. Inkább mellettünk rohanjanak el, ha éppen nagyon nekünk jönnek.

- Kitérek majd, ne félj.

- Mikor már csak tiz lépésnyire leszünk, a cigány csuszszon le a csónak orráról a vizbe. A cigányleány is. Te is talán Éva, de csak abban a pillanatban, amint én a tüzet átdobtam. Nekik nem szabad megsejteniök, hogy itt csak derékig ér a viz. Hadd uszszanak!

Egyet szoritott még a kendőn s a fogával is huzott rajta. Aztán folytatta:

- Ha a tűz kiveti őket a csónakból, te Mekcsey mégis maradj itt a csónakban az evező lapáttal. Mink ketten Jancsival a vizbe ugrunk, és az úszókat beretváljuk. Ha nagy lesz a zavarodásuk, akkor te Matyi a csónakjukat iparkodjál megragadni, s amelyik belekapaszkodik, azt vágd.

- Hát én? - kérdezte a cigány.

- Ti hárman a csónakunkat tartsátok, hogy Mekcsey el ne billenjen.

Aztán Éva füléhez hajolt, és belesugta:

- Te a csónak túlsó oldalán ereszkedj a vizbe, s bukj alá, nehogy a puskapor megüsse az arcodat. Az után kapd el a másik evezőt, és azzal üsd a törököt, amelyik közeledbe ér. Az evező mégis csak hosszabb, mint a kard.

A törökök látták, hogy a két csónak köze fogy. Diadalüvöltésük hirdette, hogy bizonyosnak érzik a győzelmet.

Mikor már csak harminc lépésnyi volt köztük a távolság, Mekcsey ledugta a lapátot.

- Derékig ér a viz.

- Hát akkor álljunk meg, - felelte Gergely.

S fölkelt a padról.

- Add ide a taplót, - mondotta a cigánynak.

Azzal átkiáltott a törököknek:

- Mit akartok?

- Mingyárt megtudod! - felelték azok farkasnevetéssel.

Gergely odaadta a taplót és kendőt Évának, s fölvette a csónaknak az egyik ülődeszkáját.

A törökök kezében kard, a foguk között tőr. Hallgattak. Az evezőjük nagy loccsanásokkal dolgozott.

Már odaérnek. Gergely a csónakjok elé veti a deszkát. Toccsan. Az evező török, hogy viz locscsant hátulról a nyakába, abbahagyta az evezést, és visszanézett, hogy mi locscsant?

A csónak magától úszott közelebb.

Mikor már alig tizenöt lépésnyire volt, Gergely odaérintette a puskaporhoz a taplót. A por vörös izzással sistergett.

Gergely csak egy pillanatig várt vele. Egy jól irányzott mozdulattal beledobta a török csónakba.

A törökök, hogy a tüzes sárkány átrepült, szétmozdultak. A következő pillanatban mintha tüzi szökőkúttá változott volna a csónak, aztán meg háromöles láng csapott fel nagy puffanással közöttük.

A török csónak felfordult.

A hat török hatfelé kapva toccsant bele a tengerbe.

- Rajta! - kiáltotta Gergely.

Azonban a szemük káprázott az elvillant fénytől.

Egyik se látott semmit. Időbe telt még Gergely megpillantotta az első törököt, amelyik a csónakjukba kapott, s egy nagy rántással Mekcseyt kilóditotta.

Gergely rácsapott a karddal. Érezte, hogy a kardja keményet ért.

- Üssétek őket! - kiáltotta.

De a társai is csak félvakon dolgoztak.

Mikorra megtért a szemök ereje, Mekcseyt látták, ahogy erősen birkózik a vizben egy vállas törökkel.

Gergely arra is rávágott. Fejen találta. A török erre nekifordult. Az öklével úgy ütötte vállon Gergelyt, hogy a fiú majd elesett. De akkor meg Mekcsey kapaszkodott a törökbe. Megragadta hátulról a nyakát, és belenyomta a vizbe. Tartotta mig csak bugyborékolt.

Ezalatt Jancsi is megtette a magáét: neki esett annak a töröknek, aki már egyet kapott Gergelytől. Addig vagdosta, döfködte, mignem a török a vizbe dőlt. Matyi meg egymaga két törököt szúrt agyon a vízben.

A hatból kettőnek sikerült elusznia a veszedelemből. Az egyik Szkutari felé vitte az életét. Olyan volt a vizen a turbánjával, mint valami sárgadinnye. A másik a csónakdeszkát a hasa alá fogta s úgy úszott nagy igyekezettel vissza Stambul felé. Az meg olyan volt, mint valami úszó kutya.

XI.

Egy májusi délután három bársonyruhás olasz ifjú, s két rövidszoknyás olasz leány jelent meg a Héttorony kapuja előtt. Az egyik ifjúnál koboz volt, az egyik leánynál is. A másik leány tamburint tartott a hóna alatt.

Az őr az árnyékon félálmosan álldogált, s talán el is aludt volna álltában, ha időnkint katonák nem járnak a kapu alatt.

Hogy az idegeneket meglátta, eléjök nyujtotta a lándsáját.

- Mit akartok?

- Olasz énekesek vagyunk, - felelte az egyik. A várnagygyal szeretnénk beszélni.

- Nem lehet.

- De nekünk kell.

- Nem lehet!

- Miért nem lehet?

- Meghagyta, hogy idegent ne bocsássak hozzá. Sok a dolga. Hurcolkodik.

Valami hat katona állt és guggolt a fal árnyékában. Öreg cigányasszony jósolt ott nekik rostán rázott tarka babból.

Az egyik leány a kisebbik, bátran odalépett, és megszólitotta a cigányasszonyt:

- Láláká. Az őr nem akar beereszteni. Küldj be valakit Veli béghez, hogy ajándékot hoztunk.

A cigányasszony éppen valami érdekes jóslatnál tartott. Öt csoportba osztotta a babot, és igy szólt a katonának:

- Most pedig nem folytatom addig tovább, mig be nem mégy a béghez, és meg nem jelented neki, hogy olaszok vannak itt; ajándékot hoztak.

A megszólitottnak már vörös volt a képe a kiváncsiságtól. Egyet vakarintott a tarkóján, aztán fölkelt és besietett.

Nem telt belé tiz perc, ujra megjelent a kapuban. Intett az olaszoknak:

- Kövessetek.

S megindult az olaszok előtt. Átvezette őket egynéhány folyosón, majd egy kerten a malom mellett, majd újból egy másik kerten, amely óriáslevelü salátával volt tele.

A katona leszakitott egy fej salátát, s azon nyersen levelezni kezdte. Megkinálta vele a leányokat is:

- Egyetek maruját.

A cigányleány elfogadott egy levelet, s odakinálta a társának.

- Nem kell, köszönöm Cserhán.

- De egyél! Jó.

- Tudom, hogy jó, de mink nem igy szoktuk.

- Hát hogyan? Sóval?

- Sóval, de főképpen rántott csirkével.

Az egyik olasz tolmácsolta mindig a beszédüket, - s mivelhogy a két leány mindig beszélgetett, s néhányszor a tolmács elfordult, a leány mindig megszólította:

- Gergely, mit mond Cserhán?

Két óriás fal között volt az a kert.

Kettős vár. Két torony a közepén külön fallal van összekötve.

- A tornyok is kettősek belől, - magyarázta Gergelynek a cigányleány. Egy katona beszélte egyszer a kocsmában, ahol az éjjel háltunk, hogy ezek a tornyok tömve vannak aranynyal, ezüsttel. Ő már söpört ottan, s benézett a kulcslyukon.

- Azért őrzi ezt annyi katona, - felelte búsan Jancsi.

A fiú különben izgatott volt. Hol elpirult, hol elsápadt, s mindenfelé nézett, hallgatódzott.

Elérték a bég hajlékát. Nem is volt több ház belől a fal mentén, csak a sok vastag ágyú; minden ötven lépésre egy. Mellettök a rozsdás golyók gúlába rakottan.

A bég udvara tele volt ládával, meg egy piros vászonból készült sátor részeivel. Fegyverek, tábori butorok és szőnyegek hevertek szanaszéjjel a kavicson meg a gondozott virágágyakon. Aki innen elmegy, úgylátszik, nem fog találkozni azzal, aki a helyébe költözik.

Tiz-tizenöt katona rakodott a ládákba.

A bég ott állt közöttük, és ő is salátát evett nyersen, rántott csirke nélkül.

Félrehivta az olaszokat a bástyafal mentén. Egy kifelé néző vastag ágyúnak a kerekére ült s ott folytatta a salátázást.

- No mit akartok? - kérdezte jókedvüen.

Gergely előállt. A kalapját a kezében tartva, szólott török nyelven:

- Uram, mink olasz énekesek vagyunk. Az éjjel itt halásztunk a vár alatt. Tudod uram, szegények vagyunk, hát esténkint halásznunk kell. Hanem az éjjel nemcsak halat fogtunk. Ahogy kihúzzuk a hálót, valami megcsillanik benne. Nézzük micsoda, hát egy gyönyörü aranytányér.

- Mi a manó!

- Az uram. Nézd itt van, láttál-e ennél szebbet?

A kebelébe nyult, és egy kis aranytányérat vett elő, amelynek a közepén remekül kivert görög istenalakok domborodtak.

- Masalláh! - rebegte a bég.

S a szeme a gyönyörüségtől elmeredt.

- Magunk se láttunk ehhez hasonlót, - folytatta Gergely. Azon gondolkoztunk, hogy mihez fogjunk vele? Ha eladjuk, ránk fogják, hogy loptuk, s Isten tudja, micsoda bajba kerülünk! Ha nem adjuk el, mit ér annak a tányér, akinek nincs mit ennie belőle?

A bég ide-oda forgatta a tányért, s meg is emelgette.

- No, és miért hoztátok éppen nekem?

- Éppen azt akarom elmondani nagyságos uram. Ahogy ott tünődtünk, eszünkbe jut, hogy raboskodik itt a Héttoronyban egy jótevőnk, valami magyar úr. Kicsi koromban én az öcsémmel együtt rabja voltam annak az úrnak.

- És jól bánt veletek?

- Taníttatott bennünket, és úgy szeretett mint a saját fiait. Hát arra gondoltunk, hogy megkérünk téged: engedd meg, hogy danolhassunk neki egyet.

- Hát ezért hoztátok nekem a tányérat?

- Ezért.

- És jól tudtok danolni? Hát danoljatok egyet.

Az öt olasz mingyárt körbe áll. Ketten megpenditik a kobozt, s egyszeriben rákezdik:

Mamma,
Mamma,
Ora muoio,
Ora muoio!
Desio tal cosa,
Che all orto ci sta.

A két leány dala mint két hegedühang. Gergelyé, Jancsié, mint két fuvola. Mekcseyé, mint valami gordonka.

A bég abbahagyta a salátaevést is, tányérbámulást is, szinte lehetett látni, hogy nől a füle.

- Angyalok vagytok tik, vagy dsinek! - kiáltotta bámulva.

Az énekesek felelet helyett vig táncdalba kezdtek. A cigányleány kiperdült a középre, és a tamburint zörgetve irgett-forgott a bég előtt.

A bég fölkelt.

- Elnéznélek benneteket három nap, három éjjel. De nekem holnap reggel Magyarországba kell indulnom. Csatlakozzatok hozzám. Akár itt csatlakoztok hozzám, akár az úton, én amig velem lesztek, mindennap egy aranyat adok nektek.

Az öt olasz kérdőn pillantott össze.

- Uram, - szólt Gergely előlépve, - ha megengeded, amit kértünk...

- Szivesen. De kihez is akartok ti menni?

- Török Bálint úrhoz.

A bég kedvetlenül terjesztette az öt ujját maga elé.

- Törökhöz? Bajos. Ő most a *mázsásban* van.

- Micsoda mázsásban? - kérdezte Gergely.

- Hát, - felelte boszusan a bég, - gorombán bánt a főmuftival.

*

A bég mindazonáltal teljesitette az olaszok kivánságát. Rábizta őket egy katonájára, s megparancsolta a katonának, hogy Bálint urat, - ha van kedve, ha nincs, - ki kell tenni az udvarra, mert az olaszok dalolni akarnak neki.

A belső vár kapuja is megnyilt. Annak az udvara már alig nagyobb, mint a pesti Erzsébet-tér. A két sakkozó akkor is ott ült a platánfa alatt. Móré is ott nézte a játékosokat; sőt Maylád is ott lebzselt és a herceg bosszuságára bele-beleszólt a játékba.

Csak éppen a mázsás bilincs cserélt gazdát.

Az öt olaszt megállitották a kapuban, mig Bálint urat elővezetik. Kihozták a ketrecből. Két katona a bilincsét emelte, hogy járhasson. Kitettek egy kemény faszéket az udvar közepére, arra ültették Bálint urat. Még szép, hogy az árnyékba tették. Ott aztán megülhetett az öreg. De nem is tudott volna megmozdulni a karnyi vastag vasláncban.

Hát ült. Nem tudta miért ültették oda? A nyári kendervászon ruhája volt rajta. A fején nem volt süveg, csak a sörénynyé nőtt fehér haja. Két kezét a bilincs lehuzta a szék két oldalára. Ötven fontot nyomott az a két bilincs. Erőtlen öreg karjai nem birták emelni. És sápadt volt az arca, és szenvedő.

- Jöhettek, - mondta a katona az énekeseknek.

Jönnek is a kapuból. Megállnak sorjában egymás mellett, alig öt lépésnyire Bálint úr előtt.

A sakkozók is abbahagyják a játékot. Mi lesz itt? Hiszen ez pompás mulatság: olasz énekesek a Héttoronyban! Oda sorakoznak Bálint úr mögé, és várják a dalt, s különösen a két leány táncát.

- A fiatalabbik nem olasz, - jegyzi meg a herceg.

- Száz közül is megismerni, hogy cigány, - felelte Maylád.

- Hanem a többi, az olasz.

Véletlenül csakugyan barnák voltak valamennyien. Mekcsey a legvállasabb, Gergely a legnyulánkabb, Jancsi a legfeketébb szemü. Éva dióolajjal volt megbarnitva. A haját frigiai piros sapka takarta, mint valamennyiét.

Az öt olasz csak állt.

- No énekeljetek hát, - mondotta a katona.

Hanem biz azok csak álltak, merőn és halaványan.

A legfiatalabb olasz arcán végigcsordult a könny. A másikén is.

- Daloljatok hát ebadta komédiásai! - szólt rájok a török.

A legfiatalabb erre zokogásra fakadt. Oda tántorgott a láncokon ülő rabhoz, és a lábához borult.

- Apám! Édes apám!

És a könnyeiben fuldokolva ölelte át az öreget.

- Jancsi! Fiam! - rebegte elképedve Török Bálint.

S a félmázsás bilincs megcsördült a kezén. Magához ölelte a fiát, mintha egészen a szivébe akarta volna szoritani.

A fiu elfeledte, hogy énekes. Az apa elfeledte, hogy rab. Csak egymás arcát nem feledte el egyik se.

*

És Török Bálint akkor sirt életében másodszor.

XII.

A Jedikulától egy nyillövésnyire az örmény kórház mögött egy kis napszámos-kocsma állt egymagában.

Kerti lakás lehetett az valamikor, valami szép márvány nyaraló még abban az időben, mikor Konstantinápolyt Bizancnak hivták. De haj az idő meg a földrengés meglazitja a márványkockákat is, letördeli a teraszok alabástrom balüsztréit, az ablakok kővirágait; félremozditja a lépcsőket, és dudvát ültet az oszlopok hasadékába. A nyaralóból kurta-kocsma lett.

Járt oda mindenféle nép, s a gazda, akinek Milciádes volt a keresztneve, mellékesen orgazdasággal is foglalkozott.

Oda vezette a cigány a mi fiataljainkat. Milciádes adott nekik szállást, olasz ruhát, aranytányért, persze jópénzen.

Hogy a Héttoronyban nem úgy sikerült a produkció, mint szerették volna, a mi fiataljaink csaknem bajba kerültek.

A katona rögtön jelentette a bégnek, hogy az olaszok, valami rokonfélék, mert nagyon sírnak a rab körül. Azonban a bég nem sokat törődött már akkor a Jedikulával. A magyarországi kerület (törökül *vilajet*) foglalkoztatta az eszének minden kerekét. A Jedikulában ő is csak rab volt. Bent kellett laknia a falak között, s évenkint csupán egyszer léphetett ki rajta, hogy imádkozhasson az Aja Sofia templomában.

- Szamár vagy! - bődült a katonára. Azok az olaszok rabjai voltak annak az úrnak, most pedig az én rabjaim.

Éppen a kalamárisát akarta ládába tenni. Kivont a kalamáris oldalából egy nádtollat, és a tintás spongyába nyomta. Egy tenyérnyi kis pergamen darabra egynéhány sort irt, s átnyujtotta a hüledező katonának.

- Nesze. Add oda az olaszoknak, és kisérd ki őket a kapun. Semmi bántódásuk ne legyen!

Gergely persze elolvasta az irást azonnal, amint a markába nyomták.

Ez volt benne:

> *Ez az öt olasz énekes az én seregemhez tartozik. Ezt a temesszüköt adtam nekik, hogy senki őket ne bántsa, mikor mellettem nincsenek. Veli bég.*

Gergely eltette az irást örömmel.

Ránézett a katonára. Hol látta azt a bagoly arcot? Hol?

Hát bizony ott ivott őkegyelme az előbbi estén a görögnél, a mindenféle napszámos és hajós között. Látszik is az orra pirosságán, hogy a vádlottak padjára kerül, ha majdan eljut Mohamed próféta elé.

- Eljösz-e te is a béggel? - kérdezi Gergely amint kifelé mennek a kapun.

S egy ezüst tallért nyom a markába.

- Nem, - feleli a katona a tallértól megvidámultan. A bég csak aknafúrókat visz, meg deliket. Az én uram holnaptól fogva Izmail bég.

- De ő még nem lakik itt?

- Nem; amott lakik abban a vadszőlős házban.

S egy vadszőlővel befuttatott házra mutatott, amely háttal nekiépült a régi Bizanc várfalának. Talán annak a köveiből is építették.

Estére ott itta már a bagoly az ezüsttallért a görögnél.

A mi ifjaink ugyanazon az estén egy csinos kis márványszobában vacsoráztak. Rizskásás ürühúst ettek, s közben már tanácskoztak, hogy a béggel térjenek-e vissza a hazájukba? vagy csak magukban?

Mert hogy a veszedelem a sarkukat tiporja, az bizonyos. Hogy Bálint urat meg nem szabadithatják, az még bizonyosabb.

- A béggel kell visszatérnünk, - mondotta Gergely. Ez a legokosabb amit cselekedhetünk.

- Én nem danolok neki, - felelte Mekcsey. Danoljon neki a durrogó istennyila!

- Hát akkor rekedtséget szinlelsz, - felelte Gergely. Miért ne danoljak neki? Nem azt mondja-e a magyar közmondás is, hogy akinek a szekerén ülsz, annak a nótáját fújjad!

- Ha ezt megtudják odahaza, hogy mink törököt mulattattunk...

- Miért ne? Itten danolunk neki, otthon meg majd táncoltatjuk.

Jancsi nem elegyedett a beszélgetésükbe. Maga elé bámuldozott, s ki-kigyöngyöztek a könnyei.

Gergely a vállára tette a kezét:

- Ne sirj Jancsikám. Hiszen az a nagy lánc nem örökös. Meglehet holnap leveszik róla.

- Nem is beszélhettem apámmal. Csak éppen hogy a Ferkót kérdezte, arra feleltem. Azt mondtam neki: Otthon maradt, hogy ha én elpusztulok az úton, maradjon egy gyermeke az anyámnak.

Mindnyájan hallgattak, s részvéttel néztek reá.

- De micsoda bolond vagyok én, - folytatta Jancsi. Maskarának öltözve lopakodok be hozzá, holott rendes úton is meglátogathattam volna. A történtek után bemehetek-e? Legalább a pénzt adtam volna át neki.

A cigányleány fogta a tálat és kivitte. A szobába besütött a hold, és elhalványitotta a mécses világát.

- Még egyvalamit meg kellene próbálni, - szólalt meg Gergely. Még ugyszólván minden pénzünk megvan. Nálad van Jancsi ezer arany, énnálam háromszáz. Mekcseynél van annyi, amennyivel hazajuthatunk. Évánál is.

A cigányleány visszatért.

- Nem nézitek-e meg a bagoly törököt? Olyan részeg már, hogy lefordult a székről. Sárközi a török költségén iszik, de ő még nem részeg. Matyival kockáznak.

Azonban, hogy csak maga nevetett, ő is abbahagyta. Leült a gyékényre a többi közé, és az állát a könyökére támasztotta. Évát bámulta.

- Az új bég, - mondotta Gergely, - bizonyára kap a pénzen. Csakúgy kap, mint a többi. Hátha az tehetne valamit? A pénz minden lakatnak kulcsa volt mindenkor.

- Én mindent odaadok, ami nálam van, - felelte Jancsi. Az életemet is odaadnám!

- Hát akkor merészeljünk meg egy utolsó próbát.

- Hogyan juthatsz be éjjel a béghez?

- Letartóztat, - vetette oda Mekcsey. Meghallgat, el is fogadja a pénzt, de te is ott maradsz.

Gergely mosolygott.

- De nem vagyok én olyan golyhó. Nem a magam bőrében megyek hozzá.

- Hát?

- Felöltözöm török katonának.

Jancsi megragadta a Gergely kezét:

- Megtennéd Gergely? Megtennéd?

- Már teszem is, - felelte Gergely.

Azzal fölkelt, és beszólitotta Milciádes gazdát.

- Gazda, - mondotta. - nekem egy török katonaruha kellene. Olyan, amilyent a Héttorony katonái viselnek.

A görög végigdörzsölte fekete bokros szakálát. Megszokta már, hogy a vendégei álöltözeteket viselnek, de azt is megszokta, hogy mindennap két-három arany pendül tőlük. Ördög vigye őket, ha rablók, ha tolvajok, a fő az, hogy jól fizetnek. Ajánlotta is már nekik, hogy lakjanak a föld alatt való teremben.

- Hát olyan ruhám éppen nincsen, - mondotta hunyorgatva. De van itt egy részeg török, arról le lehet venni a turbánt meg a köpönyeget.

- Az is jó lesz. De nekem szakál is kellene.

- Van bőven.

- De nekem éppen olyan szakál kell, mint azé a katonáé.

- Akad olyan is.

S kifordult. Alig öt perc mulva mindenféle kész szakállal, fekete szőrrel és ragasztóval tért vissza.

- Felragasszam?

- Ragaszd fel. Olyanféle képet mesterkélj nekem, mint azé a töröké.

Leült. Milciádes munkába fogott. Közben beszélgettek.

- Ismered az uj béget, aki a Héttoronyba kerül?

- Hogyne ismerném, - felelte a görög. Topcsi volt.

- Mit tudsz róla?

- Tuskó. Vizet iszik, viz is az esze. Irni se tud.

- A többi tiszt se tud. Legföljebb olvasni ha tudnak.

- De ez úgy hányja-veti magát, mint a szultán lova, noha az is többet tud nálánál. Hanem bezzeg mikor egy magánál nagyobb fát lát, hajlong, mint a kender szélfúváskor.

- Volt már hadban?

- Tavaly vele volt a császárral. Esztergom alatt meg is botozták.

- Esszerint gyáva?

- Gyáva és ostoba. Vizen nőtt ember lehet-e más?

Gergely a ragasztótól jobbra és balra fintorgatta az orcáját.

De akkor már úgy el volt változva, hogy Mekcsey majd felfordult nevettében.

A görög előkeritette a turbánt, a handsárt meg a köpönyeget is.

- Allaha emanet olun, - mondotta Gergely tréfásan hajlongva.

Azzal kilépett.

A többi el akarta kisérni, de ő csak Jancsit meg Mekcseyt engedte maga mellé. Jancsi útközben átadta neki az aranyait. Gergely egyet gondolt s Jancsit is visszaküldte. Csak Mekcsey maradt vele.

- Te is, - mondotta neki, - távolabbról kisérj. Ne sejtsék, hogy összetartozunk.

Félóra nem telt belé, ott állott a bég háza előtt.

Megzörditette a kapu réztányérát.

A kapu nézőlyukán egy vén kappan arca jelent meg.

- Mit akarsz?

- Küldd azonnal a béget a Héttoronyba. Baj van!

A kappan eltünt. Gergely visszavonult. Tudta, hogy a kappan megint meg fog jelenni. De azt is tudta, hogy ha senkit se talál az ajtóban, senkinek se adhatja át a bég kérdéseit. Kénytelen lesz visszatérni a béghez, s megmondani, hogy a katona már eltünt. A bég majd forgolódik, morgolódik, végre is ki fog bujni, s megy a Héttoronyba.

Gergely elsétált a Héttorony felé. A Drinápolyi kapunál - igy nevezték a Héttorony északi kapuját, - megállott.

A kapu zárva volt. Az őr a kapukövön guggolt és aludt. A feje fölött hitvány olajlámpás égett a falból kinyúló vasrudon.

Köröskörül csöndesség.

Mekcsey harminc-negyven lépésnyire követte Gergelyt s hogy az megállott, ő is megállt. Talán azért is állott Gergely a lámpás világkörébe, hogy Mekcsey láthassa.

A percek lassan multak. Gergely magában szidta a török időt, hogy milyen lomhán jár.

S mivelhogy ember és bogár mind csak a fényességet nézi a sötétben, Gergely is az olajlámpásra forditotta a szemét.

- No megőszülök, mikorra kimászik az a bég! - mormogta magában.

Szegény jó dalia, te kedves szép csillaga a magyar dicsőségnek, nem fogsz te megőszülni soha! Vajjon milyen arccal néznél a jövendő tükörébe, ha most előtted föllebbentené valami égi kéz, s te látnád magadat rabbilincsben, ugyanezen a helyen; s látnád a török hóhért, amint azon a rozsdás lámpavason neked bokrozza a kötelet!...

*

Az utca csöndjében kapudörrenés hallatszott.

Gergely megrezzent. Elindult sebesen a dörrenés irányába.

A bég jött.

Egyedül jött. Köpönyegébe volt burkolódzva, s a fején magasra kalácsozott turbán fehérlett.

Gergely megállt egy percre. Hallgatódzott, hogy jön-e valaki a béggel?

Nem jött senki.

Akkor eléje sietett a bégnek.

- Uram, - szólott török katonai szalutálással, - nem Veli bég hivat téged. Én csaltalak ki egy igen fontos ügyben.

A bég visszahőkölt.

- Ki vagy te? - szólt a kardjához kapva.

Gergely is a kardjához nyult. Kivonta és markolattal nyujtotta oda a bégnek:

- Fogd, ha azt gondolod, hogy tartanod kell tőlem.

A bég visszataszitotta a kardját a hüvelybe.

Gergely is.

- Több jót hozok neked, mint gondolnád, - szólt Gergely.

Kiemelte a pénzes zacskót a köpönyege belső zsebéből.

S megcsörditette az aranyakat.

- Fogadd bevezetésül.

A bég a tenyerébe vette a súlyos zacskót, de aztán visszaadta.

- Előbb tudnom kell: ki vagy? és mit akarsz?

S ő is a ház árnyékába lépett. Kőpad volt ottan. Arra ült, és figyelmesen nézett a Gergely arcába.

Gergely szintén a padra ült. Összefonta a karjait, és időnként a csipős álszakált vakargatva beszélt halkan és óvatosan:

- Az én nevem *Százezer Arany*. Azt hiszem eléggé jóhangzásu név.

A bég elmosolyodott:

- De nem álnév-e?

- Hamar megpróbálhatod. A te neved azonban: *Szegény Ember*, bár az kétségtelen, hogy jeles vitéz vagy. Mindenki tudja, hogy Magyarországon is megfordultál a diadalmas hadjáratban.

- Látom, hogy ismersz.

- Hát, hogy röviden végezzünk: te holnap reggeltől kezdve várnagy vagy a Jedikulában. Más szóval: rab leszel te is. Évenkint egyszer kimehetsz a városba. És ha Allah hosszúra nyujtja az életedet, hát életedben összesen huszszor-harmincszor láthatod még Konstantinápolyt.

- Tovább.

- Rajtad fordul, hogy nagyobb és függetlenebb sorsot válaszsz magadnak.

- Hallgatlak.

- A Jedikulában van egy rab, egy dúsgazdag magyar úr: Török Bálint.

- Azt akarod kiszabadítani?

- Te mondod. Dehát ráhagyom, hogy azt akarom.

- Hallgatlak.

- Veled egynehány új katona is jön. Ha más nem: a szolgáid. Mi történnék, ha te holnap este kihoznád például Bálint urat, mintha a szultán hivatná?

- Naplemente után nem jöhet ki a várnagy se.

- A szultán parancsára kijöhet. Dehát mondjuk nappal jön ki, veled és két katonával. Az utcák erre már néptelenek. Te a két katonát visszaküldöd, s ballagtok ketten Bálint úrral tovább. De ahhelyett, hogy a szerájba mennétek, a nevezett rabot egy hajóra vezeted. Egy hajóra, mely a parton áll, és narancs-szinű zászlót lenget. Lehet az a hajó gabonaszállító hajó is, bárka is, csónak is. Nincs olyan sok erre felé. Hát mondom: legfeljebb ruhát, köpönyeget változtattok és lekanyarodtok ketten a hajóra.

- Ilyen röviden?

- Nem éppen. A hajón, mihelyt elindul, háromszáz arany olvasódik a markodba, törökül szólva háromezer gurus, vagyis piaszter. Azután akár a vizen, akár a szárazon Tekirdagba megyünk. Ott egy emberünk vár jó lovakkal és ötszáz arannyal téged. Az ismét ötezer gurus. Lemegyünk Athenbe, s onnan Olaszországba, amint az olasz partra lépünk, ott ismét ötszáz arany hull a markodba.

- Ezerháromszáz.

- Eddig. Gondolom tiz évi fizetésed. De gondolkodj te is: az az ember, aki Debrecent, Szigetvárt és Vajda-Hunyad várát mondja a magáénak, s aki azokon kivül ura egy királyi birtoknak, csaknem az egész Dunántúlnak, az bizony könnyen kifizeti neked még azt a kilencvenkilenc ezer aranyat is, ha mindjárt a fele vagyonától kell is megválnia.

- És ha nem kapom az első ezret se?

- Ha akarod már most is odaadom.

A bég gondolkodva nézett maga elé.

Gergely vállat vont:

- Ha azt látnád, hogy megcsalunk, - pedig olyan magyart még nem láttál, aki csalna, - hát akkor mindig lesz időd ráfogni Török Bálintra, hogy megszökött, s hogy te utána mentél egymagad, és a hajón fogtad el. Akár a hajóról hozod vissza, akár a földről, neked fognak hinni, mert visszahoztad.

- Hát jó, - szólt a bég fölkelve. Holnap alkonyat előtt egy órával legyen az a sárga zászlós hajó egy nyillövésnyire a Héttoronytól. De már a parton várj. Miről ismerlek meg?

- Ha az arcomról nem ismernél, - ámbár hát nézd meg az arcomat, hiszen süt a holdvilág, - a turbánom szintén sárga lesz, kénszinsárga. Megismerhetsz.

- Egy órával naplemente előtt.

- Pont tizenegy órakor, - felelte Gergely.

Mert a török időszámítás szerint napnyugtakor van tizenkét óra.

*

Éjfél volt, mikor Gergely visszatért Mekcseyvel.

- Itt van-e még a bagolyképü török? - kérdezte, hogy a kocsmába belépett.

- Alszik, - felelte Milciádes.

- Megteheted, hogy holnap tizenegy óráig aludjon?

- Meg, - felelte a kocsmáros.

S poharat vett elő. Vizet töltött bele, és valami port kevert el benne. A por elolvadt, mint a só.

Azután fölrázta a törököt.

- Hé Bajguk! nem akarsz-e haza menni?

A török fölemelte a fejét, és zavaros szemekkel nézett maga elé.

- No idd meg ezt az egy pohár vizet, aztán lódulj haza.

A török rá se nézett a pohárra, csak kinyujtotta a kezét. Fölhajtotta. Ismét maga elé nézett. Megmozdult, hogy föltápászkodjon, de megint csak visszahanyatlott.

Gergely öt aranyat nyomott a kocsmárosnak a markába.

- Nyugodt lehetsz, - szólt Milciádes. Ez innen el nem mozdul akár holnap estig se.

*

Hajót könnyü volt bérelniök. Egy négyevezős görög-hajót kiválasztottak az Aranykürtben s megfogadták Tekirdagig, amely Konstantinápolytól egy napi út. Adtak neki narancsszinű zászlót és két arany foglalót. Délután jókor ott állt már a hajó, ahova Gergely vezette. Napenyészet előtt két órával felvonta a zászlót.

Gergely azután a kocsmába sietett. Felzavarták az álmából a törököt. Azt mondták neki, hogy az aga a narancsszinű zászlós hajó elé rendelte. Álljon ott a parton.

A török még mindig kábult volt. Sárközinek kellett vezetnie. Ment a jámbor, tántorgott a sárga turbánban. Azt se tudta, reggel van-e? este van-e? Csak annyit jegyzett meg, hogy a bég odarendelte a partra valami hajó elé.

Gergelyék szanaszét szóródva, csöndesen lappangtak utána.

Ha elfogadta a bég az ajánlatot, akkor amint a hajóra lép, ők is azonnal ott teremnek. Ha pedig a bég nem mer vagy nem tud cselekedni, akkor ám ő lássa, hogyan értik meg egymást a sárgaturbános atyafival.

Az első kérdés az volt, hogy hozza-e a bég Török Bálintot?

Ezt Cserhánra bizták. Nem közölték vele, hogy Bálint úr szökésre indul, csak azt, hogy a szultánhoz vezetődik, s mégegyszer látni akarják. A jel az volt, hogy ha megpillantja a béget, a két katonát és Bálint urat, fölnyullászkodik az utcasarkon a vadszőlőre, mintha egy levelet akarna szakítani. Ezt Mekcsey körülbelől ezer lépésnyiről megláthatja, s inthet a társainak.

Ők megint ezer lépésnyire járkáltak a part felé. Gergely dervisnek volt öltözve, Éva cigányleánynak, Jancsi persa kereskedőnek, Matyi kurd perec-árusnak. Mekcsey hal-árusnak.

Éva ott guggolt Matyi mellett, és perecet evett.

Pontosan a kitüzött időben fölemelte Mekcsey a halas fatálat a fejére, és megindult a part felé.

Ez volt a jel.

Jancsi elsápadt. A szemét örömkönnyek árasztották el. Gergely kipirult. Talán mindnyájan reszkettek.

S megindultak egymástól száz-kétszáz lépésnyire a part felé.

A hajó ott állott. A szél vigan lobogtatta a narancsszinű zászlót. A hajó tulajdonosa egy fiatal görög hagymakereskedő a hajó kormányrudjánál olvasgatta a napi szerzeményét.

És a hajó előtt ott állott bután a török, a bagolyképü. A fején sárga turbán. Mögötte ott ült a parton Sárközi és mosta a lábát a zöld tenger-vizben.

- Jön, - mondotta Jancsi Gergely mellett elsietve. Istenem segits!

És reszketett még a lába is.

Gergely visszapillantott. Látta a béget, amint gyalog sétálva közeledett a fehérfejü magyar urral. Mögöttük két dárdás, fehérturbános katona.

A bég visszafordult és valamit mondott a katonáknak. A katonák visszafordultak a Héttorony-nak.

Jancsi megindult sebes lépésekkel a hajó felé, de amint Gergely mellett el akart menni, Gergely megragadta a köpönyegét:

- Várj!

A bég Bálint úrral sétált a parton lefelé nyugodtan.

Elmentek a kurd pereces mellett annélkül, hogy akár arra, akár a mellette ülő cigányleányra pillantást vetettek volna.

Bálint úron látszott, hogy ámul és bámul. A bég vidám volt. Egyre fecsegett.

Lelépkedtek a parton.

A sárgaturbános török haptákba állott.

A bég abban a pillanatban megfordult. A kardja elővillant. Visszafelé intett vele. Azután vércsemódon rohanta meg a sárgaturbános katonát.

Az már attól lerogyott a jámbor, hogy a bég a vállára csapott. Nem is védekezett.

A bég leteperte a földre. Valami ötven katona rohant elő a bokrokból és házakból.

Először is a turbános katonát kötözték meg, aztán a cigányt. Majd a hajóra ugráltak fel, s lekapták a lábáról a fiatal görögöt is.

Mindenkit megkötöztek, aki csak a hajón volt.

Cserhán a nagy dübörgés és lárma közepette ott termett és sikoltozva könyörgött Sárköziért. Őt is megfogták és zsinórt vetettek a kezére.

*

A nap éppen leereszkedett a keresztény városrész mögött, mikor Gergely a Konstantin-oszlop mellett visszafordult. A hivei mind ott lihegtek a nyomában. Porosak voltak és ijedtek.

Gergely megtörölte a homlokát. Ránézett Jancsira:

- No úgy-e, hogy nem jó sietni!

S elvegyültek az utcai nép közé.

XIII.

Julius közepe táján Veli bég Mohácsra ért a szilidárjaival és az ötven aknászával.

Valahányszor török sereg ment Budára vagy a Dunántúlra, Mohács mezeje volt mindig a főállomásuk. Maga Szulejmán is ott pihent mindig legnagyobbat. Arra a dombra huzatta fel a sátorát, ahol azon az emlékezetes napon állott.

Mekkán kivül nem volt a töröknek kedvesebb helye Mohácsnál.

A bég sátora már készen állott, mikor a sereg estefelé nagy fáradtan oda érkezett.

A bég először is megfürdött a Dunában, azután kappant vágatott, és mikor a nap leereszkedett, kiült a sátora elé.

A mező még fehérlett a tömérdek lócsonttól. A katonák is egy-egy lófejre tették a fatálat, úgy ettek. Vigak voltak. Érezték, hogy a török szerencse mezején pihennek.

Az agák valami tizenöten körülállták a béget és elmondták a napi jelentésüket. Azután amelyik elvégezte a mondókáját, leült a bég elé a gyékény-szőnyegre. Együtt szokott vacsorázni Mohácson a tisztikar, s ott még a haragosok is összebékültek.

A béghez egy lovas posta érkezett azon az estén. A szultánhoz inditották azzal a hirrel, hogy Visegrád immár a törököké. Nem is harc utján jutottak hozzá, hanem hogy a várbeliek vizvezetékét elrontották. Kiszomjaztatták a várat. A benlevők Ferdinándtól vártak segitséget, de bizony az olyan magyar király, hogy az Istenre bizza a várait. Amade tehát megadta a kulcsot. Csak arra kötött, hogy békésen elvonulhasson. A budai pasa megesküdött rá, hogy nem lesz bántódásuk. De bezzeg a népe nem esküdött meg. Amint a magyarok lerakták a fegyvert a vár közepén, s megindultak fegyvertelenül kifelé, a törökök rájok rohantak és lekoncolták őket.

- No akkor két napot pihenünk itten! - mondotta Veli bég az agának. Máma alszunk, holnap mulatunk. Holnapután indulunk Nógrádba.

Mert Visegrád után az volt kijelölve, hogy meg kell szállaniok.

A török posta folytatta az útját Konstantinápoly felé. Veli bég serege alvásra dőlt.

Másnap délben egyetlenegy parancsot adott a bég a tisztjeinek:

- Estére mindenki nálam lesz vacsorára. Van bor, de jó! Az olaszok fognak énekelni!

Vig ember volt a bég. Szeretett enni, inni. S valahányszor a török magyar földre lépett, rögtön elfelejtette a Mohamed próféta bortilalmát.

- Egy közembernek valami titkos jelenteni valója van, meghallgatod-e? - kérdezte az egyik aga.

- Jöhet, - felelte a bég jókedvüen.

Egy alacsony rókaszemü szilidár lépett elő. A ruhája rongyos, mint valamennyié. A turbánja alig nagyobb, mint egy gyermekzsebkendő.

- Az olaszokról van jelenteni valója a te szolgádnak, - mondotta.

- Hallgatom, - felelte a bég.

- Régóta gyanus a te lábad porának az az öt ember. Az első gyanum akkor ébredt, mikor láttam, hogy az egyik olasz papirosdarabokkal tisztitotta a többinek a kardját.

- Szamár vagy, - felelte a bég. Tudhatod, hogy azok gyaurok. Mink felszedjük a papirost, mert lehet, hogy Allah neve van valamelyik szeleten, de azok a disznók Allah nélkül élnek, sötét eszüek és alábbvalók az állatnál.

A szilidár rendületlenül állt a helyén.

- A második gyanum Szófia táján támadt. Emlékezhetel rá, nagyságos bég, hogy zsákmányvivő szekerekkel találkoztunk, s az egyik szekér ott hevert feldőlten az út mellett.

- Emlékezem.

- A csirkés ketrec széttörött, és a csirkék szétfutottak. Egy vén asszony egyre hivta őket, hogy: *polátyi-polátyi!* nem hallgattak rá sem a csirkék, sem a tyúkok. Az görög asszony volt. Egy

török segiteni akar és szintén kiabál: *gak-gak-gak!* A baromfi erre sem fut össze. Akkor az egyik fiatal olasz, az a leányképü elveszi tőle a búzás kosarat, és azt kiáltja a baromfiaknak: *pi-pi-pi! pitye-pitye-pitye pityikém! pityikém!* Erre minden baromfi őhozzá futott. Még meg is fogott egy tyúkot és összecsókolta.

- Hát mi van ebben?

- Az uram, hogy a tyúk, meg a csirke értett magyarul. De az is ám, aki hivta őket!

A bég hümmentett.

- Hátha olaszul is *pipi* a csirke? Értesz te olaszul?

- Olaszul? Nem.

- Hát akkor ne beszélj te teve!

A szilidár alázatos meghajlással fogadta a teve cimet, azután folytatta nyugodtan:

- Hát mikor Belgrád mellett egy csikót cserélt az egyik szilidár? - Kereledse a neve. Valami paraszt adta el neki és tiz aspert fizetett rá a te katonád. A csikó azonban oly vad volt, hogy senki se tudta megülni. Akkor az a legvállasabb olasz ráugrott, mint a párduc és megnyargalta. A csikó majd összeesett. Hát honnan tud az ilyen olasz énekes lovagolni?

A bég vállat vont:

- Talán lovász volt gyerekkorában.

- Engedd uram hogy folytassam.

- Folytasd.

- Az este egy aga jött hozzánk, a legnagyobb termetü aga, akit életemben láttam.

- Manda aga.

- Az. Ahogy elmegy az olaszok mellett, megáll a nyulánk előtt és azt mondja neki:

- Nini, te Bornemissza vagy! Amaz összerendül és azt feleli rá: Nem vagyok az. De isten engem az vagy te, - mondja az aga; - Bornemissza Gergely. És tovább beszél hozzá: Hát nem ismersz engem? Megvan-e még a szép gyürüd? Használt ám a tanács, amit adtál. Látod már aga vagyok. Csakhogy nem Hajván a nevem, hanem Manda. Nem fog a golyó.

- És mit felelt az olasz?

- Azt felelte: Nem tudom mit beszélsz. De azt tudom, hogy van egy ember, aki hasonlit rám. Honnan ismered annak a magyarnak a nevét? Budán tudtam meg, - felelte az aga, mikor Török Bálintot elfogták. Az ő kiséretében volt. Ejnye, hogy nem te vagy az. Nagyon hasonlitasz rá. Tiz aranyat vesztettél vele, hogy nem te vagy.

- No hát úgy-e, hogy nem magyar, te elefánt!

- És mégis az! - felelte a szilidár diadalmasan. Az este meggyőződtem róla, hogy nemcsak ő magyar, hanem valamennyi. Amint a vacsorához üstöt állitottak fel, az egyik belemarkolt a bürökbe, és kihuzta gyökerestől, hogy a tűznek helyet csináljon. A gyökerekkel egy koponya is kifordult a földből. Mind az öten azt nézték és tanakodtak rajta, hogy török-e, vagy magyar? A te szolgád ott feküdt mellettök és aludni látszott. A te szolgád ért magyarul.

A bég meghorkant mint a ló:

- Hát magyarul beszéltek? Mit beszéltek a kutyák?

- Azt mondja az a fiatal nyulánk: - Bizonyosan magyar volt ez, mert a török eltemette a maga halottait. Akkor a másik a kezébe vette a koponyát és igy szólt: Akárki voltál életedben, a hazáért haltál meg: szent vagy énnekem! És megcsókolta a koponyát. Igy ásták el ismét a földbe.

A bég a kardjára csapott:

- Jaramaz gyaur kutyák! Dehát mért nem jelentetted ezt azonnal, te vizi ökör!

- Már aludtál uram.

- Láncot az álnok kémekre! Hozzátok ide őket!

A szilidár örömtől ragyogó arccal rohant el. A bég komor várakozással nézte a dombról, hogyan futkosnak a szilidárok mindenfelé a sátorok között.

Két óra is beletelt, mig a szilidár visszakerült.

A homlokáról csurgott a verejték.

- Uram az olaszok...

- Nincsenek? - hördült fel a bég.

- Megszöktek a gazok!

Vége az első kötetnek.

II. KÖTET.

NEGYEDIK RÉSZ.
EGER VESZEDELME.

I.

Ha van az égben könyv, amelybe a magyarok történetét irják, a következő nyolc évet igy jegyezték bele:

1545: A töröké már Buda, Esztergom, Fejérvár, Szeged, Nógrád, Hatvan, Veszprém, Pécs, - csaknem az egész ország.

1546: A török 15 szandsákra osztotta Magyarországot. A magyaroké csak a Felföld maradt és egy-két megye Ausztria mellett.

1547: A magyarokat nemcsak a török nyúzza, hanem az osztrák is.

1548: Luther és Kálvin vallása az egész országban terjedez.

1549: A török nemcsak pénzt szed adóba, hanem gyermeket is.

1550: Erdély ellen oláh és török sereg indult. Fráter György nehány nap alatt ötvenezer embert állított talpra. Az oláht megverték. A török visszakotródott.

1551: Izabella királyné távozott Erdélyből. Fráter Györgyöt orgyilkosok megölték.

*

És következett az 1552-ik esztendő.

*

Már kéklett a bódi szilva és nyilt a napraforgó. Egy napos, szeles délután ott állt Éva asszony egy soproni háznak a tornácán. Valami külföldre utazó ifjunak válogatott az ura ruháiból.

Mióta nem láttuk őt, meggömbölyödött, megasszonyosodott. Arcának gyönge fehér bársonya még leányos, de a kedves macska-szemekben már nem mosolyog a régi pajkosság. Szelid és nyugodt okosság az arca.

Bizony senkise vélné, hogy ez a fiatal asszonyka végigkalandozott ezelőtt nyolc évvel Törökországon; úgy lő és vív, mint akármelyik férfi, s úgy lovagol, hogy nincs az az arab szpáhi, amelyik el ne bámulna, ha meglátná.

- Hát van itt két ruha, - mondja a diáknak.

És egy viseltes meggyszín kamuka ruhát, meg egy köznapi kenderszövetet terit az asztalra.

- Ez a kamuka még bő magának. De lehet, hogy egypár hónap mulva már belenő.

A diák arca elvörösödött az örömtől.

- Itt-ott igazitok valamit rajta, - szólt az asszony a ruhát forgatva. - Node estig úgyis pihen.

Aztán a kenderszövetü ruhát vette föl.

- Ez éppen jó lesz. Az uram akkor viselte ezt, mikor Budán járt. Mikor a török elfoglalta Budát, s mink a királynéval Lippára költöztünk.

- Köszönöm, - mondja örömmel a diák. Ebben megyek tovább. Ezt a por se fogja.

Az asszony belenyult minden zsebbe. Üres volt valamennyi. De mégis a mellény csücskében érzett valami keményest.

A zseb lyukas volt. Éva beledugta az ujját, s egy sokszorosan összehajtogatott vékony pergamen-papirost talált a bélés között.

Nézi, bontogatja, kiterjeszti. Hát egy ötszögü forma rajz; mindenféle vonalak és pontok.

- Mi lehet ez, Miklós diák? Valami tekenős béka ugye?

Tenyerére veszi a diák. Csakhamar megforditja s nézi hosszasan.

- Nem tekenős béka, - mondja, - bár olyanforma.

E pillanatban egy kis hatéves feketeszemü gyerek robog ki a szobából. Az oldalán remek kis aranyozott markolatu kard, kopott, pirosbársony hüvelyü.

- Anyám, - mondja, - azt igérted, hogy trombitát kapok.

- Ne háborgass mostan, Jancsikám, - feleli az anya. Eredj le, kedves, a kertbe Luczához.

A gyerek a lába közé fogta a kardot, s vidáman lelovagolt az udvarra, onnan meg a kertbe.

- Hát biz ez, - mondja a diák a papirost figyelemmel szemlélve, - egy várnak a rajza, még pedig Eger váráé.

- Eger váráé?

- Az bizony. Tessék nézni: ez a béka kettős vonallal van körülhúzva. Ez a kettős vonal fal. A béka feje meg a négy lába, öt kiszögellő bástya. A vékonyvonalas foltok benne az épületek.

- Hát ez a sarló-forma, itt a béka mellett?

- Külső vár. Épület nincs benne, mint más külső várban, csak két bástya, s azon két torony.

- És ez a fekete kapocs, amelyik a sarló közepét a békához köti?

- Ez a Sötétkapu.

- Miért sötét?

- Mert a föld alatt van.

- És ez itt a kapu mellett?

- Istáló.

- Ilyen nagy istáló?

- Nagy kell oda, tekintetes asszony. Aztán bizonyosan itt van a kocsiszín is, meg a lovászok lakása. A kulcsár is itt lakik.

- Hát ez a pontozott, itt a kapu mellett?

- Ez templom volt. Az a templom, amelyet Szent István király épittetett. A felét bizony lerombolták nem is olyan régen: éppen tiz esztendeje.

- De kár volt.

- Bizony kár volt. De a templom derekán húzták át az új nagy árkot, és épitették ezt a külső várat. Kellett, mert ez volt a vár leggyöngébb oldala.

- Dehát honnan tudja ezt maga, Miklós?

- Hogyne tudnám. Két esztendeig jártam ott iskolába. Mindenki erről beszélt ottan. Akkor épitették a Sötét-kaput is.

- Dehát itt is van egy kapu, a nyugoti oldalon, a patak mellett.

- Van itt elől is a déli részen. Három kapuja van.

- Hát ezek a mindenféle piros vonások?

A diák nézte, betüzte a jegyeket.

- Ezek földalatti útak.

- Ilyen sok földalatti út van?

- Van, de nem mind járható már.

- És ezek a négyszögletü szobafélék?

- Földalatti termek. Ez itten viz-tartó. Emez meg temető.

- Temető? A földalatti utak között?

- Annak kell lennie, mert lám' ide erre a földalatti útra ez van irva: *Halottak útja*.

Az asszony megborzongott.

- Furcsa, - mondotta, - hogy a halottakat ide temetik.

- Csak kolera idején, - felelte a diák. Most már jut eszembe, hogy hallottam erről.

- Jaj, hogy előbb nem jött Miklós, legalább két héttel?

- Miért?

- Ha előbb jön, előbb adom a ruhát. Ha előbb adom a ruhát, előbb megtalálom benne ezt a rajzot. Szegény uram éppen oda ment Egerbe.

- Azt mondják, hogy a török odafordul?

- Hiszen éppen azért ment az uram Egerbe. Csak szegény apám el ne ment volna vele. Gondolja csak: hetvenesztendős ember. Keze-lába fából. És elment az urammal!

- Harcolni?

- Hát azért is. Demeg azért is, hogy van egy jóbarátja: Bálint pap. Ezelőtt egy esztendővel összekaptak valamin. Még akkor szegény anyám is élt. Aztán a pap Egerbe költözött Dobóhoz. Hát azzal akar megbékülni az édesapám.

Az asszony ekközben felnyitott egy zöldre festett virágos ládát és kivett egy könyvet. Az imádságos könyve volt az. Beletette a vár rajzát. S kipillantott a kertbe, a fiára, aki ott futkosott a virágöntöző cseléd mellett.

- Majd csak jön valaki Egerből, - mondotta az asszony. Pető Gáspárnak a bátyja itt lakik. A király embere. Ő küldött egy szekér puskaport a várba, meg golyót, mivelhogy az öcscse ott van. Ha követ jön hozzá Egerből, odaadom neki ezt a rajzot.

S tűt és cérnát fogott. A kamuka ruhát az ölébe vette.

Amint ott beszélgetnek tovább, a kapun egy sötétkék-mentés ember lép be, s hogy a kaput vissza behajtja, köszön valakinek.

- Ne fáradjon tovább, - mondja, - bent már majd eligazodom.

Éva fölkelt. A hang ismeretlen neki. Az ember is.

A tornácra három lépcsőn kell fellépni. Az idegen ott fölemeli a fejét. Félszemü barna testes ember. A bajusza huszáros. A kezében olyanféle bot van, mint aminővel a falusi birók szoktak járni.

- Jónapot kivánok! - köszön fel az asszonynak. Azt mondták, hogy itt lakik tekintetes nemes Bornemissza Gergely hadnagy uram.

- Itt lakik, - feleli az asszony, - de nincs itthon.

- Hát csakugyan elment már?

- El, Egerbe.

- Ejnye, ejnye, - szólt a fejét csóválgatva az ember, - de nagyon sajnálom! Beszélnem kellett volna vele... De talán a felesége is...

- Tessék bejönni. Én vagyok a felesége.

Az ember föllép a lépcsőn. Leveszi a süvegét, és mély tisztelettel meghajol.

- Balogh Tamás a nevem, - mondja. Révfalusi nemes vagyok.

A meghajlásáról lehetett látni, hogy nem paraszt.

Az asszony nyájas arccal vont ki egy széket az asztal alól, s közben bemutatta a diákot:

- Réz Miklós diák. Külsőországi iskolába utazik. A bátyja a király hadában szolgál, és ismeri az uramat, hát erre jött egy vásári kocsin, és betért, hogy megpihenjen.

- Isten éltessen öcsém, - mondotta a félszemü annélkül, hogy kezet nyujtott volna a diáknak.

Leült és megint ejnyézett.

- A lóvásárra jöttem, - mondja a térdére csapva, - és sok mindenféle dolgom lett volna vele. Többek között pénzt is hoztam volna neki.

- Pénzt? - kérdi elcsodálkozva Éva.

- Azt mondták pénzre van szüksége, hogy Egerbe megy, és hogy eladja egynémely arany- és ezüst-marháját.

- Nem igen van minekünk.

- Én nagyon szeretem a gyürüket, - szólt az ember a kezét fölemelve.

Tiz szebbnél-szebb gyürü ragyogott a balkezén. A jobb kezén is lehetett, de azt hamvas bőrkeztyü borította.

Folytatta:

- És hogy neki van egy gyönyörü gyürüje.

- Van, - felelte mosolyogva az asszony.

- Egy holdas.

- És csillagos.

- A hold topáz.

- A csillagok gyémántok. De honnan tudja ezt bátyám?

- Láthatnám azt a gyürüt? - kérdezte az ember.

S a hangja remegett.

- Nem, - felelte az asszony. Mindig a zsebében hordozza. Valami szerencse-gyürü az. Töröké volt.

A kis Jancsi megint ott csörtetett az udvaron. Egy szökkenéssel a lépcsőn termett, s hogy az idegent megpillantotta, a gyermekek szokott bámulásával nézett reá.

- Köszönj szépen a bácsinak, - mondotta az asszony.

- Tán a hadnagy úr fia? - kérdezte az idegen. De mit is kérdem, hiszen szakasztott mása!

S magához vonta a gyereket. Megcsókolta.

Az anyán valami kellemetlen érzés hulláma csapott végig. Oh az anyai sziv megérzi az emberbe burkolt lelket, mikor a gyermekéhez nyúlnak!

De csak muló érzés volt. A következő pillanatban már el is feledte.

- Fordulok egyet a vásárban, - mondotta a diák, aki fölöslegesnek látta, hogy tanuja legyen a gyürü-eladásnak. Elviszem Jancsit a szekeresemhez. Megmutatom neki a kis csikót.

- Jó, - felelte az asszony, - itt egy denár. Vegyen neki trombitát. De vigyázzon rá Miklós. Te is Jancsikám... Tudod mit mondott apád!

És Tamás úrhoz fordult. Szomorún mosolygott.

- Nagyon meghagyta, hogy a gyerekre vigyázzunk.

A gyermek ugrált örömében. S elment a diákkal.

Az anya még utánuk kiáltott:

- A templom közelében járjanak Miklós. Mingyárt kimegyünk mink is.

Mert már előbb is készült, hogy kimegy a vásárba. Holmi apróságokat akart venni a bécsi kereskedőktől, akik a vásárra lejöttek.

Balogh Tamás uram ezen idő alatt szórakozottan forgatta a süvegét, és kedvetlenül nézett maga elé.

- Mi hirt tud Szolnokról? - kérdezte aggodalmas szemmel az asszony. Ugy-e nem bir vele a török?

- Magam is azt vélem, - felelte szórakozottan Balogh Tamás.

- Az uram is azzal vált el tőlem, hogy a török aligha kerül az idén Eger alá. Szolnokot nagyon megerősitették tavaly. Erősebb Egernél.

- Sokkal erősebb.

- S ha elesik is. Egert az egész felső-ország védi.

Balogh Tamás uram fanyaran mosolygott.

- Van-e a tekintetes hadnagy úrnak valami ábrázolatja itthon? - kérdezte fölpillantva.

- Van bizony, - felelte az asszony. Tavaly föstötte le egy német festő.

- Nem mutatná meg a tekintetes asszony? Sok jót hallottam már a vitéz úrról, szeretném ismerni.

- Hát nem ismerik egymást? - kérdezte csodálkozva Éva.

- Valamikor, de már régen, beszéltem vele.

Az asszony bevezette a vendéget a szobába. A szoba sötét volt, és levendula illattal teljes. Mikor aztán az asszony fölnyitotta az ablaktáblákat, látni lehetett, hogy vendégszoba.

A földön törökszőnyegek. A fal mellett medvebőrös divány. Az ablaknál irószekrény, könyves-szekrény. Sok pergamen-kötésü könyv, talán száz is. A falon arcképek. Az öreg Cecey sisakos képe, barna korában. Ceceyné kancsalnak festetten, aranyhimzetü fejkötőben. Aztán egy diófarámába foglalt sárga Krisztuskép; egy pajkos leányarc, amely Bornemisszáné-hoz hasonlít, s mellette a Gergely képe. Fiatal, vékonyképü barna ember, csaknem cigányosan barna. Nyilt szemeiből vidám eszesség sugárzik. A bajusza pörge. Kerek kis puha szakál köríti az állát. A haja vállig omló.

Tamás uram figyelmesen nézte a képet s bólogatott:

- Szép ember. Vajjon mennyi idős?

- Huszonhat éves.

- És már ekkora fiuk van!

- Nyolcéves házasok vagyunk mink - felelte mosolyogva a menyecske. Gyerekek voltunk, mikor összekerültünk.

Tamás úr megint a képre nézett.

- És igaz, hogy Konstantinápolyban is járt a vitéz úr?

- Járt bizony. Én is vele voltam.

- Van egy török ismerősöm, az beszélt róla. Manda bég. Óriási ember. A vitéz úr neki nagy szivességet tett.

- Manda bég? Sohase hallottam tőle ezt a nevet.

- Persze, - szólt bólogatva Tamás uram, - azelőtt Hajván volt a neve.

Éva elmosolyodott:

- Hajván? Hogyne ismernénk! Én is láttam.

Tamás úr mégegyszer felnézett a képre, s nézte hosszan, némán, összevont szemöldökkel, mintha sohase akarná többé azt az arcot elfelejteni. A fejével úgy integetett neki, mintha köszönne, aztán az asszonynak bólintott, s háttal ment ki az ajtón.

Az asszonyon ismét az a rossz érzés ömlött végig, amely akkor fogta el, mikor Tamás úr a gyermekéhez nyúlt. Mindazonáltal kikisérte a tornác-lépcsőig.

Az ember mindig a jobbján ment. Ez parasztos volt. Meghajolva köszönt. Ez uras volt. Háttal ment ki az ajtón. Ez törökös volt.

Az asszonyt nyugtalanság szállotta meg. De csakhamar korholta is érte magát:

- Nem illik rosszat gondolnom a szerencsétlenről, - mondotta a varráshoz visszaülve. Fél-szemü ember, azért rossz ránézni.

És hogy kiűzze a nyugtalanságot az elméjéből, dalba fogott. A cseléd dalolt a kertben, ő is azt dalolta, s ekközben gyors ujjal igazgatta fel egymás után a meggyszin kamuka ruhára a meg-tágult gombokat. Egy helyen feslés is volt. Arra piros selyem cérnát keresett.

De az eszéből csak nem ment ki a látogató.

- Ki ez az ember? - kérdezte a ruhát a térdére bocsátva.

A gyürü, az arcképnézés, Hajván emlegetése, a törökösen volt távozás...

Ki ez az ember?

Szinehagyott arccal bámult a bezárt kapura, s agyának minden izmát megfeszitette, hogy feleletet kapjon. Már ismerős volt neki az arc is, a hang is. De nem tudta honnan? A gyűrű fordult az eszébe. Gergely azt mondta, elviszi, de a hétköznapi mellényébe tette. Elvitte-e a mellényt?

Az asszony a ruhásszekrényhez sietett, és kiforgatta, kidobálta a ruhákat. A mellény benne van. Egy tapintás reá: valami keménylik benne. A gyürü! A gyürü! Még csak papirosba se takarta.

S akkor, mint a felhőn átcikázó villám, egy név villant el az agyában. A homlokára kapott:

- Jumurdsák!

*

A cseléd akkor tér vissza a kertből. Látja az asszonyát, amint elhanyatlik a szétszórt ruhák között a láda előtt. Az arca sápadt. A szeme ki van karikásodva.

- Tekintetes asszony!

Nem felel.

A cseléd körülnéz. Befut a másik szobába is. Rablást sejt.

Végre is kapja az ecetes üveget, és dörzsöli, szagoltatja az asszonynyal.

- Az uram veszedelemben van, - ez volt Évának az első szava. Hol a gyermek? Igaz: elküldtem. Hamar a köpönyegemet, Lucza! Gyerünk a Jancsiért!

- De ilyen betegen tekintetes asszony...

- Nem vagyok beteg, - felelte az asszony.

Pedig olyan sápadt volt mint a halott.

S úgy amint öltözve volt, fölkelt, és kisietett a kapun. A veszedelem érzése megacélozta az izmait. Ment, rohant egyenesen a templomnak.

Az utcákon jövő-menő vásári nép nyüzsgött. Kocsik, tehenek, madzagon sántító disznók s az állatok között árukkal megrakodott falusi emberek. Vásári zajgás. Por, hagymaillat.

A cseléd már a templomnál érte utól. Ráboritotta a köpönyeget.

Egyszer csak előválik a sokadalomból a diák is.

Futva és az embereket lökdösve igyekezik hozzájok, és kiált:

- Szolnokot elfoglalta a pogány! A templom előtt hirdették. Hogy menjek én most már...

- A gyermekem! - kiáltott rá Éva. Hol hagyta?

- Balogh úr bevitte a templomba. Azt mondta, hogy mig ő imádkozik, hozzam meg a hírt. Oh Istenem, Istenem! vége az országnak! Ha Szolnok is török kézben van, Eger meg nem állhat.

- A gyermek... a gyermek! - lihegte Éva. S rohant fel a lépcsőn. Be a sokaság között a főajtón.

- A gyermekem! - kiáltozta fuldokolva. A gyermekem!

Bent éppen litániáztak, s a környékbeli német parasztok harsogva énekelték a német litániát:

Christus, hőre uns! Christus erhőre uns! Herr erbarme Dich unser!

Az asszony őrültként sikoltozva rohant át rajtok.

- Jancsi! - kiáltotta. Jancsi fiam!

De a kis Jancsi nem felelt egyik padból se.

II.

Szeptember ötödik napján Gergely a siroki vár alatt köszönt a fölkelő napnak. A nap a szemébe sütött neki és kétszázötven gyalogosának. S nem is a napnak köszönt ő, hanem, hogy egy másik dandárt látott szembe jönni, azért emelte a szeme elé a süvegét.

Csak maga ült lóháton, a katonái előtt, hát ő pillantotta meg leghamarabb a kardos dárdás rendetlenül szállingozó csapatot.

- Mi a csuda lehet ez? - mormogott magában. Töröknek nem török. Magyarnak meg, ha magyar, nem jöhet Eger felől.

S átremegett a szivén az a gondolat, hogy Dobó otthagyta Egert...

Mert hej, az a Ferdinánd király mindig csak szájjal adja a segitséget. Igy veszett el Lippa, Temesvár az idén. Szolnok is, ki tudja megállja-e a sarat? Amilyen okos számító ember Dobó, bizony hamar kikétszerkettőzi, hogy egy magyar nem birhat száz törökkel.

Az úton egyebet se láttak, csak kocsikon ülő papokat. Valamennyi Eger felől! S valamennyi nagy ládákkal, zsákokkal körülrakodottan. Eleinte csak köszöntgetett nekik, de aztán hogy megsokalta őket, ki se tért az útból.

Hát megriadt egy pillanatra, hogy Dobó otthagyta az egri várat. De csak egy pillanatra. A következő pillanatban elkergette magától ezt a gondolatot. Nem olyan ember az! Bárki jön az úton, nem Dobó. Ha a Dobó hada jön, akkor sincs Dobó vele. Ott marad egymaga és meghal egymaga, de a történelem azt az egyet nem irhatja fel róla, hogy elhagyta a rábizott várat.

Zászló nem volt a szemben gyalogló haddal, vagy ha volt is, összecsavartan vitte valamelyik szekér. Körülbelül kétszáz fő. S apró csoportokban sietést gyalogolnak.

Gergely intett Ceceynek. Az öreg hátul lovagolt a sereg mögött, s egy vén katonával beszélgetett, hogy az út unalmán könnyitsen. Az öreg odaszöktette a lovát a vejéhez.

- Kicsit előre megyek, - mondotta Gergely.

S megsarkantyuzta a paripáját. Az ismeretlen dandár elé ügetett.

Szeme a vezért kereste. Nincs köztük tollas süvegü. Hát megállt előttük és fölemelte a karját: állót intett nekik.

- Tik kassaiak vagytok!

Nem felelt egyik se. Zavart szemmel néztek rája. Némelyik el is vörösödött.

- Honnan jöttök?

Erre se felelt egyik se.

- No! - kiáltotta Gergely boszusan, - tán a néma barátok katonái vagytok?

Végre egy nagyállu öles ember fölemeli a fejét és megszólal:

- Hát mink kassaiak vagyunk, hadnagy uram, és onnan jövünk, ahova a tekintetes hadnagy uram megyen.

- Egerből?

- Onnan. De jobb, ha a tekintetes hadnagy úr se fárad oda. Nem érdemes. Ugyis vissza kell jönnie.

- Hát miért? Mi a baj?

- Mi? Hát csak az, hogy bolond kecske az, amelyik neki ugrik a késnek!

- Micsoda késnek?

- Tetszik-e tudni, hogy mi vége lett Temesvárnak?

- Tudom.

- Tetszik-e tudni, hogy Losoncit levágták, a népét felkoncolták?

- Mondom, hogy tudom.

- Hát azt tetszik-e tudni, hogy kétszázezer a török?

- Azt is tudom.

- Hát azt tetszik-e tudni, hogy Dobó uramnak ezer katonája sincsen.

- Még lehet annyi.

- Hát azt tetszik-e tudni, hogy Szolnok tegnapelőtt megadta a kulcsot?

Gergely elsápadt.

- Most már azt is tudom. És azt is tudom, hogy ha ti voltatok volna ottan, akkor még hamarabb elveszett volna. Hát csak eredjetek haza. S hogy ne menjetek üresen, hát netek, ez mindnyájatoknak szól, patkányok!

S azzal úgy vágta pofon a nagyállu embert, hogy az neki esett a másiknak.

A következő pillanatban már kirántotta a kardját, s bizony közéjük szabdal, ha le nem ugranak az útról.

- Tisztelem Serédi Györgyöt! - kiáltotta utánok. Különb katonákat kívánok neki, mint ti vagytok. Patkányok!

S köpött utánok.

A kassaiak morogva széledtek szét a mezőn. Gergely rájok se nézett többé. Megindult ismét, s a lova a sarkantyu nyomásából érezte, hogy a gazdája reszket haragjában.

Még jó, hogy egy cigánykaravánt talált ott az úton. A kassaiak döntötték-e föl az egyik kocsit, vagy hogy magától fordult az árokba? - a cigányság annak a kiemelésével vesződött.

Gergely visszapillantott, hogy messze maradoz-e a serege? Azután, hogy megvárja őket, megállt a cigányok előtt. Nézte őket, hogy feledje a boszuságát.

- Nini, - kiáltott egyszerre. Sárközi barátom!

Az egyik gubancos cigány elvigyorodott erre a nyájas megszólításra, és levette a süvegét. Hajlongva közeledett, miközben ravasz szemét fürkészően jártatta a Gergely arcán.

- Hát nem ismersz meg?

- Dehogynem, hogyne ismerném nagyságos uram. Eccere megismertem. Csak azs nem jut esembe, hogy hogy hijják?

- No majd eszedbe jut. Mit mivelsz itt? Látom rongyos vagy, mint a madárijesztő.

A cigány csakugyan rongyos volt. Csak ing volt rajta meg egy posztó darabokkal foltozott bőrnadrág, vagy talán inkább bőrdarabokkal foltozott posztónadrág. A lábaszára kivöröslött belőle. A lábán nem volt semmise.

- Hát van-e már lovad?

- Dehogy van csókolom azt a kedves kezsit, dehogy van. Nem is les tebbet soha!

- Gyere velem Egerbe öreg. Lovat is kapsz, ha egy hónapot ott szolgálsz. Meg azonfelül olyan piros nadrágot kapsz tőlem, hogy minden cigány megbetegszik irigységében.

A cigány elvigyorodott. Végigpillantott a saját rongyos öltözetén, majd ismét felnézett a vitéz arcába, és a fejét vakarta.

- Egerbe? Meleg les ott uram.

- Ne félj te attól. A leghüvösebb bástya alatt dolgozhatsz. Fizetést adatok neked. Te leszel az én fegyverigazítóm.

S törökül folytatta:

- Alláh isini raszt getirzün! (Isten segítsen a dolgodban.)

A cigány a levegőbe szökött.

- Bornemissza Gergely, vitézs hadnagy uram! - kiáltotta. Csókolom kezsit lábát! Jaj nem hiába hogy sárgarigóval álmodtam az éjjel.

- No csakhogy megismertél.

- Meg! Meg! Hogyne ismertem volna meg csókolom azt a kedves lábát, mindjárt megismertem, csak ast nem tudtam hogy kicsoda.

- Hát jösz velem?

- Elmennék, bizony Isten elmennék...

- Hát gyere!

- Csak azs a fene terek ott ne volna!

És már két kézzel vakarta a fejét.

- Hiszen még nincs ott.

- De ott les a kutya! Ahun így gyinnek-mennek a katonák, ott nem egészséges a lebegő.

- Én is ott leszek, Sárközi. Ne félj, míg engem látsz. Aztán ha éppen szorulnánk, egérútja van a várnak Miskolcig.

Csak úgy találomra mondta ezt Gergely. Merthiszen minden várnak van alagutja. De Eger váráról nem tudott ő egyebet, csak azt, hogy Dobó benne a kapitány, meg hogy Mekcsey a kiskapitány, - két olyan ember, akiért ő elmenne a világ végére is.

A földalatti út említése hatott-e a cigányra? vagy a ló? vagy a piros nadrág? vagy hogy Gergelyt szerette? még egy kicsit vakaródzott, aztán beleegyezett:

- Hát ha fizsetést is kapnék, katonaruhát is, sarkantyus sárga csizmát, meg egy jó paripát, nem baj, ha vak is fél semire, hát akkor felcsapok.

A Gergely dandára már akkor ott állt, s nevetve hallgatta ezt a beszélgetést. Még nagyobb lett a derültség, mikor Gergely odanyujtotta a kezét a cigánynak, és az belecsapott.

- No, - azt mondja Gergely a zsebébe nyulva, - itt ez a denár foglalónak. Egerig ráülhetsz a vezetéklovamra. Ott aztán mihelyt ló-vakulás lesz, a tiéd az első.

A cigány vígan ugrott fel a paripára, s meztelen sarkait hozzá ütögette a ló oldalához.

A cigánykaraván szerencsét ordított neki. Ő is visszaordított valamit cigányul. Aztán félrecsapta a süvegét s kivetett mellel, büszkén lovagolt tovább Gergely mellett.

- Haj de felvitte az Isten a dolgomat!

*

Néhány óra mulva a baktai úton a lombok és dombok között eléjök ragyogtak az egri vár zöldmázas cseréppel fedett tornyai, s a tornyokon a nemzeti szinü zászlók, meg a városnak vörös-kék zászlói.

Gyönyörü vár! S körülötte pirosló sárguló szőlődombok és erdők. Mögötte távolacskán egy magas kék hegy, hatszor akkora, mint a Szent Gellért hegye.

Gergely megemelte a süvegét és a dandárához fordult:

- Oda nézzetek fiúk! Mert a jó Isten is oda néz most az égből!

S megsarkantyuzta a lovát. Előre vágtatott.

A cigány egy percig tünődött, hogy ott maradjon-e a sereg élén, vagy hogy ő is vele menjen a hadnagyával? Egyszerre látta, hogy komikussá válik, ha ő vezeti a sereget, hát jól megcsapkodta a tenyerével a ló tomporát, a sarkával meg a ló hasa alá kalapált.

A ló nagyokat ugrott, s a magasba dobálta a cigányt. De nem hiába kupeckedett a more teljes életében, mindig ügyesen visszahullott a paripára.

A kocsiúton fellegző meleg por terjengett. A port menekülők verték. Asszonyok, öregek és gyermekek ültek a kocsikon, vagy ballagtak a butorokkal, baromfival megrakott kocsik mellett. Némelyik kocsin borju is állt és bögicsélt, némelyiken meg disznók röfögtek.

A török nem eszi meg a disznót, de ki tudja, mikor kerülnek vissza!? Egynehányan tehenet vezettek. Egy piros csizmás kisleány cinegét vitt kalitkában a kocsi mellett; egy asszony meg fazékba ültetett virágzó rózsafát a hátán. Sok kocsi, nagy hurcolkodás. Bizony egyrészök vissza se fog térni többé. Kivált azok, akik amoda lent a völgyben a Cifrakapun át Felnémet felé takarodnak: a zsellérek, meg az özvegy asszonyok: - azok ott maradnak a Felföldön, ahol török ló még nem hagyott patkónyomot. Különösen Kassa, - az volt a menekülők főiránya.

Gergely azonban nem ügyelt már rájok. Negyedóra nem telt belé, beugratott a baktai kapun, amely a város falának nyugati bejárata. Azután a tekintetét föl-fölemelve nyargalt át a piacon, s kanyarodott fel a várkapunak.

A fal ott fehér és szinte mészszagu, annyira új.

A híd le van bocsátva. Gergely madárként röppen be a várba fel a vén fák között. Szeme a kapitányt keresi.

Ott áll a vár piacán, ibolyaszin bársonymentében, kardosan, piros csizmában, sastollas bársonysüveg a kezében. Mellette egy szőke apród, aki két zászlót tartogat a karján: egy nemzeti szinüt és egy kékvöröset. Dobó másik oldalán ott áll az öreg Bálint pap, fehér karingben, stólásan, fekete reverendában. A kezében ezüst feszület. Nagy fehér szakálával olyan, mint valami bibliai próféta.

Éppen a katonák esketését végezték el. Dobó valami beszédet mondott nekik, aztán föltette a süvegét, s a robogó paripa felé fordult.

Gergely leugrott a paripáról, és ragyogó szemmel villantotta tisztelgőre a kardját.

- Jelentem alásan vitéz kapitány uram, megérkeztem.

Dobó csak nézett. Végigsimította kerek szürke szakálát, hosszu lengeteg bajuszát, és megint csak nézett.

- Nem ismer meg, úgye, kapitány uram? Nyolc esztendeje, hogy nem láttuk egymást. Én a kegyelmed leghivebb katonája vagyok: Bornemissza Gergely.

- Gergely fiam! - kiáltotta Dobó a karjait széttárva. A szivemre lelkem! Tudtam, hogy te nem hagysz el engemet!

És megölelte, megcsókolta a vitézt.

- Dehát csak magad jöttél?

Abban a pillanatban táncolt be a Sárközi paripája, félölnyi magasságra dobálva a rongyos mezitlábas cigányt.

A katonák kacagtak.

Dobó is elmosolyodott.

- Csak nem ez talán a sereged?

- Dehogy, - mondja nevetve Gergely. Ez csak egy puskacsináló cigány. Jól tettem tán, hogy elhoztam?

- Minden ember aranyat ér itt, - feleli Dobó.

S elkapta a kezét a cigánytól, nehogy az megcsókolja.

Hanem a cigányon nem lehetett kifogni. A csizmája szárát csókolta meg a kapitánynak.

- Dehát mégis mennyien jöttetek? - kérdezte Dobó nyugtalanul.

- Nem sokan, - felelte röstelkedve Gergely. Mindössze kétszázötven drabantot adtak alám.

Dobó szeme ragyogott:

- Kétszázötven!? Fiam, ha mindenhonnan ennyi katonát kaptam volna, a maklári mezőn fogadnám a törököt.

- Hát nem jön a segitség!

Dobó felelet helyett a levegőbe legyintett. Aztán a körülötte álló tisztekhez fordult. Bemutatta nekik Gergelyt. A király hadából már ott volt Zoltay, akivel Gergely Budán ismerkedett meg ezelőtt tizenegy esztendővel. Most is olyan szőke és nyulánk, vig ember, és még szakált se visel, tehát nőtlen. Aztán ott volt Pető Gáspár, egy gyorskezü apró ember, aki szintén a király hadából való, s nagyságos cimet visel. Egy vékonyképü kékszemü legény állt Pető mellett. Az is melegen megszorította a Gergely kezét:

- Fügedi János vagyok, a káptalan hadnagya.

Gergely ránéz.

- De ismerős vagy nekem, kedves öcsém!

Amaz vállat vont, s mosolygott:

- Nem emlékszem.

- Nem te adtál-e nekem ökörfület Erdélyben?

- Ökörfület?

- Azt. Mikor a Fürjes esküvője lett volna, hátul a konyhaudvaron.

- Lehet, mert csakugyan én osztogattam ott az apródoknak mindenfélét.

- Remélem, most visszaszolgálom.

- Hogyhogy?

- Kapsz érte basa-fület.

Aztán Petőhöz fordult Gergely:

- Hát te mért vagy olyan szomorú!

- Hogyne volnék szomorú, - feleli Pető, - húsz lovasom elinalt az úton. Deiszen csak még-egyszer elém kerüljenek!...

- Sohse bánd, - szólt Dobó legyintve. A kapu nyitva van. Menjen, aki félti a bőrét. Nekem ugyan nem gyikok kellenek ezekre a falakra!

Csak akkor pillantott Bálint papra is Gergely. Már egy esztendeje, hogy nem látta. Megölelte és megcsókolta az öreget.

- Hát nem ment el a papokkal tisztelendő atyám?

- Valakinek csak kell itt is maradnia, - duhogott az öreg. Cecey mit csinál?

- Jön! - felelte szinte kiáltva Gergely. A fiatalok szöknek, a vének jönnek és kardot hoznak. Meglássátok, hogy az én fakezü apám hogy forgatja a kardot!

Rövidnyaku köpcös ember lépett ki a templom árnyékából. Tenyérnyi széles kard verte a lába szárát. Egy szapora járásu öreg urral jött és már messziről integetett és nevetett Gergelyre.

Mekcsey volt.

Mióta Gergely nem látta, megszakálasodott és még inkább hasonlított a bikához. A föld szinte rengett a lépései alatt.

- Hát te megházasodtál? - kérdezte Gergely, mikor már vagy háromszor megölelte.

- Micsoda? - felelte Mekcsey, - már egy Sárikám is van azóta.

- Kit vettél el?

- Az ég legkékebb szemü angyalát!

- Kit no!

- Szúnyog Esztert.

- Hát a szép kigyófejü kardod?

- Megvan, csak hétköznap nem akarom koptatni.

- És hol van a családod?

- Budetin várába küldtem őket, míg a törököket agyon nem verjük.

Dobóra pillantva folytatta:

- Én ugyan mondtam az öregnek, hogy ne küldjük el a feleségünket, de ő úgy félti az ő Száráját, mint valami gyereket, hát elküldtük őket, elég gondunk lesz a törökkel is.

A számtartó jelentése szakította félbe a beszélgetésüket. Az öreg egy árkus papirost terjesztett ki Dobó előtt, és a szemüvegétől a papirost messzetartva olvasta:

- Hát van: bárány 8050; ökör, tehén, borju, szóval vágómarha: 486; buza, rozs, meg liszt összesen 11.671 véka. Árpa meg zab 1540 véka.

Dobó a fejét rázta:

- Kevés lesz, Sukán bácsi.

- Magam is ezt gondoltam, kapitány uram.

- Ha itt szorit a török a télre, mit adunk a lovaknak?

Az öreg vállat vont:

- Hát bizony nagyságos kapitány uram, alighanem cipót, mint a katonáinknak.

- Bor mennyi van?

- 2215 köböl.[2]

- Az is kevés lesz.

- De legalább ó-bor. Az idén már megette a kutya a szüretet. Sör is van egynéhány hordóval.

- Disznó?

- 139 élő. Szalonna 215 oldal.

Bornemissza érdeklődéssel hallgatta volna tovább is ezt a jelentést, de a dandárjára gondolt. Visszaült a lovára, és kiugratott a kapun, hogy bevezesse őket.

Bevezette, megmutatta. Dobó kezet szorított a zászlótartóval. Átadta őket Mekcseynek, hogy mondassa el velök az esküt, mutasson nekik helyet, s adasson nekik reggelit.

- Eridj be te is a házamba. Amott az a sárga emeletes. Harapj valamit.

Gergely meg is indult, de mégis jobban érdekelte a vár: benyargalta lóháton.

- Gyönyörü vár! - kiáltotta Dobóhoz visszatérve. Ha valaha vártiszt leszek, itt engedjen az Isten letelepednem.

- Még semmit se láttál, - szólt Dobó. Jer, majd én mutatom meg neked.

S hogy Bornemissza leszállt a lováról, intett a szőke apródnak:

- Hozd Kristóf a lovat utánunk.

Azzal karonfogta Gergelyt, és a déli kapuhoz vezette.

- Hát látod, - mondotta ott megállva. Hogy hamarosan tájékozni tudd magadat, képzelj egy nagy tekenős békát, amely délre néz. Ez ahol most vagyunk, ez a feje. A négy lába meg a farka, - a bástyák. A két oldala két gyalogkapu.

És közben felszólt a kapu tornyába:

- Vigyáztok ott fenn?

Az őr kihajolt a torony ablakán s az oldalán függő kürtöt hátrataszította.

- Vigyázunk ketten is kapitány uram.

- Gyerünk fel, - mondotta Dobó. Erről felől jön ma vagy holnap a török, hát ezt is nézd meg.

Egy kézmozdulattal előre akarta bocsátani Gergelyt, de az meghátrált:

- Már beesküdtem kapitány uram.

Ez azt jelentette: Nem vagyok vendég.

---

[2] Egy köböl bor 16 pint vagyis félakó = 22½ liter.

Dobó hát elől ment.

A toronyban négy őr ült. Tisztelegtek.

- Ismerjétek Bornemissza Gergely főhadnagy urat, - szólt Dobó.

Az őrök erre mégegyszer tisztelegtek. Gergely hasonlóképpen a süvegéhez emelte a kezét.

A torony erkélyéről két kis falu meg egy malom látszott délnek, közel a vár előtt, azokon túl pedig két szétágazó domblánc között kékes-zöld síkság.

- Itt kezdődik az Alföld, - mondotta Dobó.

- És ez a két kis falu?

- Az innenső Almagyar, a túlsó Tihamér.

- És ez a patak?

- Eger patak.

- Ezek a falak ujak itt a kapu körül?

- Ujak. Én épittettem.

- Jó magasak. A török itt aligha próbálkozik.

- Hát azért építtettem. Bal felől amint látod ágyú védi a kaput, és lövőrések fölülről.

- Minden várban bal felől védi: a szembe jövőnek jobb kézben nincsen pajzsa.

- Itt jobbról nem is lehetett volna. Amint látod, a patak itt folyik a vár nyugoti oldalán. A zsilipeket lezárattam amott a malomnál, hogy legyen vizünk.

S a vár nyugoti oldalára mentek, a városra néző oldalra.

- Szédítő magas fal. Van ez tiz öl is.

- Még tán több is. Ezen az oldalon igazán nem próbálhat a török semmit. Kivül kő; belől föld. De most üljünk lóra. Ezen az oldalon aligha lesz bajunk a törökkel.

Lóra ültek és lovon haladtak tovább.

Lenn a város csendes és néptelen volt. A házak közül kimagaslott a püspöki templom, és a püspöki palota. A tulsó hegyoldalban napnyugot felé a Szent Miklós temploma, aggastyán (augusztinus) barátoké.[3] A várost nyugatról vastag egyenletes hegy keríti, túl rajta a Mátra ormai kéklenek.

A nyugati oldalon is két bástya, s középen egy kis erős kapu. A patakhoz éppen lovakat vezettek le a katonák.

A patakon túl a város piacán egynéhány ember ácsorgott egy falka disznó körül.

- Itt még vannak? - kérdezte bámulva Gergely.

- Még vannak, - felelte Dobó. Pedig mindennap leizenek, hogy takarodjanak már. Mindenik el akarja adni a disznaját, aprómarháit.

A kapu előtt benn a várban egy széles arcu sovány hadnagy oktatott körülbelül ötven katonát.

Kard volt náluk; a fejükön leeresztett rostélyu rozsdás sisak; a vállukon vas. Kettő a középen állt. A hadnagy rikkantgatott:

- Vissza! Vissza! Vissza! Mondom szamár, hogy amint vágtál, kapd vissza a kardodat!

[3] Ma rác templom.

A tanitványon látszott, hogy sohase volt katona. Markos kis erős parasztfiú volt, s Dobó csak azért tette a kassai csapatba, mert a fiatal erő kár az ágyúhoz.

- Ki ez a hadnagy? - kérdezte Gergely.

- Hegedüs, - felelte Dobó, - a kassaiak hadnagya. Kemény ember.

S leszólt a csoporthoz:

- Ha valamit nem értetek, kérdezzétek meg a hadnagy úrtól.

A legény erre leeresztette a kardját, és Dobóra tekintett:

- Azt nem értem kapitány uram, hogy mért kell nekem a kardot visszakapnom?

- A hadnagy úr megmondja.

- Azért te, bagariacsizma, - szólt a hadnagy mérgesen, - hogy védd is magad vele, meg megint ütésre készen légy.

- Dejszen hadnagy uram, - szólt a legény egyet oldalt pökve, - akit én egyszer meglegyintek, nem vág az nekem vissza!

Dobó rápöccentett a lovára, s elmosolyodott:

- Egri gyerek. Jól beszél.

Végignyargaltak a fal alatt északra. Két palota áll ott. A kisebbik diszesebb, üvegablakos. A nagyobbik, - olyanféle épület, mint az uradalmi magtárak, - monostor a neve. Dobó idejében valamikor a várbeli káptalané, vártisztek lakása, csak lantornás ablaku. A kisebbik palota mögött zöldrácsozatu virágos kert. Benne padok és szőlősátor. Egy kései rókapillangó kereng az őszi rózsák fölött.

Hogy Gergely a rózsákon felejtette a szemét, Dobó is odanézett:

- Szegény feleségem ugyan hiába ültette ezt a sok virágot.

- Hol van a nagyságos asszony?

- Haza küldtem a testvéreimhez. Az asszonyi szem gyöngíti az embert.

A kerten át a nyugoti oldal sarkára értek.

A fal ott is éktelen magas. Alatta kiálló dombrész. Az le van faragva a város földszínéig meredekre.

- No nézd, - mondotta Dobó. Ez itt a földbástya. Ez csak arra való, hogy ezt a sarkot a lövéstől védje, meg azt a másik bástyát ott, oltalmazza. Az ott a tömlöcbástya.

És a vár hátán magasló bástyára mutatott: a tekenősbéka farkára.

Onnan megint szép panoráma nyilt a városra, és a patak mentén észak felé nyúló jegenye-fás völgyre. A völgy vége egy szép fás falu: Felnémet. Nagy falu. Azontúl már erdős hegyek torlaszolják el a széles völgyet mindenfelől.

De Gergely nem sokáig gyönyörködött a képben. Figyelmét a vár háta költötte fel. Ott magas dombok emelkednek a vár mögött, s a dombokat csak egy mély ásott árok választja el a vártól.

- A támadást innen lehet várni, - mondotta a dombokat szemlélve.

- Innen, - felelte Dobó. De itt legerősebb is a fal, s a legnagyobb ágyúkból négy erre szolgál.

A tömlöcbástyánál leszállt a lováról, és átadta a kantárt Kristóf apródnak.

- Bevezetheted, - mondotta, - az istálóba.

Fölmentek a tömlöcbástyára, ahol egy nagy ágyú, négy mozsár és valami húsz szakálas ágyú ásított a domb felé.

Az ágyúk mellett egy göndörhaju szőke német pattantyús oktatta a parasztokat.

- Mikor én mondok *bor*! akkor adjál *bor*! Mikor én mondok *düssz*! akkor adjál *düssz*!

A parasztok komoly arccal hallgatták a tűzmestert. Dobó elmosolyodott:

- Venn szi szangz *bor*, dann bekommen szi keine pulver, veil das *bor* keine pulver iszt szondern vein.

Épp oly rosszul beszélt németül, mint a pattantyús magyarul, de azért megértették egymást. S a tűzmester újra kezdte:

- Mikor én mondok *par*, akkor nekem ne hozz *bar*, hanem pulver, krucifiksz donnervetter!

Végre is a parasztoknak kellett megmagyarázni, hogy mikor József mester bort kér, akkor puskaporos zacskót kell nyitni neki, mikorpedig port kér, bort adjanak.

Öt olyan német pattantyús volt a várban. Dobó Bécsből hozatta őket. Több idegen nem volt a vár népe között.

- Nézd ezt a gyönyörü ágyút, - mondotta Dobó az ágyút megsimítva. - Béka a neve. Mikor ez kuruttyol, a török megérzi az essőt!

Az ágyú bronzból volt. Ki volt fényesitve ragyogóra. S vasazott erős tölgyfa-ágyával együtt, valóban olyan volt, mint egy ülő béka.

Tovább sétáltak kelet felé, ahol a sarkon megint egy kiszögellő erős bástya magaslott. Az volt a tekenős békának a hátulsó ballába.

- Ez a Sándor-bástya, - mondotta Dobó.

Gergely bámulva állott meg.

A bástyától kezdve a vár keleti részén egy erős magas falkaraj három darabra tört sarlóként övezte a vár keleti oldalát. Igy: Kivül árok, belül árok. Tiz-tizenkét ölnyi mélység. Csupán a közepén át volt egy töltés, amely láthatólag azért volt hányva, hogy a katonák átjárhassanak.

- Ez a külső vár, - mondotta Dobó. Láthatod, hogy kelet felől hegynek beillő domb magaslik mellette. Ez a Királyszéke. Azért hívják így, mert Szent István király innen nézte a sátora előtt üldögélve a templom épülését.[4] Ezt a dombot itt lent ketté kellett választani.

- Értem, - felelte Gergely, - okos ember volt, aki cselekedte.

---

[4] A történetirók Királyszékének a mai pástot vélik, ahol a dézsmaház áll. Tinódy az oka, aki az ostrom után járt Egerben, s életében akkor először. Nem jól tájékozódott. Az énekét így kezdi:

Csuda szép helyön Eger vára vagyon
Az völgyre fekszik egy hegy oromzaton.
Északra ellenben Királyszéki vagyon
Délről fekszik város, egy völgybe vagyon.

A város sohse állt délről, hanem nyugatról. Délről Almagyar falu állt. Valamennyi régi térkép a bizonyságom rá. A város kerités-fala hozzá volt épitve a várhegyhez. A pástról (akárki meggyőződhetik egy pillantással) nem lehetett a templom épitését nézni. A király a mai sánci iskola tájékán ülhetett. Esszerint ha Tinódy délre mondta a várost, az ő déli irányának az északja a *Királyszéke*, vagyis a mai sánci iskola tájéka.

- Perényi cselekedte ezelőtt tíz évvel. A túlsó végén is áll egy bástya, az a Bebek-bástya. Az a torony meg ott a szegleten arra való, hogy le a kapuig, meg idáig lehessen látni és lőni az ellenséget.

A fal ott is mint köröskörül öles vesszőpalánkkal volt magasítva. Néhol még nedves volt rajta a sár. Az a palánk azért kellett, hogy kivülről be ne lásson az ellenség, s hogy a fal tetején látatlanul járhassanak a védők.

- Hát most gyerünk a templombástyára, - szólt Dobó, Gergelyt ismét karon öltve.

Csak néhány lépést kellett a Sándorbástyáról menniök, s Gergely előtt egy különös épület állott. Egy rengeteg nagyságu templomnak a fele. A két hátulsó tornya is megvan. (Azelőtt négy tornya volt.) Az ajtón faragványok, az ajtó fölött kőből faragott óriás virágok, csorba orcájú kőszentek. De micsoda templom az, amely hivek helyett földdel van megtömve; harangok helyett ágyúk ülnek a tetején, s orgona helyett ágyúk dörgése szól belőle: a halál orgonája.

A templom oldala jobbról-balról be volt dombozva. A dombon kecske legelt. Oldalt egy boltozott bejárás. A kövei kormosak.

- Itt talán a puskaport tartják? - kérdezte Gergely.

- Azt, - felelte Dobó. Jer és nézd meg, mennyi erő van itt összehalmozva!

- Sekrestye volt ez.

- Az. Jó száraz hely a puskapornak.

- No nagy vétek volt ezt a templomot így elpusztítani.

- Magam is sajnálom, de inkább így legyen, hogysem Alláhot dicsérjék benne.

Beléptek. A hely inkább boros pincéhez hasonlított, mint sekrestyéhez: telides tele volt fekete hordóval.

- Mennyi van? - kérdezte Gergely elámultan.

- Sok, - felelte Dobó. Kétszáz hordónál több. Itt tartom minden puskaporomat.

- Egy helyen? Hátha felrobban?

- Az lehetetlen. Az ajtó előtt őr áll. Kulcsa nincs hozzá másnak, csak nekem. Be nem mehet más, csak Mekcsey vagy az öreg Sukán. Napnyugta után napfelkeltéig meg nem adom oda a kulcsot senkinek.

Gergely fölpillantott az ablakra. Üvegből volt az ablak, az akkor szokásos apró karika-üvegből, s háromszoros vasrostély védte az ablakot.

Az ajtóval szemben, ahova rézsút szolgált a világosság, nagy kerek kád áll. Szinig meg van töltve puskaporral.

Gergely belemarkol, s visszapörgeti.

- Ez, - úgymond, - ágyúba való. Jó száraz.

- A puskába valót apró tonnákban tartom, - feleli Dobó.

- Itt csinálták, vagy Bécsben?

- Itt is, Bécsben is.

- S milyen vegyitékü az idevaló?

- Három negyede salétrom, a negyedik negyed kén és szén.

- Puha faszén vagy kemény?

- Puha.

- Az a legjobb. Hanem én egy-két kanállal többet keverek a szénből, mint mások szoktak.

A kád fölött a fekete falon egy nagy elpiszkosodott és elrongyolódott festmény látszott. Csak két fejet lehetett rajta látni. Az egyik szakálas szomorú arcu férfié. A másik: egy ifjué, aki a férfinak a mellére hajol.

A két alaknak fénykör volt a fején. A nyaktól kezdve le volt repitve a vászon, úgy, hogy a fal kifehérlett alóla.

- Ez vélhetőleg oltárképe volt a templomnak, - mondotta Dobó. Talán még Szent István pingáltatta.

A sekrestye előtt két száraz malom forgott.

Ló huzta mind a kettőt. A templom oldalán egy boltozat alatt két tűzmesternek a szeme előtt kézi bombákat gyártottak a katonák.

Gergely megállt. Megnézte a puskaport és a kanócot, s a fejét rázta.

- Talán nem jó? - kérdezte Dobó.

- Jónak elég jó, - felelte Gergely, - de én engedelmet kérek, hogy azon a bástyán, amelyiken leszek, magam készithessem a bombákat.

- Mondd meg őszintén, ha jobbat tudsz. Te tudós ember vagy, és itt a vár védelme a fő, nem a mellékes tekintetek.

- Hát én jobbat tudok, - mondotta Gergely. Ezek a régi bombák sustorognak, ugrálnak, elpukkannak, aztán végök. Én magot teszek beléjök.

- Micsoda magot?

- Kis bombát, rézporba kevert olajos csepüt, vasport és egy darab ként. Az én bombám csak akkor kezdi a munkát, mikor elsült.

Dobó visszakiáltott a bomba-készítőknek:

- Hagyjátok abba a munkát! Bornemissza főhadnagy úr vissza fog ide térni és asszerint dolgozzatok, amint ő parancsolja.

Fölmentek a bástyának átalakitott templom tetejére.

Körül volt az keritve fönn vesszőből font és földdel töltött kasokkal. A kasok között kő-boltozatu fülkékben ágyúk. A középen golyóhalom és puskaporos gödör.

Onnan egészében lehetett látni a külső várat, amint óriás karéj alakjában keritette a vár napkeleti oldalát. Rajta két bástya, s a két bástyán két kerek torony.

De lehetett látni a szemben levő nagy földemelkedést is, amely felényi olyan magas, mint maga a vár.

- Hát itt a napkeleti részen erős lesz az ostrom, - mondotta Gergely. A nap is szembe süt reggelenkint. Ide ember kell.

- Rád gondoltam, - felelte Dobó egyszerüen.

- Köszönöm. Meg fogom állani a helyemet.

És a két ember kezet szoritott.

Az ágyúk között volt egy nagy testes bronz-ágyú. Öblös torkába emberfej nagyságú golyó fért. A betük és cifrázatok aranyként ragyogtak rajta.

- Ez a *Baba,* - mondotta Dobó. Olvasd a feliratát.

Az ágyú derekán koszorúba hajló két pálmalevél között ez a mondat ragyogott:

Erős várunk nekünk az Isten!

III.

Szeptember kilencedikén nem sütött fel a nap. Az eget szürke felhők takarták. A Mátra ormait is felhő ülte. Az idő egésznap olyan volt, mint a kényes gyerek arca, aki sirni akar, csak azt kell még kitalálnia, hogy miért sirjon?

A várban élénk nyüzsgés. Az ácsok az alsó piacon félöles karók végét csapkodják laposra. Mellettök egy-egy katona lyukat fur a laposított végbe s kereszt alakot formál belőlök. A harmadik csoport katona olajos szurkos csepüt kötöz a keresztekre. A keresztek neve *furkó*. Már van egy halommal.

A sekrestye mellett az öreg Sukán vékával méri a puskaport. Paraszt emberek apró bőrzacskókba tömik. Hordják a pattantyusokhoz.

Ugyancsak a sekrestye mellett János tűzmester cserépből készült golyókat tömet puskaporral. Azok a *labdák*. Arasznyi puskaporos kanóc fityeg ki belőlük. Mikor meg akarják gyujtani, olyanféle drótos szerszámba teszik, mint a mai angol labdaütők. De dobják kézzel is, s a fülesgolyókat kópjával is. Készen van azokból is valami ezer.

Az ókapu felé, ahol az alsó piaccal elválasztott két hosszú házsor szolgál kaszárnyának, köszörüsök és lakatosok dolgoznak. Mindenkinek a fegyverét meg kell igazitaniok, aki hozzájok viszi.

A Sötét-kapu mellett szépen épitett földalatti istálókban állnak a marhák. A mészárosok ott vágnak a fal mellett. A vér egy lyukon az árokba csurog. Négy-öt marhát vágnak mindennap a vár népének.

Gergely éppen a Sándor-bástyán állott. Gerendákból és deszkákból emelvényt ácsoltak ottan, hogy föl lehessen futni belülről a falakra.

Minden bástyánál volt már olyan emelvény, de a Sándor-bástyán ujra kellett csinálniok, mert nem jól ástak le egy cölöpöt és mozgott.

Dobó fölment rajta a tisztjeivel, s meg-megrázogatta az oszlopokat.

- Úgy kell ennek állni, - mondotta, - hogy akkor is megtartson száz embert, ha minden oszlopát ellövik. Támasztékot szögezzetek minden oszlophoz. És be kell meszelni vastagon.

A templom tornyán a kürtös egy hosszut rikoltott.

- No, mi az? - kiáltott fel Mekcsey. Itt vagyunk!

- Jönnek!

Ebből az egy szóból nagyot értettek a tisztek.

- Az előőrség jön!

Maklárig az őröknek hosszú láncolata állott már egy hét óta. Eleven teleszkop, amely kinyult az abonyi mezőig és éjjel-nappal a török megérkezését vigyázta.

Ezeket jelentette a: jönnek!

Mekcsey fölugrott a fal tetejére, és sietve indult a déli kapu felé. Maga Dobó is. A tisztek követték. A déli bástyán aztán megálltak, és hegyezett szemmel néztek arra az útra, amely a kis Almagyar falun át a messze sikságból vonul egyenesen a várkapuig.

Az almagyari úton egy vágtató lovast lehetett látni. Süveg nélkül jött. Piros dolmánya szijjon röpdösött utána.

- Az én katonám! - vélekedett Gergely, - Bakocsai!

Mert hogy az a Bakocsai kitünő lovas volt, és a sors gyalogossá tette, mindig azon rimánkodott, hogy lóra ülhessen. Igy jutott ezen a napon őrszemnek is.

Ahogy közelebb érkezett, látni lehetett, hogy az arca merő egy vér, s hogy a lova oldalán valami dinnye forma gömbölyüség lődörög.

- Az én katonám! - ismételte örvendezve Gergely, de most már szinte kiáltva, - Bakocsai.

Kétségtelen volt, hogy a fiu verekedett.

- Egri gyerek, - felelte rá Mekcsey.

- De az én katonám, - szólt Gergely vissza. Az én tanitványom!

A hírhozó nyomában még három őr rugtatta az út porát. A többit tán levágták.

Hát itt a török!

Mit érezhetett Dobó e hírnek hallatára? Az a török had jön, amelyik a nyáron az ország két legerősebb várát rombolta el: Temesvárt és Szolnokot, s elfoglalta Drégelyt, Hollókőt, Salgót, Bujákot, Ságot, Balassa-Gyarmatot, - mindent, amit akart. Mert úgy indult el a török had, hogy ami még hátra van Magyarországból, beleigázza a szultán hatalmába.

Hát már itt tartanak. Százötvenezernyi emberarcu fenevad. Nagyobb részüket a zsenge gyermekkortól nyilazásra, lövésre, falmászásra, tábori életre nevelték. Kardjuk Damaszkuszban készült, vértjük derbendi acél; lándsájuk hindosztáni mesterkovácsoktól való; ágyúikat Európa legjobb öntői alkotják meg, puskaporuk, golyójuk, fegyverük mérhetetlen és megszámlálhatatlan.

S velük szemben?

Itt áll ez a kis vár, s benne alig kétezer ember, s alig hat régi, hitvány ágyú, meg holmi lyukas vasrudak: ágyúnak nevezett szakálas puskák.

Mit érezhetett Dobó?

A hírhozó Bakocsai István feliramlott a várba, és leugrott a lóról. Megállt izzadtan, porosan Dobó előtt. A nyerge szijján egy göndörbajuszu barna törökfej; őneki magának az egész bal arca végig fekete az aludt vértől.

- Jelentem alásan vitéz kapitány uram, - szólt a bokáját összeütve, - itt a török az istenfáját!

- Az egész had, vagy csak egy csapat?

- Az egész hadnak az eleje, kapitány uram! Nem láttuk az egészet az abonyi erdő miatt, de nagyon igyekeznek az istenfáját! Ahogy bennünket megneszeltek, mingyárt elkaptak kettőt belőlünk, oszt még engem is hajszoltak valameddig; legutóbb ez a füstös, az istenfáját neki!

- Hát a társaid hol vannak?

A vitéz a kapu felé pillantott.

- Mosakodnak a patakban, az istenfáját!

- No, - azt mondja Dobó, - mától fogva tizedes vagy. Erigy és igyál egy icce bort, - az istenfáját! - tette hozzá mosolyogva.

A vár udvarán mindenki odatolongott, hogy a levágott fejet megnézze. A beretvált fejnek egy hosszu fürtje volt középen. Annál fogva tartotta Bakocsai, s büszkén mutogatta.

*

A török megérkezésének hirére olyanná vált a vár, mint a zajgó méhkas.

Mindenki Bakocsai köré csoportosult, hogy szavát hallja. Még az asszonyok is odafutottak a sütőházakból és konyhákból, s lábujjhegyre ágaskodva hallgatták a csoport mögött a vitéz beszédeit.

De ez persze csak akkor történt már, mikor Dobó otthagyta a piacot, és a tisztekkel együtt fölment a palotába, hogy tanácskozzon, rendelkezzen.

A vitéz fölakasztotta a török fejet egy hársfára, s ő maga székre ült, hogy átengedje a fejét a borbélynak.

Tizenhárom borbély volt a várban: négy mester és kilenc legény. No nem azért, hogy beretváljanak és hajat nyírjanak. Sebet fognak ők mosni, timsózni, varrni. Orvos? Az egész országban sincs annyi, mint ma csak egy megyei városkában is. A borbély az orvos is mindenfelé, no meg a jó Isten.

Hát a borbélyok mind a tizenhárman ráestek Bakocsaira, csakhogy közel lehessenek a szavához. Legelsőbben is a dolmányát húzták le, meg az ingét.

Péter mester volt a legöregebb köztük, hát az fogta mosásba legelőször. Egy nagy cseréptálat eléje tartottak, egy fazék vizet meg föléje.

Mosták.

A mosást csak állotta a vitéz, még a timsózást is, de mikor a hosszu fejsebet varrni kezdték, szétrugta a széket, tálat, borbélyt és borbélylegényt, s rettentő istenfájázások között bement a kaszárnyába.

- Nem vagyok én nadrág, az istenfáját! - mondotta mérgesen.

Lekapott egy nagy pókhálót az ablakszélről és a fejére tette. Bekötötte a fejét maga. Leült, jól beszalonnázott, beborozott, aztán ledűlt a szalmazsákra, s öt perc múlva már aludt.

*

A vitézzel csaknem egyidőben egy lovas parasztember is érkezett a várba. Szűr volt rajta és felgyűrt szélü fekete kalap. A kezében zöld furkósbot, akkora mint ő maga.

Mikor Dobó végzett a vitézzel, az ember leszólt a lováról egy asszonynak:

- Melyik a kapitány úr?

- Az ott ni, - mondja az asszony, - az a nagy szál úr, aki középen megyen.

Az ember leszállt a lováról. Hozzákötötte egy fához. A tarisznyájába nyult. Kivett belőle egy nagy pecsétes levelet.

Utána futott Dobónak:

- Levelet hoztam, kapitány uram.

- Kitől?

- Töröktől.

Dobó arca elsötétült.

- Hogy merte kend elhozni! - kiáltott az emberre. Vagy török kend?

- Nem, - feleli megszeppenve az ember. Kálba való vagyok én, istálom.

- Tudja-e azt kend, hogy magyar embernek nem szabad az ellenség levelét hordoznia?

És a katonákhoz fordult:

- Fogjátok fegyver közé!

Két dárdás katona a paraszt mellé lépett.

- Uram! - kiáltott az ember megrőkönyödve. - Kényszeritettek!

- Csak arra kényszeríthettek, hogy átvedd. Arra nem, hogy átadd.

És ujból a katonákhoz fordult:

- Itt álljatok!

Összetrombitáltatta a vár népét, s annélkül, hogy a levelet fölbontotta volna, összefont karral állt a hársfánál, amelyen a törökfej lógott.

Öt perc nem telt belé, együtt volt a vár népe mind. A tisztek Dobó körül. A katonák sorrendben. Leghátul a parasztok meg az asszonyok.

Akkor Dobó megszólalt:

- Azért hivattam össze a vár népét, mert a török levelet küldött. Én az ellenséggel nem levelezek. Ha az ellenség levelet ír, visszavetem. Vagy pedig a torkába verem annak, aki elém meri hozni. Csak ezt az első levelet olvastatom el, s küldöm azonnal a királynak. Tulajdon szemével láthassa, hogy itt a török: kell a segitség. Én annélkül is tudom, hogy mi van a levélben: fenyegetés és alku. A fenyegetéstől nem ijedünk meg. Alkuba nem bocsátkozunk. A haza nem eladó semmi pénzen. De hát hogy tulajdon fületekkel halljátok, hogyan szokott az ellenség beszélni, elolvastatom.

Átadta a levelet Gergelynek, aki mindenféle irást első tekintetre el tudott olvasni, s legtudósabb volt a vár népe között.

- Olvasd el hangosan.

Gergely egy kőre állott. Feltörte a pecsétet s kirázta a porzót a papirosból. A levél aljára pillantott, s hangosan olvasta:

Küldi Ahmed pasa Kaálból.

Dobó István egri kapitánynak üdvözlet.

Én, aki vagyok az anatoliai Ahmed basa, a hatalmas, legyőzhetetlen császár főtanácsosa, megszámlálhatatlan és ellenállhatatlan hadának főkapitánya, izenem és irom, hogy a hatalmas császár ezen a tavaszon két sereget küldött Magyarországra. Az egyik sereg elfoglalta Lippát, Temesvárt, Csanádot és Szolnokot s minden várat és várkastélyt, amely a Kőrös, Maros, Tisza és Duna vidékén áll. A másik sereg elfoglalta Veszprémet, Drégelyt, Szécsént és az egész Ipoly mentét, s ezenkivül levert két magyar sereget. Nincs erő, amely nekünk ellenállhatna.

És most ez a két diadalmas sereg Eger vára alatt egyesül.

A hatalmas és legyőzhetetlen császár akaratából intelek titeket,hogy őfelségének ellene szegülni ti se merjetek, hanem engedelemre hajoljatok, s amely basát én küldök, beeresszétek, Eger várát és városát neki átadjátok.

- Hogy a fenébe ne! - zúgták minden felől. - Ne olvasd tovább! Eb hallgassa!

Dobó azonban csendességre intette őket.

- Csak hallgassátok a török muzsikát. Nagyon szép, mikor ilyen fennen szól. Olvasd csak tovább.

Ha engedelmesek lesztek, hitemre mondom, hogy se magatoknak, se jószágotoknak bántódása nem lesz. A császártól minden jót nyertek, s olyan szabadságban tartalak benneteket, mint a régi királyok.

- Nem kell török szabadság! - rikoltott közbe a fakezü Cecey. Jó nekünk a magyar is!

Amire mindenki nevetett.

Gergely folytatta:

És minden bajtól megoltalmazlak benneteket...

- Azér gyünnek, hogy oltalmazzanak! - rikoltott Pető Gáspár.

Mindenki nevetett, maga a levél-olvasó is.

Csak Dobó állott komoran.

Gergely tovább olvasott:

- Erre adom hiteles pecsétemet. Ha pedig nem engedelmeskedtek, a hatalmas császár haragját vonjátok fejetekre, s akkor mind magatok, mind gyermekeitek mindnyájan halállal pusztultok el. Azért hát nekem azonnal feleljetek!

Haragos zúgás volt a felelet.

- A teremtésit a hatalmas császárjának! Iszen csak ide gyüjjön!...

Az arcok megvörösödtek. A legjámborabb embernek a szeme is tüzet hányt.

Gergely átnyujtotta a levelet a kapitánynak. A zajgás elcsöndesült.

Dobónak nem volt szükséges kőre állnia, hogy kilássék a csoportból. Magas öles ember. Ellátott mindenkinek a feje fölött.

- Ime, - mondotta acélos, de keserü hangon, - ez az első és utolsó levél, amely töröktől jött ebbe a várba, s el is olvasódott. Megérthettétek belőle, hogy mért jön. Szabadságot hoz karddal és ágyúval. A keresztény vérben fürdő pogány császár hozza ránk ezt a szabadságot. Nem kell? Ha nem kell szabadság, levágja a fejünket! Hát erre válaszoljunk. Ez a válaszom!

Azzal kétfelé repitette és összegyürte a levelet, és a parasztnak arcába dobta.

- Hogy merted idehozni, gazember!

És a katonákhoz fordult:

- Vasat a lábára! Tömlöcbe a bitangot!

IV.

A mindeneket fölizgató török levél után Dobó a palotába szólitotta a tisztjeit.

- Félóra mulva mindenki ott legyen.

A terem hamarabb is megtelt. Aki még késett, csak azért késett, hogy az ünneplőjét vegye magára. Mindenki érezte, hogy a levél a vészharang első megkondulása volt.

Dobó még csak az elmaradt őrséget várta.

Összefont karral állott az ablaknál, s az alant elterülő várost nézte. Milyen szép épületek, milyen szép fehér házak! S a város üres. Csak a palota alatt a patakon nyüzsög a vár népe. Lóitató katonák, vizhordó emberek; lejebb a városban egy sárgakendős asszony most lép ki a kapun. A hátán nagy batyu. S két kis gyermeket vonszolva siet a vár felé.

- Ez is a várba jön, - mormogta Dobó kedvetlenül.

Az apród ott állt Dobó mellett. Lenvirágszin bársony dolmány volt rajta. Hosszu hajával, leányos arcával olyan volt, mintha fiu ruhába öltözött leány volna. De ha a kezére pillantott valaki, erőt látott abban. Mindennap hányta a kópját a fiu.

Dobó hozzá-fordult. Végigsimitotta a fiu vállig érő haját:

- Mit álmodtál, Kristóf? Nem álmodtad-e haza magadat?

- Nem, - felelte elmosolyodva a fiu. Szégyelném, ha olyat álmodnék, kapitány uram.

Az az egy apród maradt a várban. Az az egy is csak azért, mert az apja írt a kapitánynak, hogy a fiút ne küldje haza. Mostoha anyja volt a fiúnak. Nem nézett rá szives szemmel. Dobó a maga fiának tekintette.

A többi apródot mind hazaküldte Dobó. 14-16 éves fiúk voltak. Vitézi iskola volt nekik a Dobó udvara. Próbára nem engedte még Dobó őket.

Még egy kedves apródja volt köztük. *Balogh Balázs*, az előbbi évben megölt György barát egyik hadnagyának a fia. Az még Kristófnál is fiatalabb egy esztendővel, s kitünő lovas. Sírva ment el augusztusban. Fájt neki, hogy Kristóf a várban maradhat, ő meg nem.

- Megállj, ha visszajövök, - mondotta, - kopját török veled.

- Csak nem gondolod, hogy én küldetlek el?

És maga is könyörgött Dobónak:

- Hadd maradjon itt Balázs is.

- Nem maradhat, - felelte Dobó. Özvegyasszony fia és egyetlen gyermek. A diófára se szabad felmásznia. Takarodj!

Nagy Lukács vitte el magával, hogy útközben átadja az anyjának.

- No az a Lukács sokáig odamarad, - szólt Mekcseynek, a fejét csóválva Dobó. Attól tartok, valami bajba keveredett.

- Nem hiszem, - felelte Mekcsey. Az apró embereket nem féltem. Valami különös babonám van rá, hogy az apró emberek szerencsések a hadban.

- Éppen fordítva van, - felelte Gergely, aki inkább magas volt, mint kicsi. Az apró ember sohse ül oly bizton a lován, mint a hosszu. Az aprót a ló viszi a harcban, a hosszu meg a lovat.

Az ajtónálló jelentette, hogy az őrök megérkeztek.

- Ereszd őket be, - felelte Dobó komoran.

Hét sárgacsizmás sarkantyus legény állott meg a terem közepén. Kettőnek vizes volt a haja. Hát csakugyan mosakodtak.

Az egyik vizes haju előlépett:

- Jelentem alásan, kapitány uram, itt az ellenség, Abony alatt.

- Tudom, felelte Dobó. Az első török is itt van már. Elhozta Bakocsai.

Ez szemrehányó hangon volt mondva. A vitéz a város kékvörös színét viselte. Egyet szuszszant és egyet húzott a nyakán:

- Kapitány uram én hozhattam volna hármat is.

- Hát mért nem hoztál?

- Hát csak azért, mert én szétvágtam a fejét mind a háromnak.

A teremben nagy derültség áradt el. A hét katona közül négy be is volt kötve. Dobó maga is elmosolyodott.

- Hát Komlósi fiam, - mondotta, - nem a törökfej itt a hiba, hanem a ti fejetek. Nektek nem az volt a kötelességtek, hogy verekedjetek, hanem az, hogy hírt hozzatok. A Bornemissza hadnagy úr katonája hozta meg a hírt. Nektek azonban előbbre való volt, hogy mosakodjatok, meg fésülködjetek, inget váltsatok meg bajuszt pödörjetek. Micsoda katona vagy te Komlósi Antal!

Komlósi elszontyolodva nézett maga elé. Érezte, hogy Dobónak igaz a szava. Azonban fölemelte a fejét:

- Hát majd meglátja kapitány uram, hogy micsoda katona vagyok.

Az őrök jelentéséből kétségtelenné vált, hogy a török vonul már Eger felé. Dobó új őrséget rendelt, s megparancsolta, hogy ne csapjanak össze a török őrséggel, csak jelentsék óránkint a közeledést. Azután kiküldte őket, és az asztalhoz ült.

Már akkor ott csoportoztak a teremben az összes hadnagyok, a vártisztek s az öt német tűzmester. Ott állt a pap is, meg az öreg Cecey.

- Barátaim, - kezdte Dobó, az ünnepi csöndben, - hallottátok, hogy ránkkövetkezett, amit évek óta vártunk.

A hangja olyan volt, mint a nagyharangé. Egy percre elhallgatott. Talán egy gondolatát hallgatta el. Aztán mintha rövidre akarná fogni a mondanivalóját, köznapi hangon folytatta:

- Mekcsey kapitánytársam az imént adta át teljes jegyzékét a vár erejének. Körülbelül ismeritek ugyan, de én mégis szükségesnek látom, hogy fölolvassuk és halljátok. Kérlek Gergely öcsém.

Átadta az írást Gergelynek, aki könnyebben és gyorsabban bírta az effélét, mint Sukán bácsi. Gergely készséggel olvasott.

- Az egri vár ereje 1552. szeptember 9-én.

- Vagyis ma, - szólott Dobó.

- A várnak van ma belső lovasa kétszáz, belső gyalogosa ugyanannyi, behivott egri és környékbeli puskás 875. Nagyságos Perényi Ferenc úr küldött 25 embert; Serédy György úr küldött vagy kétszázat.

- Abból nincs több, csak valami ötven, - szólt Mekcsey.

És egy sunyorgó szemü, arcban erősen csontos hadnagyra pillantott.

- Nem tehetek róla, - felelte az. Én itt vagyok.

És a kardját megzörrentette.

Dobó békítő hangon szólt a hadnagyra:

- Hegedüs barátom, ki beszél itt rólad? Hunyadinak is voltak hitvány katonái.

Gergely tovább olvasott:

- Megint Kassáról jött kétszáztíz fölkelő. Nohát itt van, - szólt Hegedüsre pillantva. Kassán is vannak vitézek.

És folytatta:

- A néma barátok négy drabantot küldtek. Az egri káptalan kilencet.

- Kilencet? - mordult föl Bolyky Tamás, a borsodi-puskások hadnagya. Hiszen azoknak száznál is több a katonájok!

- Fizetésre se adták, - felelte röviden Dobó.

Fügedi, a káptalan hadnagya fölkelt. Dobó azonban leintette:

- Kérlek, öcsém, majd máskor. Az ördög se bántja a káptalant. Folytasd Gergely öcsém csak röviden és hamar.

Gergely hát szaporán, barátosan olvasott tovább. Jó hosszu volt a vitéz-litánia. Sáros, Gömör, Szepes, Ung, a szabad városok mind küldtek egy-egy kis csapat drabantot. A jászai prépost negyven embert küldött egymaga. Meg is éljenezték.

Végül Gergely ismét fölemelte a hangját:

- Vagyunk tehát összesen száz ember hiján kétezren.

Dobó végigpillantott az asztalnál ülőkön, és a tekintete Hegedüsön állott meg. A kassai hadnagyra nézve folytatta:

- Ehhez még hozzászámíthatjuk azokat az embereket, akiket várbeli szolgálatra hívtam be: a tizenhárom borbélyt, nyolc mészárost, három lakatost, négy kovácsot, öt ácsot, kilenc molnárt és a harmincnégy parasztembert, akik majd az ágyúknál segítenek. Ostrom idején ez mind fegyvert ragadhat. Azután számítsuk még Nagy Lukácsot, akit Szent János fejevétele napján Szolnok alá elküldtem huszonnégy lovassal. Minden órában megérkezhetnek, - szólt Mekcseyre emelve a tekintetét.

És folytatta:

- Hát volnánk így is meglehetősen, de én király őfelségétől várom a legfőbb segitséget.

Az öreg Cecey a levegőbe csapott és hümmögött.

- Nono Cecey bátyám, - szólt Dobó. Nem úgy van már, mint volt régen. A király nagyon tudja, hogy ha Eger elesik, hát beteheti a szent koronát a kamarájába.

- És akkor nincs többé Magyarország, - toldotta hozzá Mekcsey, aki Dobó mellett állott.

- Lesz német, - duhogta az öreg.

- A király hada két nagy seregben jön, - folytatta Dobó, - ötven-hatvanezer, talán százezer jól táplált és jól fizetett katona. Egyiket vezeti Móric szász herceg, a másikat Miksa herceg. A király bizonyára izen nekik, hogy ne vesztegessék az időt, hanem siessenek. S ma már annak a két tábornak a jelszava: Eger!

- Hiszi a miskolci pék! - morgott Cecey.

- Hát hiszem én is, - mordult vissza Dobó. És ezennel megkérem kegyelmedet, hogy a szavamba ne kapdosson. Az én követem Vass Miklós még ma újra elindul Bécsbe, és ha nem találja útban a király hadát, értesitést viszen a török megérkezéséről.

Gergelyhez fordult:

- A gyülés után rögtön megirod a kérelmet őfelségének, s mellékeled a török levelét. Úgy megird, hogy még a kősziklák is idehengergőzzenek Eger alá.

- Megirom, - felelte Gergely.

- Semmi okunk sincs arra, hogy nehéz szívvel várjuk a törököt. A falak erősek. Puskapor, meg élelem van bőven: akár esztendeig is kibírjuk. A király, ha csak az erdélyi hadát ideküldi is, minden török Mohamedhez költözik Eger alól. Dehát olvasd fel most a második számu jegyzéket, - szólt Gergelynek.

Gergely olvasta:

- Nagy bomba-ágyú egy, másik nagy bomba-ágyú, Béka nevű és Baba nevű kettő; a királytól három ágyú; Perényi Gábortól négy ágyú, Serédy Benedektől egy ágyú.

- A puskaport nem mértük meg, mert nem is lehet - szólt közbe Dobó. Tavalyról is maradt, a királytól is kaptunk. A sekrestye aljában szinig áll a kész puskapor. Ezenkivül van salétromunk és malmunk a puskapor-csinálásra. Folytasd.

Gergely olvasta:

- Öreg réztarack, faltörő öt; vastarack ugyanilyen öt; őfelségétől réz-faltörő négy; golyóöntő a faltörőkhöz és szakálasokhoz huszonöt; dupla prágai szakálas ágyú kettő; seregbontó szakálas ágyú öt.

- Felelhetünk a töröknek. De ez még semmi. Olvasd tovább.

- Prágai és csetneki réz és vas szakálas háromszáz; kézi puska kilencvenhárom; német kézi puska százkilencvennégy.

- Nem ér semmit, - rikkantott Cecey. A jó íjj többet ér minden puskánál.

Ezen egy kis feleselés támadt. Az öregek Cecey szavát helyeselték. A fiatalok a puska pártján voltak.

Végre is Dobó azzal vágta ketté a csatát, hogy a puska is jó, az íjj is jó, de legjobb az ágyú.

Kristóf apród egy remek mívü aranyos sisakot és egy kis ezüst feszületet tett az asztalra. A karján még egy palást-féle köpönyeg is volt. Dobó háta mögé állt. Tartotta szótlanul.

Gergely még egy jó rendet olvasott. Benne volt a jegyzékben minden fegyver: kópja, gerely, paizs, mindenféle golyó, csáklya, csákány, buzogány, kanóc, dárda és minden harci készség, amit nem a segítség hozott magával.

Akkor aztán Dobó fölkelt.

Az aranyos sisakot a fejére tette, a vörös bársony kapitányi mentét a vállára. És balkezét a kardján nyugtatva szólott:

- Kedves barátaim és védő társaim. A falakat láttátok, most már a falakon belől levő erőt is ismeritek. Ebben a várban van most a maradék ország sorsa.

A teremben csend volt. Minden szem Dobón függött.

- Ha Eger elesik, utána nem állhat meg se Miskolc, se Kassa. Az apró várakat lerázza a török, mint a diót. Nincs többé ellenállás. És akkor Magyarországot beirhatja a történelem a halottak könyvébe.

Komor szemmel pillantott körül és folytatta:

- Az egri vár erős, de itt van a szolnoki példa, hogy a falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében. Ott pénzen fogadott idegen zsoldosok voltak. Nem a várat mentek védeni, hanem hogy zsoldot kapjanak. Itt az öt pattantyus kivételével minden ember magyar. Itt mindenki a hazát védi. Ha vér kell, vérrel. Ha élet kell, élettel. De ne mondhassa azt ránk a jövendő nemzedék, hogy azok a magyarok, akik 1552-ben itt éltek, nem érdemelték meg a magyar nevet.

Az ablakon besütött a nap és rásugárzott a falon függő fegyverekre s a falak mellett rudakon álló páncélokra. Tündöklött tőle a kapitány aranyos sisakja is. Gergely mellette állott. Pillantást vetett az ablakra, aztán a szeméhez emelte a tenyerét, hogy a vezérre nézhessen.

- Azért hivattam össze kegyelmeteket, - folytatta Dobó, - hogy mindenki számot vethessen magával. Aki többre becsüli az egészségét, mint a nemzet jövendőjét, nyitva van a kapu. Nekem férfiak kellenek. Inkább kevés oroszlán, mint sok nyúl. Akinek reszket az ina a közelgető zivatartól, hagyja el a termet, mielőtt tovább szólanék, mert meg kell esküdnünk a vár védelmére olyan esküvel, hogy ha azt megszegi valaki, meg ne állhasson holta után az örök Isten szeme előtt.

Félre nézett és várt, hogy mozdul-e valaki?

A teremben csend volt.

Nem mozdult senki.

A feszület mellett két viaszgyertya állott. Az apród meggyujtotta.

Dobó tovább beszélt:

- Meg kell esküdnünk egymásnak az örök Isten szent nevével ezekre a pontokra...

Egy ív papirost vett fel az asztalról és olvasta:

- Először: akármiféle levél jön ezentul a töröktől, el nem fogadjuk, hanem a község előtt olvasatlanul megégetjük.

- Igy legyen! - hangzott a teremben. Elfogadjuk!

Másodszor: mihelyt a török megszállja a várat, senki neki ki ne üvöltsön; bármit kiáltoznának is be, arra semminemü felelet ne hangozzék, - se jó, se rossz.

- Elfogadjuk!

- Harmadszor: a várban a megszállás után semmiféle beszélgető csoportosulás se kint, se bent ne legyen. Se ketten, se hárman ne suttogjanak.

- Elfogadjuk!

- Negyedszer: az altisztek a hadnagyok tudta nélkül, a hadnagyok a két kapitány intézkedése nélkül a csapatokon nem rendelkeznek.

- Elfogadjuk!

Egy érdes hang szólalt meg Fügedy mellett:

- Valamit ide szeretnék betoldani.

A szóló Hegedüs volt, a Serédy hadnagya. Az arca ki volt vörösödve.

- Halljuk, - szóltak az asztalnál.

- Azt ajánlom, hogy a két kapitány viszont a hadnagyokkal mindig egyértelemben intézkedjen valahányszor úgy fordul a sor, hogy akár a védelemben, akár más fontos intézkedésben, a hadnagyok közül csak egy is tanácskozást kiván.

- Az ostrom szünetében elfogadom, - szólott Dobó.

- Elfogadjuk! - zúgták rá mindannyian.

Dobó folytatta:

- Utolsó pont: aki a vár megadásáról beszél, kérdez, felel, vagy bármiképp is a vár megadását akarja, halál fia legyen!

- Haljon meg! - kiáltották lelkesen. Nem adjuk meg a várat! Nem vagyunk zsoldosok! Nem vagyunk szolnokiak! - hangzott mindenfelől.

Dobó levette az aranyos sisakot. Hosszú szürke haját végigsimította. Intett a papnak.

Bálint pap fölkelt. Szintén levette a süvegét, és fölemelte az asztalon álló kis ezüst feszületet.

- Esküdjetek velem, - mondotta Dobó.

A teremben mindenki a feszület felé nyujtotta a kezét.

- Esküszöm az egy élő Istenre...

- Esküszöm az egy élő Istenre, - hangzott az ünnepi mormolás.

- Hogy véremet és életemet a hazáért és királyért, az egri vár védelmére szentelem. Sem erő, sem fortély meg nem félemlit. Sem pénz, sem igéret meg nem tántorit. A vár feladásáról sem szót nem ejtek, sem szót nem hallgatok. Magamat élve sem a váron belül, sem a váron kivül meg nem adom. A vár védelmében elejétől végéig alávetem akaratomat a nálamnál feljebb való parancsának. Isten engem úgy segéljen!

- Úgy segéljen! - zúgták egyhanggal.

- És most magam esküszöm, - szólt Dobó, két ujját a feszületre emelve. Esküszöm, hogy a vár és az ország védelmére fordítom minden erőmet, minden gondolatomat, minden csepp véremet. Esküszöm, hogy ott leszek minden veszedelemben veletek! Esküszöm, hogy a várat pogány kezére jutni nem engedem! Sem a várat, sem magamat élve meg nem adom! Föld úgy fogadja be a testemet, ég a lelkemet! Az örök Isten taszítson el, ha eskümet meg nem tartanám!

Nem kételkedett azon senki. Lángolt mindenkinek az arca, mert tűz égett mindenkinek a szívében. A Dobó esküjére minden kard kivillant. Egy-lélekkel kiáltották:

- Esküszünk! Esküszünk!

Dobó ismét föltette sisakját, és leült.

- Hát testvéreim, - mondotta egy árkus papirost véve a kezébe, - most még azt beszéljük meg, hogy a falak őrségét hogyan helyezzük el? A falak védelmére nem egyforma beosztás kell, mert a város felől meg az új bástya felől sík a föld és völgyes. A keleti meg az északi bástyák felől vannak a dombok meg a hegyek. Kétségtelen, hogy oda állítják az ágyukat, és ott törik majd a falat, hogy beronthassanak.

- Nem törik azt át sohase, - mondotta Cecey.

- Nono, - felelte Dobó.

S folytatta:

- Ácsot meg kőmivest azért rendeltem jó számmal a várba, hogy amit a török ront, éjjel berakják. Hát ott lesz a legnagyobb munka. És ha az őrséget most el is osztjuk, az majd az ostrom szerint változik.

- Csak intézze kegyelmed kapitány uram, mi elfogadjuk, - kiáltották többfelől.

- Hát én azt gondolom: négy seregre oszszuk a védelmet. Egyik sereg legyen a főkapunál; a másik a szeglettoronyig való részen; harmadik a külső várban; negyedik a tömlöcbástya körül északon. A négy csoportnak megfelelően, négy részre oszlik bent az álló sereg is. Az álló sereggel Mekcsey kapitány társam fog rendelkezni. Ostrom idején az ő gondja lesz a katonák váltakozása, valamint a belső vár védelme is.

- Hát a város felőli oldal? - kérdezte Hegedüs.

- Oda csak egyes őröket állítunk. A kapunál elég ha husz ember lesz. Az úgyis szűk gyalog-kapu, s onnan nem is próbálhat a török támadást.

És egy másik ív papirost vett fel.

- A legények számát hozzávetőleg így osztottam el. Az ó-kapunál, vagyis főkapunál az új bástyáig álljon mindenkor száz drabant. A tömlöcbástyán száznegyven, a tiszttel száz-negyvenegy. A Sándor-bástya mentén százhusz a kapu nélkül. Onnan vissza a kapuig százöt.

- Ez négyszázhatvanhat, - mondotta Gergely.

- A templom két tornyán tíz-tíz drabant. Ez a belső vár védelme.

- Négyszáznyolcvanhat, - számította hangosan Gergely.

Dobó folytatta:

- Most következik a külső vár. A Csabi-bástyán legyen kilencven ember a Bebek-bástyáig. Onnan a szeglettoronyig százharminc. Az ó-kaputól a szegletig ötvennyolc. Ott még egy keskeny kőfal van, amely összeköti a belső várat a külsővel. Ott inkább szemmel kell őrködni, mint fegyverrel. Hát oda elég harmincnyolc drabant.

Mekcseyre pillantva folytatta:

- Oda lehet állítani a gyöngéket, s ostromok alatt a könnyü sebesülteket is.

- Egy hiján nyolcszáz, - mondotta Gergely.

- Mármost hogyan oszszuk szét a tiszteket? Hogy magamon kezdjem, én ott akarok lenni mindenütt.

Lelkes éljenzés.

- Mekcsey társam dolgát már tudjuk. A négy főhadnagy úr közül egy az ó-kapunál lesz. Oda erő kell, és rettenthetetlen lélek. Mert hogy a török azon a kapun be akar majd törni, előre látható. Ott a halállal farkasszemet kell nézni erősen.

Pető Gáspár fölkelt és a mellére csapott:

- Kérem azt a helyet!

A nagy éljenzésben csak a Dobó beleegyező fejmozdulatát lehetett látni. Az öreg Cecey átnyujtotta Petőnek a balkezét.

- Ezenkivül, - mondotta, - a külső vár a legveszedelmesebb oldal. A török ott az árok betemetésén fog mesterkedni. Oda is a főtisztek bátorsága, hazaszeretete és halálmegvetése kell.

Három főhadnagy volt még Petőn kivül; mind a három fölugrott:

- Itt vagyok, - mondotta Bornemissza.

- Itt vagyok, - mondotta Fügedy.

- Itt vagyok, - mondotta Zoltay.

- Hát hogy össze ne vesszetek, - szólott Dobó, - ott lesztek mind a hárman.

A tűzmesterek már előbb megkapták a maguk ágyúját, különben se tudtak egy szót se magyarul. Dobó azonban még egy főágyúmestert akart. Ki legyen az?

Senki se volt értője az ágyúnak, csak Dobó. Hát Dobó magára vállalta.

Hogy erre ujabb éljen-riadalom támadt a teremben, s hogy a tűzmesterekre is néztek, azok nyugtalanul kérdezték:

- *Was ist das? Was sagt er?*

Bornemissza hozzájuk fordult és igy magyarázta meg az öt németnek:

- *Meine herrn. Kapitány Dobó vird zein der haupt bum-bum! Ferstanden?*

Dobó ezután összetrombitáltatta a katonaságot. A vár terén azoknak is elmondta az öt esküpontot, amire odabent megesküdtek. Megmondta nekik, hogy amelyikök félelmet érez, tegye le inkább a kardot, hogysem meggyöngítse a többit is. Mert - úgymond, - a félelem olyan ragadós nyavalya, mint a pestis. Sőt még ragadósabb. Mert egy pillanat alatt átszáll a másikra. Hát itt a ránk következő nehéz napok alatt, erőslelkü emberek kellenek.

Azután kibontotta a vár kékvörös zászlaját, és összefogta a nemzeti szinüvel.

- Esküdjetek!

Erre a szóra a városbeli székesegyház harangja megkondult.

Csak egyet kondult, többet nem.

Mindenki a város felé pillantott. A kondulás olyan volt, mint egy jajkiáltás. Csak egy. S utána figyelő csöndesség áll az egész tájon.

V.

Azon az estén Dobó vendégül látta mindazokat, akik vele délelőtt a teremben megesküdtek.

Az asztal egyik végén Dobó ült, másik végén Mekcsey. Dobó mellett jobbfelől *Bálint pap* ült, balfelől *Cecey*. A pap mellett *Pető*. Petőt különben is meg kellett becsülni azzal a helylyel. A bátyja, Pető János udvari méltóság volt: a király főpoharasa. Annak a révén kapták a puskaport meg az öt tűzmestert Bécsből. Csak aztán következett vagy kor vagy rang szerint részint Mekcseytől, részint Dobótól számítva a sort: *Zoltay*, *Bornemissza*, *Fügedy*. Aztán *Koron Farkas*, az abaujmegyei gyalogosok hadnagya; *Kendy Bálint* és *Hegedüs István*, a Serédy György hadnagyai, akik ötven drabantot hoztak; *Fekete Lőrinc*, aki Regécből jött tizenötöd magával; *Lőkös Mihály*, akit száz gyaloggal küldtek a szabad városok; *Nagy Pál*, Bátori György harminc drabantjának hadnagya, bikaerejü merész ember; *Jászay Márton*, a jászói prépost negyven drabantjának a hadnagya, *Szency Márton*, szepesi hadnagy, - aki negyven gyalogost hozott; *Bor Mihály*, kitünő puskás, Sárosmegye küldte hetvenhat gyaloggal; Ugocsából ott volt *Szalacsky György* és *Nagy Imre*. Az utóbbit Homonnay Gáborné küldte tizennyolc gyaloggal. Eperjesről *Blaskó Antal* jött el.

A nevezettek mind hadnagyok. Az utánok való rendben ült *Paksy Jób*, a legszálasabb tiszt a király seregéből, s *Bolyky Tamás*, a borsodi ötven puskás hadnagya. Ezek később jöttek, hát oda ültették a vártisztek közé, akik voltak: *Sukán János*, az öreg számtartó; *Imre deák* kulcsár, a boros pince felügyelője; *Mihály deák* élelmezőtiszt, vagy amint akkor mondták: *cipóosztó*; *Gyöngyösy Mátyás deák*, a püspök deákja, (a vár a püspök földbirtoka volt;) *Boldizsár deák* irnok s még egynehányan. Mert Dobó nemcsak a tiszteket hivta meg, hanem hogy az egész vár képviselve legyen a vacsorán, egy tizedest, egy közembert, egy egri nemest és egy egri parasztot is felhivatott.

Az ételhordás a Dobó négy-öt szolgájának a dolga volt volna. De hogy a munkájokat megkönnyitsék, a főtisztek is beállitották a szolgáikat.

Dobó mögött Tarjáni Kristóf állott, az apród. Dobónak ő szolgált. Ő nyújtotta eléje az ételt, ő töltötte mindig tele a poharát, valahányszor kiürült.

Péntek volt aznap, hát a vacsorát tormás csukán kezdték, kirántott süllővel, harcsával és kecsegével folytatták, s turós csuszával és fahéjjas főtt aszalt gyümölcscsel végezték. De volt az asztalon szőlő is, alma, körte és dinnye is bőven.

Mért adta a takarékos Dobó ezt a vacsorát? Az esküvő gyülés befejezéseül? Vagy hogy az egymásnak ismeretlen tisztek összeismerkedjenek és összemelegedjenek? Vagy tán a bor világitásánál a lelkek erejét vizsgálta? A levegő kezdetben ünnepi volt, szinte templomi. A hófehér abroszok, a Dobó cimerével vésett ezüst evőeszközök, az asztal fölött láncon függő faragott hordó, az őszi virágokból készült bokréták, - mindez inkább lakadalmi pompa volt, mint köznapi vendéglátás.

Még akkor se melegedett meg a keze senkinek, mikor a csuka után a szép hordóból gránátszin bor ömlött a poharakba. A Dobó magasztos beszéde ült a lelkeken, mint ahogy a harangszó után elmélázva hallgatja az ember a harang után sokáig búgó csöndességet.

A sültek után a szolgák tányért váltottak. Mindenki azt várta, hogy valaki beszélni fog.

Dobó elmélázva ült a barna bőrrel bevont karosszékben. Őt nézték.

S a csöndességben egyszercsak fölhallatszik a sütőasszonyok vidám dalolása:

Csak azért szeretek falu végén lakni;
Erre jár a rózsám a lovát itatni.
A lovát itatni, magát fitogtatni,
Piros két orcáját velem csókoltatni.

Egyszerre eltüntek a felhők. Az ég kiderült. Hát komolykodjanak-e a férfiak, mikor az asszonyok a veszedelem bevonulását nótával várják?

Mekcsey fölvette az előtte álló ezüst serleget, és fölkelt.

- Tisztelt barátaim! - mondotta. Nagy napok előtt állunk. Maga a jó Isten is az ég ablakában ül és nézi, hogyan fog itt kétezer ember megharcolni kétszázezerrel. És én mégse csüggedek. Gyáva ember nincs közöttünk egy se; hiszen még az asszonyok is, amint halljuk, vígan dalolnak odalent. De ha nem így volna is, van közöttünk két ember, aki mellett félni nem lehet. Ismerem mind a kettőt kora ifjuságomtól. Az egyiket azért teremtette az Isten, hogy példája legyen a magyar bátorságnak. A vas ereje van benne. Olyan, mint az aranynyal zománcozott kard. Csupa erő és nemesség. A másik meg, akit szintén ifjúságomtól ismerek, a furfangnak és minden találékonyságnak a mestere. Ahol ez a két ember jelen van, vagy az erő, vagy a furfang bizonyosságában érezem magamat. Ahol ők vannak, ott jelen van a magyar bátorság, magyar ész, magyar dicsőség! Nem lehet veszedelemtől tartani. Azt kívánom, hogy

úgy ismerjék őket, mint én: Dobó Istvánt, a mi kapitányunkat, és Bornemissza Gergelyt, a mi főhadnagyunkat.

Dobó állva fogadta a kocintásokat, aztán állva is maradt.

És így felelt:

- Kedves véreim! Ha olyan ijedős volnék is, mint a szarvas, hogy akármiféle ebfalka csahol-lása megremegtetne, mikor nemzetem sorsáról van szó, megállok és ellenszegülök. A Jurisics példája bizonyitja, hogy micsoda erősség a leghitványabb vár is, ha férfiak vannak benne. A mi várunk erősebb, mint Kőszeg volt, s nekünk is erősebbeknek kell lennünk. Én ismerem a török hadat. Még a bajuszom is alig ütközött, mikor már ott álltam a mohácsi mezőn, és láttam a Szulejmán hadát. Elhigyjétek nekem, hogy az a huszonnyolcezer magyar összegázolta volna azt a százezernyi csőcseléket, ha csak egy ember is van, aki a csatát vezetni tudja. Nem vezetett, nem rendezett ott senki. A csapatok nem az ellenség állása szerint bontakoztak széjjel, hanem csak úgy gondolom formán. Tomory szegény, dicső emlékü nagy hős volt, de nem vezérnek való. Azt gondolta, hogy a vezérség tudománya csak ez az egy szó: *Utánam!* Hát egyet imádkozott, aztán meg egyet káromkodott, és azt mondta: *Utánam!* Azzal megindult a seregünk, mint őszszel a fecskék tábora, neki a török közepének. A török úgy széledt előttünk, mint a lúd-falka. Mink meg rohantunk vakon, neki az ágyúsornak. Persze az ágyúk, a láncos golyók megtették, amit emberi erő nem tehetett. Négyezren maradtunk a huszonnyolcezerből. De ennek a rettenetes szerencsétlenségnek két nagy tanulsága volt. Az egyik az, hogy a török tábor nem vitézek sokasága, hanem mindenféle gyülevész népé. Összeszednek mindenféle embert és állatot, csakhogy a sokaságukkal elrémitsék a tyukszivü embert. A másik tanulság az, hogy a magyar akármilyen kevés, megzavarhatja és meggyőzheti a törököt, ha a bátorsága mellé okosságot viszen magával paizsul.

Az asztalnál ülők feszült figyelemmel hallgatták a főkapitányt.

Dobó folytatta:

- A mi állapotunkban azt parancsolja az okosság, hogy vasból legyen a lábunk, mig a király serege meg nem érkezik. A várat lőni és rombolni fogják, s meglehet, ledöntik a falat, amely egyideig védeni fog bennünket. De akkor aztán nekünk kell előállanunk. S ahogy a falak védtek bennünket, úgy kell nekünk védenünk a falakat. A falra hágó ellenség ott fog találni bennünket minden résen. A magyar nemzet sorsát nem engedjük kicsavarni a kezünkből soha!

- Nem! Nem! Nem engedjük! - kiáltották valamennyien fölpattanva.

- Köszönöm, hogy eljöttetek, - folytatta Dobó. Köszönöm, hogy elhoztátok kardotokat és szi-veteket a haza oltalmára. Valami erős érzés él bennem, hogy az Isten Eger vára fölé kinyújtja a kezét, és azt mondja a pogány tengernek: Eddig és ne tovább! Ez az érzés erősitsen benne-teket is, s akkor bizton hiszem, hogy ugyanezen a helyen vígan fogjuk megülni a győzelem torát is.

- Úgy legyen! - kiáltottak mindenfelől, s összecsörrentek az ezüstpoharak, és cinpoharak.

Dobó után Pető állott fel, a gyorsmozgású hadnagy, aki a vár legjobb népszónoka volt.

Jobbra balra rántott egyet a nyakán, és így szólt:

- Mekcsey uram bizik Dobóban meg Bornemisszában. Ezek meg biznak mibennünk meg a falakban. Hát én is megmondom, miben bizok.

- Halljuk! Halljuk!

- Két erős vár esett el az idén a többi között: Temesvár meg Szolnok.

- Veszprém?

- Veszprémben nem volt ember. Miért esett el ez a két erős vár? Azt fogják egy idő mulva mondani, hogy azért esett el, mert a török erősebb volt. Nem úgy van pedig. Azért esett el, mert Temesvárt spanyol zsoldosok védték. Szolnokot meg spanyolok, csehek meg németek. Hát most megmondom, miben bizom. Abban, hogy Egert nem védi se spanyol, se német, se cseh. Itt az öt pattantyús kivételével mindenki magyar, s főképpen egri. Saját fészküket védő oroszlánok! Én a magyar vérben bizom!

Itt már kimelegedett minden arc, fölemelkedtek a poharak. Pető be is fejezhette volna a beszédét, de a népszónokok bőségével folytatta:

- A magyar pedig olyan, mint a kova. Mentül jobban ütik, annál jobban szikrázik. Hát azt a kontyos irgalmát annak a Mohamed putrijaiban szedett, fügefáról szakadt, ringyes-rongyos sok vizivójának, nem birna-e velök ez a kétezer, magyar anyától, vitéznek született, lóháton nevelkedett, magyar búzán erősödött egri bikavér ivó katona?

Elnyomta az éljenzés, a kardcsörgés és kacagás a szavát, de ő megint csak sodort egyet a bajuszán, egyet nézett oldalt, és így fejezte be:

- Eger eddig csak derék város volt, a hevesi magyarság városa. Adja az Isten, hogy ezentul a magyar dicsőség városa legyen! Pogányvérrel irjuk a falra: *Ne bántsd a magyart!* S ha majdan századok mulva az örök földi béke mohája zöldellik e vár maradványain, levett kalappal járhasson majd itt az utánunk jövő századok fia, s büszke érzéssel mondhassa: a mi apáink küzdöttek itten, áldott legyen a poruk is!

De már erre olyan riadalom támadt, úgy összecsókolták a szónokot, hogy nem lehetett tovább beszélnie.

De nem is akart.

Leült és átnyujtotta a kezét Bolyki Tamásnak, a borsodi legények hadnagyának.

- Tamás, - mondotta, - ahol mi ketten leszünk, zápuljon a feje a töröknek!

- Olyan szépen beszéltél, - felelte Tamás a fejét rázva, - hogy akár most rohannék száznak ellenébe!

Pető után már senkise érzett magában erőt, hogy köszöntőt mondjon. Gergelyt szólongatták, de ő mint afféle tudós ember, nem szeretett szónokolni, Hát csak mindenki a szomszédjával beszélt, s a vacsora vidám zsongása töltötte be a termet.

Dobó is fölmelegedett, hol az egyik szomszédjának, hol a másiknak nyujtotta kocintásra a poharát.

Egyszer Gergelynek is átnyujtotta, s hogy a pap Pető mellé ült beszélgetni, átintette Gergelyt maga mellé.

- Kerülj csak ide, fiam, - mondotta.

Aztán, hogy Gergely melléje ült, folytatta:

- A Török fiúkról akarok beszélni veled. Irtam nekik is, de ugye hiába?

- Bizony, - felelte Gergely, a poharát maga elé téve, - nem hiszem, hogy látjuk őket. Jancsi nem akaródzik várat védeni. Jobb szeret a szabad mezőn viaskodni a törökkel. Feri meg nem jön ennyire el. Nem hagyja ott a Dunántult.

- Igaz, hogy Bálint úr meghalt?

- Az bizony szegény, már egypár hónapja. A bilincseit csak a halál oldotta le.

- Mennyivel élte túl az asszonyt?

- Jó egynéhány esztendővel. Az asszony, tetszik tán tudni, akkor halt meg, mikor mink Konstantinápolyból hazajöttünk. Éppen temették, mikor Debrecenbe érkeztünk.

- Jó asszony volt, - mondta Dobó elgondolkozva.

S a poharáért nyult, mintha érte akarna inni.

- Bizony olyan nem sok terem a földön, - szólt Gergely, szintén a poharáért nyúlva.

S hogy némán kocintottak, talán mind a kettőnek az volt a gondolata, hogy a jóságos asszony látja odafenn az érette emelt poharat.

- Hát Zrinyi? - folytatta Dobó. Annak is irtam, hogy jőjjön Egerbe.

- Az el is jött volna, de már hónapok óta hallja azt a hirt, hogy a bosnya pasa ellene készülődik. Én februárban beszéltem Miklós bácsival Csáktornyán. Ő már akkor tudta, hogy a török nagy haddal jön Temesvárra, Szolnokra, Egerre. Még velem iratta meg a levelet a királynak.

S mig beszélt, végigsimitotta az apród haját.

Az ajtó előtt sipok és trombiták zenéje szólalt meg:

Sárga csizmás Miska sárban jár,
Panni a pataknál rája vár.[5]

Mintha új vért öntöttek volna mindenkibe. Dobó intésére az apród bebocsátotta a siposokat. Három sipos és két trombitás. Köztük a cigány is. Nagy rozsdás sisak a fején s benne három kakastoll. Az oldalán hüvelytelen kard madzagon. Meztelen két lábán óriás sarkantyuk. Dagadozó pofával pikogtatja a kalanétját.

Mindenki tetszéssel fülelt rájok. Mikor megismételték a nótát, mély bariton hang szólalt meg a hadnagyok sorában:

Zölditsétek egek hamar a fűzfákat!
Hadd nyergelem ujra kesely paripámat,
Hadd próbálom ujra pihent fegyveremet,
Sirva emlegesse török a nevemet.

A hadnagy termetes, kisodrott bajszu legény volt. A bajusza örökké úgy állt keresztben az orra alatt, hogy hátulról is meg lehetett ismerni.

- Ki is ez a hadnagy? - kérdezte Gergely Dobóhoz hajolva.

- A komáromi kapitánynak az öcscse: Paksy Jób.

- Jó dalos.

- És bizonyára vitéz fiú. A dalos kedvü ember mind jó vitéz.

A hadnagy még egy másik rendet is akart a nótából, de nem jutott eszébe.

A siposok is vártak, hogy mikor kezdi.

Ebben a percnyi szünetben valaki nagyot rikkant:

- Éljen a papunk!

- Éljen a legöregebb! - kiáltott Zoltay.

[5] Semmi se bizonyitja azt, hogy valamely nóta abból a korból való, amelyben először lekottázták.

Cecey vidáman felelte:

- Öreg a nagyapátok!

- Éljen a vár legfiatalabb védője! - kiáltotta Pető.

Erre már Tarjáni Kristóf is pohárért nyult, és elpirultan kocintgatott a vendégekkel.

- Éljen az a török, - kiáltott Gergely, - akinek legelőször ütjük ki a fogát!

Erre nem volt kivel kocintani. Mindenki nevetett és csak a szomszédjával kocintott.

A piros arcu egri nemes ember kelt fel a helyéről. Galléros kék köpönyegét a jobb vállán hátra vetette. Jobbra-balra törült egyet a bajuszán; aztán meg hátra az üstökén. És szólott:

- Éljen az az ember, aki elsőnek fog meghalni Egerért!

Szétnézett büszkén és komolyan s annélkül, hogy kocintott volna valakivel, fenékig üritette a poharát.

Aligha vélte, hogy magára ivott.

*

A nagy lábas-óra mutatója tizenegyen állott, mikor belépett egy őr, és az ajtóban megállva jelentette:

- Kapitány uram, a török már Makláron van.

- Az előőrség vagy a had eleje?

- Több mint előőrség. A holdvilágnál úgy jöttek, mint az árviz. Sok sátor és sok tűz látszik.

- Akkor holnap már itt lesznek, - szólott Dobó.

És elbocsátotta az őrt azzal, hogy reggelig már nem szükséges jelentéseket hozniok.

S föl is kelt. Jel volt ez az oszlásra.

Mekcsey a terem egy sarkába vonta Gergelyt, Fügedyt, Petőt és Zoltayt. Egypár szót szólott nekik, aztán Dobóhoz sietett.

- Kapitány uram, - mondotta a sarkantyuját összepönditve, - vagy kétszázan kimennénk az éjjel.

- Hova?

- Maklárra.

- Minek?

- Jóestét mondani a töröknek.

Dobó jókedvüen simitott egyet a bajuszán. Aztán az ablakzugba lépett. Mekcseynek utána kellett lépnie.

- Hát, - igy felelt Dobó, - nem bánom. A vár népére biztató az efféle.

- Éppen azért gondoltam magam is.

- Ha nagy a harci kedv, jól fog a kard. De téged nem eresztelek el.

Mekcsey megrándult.

Dobó nyugodtan nézett rá.

- Te olyan vagy, mint a bika. Bele-öklelsz minden fába, és egyszercsak majd nem tudod kihuzni a szarvadat. Pedig neked vigyáznod kell a fejedre, hogy ha én el találok esni, azonnal átvedd a vezérséget. Ezt csak neked mondom. Hanem Bornemissza meg a többi kimehet. Gergely eszes fiu, nehéz tőrbe ejteni. Hivd csak ide.

Gergely ott termett.

- Hát kimehetsz, Gergely, - mondotta Dobó, - de nem kétszáz emberrel, hanem csak százzal. Elég ennyi. Rájok csaptok. Kissé megrezzentitek őket. Azzal visszafordultok. Emberéletben pedig kár ne essék.

- Kapitány uram, - esdekelt a kis Tarjáni, - hadd menjek én is velök.

Dobó megint simított egyet a bajuszán.

- No nem bánom, - mondotta. De mindig ott légy a Gergely hadnagy úr mögött. Ha agyon találnak ütni, elém ne kerülj többet, azt megmondom!

VI.

Gergely rohanvást rohant a lovas legények tanyájára. S trombitaszó helyett, egyet lőtt a szobában a pisztolyával.

A legények egyszerre kirugaszkodtak az ágyukból.

- Ide hozzám! - kiáltotta Gergely.

A legfürgébbeket választotta ki a maga százának.

- Egy kettő! Öltözzetek! Mikorra hármat pillantok, lent legyetek kardosan, lóháton a kapunál. Te, fuss az alkapitány úrhoz, és kérj egy emberfogót. Magaddal hozod. Apró-puska legyen mindeniteknek a nyeregkápáján!

Még akkor a pisztolyt apró-puskának nevezték.

Gergely lefutott a lépcsőn, és az istáló felé sietett. A konyhából kisugárzó vörös lámpafénynél egy sárgadolmányos sisakos embert pillantott meg. Az ember egy felforditott dézsán ült, és görögdinnyét tartott a térdén. Azt kanalazta.

Az ember mezitláb volt.

- Ez nem lehet más, csak az én cigányom, - mondotta Gergely.

És rákiáltott:

- Sárközi!

- Tessen parancsolni, - felelte a cigány félig fölemelkedve.

- Ha velem jösz, lovat szerezhetsz ma, fajinat.

A cigány felugrott:

- Megyek. Hova?

- A törökre, - felelte vigan Gergely. Alszanak most. Meglepjük őket.

A cigány a fejét vakarta. Nézett a földre. Visszaült a dézsára.

- Mégse lehet, - mondotta komolyan.

- Miért ne lehetne?

- Megesküdtem ma a tebbivel, hogy nem hagyom el a várat.

- Dehiszen nem arra esküdtünk. Arra esküdtünk, hogy megvédelmezzük.

- Lehet, hogy a tebbi arra esküdözsött, - felelte a cigány, a vállát csaknem a füléig vonogatva. Én arra esküdözstem, hogy degeljek meg, ha kimegyek a várból. Isten engem úgy segéljen!

S újra az ölébe vette a görögdinnyét. A fejét csóválgatta és tovább falatozott.

*

Tíz perc nem telt belé, Gergely már kint lovagolt a katonáival a maklári úton a holdvilágos éjszakában.

Előtte két ember: Fekete István altiszt és Bódogfalvi Péter közember. A Melegvizen túl lekanyarodtak a rétre. Ott már a lovak dobogását elnyelte a puha föld. A száz lovas, száz lengő árnyékhoz hasonlított.

Az andornaki füzesben megpillantották az első őrtüzet.

Péter megállt.

A többi is.

A hold az utolsó negyedében állt, s csak éppen annyit világított, hogy a fák és emberek alakja fekete árnyékokként rajzolódott elő az éjszakából.

Gergely odaugratott Bódogfalvihoz:

- Szállj le. Eredj kigyóként lappangva az első őrig. Ha kutya van vele és ugat rád, térj vissza épp oly csendesen és lappangva, mint ahogy odamentél. De ha nincs kutya vele, kerülj a háta mögé, és szúrd le. Azután nézd meg a tüzet. Ha nincs mellette más őr, vess rá félmarok puskaport. De abban a pillanatban lebukjál ám, nehogy valaki meglásson.

- És a lovam?

- A lovadat idekötöd ehhez a fához. Itt megtalálod, mikor visszatérünk.

- És ha vannak a tűznél?

- Körülnézel gondosan, hogy hol és miképpen fekszenek, és hol vannak legtöbben? Aztán gyorsan visszatérsz.

Jó félóráig álltak a patak partján a fűzbokrok mellett. Azalatt Gergely tanácsokat osztott:

- Ameddig futást láttok, üssétek, vágjátok őket. Senki száz lépésnél tovább el ne táguljon a társaitól, nehogy elvágódjék. Mihelyt a kürtöt halljátok, rögtön visszafordulunk és haza vágtatunk. Ameddig a kürt nem szól, szabad a mulatság.

A legények körben álltak, és minden szóra figyeltek.

Gergely folytatta:

- Megriadnak azok és nem is gondolnak ellenállásra. Ha így történik, addig vágjátok a sűrűjét, mígcsak szét nem esnek. Tanuljátok meg egyszer s mindenkorra, hogy aki lovon hadakozik, olyan sebesen csapkodjon, hogy az ellenfélnek ne legyen ideje visszavágni. Mint a záporesső, úgy hulljon a vágás.

Gergely elhallgatott. A törökök felé fülelt. Aztán ismét a legényekhez fordult:

- Hol az emberfogó?

- Itt vagyok hadnagy uram, - felelt egy hosszú ember a sorban.

- Nálad a szerszám?

- Nálam, - felelte a legény.

S egy villaforma hosszú szerszámot emelt a magasba.

- Tudsz vele bánni?

- A kapitány úr megtanított rá.

- Hát csak kapd el vele a nyakát valamelyiknek, s gyürd le a kutyát. Az lenne csak a dicső, fiúk, ha egy főtisztet tudnánk fogni. A legszebb sátorban szokott lenni az olyan. S bizonyosan egy-ingben aluszik. Azt is fogjuk meg, ha lehet.

Ismét fülelt. Ismét folytatta:

- A foglyot meg kell kötözni, de csak a kezén. Ha fogunk lovat is, arra rá lehet ültetni, s akkor te Kristóf, meg te másik kis ember közre-fogjátok s a lova kantárát a magatok lovához kötve hozzátok. Ha szökni próbál, vagy beszélni, vagy kiáltani, vagy hátrafelé lecsúszni próbál, azonnal üssétek!

- Hátha nem fogunk lovat? - kérdezte Kristóf.

- Akkor futnia kell a lovatok mellett, s tik csak siessetek haza. Minket ne is várjatok.

A bokrok mellett megjelent a Péter alakja. Futva jött.

- Az őrt leszúrtam, - mondotta lihegve. Meg se jajdult, csak eldőlt, mint a zsák. A tűz a sátorok között ég. Egy török szolgaféle ül mellette. Sárga papucs a kezében, sárga festék a térdén.

- Tiszti szolga, - mondotta Gergely. Tovább.

- A többi százával ott hever a gyepen, holmi pokrócokon, a tűztől balra egy kerek térségen.

- Alszanak?

- Mint a medvék.

- Jó, - felelte Gergely. Hát most fiuk lehetőleg széjjel egymástól tíz lépésnyire. Amint én elsütöm a puskámat, minden puska közibük roppanjon, s essetek rájok, mint a farkasok. Orditsatok, üvöltsetek, és üsd vágd, nem apád!

Megvárták, mig Bódogfalvi lóra ül. Széttágultak napkelet felé.

A legszélső Pető. A sisakjába tüzött három sastollról megismerhető már messziről. Bekanyarítja a lovas láncot félhold alakban, s a Gergely ügetéséhez szabja a magáét.

Most már Gergely vezet.

Darabig még csendesen ügetve haladt a bokrok oldalában, aztán egyszerre sebes vágtatást kezd.

Az első török vad üvöltése hangzik fel az éjszakában. Gergelyre süti a pisztolyát. Gergely visszalő. A következő pillanatban minden pisztoly eldurran, s a száz lovas pokol-fergetegként robog rá az alvó török hadra.

A sátorok erdeje, abban a pillanatban ropogva burrogva elevenedik meg. Török és magyar orditás keveredik egy-hangviharrá. A földön alvók eszüket vesztve riadnak fel, s ugrik, tolong a sok török keresztül-kasul egymáson a sátorok között.

- Rajta! Rajta! - harsog a Gergely szava.

- Allah! Allah akbár! - üvölti a török.

- Üsd a kutyát! - bömböli Pető Gáspár valahol a sátorok között.

Török üvöltés, magyar káromkodás. Kardok villognak, fokosok zuhognak, lovak dübörögnek, sátorok recsegnek, kutyák visitanak. A föld is reng a száz lovas robogása alatt.

Gergely két sátor között egy falka összeszorult pogányra ugrat. Vágja őket jobbra-balra. Érzi, hogy a kardja mindig testbe csap s hullnak előtte és dőlnek, mint a juniusi búza, mikor az agár benne nyargal.

A holdvilágnál látja, hogy a törökök minden lova egy-csoporton legel, s hogy a menekülők jatagánnal metélik a békót s felkapnak a lovakra.

- Utánam fiúk! - kiáltja Petőnek, aki már odaérkezett.

S megrohanják a lovasokat is. Vágnak embert, lovat egyaránt. Csörög a kard; ropog a dárda; zuhog a buzogány. A török rémülten ugrál lóra. Némelyik lóra kettő is. Aki teheti, lovon menekül. Aki lóra nem tud kapni, gyalog iszkol el a sötétségben.

Gergely azonban nem üldözi őket. Megáll és gyülekezőt fuvat.

A sátorok közein át mindenfelől ugrálnak hozzá az emberei.

- A török fut! - kiáltja Gergely. Kapkodjatok össze minden elhozhatót! Lovát a kezéről senki el ne hagyja! Amelyik sátor előtt tűz ég, rugjátok a tüzet a sátorra!

A legények megint szétoszlanak. Gergely lesuhintja a vért a kardjáról, és beleszurkál valami háromszor egy sátor ponyvájába, hogy letisztítsa.

- Pfuj, micsoda utálatos munka ez! - mondja Feketének, aki hasonlóképpen törülgeti a kardját.

Aztán hogy török már seholse ugrált, maga mellé szólitotta Kristófot:

- Nézzük sorra a sátorokat!

A hold gyönge világánál nem lehetett látni, hogy melyik sátor a főtiszté? A sátorok nem voltak egyformák. Egyik kerek volt, a másik négyszögü. S amelyik sátor diszesebb volt is, mint a többi, az csak előre küldött sátor volt. Közemberek háltak benne.

Gergely az egyik sátorról lekapott egy lófarkas zászlót, és hogy Kristófot meglátta, rákiáltott:

- No fiu, vágtál-e?

- Kettőt, - felelte zihálva az apród.

- Csak kettőt?

- A többi elfutott előlem!

A legények ezalatt egypár kocsit és szekeret is kerítettek. Feldobálták, ami már a lovukra nem fért: a szőnyegeket, aranyos boncsokokat, drágaköves kutaszokat (lófarku lónyakdisz), ló-szerszámokat, sisakokat, fegyvereket, főző edényeket és mindent, ami a kezükbe akadt. Még egypár sátort is széjjel-szedtek és szekérre dobáltak.

Hajnalodott mikor visszaérkeztek a várba.

Dobó már nyugtalanul várta őket a bástyán. Ha a kirohanás kudarccal jár, a vár népe aggódni fog.

Hanem ahogy meglátta a megrakott lovakat, kocsikat, és szekereket, s Gergelyt amint már messziről felmutatta a lófarkas török zászlót, kigyulladt az arca az örömtől.

Mikor a vitézek berobogtak a kapun, már a vár népe ott várta őket, s öröm-kiáltásokkal fogadta.

A katonák nemhogy vesztettek volna, hanem inkább szaporodtak. A hosszú legény egy betömött szájú törököt hozott, s egyenesen Dobó elé vezette. Ott kirántotta a szájából a turbángyolcsot.

- Jelentem alássan, - mondotta büszkén, - nyelvet is hoztunk.

- Marha! - kiáltotta a török tigris-mérgesen a vitéz szeme közé.

Dobó nem szokott nevetni, de ezúttal olyan jóizüt nevetett, hogy a könny is kicsordult a szeméből.

- Varsányi, - mondotta a fogolynak, - te hát jól játszod a törököt.

És a vitézhez fordult:

- Ugyan oldozd fel. Hiszen ez a mi kémünk.

- Mondani akartam a butának, hogy magyar vagyok, - kesergett Varsányi, - de mindig fejbe ütött, ahányszor megszólaltam, aztán még betömte a számat is.

S azzal pofonra emelte a tenyerét.

A vitéz röstelkedve huzódott félre.

*

Dobó magához intette Gergelyt meg Mekcseyt. És a kémnek is szólott:

- Jer.

Bement a belső kapun álló tornyos, emeletes épületbe, és a kapus szobájába lépett.

Leült egy gyökérből font karosszékbe, és intett Varsányinak, hogy beszéljen.

- Hát kapitány uram, - kezdte a kém a kezeszárát dörzsölgetve, - jön az egész had. Ahmed pasa jön elől. Az éjjel a tábor Abonyban hált. Az elejit felküldték Manda béggel Maklárig. Az irgalmát!... - tette hozzá megváltozott hangon.

Ez az *irgalmát* a vitéznek szólott, aki Egerbe hurcolta. A kezén mély árkokat hagyott a zsinór; meg egypár ütést is kapott a feje búbjára, mert bizonyosan kapálódzott az erőszak ellen.

- Hát bég is volt veletek? - riadt fel Gergely. Azt bezzeg megfoghattuk volna!

- Alig, - felelte a kém. Kövér ember az, mint a barátok disznaja. Van három mázsa, ha nem több.

- Hogy mondtad a nevét?

- Manda. Azt nem fogja a golyó. Nem régi bég. Csak most a nyáron kapta a bégséget a temesvári csata után. A katonák különben csak úgy hívják, hogy *Hajván*.

Gergely elmosolyodott.

- Ez az, - mondotta a két kapitánynak, - akiről a minap este beszéltem. No majd fogja itt a golyó!

- Beszélj tovább, - szólt Dobó a kémnek.

- Jön aztán Szokolovics Mehemed beglerbég. Az jó lövő. Az ágyúkat ő állítja fel és sütteti el először. Azt mondják, olyan szeme van, hogy a falon is átlát vele. Ezt én nem hiszem.

- Ágyújok mennyi van?

- Faltörő öreg ágyújok van tizenhat. Más nagy ágyújuk van nyolcvanöt. Kisebb golyólövő ágyújok százötven. Mozsárágyú igen sok. Golyót hoznak száznegyven szekérrel, puskaporos tevét kétszázat láttam. Egy négyökrös szekérben egyebet se hoznak csak márványgolyót, akkorákat mint a legnagyobb görögdinnye.

- A had el van-e látva jól élelemmel?

- Rizsük nincs bőven. Már csak a tiszteknek osztanak rizst. De lisztet meg húst hatalommal szereznek mindenütt.

- Betegség nincs a táborban?

- Nincs. Csak Kászon bég betegedett meg Hatvanban, az is csak uborkától.

- Ki jön még?

- Arszlán bég.

- A volt budai pasa fia?

- Az.

- Hát még?

- Musztafa bég, Kamber bég, Veli bég.

- Az irgalmát annak a Veli bégnek, - mordult el Mekcsey, - azt megdanoltatom!

- De meg is táncoltatjuk, - mondotta Gergely.

- Hát az a Dervis bég? - kérdezte Dobó, - az miféle szerzet?

Varsányi a fejét rázta:

- Nagyon különös. Rendes bég mint a többi, hanem mikor csatázik, leveti a bég-ruhát és szőrcsuhát ölt. Azért hivják Dervis bégnek.

És kedvetlenül nézett Dobóra, mert a kérdésből látta, hogy Dobónak más kéme megelőzte őt.

- Milyen ember? - faggatta tovább Dobó. Melyik had élén áll?

- Én a lovasokkal láttam. Félszemü ember. Azelőtt jancsár aga volt és Jumurdsák az igazi neve.

Gergelynek erre a névre megmozdult a keze, és a kardjára csuszott.

- Jumurdsák, - mondotta. Nem emlékezik rá kapitány uram? Hiszen ettől szabadultam én meg gyermekkoromban.

Dobó a fejét rázta:

- Annyi törökkel volt életemben bajom, hogy biz én, nem csuda, ha egyiket-másikat elfelejtem.

A homlokához kapott:

- Hogyne ismerném. Az öcscse ez Arszlán bégnek. Kutya kegyetlen ember!

És ismét a kémhez fordult:

- Mi voltál a táborban?

- Már a Manda bég szolgája voltam, az ördög vigye el azt a tulkot, (aki elfogott), minden szándékukról hirt hozhattam volna.

- És hogyan jutottál a bég mellé?

- Barátságot kötöttem a szolgájával, és mindig a sátoránál lődörögtem. Hatvan alatt a bég megharagudott rája, és elverte, engem meg hogy már sokszor látott, csak magához szólitott, mert én is tudtam már téntát főzni.

- Mit?

- Téntát. Úgy iszsza az a téntát, mint mink a bort. Reggel, délben, este csak téntát iszik.

- Nem ténta lesz az te.

- De bizony ténta, valóságos jó fekete ténta. Valami babból főződik, oszt olyan keserü, hogy még másnap is pöktem tőle, mikor megkóstoltam. A babot úgy hiják, hogy kávé.

A vezérek egymásra néztek. Egyik se hallotta még közülök a kávét.

- Hát az jó, hogy oda jutottál, - mondotta Dobó maga elé pillantva. A had mit beszél Egerről? Erősnek beszélik-e, vagy hogy könnyü munkának gondolják?

- Szolnok eleste óta, - felelte a kém, - azt hiszik, hogy övék az egész világ. Az egész táborban beszélik, hogy Ali pasa azt irta Ahmednek, hogy Eger csak rozzant akol.

- Hát még nem egyesültek?

- Még nem.

Dobó ránézett Mekcseyre. Mekcsey mosolyogva vont vállat.

- No majd meglátják, micsoda harapós birkák vannak itten!

A kém folytatta:

- A táborban sok a csőcselék. A hadat mindenféle görög kereskedő, kötéltáncos, örmény, lókupec és cigány kiséri. Rabok is vannak egynéhány százan. Többnyire temesvári nők. Azok széjjel vannak osztva a tisztek között.

- Gazemberek! - mordult el Mekcsey.

A kém folytatta:

- Férfi rabot csak fiúkat láttam, nomeg a szekereseket, akik a golyót hozzák. Arszlán bég egy nap tizszer is elmondja, hogy az egriek, mihelyt a temérdek hadat meglátják, azonnal kiszöknek, mint a szolnokiak.

- Mi a had főereje?

- A sok jancsár, meg a még több lovas müszellem. Aknászok is jönnek. Azokat lagumdsiknak hivják. Meg jönnek kumbaradsik is, akik kópjával meg parittyával vetik a várba a cserépbombát.

- Jó, - szólt Dobó fölkelve. Hát eredj, pihenj. Éjjel visszatérsz a táborba. Ha valami jelenteni valód lesz, csak jer ide a város felől a fal alá, és lobogtass fehér kendőt.

VII.

A piacon mingyárt megkezdődött a kótyavetye. Öt megrakott szekér és nyolc apró török ló.

A cipóosztó deákot kihuzták az ágyból. Egy asztalt eléje, egy dobost melléje. Kikiáltónak megtették Bódogfalvit.

- Kezdjük a lovakon, - mondotta Pető.

- Egy gyönyörü arabus ló, - kezdte Bódogfalvi.

- Vedd össze a kettőt, - szólt Mekcsey.

Mert két egyforma kis pejló volt a zsákmányban.

No azokra senkise igért, de azért elkeltek. Dobó megbizta Mekcseyt, hogy a két szép lovat vegye meg az apródoknak. Hát Mekcsey megvárta, szól-e valaki?

De mindenki a fegyverekre és a ruhafélékre tartogatta a pénzét: Mekcsey megvette négy forinton mind a nyolc lovat, és bevezette az istálóba.

A szekerek következtek. Azokból már bőven fordult ki a sok szép fegyver. Egy-két dénáron ékköves kardot, elefántcsontnyelü puskát lehetett venni. Az asszonyok a ruhaféléért versenyeztek. Fügedy egy huszfontos buzogányt vett, Paksy Jób bársony csótárt, Zoltay egy ezüstsisakot, amelynek orrvédő pecke volt. Hullt a pénz Mihály deák elé, s a deák szorgalmasan jegyezte, hogy ki mit vett és mennyit adott érte.

Mikor az első szekérnek a fenekére értek, Bódogfalvi igy kiáltott:

- Most pedig következik ama hires Dárius királynak a kincses ládája!

S egy katona segítségével szép borjubőrös ládát emelt a saroglyára.

A láda be volt csukva, de zár vagy lakat nem látszott rajta. Balta kellett, hogy felszakithassák.

A vár népe szinte nyomta egymást kiváncsiságában. Ha a Dárius kincse nincs is a ládában, bizonyosan értékes holmi van benne.

- Én egypár ezüst kupát szeretnék venni, - szólt a vár egyik kocsmárosa.

- Én egy szép selyem kendőt, - szólt egy piroscsizmás leány.

Mert hogy már egy csomó női ruhát meg egy nehány virágcserepet dobtak le a szekérről, nyilvánvaló volt, hogy némelyik török tiszt elhozta a feleségét is.

- Én csak egypár papucsot szeretnék, - mondotta egy öreg asszony. Mindig hallottam, hogy a török jó papucsot varr.

A láda felpattant. A nézők nem csekély meglepődésére egy 6-7 éves fiucska emelkedett ki belőle.

Egy fehérarcu, őz-szemü ijedt török gyermek. A haja rövidre nyirt. A testén ingecske. A nyakán egy aranypénz.

Bódogfalvi káromkodott:

- Tyhű, azt a rusnya békafejü teremtésit annak a fügefán termett apádnak!

S tréfás utálattal fintorgatta az orcáját.

Nevették.

- Csapd agyon a porontyát! - rikoltott át a másik kocsiról egy katona.

- El kell pusztitani még a magját is! - mondotta egy másik.

A gyerek sirva fakadt.

- Lépj hát ki, az apád sarkantyuját, - orditott rá Bódogfalvi.

S megfogta a vállánál. Kiemelte a ládából, s ledobta a gyepre, úgy hogy elbukott.

A gyerek sikoltott.

Mindenki gyülölettel nézett reá.

- Jaj de csúf! - mondotta egy asszony.

- Nem is csúf, - felelte a másik.

A gyerek pedig könnyes ijedt szemmel és görbe szájjal állott a földön is. Minden pillanatban törült egyet a szemén. Rémülten nézett hol erre, hol arra. Hangosan nem mert sirni, csak szepegett.

- Üssétek agyon! - kiáltott újból a sátorbontó katona.

A gyermek a hangtól megriadt és egy asszony szoknyájához bújt: belerejtette az arcát. Véletlenül az az asszony volt az, amelyik azt mondta, hogy csúf a gyerek. A sütőasszonyok közül való sovány sasorru vénasszony. A karja akkor is fel volt gyűrve; a fején hátrakötött kék kendő.

- Oh, hogyisne! - szólalt meg akkor a gyermek fejére téve a kezét. Hátha nem is török? Ugye fiam, nem vagy török?

A gyermek fölemelte az arcát, de nem felelt.

- Hát mi volna? - szólott Bódogfalvi. Itt vannak a ruhái is. Itt a sapkája, piros; itt a dolmánya, ez is piros! Ki látott már ilyen bugyogót? Madzag van az alján; össze lehet huzni, mint a zacskót szokás.

S ledobálta a gyermeknek a ruháit.

- *Annem,* - szólalt meg a gyermek, - *nerede?*

- No úgy-e hogy magyar! - kiáltott az asszony diadalmasan. Azt mondja: *anyám gyer ide!*

- Dehogy magyar az Vasné, - szólt Pető nevetve. Nem azt mondja az, hogy *jer ide*, hanem azt, hogy *nerede.* Azt kérdezi, hol az anyja?

És a gyermekhez fordult:

- *Jok burda anang!* (Nincs itt az anyád.)

A gyermek erre megint sirva fakadt:

- *Meded, meded!* (jaj-jaj.)

Vasné letérdelt és szótlanul öltöztette a gyermeket. Piros bugyogó, piros sapka, piros saru, violaszin bársonydolmány. Bizony foltos a dolmányka, fakó a piros saru. Megtörülte a kötényében a fiunak az arcát.

- Vissza kell ereszteni, - mondta aztán vélekedésképpen.

Pető maga se tudta mit tegyen.

- Ej! - orditotta Bódogfalvi a kardját kirántva, - hát a mi gyerekeinket nem öldösik-e meg a kutyák? Még a csecsemőnek se kegyelmeznek!

- Szúrd le! - kiáltotta a sátorbontó.

Vasné elrántotta a gyermeket, s a karját tartotta, hogy a katona meg ne üsse.

- Ne bántsd!

De már akkor három asszony is fogta a gyermeket.

Mikorra a katona visszadugta a kardját, a gyermek úgy eltünt a szoknyák és kötények között, hogy kopóval se lehetett volna megtalálni.

*

Gergely az éjszakai harc után leugratott a Melegvizre. Megfürdött. Azután gyorsan visszatért.

A palota előtt egy kéklajbis, vastagdereku legénnyel találkozott.

A legény ágyútömő vaspálcát, vagy mint akkor mondták: *döröklőt* vitt a vállán. A pálca végén kormos csöpü feketéllett. Köszönt Gergelynek.

Amint igy odafordul arccal, Gergely megdöbbenve áll meg.

- Ez a kéklajbis szőke legény, ez a gyerekes kis orr, a két merész szem között...

Vannak olyan arcok, amelyek úgy megmaradnak bennünk, mint az olajfestmények a falon. Nem változnak. Gergelyben élt ez az arc és ez az alak. Mikor gyermekkorában rab volt és a kocsin ült a parasztleány ölében, akkor látta ezt az arcot. A legény meg volt láncolva és a törököt szidta.

Gergely rákiáltott:

- Gáspár!

- Az a nevem, - felelte a legény elmosolyodva. Honnan tetszik engem ismerni, hadnagy uram?

Gergely nem tudott szólani.

- Ez mégis bolond valami, - mondotta eszmélkedve. Hiszen *ez* mégse lehet *az*. Húsz esztendeje innen-onnan, hogy láttam.

- Hogy hivják az apádat? - kérdezte újból.

- Úgy mint engem: Kocsis Gáspárnak.

- Az anyád meg valami Margit, ugye?

- Az.

- Nem Baranyában kerültek azok össze?

- Debizony.

- Török rabságban voltak.

- Csak vitték őket.

- De kiszabadultak.

- Úgy volt.

- Dobó szabaditotta ki őket.

- Meg egy kis fiu.

Gergelynek elfutotta a láng az arcát.

- Itt van az anyád?

- Ide húzódott. Mert az apám is itt van, hadnagy uram. Velem van az apám: egy-ágyút gondozunk.

- Hol az anyád, te?

- Ahun gyün a!

Egy kerekképü vastag asszony ballagott a kapu felől. Két tejes kupa a kezében. A hátán putton. A köténye is tele sárgarépával.

Gergely hozzá-sietett:

- Kedves Margit néném! Hadd csókoljam képen.

S mielőtt az asszony magához térne, csakugyan meg is cuppantja mind a két orcáját.

Az asszony csak hüledezve néz rá.

- Én vagyok lelkem az a kis fiu, - mondja Gergely, - akit kend az ölében vitt a pécsi uton.

- Né! - mondja az asszony meghőkölve, - kegyelmed volna vitéz uram?

Olyan vastag hangja volt, mint a fatrombitának.

- Én, lelkem, - feleli örömmel Gergely. De sokszor eszembe jutott az a jóságos leánykori képe! Meg ahogy bennünket ott anyált, dajkált, a szekér tetején.

Margit asszonynak megvizesedett a szeme az örömtől.

- Fogd ezt a kupát, - mondja a fiának, - mert bizonyisten kiesik a kezemből! Hát az a csepp lány? Él-e még?

- De él ám. Az most a feleségem. Odahaza van Sopronban. Kisfiam is van: Jancsi a neve. Megirom nekik, hogy a jó Margit nénit láttam.

*

Hej Gergely vitéz, hol van a te kis fiad? Hol van a te szépasszony feleséged!?

VIII.

Gergely azon a napon ugyan megheverte a medvebőrt. Arra ébredt fel, hogy valami éktelen nagy zuhogás, csattogás van a várban, mintha ezernyi ajtót akarnának beszakasztani.

Nyújtózkodott és fölkelt. Kinyitotta az ablak fatábláit. Hát lángban a város. A gyönyörü nagy székesegyház, a püspöki palota, a Miklós-templom, a kanonokok háza, a Cifra-malom, meg a sok mindenféle ház lobogó lángözönben, felkanyargó füstben. A zuhogás meg a feje fölött s az egész várban pokoli.

Nyitja a belső ablakot, hát csak úgy röpköd a zsindely az orra előtt. A monostor tetejét is szaggatják, a templom szép új födelét is. Repül a sok zöld cserépzsindely, fazsindely, léc, szelemenfa mindenfelől.

Nyitja a harmadik ablakot, arról se lát egyebet, csak tetőszaggatást. Az udvaron meg a házak között senki, hanem a falak tele néppel.

Nézi a nap állását. Dél elmult. Szól a szolgájának. Nincs. Kapja a vizet. Mosdik nagysebesen. A következő percben már rajta a ruha, a kard, a sastollas süveg. Lódul le a lépcsőn. Felkap egy pajzsot és azzal boritkozva siet a sindelyhullás alatt a bástyára.

Hát mint egy világot elnyelő tarka vizáradat omlik a török a völgyből. Jön nagy csengéssel-bongással, dobpergéssel, trombitamuzsikával. A vörös, fehér, és kék szinek egymásba hullámozva hordják az óriási boncsokokat.

Almagyar, az a szép kis falu a Melegviz körül, ég. Minden háza ég.

A maklári úton végtelenségbe vesző hosszu fekete sora az ökröknek és a bivalyoknak. Az mind ágyut vontat.

A hegyoldalban a ragyogó vértezetü dsebedsik, s lent a vadaskert felé[6] a piros-sapkás lovas akindsik nagy sokasága. Mi minden jön még utánok!

- Hol a főkapitány úr?

- A templom tornyán.

Gergely odapillant. A torony teteje lapos. Ott áll Dobó a hétköznapi galambszin posztó-süvegében. Mellette Mekcsey, Zoltay, Pető, a pap, Cecey meg az öreg Sukán.

Gergely odasiet.

A toronyba falépcső visz fel. Hármasával ugrálja át. Egy fordulónál Fügedybe ütközik.

- Mért ég a város? - kérdezi lihegve.

- A főkapitány úr gyujttatta fel.

- Hát itt, micsoda bontás ez?

- Leverjük az összes tetőket, hogy a töröknek ne legyen mit gyujtania.

- Hova mégy?

- Vizet hordatok a medencébe. Erigy csak fel: Dobó már kérdezett.

A toronyból még jobban lehetett látni a törökhadat. Maklárig tarkállott a had, mint egy mozgó erdő.

- Hát Gergely! - mondja a tornyon Mekcsey. Éppen most kérdezem Kristófot, hogy így vertétek-e agyon a törököt az éjjel?

- Feltámadtak a kutyák! - felelte Gergely. Ahol jön az is, akinek Bakocsay a fejét elhozta.

S Dobóhoz fordult:

- Nem lövünk-e elejbök egy jó magvas köszöntést?

- Nem, - felelte Dobó mosolyogva.

Aztán hogy Gergely kérdőn nézett rá, a fejével a török felé intett:

- Aki jön, az mondjon előbb jónapot.

A város alatt elszéledt a had a vadaskert felé, éppen mint az árviz, mikor követ talál, s körül-folyja.

IX.

Azon az éjszakán megint eltünt egynehány felvidéki ember. Jött helyettük más. Felnémetről valami harminc parasztember jött be. Kiegyenesitett kaszával jöttek. Az egyik meg csépet hozott. A cséphadaró persze ki volt verve szöggel. Egy bőrkötényes zömök ember vezette őket. A vállán pőröly.

Mikor Dobó előtt megálltak, leemelte a pőrölyt és leeresztette a földre. A süvegét levette.

- Felnémetiek vagyunk. Bejöttünk. Az én nevem Gergely. Kovács vagyok. Ha kell, vasat ütök, ha kell, törököt.

Dobó kezet nyujtott neki.

[6] Vadaskert volt a mai Érsekkert.

Jöttek aztán almagyariak, tihamériak, abonyiak, többnyire parasztok feleségestül. Az asszonyok bugyrosan. A férfiak jól feltarisznyázva, s lóval, kocsival is.

Egy ökrös szekér is kanyarodott fel a várba. A szekéren harang volt, akkora harang, hogy két oldalt a kerekek súrolták.

A szekér előtt egy öreges, úrféle ballagott. Mellette két úri fiu, kék posztó dolmányban, piros csizmában. Az egyik húsz éves, felkunkoritott bajuszu, a másik tizenhat éves, - még gyerek.

Egyforma kerek és barna az arcuk. A nyakuk is egyforma rövid. Az öreg oldalán széles kard fekete bársony hüvelyben; a két fiu oldalán vörös-bársony hüvelyű vékony kard.

Az öreg fekete ruhában volt. A csizmája is fekete.

Dobónak már távolról feltünt az a gyászruha. De hogy a felnémetiek foglalkoztatták, csak akkor látta megint az embert, mikor odaért.

Az egri biró volt.

- Nini András deák! - mondotta Dobó a kezét nyujtva.

- Én vagyok, - felelte az egri biró. Itt hozom az öregharangot. A többit elásattam.

- És ez a két derék fiu?

- Az én fiaim.

Dobó kezet nyujtott azoknak is.

És az ökrök vezetőjéhez fordult:

- Tegyétek a harangot a templom-bástya mellé. Kristóf, - szólt az apródjának, - mondd meg Mekcsey úrnak, hogy a harangot ásassa el, hogy golyó ne érje.

Tekintete a biró fekete csizmáján akadt meg.

- Kit gyászol bátyám?

Az egri biró a földre nézett.

- A városomat.

És ahogy fölemelte a fejét, tele volt a szeme könnyel.

Aztán egy hamuszin posztó-ruhás ember jött, meg két nő. Mind a két nő egy-egy gyermeket vezetett.

Az emberre szives szemmel nézett Dobó, s meg is szólitotta:

- Molnár, ugy-e?

- Maklári molnár vagyok, - felelte az szinte megüdülve a barátságos szótól. Itt háltam az éjjel a Cifra-malomban.

- Hát ez a két nő?

- Az egyik a feleségem, másik a leányom. Az a kettő meg a két kisfiam. Nem akartak elhagyni, hát mondok talán csak kapnak itt egy kis kuckót.

- Hiszen hely van, arról szó sincs, de mit csinálunk evvel a sok asszonynyal?

És Sukánhoz fordult:

- Hány asszony van a várban?

- Idáig negyvenöt, - felelte Sukán.

Dobó a fejét csóválta.

Aztán megint három ember érkezett, meg egy pap is velök, egy sovány beesett képü pap. Kard nem volt nála, csak bot, meg egy rókabőrből készült tarisznya.

No annak Dobó megörült. Pap mindenképpen kellett volna a várba több is. Kellett, hogy az Isten közellétét érezzék a harcosok, meg hogy prédikáljanak. De meg azért is, hogy a haldoklókat az utolsó szentséggel ellássák. No meg, hogy *temessenek*.

- Isten hozta, - mondotta Dobó. Nem kérdem a nevét se, mert Istentől jön, az Isten küldötte hozzánk.

- Van pap varba? - kérdezte az egyház embere. Hany pap megvan?

- Csak egy, - felelte Dobó, elszomorodva.

Mert a pap kiejtéséből látta, hogy az se fog prédikálni.

*

S ahogy a török ömlött délfelől, s patkó alakban terjedt el a város körül, a város maradék lakossága felhuzódott a várba, mind. Jobbára parasztok és iparosok voltak, s velök az asszonyaik, gyermekeik is.

Minden megszállott városban maradnak kételkedők, akik azt mondják:

- Nem igaz az, hogy jön a török. Minden esztendőben rémitik vele az embert, aztán meg is vénülünk, meg is halunk, de a törökkel annyi bajunk sincs, mint a cserebogárral.

Az ilyeneket önti el az árviz, pusztitja legjobban a haboru. A *Ráérünk*-család soha ki nem haló ivadékai ők.

Dobó nem bánta, hogy jönnek. Minél több az ember annál jobb. Az asszony és a gyermek ugyan nem szivesen látott vendég a várban, dehát nem lehet őket elzavarni. Meghát ennyi katonára kell is az asszonykéz.

Hát csak hadd jőjjenek.

Az asszonyokat elosztották a konyhák, sütőkemencék közé. Sukán bácsi helyet mutatott minden családnak. Némelyik szobában tizével-huszával is meg kellett férniök. Elvégre is csak éjjeli szállás kell, meg hogy a motyót legyen hova tegyék.

A férfiakat azonban Mekcsey betereltette a kapubástya szögletébe, s addig nem volt szabad beljebb menniök, mig meg nem esküdtek, mint a katonák.

- Ej, - mondta egy egri szőlős gazda az eskü után, - hiszen éppen azért jöttünk mink ide, hogy védelmezzük a várat.

Mire egy másik ráduplázott:

- Arra való a vár, hogy védelmezze az ember!

Mekcsey ott mingyárt fegyvert is osztatott nekik. Halommal hevert a kard, a dárda, a paizs, a sisak a bástya bolthajtásaiban. Persze nem damaskusi, hindosztáni és derbendi remekek, csak afféle rozsdás köznapi készségek, amik századról-századra maradnak a várban. Választhatott kiki magának olyat, milyet akart.

Egy vastagbajuszu varga, akinek a szemöldöke is beillett volna bajusznak, nagy magabizással szólott:

- Hát jó ez a sok fegyver kapitány uram, de én ám elhoztam a dikicsemet is.

S fényes dikicset vont elő a köténye melledzőjéből.

- Ha énnekem török jön, hát kihasitom evvel a hasát!

A sisakot is felpróbálták egypáran, de mert nehéz szer a vaskalap, meg jobban hasonlit a fazékhoz, mint a szép fényes vitézi sisakhoz, csak ott hagyták.

- Minek ez?

No majd megtudjátok, hogy minek?

Alkonyatkor jelentették a toronyőrök, hogy Felnémet felől egy négylovas úri kocsi jön sebesen.

El nem tudták találni: ki lehet? Négylovas kocsiban a püspök szokott járni. Más úri ember csak akkor ül kocsiba, ha beteg.

De ide beteg ember nem jön.

A kapitányok maguk is a bástyára álltak s vizsgálták a sárkányként röpülő négyes fogatot.

- Meglássák kegyelmetek, hogy a püspök jön, - mondotta Fügedy, a káptalan hadnagya.

S hogy ezt senki el nem hitte neki, példákat szedett a történelemből:

- Nem voltak-e eddig minden csatában jelen? Nem voltak-e ott Mohácsnál csaknem valamennyien? Hiszen a püspökség nemcsak egyházi tisztség, hanem katonai is. Minden püspöknek megvan a maga katonasága. Minden püspök kapitány is egyuttal.

- Bár minden kapitány is püspök lehetne, - felelte Dobó.

Talán arra gondolt, hogy akkor több katonát állíthatott volna a török ellen.

- Hátha valami kengyelfutó jön a királytól, csakhogy megbetegedett az úton! - vélekedett Mekcsey.

Dobónak kiderült az arca.

- A király nem hagyhat el bennünket, - mondotta bízó szemmel.

S türelmetlenségében megindult le a lépcsőn, a piacon át az ókapuhoz, ahol a kocsifeljárója volt a várnak.

A kocsi bőrfödeles sárgára festett úri kocsi. Felkanyarodott a déli kapunak, s behajtatott a kapu alatt a vár piacára.

Akkor aztán kiszállt belőle egy fekete ruhába öltözött magas termetü asszonyság.

- A főkapitány úr? - ez volt az első szava.

Hogy Dobót meglátta, fölvetette a fátyolát. Körülbelül negyven esztendős asszony. A ruhájáról látszik, hogy özvegy.

- Baloghné asszony, - mondotta Dobó megdöbbenve.

S leemelte a süvegét. Meghajolt.

Annak az apródnak az anyja volt az érkezett, akit Nagy Lukácscsal küldött haza Dobó.

- A fiam... - szólt remegő ajakkal az asszony, - hol van Balázs?

- Haza küldtem, - felelte csodálkozva Dobó. Több egy hónapjánál, hogy hazaküldtem.

- Tudom. De visszajött.

- Nem jött vissza.

- Levelet hagyott hátra, hogy idejön.

- Nem jött.

- Utána szökött Nagy Lukácsnak.

- Az se jött vissza.

Az özvegy a homlokára nyomta a kezét.

- Oh! Az én egyetlen fiam... Hát ez is elveszett!

- Még nem bizonyos.

- Az uramnak a halálos ágyánál esküdtem meg, hogy amíg meg nem házasodik, veszedelembe nem eresztem. Ő a családnak az utolsó sarjadéka.

- Tudom tekintetes asszony, - felelte Dobó sóhajtva. Hiszen éppen azért küldöttem haza. Most már csak forduljon vissza, mig a török had gyürüje össze nem ér.

És egy század lovast rendelt az asszony kisérésére.

Az asszony összekulcsolt kézzel könyörgőn nézett Dobóra.

- Ha visszajönne...

- Már nem jöhet vissza. A város az éjjel már körülzáródik. Ide csak a király serege törhet be.

- Hát ha azzal jönne vissza...

- Bezárom a házamba a lurkót!

Az asszony a kocsijába ült.

Előtte-utána ötven-ötven lovas. A négy ló pehelyként ragadta vissza a kocsit a Cifrakapu felé.

Már csak az az egy kapu volt nyitva a négy közül. Azon lehetett menni Szarvaskő vagy Tárkány felé.

Negyedóra mulva jelentették a toronyőrök, hogy a török sereg felső karéja a Cifrakapuhoz ért.

Egy száguldó lovas jött vissza az asszony kiséretéből.

- Fekete hadnagy úr kérdezteti, hogy átvágja-e az asszonyságot a törökön?

Dobó felhágott a bástyára. Látta a török vértesek sokaságát a kapu körül, s a vértesek mögé kanyarodó azabokat.

- Ne!

S ott maradt a bástyán. Kezét a szeme fölé ernyőzve nézett észak felé.

- Fiúk, - mondotta a bástyán álló katonáknak. Melyiteknek van jó szeme? Nézzetek csak arra Felnémet felé!

- Egynehány lovas jön ott, - felelte az egyik legény.

- Husz, - szólt a másik.

- Huszonöt, - szólt ismét az előbbi.

- Nagy Lukács jön! - kiáltotta Mekcsey a templom-bástyáról.

Valóban Nagy Lukács volt; a törökök után csellengő hadnagy. Hol a manóban járt ennyi ideig? és hogyan jön be?

Mintha sebes szél hozná őket, úgy vágtatnak. Késő már Nagy Lukács! A török elállta a kaput!

Nagy Lukács még nem tud erről semmit. Lekanyarodik a dombról a Cifrakapunak. Ott megpillantja a török lovasságot. Nagyot ránt a lova zabláján, és fordul a kis csapat gyors kanyarodással a baktai kapunak.

Ott még több a katona.

- Bezzeg vakarhatod most Lukács, ahol nem is viszket! - mondja nevetve Zoltay.

- De csak éppen lovasság ne volna a kapunál, - mondja Dobó, szikrázó szemmel. Lukács átvagdalkozna rajtok.

Áll Lukács és néz a vár felé. Vakaródzik.

Integetnek neki sűrün a süveggel a falon álló legények.

- Gyere Lukács, ha mersz!

A török lovak a messzeségben hirtelen megtarkulnak. Valami száz akindsi fordul fel a lóra. Üzőbe kapja Nagy Lukácsot.

Nagy Lukács se rest. Megindul a maga huszonnégy lovasával, s kezdődik a verseny. Eleinte lehet látni a lovakat is, később csak két porfelhőt, amely felszáll a jegenyefák tetejéig, s terjed sebesen Felnémet felé.

X.

Másnap vasárnap volt, de nem szóltak az egri harangok.

A vár és a város körül volt folyva törökkel.

A hegyeken és dombokon széles messzeségben a sátorok ezrei tarkállottak. Vörös és fehér sátorok, helyenkint zöld, kék, sárga és piros sátorok. A közemberek sátorai, mint a kettéhajtott kártyalap. A tisztek sátorai nyolcszegletü magas és díszes alkotmányok. A tiszti sátorokon aranygombos boncsokokat és holdas zászlókat lenget a szellő. A felnémeti réten és a kistályai mezőn, s mindenütt, ahol gyep van, a paripák ezrei legelnek. A patakban végig-hosszat fürödnek a bivalyok, és emberek. A csengő-bongó népáradatból ki-kiemeli a nyakát egy-egy teve, s ki-kifehérlik egy-egy lovon ülő tisztnek a turbánja.

A szineknek ebből a hullámzó özönéből szigetként magaslott ki az egri vár, s a pázsit a vár előtt, meg a Királyszéke, az a napkeleti domboldal, amelylyel szemben a legmagasabb falat épitették.

Dobó a tisztjeivel megint a tetőtlen tornyon állott. Milyen jó, hogy építtette azt a két tornyot Szent-István király: látni lehet róla, hogyan állit ágyut a török.

A vár háta mögött kereklik egy nagy gyepes térség, akkora, mint a budai vérmező fele. Azon tul meg van egy szép szőlődomb. Ime arra huzatott fel a török három öreg ágyut.

Mégcsak kasokat sem állitanak mellé. A harminc bivalyt se hajtották messze, csak a domb alá, a pázsitra. Ott legelnek. Most már csak a tevék vannak az ágyúk mellett. Azoknak a háta fekete zsákokkal van megrakva.

- Bőrzsákok, - magyarázza Dobó. Azokban tartják a puskaport.

Ott forgolódnak az apró termetü vörös turbános topcsik a várbeliek szeme előtt. Az ágyúk fekete szája most még némán tátog a vár felé. A topcsi-basa le-leguggol és végignéz rajtok. Igazgatja jobbra-balra, följebb-lejebb.

Az egyik ágyú a két toronynak fog szólni, a másik a középső északi bástyának, amely a palotát takarja.

- Látjátok, hogyan céloz? - mondja Dobó. Nem az ágyú tetejével céloz, hanem a hátuljával.

Egy pattantyus legény dugja föl a fejét a torony ajtaján és szól:

- Kapitány uram!

- Gyere ide, - feleli Dobó.

A legény felmászik. Aggodalmas pillantást vet a török ágyúk felé és megáll katonásan.

- Kapitány uram, - mondja. Balázs mester kérdezteti, hogy ne lőjjön-e vissza?

- Mondd, hogy ne lőjjön addig, mig én nem rendelem. Azután visszajösz ide.

A topcsik tovább tömték a három zarbuzánt. Bunkós végü vasdöröklővel verték a hasába a puskaport.

- Kedvem volna pedig közibük durrantani, - mondotta tüzesen Mekcsey. Mikorra elkészülnének, éppen szétvetődnének.

- Hadd mulassanak, - felelte nyugodtan Dobó.

- Csak legalább rájok üthetnénk, - mozgolódott Gergely is.

- Most ne, - felelte Dobó. Hadd lássuk, hogyan lőnek?

A topcsik már a fojtást gyömöszölték a zarbuzán torkába. A döröklő-rudat már négyen fogták és jelszóra verték az ágyuba.

- A pogány irgalmát, - szólal meg Cecey is. Kapitány öcsém, hát minek az ágyú?

- Kedves öregem, még kegyelmed is pözsög ellenem! Hát majd holnap megtudja, hogy miért nem lövök?

A topcsik bőröket szednek elő egy másik zsákból. Kettő fogja, egy keni faggyuval. Azután megforditják és a faggyatlan felébe beletakarják a golyót.

- Ezek tán tojással lőnek! - kérdezte Zoltay gúnyolódva.

Akkor érkezett vissza a pattantyus legény.

- Állj ide elém, - mondotta Dobó. Az előbb láttam, hogy félsz. Hát nézd: ide lőnek, énrám. Ide állsz elibém!

A legény elvörösödve állt Dobó elé.

Dobó lenézett a toronyból, s hogy Petőt meglátta, leszólt neki:

- Gáspár fiam! Neked jó torkod van: kurjants egyet, hogy a török mingyárt lő: senki meg ne rettenjen. Az asszonyok, ha éppen félnek, a napsütéses oldalon járjanak.

A topcsik már mind a három ágyúba belenyomták a golyót. A három pattantyúsuk lángoló kanócot tartott a kezében. Egy topcsi mögötte megköpködte a tenyerét, s a tarkóját fölfelé simogatva nézett a vár felé.

A puskapor lobbot vetett, az ágyu füstöt és lángot, s földet rázó kilenc *bum-bum* hangzott el egymásután.

A vár megreszketett a dördüléstől. Aztán csend következett utána.

- Semmi, - szólalt meg Dobó, mosolyogva.

És akkor lekergette a legényt.

A füst lomhán szállt az ágyúkról fölfelé.

De hogy a manóba lehet három ágyúnak kilenc dördülése?

Ugy, hogy az eger-körüli hegyek nyomban ismétlik az ágyúlövés hangját, s minden ágyu-szót háromszor.

No lesz itt muzsika, ha majd a töröknek három-négyszáz ágyuja egyszerre megszólal!

Negyedóra mulva Pető felfutott a toronyba. Egy mészáros legény is cammogott utána. Két erős karján egy büdösen gőzölgő golyót cipelt Dobó elé.

- Jelentem alásan itt a golyó, - mondotta Pető. A patakba esett. A vizhordó emberek hozták fel puttonban.

- Mondd nekik, hogy hordják a vizet tovább. A kaput nem kell becsukni.

- Mink nem lövünk? - kérdezte Pető is.

- Vasárnap van, - felelte mosolyogva Dobó, - hogy lőnénk?

És tovább nézte, hogyan hűtik az ágyút, és hogyan töltenek újra a topcsik?

XI.

Másnap reggel már ott guggolt a három falrontó ágyú feleközelségre a gyep közepén. Meg is szaporodott másik hárommal.

Az előbbi nap kilenc lövése ugyan kárba veszett. A várból még csak nem is feleltek rá. Hát közelebb állították az ágyúkat, olyan közelre, hogy közönséges nyillövés is elhatna hozzájok a várból.

Tudta Dobó, hogy igy lesz. Minek rezzentette volna el őket? S minek ingatta volna meg a vár népe bizalmát holmi üres viszontpuffogással.

Már virradatkor talpon volt, és maga készitette minden arra szolgáló ágyúját a feleletre. Ő bizony nem csavarta bőrbe a golyókat, csak éppen megfaggyasztatta. A puskaport is maga mérte ki gondosan a mérőkanállal.

- No most elő a fojtást. Verd rá legény jól a döröklővel. Bele a golyót...

S irányzott hosszan, gondosan.

Megvárta mig a török is elkészül a kasok mögött. Aztán mikor az első török ágyú eldördült, kiáltott:

- Isten nevében: *tűz!*

Egyszerre emelkedett a tizenkét magyar ágyúhoz a kanóc, s egyszerre dördült el mind a tizenkettő.

A török kasok és lafétáik dőltek és szakadtak. Két török ágyú felfordult. Egy darabokra szakadt. A topcsik dühös orditása és futkosása a kasok mögött nevetésre fakasztotta a várbelieket.

- No bátyám, - szólt Dobó az öreg Ceceynek, - érti-e már, hogy tegnap miért nem lőttünk?

És a lábát szétvetve állott a falon. Két kézzel pödörte kétfelé a bajuszát.

*

A várbeliek nem ijedtek meg annyira, mint Dobó aggódva gondolta. Eger mióta a puskaport feltalálták, a világ leglövöldözőbb városa. Itt ma sem képzelhető majális, tüzoltóvigalom, választás, dalkörünnep, kertimulatság, műkedvelői előadás, hogy előtte ne ágyúznának. Az ágyú helyettesiti a plakátot. Néha plakát is van, de azért az ágyút nem engedik el. A várban mindig ott hever a fűben egynehány mozsárágyú. Az lő vele, aki akar. Hát hogy is ijedtek volna meg az egriek?

Mindössze egy ember volt a várban, aki az első ágyúlövésre leesett a székről, és jajt kiáltott.

Ha nem is mondom, könnyü kitalálni, hogy kiről van szó.

De bezzeg kaptak rajta a katonák, kihúzták őkegyelmét a zugból. Azon sárgadolmányosan, pirosnadrágosan, sisakosan és mezitlábosan, felvonszolták a bástyára.

Ott fogta kettő a két szétterjesztett kezénél fogva, kettő a lábánál, egy meg a hátával támasztotta a hátát. S kiabáltak a törököknek:

- Ide lőjjetek!

A cigány csak állta, mig töltöttek, de mikor az ágyú megint elsült, kirándult a kezükből és egy hajmeresztő két-öles ugrással lenn termett az állványok alatt. Ott legelőször is összetapogatta magát, hogy nem sodorta-e el valamijét az ágyúgolyó, aztán futott, mint az agár az ókapunak.

- Jaj, jaj, jaj! - kiabálta, a fejét a két markába fogva, - hogy a görcs állott vóna a lábamba, mikor ideindultam! Hogy vakult vóna meg az a bides ló, mikor ide hozott. Jaj, jaj, jaj! micsoda bolond eszem van nekem, hogy oda-megyek, ahol ágyut sütögetnek.

*

A királyszéki ágyúkat azon a napon mind szétlőtte Dobó.

A topcsik orditozva és dühöngve futkároztak széjjel. Két topcsi aga meghalt. A harmadik tisztet ponyvában vitték el az ágyúk mellől. A téren nem maradt egyéb, csak a feldőlt és széttört kasok, három holt teve, nyomorékká lőtt ágyúk, ládák, és darabokban heverő ágyúkerekek.

S mintha ez nem lett volna elég, Gergely éjfélkor még ki is csapott rájuk és húsz paripát és egy öszvért ragadott be magával.

Dehát annyi lova volt a töröknek, meg annyi embere, meg annyi ágyúja, hogy virradóra megint álltak a vesszőből font és földdel töltött kasok. Mindössze hátrább vetettek ágyást valamivel s egy nagy földhányást emeltek az ágyúk elé. A kasok hézagaiban új tizenkét ágyú. Az ágyúk körül új topcsik és új agák.

Még a nap föl se kelt, megrázkódott a vár a szörnyü dörgésektől, s a tompa dobbanásokról lehetett érezni, hogy a golyók a falat döngetik.

Dobó ismét kisütötte a maga ágyúit, s ismét felforgatta a kasokat, s ágyúkat, de a feldőlt kasok mögött új kasok emelkedtek, s azok mellett új ágyúk. A topcsik pedig nem futottak széjjel. Szöges korbácscsal ült mögöttük egy dandár vértes dsebedsi.

- Itt csak lőni lehet és meghalni!

- Hát csak lőjjenek, - mondotta Dobó. Nekünk kimélnünk kell a puskaport.

És csak a szakálasokból pukkantott olykor közibük, hogy a munkájukat zavargassa.

Azon a napon még nem szállta meg a várost a török. A magyar gyalogság a vár kapuit őrizte, a lovasság a város kapuit.

A török egyelőre nem kezdett velök harcot. Minek neki a város! A vár kell! Akié a vár, azé a város is.

A török főtisztek már két napja lóháton járják a halmokat, hegyeket, hogy a vár belsejébe beláthassanak. De nem lát oda be, csak a madár. A tornyok látszanak csak ki. A falakat, bástyákat vesszőből font s földdel tapasztott palánk takarja.

Hát hova lőjjenek?

Lőtték a falat, meg a palánkot.

Belől pedig rejtőzött egypár szép épület. A rengeteg nagytemplom, a megmaradt felével is remeke volt az épitő művészetnek. A régi monostor mellette, szintén faragott kőből épült. (Azóta se volt olyan szép kaszárnyája magyar katonának!) A várnagyi palotát meg Dobó csinosittatta ki, mikor megházasodott. Olasz épitőmester faragta, rakta össze, s üvegablakai voltak, mig lent a városban bizony csak lantornás ablaka volt a püspöknek is.

A török hát csak lőtt és lőtt. Böfögött-bufogott az ágyuja virradattól napszállatig. Törte a falat és szaggatta a falon a fonott palánkot. Mikor aztán leereszkedett a nap a baktai hegy mögé, valamennyi ágyujokat egyszerre kilőtték, s a tábori papok ájtatos *Alláhu akbár...* éneke hangzott a táborban mindenfelé.

Az egész török tábor imádkozásra borult. A topcsik is.

A Dobó kőmüvesei meg előszedték a vakoló kanalakat és még világossal megkezdték a munkát: berakták a töréseket kővel.

XII.

A két pasa a fejét csóválta. Háborúban vénült ember volt mind a kettő. Ahol ők jártak, omladékok maradtak utánok, és a szultán birodalma szélesedett.

- Be kell törni a városba! Onnan is tüzelni kell a várra!

A negyedik napon hát behatoltak a városba. Gyerekjáték volt az a hadnak. Ezer létra és ezer fiatal harcos...

A mi kapu-őreinknek meg volt hagyva, hogy azonnal visszavonuljanak, amint a török a falon megjelenik. Hát el is hagyták a kapukat. Szép rendben, dobszóval visszatértek a várba.

Akkor Arszlán bég a Boldogasszony temploma mellé húzatott négy nagy falrontó ágyút, és azokra a bástyákra irányozta, ahol a magyarok néma ágyúi állottak.

Arszlán már jobban lőtt.

Golyói a város felől való oldalon törték a falakat meg a palánkot. A legtöbbje kárba veszett, de amelyik talált, rontott.

Azon a napon a városbeli templomok tornyáról leszedte a török a keresztet, s holdat tett a helyére. Az oltárokat kiszórták. A képeket elégették. S délben már a tornyok ablakából énekelték a müezzinek hosszu vontatott üvöltéssel: *Alláhu ákbár! Ashádu anna la ilaha ill Alláh! Áshádu anna Mahammed arrászulu Allah! Heija alassaláh! Heija alalfaláh! Allahu akbár! La ilaha ill Alláh!* (Isten a legmagasztosabb! Bizony nincs isten az Istenen kivül! Bizony Mohamed az ő prófétája! Jertek imádkozásra! Jertek Isten tiszteletére! Isten a legmagasztosabb! Nincs isten az Istenen kivül!)

Délben hogy együtt ebédeltek, Dobó hallgatag volt és komoly.

A királytól nem jött még üzenet. Az egri püspöktől éjjel tért vissza a kém. Azt felelte a püspök, hogy nincs pénze, se katonasága, de imádkozni fog a várbeliekért.

Dobó arcán egy izom se rándult meg erre az izenetre. Csak a szemöldöke vonódott összébb.

A Nagy Lukács dolga is búsította. Vitéz tisztje volt az az ember. Mindig a török mellett szeretett lappangani. Belekapdosott a nagy török hadba, meg elillant. Most bezzeg hogyan tér vissza, mikor körül van fogva a vár, s Felnémetig tarkállanak a sátorok! Vagy talán el is veszett már...

Az ebédnél jelentették, hogy Nagy Antalt ellőtte egy ágyúgolyó.

Bornemissza fölpattant:

- Kapitány uram, hadd üssek ki a törökre! Röstellem, hogy a város kapuit kardvágás nélkül hagytuk el.

Budaházy egy erős, vállas, melles tiszt is megszólalt:

- Hadd lássa a török, kapitány uram, hogy nemcsak éccaka merünk rája csapni, hanem nappal is.

Pető is megmordult:

- Ha kevesen vagyunk is, neki vágunk százan százezernek.

- Hát jó, - felelte Dobó megvidámult szemmel. De nem érdemes azért itt hagynotok az ebédet.

Aztán nem is beszélt a törökről, csak ebéd után.

- Kicsaptok a gyaloghadra a nagytemplom mellett. Keresztül rontotok rajta egy kanyarodással, és vissza nyargaltok azonnal. Harc csak annyi legyen, amennyi kinek kinek az útjába esik. Sorakozni, rendezkedni, jelszót várni nem szabad, mert akkor ott hagyjátok a fogatokat. Százan mehettek.

Nosza a tisztek kapják a fegyvert, páncélinget. Fel a lóra! A legénység mind velök akar tartani, de Gergely deák kiválasztja közülök a legizmosabbakat.

Az azabok, lagumdsik, piadok ott ebédelnek a földön a templom előtt a pázsiton. Mindössze leves az ebédjük s a kanalat már visszadugták az övszíjokba, övkendőjökbe. Most vöröshagymát esznek rá kenyérrel. Némelyik dinnyézik, némelyik uborkát, zöld egyebet falatoz a leves után. Mindezt jól lehet a várból látni. Csak a patak meg a város piaca választja el őket a megszállatlan földtől. A piac házai mellé egy falka janicsár is telepedett. Azok most éppen vígan vannak. Egy ügyes legény handsárt és sárga dinnyét dob fel a magasba. Először elkapja a handsárt, utána meg a handsár hegyén a dinnyét.

Látható, hogy fogadásból játszik. Mert ime egy janicsár görögdinnyét visz hozzá. Darabig beszélnek, aztán a janicsár feldobja a görögdinnyét, a másik meg a kardot.

Egy harmadik janicsár megrántja hátul az ügyeskedőt. A dinnye a földre hull és a katonák nagy mulatságára szétrecscsen.

A vár kapuja még nyitva van, s a várbeli parasztok javában hordják fel a vizet és itatják a várbeli lovakat. Mit nyernének a törökök, ha a kapunak rohannának? Egypár golyót az oldalukba. Tudja azt a török, hogy a kapu, ha nyitva van is, olyan, mint az oroszlán nyitott szája: fogak vannak benne.

A janicsárok félre-figyelmében egyszercsak megszűnik az itatás a patakban, megáll a vizhordás.

Csak két-három percnyi szünet ez, hát hogy tünne fel. Még azt se pillantják meg, hogy a falakon szaporodik az ember, kivált a nyilas meg a puskás. De már arra bezzeg megrándulnak, hogy valami nagy robogás támad. Amint a várra fordul a szemök, megdördülnek a falon a

tarackok és mindenféle szöget, golyót, vasszemetet pöknek a szemük közé. A várkapun a lovak és lovasok hosszu vonala robog elő.

Mint a fergeteg ugratnak át a patakon, s mikorra ők kardot kapnak, csihi puhi! csapkodják, vagdalják őket. Keresztül át rajtok ott teremnek a nagy füves téren, amelyre a püspöki templom vet délutánonkint árnyékot.

A gyalog törökök ijedten ugranak fel, s néznek a piac felé. Némelyik fut, némelyik megáll és kardot ránt.

A robogó lovasság ime ott terem. Tüzes sárkányok a megsarkantyuzott paripák. Fut a sok száz török, mint a farkasoktól megriasztott nyáj. A magyar a hátukon.

De az utcákból felzúg a segitség: lovas akindsik és gönöllük, puskás és dárdás janicsárok.

Ime Gergelynek is dárdát feszit egy fehér-sapkás janicsár. Le akarja szúrni a lóról.

Gergelynek kettőt villan a kardja. Az egyik villanás után ketté törik a dárda, a másik villanás után, hanyatt vágódik a török.

- Jézus! Jézus! - kiáltják a bástyáról.

- Allah! Allah! - üvölt a török.

A magyarok mindinkább széjjelugratva forgolódnak közöttük. Csillog-villog a kardjok. Horváth Mihálynak a lovát mégis szügyön döfi egy janicsár. A ló ledől. Horváth leugrik róla és agyonvágja a janicsárt, meg még egyet. Azon eltörik a kardja. A harmadikat már csak az öklével üti orrba, s megindul futva, gyalog a lovasok nyomában maradt üres téren vissza a vár felé.

A többi még mindig előre tör. A lovak lába is embert tipor. Budaházy éppen iszonyú vágásra emeli a karját, mikor a ház oldalába szorult janicsárok puskát sütögetnek rájok. A kard kihull Budaházy kezéből. Megforditja a lovát, s a lova nyakára borultan vágtat visszafelé.

Erre a többi is megfordul.

A főutcán ezer akindsi robog alá segitő fergetegként. Gergely idejében kikerüli őket. Nagy s-betüt kanyarodik a káptalan utca felé. Abban az utcában is török nyüzsög. De több a gyalog benne, mint a lovas, s ahogy a gyalog eszeveszetten menekül, csak zavarja a török lovasokat, akiknek a saját katonáikra is kell ügyelniök. Mindazonáltal félelmes sokasággal robognak szembe a perzsa gurebák. De hiába zúdúlnak a mi bőszülten nekik-rontó századunknak! Véres utca nyilik rajtok, s jobbra-balra hupognak, mint a szélvésztől szétszórt kepék.

Most látszik csak, hogy a testes erős magyar ló mellett micsoda gyönge az apró keleti ló. Tiz magyar lovas szétnyom száz török lovast, ha neki rohan. S amelyik magyar nekihúzakodik a töröknek, hát abból a törökből se lesz nagyságos úr soha az egri várban.

Robognak már visszafelé.

- El a kapuból!

A vár falán ujjongó nép kiáltozása összevegyül a visszafelé harcolók lármájával.

Dobó aggódva látja, hogy a kis-utcákból hogyan rohannak még mindig az akindsik és dsebedsik a többi török segitségére. Tüzet kiált. A falon megdördülnek a puskák és megpendülnek az ijjak. A török csapat eleje visszatorpan, s megtorlódik.

E percben éktelen állati üvöltés hangzik a várfalon, - éktelen mint a szamár-orditás. Mindenki odapillant. Hát a cigány üvölt ottan. Dühösen ugrálva rázza a kardját a török felé:

- Megállj gazs kutya terek! Meghals!

A mi lovasaink a törököknek ebből a megzavarodásából vigan iklatnak fel, s habos véres izzadt paripáikon a várbeliek diadalkiáltásai között robognak be a várkapun.

Nem tartott negyedóráig a viadal. De a templomtér, a piac és a káptalan-utca holtakkal, sebesültekkel és sántító lovakkal maradt tele. A megzavart törökök tajtékzó dühvel kotródnak visszafelé, s a távolban meg-megfordulva rázzák az öklüket.

*

A patakra nyiló kaput még azon a napon se csukatta be Dobó. Hadd járjon ki a vár népe reggeltől estig. Hadd lássa a török, hogy Eger nyugodtan néz eléje az ostromnak.

Tárott a kapu. Még csak fegyveres őrt se lehet látni körülötte. Az igaz, hogy beljebb százhusz drabant áll. Az is igaz, hogy a toronyőr ott ül az ablakban s egy mozdulatára lezuhan az *orgona*, vagyis azok a vasrudak, amelyek a kapu alját orgonasípok alakjában fogják védeni. Egy mozsárágyu is vigyáz beljebb a kapu alatt. A hidat meg akkor is fel lehet húzni, mikor tele van emberrel.

Hát csak jöttek-mentek a lovas-katonák, meg a vizhordó emberek. A lovas-katonák a lovukat itatták. A vizhordó emberek a várbeli kőmedencébe hordták a vizet. Van ugyan kút is a várban, de a kétezer embert, meg azt a sok lovat egy kút nem látja el vizzel. Hát csak fel a vizet, amennyit csak lehet!

A patak tulsó partján meg törökök itattak. A gyalog törökök közül is mentek oda, s ittak a patakból.

A patak vize bő, hogy a zsilip le van bocsátva. Középen derékig érő. A török is hagyta a zsilipet: neki még több viz kell, s mindennap kell. Nemcsak a rengeteg sok állatnak kell, hanem a sok embernek is. Kút nincs a városban, csak vagy két csorgó a hegy oldalán.

Hogy im a vizhordó egri paraszt megszokta a törököt, meg azt is látta délelőtt, hogy hogyan meghajszolta, meggázolta őket a várbeli katona, hát amint ott meregeti-töltögeti a vizet a lajtba, meg nem állja, hogy oda ne szóljon a töröknek:

- Gyere át koma, ha mersz.

A török ha nem is érti a szót, látja a fej mozdulatát.

Hát ő is int:

- Gyere át te!

A másik török is elmosolyodik, az is hivogat. A következő percben már öt-hat török, meg ugyanannyi magyar hivogatja egymást.

Egy szennyes turbánu óriás kurd a sebes lábát mossa a tulsó parton. Térdig fel van gyürkőzve. Fölkel és belép a patakba. Odatolja nagy szőkebajszos pofáját a magyarnak:

- Hát itt vagyok: mi kell no?

A mi parasztjaink azonban nem ugranak el. Ők is övbegyürt gatyaszárral állnak a vizben. Az egyik mint a villám elkapja a török karját, s átrántja maguk közé.

Mikorra a többi török észhez kap, már ott lökdösi, vonszolja négy paraszt a kurdot a lajtos taligák közt. A többi meg dárdát tart a vizbe ugráló pogányok felé.

A kurd ordit. Rángatódzik. De erős markok tartják. Szakad róla dolmány, gomb és zsinór. A turbánja lefordul a fejéről. Az orra vérzik. *Jetisint* kiabál és leveti magát a földre. A segitség nem jön. Huzzák a lábánál fogva oly sebesen, hogy föl se kelhet, mig csak be nem szánkázott a várkapun.

Állitják Dobó elé.

A török már nem olyan büszke. Leveri magáról a port, és keresztbe illeszti a mellén a kezét. Mélyen meghajol.

Dobó a várnagyi terembe vezetteti. Hivatja tolmácsnak Bornemisszát. Ül egy rúdon lógó páncél mellett. A törököt még csak meg se láncoltatja.

- Hogy hivnak?

- Dsekids, - feleli a török dühében és féltében reszketve.

- Kinek a hadából való vagy?

- Ahmed pasáéból.

- Mi vagy?

- Piad.

- Esszerint gyalogos?

- Az uram.

- Ott voltál Temesvár ostromán?

A török a lábára mutat, amelynek ikráján négyújjnyi seb vöröslik.

- Ott voltam uram.

- Miért veszett el az a várunk?

- Allah akarta.

- Úgy beszélj nekem, hogy ha egy hazug szón kaplak, véget érsz.

És fölemeli a pisztolyát.

A török meghajol. Látszik a szemén, hogy nem fog hazudni.

Dobónak nem volt teljes értesülése Temesvár ostromáról. Csak annyit tudott, hogy Temesvár jobban meg volt erősitve, mint Eger, s hogy a vár alá gyűlt tábornak csak a fele volt ott, és mégis elfoglalták.

A teremben ott volt a kihallgatáson néhány tiszt is, aki abban az órában vártát pihent: Pető, Zoltay, Hegedüs, Bolyky Tamás, Kristóf apród meg András, az egri biró.

Ott ültek Dobó körül. Csak az apród állott Dobó mögött a karosszék hátára könyökölve; meg a rab állott mezitláb, kopaszan négy lépésnyire Dobó előtt.

S a rab mögött két dárdás.

- Mikor érkeztetek Temesvár alá?

- Redseb havának ötödik napján. (Junius 27-én).

- Hány faltörő ágyútok volt?

- Tizenkét zarbuzánt hozott a nagyságos pasa.

Bolyky elmordult:

- Hazudik!

- Nem hazudik, - felelte Dobó, - hiszen Ali a felvidéken járt a többivel.

S tovább kérdezte a pogányt:

- Ali pasa hány zarbuzánnal csatlakozott hozzátok?

- Négygyel, - felelte a török.

- Tizenhat faltörő ágyut mondott az én kémem is.

És ismét a törökhöz fordult:

- Mondd el nekem, micsoda rendben történt annak a várnak az ostroma. Nem titkolom előtted, hogy a magunk védelméért kérdezem. Ha csak egy szóval is meg akarsz téveszteni, halál fia vagy. Ha igazat beszélsz, az ostrom után békén elbocsátalak.

Ez olyan határozott hangon volt mondva, hogy akár minden szót vasba lehetett volna önteni.

- Nagyságos uram! - szólt a török a hála felörvendő hangján. Lelkem üdvössége legyen a nyelvemen.

És akkor már bátran és folyékonyan beszélt:

- A nagyságos pasa ott éppenúgy mint itten, kinézte a vár leggyöngébb falait, részeit, és addig lövette, ronttatta, mígcsak alkalmassá nem lettek a meghágásra.

- Mi volt ott az a leggyöngébb rész?

- A viztorony, uram. Nagy küzdelemmel foglalhattuk csak el. Úgy hullt az ember, mint a fű a sarló alatt. Nekem is ott csapott a nyíl a lábamba. A viztorony eleste után a németek és spanyolok kiizentek a várból, hogy megadják magukat, ha békén elmehetnek. Hát a pasa becsületszóra igérte, hogy nem lesz bántódásuk.

A kurd beszéde alatt folyton morgott kint az ágyú, s hogy a kurd odaért a szóval, rettenetes csattanással-ropogással szakadt át a palota mennyezete. Egy emberfejnagyságu ágyúgolyó mész- és vakolathulladékkal együtt odazuhant Dobó és a török közé.

S forgott.

A török visszahőkölt. Dobó azonban csak rápillantott a puskapor-bűzt lehelő golyóra, és mintha mi se történt volna, nyugodtan szólott:

- Folytasd!

- A városbeli nép, - folytatta a török, - a városbeli nép...

A lélekzete úgy elakadt, hogy nem birta folytatni.

Kristóf apród himzett szegélyü kendőt vett elő a zsebéből és leveregette a mészport a főkapitány arcáról, süvegéről és ruhájáról. A török ezalatt levegőzhetett.

- Folytasd! - szólt Dobó.

- A nép mindenét el akarta vinni. És az volt a hiba. Losonczy egy napot kért a készülődésre. A katonaság látta, hogy megfosztják a zsákmányolástól, s másnap reggel, mikor megindult a gyaurok kivonulása, boszusan nézték. Ezért küzdöttünk-e itt huszonöt napot, - mondották, - hogy most mindent elvigyenek? És oda-odakapdostak a szekerekhez. A keresztények nem védekeztek, hát egyre mohóbbá vált a kapdosás. Különösen a gyermekeket kapdosták, meg a fiatal nőket. Stambulban sem árulnak szebb lányokat uram, mint azok között voltak.

- Dehát nem állitott a pasa védelmet?

- Állitott, de hiába. Mikor a keresztény katonák sora következett, azokból is elragadtak egyet: Losonczynak egy szép ifju apródját. Az apród kiáltott. Losonczy megmérgedt. A magyarok mind fellázadtak. Kardot rántottak és nekünk rontottak. Az volt a szerencsénk, hogy éppen a vértes dsebedsik állottak ottan, különben átvagdalkoztak volna az egész seregen.

Dobó vállat vont:

- A dsebedsik? Azt hiszed, hogy akin egy kis bádog van, mingyárt győzhetetlen? Nem a bádog tette, hanem hogy kevesen voltak.

Egy második ágyúgolyó zuhant be a terembe. A falat diszitő régi fakó zászlókon rontott át, s a padlót is beszakitotta.

Az ülők mindnyájan fölkeltek. Hegedüs elment. A többi, hogy Dobó ülve maradt, várakozott.

- Hol sátorozik Ahmed pasa? - kérdezte a töröktől.

- A Melegviz mellett, a vadaskertben.

- Gondoltam, - felelte Dobó a tisztjeire tekintve.

És ismét a törökhöz fordult:

- Azt mondd meg, mi ennek a hadnak a legnagyobb ereje?

A szemébe nézett erősen:

- A janicsárság, a tüzérség, a sokaság. Nagyságos Ali pasa tanult vezér. Egyik kezében dús jutalom. Másikban szöges ostor. Mert aki nem megy előre, mikor ő parancsolja, hátul a jaszaulok szöges ostorral verik őket.

- És mi a gyöngéje?

A kurd gondolkozva vont vállat.

Dobónak a szeme két tőrként hegyeződött reá.

- Hát, - mondotta a kurd, - én nem felelhetek mást, ha a lelkemet nyitott irásként teritem is a lábad elé, nagyságos uram, csak azt mondhatom, hogy addig is erős volt ez a had, mig ketté oszoltan járt. Hiszen valami harminc erősséget rombolt el ez a had, nagyságos uram, és sehol nem győzték meg, hát mit mondjak gyöngéjének?

Dobó intett a rab mögött álló két legénynek.

- Kössétek meg, és vessétek a tömlöcbe.

S fölkelt maga is.

A harmadik ágyúgolyó a helyére zuhant be. Rapottyára törte a szép faragású karos széket, s ott forgott tovább az oszlop mellett.

Dobó meg se fordult. Átvette Kristóftól a hétköznapi acélsisakját és a fejére tette.

Kiment a tömlöcbástya tetejére, s onnan nézte, melyik ágyú töri a palotát?

Csakhamar meglátta. Neki irányozta három ágyúját. És egyszerre süttette el.

A kasok felfordultak. A topcsik zavartan futkostak. Az ágyú elhallgatott. Dobó nem pazarolta a puskaporát.

- Dicső lövés! - mondotta Gergely is ujjongva.

S hogy lefelé mentek a bástya lépcsőjén, rámosolygott Dobóra, és félrevonta a lépcső zugába:

- A törököt csak megeskette kegyelmed, kapitány uram, de ám a tolmácsot elfelejtette megesketni.

- Csak nem görbitetted tán el a vallomását?

- El biz én. Mikor azt kérdezte kapitány uram, hogy mi a török legnagyobb ereje? valamit kihagytam. Azt mondta a török, hogy Ali a maga négy ágyújával többet tudott rontani, mint Ahmed a tizenkettővel. Hát előre látható, hogy Ali addig ágyúztatja a várat, migcsak minden fal le nem omlik.

- Tessék neki, - felelte Dobó nyugodtan.

- Hát csak ezt hallgattam el, - fejezte be Bornemissza. Ha jónak látja kapitány uram, ám közölje a többi tiszttel is.

- Jól tetted, - felelte Dobó a kezét nyujtva. A vár népét nem szabad aggodalmakkal neheziteni. De mármost én is megmondom neked, amit a kurd piad se tudott: hogy mi a seregnek a gyöngéje?

Neki-támaszkodott háttal a bástya falának, és összefonta a karjait.

- A tizenhat zarbuzán, - folytatta, - talán már holnap egyszerre dolgozik. S lőnek egyszerre száz-kétszáz ágyúval. A falakon kapukat törnek és a tornyokat ledöntik. De ez időbe kerül: hetekbe. Ezalatt ezt a rengeteg hadat etetni kell. Gondolod, hogy hozhattak annyi élelmet, amennyi ennek a hadnak bőven elég? Gondolod, hogy ami még kell, mindig elő tudják teremteni? És ha itt éri őket az októberi hideg, gondolod, hogy ez a meleg földön nőtt nép éhes gyomorral és fázó bőrrel mászik ezekre a falakra?

Egy ágyúgolyó csapódott le mellettök s lyukat vágott a földbe.

Dobó fölpillantott a pattantyúsokra és folytatta:

- A nép mindaddig bátor, mig minket bátraknak lát. Az a fő, hogy tartsuk a várat, migcsak van mit enniök, migcsak az idő meg nem rokkan, migcsak a király hada meg nem érkezik.

- És ha lesz mit enniök? És ha hosszú lesz az ősz? És ha a király hada Győr alatt marad?

Ha Gergely ezeket a kérdéseket valami olyan nyomatékkal mondja, hogy még egy negyedik kérdést is lehet utána gondolni, Dobó talán egyenesen láncba vetette volna érte. De Gergely nyilt arccal, szinte mosolyogva szólott. Talán nem is azért, hogy Dobó feleljen, hanem hogy bizalmasan beszélgettek, a Dobó szavára nem is lehetett mást felelnie.

Dobó keserűn mosolygott.

- Akkor? Nem megizente-e az egri püspök, hogy misézik érettünk?

*

Aznap alkonyat felé egy fekete feredsébe burkolt nő sietett át a piacon. Nem kisérte más, csak egy tizenöt éves forma szerecsen fiú, meg egy nagy tarka tábori eb.

Az eb a pataknál lefutott a vízre, a nő pedig a kezét tördelve járt föl s alá a parton. A kapu felé nézegetett. A kaput alkonyatkor fel szokták vonni, be szokták lakatolni kilenc lakattal. A nő talán arra várt. És hogy a kaput felvonták, átgázolt a patakon annélkül, hogy a ruháját megemelte volna.

- Fiam! - kiáltott szinte sikoltva a kapu előtt, - *enim fiam!*

Dobónak jelentették, hogy a kis török fiúnak az anyja van a kapun.

- Ereszszétek be, ha éppen be akar jönni, - felelte Dobó.

A felvonó hidon, amely egyuttal kapu is, keskeny kis vasajtó van. Megnyitják a nőnek. Az azonban rémülten hátrált.

A kutya ugatott.

- Enim fiam! - kiáltott a nő ujból.

S valami erszény-félét emelgetett. Csörgette belőle a másik tenyerébe hullatva az aranyakat.

Az ajtó ujra bezárult.

A nő ismét közelitett. A kezét tördelve járt föl és alá a kapu előtt. A fátyolát fölvetette és fehér kendővel törülgette leomló könnyeit.

S ekközben folyton sikoltozott:

- Szelim! Enim fiam!

Végre megzörgette a vasajtót is.

Az ajtó ismét kinyilt, de a nő ismét hátrált.

Akkor Gergely megjelent a bástyán a kapu fölött, s a kezénél fogva fölvonta a gyermeket.

- Szelim! - sikoltott a török nő a két karját nyujtva a gyermek felé.

- *Anam!* - kiáltott a gyermek is a szabadon levő karját nyujtva az anyja felé.

A kutya nyihogva ugrált, s közbe-közbe nagyokat vakkantott.

Gergely nem szólhatott ki a várból, de a gyermek kiszólhatott. És a gyermek ezt kiáltotta le az anyjának:

- Keresztény rabbal kicserélhetsz anyám, az ostrom után...

A nő letérdelt, és mintha a levegőn át akarná megölelni, kinyujtotta a két kezét, s hogy a gyermek eltünt, csókokat hintett utána.

*

Azon az éjjelen sötétség boritotta a várat, a várost, a hegyeket, az eget, az egész világot.

Dobó későn feküdt le, de éjfélkor ismét végigbolygott a bástyákon. Vastag posztójú hosszú mente volt rajta, s a fején fekete selyemsüveg. Kezében az őrségek jegyzéke.

A virrasztó főhadnagy abban az órában Zoltay. Az is mentét vett magára, mert az éj hüvös volt. Amint Dobót megpillantotta a Sándorbástyán, szótlanul üdvözölte a kardjával.

- Van mondani valód? - kérdezte Dobó.

- Az előbb néztem körül, - felelte Zoltay, - minden ember a helyén van.

- A kőművesek?

- Dolgoznak.

- Jer velem. Megbizok benned, de az őrségnek látnia kell, hogy én is vigyázok.

Átadta a jegyzéket Zoltaynak, és sorra járták a bástyákat. Zoltay felolvasta a neveket mindenütt. Az ágyúkat minden bástyán sötétség takarja. Az ágyúőrök fekete árnyékok. A bástyák és falak boltozatai előtt minden őrségnél tűz ég. A váltásra várakozók ott melengetődznek.

A várban csend van, csak a kőmivesek halk csattogása hallatszik olykor, amint vakolnak.

Dobó a bástya szélére áll. Minden öt percben lámpás villanik ki a lövőrésekből. A lámpás dárdára van tűzve és husz-öles fényszárnyat röpit szét a falon és az árkon túl.

Aztán a dárdát ismét bevonják, és a fényszárny a másik bástyánál lövel ki az éjszakába.

Dobó a nyugati kapunál megáll. Az őr tiszteleg. Dobó elveszi tőle a dárdát, és küldi az embert a kapusért.

Az őr felrobog a lépcsőn. Lehallatszik, amint költi a kapust.

- Mihály bá!

- No.

- Gyüjjék kend üstöllést!

- Minek?

- Itt a kapitány úr.

Egy dobbanás. (Most ugrott ki az ágyból.) Két koppanás. (Most rántja a csizmát.) Egy csörrenés. (Most kapja a kardot.) Robogás. (Fut le a falépcsőn.)

S megáll a szikszai szürbe burkolódzott nagybajuszu ember Dobó előtt. Az egyik fél bajsza felfelé, a másik lefelé.

- Hát először is, - mondja Dobó az őrnek a dárdát visszaadva, - ha te katona vagy, ne mondd a tizedesnek, hogy *Mihály bá*! se pedig hogy: *gyüjjék üstöllést*; hanem ezt mondd: *Tizedes uram a kapitány úr hivja.* Igy illik. De ostrom idején mindegy. Nagyobb baj az, hogy igaz a szavad. Aki ingre gatyára vetkezetten alszik, az nem *tizedes úr*, hanem csak *Mihály bá*. Azt a hetvenhét fontos ágyúgolyó alá való heverő irgalmát az ilyen kapuőrző tizedesnek! hát lehet a megszállott várban levetkőzötten is aludni?!

Minthogy erre a kérdésre Mihálynak még a felfelé álló bajusza is lekonyult, de feleletet senki sem adott, Dobó folytatta:

- Mától kezdve itt fog kend aludni minden éjjel a földön a kapu alatt. Értette kend?

- Értettem.

- A másik, amit mondani akarok, az, hogy a kaput nem eresztjük le többé reggelenkint, ellenben az orgonát leeresztjük, egy rúd hiján s mihelyt ostrom történik, leereszti kend az egészet, annélkül, hogy parancsot várna.

- Értettem.

Nem telt belé öt perc, egyenkint zuhantak le a karnyi vastagságú hegyes vasrudak a kapualja belső felében, s orgona sipokként zárták el a kapualját is. Csupán egy rúd maradt függőn. Éppen annyi, hogy egy ember ki és bejárhatott.

Dobó a templombástyára lépegetett föl. Megnézte ott is az ágyúkat, s az alvó és őrködő pattantyusokat. Aztán összefonta a karját, és körülnézett az éjszaka messzeségében.

Az ég sötét, de a föld, amerre csak szem lát, piros csillagokkal tündöklő. A török tábori tüzek azok.

Állt és nézett.

És ekkor a csöndes éjszakában napkelet felől átható éles kiáltás hangzik fel a vár közelében a sötétség mélyéből:

- Bornemissza Gergely! Te király hadnagya! Hallod-e?

Csend, hosszu csend.

A kiáltó szó ismét:

- Nálad van egy török gyűrű. Énnálam van egy magyar gyermek. Az a gyűrű az enyém. Ez a gyermek a tied.

Csend.

A kiáltás újra hangzik:

- Ha akarod a gyermekedet, jer a piaci kapuhoz. Add ide a gyűrűmet. Odaadom a gyermekedet. Felelj nekem Bornemissza Gergely!

Dobó látta, hogy az őrök arca mind a kiáltó felé fordul, noha a sötétségben semmit se lehet látni.

- Senki ne merjen felelni! - morogta a kardját megcsörrentve.

Nem is felelt senki.

A kiáltó folytatta:

- Ha a szavamnak nem hiszel, majd hiszel akkor, ha a gyermeked fejét a várba dobatom.

Dobó jobbra balra pillantott, és ismét csörrent a kardja:

- Meg ne merjétek mondani Bornemissza úrnak! Aki szót mer róla szólni, akár neki, akár másnak, Istenemre mondom huszonötöt vágatok reá.

- Köszönöm kapitány uram, - felelt egy rekedt hang Dobó háta mögött.

Bornemissza volt.

Nyilvesszőre fekete csepüt kötözött, és azt szurkozva folytatta:

- Minden éjjel kiabálnak ilyen ostobaságot. A mult éjjel Mekcseynek kiabálták, hogy tiszteli a felesége: az Arszlán bég sátorában mulatozik.

Belemártotta a nyilat egy olajos kantába, és folytatta:

- Az én feleségem, gyermekem Sopronban van. Onnan ők el nem mozdulnak se télen se nyáron.

A kiáltó ismét megszólalt:

- Hallod-e Bornemissza! Itt van a fiad velem. Jer a kapuhoz egy óra mulva, megláthatod.

Gergely ijjra tette a nyilat. Hozzáérintette a tüzhöz és felkapta: ellőtte a kiáltó felé.

A tüzes nyil üstökös csillagként szállt át a sötétségen, és megvilágította egy pillanatra azt a dombot, amelyik mögött a nap szokott fölkelni.

A dombon két kaftános török állt. Az egyiknek szócső volt a kezében. A másiknak a félszemét fehér kendő takarta.

Gyermek nem volt velök.

*

Azon az éjszakán más is történt.

Varsányi kéredzkedett be a kapun, s egyenesen Dobóhoz sietett.

Dobó még ott állt a templombástyán, s a kezét melegítette a tűznél.

- Uram, - szólt a kém, - azt jöttem jelenteni, hogy már minden zarbuzán föl van állítva. A Hécey udvaráról is fognak lőni. Ezenkivül valamennyi szakálas ágyu és tarack meg fog szólalni. A város felől két helyről, a dombokon három helyről törik majd a falat a zarbuzánok, és ötven ágból is ontják a golyót más ágyúk. A déli imádság alatt meg kirohannak a kumbaradsik, és kópjákon, parittyákon szórják a tüzes bombát. Jajajaj! - tette hozzá csaknem sírva.

- Esszerint, - mondotta Dobó nyugodtan, - lőni fogják a tömlöcbástyát, a külső várat, meg az ókaput, hát még?

- Mindent kapitány uram!

- Van még valami mondani valód?

- Nincs uram más, csak az, hogy nem jobb lenne-e... ha már ilyen kevesen vagyunk... s ekkora veszedelem...

Nem fejezhette be, mert Zoltay úgy csapta arcul, hogy az orra vére a falra feccsent.

Dobó közibök nyujtotta a kezét.

- Ne bántsd!

S hogy Varsányi az orrát törülgette és sirásra ferdült arccal nézett Zoltayra, Dobó csillapitón szólott:

- Nem tudod-e, hogy halál fia, aki a vár feladását csak említeni is meri?

- Én kém vagyok, - dohogott Varsányi, - engem azért fizetnek, hogy mindent megmondjak.

- Elég, - mondotta Dobó. Még ma éjjel meg fogsz esküdni te is. Azután lesz gondom rád, hogy aranyba törülhesd az orrodat. Jer velem.

A kút mellett haladtak el, ahol Gergely a cigánynyal és négy paraszttal bombákat töltött. Éjjel nappal öt ember gyártotta ott a bombát. Gergely tanitotta be őket, s azért kellett éjjel is dolgozniok, hogy váratlan ostromban ne legyen kapdosás.

Dobó magához szólította Gergelyt. Fölmentek mind a hárman a palotába.

Ott Dobó kivonta az iróasztala fiókját, és Gergelyhez fordult:

- Irj levelet Szalkaynak, hogy a királytól és püspöktől eddig semmi segitség nem érkezett, s hogy a vármegyéket és városokat segitségre sürgesse.

Mig Gergely a levelet irta, Dobó a szomszédszobában megeskette Varsányit is.

- Uram, - mondotta az eskü után Varsányi, - tudom én azt, hogy kinek szolgálok. Ha ez a vár megmarad, nem kell énnekem többé török maskarát öltenem.

- Jól beszélsz, - felelte Dobó. De ha semmi jutalmat se várnál, akkor is csak igy kellene szolgálnod a hazáért.

Egy kancsó bor állott az asztalon. Odatette a kém elé:

- Igyál Imre.

A kém szomjas volt. Fölhajtotta a kancsót.

Mikor a bajuszát megtörülte, látszott a szeme járásán, hogy hálálkodni akar. Dobó azonban megelőzte:

- A törökhöz nem szükség visszatérned. El kell vinned ezt a levelet Szarvaskőre még az éjjel. Aztán ott vársz, migcsak Vas Miklós vissza nem érkezik a királytól meg a püspöktől. Ha lehet behozod őt is. Ha nem lehet, akkor csak magad jösz. Szokott lenni jelszó a török táborban?

- Dehogy szokott uram. Ha az ember török ruhában van, meg egy-két szót tud törökül is, úgy járhat-kelhet köztük, mintha velük jött volna. De csak úgy pofon ne vágtak volna engem!...

A szomszéd szobában megpendült a Gergely sarkantyúja. Dobó fölkelt, hogy a levelet meghallgassa.

XIII.

És másnap szeptember 16-án a nap az ágyúk dörgésére, bömbölésére emelkedett elő a hegyek mögül.

A föld rengett. Az ágyútelepekről a füst trágya-szin föllegekben szállt az égi felhők közé, s már az első órában eltakarta a napot, s az égnek kék tengerét.

A bástyák és falak duhogtak, ropogtak. A belső várba vegyesen csapkodott a nehéz és az apró golyó. Hullt a tüzes nyíl, és a tüzes lapda. Mindenfelé zuhant és hentergett az ágyúgolyó. Ember és állat élete nem volt többé biztonságban.

De ezt a veszedelmet is készen várták a várbeliek. Dobó már éjjel felkürtöltette a katonaságot. Egy részök a palánkot magasitotta azokban az irányokban, ahonnan a Hécey prépost házától várták másnapra a golyóhullást. Más részökkel előhordatta a padlásokon maradt állatbőröket, s vizes kádakba hordatta.

Ismét mások gerendákat, hordókat és földdel megtöltött zsákokat hordtak a külső várba, a tömlöcbástyához és a kapukhoz, hogy a törésnél minden tömő-szer idején készen legyen.

Amennyi üres csöbör s fazék csak volt a várban, azt mind meg kellett tölteni vizzel. A földszinti és földalatti helyiségekből minden fölöslegest kihordtak, s ágyakat raktak be. A répa, a krumpli, a só, - minden olyan, aminek a golyó nem ártott, fölülre került s a helyét a dolgozó és pihenő ember foglalta el.

Az istálót is megásták. A lovak, tehenek félöllel mélyebb állásba jutottak.

A házak északi és keleti oldalát behányták földdel. Ahol a piacra hullt a golyó, oda árkot ástak és földhányást emeltek eléje. A golyók belehuppantak a földhányásba.

A várban már nem volt más éghető, csak a baromistáló teteje, meg az istáló előtt egynéhány boglya széna, egy kis kazal buza, meg egy boglya alomnak való szalma.

Dobó lehányatta az istáló tetejét is. A szénaboglyákat, buza-kazalt betakartatta vizes tehénbőrökkel, a szalmára meg földet hányatott.

Ami még gyulékony valami volt, mint a házak padlása, meg az ostrom-állások, azok oltására széthordatta a vizes bőröket.

Az ágyúk megdördülése abban a munkában találta még a várat. Az első félmázsás golyó a konyhán ütött be, s összetört egy csomó edényt.

Az asszonyok éppen akkor raktak tüzet, s készitették a lisztet, a zsirt, a szalonnát, hogy a katonáknak főzzenek.

A nagy golyó beütésére megrettentek. Egymás hegyén-hátán rohantak ki a konyhából, s aki nem fért az ajtón, mászott az ablakon.

A golyó pedig ott irgett-forgott tovább egy halom tört edény, fatál és zúzott cserép között.

Mekcsey az istálóból látta a beütést. Odafutott.

- Mi az? - dördült rájok a kezét széttárva, hogy feltartóztassa őket.

- Beesett egy golyó.

- Vissza kell menni! Győjjenek utánam!

S besiet a konyhába. Kap egy dézsát a két fülénél. Önti a golyóra.

- No, - mondja a golyót a sarokba rugva, - főzzenek tovább. A golyó balról jött, hát a konyha balfelében dolgozzanak. A másik oldalról át kell szedni minden edényt, és senki azon a felén ne járjon. Itt a konyha balfelén nincs veszedelem.

- Jaj, - sápitozott egy asszony, - a tyúkom az éjjel kukorékolt. Itt a vég!

- Kakas volt az, - mondja Mekcsey.

- Debizony tyúk volt, kapitány uram.

- No ha tyúk volt, hát délre azt főzzék meg nekem, akkor majd nem kukorékol!

Az asszonyok még néhány percig hányták magukra a keresztet. De aztán mikor a második golyó szakadt át a tetőn, maguk öntötték le vizzel és guritották a másik mellé.

No a golyózáportól az egész vár népe megzavarodott. Addig csak egy helyen duhogott az ágyú s ha a golyó be is roppant olykor, tudták már, hogy azokat a falakat kell kerülni, amelyekre csak a reggeli nap süt, és azokat a falakat, amelyekre sohse süt nap. Azonban hogy már mindenfelől görgött, süvöltött és csattogott a golyó, s nagyságra a görögdinnye és dió között váltakozott, nem tudták hol vannak biztonságban.

Bezzeg lett kelete minden rossz sisaknak, minden páncélnak. Eddig csak a cigány viselte a sisakot és mellvértet, ha mezitláb volt is, most azonban, hogy a golyó mindenfelé pattogott, kopogott, potyogott, s a borbélyoknak mingyárt az első órában tiz sebesültet kellett varrniok és timsózniok, mindenki a fegyverrakásokhoz sietett s igyekezett mentől vastagabb vasruhába bujni.

A két kapitány meg a hat főhadnagy az első negyedórában a vár minden részét bejárta.

- Ne féljetek! - mennydörgött Dobó.

S a hadnagyok szava visszhangként kiáltozta mindenfelé:

- Ne féljetek! A golyóesés nem váltakozik. Ahova egyszer golyó hullt, ott ne járjatok.

De ők maguk csak jártak mindenfelé.

És csakugyan nem telt belé egy óra, maguk a golyók mutatták meg, hogy mely épületek, mely falak a veszedelmesek. A golyók leverték a vakolatot, s ahol homokkő volt az épület, annyi golyó állott bele, hogy a fal feketélt tőle.

Viszont egyes falak sértetlenek, fehérek maradtak. Ha az olyan helyre esett is a golyó, csak úgy esett, hogy a másik falról pattant oda.

Minden olyan fal védőfal volt egyuttal, ahol a mesteremberek dolgozhattak; a katonák pihenhettek.

Nem sok fal volt olyan a várban, az is igaz.

*

És a halálnak ebben a dörgedelmes zivatarában Dobó hol az egyik bástyán jelent meg, hol a másikon.

A fején ragyogó acélsisak volt már, a mellén vért, a karján és lábán védővasak. A kezén vaskeztyü.

Itt az ágyúvédő kasokat igazittatta, amott magát az ágyút.

- Csak azt kell lőni, - mondotta, - amelyik bizonyos. Kiméljük a puskaport emberek!

Ezt az egyet nem értették a várban.

- A Jankóját ennek a puskapornak, - morgadoztak a parasztok, - hát nem arravaló-e hogy lőjünk vele?

S nem volt ember a várban, akinek a marka lövésre ne viszketett volna. Hiszen látnivaló, hogy itt a török az orrunk alatt: irtani kell a gonosz zsiványait, vagy legalább is elijeszteni a vártól.

Azonban Dobónak nem mertek szólni. Minél viharzóbbá vált az ostrom, annál jobban a maga markába szedett minden intézkedést.

A török akkor már Királyszékét is elözönlötte. Sátorok és boncsokok, s közte a tarka hadi nép bözsgött-nyüzsgött mindenfelé a vár körül.

A török tábori zene hol itt szólamlott meg, hol amott, s a sipok, trombiták és réztányérok zenéje kisérte az ágyúk szakadatlan mennydörgését.

Ahol meg a falat nem törte az ágyú, a kumbaradsik dobták ott a bombát, s az ijjas janicsárok lőtték a tüzes nyilat.

Golyózápor és tűzesső.

Persze a nyilaktól és robbanó bombáktól még jobban megzavarodott a nép, mint a golyótól.

Azonban a gyakorlott hadnagyok abban is megoktatták a vár népét.

Amint az első bombák behulltak és sustorogva, ugrálva szórták a vörösen szikrázó tüzet, maga Dobó is vizes bőrt ragadott és ráborult a bőrrel együtt egy olyan bombára.

A nép bámulva látta, hogy a bomba nem hogy szétvetné a kapitányt, hanem egy kicsit dibeg-dobog, aztán elalszik a bőr alatt.

A következő bombákat már a katonák fülelték le.

Cserépből meg üvegből voltak azok a bombák.

- Majd mutatunk mi különbet a töröknek! - mondotta Gergely.

S előhozatta a maga bombáit, amelyekkel egy héten át foglalkozott.

Dobó rátette a kezét a Gergely vállára.

- Még ne!

*

S reggeltől estig szakadatlanul dörögtek az ágyúk, és szakadt a halál essője.

A zarbuzánok félmázsás golyói kapu nagyságu szakadékokat rontottak a falakon. A szakálasok és tarackok nehéz apró golyói letördelték a templom gyönyörü faragványait, s beszaggatták a várnagyi palota hátulsó falát.

Mikor az őrálló katonaság a Sándorbástyán hajnalban elhelyezkedett a palánk mögött, a török szakálas ágyúkból jégesső gyanánt hullott rájok hátulról a golyó.

- Arcra! - kiáltotta Gergely.

A százötven katona a földre hasalt.

Gergely a fal szélére ült.

A golyók a fejük fölött süvöltöttek el, s belecsapódtak a vár falába.

Olyan lett a palánk a falon, mint a rosta.

Szünet következett. A török kilőtte minden ágyúját, hát töltött.

- Fel! - kiáltotta Gergely.

Öt ember fekve maradt.

- Ezeket vigyétek a templom elé, - szólt búsan Gergely. Van-e köztetek sebesült is?

Tizenöt véres ember lépett elő szótlanul a sorból.

- Hát ti meg menjetek a borbélyokhoz.

S a fejét rázta. Teremtettézett.

- Fiúk, - mondotta aztán, - nem hasalhatunk itt egésznap. Hozzatok ásót, és ássunk árkot.

Vagy tizen ásóért futottak, s csakhamar minden katona ásott.

Egy óra nem telt belé, olyan árkot hánytak a katonák, hogy mellig állhattak benne.

Gergely megvárta, mig a törökök megint lőnek, aztán kiugrott az árokból s a belső várba sietett, hogy Dobónak az árokásást megjelentse.

A monostor mellett ott találta a kis török fiút, amint az ereszet szárazán játszott. Füstölgő ágyúgolyót ásott ki kanállal a falból. A gyerek bizonyosan a konyhából szökött meg, s olyan helyen állott, ahol egyre hullt a golyó.

- *Hajde!* (Takarodj innen!) - rikoltott rá Gergely.

A gyerek megrettent, és Gergely felé fordult. A falhoz támaszkodva sápadtan és félő szemmel nézett reá, mig a két tenyerét a falhoz tette, mintha az anyja szoknyáját keresné.

Uj golyók csaptak a falba s verték a vakolatot. Egy ökölnyi nagyságu fekete golyó a gyermek válla fölött csapott a falba, s piszkos karikát hagyott maga körül.

Gergely odaugrott. Elrántotta a gyermeket, és bevitte az ölében a palotába.

*

A nap azon az estén hamvas föllegek mögött szállott le Bakta felé. Csak egy percre villantott ki egy ég közepéig ragyogó aranydeszkát, aztán vérszinü felhők között tünt el, hogy világitson egy boldogabb földrész embereinek, akik ezen az estén az őszibogár békés zengése mellett hajtják párnára a fejöket.

Az egri várban csak most kezdődik a munka.

Amint a topcsik utolsó lövése is elmorajlott, a kőmivesek fogják a vakoló kanalat, a parasztok hordják a követ, a földet, a gerendát, a vizet, a homokot, s megkezdődik a tört rések betömése.

A falak szélén hasrafektetett puskások, a réseken dolgozó munkások.

Időnkint egy mozsárlövés hangzik, hol az egyik, hol a másik bástyán. A golyó, amely felszáll, szétpattanik a magasban, s egy pillanatra vörös világossággal lobbantja be a vár előtt a teret.

Világitó golyók azok. Kellenek most már. A török-cselt vigyázzák.

- Dolgozzatok emberek, dolgozzatok! - hangzik hol itt, hol amott a tisztek nógatása.

Egy kőmives kötélen bocsátkozik le kivülre a magasból, hogy a törésbe tett gerendát kivülről vaskapocscsal erősitse a falba.

Alulról puskatüzelés lobbanik el. A munkásokra golyózápor hull. S utána még sok puska tüze lobban és ropog.

A török puskák lángja két század hason fekvő janicsárt világit meg.

Sortűz felel nekik a falakról.

De a kőmives aláhullt a külső mélységbe.

- Csak belől dolgozzatok! - hangzik a Pető szava.

S a munkások a tüfenkcsiknek meg-megujuló puskázása között dolgoznak tovább.

Éjfélkor a kapuőr kürtje szólal meg.

Dobó a puskaporos ládán ül. Fölkapja a fejét.

- No, itt a király levele, - mondja Pető.

Valóban öt perc nem telik bele, két lihegő véres ember áll Dobó előtt.

Mind a kettő török-ruhás. A kezökben lógó véres kard tanusitja, hogy Eger várába nem könnyü bejutni.

- No, - mondja Dobó, - szóljatok hát.

Varsányi az egyik, aki a mult éjjel ment ki. A másik Vas Miklós, aki a királynak vitte el az Ahmed pasa levelét.

Varsányi zihál.

- Majd megöltek!

Vas Miklós hüvelybe taszitja a véres kardot és leül a kőporos földre. Sárga csizma van a lábán. Lehuzza. Bicskát vesz elő. Fölfejti a talpát. Levél van benne. Nyujtja Dobónak.

És csak akkor bir megszólalni:

- Szemben voltam a püspökkel. Tiszteli szépen a nagyságos kapitány urat. A püspök úr maga vitte a levelet a királyhoz. Itt a felelet.

- A harmadikat megölték, - mondja Varsányi.

- Micsoda harmadikat? - mordul rá Pető.

- Szürszabó Istvánt, a mi katonánkat. Az is kiszorult a várból. Velünk akart visszajönni. Dárdával szurták le itt a kapu előtt.

Nagyot lélekzett és folytatta:

- Nem is gondoltuk, hogy itt is találunk törököt a kapuban. Ahogy ideérünk, megfújom a sipomat. Ahogy megfujom a sipomat, ránk esik ám tiz török is a kapu mellett. Csihi puhi! Még szerencse, hogy setét volt, meg hogy a kaput mingyárt kinyitották. Istvánt előttem szurták le, alig birtam beugrani.

Dobó ezalatt már feltörte a pecsétet, amely különben is porrá vált már a csizmában, és egy lámpáshoz hajolt. Olvasta a levelet.

Az arca egyre sötétebb. A két szemöldöke már egészen összeér. Mikor a végére jut a levélnek, egyet ránt a fején, és zsebre taszitja a levelet.

Pető szeretné megkérdezni, mit irt a király? Azonban Dobó sötét pillantást vet maga körül, s Varsányihoz fordul:

- Átadtad a levelet Szalkay úrnak?

- Átadtam uram. Tiszteletét küldi. Egész délelőtt irt, és ahány levél, annyi lovas postát küldött széjjel még délelőtt.

- Van még valami mondani-valótok?

- Nekem nincs, - mondja Vas Miklós. A püspök úr igen kegyesen fogadott. Király őfelségénél is szivesen fogadott mindenki, de nekem vágás van a fejemen, szeretnék már a borbélyhoz menni.

- Pető fiam, - mondotta Dobó, - el ne felejtsd holnap: mondd meg Sukánnak, hogy ennek a két emberemnek a nevét azok közé irja be, akiknek majd az ostrom után jutalmat kérünk a királytól.

- Uram, - mondja a tarkóját vakarva Varsányi, - nekem még van jelenteni valóm.

Dobó ránézett:

- Hát az, - folytatta Varsányi, - hogy Nagy Lukács kéreti nagyságodat, tartasson egynehány fáklyást a főkapunál. Haza akar jönni.

- Láncba veretem! - mordul meg haragosan Dobó. Majd megtanitom én őt, mi a késedelem!

Egy puttonos ember sietett föl mellettök a kőmivesvizzel. Dobó félreállt, s fölkiáltott a kőmiveseknek:

- Keresztbe azt a gerendát, ne hosszába!

És ismét Varsányihoz fordult:

- Azt hiszi talán az a Lukács, hogy a várat kivülről kell védeni! No de csak kerüljön a szemem elé!

Varsányi az állát vakarja és esennen néz Dobóra:

- Nagyon bánkódik az uram, hogy kiszorult. Nem is tud hova lenni bújában.

Dobó nyugtalanul járt fel és alá a lámpás alatt.

- Bolondság volna! Mit gondol az az ember? Különben akármit izenget, a büntetést el nem kerüli. Még az éjjel vissza kell fordulnotok. Levelet visztek ujra a püspökhöz, királyhoz. Vissza birsz menni, Miklós?

Miklós kendőt tartott a fején. Fiatal üde képére balfelől patakként csurgott a vér s a kendője piros volt már a vértől.

- Vissza, - felelte készségesen. Akkor majd Szarvaskőn varratom be a fejemet.

XIV.

A romlás napról-napra terjed a falakon. Kőmives munkával már többen is foglalkoznak. Az őr is több éjszakánkint. Másnap, mikor újra megszólalnak a török ágyúk, tiz öl magasan föcscsenik ki a habarcs a falakból, s az oda lőtt ágyúgolyó benmarad a falban örökre.

- Csak lőjjetek! - kiáltja a vén Cecey. Erősitsétek a falunkat vassal.

De a tizedik napon már berakatlan romlásokra is virrad a török. Nem birták éjjel valamennyit megjavitani.

A második hét végén egy szűrös vén paraszt jelentkezett a kapunál. Nem hevesi szűr volt rajta. De azért beeresztették.

Dobó a piacon fogadta. Tudta, hogy megint levelet küldtek.

- Hová való kend? - kérdezte haragosan.

- Csábrági lakos vagyok uram.

- Mit keres itt?

- Hát... lisztet hoztam a töröknek.

- Mennyit?

- Hát... tizenhat szekérrel.

- Ki küldte?

- A tiszttartó úr.

- Nem tiszttartó úr az, hanem alávaló pribék!

- Hát uram... meg kellett hódolnunk. Nem akartunk úgy járni, mint a szomszéd.

- Ki az a szomszéd?

- Drégely vára, uram.

- Levelet hozott kend úgy-e?

- Hát... azt hoztam, uram.

- A töröktől?

- Onnan uram.

- Mondta-e kendnek a lelkiismerete, hogy bűnt cselekszik, mikor a levelet elhozza?

- Hát... tudom is én, mi van a levélben.

- Lehet-e jó abban, ami töröktől jön?

Az ember nem felelt.

- Tud-e kend olvasni?

- Nem.

Dobó az asszonyokhoz fordult:

- Hozzatok ki egy fazék parazsat.

Hozták. Kiforditották a földre.

Dobó rávetette a levelet.

- Fogjátok meg ezt a vén hazaárulót és tartsátok a füstjébe. Szagold hitvány, ha olvasni nem tudod!

Aztán kalodába verette és ott hagyta a piacon: lássa a vár népe, hogyan jár, aki a töröktől levelet fogad el.

*

A jelenetnek tanui voltak a hadnagyok is. A nép is odacsoportozott. Nevették és bámulták az embert, aki könnyezett a füsttől és elkeseredéstől.

- Látod bibás! - mondotta neki a cigány. Minek álltál be postának?

A levél hol vörös, hol fekete lemezekre bomlott a parázson. Mikor vörös volt, a betüsorok fekete cifraságokként jelentek meg rajta. Mikor meg elszenesedtek a lapok, akkor a betük egy percig izzó vörösen kacskaringóztak rajtok.

Gergely is ott állt.

Mikor a paraszt ember belépett a kapun, minden ágyú elhallgatott.

A török várta a választ.

- Kapitány uram, - mondotta Gergely, mikor kiléptek a csoportból, - én akaratlanul is elolvastam egy sort a levélből.

- Minek olvastad el? - felelte Dobó vállat vonva. Én nem olvastam el, mégis tudom.

- Hát nem volna érdemes róla beszélni, - folytatta Gergely, - de hogy az az egy sor olyan igazi pogányos volt, nem állhatom meg, hogy kegyelmednek meg ne mondjam.

Dobó sem azt nem mondta, mondd; sem azt hogy - ne mondd.

Hát Gergely folytatta:

- Ez volt a sor: *Vagypedig kész-e a koporsód Dobó István?*

Dobó hümmentett:

- Hát kész. S ha ezzel azt akarja kérdezni, hogy elkészültem-e a halálra? hát erre az egyre megfelelek neki.

Negyedóra mulva fekete koporsó jelent meg a várfalon. A két sarkánál, két vasláncon, két kópja tartotta. A vitézek letűzték a két kópja nyelét a kőrésekbe.

A török ágyúk erre újra megdördültek.

XV.

Szent Mihály nap estéjén már körülbelül tizenöt nagy szakadék tátongott a falakon.

A külső vár falán volt a legtöbb. A másik nagy törés délkeleten a szeglettoronynál. A harmadik és negyedik dél felől, ahol a kaput beszakitották. A magas őrtornyot derékon úgy összelövöldözték, hogy nem lehetett érteni, mi tartja? mért nem dől le?

A vár népe már nem győzte a tömést, faljavitást. Előre látható volt, hogy ha mindnyájan dolgoznak is, fele a rombolásoknak betöltetlen marad.

- Dehát csak dolgozzunk emberek!

Dobó éjfélkor felhivta a tisztjeit a templom-bástyára, és világitó golyókat lövetett föl a magasba.

- Nézzétek, - mondotta, - azok az erre vonuló földhányások, mint a vakondok, mikor néha a föld szine alatt túr, azok az árkok mind tele vannak katonával.

A törökök valóban azon az éjjelen mind a falak közelébe huzódtak. Látni lehetett mindenfelé a közelben a janicsárok sárga-piros zászlóit, a sátorok között elnyúló ostrom-létrákat, és a zsákvászon janicsár-sátorokat, amelyekben tíz-húsz ember is hált. Az lett akkor már a török gyürü belső vonala.

- Fiaim, - mondotta Dobó, - ez azt jelenti, hogy holnap ostrom lesz. Háljon mindenki idekünn.

A romlásokba tarackokat és puskásokat állitott. Az ágyúkat is a romlások irányába igazitotta. A falak mellé köröskörül oda volt támasztva minden kópja, lándsa, bomba, csáklya, kasza, ami csak a várban fegyverkészlet volt.

S kezet nyújtott minden tisztjének.

- Fiaim, - mondotta, - tudja már mindenitek a tennivalóját. Aludjatok, amennyit lehet. Az ostromot vissza kell vernünk.

Valami különös morajlás hallatszott ekkor a város felől.

Valamennyiök figyelme arra fordult.

A patak felőli kapunál a Varsányi sípja szólal meg élesen.

- Kaput nyissatok! - kiáltja Dobó.

Növekvő zúgás lenn a városban. Lódobogás. Fegyver-ropogás, csattogás. Magyar kiáltozás:

- Kaput nyiss! Lukács jön!

A kapu őrsége Vajda János hadnagy. Ő mingyárt fáklyát gyújtat, s kitartatja. Hát ott törtet hosszu vonalban a Nagy Lukács csapata, a piacon éjszakázó dsebedsiken keresztül át a vár felé.

- Le a fáklyát! - kiáltja Vajda. A kapu alá!

Mert rögtön látta, hogy jobb azoknak sötétben jönniök.

A hidat azonnal lebocsátották, s az orgonát is felvonták.

- Puskások, dárdások mind a kapu köré!

A mi vitézeink egyik a másik után ugrat be. Nyomukban tolong az üvöltöző török.

S véres dulakodás kezdődik a kapu alatt.

Egy mezitlábas piad macskaként fut fel a hid láncán. A szájában keresztbe fogott handsár. Azt a fáklyatartó őr megpillantja. Egy percig farkasszemet néznek. Az őr aztán úgy vágja a pofájába a fáklya tüzes végét, hogy a török hanyatt esik vissza a sötétségbe.

A többi török ezalatt szakadatlanul Allah akbárt üvöltve, egymás hegyin hátán verekedik be a kapu alatt.

- A hidat fel! - kiáltja Dobó.

A puskások lövése dörgi túl a hangját.

- A hidat nem lehet felhúzni! - harsogja le a kapus.

Látszik is, hogy tele van törökkel.

Gergely akkor ér oda. Elkapja a fáklyát egy őrtől, s a mozsárhoz törtet vele. A következő pillanatban lángot okádva dördül el a mozsár, s utcát söpör a hidon rajzó törökök között.

A hid ropogva és nyikorogva emelkedik a taligakeréknyi csigákon. A törököket is emeli fölfelé.

Innen az orgona oszlopai hullanak le, túlnan a hid csapódik fel.

Valami ötven török reked benn a kapu-közben. Azok dühösen forognak csapkodnak mindenfelé, mignem rakásra hullanak a lövéstől, és a dárda-szurásoktól.

Egynehány perc mulva hörgő és vonagló ember-domb marad a sötét kapu alatt.

Dobó már a kapu előtti téren áll.

A fáklyavilágnál huszonkét süvegetlen lovas sorakozik vonalba előtte.

Egy vállas kis ember előlép és megáll Dobó előtt.

- Jelentem alásan, - mondja lihegve, - megérkeztem.

- Lukács fiam! - feleli Dobó a kezében levő véres dárdát eldobva. Láncot érdemelsz a lábadra gézengúz csavargó! Aranyláncot a nyakadra derék jó vitézem!

S megöleli, arcon csókolja a katonáját.

- Hát hogyan jöttetek be?

- Várnunk kellett kapitány uram, mig annyi törököt tudtunk levágni, hogy mindenikünknek jusson egy turbán meg egy köpönyeg. Ki-kirontottunk Szarvaskőből, s ma este már csak két turbán hiányzott. Varsányi ideadta a sipját. És bejöhettünk volna gyöngyen, ha a piacon is lovasság van. De a gyalogság megneszelte, hogy nem hozzájuk tartozunk, aztán ránk támadtak.

- Kik hiányzanak?

A katonák egymásra tekintgettek. Az éjjeli világosság csak a fél arcukat világitotta meg. Valamennyi vérzett. Ruhán, lovon egyaránt piroslott a vér.

- Gábor, - hangzott a szó csendesen.

- Bicskey, - hangzott megint.

- Balkányi...

- Soós Gyuri...

Dobónak a szeme megakad egy leányhajú kis legényen, aki a sorban hátrahúzódva áll, s a lova nyaka mellé rejti az arcát.

- Balázs! - kiált rá. Te vagy?

A fiú előlép. Féltérdre ereszkedik. Dobó lábához teszi a kezében levő véres kardot, és lehajtja a fejét szótlanul.

Balogh Balázs volt, az ő legkisebb apródja.

XVI.

Azon az éjszakán nyolcvan puskás hiján minden katona alhatott. A falak mellett, szalmán és árkokban háltak. Rajtok és mellettök a fegyver: kard, dárda. Fenn a sövény mellett a puskásoknál a puska a falra fektetve, fölporozva, lövésre peckelve, rongygyal, csepüvel takarva, hogy harmat ne érje.

Minden tíz-húsz lépésnyire őr állott az alvók között. Az ágyúknál is, a tornyokban is. A város felől való oldalon álltak a legkevesebben.

Aki pedig nem volt katona, az mind fenn volt és dolgozott.

A kőmivesek mellé Dobó odarendelt minden parasztot, aki csak a várban volt, a mészárosokat, molnárokat, lakatosokat, ácsokat, a négy kovácsot, a két pecért, de még a cigányt is.

A törésekbe a leghosszabb szálfákat állittatta be. Föld, deszka és homok s amennyi kő csak lehetett a sebes munka össze-visszaságában, került a törésekre. A bedöntött kaput meg kell hordani földdel, kővel, homokkal, töltött hordóval. Mozsarat eléje, föléje; oldalt tarackot, szakálas ágyút, amennyi jut.

A tüfenkcsik mély árkokban állanak lent, és fel-feltüzelnek, valahányszor a munkások közül valaki a romlásban megjelenik. S kell, hogy megjelenjen, előtünjön, akárhogyan takarják is a fellátást vesszőkasokkal.

A szeglettoronynál Bolyky Tamás tömeti az omladékot. Ott hogy az omladék háromöles, a gerendákat kötelekkel, láncokkal szorittatja össze a borsodi hadnagy. Bajos munka. Ki is kell néha fordulni, s lent a janicsárok mindannyiszor lőnek.

Hiába lőnek vissza rájuk, hiába szórnak le bombát, azok úgy elburkolták a helyüket földhányással és sövénynyel, hogy csak a puskájok hegye látszik ki.

És hát a várbeliek lámpása világit nekik a célpontokhoz.

- Fel a gerendákat! - kiáltja Bolyky Tamás.

A parasztok ott állnak a gerendákkal, de azon az éjszakán közülök is hárman kerültek a sebesültek közé.

- Fel a gerendákat! - ismétli Bolyky Tamás.

A parasztok habozva állnak.

A hadnagy föllép a szakadék közepébe, s ujra kiált:

- Mozduljatok hát! Ide! Ide!

S a gerendák sebesen szállnak fölfelé. Alul ropog a török fegyver. Fent kopog a kalapács, és zörög, csattog a lánc, amelylyel összecsatolják a gerendákat.

- Ne féljetek! - kiáltja a borsodi hadnagy.

S nem mer félni senki.

Egy golyó elcsattan a hadnagy sisakján, s leüti róla a tolltartó ezüstöt.

- Gyorsan, gyorsan! - kiáltja egy szálfát megragadva.

Hozzákapcsolja a lánccal a másik gerendához.

- Tamás! - kiáltja föl Mekcsey, - gyere onnan!

Mert a golyó sűrűn kopog a tornyon, s lent egyre ropog a török puska.

- Azonnal, - feleli Bolyky Tamás.

S még egy gerendáért hajol le, hogy fölsegitse.

Marad, meghajoltan, mintha kővé vált volna.

- Tamás! - kiáltja Mekcsey megrendülve.

Tamás marad féltérden. A sisak lehull a fejéről, hosszú szürke haja előre omlik.

Mekcsey fölrohan, s leöleli Tamást a romladék nyilásából. Fekteti a bástyafal belső szögletébe.

- Lámpást ide!

Bolyky Tamásnak viaszszin-fehér az arca. A szakálán vér csordul végig, s csöpög a földön fehérlő mészporba.

- Tamás! - kiáltja Mekcsey, - tudsz-e szólni?

S könnyezve néz reá.

- Tudok, rebegi Tamás. Küzdjetek... a hazáért...

*

A várban szanaszét lámpások és szögre akasztott szurok-fáklyák égtek. Dobó lóháton járt egyik töréstől a másikhoz.

Az ókapu fölött álló torony aggasztotta leginkább. A török ágyuk a kaput is bezúzták, a tornyot is megrongálták. A délfelőli oldalon kifeketélt belőle a csigalépcső, s annak is el volt törve négy foka.

A kaput csak be tudják rakni, de már a torony megépítésére nincs idő. Mi lesz ha a tornyot holnap is lövik? Az a torony vigyázó és puskázó hely a déli irányba. Ha ledől, nagy erőssége vész el a várnak.

Negyven jó puskás drabantot rendel oda. Ott kell hálniok felporozott puskával, harcra készen.

- Aludjatok! - kiált fel hozzájok. Elég ha két ember van ébren a külső ablakoknál!

S megforditotta a lovát. A szeglet-toronyhoz rugtatott.

- Mi az itt? - kiáltotta. Mért nem dolgoztok?

- Uram, - mondja remegő hangon egy munkás, - ebben a percben lőtték el Bolyky hadnagy uramat.

A lépcsőn akkor hozták lefelé egy kőhordó saroglyán. A lába lelógott. Két keze keztyütlenül összekulcsoltan a mellvérten. Mekcsey a sisakját vitte utána.

- Meghalt? - kérdezte Dobó.

- Meg, - felelte Mekcsey szomorún.

- Dolgozzatok tovább! - kiáltotta fel Dobó a bástyára.

S leszállott a lováról. Levette a süvegét. Hozzá lépett a halotthoz és szótlanul, búsan nézett reá.

- Isten veled, Bolyky Tamás. Állj meg az Isten előtt: mutass rá vérző sebedre és mutass le erre a várra.

Hajadonfővel, búsan nézett utánok, mig csak a lámpás el nem tünt az istálók szögleténél. Akkor ismét a lovára ült, és a palotáknál levő másik töréshez sietett.

Ott Zoltay egy nagy kötéltekercscsel bajlódott, hogy gerendát gerendához erősitve épitse be a romlást. Ő maga is segitett a kötelet húzni, s közben-közben rákiáltozott az emberekre:

- Úgy húzod, mintha a saját hajadat húznád! Fogd meg Jancsi az irgalmát! Úgy húzd, mintha a török császárt húznád akasztófára!

S a gerendák ropogva feszültek egymáshoz. Az ácsok fölverték a foglaló-vasakat, s föld, kő és homok szaporán hullott, hogy töltse a rést, amelyet a török ágyúk szaggattak.

Dobó felszólt Zoltaynak:

- Jer le!

Zoltay eleresztette a kötelet, de még egyszer visszakiáltott:

- Vaskapcsot rá, mentül többet!

Dobó a vállára tette a kezét.

- Eredj aludni fiam. Holnapra erő kell!

- Csak még egypár hordót...

- Aludni takarodj! - rivalt rá Dobó. Egy! kettő!

Zoltay a süvegéhez emelte a kezét, és szótlanul ellépett.

Dobó nem ismert ellentmondást.

Még Fügedyt és Petőt zavarta be Dobó, aztán maga is leszállt a palota előtt. A lovát átadta az ajtónálló őrnek. Bement a szobájába.

A kis földszinti szoba, ahova az ágyúzás óta helyezkedett, zöld cserép függő-lámpással volt megvilágitva. Az asztalon hideg hús, bor és kenyér. Dobó csak úgy állva fölvette a kenyeret és tört belőle egy darabot.

A szomszéd szobából őszhaju gyászruhás asszony nyitotta Dobóra az ajtót. A kezében gyertya.

Hogy Dobót meglátta, belépett a szobába.

Baloghné volt, a Balázs apród anyja.

Ez az úri asszony a bentrekedésekor mingyárt beleilleszkedett a helyzetbe. A kulcsárné dolgát vette át, s ő főzött Dobónak, ő gondoskodott mindenről.

- Hogy van a fia? - kérdezte Dobó.

- Alszik már, - felelte az asszony. A mellén, fején, karján, hat vágás is van. De kapitány úr, kegyelmed nappal nem eszik, éjjel nem alszik. Ez nem tarthat így tovább. Hogyha holnap se jön ebédelni, én magam hordom utána, ameddig el nem költi.

- Nem értem rá, - felelte Dobó a poharát fölhörpintve. Az ágyam meg van-e bontva?

- Három napja úgy van éjjel nappal.

- No akkor ma lefekszem, - szólt Dobó a székre ülve. Nincs nagy sérülés a fiún?

- Bizony a fején hosszú a vágás. A többit a bőrdolmánya valamennyire felfogta, hála Istennek. Minden tagját könnyen mozgatja.

- Tessék lefeküdni, - mondotta Dobó. Én is lefekszem ma. Pihennem kell. Jóéjszakát!

Azzal a levegőbe nézett, és újra kisietett a szobából.

Az előszobában függött az éjjeli hosszú mentéje. Fölkapta és a tömlöcbástyára sietett. Gergelyt ott találta, amint egy legénynyel nagy bőrzacskót vitetett felfelé.

- Mi az? - szólt rá haragosan, - hát te ébren vagy? Nem megparancsoltam, hogy aludjál!

- Már aludtam, - felelte Gergely. De eszembe jutott, hogy a harmat rászáll az ágyúkra. Száraz port hordatok mindenüvé.

Dobó leszólt a világító mozsárhoz:

- Tűz!

A mozsár sistergett és eldördült. A golyó lángot hányt a száz ölnyi magasban és pattogott és megvilágitotta a vár körületét.

A török tábor mozdulatlan a vár körül. Csak az őrök ülnek imitt-amott fülig begallérozottan a csapatok előtt.

Dobó követte Bornemisszát a templombástyára, s nézte hogyan fujja ki a nedves port a gyujtólyukakból, és hogyan hint mindenhova gondosan szárazat. Hogyan nézi meg, helyén áll-e a kanóc? a döröklő-rúd? a porkanál? a golyó?

Dobó aztán ott-maradt. Állt összefont karral a bástya ormán a Baba-ágyú mellett. S a körülötte hallgató nagy csöndességben fölemelte a szemét az égre.

Holdatlan felhős ég. Csak egy kis tisztáson ragyog egynéhány fehér csillag.

Dobó levette a süvegét és térdre ereszkedett. Az égre emelte a szemét.

- Istenem! - mormolta, a kezét imádkozásra illesztve. Te látod ezt a rengeteg rabló, dúló, gyilkos hadat. Te látod a mi kis romladozó várunkat, s benne ezt a maroknyi elszánt népet... A te nagy mindenségedben kicsi semmiség ez a földi világ. Óh, de minekünk ez a mindenségünk! Ha kell a mi életünk, vedd el uram tőlünk! Hulljunk el, mint a fűszál a kaszás vágása alatt! Csak ez az ország maradjon meg... ez a kis Magyarország...

Az arca halvány volt. Szeméből kicsordult a könny. És könnyes arccal folytatta:

- Mária, Jézus anyja, Magyarország védő asszonya! A te képedet zászlóinkon hordozzuk! A te nevedet milliók ajka énekli magyarul! Könyörögj érettünk!

És ismét folytatta:

- Szent István király! Nézz alá az égből! Nézd pusztuló országodat, veszendő nemzetedet! Nézd Egert, ahol még állnak a te templomod falai, és ahol még a te nyelveden, a te vallásodon dicséri a nép a Mindenhatót. Mozdulj meg a te mennyei sátorodban Szent István király, óh borulj az Isten lába elé!

Megrázta a fejét és összekulcsolt kezét az ég felé nyújtva rebegte:

- Isten, Isten! Legyen a szived a miénk!

Az a kis tisztás az égen mintha az ég ablaka volna, s benne a csillagok, fehér gyertyalángok...

Dobó megtörülte a szemét s az ágyú fájára ült. Nézett mély gondban, mozdulatlanul a vár alatti sötétségbe.

A török tábor halk morajlással aludt. Százezer ember lélekzetétől remegett a levegő.

Dobó háttal az ágyúnak támaszkodva s könyökölve ült. A feje egyre lejebb kókadt. Végre a karjára borult, s ott-ültében elaludt az ágyucsövön.

XVII.

Az istálók táján egy éretlen vékony kakas-kikirikelés, nyomban egy vastag kukurikú. A fekete eget halvány szürke szalag választja el kelet felől a domboktól.

Virrad.

Mintha a föld rögei mozdulnának lent. Széles messzeségben halk csörgés támad. Fekete hullámokként mozog a föld szine, s a csörgés morajlás egyre hangosabb. Már egy-egy csengetyüszó is belekeveredik a csörgésbe, egy-egy halk sipszó is. A szürke szalag az éghatár alján egyre szélesebb, a feketeség az ég mennyezetén már átlátszó fátyol.

Már látni a zászlók mozgását odalenn. Már látni a turbánok csoportjait, az égnek meredő vékony létrákat, amelyek ide oda imbolyogva közelednek a vár felé.

A keleti ég gyorsan világosodik. A szürkeség helyét rózsaszin foglalja el, s az oszladozó hideg homályból előmerednek már a vár tetőtlen tornyai és romlott falai.

- Uram, - szólt Bornemissza, Dobó vállára téve a kezét.

Dobó megrázkódott.

- Te vagy Gergely?

S annélkül, hogy feleletet várna, lenézett a hullámzó török sokaságra.

- Ébresztőt fuvass!

A bástyakürt megharsant. Nyolc kürt felelt azonnal reá. Fegyverek zördültek. Dobogás és emberszó hangzott egyszerre mindenfelé. A külső vár árkai is megelevenedtek. A bástyákon és falakon felsorakozott a katonaság.

Dobó lóra pattant, s a virradat világosságánál vizsgálta, melyik részen, hogy állanak a török dandárok?

A paloták felől való oldalon állt a legtöbb.

- Amint a falra rohannak, a laptákat vessétek alá! - rendelte Dobó mindenütt.

Kristóf apród a piacon találkozott a kapitánynyal.

Szürke kis török lovon ült, és sötétkék meleg mente takarta.

- Uram, - mondotta, - a páncélt ne hozzam-e ki?

- Ne, - felelte Dobó, - azonnal bemegyek.

De nem ment be. Amint a világosság percenkint növekedett, egyik bástyától a másikhoz nyargalt, hogy lássa, mint készülnek.

- Csak a sűrűjére fogtok lőni! - mondotta a pattantyusoknak. A fő most a tüzes lapta meg a kopja.

Aztán ismét kiáltott:

- Addig a falakra ne hágjatok, mig a török az ágyúkat ki nem sütötte.

A lapták nagy gulákban álltak a romlások közelében. Hetekig készültek azok. Bornemissza Gergely egy belső töltést is rakatott beléjök. A lapták azzal kétszeres erejüvé váltak. Először akkor sültek el, mikor levetették őket, másodszor, mikor kiesett a magvok. Azután percekig égő nagy fehér szikrák szökeltek belőle széjjel, s akinek a ruhájára, arcára pattantak, bezzeg ugrott tőle.

A török olyat nem tudott gyártani.

Kristóf apród darabig várt a palota ajtaja előtt az urára, azután mikor látta, hogy az egyre sebesebben száguld egyik bástyától a másikhoz, bement a terembe és kihozta, a lovára rakta a mellvértet, karvasat, combvasat, hóna alá fogta a sisakot és a szeglet-toronynál elébe került Dobónak.

Dobó csakúgy lóháton szedte magára a vasruhát. Kristóf lóháton ülve adta rá a mellvértet, a karvasat, a vaskeztyüket. Azután leugrott a lováról s a lábvasakat szijjazta fel az urának. Végül az aranyos sisakot nyujtotta föl neki.

- A másikat hozd ki, - felelte Dobó, - az acélsisakot.

Már akkor olyan világos volt, hogy lent a törökcsapatokat tisztán lehetett látni. A falak alatt az árkokban ezernyi turbán és sisak hullámzott. De még csak álltak. A jelet várták, hogy az ostromot megkezdjék.

Nem sokáig kellett várniok. Amint a világosság annyira megnőtt, hogy a rontások fokait, a kiálló köveket s gerenda-sorokat meg lehetett látni, a török táborban a müezzinek ájtatos ezán-éneklése hangzott egyszerre száz helyen is a vár körül. A rengeteg tábor messzeterjedő zörgéssel borult arcra, s emelkedett vissza térdre.

Mint mikor közelgő zivatar mormol, úgy mormolta a nagy pogány tábor az imádságot:

... Allah... prófétánk Mahammed... bátoritsd meg a szivünket... Terjeszd ki győzhetetlen karjaidat... Dugd be tüzet-okádó szereiknek torkát... Változtasd ebekké a hitetlen eszteleneket, hogy egymást mardossák halálra... Küldj forgószelet földjökre, hogy szemök elteljen porral, s földhöz veressenek... Törd össze lábuknak csontját, hogy előttünk meg ne állhassanak... Szégyenitsd meg őket dicsőséges prófétánk, hogy fölöttük tündökölhessünk, és a te országod örökké virágozzon!

S nagy zörgéssel fölpattantak.

- Biszmillah! (Isten nevében!)

A török ágyúk és puskák egyszerre megdördülnek. A vár falai megrendülnek, töltések szerte-szakadoznak az odarobbanó temérdek ágyúgolyótól. A bástyák sövényére záporként hull a nyil és a puskagolyó. A levegő puskaporbüdösséggel telik meg. Az eget földet reszkettető dörgésbe a dobok, kürtök, trombiták lármája, százezernyi török Allah!-üvöltése vegyül.

Az árkokból sáskák sokaságaként ugrálnak elő az azabok, janicsárok, delik, dsebedsik, s mindenféle gyalogtörök. Az ostromlétráknak erdeje száll a megrombolt falak és bástyák felé, s a létrák mögül a nyilak zápora suhog magas ivekben a falakra.

És harsog a török tábori zenekar.

De felülről is lezúdul a felelet. A lefelé irányzott ágyúk lángot, vasat, ólmot és üvegcserepet okádnak oda, ahol a legsűrűbben sokadozik a török. Százak borulnak vérbe, s ingadoznak, dőlnek. De százak tolongnak ugyanabban a percben az elesettek fölé.

A kénbűz gomolygó füstben terjedez a várban is.

Az ostromlétrák belecsattannak a kőbe, a vasba, a gerendákba és szinte futva emelkedik fölfelé a falakon a sokaság. A fejeken paizs. Az egyik kézben szakálas lándsa, a szájban keresztbe fogott görbe kard.

Huszonhét török zászló leng-lobog, vezeti a hadat a létrán fölfelé a paloták mögött a romlásokon.

- *Allah akbar! La illa il Allah! Ja kerim! Ja rahim! Ja fettah!* - viharzik szüntelen a bőszült orditás.

- Falra! Falra! - hangzik fenn mindenfelől.

S a falak megnépesülnek. Csak most indul meg a bomba-hullás. Csak úgy kézzel dobálják alá a sistergő, aztán lángoló s végül durrogó bombákat. A létrák horogvasán csattog a szekerce, a csákány, a fejsze. Némelyik létrán húsz ember is kapaszkodik, mikor leszakad. Egymást törve zuhognak alá, s utcát csapnak a lent nyüzsgőkön. Azonban helyükbe egy perc mulva új hulláma torlódik a fegyveres sokaságnak, s a felkapcsolt létrák mellé új létrák emelkednek.

A szeglet-bástyán, amelynek tegnap este óta Bolyky-bástya a neve, Gergely deák meg Zoltay rendelkezik.

Az ostrom vihara ott még erősebben zúg, mint a másik három törésnél. Mert a szakadék nagyobb. A feltörekvők is többen vannak.

A bombák százával verik le a mászókat, s oldalt is lőnek rájok. De nem drága a töröknek semmi élet, mikor annyi van. Csak egyszer be tudjon törni tíz! A nyomában már egymást tolva óriási folyamként dőlne be az egész had.

Hát ember kell a gátra!

A bombák már egy órája verik vissza a szakadatlanul fölfelé erőlködőket, de mindig marad létra és a létrán ember, s amint a nagy első létra megfeszült a kőben, a kisebb létrákat egymásnak adogatják fel, hogy a felső párkányra akaszszák.

- Kapjátok fel a létrát! - kiáltja Gergely.

S a török nagy elképedésére nem hogy szaggatnák a létrát, hanem amint felnyujtogatják, odafenn szépen elkapják és felrántják.

Már valami öt létrát elrántottak tőlük, mikor egy sárgarézbe öltözött török úgy kapcsolja fel a magáét, hogy azonnal rá is nehezkedik.

- Huzzátok! - kiáltja Gergely.

S belelöki a létra fokai közé a kopjája végét. Fesziti.

- Segitsetek!

A létra hid gyanánt mered el a faltól. A végén lóg a sárgarezes török. A kezében bojtos hosszu lándzsa. De hogy a levegőbe került, kiejti a pajzsot és lándsát, s két kézzel kapaszkodik az alsó fogba.

Lóg a levegőben.

Alant a sereg üvöltöz.

Gergely szeretné berántani a törököt. Nincs idő rá. Egy prémes sapkájú azab szökik fel a másik kis létrán, azzal kell elbánnia.

- Forditsátok le! - kiáltja a létrát húzó négy legénynek.

Azzal felkapja a kopját. Vállon döfi az azabot. Az azab egy minutumot ingadozik, miközben a karját végigpirosítja a vére. Aztán hanyatt homlok zuhan le, s magával sodor valami tízet a feltörekvőkből.

Ezalatt a legények is megfogadják a szót: egyet forditanak a létrán. A rézpáncélos töröknek választania kell: a karficamodás, vagy a levegőben való húsz-öles repülés között.

Az utóbbit választja.

Egy török dobos, aki cipó forma dobot zörget lenn, valami tíz ölnyire a faltól, éppen a fejére kapja a rézembert, s vele együtt terül a holtak közé.

De mi ez az ezrek között!

Egy krokodilus-bőr paizs emelkedik futva fölfelé. Alatta a törököt nem lehet látni. A sima paizson elcsuszik a kopja hegye. A ravasz török bizonyára a sisakja hegyéhez kapcsolta a paizs közepét. Akármerről szúrják, csak elbillen a paizs, s levegőt szúr a kopja.

Gergely egy hoppra ott-terem.

- Igy kell azt!

A vastag végét forditja előre a kopjának, s végig reccsent vele a krokodilusos törökön. A török fejjel hull vissza.

S ekközben szüntelen hangzik az üvöltés:

- *Allah akbar! Ja kerim! Ja fettah!*

Olykor magyarul is:

- Adjátok meg a várat!

- Nesze! - feleli Zoltay.

S rettentő csákányütéssel lyukaszt át pajzsot, sisakot és koponyát.

Ő a falszakadék tulsó végén csak csákánynyal dolgozik.

A fal derékig takarja. A kopjával való munkát a legényeinek engedte át. Ő maga ott áll egy boronafal fölött, ahova könnyü létrát akasztani, s ahol létra létra mellett áll, és sűrűn nyüzsög fel a fegyveres sokaság.

Egy-két létrát eltöretett, de aztán nagyot kurjant:

- Csak a fejire fiúk!

S ő maga is legelőbbre állt, hogy személyesen fogadja az érkezőket. A páncélja acélból való. A csákánya nyele olyan hosszú, mint a bot.

- Gyere csak, füstös, gyere, egyem azt a szép bornyuszájú pofádat! - biztat egy feketeképű szerecsent, aki nádból font könnyü kerek paizszsal rugtat fölfelé, s a paizs mögül ki-kivillantja a szeme fehérét.

Amint egy ölnyire ér, golyóként összeguborodva halad tovább. Az a szándéka, hogy a létra felső fokán hirtelen kirugódva belevágja a lándsát Zoltayba, s fenn teremjen az ormon.

Az egri kerület annak van igérve, aki elsőül tüzi ki a diadal zászlaját. A török hadban nincsenek méltóságok. Mindenki a közemberségen kezdi, s minden úr a maga erejéből emelkedett úrrá.

Hát szökdécsel fölfelé a fekete párduc. A nyomában egy nagyszakálú dsebedsi tajtékzó szájjal üvölti az Allah akbárt. Az övszijjában hátul rövidnyelű lófarkas zászló. A szájában keresztbe illeszti a széles meztelen jatagánt.

- *Allah akbar! Ja kerim! Ja rahim!*

Zoltay lerántja a sisakrostélyt. Éppen jókor. A szerecsen egyenesre rugódva döfi fel a lándsát, s beletöri a hegyét a sisak álladzó gombjába.

Abban a pillanatban rácsattan a csákány, s a szerecsen a létráról a levegőbe dőlve fejjel hull alá.

Ott a szakálas, aki alatta volt. Annak nem lándsa van a kezében, hanem láncra kötött szöges buzogány. A buzogány feje láncon lóg.

Zoltay elkapja a fejét az ütéstől, s úgy vág vissza a csákánynyal, hogy a szakálas török keze eltörik, félrelettyen.

A török darabig félkézen lógva ordit, de egy második ütés elnémitja. S a nagy test az élőket lesöpörve gördül le a létrán.

- Tisztelem a prófétádat! - kiáltja utána Zoltay.

A törökkel való beszéd meg van tiltva, de Zoltay a harc hevében megfeledkezik róla. Ő bizony nem bir annélkül harcolni, hogy egy-egy mondással ne kísérje minden ütését. A mellette küzdő legénység hevét nagyban fokozzák a rikkantásai.

- Üsd fiam János! - kiáltja egynek oldalt, - üsd mintha tüzes mennykő volnál!

- Mit várasz! - kiáltja a másiknak. Talán azt várod, hogy megcsókoljon?

Aztán, hogy ő eléje tolakodik ismét egy acélinges turbános gureba, odakiált a mellette állóknak:

- Igy tapintsatok rá!

A nyakát találta. A vér fölpreckel a falra, s a gureba oldalt forogva hull lefelé.

- Hullj a pokol fenekéig! - kiáltja utána.

A nap már kisütött, amennyire a várbeli ágyuk füstjétől látható. De olykor, hogy a szellő félrekapja a füstöt, látni amint vakító csillogással özönlik a sok acélpaizsos, aranygombos zászlókat hozó ellenség.

Dobó lóháton nyargal egyik ostromlott helyről a másikhoz. Itt ágyút irányoz, amott a sebesülteket hordatja. Tömet, lövést sürget. Kopját, lándsát hordat oda, ahol a fegyver fogytán van. Biztat, dicsér, korhol. Két apródját minduntalan futtatja az álló sereghez, amelylyel Mekcsey a belső várban rendelkezik.

- Száz embert a palotákhoz! Ötvenet a Bolyky-bástyára! Ötvenet az ókapuhoz!

S a csapatok félórai harc után felváltódnak. Izzadtan, véresen, puskaportól büdösen, de lelkesülten vonulnak be pihenni a vár két kocsmája elé, s dicsekedve beszélik a még nem harcoltaknak a hőstetteiket.

Azok pedig égnek a harci vágytól. Mekcsey titkon maga is dühöng, hogy nem harcolhat, hanem ott kell ácsorognia a vár udvarán, s meg kell elégednie azzal, hogy a Dobó izenetére fel-felmozdit egy-egy csapatot, s biztató szóval látja el őket:

- A haza sorsa van fegyvereteken!

S azok kipirult arccal, rohanva sietnek.

A török a bástyákon pihent erőket talál magával szemben.

Már iszamósak az ostromlétrák a vértől. A létrák körületén biborszinü a fal. Lent a halottak és haldoklók vonagló véres dombok. De lent új meg új ezrek hágnak a halottakra. Szólnak a kürtök, ropognak a dobok, harsog a tábori zenekar, s a szakadatlan Allah üvöltésbe belevegyül fent a harci rikoltás, lent a lóháton nyargalászó jaszaulok parancsosztó kiáltozása, az ágyúbömbölés, a puskadörgés, bombaropogás, paripák nyerítése, haldoklók hörgése, létrák recsegése.

- Mondd meg a prófétádnak, hogy ezt Zoltay vágta! - hangzik a bástya füst-fellegéből a kiáltás.

Állati üvöltés és mozsárdörgés nyomja el a vitéz kiáltásait. De a körülötte nyüzsgő alakok és fegyverek gyors forgása láttatja, hogy a legénység ott keményen dolgozik.

A napot füst homályosítja el. A vár körülete is gomolygó füst, amelyből ki-kitündöklik egy-egy sisakos török hadtest, előbarnálik egy-egy sor puskaport hordó teve, s fel-fellobognak a zászlók és boncsokok.

Az ókapu bástyájánál váltakozik a legtöbb ember. Pető Gáspár intézkedik ottan. A török mázsás kőgolyókkal szaggatja a falat és palánkot, valahányszor a létrák erdeje megritkul.

A betömött kaput csáklyákkal és ásókkal szedte szét a török, s az orgona oszlopaiból már hármat kitört.

- Ötszáz! - kiáltja Dobó Kristófnak.

S Kristóf forditja a lovát: száguld ötszáz emberért.

Ez csaknem az egész tartalék.

Mekcsey fölcsatolja a sisakját, s tizedmagával futva indul az ókapu felé. Ha betörnek, megkezdődik az ő munkája is: a belső vár védelme.

S a kapu alatt, meg a kapu bástyán úgy hull a török, mint a légy. A toronyból a mi puskásaink folyton lövöldözve rogyasztják őket halomra. Pető Gáspár mennydörgő szava hangzik minduntalan:

- Utánam fiúk! Ne hátrálj! Két kézzel, a teremtésit neki!

S ő maga immár derékig véresen üt vág, hol karddal, hol csákánynyal, hol kopjával.

Mikor meggyérül a létrák népe, vizért kiált! Az asszonyok ott hordják a bástya alatt korsókban és fakupákban.

Pető felkap egy fakupát. A sisakrostélyát feltaszítja. Iszik oly mohón, hogy kétfelől patakként csurog a páncéljára a viz; csurog tovább ki a páncélból a könyökén, térdén, sarkain, mint a kútcsőből. De ő nem törődik ezzel dühében és szomjában. Addig iszik, mig csak egy cseppig ki nem issza.

Ahogy leveszi a kupát a szájáról, látja, hogy egy török fenn ugrál a falon. Egyik kezében boncsokot tart. A másikkal vagdal veszettül. S utána fellükken a másik török-fej, meg a harmadik.

- Haj! az apátok irgalmát! - rikolt Pető.

S beráncja a törököt a lábaszáránál fogva. Lehempereg vele a lépcsőn. Fogja a nyakát, mikor megállapodnak. Veri arcba a vaskeztyüs öklével.

Azután ujra felugrik. Ott hagyja a félig megfojtott törököt a lent forgolódó paraszt népnek. Őmaga visszahamarkodik a bástyára. Üt, vág gyors kézzel egy pillanatban hatfelé is.

De hemzseg a török a falon. Egy akindsi már a toronyra is feljutott. Kitüzi a zászlót. Lenn viharos diadalorditás üdvözli a zászlót. De nem leng az ott két percig se. Odarohanó vitézeink a további feltolakodókat agyalják. Egy rozsdás-sisaku magyar vitéz már macskaként kúszik az akindsi után az oromra. Megveti a sarkát egy kőben s irtózatos csapást mér. Levágja a zászlós török karját úgy, hogy a kar a zászlóval együtt visszahull.

- Ki vagy? - üvölti Pető örömmel a fal alatt.

A vitéz megfordul és büszkén kiáltja vissza:

- Komlósi Antal a nevem!

A paloták felől nyargalva jön a kis Balázs apród. A fél feje be van kötve fehér kendővel. De azért csakúgy röpköd, mintha semmi baja se volna.

- A palotánál kiszakadt a tömés! - kiáltja.

- Száz embert! - feleli Dobó.

S mig a fiu Mekcseyhez nyargal, ő maga előre hajoltan száguld a palotákhoz.

A török kiszakította a tömést. A gerendák és boronák úgy állnak ki a falból, mint a sült halból a gerinc. A falon mászó török nép sűrűsége, mint a veres hangyáké. Dobó felugrik a fal tetejére. Egy török fejét kettéhasitja. Egyet lábbal rúg vissza le. És lekiált:

- Döntsétek ki a gerendát!

Addig befelé huzták csáklyákkal. Dobó szavára kifelé lóditják egyszerre.

A gerendák magukkal söprik létrástól az üvöltő pogányokat. Nagy lyuk tátong utána a falon. Mindegy: egy-két öllel feljebb vagy lejebb, küzdeni kell a feltolakodók ellen.

A magyar zászlót leüti egy golyó a falról. Kihull a törökök közé. Ime mire jó a nagy falszakadék: egy magyar katona kiugrik rajta, szembe csap egy törököt, s beragadja a zászlót, mielőtt hozzá vághatnának.

- Látlak fiam Török László! - kiáltja örömmel Dobó.

Ágyúgolyó csap a falba, s kőporral veti tele a katonák szemét. Dobó előtt egy testes kis ember hanyatlik a falhoz, s dől el a fal hosszában. A sisak leesik a fejéről, s Dobó lábához gurul.

Dobó kitörli a szemét, s ránéz: András fekszik ott, az egri biró. Kezében görcsösen szoritja a vértől pirosló kardot.

De im mind a két apródja fut az ó-kapu felől. Egy pillantás az ókapu tornyára: ott leng a lófarkas török zászló, egy, kettő, öt, tiz is.

És a torony résein befelé ropog a puska. A janicsárok meg kivülről mászszák a tornyot. Nagy lengő piros zászlót visz az egyik a foga között, hogy a torony legtetejére kitüzze.

A vár belsejében rémület morajlik át. A vár körül százezer török diadalüvöltése reszketteti meg a levegőt.

A magyar arcok elsápadnak.

Dobó lóra ugrik, s a templom-bástyára nyargal. Az ágyúkat a torony derekának irányozza. S mig a janicsárok valami háromszázan, diadallal rajzanak a tornyon, három ágyút egyszerre eldördít.

A torony meginog. Nagy robbanással ledől. A mészpor fellegként csap fel az omladékból; s a kövekből csordul a török vér, mint szüreti sajtóból a bor.

A többi, aki betolongott a kapun meg a falakon, ez égszakadás földindulásra rémülten fordit hátat, s nem telik belé öt perc, üresek az ostromlétrák.

Csak a holtak és haldoklók véres sokasága boritja kivül-belül, az ókaput és a környékét.

Dél felé a többi helyeken is megszünik lassankint a harc. Ezrével hever a holt és sebesült török a falak alatt, s a levegő reszket a sebesültek szüntelen hangzó *ej vá!* és *meded!* kiáltozásától. Mint a birkabőgés.

A jaszauloknak nincs semmi hatalmuk többé, hogy az napon rábirják a katonaságot a további ostromlásra.

De a vár piaca is tele van sebesültekkel.

A borbélyok és asszonyok ott forgolódnak valamennyien vizes tállal, gyolcscsal, tépéssel, timsóval és árnikával a sebesültek körül.

Akinek keze vagy lába van ellőve, azt kapják először munkába. Bekötik úgy ahogy tudják. A többinek egyelőre meg kell elégednie azzal, hogy az asszonyok mossák a sebüket. Nagyobb rész némán állja a szenvedést, s várja mig sorra kerül. De némelyek keservesen nyögnek.

- Istenem, Istenem! - sírja egy fiatal katona. Arany Mihály nevü egri puskás, - a félszemem kilőtték.

S véres arcára szoritja az inge ujját.

Pető ott ül egy paraszt-szürrel letakart szalmaszéken a többi között. A lábikráján akkora a seb, hogy tócsába gyülik a szék alatt a vére.

- Ne óbégass Miska! - kiált a katonára. Inkább félszemmel élj az egri várban, mintsem hogy két szemmel akaszszon fel a török!

S a fogát összeszoritva állja, hogy a borbély árnikával mossa az iszonyu sebet a lábán.

A holtak ott hevernek már rendben a templom ajtajában.

Dobó leszáll a lováról és leveszi a sisakját, úgy megy végig könnyes szemmel köztük.

Az egri biró is ott fekszik. Ősz haja be van pirosodva vérrel. Portól lepett fekete csizmáján is látszik egy lövés vérfoltja. A két fia ott térdel mellette.

A katonák egyrésze ott ül füstösen, rongyosan, izzadtan, véresen a piacon. A két zászlótartó kétfelől. Dobó odaszól Balázs apródnak:

- Hozd ide a város lobogóját!

S a város kékvörös zászlóját leszakitja a nyélről, s ráteriti az egri bíróra szemfedőnek.

ÖTÖDIK RÉSZ.
HOLD-FOGYATKOZÁS

I.

Szarvaskő kapitánya ott állt napestig a vára tornyában, és hallgatta hogyan dörög az ágyú Eger felől.

Szarvaskőn szépen sütött az őszi nap. Az erdő alig egypár napja indult sárgulásnak, s hogy eddig mindennap esett az esső, s minden éjjel tiszta volt az ég, a fák alja és a patak mente ujra kizöldült. Mintha nem is ősz volna, hanem tavasz.

Szarvaskő annyira van Egertől, mint Isaszeg Gödöllőtől, vagy Siófoktól Füred a vizen át. Csakhogy hegyek között áll; hegy hegyen Felnémettől Gömörig, csak egy keskeny kanyargó út viszen odáig.

Mikor reggelenkint az ágyúk megdördültek, a felhő megsokasodott, megsötétedett az égen, s egy óra nem telt belé, hullt az esső. Néha szennyes esső is hullott. Odáig elvitte a szél a felhőbe belekeveredett füstöt, s mintha a mennybéli kéményseprők mozsdóvizét öntenék alá, úgy bemocskolta olykor az esső a szarvaskői falakat, az udvart, a sziklákat, és a várkapitány úr őszirózsáit.

Szarvaskő olyanféle kis vár, mint Drégely volt. Magas palakő-sziklán épült. S mintha a feltornyosult sziklák tetejét faragták volna ki várnak, olybá tünt fel annak, aki először látta. Dehát kicsiny volt. Mindössze három ház fért el rajta, s udvara csak annyi, hogy egy kocsi megfordulhatott benne. Hát inkább vadászkastély volt az. Menedéknek csak abban az időben lehetett használni, mikor még az ágyút nem ismerték. Történetünk idejében már legfeljebb arra jó, hogy pihenője legyen az Egerbe vonuló csapatoknak, s hogy postaállomás legyen, mikor Egert ellenség szállja meg.

Ha Eger megdől, Szalkay Balázs uram lóra ülhet a maga negyvenkilenc katonájával és mehet az északi megyékbe a rokonaihoz, - hacsak úgy nem akar tenni, mint a haragos Szondy, vagy mint Nyári Lőrinc a szolnoki kapitány, aki ennek a hónapnak a negyedikén, egymaga állott ki a százezernyi török ellen a vár kapujába.

Hát ott állt a jó Szalkay Balázs a toronyban. Sarkig érő, vargányaszinű galléros őszi mente volt rajta, s rókaprémes kucsma a fején. Aggodalommal meresztette nedves kék szemét arra a magas hegyre, amely az Eger felé való látást elfödte előle. Egert nem láthatta, hát nézte a hegyet. Ha másfelé nézett volna, akkor is hegyet látott volna, mert a hegyek olyan közel vannak, hogy egy jó puskával akármelyik hegyoldalban legelő őzre rálőhetne.

A vár alatt egynéhány házacska, s az Eger patak.[7] A patak mentén köves kocsiút.

Hát állt Szalkay uram a toronyban és nézte a semmit.

Csöndesség környékezte. Nem csoda, hogy Balázs uram majdnem hanyatt is esett, mikor egyszerre a háta mögött álló őr belerikoltott a kürtjébe.

- Jönnek, - mondja az őr mentegetődzve, mikor látja, hogy az ura megrettent a váratlan kürtszótól, s a kezét pofonra emeli.

- Bivaly! - ordit reá Balázs úr, - mit kürtölsz a fülembe, ha itt vagyok! Tulok!

[7] Ma kicsike falu áll a jobbágy házak helyén, s a falu arról nevezetes, hogy egész télen át nem látja a napot.

Lepillant a sziklákon fölkanyarodó ösvényre, hát két lovast lát maga alatt. Úrfélék. A kisebbik talán apród. Messziről jöhetnek, mert mögöttük a nyereg motyóval van megrakva. A vállukon kurta puska. Mind a kettőn kengyelig érő mente.

- Ezek nem Egerből jönnek, - tünődik fenhangon Szalkay.

- Talán Vas Miklós, - véli a toronyőr.

Kap az ura szaván, hogy az előbbi ostobaságot feledtesse. Azonban rossz napja van: Balázs urat megint ellobbantja a boszuság.

- Már hogy jönne Vas Miklós te toklyó! te bivalybornyú! Azt hiszed, hogy annyira van Bécs mint Apátfalva! Apád csutorája, te öszvér!

Mióta Egert vívta a török, mindig ingerült volt a jó ember. Most meg hogy a kürtszótól való megrettenését szégyelte a szolgája előtt, majd felfalta.

Az őr vörös volt röstelkedésében. Nem mert többet szólni. Szalkay uram fogta a kardja markolatát, s leindult a csigalépcsőn, hogy megnézze miféle madár jött? Mert két nap óta mindig csak mentek innen. Jönni nem jött senki.

A vár udvarán egy fiatal merész-tekintetü s halvány arcu legény állott. Se bajusza, se szakála. A két lovat mögötte az apródféle fiú fogta. A legény ahogy meglátta a gazdát, eléje ment. A süvegét nagy lenditéssel levette, s meghajolt:

- Bornemissza egri főhadnagynak az öcscse vagyok. A nevem János. Ez a fiú meg Réz Miklós diák. A várban van az ő bátyja is.

Szalkay kezet nyujtott Bornemissza Jánosnak. A másiknak nem. Gyakorlott szeme megismerte, hogy amaz nem úr.

- Isten hozott, - mondotta. A bátyádat nem ismerem. De ha találkozok vele, megcsókolom. Kedves vendégem vagy.

És szives kézmozdulattal intett az ajtó felé.

- Köszönöm, - felelte az ifju. Nem vendégül jöttem, csak egypár kérdésre. Azt szeretném tudni, mi a hir Egerben?

Szalkay vállat vont és Eger felé intett:

- Hallhatod!

- Hallom, hogy ágyúznak.

- Már tizenkilencedik napja.

- Erős a vár?

Szalkay megint vállat vont:

- Erős a török is.

- Van elég katona?

- Ezer kilencszáz harmincöten voltak tizedikén. Azóta folyton lövik őket.

- A király nem küldött segitséget?

- Eddig nem.

- A püspök?

- Az se.

- De várnak?

- Várni várnak. De ne beszéljünk olyan sokat öcsém. Jer és pihend ki a fáradtságodat. A lovadról látom, hogy kora hajnalban indultál.

Látszott Balázs uron, hogy az érkezettnek szapora kérdései ott a vár udvarán állva nem kedvesek neki. Ő maga is rég az asztalhoz kivánkozott már, és csak az ostrom morajlása tartotta odakünn. Az idő már délfelé jár, és még nem is reggelizett.

- Uram, - mondotta a jövevény az ajtóban, - az a fiú, aki velem jött, teológus diák.

- Diák? Hát akkor... Hé diák! - kiáltott félvállról.

Szobát adott a vendégeinek, s illatos mosdóvizet. (Varsányi hozott neki a török táborból holmi rózsaolajat. Azzal akart dicsekedni.)

Mikorra a vendégei bekerültek az ebédlőbe, már fel volt teritve, sőt a sült nyul is ott párolgott az asztalon.

- Megint nyúl? - förmedt Balázs úr a szakácsasszonyra.

S hogy a két ifju belépett, mentegetődzött:

- Mink most mindig nyúllal élünk. Az egri nyulak mind felhuzódtak errefelé a lárma elől.

Bornemissza, hogy levetette a mentéjét, testhez álló meggyszin kamukában jelent meg az ebédlőben. A diákon csak kenderszövetü ruha volt. Mind a kettőjök derekán egyforma szijjöv, s az övön hajlott magyar kard.

Az asztalon nem volt más evőszer, csak kanál. Abban az időben mindenki a maga késével evett. A villát csak kint a konyhában ismerték.

A két vendég is a derekához nyult. Ott függött mind a kettőnél a zsebkés. Az idősebbiké gyöngyházas nyelü, aranyos. A diáké csak afféle fejérvári fanyelü bicska.

- Szeretem én a nyulat, - felelte Bornemissza János. És ez remekül van megkészitve. Nálunk másképpen csinálják. Vajjon az én bátyámról tud-e valamit kapitány uram?

- Másképpen? - kérdezte Szalkay.

A nyúl iránt jobban érdeklődött.

- Másképpen, - felelte Bornemissza János. Nálunk borban mossák meg a nyulat, aztán egy kis vizzel teszik fel a tűzre. Kenyérszeletet is raknak belé, s azzal főzik. De vigyáznak rá, hogy a lé el ne sustorogjon. Mikor a lé forr, elveszik a tűztől, kiveszik a húst, és a levét megszürik. Következik a megszürt lébe a szegfü, a bors, a sáfrány meg a gyömbér. De vajjon megtudjuk-e még ma, hogy a várban mi történt? Vajjon az én szegény bátyám nem halt-e meg?

S a szeme könnybe lábadt.

- Hát ecetet nem tesztek hozzá? - kérdezte tovább Szalkay, annélkül hogy fölpillantana.

- Dehogynem, de csak a végén, mikor másodszor kerül a nyúl a lébe. Nekünk még ma Egerbe kell jutnunk.

Szalkay végig leszopta a nyúlcomb csontját, aztán kocintott a vendégeivel.

Azok nem ittak bort.

- Hm, - mondotta Szalkay.

Megtörülte a bajszát az asztalkendőbe, és rájok nézett s megint azt mondta:

- Hm.

Darabig hallgatott. Egyszer aztán felkönyököl az asztalra, és megszólal:

- Az egri várba?

- Oda, oda, - feleli szintelen arccal Bornemissza János. Még ma este.

- Hm. Azt szeretném tudni hogyan? Úgy-e mint a madár? Vagy úgy mint a kisértetek: kulcslyukon?

- Mint a vakondok édes bátyám.

- Vakondok?

- A várnak földalatti útjai vannak.

- Földalatti útjai?

A fejét rázta.

Bornemissza János a kebelébe nyult, és kivett egy pergamen-lapot. Letette Szalkay elé.

- Ihol van: ezek a vörös vonalak.

- Tudom, - biccentett Szalkay a rajzra pillantva. Ezek ugyan itten itt vannak, de ottan nincsenek ám ott. Még Perényi idejében belőtték valamennyit.

- Belőtték?

- De be ám. Mikor Perényi ketté szakitotta a Szent-István király templomát, ráakadtak az alagutakra, s valamennyibe beleágyúztak. Beomlott mind. Nem magyar csinálta azokat az utakat. A magyar ember nem gondol szökésre, mikor várat épit.

- Bizonyos ez? - kérdezte a vendég.

- Olyan bizonyos, mint az, hogy itt ülünk.

- Dehát kétségtelenül bizonyos? Honnan tudja kegyelmed, hogy olyan nagyon bizonyos?

Szalkay vállat vont.

- A Dobó követei hozzám járnak. A török táboron keresztül jönnek-mennek. A minap egyet le is szurtak közülök. Ha volna csak egy út is, gondolod, hogy nem azon jönnének?

Az ifju Bornemissza elgondolkodva hallgatott. Végre fölemelte a fejét:

- És mikor jön a követ, vagy mikor megy?

- Hát most is van kint kettő! Vas Miklós az egyik, Szabó Imre a másik. Bécsbe küldötte őket Dobó a királyhoz.

- És mikor térnek vissza! Mikor mennek be a várba?

- Vas Miklós talán egy hét mulva, Szabó talán két hét mulva. Minden héten megy innen a követ.

A kérdező szemét elboritotta a könny. Sápadtan és könnyes szemmel nézett maga elé.

Szalkay felhörpintette a poharát. Megint hümmentett egyet. Aztán hátrahanyatlott a karosszékben, és a szeme szögletéből nézve szólt csöndesen:

- Hallod-e te Bornemissza János! Úgy nem vagy te János, mint ahogy én nem vagyok Ábrahám. És úgy nem vagy te az öcscse Bornemisszának, mint ahogy én nem vagyok az egri püspöknek. Asszony vagy te húgom, akármilyen dolmány van is rajtad; az én szememet meg nem csalod!

- Bocsásson meg Szalkay uram, - felelte a jövevény fölkelve. Nem azért titkoltam kegyelmed előtt, mintha meg akarnám téveszteni, hanemhogy engem ne tartóztasson az utamban. Én Bornemissza Gergelynek a felesége vagyok.

Szalkay fölkelt és meghajolt:

- Szolgálatára állok hugomasszony.

- Köszönöm. Hát most már elmondom, mért jöttem? Az én jó uramnak van egy török talizmánja. Az, akié volt, ellopta a mi kis fiunkat, s idehozta Egerbe. Azt gondolta, hogy a talizmán az uramnál van. Nézze, ez az.

S az asszony a kebelébe nyult, és kivette a zsinóron függő remek török gyűrűt.

- Szép, - mondotta Szalkay a gyűrűre bámulva.

Az asszony folytatta:

- Darabig a soproni katonákkal kerestettem a törököt, de hogy azok nem találták, magam jöttem utána. A török babonás. Az a talizmán mindene. Ha lehet, megöli az uramat. Ha nem lehet, megöli a fiamat. Hiszen ha az uramnál volna a gyűrű, akkor talán még beszélhetnének egymással. Az uram kiadná a gyűrűt, a török beadná a gyermeket.

Szalkay a fejét rázta:

- Kedves hugomasszony: az egriek megesküdtek, hogy a törökkel szót nem váltanak, semmiféle izenetet tőlük el nem fogadnak. Aki pedig törökkel szól, vagy velök izenetet vált, az akár tiszt akár közember, halál fia.

A fejét vakarva folytatta:

- Ha csak tegnap ért volna ide hugomasszony. De ki tudja, bejutottak-e?

Nagy Lukácsra gondolt a kapitány.

- Most már mindegy, - felelte az asszony. Nekem be kell jutnom még ma! Én nem esküdtem meg, hogy a törökkel nem beszélek.

- Dehát hogyan gondolja? Hiszen csak nem verekednek át ketten a táboron?

- Álruhában megyünk.

- Ha álruhában mennek, a várból lövik agyon.

- Felkiáltunk.

- Akkor meg a váron kivül a töröknek a kezébe esnek. A kapuk be vannak rakva. Lehet, hogy ma már kővel is.

- Hát a Dobó követe hogy megy be öt nap mulva?

- Életveszedelemmel. Az bizonyára tudja: melyik kapun várják. Annak van sípja, jelszava. Az tud törökül. Azt kell megvárniok, ha éppen mindenképpen bele akarnak rohanni a veszedelembe.

- És ha én fehér kendővel megyek! Ha azt mondom, hogy egy Jumurdsák nevü tisztet keresek?

- Kegyelmed szép és fiatal. Ha fiúnak nézik is, épp olyan értékes, mint ha nőnek ismerik. Az első katona, aki megfogja, beköti a maga sátorába.

- De ha én egy tisztre hivatkozom.

- Kétszázezer ember van ott. Nem ismeri az mindenik névről az összes tiszteket. Nem is egynyelvüek. Perzsák, arabok, egyiptomiak, kurdok, tatárok, szerbek, horvátok, görögök,

örmények, - ezerféle népség. A tisztjeiket is csak a maguk dandárában ismerik névről. De az a név is nem a tiszteké, hanem maguk csinálják. Ha például nagyorru a tiszt, akár Ahmed annak a neve, akár Hasszán, azt ők maguk között Nagyorrunak vagy Elefántnak hivják. Ha veres-haju, akkor Mókus a neve, vagy Vörösréz. Ha sovány és hosszulábu, Gólyának mondják. És máseféleképpen. Mindenkinek az a neve ottan, amiről testileg legkönnyebben meg lehet ismerni.

A nő lecsüggesztette a fejét.

- Hát tanácsoljon valamit Szalkay bátyám.

- Az én tanácsom az, hogy várjunk meg egy bemenőt. Akár Vas Miklós lesz az, akár más, kegyelmed odaadja neki a gyűrűt és az beviszi. Akkor Bornemissza uram majd kitalálja, hogyan beszéljen a törökkel?

Ez valóban bölcs tanács volt. De haj, a szenvedőn lüktető anyai szív nem ismeri a *majd* szót. Ő csak a gyilkot látja, amely a szerettei fölött lebeg. Az elé kell pajzsot tartania mielőbb!

Éva kiterjesztette a vár rajzát, és hosszan belemerült annak a szemlélésébe.

- Ha a várat még a magyarok bejövetele előtt épitették, - szólt aztán a fejét fölemelve, - a mostaniak nem is tudhatják, mi van alatta. Ime itt a templom s innen ágazódik széjjel három földalatti út. Ezeket csakugyan belőhették. De itt a negyedik út, ez a mostani palota alá viszen, s messze van a többitől. Ezt nem találhatták meg akkor, mikor a Sándorbástyát épitették. Vagy tudták, vagy nem. Hol ennek a bejárata, Miklós?

S a fiú elé tolta a papirost.

- A téglaégető kemencéknél, - felelte a fiú egy percnyi szemlélet után.

- Van efféle ottan? - kérdezte az asszony Szalkayt.

- Van, - felelte Szalkay. Északkeletre van a vártól.

A fiú olvasta a mákszemnyi apró irást:

Északkeleten téglakemence. Lapos kerek kő; diófától tíz lépés délre. Ez a bejárat.

- Van ott diófa? - kérdezte ismét az asszony.

- Én bizony nem emlékszem, - felelte Szalkay. Életemben egyszer jártam ottan, még Perényi idejében.

- És a téglaégető messzire van a vártól?

- Nincs messzire. Negyedóra talán.

- Akkor ott is van török.

- Bizonyosan van. Ha egyéb nem, a had kisérő népe: a pásztorok s máseffélék.

- Adhat valami török ruhát kegyelmed?

- Van.

- Deli-köpönyege is van?

- Az is van, de csak egy. Hanem biz az végig van hasítva.

- Összevarrom, - felelte az asszony. Egyszer már utaztam delinek öltözötten. Nem gondoltam, hogy valaha hasznát látom.

Kezét a homlokához emelve gondolkodott. Egyszercsak felpattant.

- Nem, - mondotta, - nem maradok addig se, mig bevarrom a köpönyeget. Még igy jobb lesz. Köszönöm a szives vendéglátást.

S azzal odanyujtotta a kezét a kapitánynak.

- Dehát csak nem...

- Indulunk azonnal.

A kapitány fölkelt és elállta az ajtót.

- Nem engedhetem! Ilyen vaktában belemenni a veszedelembe... Örökre vádolnám érte magamat.

Éva elszontyolodva roskadt vissza a székére.

- Jól beszél, - mondotta sóhajtva. Másképpen kell mennünk. Valamit ki kell eszelnünk, hogy el ne fogjanak.

- Éppen ez az, - felelte Balázs úr szintén leülve. Ha csak egy hajszálnyi lehetőség is mutatkozik, elbocsátom kegyelmedet.

II.

Az egri vártól északkeletnek áll egy magas hegy, az Eged. Voltaképpen Szent Egid, vagy Szent Egyed volna az igazi neve, de hogy az *Egyed* nevet be nem vette soha a magyar gyomor, ma is csak *Eged* annak a hegynek a neve. Annyira van az Egertől, mint a Szentgellérthegy Kőbányától. De sokkalta magasabb és testesebb.

Ha annak a hegynek az irányában valami erős kezü ember kilőne az egri várból egy ludtollal szárnyazott nyilat, az a nyil átrepülne azon a dombon, ahol a török ágyúk egyik falkája dörög, és abba a völgybe hullana, ahol a tábori gyülevész nép tartózkodik. A kereskedők, a lócsiszárok, a borbélyok, a dervisek, a kuruzslók, köszörüsök, szörbet és halve árulók, a kötéltáncosok, a rabszolgakereskedők, zsibárusok, cigányok s másefféle népé most az a völgy. Onnan járnak nappal a táborba kalmárkodni, csereberélni, hulladékot lesni, népet mulattatni, kuruzsolni, lopni, csalni, szóval: *élni* a katonák közé.

Október másodikán, a Szent Mihálynapi ostrom után harmadnapra egy fiatal deli érkezett oda a tárkányi erdő felől. Lóháton ült. Atilla, szűknadrág, sárga bakancs és teveszőr-köpenyeg volt rajta. Turbán helyett a delik szokása szerint a köpönyeg csuklyája födte a fejét. Az öve körül handzsárok. A vállán ijj és puzdra. Egy megláncolt lábu magyar fiút hajtott maga előtt. Az meg egy ökröt. Ökör és fiú láthatóképpen a deli zsákmánya volt.

Azon a tájon szőlőültetvények vannak. A magyar nem szüretelt az idén. De tele is van a szőlő törökkel. Akármerre néz az ember, turbános vagy prémsapkás törökök bukdácsolnak a szőlők között.

Némelyik rákiált a fiatal delire:

- Hol szedted azt a gyönyörü zsákmányt?

De azok éppen akkor hajtják legdühösebben az ökröt. Nem felelnek.

A deli: Éva.

A rab: Miklós.

Őrök nincsenek arra. Vagy ha vannak is, azok is böngésznek a szőlőben. Minek az őr, ha nincs ellenség? Bornemisszáné feltartóztatás nélkül jut a téglaégető völgybe, ahol a szennyes és diszes sátorok össze-visszasága, az ebek és cigánypurdék sokasága lármázza őket körül. Aztán a kereskedők áttörnek a népen s licitálnak egymásra:

- Hogy adod a fiut? Én adok érte ötven piasztert.

- Én adok érte hatvan gurust.

- Én hetvenet.

- Az ökörért adok husz piasztert!

- Én harmincat.

- Negyvenet.

A deli nem áll szóba velök.

Dárdájával vigyáz hol az ökörre, hol a rabra. A rab kezében ostor pattog.

Lekanyarodnak a szőlőhegyről a téglakemencéhez. Ott még tarkább a világ képe. A téglákból a cigányság házakat hevenyészett. Tető helyett galylyal vagy ponyvával födte be. A kemencékben is tanyát vert egynehány cigány család. Sütnek, főznek, heverésznek az őszi napon.

A vén diófa áll és él. Alája valami lócsiszár telepedett. Éva csak a délfelé való tizedik lépést nézte. Ott van a lovak állása. Mellette a csiszár négy-rudu sátora, s kiirva reá török betűvel a koránból vett idézet:

Fakri fakhiri. (Szegénységem, büszkeségem.)

Mert a török kalmár sohasem a maga nevét irja a boltjára, hanem csak egy-két szót a koránból.

Éva meglátta a követ. Valamikor malomkő volt az. Régen ott fekhetik. Úgy bele van süppedve a földbe, hogy csak a félkaréja áll ki. A közepéből magasra nőtt a fű, s rajta moha és kövirózsa vert tanyát.

Éva behajtotta az ökrét és rabját a lovak közé. A dárdáját beleszúrta a malomkő közepébe.

A kereskedő hajlongva jött elő.

- Hogy adod a rabot? - kérdezte a szakálát simogatva.

Éva játszotta a némát. Az ajkára mutatott és nemet intett.

A néma katona nem ritkaság. Ha néma is valaki és szakála, bajusza sincs, a török egyszerre megérti, hogy olyanféle istenteremtése áll előtte, aki mikor nem deli, az a kenyérkeresete, hogy abból él, amije nincsen.

Hát a görög beszélt:

- Otuz gurus. (Harminc piaszter.)

Éva intett, hogy csak az ökör eladó.

A görög megnézte az ökröt elől-hátul. Megbecsülte egy emelő mozdulattal a szügyét, s új árat kinált:

- Jirmi gurus. (Husz piaszter.)

Éva a fejét rázta.

A kereskedő harminc, harmincöt piasztert igért.

Éva ezalatt leült a kőre, s a lába-szárát fájdalmasan tapogatta. Nyers hus volt odakötve. Át is ütődött a leve a kékposztón.

Mikor a görög harmincöt piasztert igért, Éva jelekkel s dárdahegygyel mutatta, hogy egy sátort szeretne, mégpedig azon a helyen.

A görög látta, hogy a deli sebesült, halavány és halálosan fáradt. Megértette, hogy a deli át akarja pihenni az ostrom hátralevő részét. Három-négy rongyosnál rongyosabb sátort is hozatott elő a szolgájával.

- Tessék választani.

Éva kiválasztotta a legnagyobbat, amelyik a legfoltosabb volt, s rámutatott az ökörre, hogy elvihető. A kereskedő keveselte érte az ökröt. Éva odaadta a lovát is, de megérttette, hogy a sátort felállitottan kivánja átvenni.

A kereskedő bele-egyezett. Két szerecsen szolgájával kifeszíttette a sátort Éva fölé.

No ez simán csuszott.

- Az Isten segit bennünket! - susogta Éva, mikor Miklóssal a sátor belsejében magára maradt.

Mármost csak az volt a kérdés: hogyan és mikor emeljék el a követ? Nincs más hátra, csak egy rudat kell szerezniök. Azt beleállitják a malomkő lyukába, s felbillentik a követ.

Rudat szerezni pedig nem nehéz. Csak a lovak korlátfájából kell egyet elvenniök. Éjjel megcselekszik.

Az ágyú szakadatlanul dörgött a dombon túl és sürün pukkogtak közbe a várbeli vékony szakálas ágyúk. A füst büze is odaverődött néha. A lombok között a várnak egy tornyát is látták. Romlott volt már, mint az egérrágta gyertya, de ők mégis örömmel nézték. Azt a helyet mutatta az a torony, ahova eljutnak még ezen az éjszakán.

A mindenféle nép ott zsibongott körülöttük. Olykor katonák is jelentek meg köztük. Többnyire lovat vettek, vagy a kuruzslókat keresték. A cigánytalizmánoknak is nagy volt a kelete. Nem igen biztak bennök, de azért vették. Egy szőrös mellü azabnak koszoruként függött a sok talizmán a mellén.

- Mit gondol, Miklós, - szólt Éva a köpönyegén végigdőlve, - nem lehetne-e nekem a fiamat megkeresnem? Ahogy idáig eljutottam, beljebb is eljuthatok.

- Már megint ezen töprenkedik a tekintetes asszony?

- Nem tartóztat fel senki ebben a ruhában. Megkereshetem, megtalálhatom a seregben is. Eléje állok Jumurdsáknak, és azt mondom neki: Itt a gyürü, add ide a fiamat!

- Erre ő elveszi a gyűrűt, és nem adja ki a fiut.

- Oh, istentelen vadállat!

- Hiszen ha nem az volna... De ha becsületes volna is, mi lenne, ha a táborban valamelyik tiszt parancsot kiáltana kegyelmednek? Lehetnek olyan csapatok, amelyek közé delinek nem szabad keverednie. Az ágyúk környéke is bizonynyal olyan tilalmas hely. Mingyárt megösmernék, hogy kegyelmed idegen a táborban.

- Elfognának...

- S ha nem fognák is el, Jumurdsák ki nem eresztené a markából.

Éva sóhajtott. Kibontotta a tarisznyáját. Kenyeret és hideg csirkét vett elő. Kirakta a malomkőre.

- Együnk, Miklós.

Végre alkonyodott. Az ágyúdörgés megszünt. A sötétségben csakhamar aludni tért mindenki.

Éva egy tekercs gyertyát vett elő a tarisznyából. Tüzes taplóval meggyujtották.

Éjféltájban Miklós kilopódzott a sátorból, s néhány perc mulva egy karnyi vastag rúddal tért vissza.

Beledugták a malomkőbe. Elmozdították a követ.

A kő alatt nem volt más, csak a nedves fekete agyagföld, meg egypár fekete bogár.

Éva odatoppantott a lábával a kő helyére.

A toppantás kérdés volt a földhöz: üres vagy-e?

A föld tompán dobbant:

- Üres vagyok.

Éva a tarisznyából ásót vett elő. Rászorította a dárdája nyelére, és ásott. Miklós kézzel kaparta a földet.

A második arasznyi mélységben az ásó deszkára koppant.

Erős és vastag tölgyfa deszka volt az, de már korhadt. Kiásták, kiemelték. Azon alól már ott tátongott egy gyermekderéknyi vastagságu, sötét kőlyuk.

*

Valami tiz kis lépcsőn kellett lemenniök. A lyuk ottan kiszélesedett. Rakott volt, mint a pince. Állva lehetett benne menni.

A levegő fojtott volt. Az alagút sötét. A falakat itt-ott a salétrom fehér virága foltozta be. A kövek nyirkos hideget leheltek.

Miklós ment elől. Vitte a gyertyát. Olykor bokáig érő vizben jártak, olykor kőbe akadtak, amely a boltozattól vált el.

Olyankor Miklós hátraszólt:

- Vigyázzon: kő van az útban.

A föld néhol dobogott a lépéseik alatt. Ott bizonyosan másik alagút is van. Micsoda nép épithette? Még akkor nem irtak történelmet, mikor a vár épült. Ki tudja micsoda népfajok éltek már ezen a földön mielőttünk?

Miklós ismét visszaszólt:

- Vigyázzunk: hajolni kell!

Az út még jó ideig lejtős volt, a boltozat egyre alacsonyodott, aztán az út emelkedett, de a boltozat nem.

Miklós már négykézláb ment. Éva megállt.

- Menjen csak Miklós, - mondotta. Ha az alagút betömődött, vissza kell térnünk az ásóért.

Miklós tovább mászott. A gyertyafény egyre keskenyedett, végre eltünt. Éva magára maradt a sötétségben.

Letérdelt és imádkozott:

- Oh én Istenem... szegény bolyongó lelkemnek atyja! Látsz-e engemet itt e vak mélységben is?... Csak egypár lépés választ el az én Gergelyemtől... Azért adtál-e össze minket, hogy ily szerencsétlen módon legyünk eltépve egymástól?... Hozzád forditom arcomat, remegő szivemet... Istenem, itt az ellenség lába alatt, a föld fekete mélységében kérlek: engedj hozzájutnom!

A fény ismét megjelent. Csakhamar Miklós is előbukkant. Hason csúszott, aztán meggörnyedve jött elő a sötétségből.

- Az alagút husz lépésnyire szűkül, aztán tág tíz lépésen át. Ott az út kétfelé válik. De mind a kettő be van omolva.

- Menjen vissza az ásóért, Miklós. Ásnunk kell reggelig. De minden órában meg kell jelennie Miklós a sátor előtt, hogy gyanut ne keltsünk.

A fiu szótlanul engedelmeskedett.

- Ha az uramhoz jutok Miklós, - mondotta Éva, - meg fogjuk hálálni a maga jóságát. Az uramat Dobó nagyon szereti. Beszerzi magát iródeáknak Dobó mellé.

- Nem fogadom el, - felelte Miklós. A gyermek az én hibámból veszett el, az én segitségemmel kell megkerülnie. Mihelyest megkerül, fogom a vándorbotot, s megyek az iskolába.

Szegény Miklós te! Nem mégy te az iskolába többé soha!

III.

A Szent Mihálynapi ostrom délig tartott. Délután hűlt az ágyú mind a két részen. A várban a *circumdederunt* zsoltár hangzott. Lent a vár körül a tábori dervisek és papok szedték szekerekre a holtakat, meg azokat a sebesülteket, akik a maguk erejéből nem birtak tovább mozdulni.

A vár kivül-belül feketéllett a vértől. A bástyákon és az ostrom négy helyén az asszonyok hamut és kőport hintettek a vértócsákra. A szeglettoronynyal leomlott janicsárokat a várbeli hóhér dobálta le. Zászlóikat behordták a lovagterembe. Fegyvereiket odaszórták a katonáknak: kinek mi tetszik, válogathat belőle.

Minden janicsárnak a ruhájában, övében vagy süvegében találtak pénzt. Ezüstöt, rezet, olykor aranyat is. Nem sokat. Azt a vár ládájába pecsétes zacskóba tették. Az ostrom után szét fogják osztani.

Azokat a katonákat, akik legkevesebb ideig küzdöttek, Dobó mingyárt ebéd után a falak javítására rendelte. Legelsőbben is a ledöntött torony köveit hordták el. Estig húzgálták a kövek közül az oda sajtolt török halottakat.

Még a gyermekeknek is osztott Dobó dolgot:

- Szedjétek össze gyerekek az ágyugolyót, ami szanaszét hever. Hordjátok a nagyját a nagy ágyuk alá, az apraját a kis ágyuk alá a bástyák aljába!

Azon az éjjelen Hegedüs hadnagy künn hált a Sándorbástyán Gergelylyel.

Az éj hüvös volt. A hold széles sarlója fehéren ragyogott a csillagok között. Gergely egy boltozat alá szalmazsákot hozatott magának és két hadnagytársának. A boltozat előtt tűz égett.

És amint ott feküsznek a tűz langyos leheletében, megszólal Hegedüs:

- Te tudós ember vagy Gergely. Én is papnak készültem, de elcsaptak. Negyven törököt vertem le ma a saját kezemmel. Közöttük volt egy, amelyik kétszer rám csapott. Hát nem mondhatod azt, hogy nincs bennem bátorság.

Gergely fáradt volt, álmos volt. De a Hegedüs hangja oly szokatlanul rezgett.

Ránézett.

A hadnagy ült a szalmazsákon. A tüz megvilágította az arcát, bokáig érő kék köpönyegét.

Folytatta:

- Mégis sokszor eltünődöm, hogy az ember csak ember, akár le van borotválva a feje, akár nincs. És hát mink tulajdonképpen gyilkolunk.

- Embert ölünk, - dünnyögte Gergely álmosan.

- És azok is ölnek minket.

- Persze, hogy ölnek. Ha azok fegyver helyett csutorával másznának a falra, mink is csutorával fogadnánk őket. Bor folyna vér helyett.

- Ez tiszta sor, - felelte Hegedüs.

Egyet nyelt és oldalt nézett a tűzbe, mint aki habozik, hogy szóljon-e vagy se? Végre azt mondja:

- Azt magyarázd meg nekem: mi a bátorság?

- Az imént mondtad, hogy magad levertél negyven törököt, s te kérdezed-e mi a bátorság? Feküdj, aludj! Te is fáradt vagy.

Hegedüs vállat vont:

- Ha egy olyan okos ember volna közöttünk, akinek annyi esze volna, mint nekünk mindnyájunknak, vagy mondjuk: annyi esze volna, mint minden embernek egybefogva a világon, azt hiszem, az nem volna bátor.

Ránézett Gergelyre. A tűzfény Gergelynek szembe sütött, neki csak az arca kidudorodó csontjait vonalozta körül.

Mit akart ezzel mondani?

Gergely behunyta a szemét, s álmosan felelte:

- Sőt éppen az volna a legbátrabb. Miről gondolod, hogy nem volna bátor?

- Arról, hogy jobban meg tudná becsülni az életnek az értékét. Mert hogy mink itt vagyunk ezen a földön, az bizonyos, de hogyha fejünket veszi a török, nem bizonyos, hogy élünk-e tovább? Ami megvan, azt az olyan nagyeszü ember nem veti el olyan könnyen magától csupán azért, hogy azt mondják: derék ember volt!

Gergely ásított. Boszankodva felelt:

- Csak a közepes elme ragaszkodik az élethez. A gyönge elméjü ember azért bátor, mert nem érti a halált. Az erős elméjü ember meg azért bátor, mert érti.

- A halált?

Gergely felkönyökölt:

- Azt. A gyönge elméjü ember állati életet él. Az állat nem ismeri a halált. Nézd a tyúkot például: mennyire védi a csirkéit. Mihelyt azonban felfordul a csirke, sajnálkozás nélkül otthagyja. Ha úgy értené a halált, mint a középrendü ember, úgye hogy sajnálná, siratná? Tudná, hogy a gyermeke elvesztette az életét. De akinek a halálról nincsen fogalma, annak az életről sincsen. És most nézzük az erős elméjü embert. Az meg éppen azért bátor, mert érzi, hogy a test nem mindene. Azt érzi, hogy ő inkább lélek, mint test. Minél lelkibb az ember, annál kisebb érték neki a test. A hősök, a világtörténelem nagy hősei mind lelki emberek voltak. Kivétel nélkül. No de most már aludjunk.

Mégis hogy megnyugtassa Hegedüst, elgondolkodva folytatta:

- Hogy hol voltunk, mielőtt éltünk volna? hová leszünk, mikor már nem élünk? azt ebben a földi testben nem tudjuk. De mi is lenne belőlünk, ha tudnánk? Hiszen akkor nem a mostani dolgokról gondolkoznánk, hanem arról, hogy ez meg az az ismerősünk mit csinál a másvilágon, meg hogy ott azok az ügyek, amelyeknek a folyásában voltunk, hogy folynak tovább?

- Jójó, - felelte Hegedüs, - a papoktól sokszor hallok ilyenféle beszédet. De ennek a földi életnek bizonyára van értéke, s nem arra való, hogy egy-egy gyött-ment pogánynak legyen kit levágnia.

A tűz pattogva égett, s aranynyá változtatta a szalmazsák mellett heverő vérteket és kardokat. Gergelynek egy bőrpaizs volt a párnája. Visszadőlt arra és álmosan felelte:

- Bolondokat beszélsz jó Hegedüs. Az állati ember vakon cselekszi néha a jót, az értelmi ember mindig tudva. Tudod te azt jól, hogy nagy és szent dolog a hazát védeni, épp olyan, mint mikor az édes anyját védi az ember.

S a köpönyeget a fülére vonta:

- Hol van az megírva, melyik törvényben, hogy az ember védje az anyját a saját élete árán is? Az állat bizony nem is védi. De az ember, a legbutább épp úgy, mint a legértelmesebb, neki rohan az anyja megtámadójának, s ha meghal is, érzi, hogy másképp nem cselekedhetett.

S álmos hangon folytatta:

- Isteni törvény mozgatja néha az akaratot. A szeretet isteni törvény. Az anya-szeretet, a haza-szeretet egy. A lelket nem ölheti meg a török. No de a Ponciusodat, engedj már aludnom! Majd az ostrom után beszélgethetünk.

Hegedüs nem szólt többet. Ő is végigdőlt az ágyon. A várban nem hallatszott más, csak az őrök egyforma sétálása, meg az egyik malom csöndes morgása, s a ló lépései, amint a malmot hajtotta.

*

Másnap reggel nem szólt az ágyú. A török földsáncok mögött azonban zsibajgott a tábor.

- A török megint levelet ir, - mondotta Dobó.

Egy iv fehér papiros volt a kezében. Megfuvatta a gyülekező jelet. A pihenő katonák két perc mulva ott álltak hadi rendben.

Dobó szólott:

- Vitézek! Azért hivattalak benneteket össze, hogy megdicsérjelek. A vár első ostromát olyan keményen vertétek vissza, ahogyan magyar katonákhoz illett. Nem láttam köztetek gyávát

egyet se. Megérdemlitek a hősi nevet! A török eltakarodása után magam megyek fel király őfelségéhez, és magam kérek nektek jutalmat. De addig is, mig ezt megtehetem, van köztetek négy ember, akinek a vár csekély pénzéből jutalmat kell adnom. Álljon elő Bakocsay István, Török László, Komlósy Antal, Soncy Szaniszló.

A négy vitéz kilépett a sorból és Dobó elé állott. Mind a négynek be volt a feje kötve.

Dobó folytatta:

- A külső vár falára felhatolt az ellenség és kitűzte az első zászlót. Bakocsay István közvitéz egymaga rohant a janicsárok dandára közé. Kiteperte a zászlót a török kezéből és vissza ledobta. Addig is, mig a királyi jutalmat megkapja, tizedessé emelem, s ötven denárt és egy öltözet új ruhát kap.

Sukán számtartó beleolvasta az ötven denárt a vitéznek a markába.

Dobó folytatta:

- A vár zászlaját a fallal együtt ágyú-golyó sodorta le. Kiesett a törökök közé. Török László egymaga kiugrott a résen és visszahozta. Addig is, mig a királyi jutalom elkövetkezik, kap a vár pénzéből egy forintot, és egy öltözet purgomál-posztóruhát.

A vitéz diadalmasan pillantott körül. Sukán a jutalmat a markába olvasta.

Dobó folytatta:

- Az ókapunál is kitüztek egy zászlót; Komlósy Antal a falra rohant, s a török jobb kezével együtt levágta. Addig is, mig királyi jutalomra ajánlhatom, két forintot kap és egy öltözet ruhát.

A negyedik vitéz volt még hátra.

- Soncy Szaniszló, - mondotta Dobó, - mikor a tömés kiszakadt és százával dőlt volna befelé a török, te egy magad ugrottál oda, és nem nézve hányan vannak, agyba-főbe verted a betolakodókat, mignem segitség érkezett. Jutalmad a királyén kivül most még csak két rőf stamet posztó, és egy forint.

A posztónak abban az időben nagy ára volt, s mivelhogy egyenruhát a katonák nem viseltek, egy öltözet posztóruha bizony egész életre elszolgált. Ami meg a pénzt illeti, azt nézzük, hogy Dobónak a főkapitányi egész fizetése hatszáz forint volt, s hogy amit ő a vár pénzének emlegetett, az alatt az ő erszényét kell érteni.

Dobó még ezt mondta:

- Nem a vitézségtekhez szabtam ezt a jutalmat, hanem a vár erszényéhez. Kivületek sokan vannak a seregben, akik szintén hőstetteket cselekedtek. Magam láttam, hogy egynémelyik ötven törököt is agyonvert. Hogy többet ne említsek, itt van a Nagy Lukács serege. Tudjátok mit cselekedett! Mosthát értsétek meg: csak a legislegkiválóbbakat akartam megdicsérni, akik az életöket a hazáért a bizonyos halál veszedelmében forgatták.

A kapu felől kürt szólalt meg, s rá egy percre egy idegen paraszt ember ballagott a piacon Dobó felé.

A kezében levél volt.

- Menjetek a dolgotokra, - mondotta Dobó a katonáinak.

Egy szót szólt még Mekcseynek, s mikor a parasztember hozzáért, megvetéssel pillantott rajta végig. Lóra ült. Ellovagolt.

A parasztot a tisztek fogadták.

A levelet annélkül, hogy elolvasták volna, kétfelé szakították. Felét a tűzre dobták, felét a szájába nyomták:

- Edd meg amit hoztál, kutya!

Azután ő is bekerült a tömlöcbe, s gondolkozhatott arról, hogy nem jó a töröknek szolgálni semmiképpen se.

Sári Andrásnak hivták azt az embert. Fejérvárról hozta magával a török.

Egy óra hosszáig várt a pogány had, hogy kijön-e az ember megint a kapun vagy sem? Mikor látták, hogy az egriek nem leveleznek, ujra megdördült minden ágyújok a falak körül. S a vár alatt ásott árkok megteltek török harcosokkal.

De mig eddig csak az Allah kiáltások s gúnyos megjegyzések hangzottak a török táborból, most minden oldalon magyar szó hangzott:

- Adjátok meg magatokat! Csúfos végetek lesz, ha nem engedtek!

Másik hang:

- Azt gondoljátok, mindig visszaverhetitek az ostromot? Ez csak próba volt! A csecsemőnek se kegyelmezünk!

Ismét másik:

- Hagyjátok ott Dobót! Ha meg akar halni, haljon meg maga! Aki kijön a várkapun, semmi bántódása nem lesz! Elviheti magával pénzét, fegyverét!

- Aki ki akar jönni, csak fehér kendőt tűzzön a dárdájára! - ordította fel az árokból egy hegyes sisaku szpáhi.

- Ezer aranyat kap, aki bennünket beereszt! - kiáltotta egy structollas janicsár aga.

Erre valami hárman rálőttek, de ő idejében lebukott.

- Dobó meg van bolondulva! - hangzott ismét másik oldalról a kiáltás. Ti ne legyetek bolondok! Az első, aki kijön a várból, száz aranyat kap, az utána való husz kijövő tiz-tiz aranyat, s békén elmehettek!

A magyarul tudó öreg katonák kiáltoztak igy az ellenséges táborból. De kiáltoztak tótul is, németül is, spanyolul, olaszul is.

A várbeliek pedig nem feleltek nekik se magyarul, se tótul, se németül, se spanyolul, se pedig olaszul.

A kiáltozás mindinkább megújult. Az igéret egyre biztatóbb, a fenyegetés egyre borzalmasabb. Végre Gergely a maga falán nekiállitotta a maga dobosait, trombitásait, kürtöseit s valahányszor lenn valamelyik török kiáltozásba kezdett, megperdült a dob, és gunyosan rikoltozott a kürt, vagy leharsogta a trombita.

A vár népe ezen földerült. A többi oldalon is kiállitották a dobosokat, kürtösöket, a három várbeli sipos is megtalálta a maga dolgát. A vitézek közül meg akinek vaspajzsa volt, azt csattogatta. Pokoli lárma fojtott el minden további bekiáltást.

Paksy Jób lovas hadnagy engedelmet kért Dobótól, hogy hadd üssön ki a kiáltozókra.

Herkulesi erejü szép szálas legény volt az a hadnagy. A bajusza, mikor reggelenkint kihúzta, a két füléig ért. Az ostromban pallossal dolgozott. Egyetlen vágással ketté hasitott egy sisakos törökfejet, úgy hogy az erős sisak is kétfelé esett.

Csak száz embert kért.

- Ne okoskodj Jób öcsém, - felelte Dobó, - hátha valami baj ér.

De Paksy Jób égett a haragtól. Lefelé licitált, mint Ábrahám a sodomai úton:

- Csak ötvenet. Csak huszat.

Utóljára már csak tiz embert kért, hogy egyet fordulhasson.

Dobó talán azt sem engedte volna meg, hanem akkor már csoportosan sorakozott Paksy mellé a sok viszkető marku katona. Kipirosodott arccal kiáltozták:

- Nagyságos kapitány úr!...

Dobó attól tartott, hogy ha még tovább is ellenkezik, nem az ő okos óvatosságának tulajdonítják, hanem annak, hogy kevesli már a várbeli erőt. Hát azt mondta nekik:

- Ha éppen kedvetek van elpusztulni, csak menjetek.

- Hányan? - kérdezte Paksy, szinte rikoltva az örömtől.

- Kétszázan, - felelte Dobó.

A patakra nyiló kapu még ép volt. Paksy kiválasztotta a maga kétszáz emberét, s kirontott.

Déltájban történt ez.

A patak tele volt végighosszat lóitató és teve-itató török néppel. A kapu előtt főképp akindsik itattak.

A kétszáz katona villámként csapott rájok. Hullott az akindsi, mint a répa. Paksy ahogy előlment, utcát rombolt rajtok, s páncéla, lova piroslott a jobboldalán a vértől.

A többi is követte a példát, s az akindsi-had az ijedelem kiáltozásaival, egymást törve forditott nekik hátat, mig két felől a janicsárok ezrével rohantak reájok.

Dobó visszavonuló jelet fuvatott.

De azok lenn nem hallották. A verekedésbe beledühödve ölték, vágták a janicsárokat.

A Paksy lova egyszercsak megriad egy tevétől, s oldalt ugrik. Paksy éppen abban a pillanatban mért egy drótinges szpáhira egy iszonyu vágást. Lelódult az oldalt ugró lóról. A lovát szügyön dötték. A ló végig hemperedett Paksyn, s ott maradt mellette.

A többi legény ezt látva odacsoportozik Paksy köré, s vagdalkozik, hogy a hadnagynak ideje legyen fölkelni.

Paksy azonban nem kel föl. Kificamodott a lába. Ültében is bőszülten forgatja a kardot. Szúrvág maga körül. A sisak leesett a fejéről. Egy janicsár a fejére vág.

A várfalakon erősen harsognak a trombiták: *vissza! vissza!* A legénység megfordul s áttörtet a török sokaságon. Csak tiz legény marad ottan Paksy körül. Azokat egyszercsak dárda-erdő környékezi.

- Adjátok meg magatokat! - kiáltozzák nekik a törökök.

A tiz legény, egyik a másik után bocsátja le a kardját.

- Gyávák! - kiáltozzák haraggal a várból.

Mekcseyt alig lehetett visszatartani, hogy ki ne rontson.

*

Egy óra mulva magas tányéralaku emelvényt ácsoltak a Király-széken.

A török hóhér ott a dombon a várbeliek szemeláttára azon az emelvényen törte vaskerékkel össze a sebesült egri vitézeket, Paksy hiján valamennyit.

IV.

Az egriek addig csak gyülölték a törököt, attól fogva már utálták is. Az asszonyok sirtak. A katonák ki akartak rohanni. De Dobó lezáratta a kaput.

Ali pasa a gyalázatos kegyetlenség után bekiáltatta a várba:

- Tudjátok meg, hogy a segitségtekre jött királyi hadat széjjelvertük! Nincs kegyelem többé! Ha meg nem adjátok magatokat, valamennyien igy jártok, mint ezek itten.

A nép sápadtan hallgatta ezt a bekiáltást. A török gaztette annyira megdermesztette a dobosokat is, hogy elfelejtettek beledobolni a kiáltásba.

- Hazudnak az alávalók! - szólt Gergely a körülötte álló katonáknak. Úgy hazudnak, mint ahogy nekünk kiabálják minden éjszakán, hogy a feleségünk, menyasszonyunk, gyermekünk fogva van. A király hada jön. Minden órában várhatjuk.

- De hátha nem hazudnak? - szólt egy nyers hang a háta mögött.

Gergely amúgy is szintelen volt. Erre a felszólalásra úgy elfehéredett, hogy a szakálát bajuszát szinte szálankint meg lehetett volna olvasni.

Hegedüs hadnagy volt a szóló. Gergely ránézett. A kardja markolatát megnyomva felelte:

- Ejnye hadnagy uram! Kellene annyit tudnia a hadak szokásából, hogy a szétvert had zászlóit el szokta venni az ellenség. Ha csakugyan megverték volna őket, nem mutogatták volna-e fel a zászlókat?

S végig nézett rajta.

A templombástyán történt ez. A bástyán távolabb ott állt Dobó is. Mellette Cecey botra támaszkodva, Zoltay, Fügedy meg Márton pap. A pap fehér ingben, stólában. (Most végezte egy sulyos sebben meghaltnak a temetését.)

Dobó csak a Gergely szavára lett figyelmessé. Elképedve nézett Hegedüsre.

Cecey is megfordult:

- Ostoba beszéd! - kiáltotta Hegedüsnek. Meg akarod-e félemliteni az embereinket?

Hegedüs dühösen nézett vissza Gergelyre:

- Idősebb katona vagyok mint te, tacskó! Hogy mersz engem oktatni! Hogy mersz engem végignézni!

S a kardja egyszerre kiszottyant a hüvelyből.

Gergely is kardot rántott.

Dobó közéjük lépett:

- Az ostrom után elvégezhetitek. Mig a vár meg van szállva, egymásra kardot huzni ne merjetek!

A két összeháborodott hadnagy visszadugta a kardját. Dobó hideg hangon rendelkezett, hogy Hegedüs az ókapunál legyen szolgálaton a Mekcsey seregében, Gergely pedig fontos ok nélkül el ne hagyja a külső várat.

- Az ostrom után!... - szólt mégegyszer Hegedüs, fenyegető szempillantással.

- Nem búvok el, - felelte Gergely fagyosan.

*

Dobót elkedvetlenitette ez az összeszólalkozás.

Ahogy a két tiszt két különböző irányban eltávozott, odafordult Ceceyhez:

- Mi lesz velünk, - mondotta, - ha a tisztek egymásban is ellenséget látnak? Hogyan harcolnak ezek együtt! meg kell őket békiteni!

- Ördög vigye el ezeket a kassaiakat, - felelte Cecey. Az én fiam jól beszélt.

Gyalog mentek át a piacon. A kocsmából nótázás hallatszott, s éppen mikor odaértek, kidűlöngélt az ajtón három katona. Egymás nyakába kapaszkodva, Laokon-mozdulatokkal dallikóztak a kaszárnyaházsor felé.

A középső Bakocsay volt. Az a nóta végén nagyot kurjantott:

- Saóse halunk meg!

Mikor a jókedvüek meglátták Dobót, eleresztették egymást, s álltak mint a pizai torony. Pislogva hallgattak.

Dobó elment mellettök szótlanul, s a kocsmaajtó előtt megállt.

Bent is danoltak. Török László a sebre való kendőjét lobogtatta. Komlósy az asztalt verte a bádog kupával. Soncy Szaniszló a siposokért orditott. Mellettök még három közvitéz segitett a bátorság jutalmának elivásában.

Dobó az apródjához fordult:

- Hivd ide a két korcsmárost.

Egy perc mulva ott állt a két ember: Debrőy György felgyürt ujju ingben, Nagy László melledzős kék kötényben. A két ember zavarodottan állt a főkapitány haragos szeme előtt.

- Kocsmárosok! - harsogott rájok Dobó. Ha még egyszer részeg katonát látok a várban, azt a kocsmárost, akinél az ember megrészegedett, felakasztatom!

S megfordult és tovább ment.

*

Éjjel ismét rakták, tömték a nappal leágyúzott falakat. Dobó csak egy-két órát aludt. Éjjel-nappal lehetett látni hol itt, hol amott, s lehetett hallani nyugodt mély hangját, amint intézkedett.

Az ostrom után való harmadik éjjelen a keleti dombról ismét hangzott egy erős kiáltó szó:

- Hallod-e Dobó István! Régi ellenfeled köszönt: Arszlán bég. Becsületem tiszta mint a kardom. Nevemről rosszat nem hallhattál soha.

Egy percnyi szünet után:

- Jó Losoncy István halálát példának ne forgassátok! Ő maga volt az oka! De ha éppen nem hisztek nekünk, én magam ajánlkozom tuszul! Nem félek hozzád bemenni egymagam, ha a

fehér zászlót kitüzöd! Tartsatok engem fogva, mig a várból kivonultok, s öljetek meg tüstént, ha a kivonulók közül valamelyiknek csak egy hajaszála is elvész. Én kiáltom ezt: Arszlán bég, ama hires Jahja pasa oglu Mohammed fia.

Csend következett, mintha a kiáltó feleletet várna.

De Dobó már az első szavaknál lóra ült, és a másik bástyához lovagolt. Igy mutatta meg, mennyire siket, mikor a török beszél.

Csak a katonák hallották a beszéd folytatását:

- Tudom, hogy az én személyem neked elég biztositék. De ha a népednek nem elég, azt is megteszszük, hogy az egész hadat három mérföldre visszavonultatjuk. Elő nem jön egy török se, migcsak ti is három mérföldre nem lesztek az ellenkező irányban. Felelj nekem vitéz Dobó István!

A vár hallgatott.

V.

Éjfélkor Dobó a puskaporos ajtó előtt egy legényt pillantott meg, amint az egy rakás nagy tálat vitt a fején.

- Mi az?

- Gergely főhadnagy úr parancsolta, hogy tálakat vigyek a konyhából.

- Hol a főhadnagy úr?

- A tömlöc-bástyán.

Dobó odalovagolt. Leszállt a lováról. Fölsietett. Gergelyt ott találta a fal alatt, ahol a lámpás égett. Egy vizes tál fölé hajolva térdelt mozdulatlanul, halványan, komoran.

- Gergely!

Gergely fölkelt.

- Nem tudtam, hogy még fenn van kapitány uram. Különben Mekcseynek jelentettem, hogy tálakat vigyáztatok.

- Az akna végett?

- Avvégett. Hogy az ostromot visszavertük, most már bizonyos, hogy aknákat fognak ásni.

- Jó, - felelte Dobó. A dobosok is rakják le a dobokat a földre, s borsót reá.

- És apró sörétet.

Dobó leszólt a bástyáról Kristóf apródnak:

- Járd be az őröket és mondd meg nekik, hogy a dobokat és tálakat minden fordulásnál vizsgálják. Mihelyt a viz remeg, vagy dobon a borsók, sörétek rezegnek, azonnal jelentsék.

S Gergelyt karonfogta, a vár belsejébe vonta.

- Édes Gergely fiam, - mondotta neki atyai hangon, aminővel csak az apródjait szokta megszólitani. Már egy hete figyellek téged. Mi bajod? Nem ilyen szoktál te lenni.

- Uram, - felelte Gergely remegő hangon, - nem akartam terhelni vele kegyelmedet. De ha már kérdezi, megmondom. Mióta a várat megszállták, minden éjjel bekiáltják, hogy fogva van a kisfiam.

- Hazug beszéd!

- Én is azt gondoltam. Eleinte rá se hederitettem. De ma egyhete bedobtak a várba egy kis kardot. Az az én fiamé.

Ezt mondva, egy kis bársonyhüvelyü kardot vett elő a dolmánya alól.

- Ez az kapitány uram. Tudom, hogy nem emlékezik reá. Pedig ezt a kardot kegyelmed adta nekem, mikor először találkoztunk. Aztán én adtam a fiamnak, mikor most elváltam tőle. Hogyan került ez a töröknek a kezébe?

Dobó a kardra bámult.

Gergely folytatta:

- Én a feleségemet, fiamat Sopronban hagytam. Arra semmiféle török nem jár. Ha járna, agyonvernék. Az én feleségem pedig onnan el nem mozdul, mert nincs is kihez mennie.

- Érthetetlen, - felelte Dobó a fejét rázva. Talán ellopták a kardot? Ócskáshoz, katonákhoz került.

- Hogy tudják akkor, hogy az én fiamé? És van valami összefüggés is a bajban, ami kigyóként marcangolja a szivemet. Ennek a Jumurdsáknak áliász Dervis-bégnek volt egy talizmánja. Azt elvette tőle az én Istenben boldogult nevelő papom: Gábor pap. És nekem hagyta. Azóta az a bolond török mindig azt keresi. Hogyan tudta meg, hogy nálam van? meg nem érthetem. De megtudta, az bizonyos, mert kéri tőlem.

- És azt gondolod, hogy a fiad csakugyan nála van? Hát ördög vigye el azt a gyűrűt, vesd ki neki!

- Hiszen éppen ez a különös, - felelte a sisakját levéve Gergely, - hogy nincs nálam a gyűrű. Otthon hagytam.

- Megáll az eszem, - szólt Dobó a fejét rázva. Ha arra gondolok is, hogy némely törökök Sopronban kalandoztak... hm... a bég a gyűrűt ragadta volna el és nem a gyermeket.

- Én is ezen bolondulok meg, - felelte Gergely.

- És gondolod, hogy a gyermeked csakugyan itt van?

- Ahogy a kis kard idejutott Sopronból, most már azt kell gondolnom, hogy az én kisfiam is ide-kerülhetett.

A palotához értek. Dobó leült a palota előtt a márványpadra, a palota-lámpás alá.

- Ülj le te is, - mondotta.

A két térdére könyökölve nézett maga elé. Hallgattak.

Dobó végre a térdére csapott, megszólalt:

- Hát még ma éjjel megtudhatjuk, hogy igaz-e vagy nem a török szava?

Odaszólt a palota előtt járó őrnek:

- Miska. Eredj a tömlöcbe. Vezesd ide azt a kurdot, akit a patakban fogtak az emberek.

Az ablakon Baloghné szólott ki:

- Kapitány uram, ne adjam-e ki a hosszú mentéjét?

Mert csak dolmány volt Dobón, szürke szarvasbőr dolmány, s az éji levegő ugyancsak fázlaló volt.

- Köszönöm, - felelte Dobó. Mingyárt aludni megyek. Pető hogy van?

- Félrebeszél és nyöszörög.

- Ki fog virrasztani mellette?

- A Kocsis Gáspár feleségét hivattam be. De amig el nem csendesül, magam is virrasztok.

- Nincs ok rá, - felelte Dobó. Láttam a sebet. Be fog gyógyulni. Nyugodjon le kegyelmed!

Az őr toppogott oda a kurddal.

- Vedd le róla a láncot! - szólt neki Dobó.

A kurd a kezét a mellén keresztbe téve, mély meghajlással várakozott.

- Hallod-e pogány, - mondotta Dobó.

Gergely tolmácsolt minden mondatot.

- Ismered Dervis béget?

- Ismerem.

- Milyen formáju ember?

- Félszemü. Dervisruhában jár, de alatta páncélt visel.

- Az az. Hová való vagy te?

- Bitliszbe uram.

- Él anyád?

- Él uram.

- Családod?

- Két gyermekem van.

És sirva fakadt.

Dobó folytatta:

- Kibocsátalak a várból, de egy megbizást kell hiven teljesitened.

- Rabszolgád vagyok uram holtomig.

- Elmégy Dervis béghez. Annál a bégnél egy kis rab-fiu van. Megmondod a bégnek, hogy ha azt a kis fiut holnap délben idehozza a patakra nyíló kapuhoz, ahol te rabul estél, megkapja érte amit kiván. Fehér kendővel jőjjetek.

- Értem uram.

- Egy ember kimegy a kapun tőlünk a fiuért, és magával viszi a bég talizmánját. Te pedig elvezeted a bégtől a fiút, és átadod a mi emberünknek. De meg kell esküdnöd itt anyád szivére és gyermekeid boldogságára, hogy amit kivánunk, megteszed.

- Megesküszöm uram, - felelte a kurd.

Kristóf már ott állt mellettök. Dobó hozzáfordult:

- Menj be Kristófom a lovagterembe. A sarokban van egy rakás török holmi, s azok között egy kis török könyv. Hozd ki azt a könyvet.

Az a könyv a korán volt, amit az olvasni tudó harcosok maguknál hordoztak. Pergamenbe volt kötve, és acélkarika volt a sarkán. Abban a karikában zsinór volt. Igy szokták az olvasni tudó törökök a mellükön hordozni. A kurd rátette az ujját a koránra, és megesküdött. Azután a Dobó lábához borult. Megcsókolta a földet és örömtől elevenen távozott.

- De uram, - mondotta remegő hangon Gergely, - ha a török látja, hogy megcsaljuk...

Dobó nyugodtan felelt:

- Ha nála volna a gyermek, már megmutatta volna. Hazug minden török. Én csak téged akarlak megnyugtatni.

*

Gergely dobogó szivvel sietett a bástyára, hogy pihenjen az éj hátralevő részében.

Mikor a malmok mellett lépked, az árnyékból egy *pszt* szó hallatszik, jobban mondva egy *pst*.

Gergely odanéz. A cigányt látja. Szalmán térdel a cigány, és integet neki.

- No mit akarsz? - kérdezte Gergely kedvetlenül.

A cigány fölkel és susog.

- Kutya van a kertben, nagyságos Gergely uram!

- No.

- Az este az ókapunál egy kassai katonának a sisakja álladzóját reperáltam. Hegedüs hadnagy úr arról beszélt, hogy mikor ostrom van, duplán járna a fizetség. A katonák morognak Dobó nagyságos úrra. Azt mondják, hogy a török minden jót igér, ő meg semmit. Választani kell.

Gergelynek elakadt a lélekzete.

- S előtted beszéltek igy?

- Minden katona előtt. Én meg nem mondottam volna. De ha már félni kell, jobban félek a terektől mint a kassai hadnagy úrtól.

- Jer velem, - mondotta Gergely.

Megkereste Mekcseyt. A töltéscsinálóknál ráakadt.

- Pista, - mondotta, - hallgasd meg Sárközit.

S ott-hagyta őket.

VI.

Reggel, mikor Dobó kilépett a palotából, Hegedüs már az ajtóban várta.

- Uram! - szólt tisztelgőre emelve a kezét, - jelenteni valóm volna.

- Fontos?

- Nem éppen.

- Jer velem. Mondd el a kapunál.

A kapu fölött már ott állt Gergely, s vele Mekcsey, Fügedy. A vesszőpalánk takarta őket a patakon nyüzsgő töröktől.

Dobó egy pillantást vetett alá a palánk fonatán át. Gergelyhez fordult:

- Még senki?

- Senki, - felelte Gergely.

S Hegedüsre pillantott.

Hegedüs a sisakjához emelintette az ujját. Gergely hasonlóképpen. De hidegen tekintettek egymásra.

Dobó Hegedüsre nézett. Várta a jelentését.

- Uram, - szólt Hegedüs, - meg kell mondanom, hogy a katonák közt némi elégedetlenség félét tapasztalok.

Dobó szeme kikerekedett.

- Sajnos, - folytatta Hegedüs, kerülve a Dobó tekintetét, - vannak öreg katonák köztük, akik ismerik az izét... az ostrompénzt. Tegnap egész nap azt várták, hogy megkapják, mint máskor, máshol szokás volt. Este már duzzogtak. Gondoltam: tovább mérgesedik a baj, ha leszidom őket. Hát engedtem, hogy beszéljenek. Arra kértek: mondjam meg kapitány úrnak, hogy mi a kívánságuk.

- Hát először is, - felelte Dobó, - nem lett volna szabad elfelejtenie hadnagy úr, hogy a várban semmiféle settegésnek sugdosódásnak helye nincsen. Másodszor, ami az ostrompénzt illeti, aki nem a hazáért harcol itten, hanem az ostrompénzért, hát csak jelentkezzék, - megkapja.

S ellépett a hadnagytól. Áthajolt a palánkon.

- Jön, - szólalt meg Gergely.

A törökök közül elővált a kurd. Már fel volt fegyverkezve. Két magyar gyermeket vezetett. Mind a kettő lajbis, gatyás mezitlábas parasztgyermek. Hogy a kurd nagyokat lépett, a két gyermek futva haladt mellette.

Tőlük valami százlépésnyire látni lehetett a félszemü dervist. Lovon ülve követte a kurdot, de lövésnyi távolságban megállt, és a kengyelben fölegyenesedve nézett a vár felé.

- A gyermekek nem az enyémek! - szólt riadozó örömmel Gergely.

S valóban a két gyermek idősebb volt, mint az ő Jancsikája. Az egyik gyermek körülbelül tiz éves, a másik tizenkettő.

A kurd megállt a kapu előtt, és fölkiáltott:

- A bég egy gyermek helyett kettőt küld. Adjátok ki a gyürüt, akkor elküldi a harmadik gyermeket is.

Dobó felszólt a toronyőrnek:

- Hajoljon ki, kend! Intsen a kezével annak a kurdnak, hogy elmehet.

*

Azon a napon is csakúgy törte rontotta a török a falat, mint előbb. A nagytorku zarbuzánok lassan dolgoztak, de borzasztó erővel. Minden dördüléssel egyidejüleg ropogott a fal, s olykor egy-egy omlás mordulása volt hallható.

Hanem azon a napon mégis történt valami változás, amit az őrök már korán reggel jelentettek.

A lovasság elhuzódott a vártól. Sehol nem lehetett látni a piros sapkás akindsiket, a páncélban ragyogó szpáhikat, az össze-vissza ruházkodó besliket, kámzsás deliket, aprólovu günüllüket, gurebákat, müszellemeket és szilidárokat. De még a kilencszáz tábori teve is hiányzott.

Mi történt?

A várbeliek örömtől derült arccal jártak-keltek. A köszörüs parasztoknál a cigány is megjelent, s fényesre köszörültetett egy hosszu rozsdás kardot. A sütő kemencéknél felhangzott az asszonyok dala. A gyermekek a kemencék mellett lévő domb gyepén játszottak: a fiúk háborusdit, a leányok körbe-keringőt:

Ujváriék Katókája, aranyprémes a szoknyája
Zibet-zabot a lovának, gyingyet-gyöngyöt asszonyának!
Gyöngykoszorút a lányának!

A Baloghné cselédje odavezette a kis török fiút.

Nézte az a játékot bámulva.

- Vegyétek be ezt is, - kérlelte a cseléd a fiukat.

- Nem vesszük be, - felelték azok.

A leányok bevették.

A kis török fiú nem értette mit dalolnak, de olyan áhitattal forgott velök, mintha tudja az Isten, micsoda szent dologban volna része.

De hát mi volt az oka a vidámságnak, örömnek?

A török lovasok eltüntek. Bizonyos, hogy a fölmentő had közeledik. A király hada! Hova ment volna a török lovasság, ha nem az elé?

S a dobosok még vigabban zörgették el a be-bekiáltó hangokat. A vár nagydobosa fel-felugrott a falra, amerről kurjogattak, s elbumbumozta a kiáltó szavat.

De cédulák is hulltak a várba. Nyilakon röpitették be. Nem olvasta senki. Aki érte, az dobta a tűzbe. A nyilat meg vitték Ceceynek.

Az öreg napestig a tömlöcbástyán ült, és ahányszor a közelben török bukkant fel, rányilazott.

Csak a Dobó arca volt változatlanul komoly.

Hol az egyik, hol a másik toronyba hágott fel, és kémlelte az ellenséget. Olykor sokáig nézett az Eged-hegy felé. Olykor a fejét rázta.

Egyszercsak beszólitja Mekcseyt a palotába.

- Kedves öcsém, - mondotta leülve. Az a Hegedüs nem tetszik nekem. Vigyáztasd.

- Már vigyáztatom.

- Akivel beszél, ahova néz, ahova lép, tudnom kell minden órában.

- Tudni fogjuk.

- De neki nem szabad ezt megorrintania, mert akkor meglep valamivel.

- Nem tudja meg.

- Ha lázadás lenne a várban, akkor végünk. Megtehetném azt, hogy elzáratom, de nekünk tudnunk kell, hogy hányan és kik tartanak vele? Úgy kell kivágnunk a rothadt részt, hogy semmi ne maradjon. Kivel vigyáztatod?

- A cigánynyal.

- Megbizható?

- Megbizható. Tegnap a kassaiak között dolgozott, ma ujra ott fog dolgot találni. Megmondtam neki, hogy egy teljesen ép felszerszámozott pompás lovat kap, ha a szolgálata ebben az ügyben hasznos lesz. Inkább szinlelje, hogy velök tart. Tudni fogjuk, ha a sor rákerül.

- Más megbizható embered nincsen?

- Nekem volna, de a kassaiak nem biznának benne. A cigányt sokkal inkább csekélylik, hogysem előtte tartózkodnának.

- Csak azt kell megtudnia, kik a kolomposok!

- Igy mondtam neki én is.

- Hát akkor jó, - szólt Dobó fölkelve. Mehetünk.

- Főkapitány uram, - szólt ekkor Mekcsey, - a jelek arra vallanak, hogy a király hada jön.

Dobó búsan nézett Mekcseyre.

- Lehet, hogy jön, - felelte szomorún. De azok a jelek, amiket ti mindnyájan erre magyaráztok, nekem nem a király hadát jelentik.

Mekcsey elámultan nézett Dobóra.

Dobó vállat vont.

- A jaszaulok (hadrendezők) mind itt vannak. A két vezért együtt láttam lóháton az Almagyaron. Az ágyúk közül egyet se vittek el. A két bandájok is itthon van.

- Hát mi volna? - kérdezte Mekcsey röstelkedve.

Dobó ismét vállat vont.

- Nem lehet egyéb öcsém, csak az, hogy az erdőre mentek.

- Az erdőre?

- Oda, meg a szőlőkbe. Azt gondolom, hogy a két vezér a fal magasságát akarja megrövidíteni. Rőzsét és földet hordatnak. Be fogják tömni az árkunkat, és dombot emelnek a romlásoknál. Hanem édes Pistám, ezt csak neked mondom. A várbeliek hadd örvendezzenek annak, hogy jön a fölmentő had.

A kezét nyujtotta a kapitánytársának és szeretettel nézett reá.

Aztán abba a szobába fordult, ahol Pető feküdt.

*

Amint bealkonyodott, előcsenegtek a török lovasok.

Egy világító golyónál látni lehetett, hogy mindenik lovas a kantáránál fogva vezeti a lovát, s minden ló meg van rakva rőzsével.

A tevék hosszu sora meg tömött zsákokat hozott. Amint lekanyarodtak a Bajuszhegyről, egyenkint jöttek a tevék, egyik a másik után.

Dobó lefelé fordította a szakálasok és mozsarak száját, s közibök lövetett.

De az éj mindinkább sötétedett s a lovasok száma nem ritkult. Dobó abbahagyta az ágyúzást és csak a puskásokkal lövetett olykor közéjök.

A török pedig nyüzsögve dolgozott alant. Ropogott az egymásra szórt rőzse, s venyige. Közben-közben hangzott a rendelkező jaszaulok kiáltása.

Dobó a várbeli lámpások nagyrészét a falak réseibe hordatta. Úgy rakták le a lámpásokat, hogy a falat kivülről mindenfelé megvilágitsák, de alulról se nyíllal, se golyóval meglőni ne lehessen.

A vár belülről sötét volt. Csak imitt-amott égett egy lámpás. Az ókapu körületét a sütő-kemencékből kiáramló fény világitotta meg. Az asszonyok akkor is dalolva dolgoztak.

- Csak hadd daloljanak, - mondotta Dobó. Ahol dalolnak, onnan nem távozik a jószerencse.

Mekcsey éjféltájban a Bolyky-bástya tornyából vigyázta, hogy nem mozgolódik-e a török éjjeli ostromra?

A tisztek is szanaszét oszoltan virrasztottak.

Mekcsey a két kezét a füléhez tölcsérezve hajolt alá, s a tekintete áthatolni iparkodott a sötétségen.

Valaki megrántotta hátulról a dolmányát.

A cigány volt.

Janicsár-saruban jött fel. A fején kakastollal körül tüzködött sisak. Az egyik oldalán kard, a másik oldalán fehér markolatu török jatagán.

- Kapitány úr! - mondotta titokzatosan. Markomba van már a jó ló kantárszára.

- Van bizonyítékod?

- Jőjjön, de tüsténт.

- Hova?

- A viztartóhoz. Oda ereszkedett le Hegedüs.

- Egyedül?

- Három katonája a viztartó ajtajában strázsál.

Mekcsey szinte bukdácsolva sietett le a lépcsőn.

A torony aljában hat katonát magával szólitott.

- Fegyvertelenül jőjjetek! A csizmátokat vessétek le! Szijjat, vagy kötelet hozzatok!

A katonák szótlanul engedelmeskedtek.

Mikor leértek a bástyáról, Mekcsey tovább mondta a parancsot:

- A viztartóhoz megyünk. Három katona ül ottan, vagy hogy áll, vagy hogy fekszik. Hátulról megrohanjátok őket és megkötözitek. Elvezetitek a tömlöcbe és átadjátok a tömlöctartónak, hogy zárja be őket. Semmi kiáltás! Semmi hang!

A viztartó tájéka sötét volt, csak egy rossz cölöpnek a tetejét érte világosság. A katonák onnantól négykézláb mentek tovább.

Néhány perc mulva csörömpölés, huppanások, káromkodások hangzottak a viztartó tájékán.

Arra Mekcsey is odafutott.

A három katona le volt gyürve.

A viztartónak mind a két ajtaja tártan állott. Mekcsey belehajolt. Lenn komorsötétség.

Visszafordult.

- Itt van? - kérdezte halkan a cigánytól.

- Magam láttam, mikor lement.

- Hegedüs hadnagy? Nem tévedtél?

- Az, az!

- Fuss a főkapitány úrhoz. Az új-bástyán keresd. Kéretem jőjjön ide! Útközben mondd Gergely főhadnagy úrnak, hogy küldjön azonnal öt drabantot.

A cigány elnyargalt.

Mekcsey kihúzta a kardját, és a viztartóból felvezető lépcsőhöz ült.

Lent ekkor mintha hangok hallatszottak volna.

Mekcsey fölkelt és leeresztette a csapóajtónak azt a szárnyát, amelyik a lépcsőt takarta.

Fönt hallatszott, hogyan érkezik az öt drabant, s velök csaknem egyidőben Dobó és Kristóf apród.

Az apród lámpást lógatott a kezében, s világitott vele Dobónak.

Mekcsey intett, hogy siessenek. A hangok lenn a viztartóban már akkor erősödtek.

- Erre, erre! - hangzott egy tompa hang a mélységben.

Dobó felvonatta a drabantok puskáját. A viztartó szélén kellett tartaniok.

- Kristóf, - mondotta aztán, - még húsz embert hozz Gergely úrtól.

A lámpást elvette tőle, s letette a cölöp mellé, de úgy, hogy a viztartóba nem világitott bele.

A mélységben fegyvercsörgés, léptek ropogása.

- Erre, erre! - hangzik erősebben.

Egy nagy csobbanás... Nyomban egy másik csobbanás... *Ej vá! meded!* kiáltások... Ujabb csobbanások...

A lépcsőtakaró ajtó megkoppan. Dobó felkapja a lámpást. Az ajtó mellett Hegedüs hadnagy ólomszin sápadt arca bukkanik elő.

Mekcsey galléron ragadja.

- Fogjátok meg! - kiáltja Dobó.

A hadnagyot erős kezek kapják meg. Kirántják a mélységből.

- Vegyétek el tőle a fegyvert!

Lent még egyre hangzik a csobogás, a zürzavaros kiáltozás:

Jetisin! Jetisin! (Segitség!)

Dobó letartja egy pillanatra a lámpást. Hát ott kepickél a sok fegyveres, turbános török a nagy fekete vizmedencében, mig egy oldallyukon egymást nyomva özönlik a többi.

- Tűz! - kiáltja Dobó.

Az öt puskás a lyukba tüzel.

A viztartó ürege akkorát szól, mint az ágyú. Bőszült orditás rá a felelet.

- Maradj itt, - mondja Dobó Mekcseynek. A lyukat be kell járni. El kell menni addig, ameddig a vár fala van. Ott be kell falazni. Egy őr mindig ott álljon a fal mellett.

S a katonákhoz fordult. Rámutatott Hegedüsre és a társaira:

- Vasat rájok! Külön-külön zárjátok el őket!

Azzal visszatért a bástyára.

Mekcsey a mélységből magyar hangot hallott:

- Segitség! Emberek!

Letartotta a lámpást. A fulladtakon ott vergődött egy bőrsapkás török; az kiabált.

- Vessetek alá egy kötelet, - mondotta, - hátha ez is a várból való.

A vödörhuzó kötél ott hevert. Aláeresztették vödröstül. A fuldokló belekapott a vödörbe. Három katona fölhuzta.

Mikor az ember följutott, úgy tátogott, mint a partra jutott harcsa.

Mekcsey az arcához tartotta a lámpást. Nagybajuszu akindsi volt. A viz csurgott a bajuszáról és ruhájáról.

- Magyar vagy? - kérdezte Mekcsey.

- Kegyelmezz uram! - szólott az ember térdre borulva.

Hogy igy tegezte Mekcseyt, török mivolta ebből kitetszett.

Mekcsey majdnem visszalökte. De mégis meggondolta, hogy jó lesz tanunak.

- Szedjétek el tőle a fegyvert, - mondotta a katonáknak, - és zárjátok be a levélhozó parasztok közé.

VII.

A vár körületén másnap október negyedikén frisshányásu töltést világitott meg a fölkelő nap.

Az a mély árok, amely északról keritette a várat, helyenkint be volt töltve. Árok volt; domb lett.

A törések átellenében emelkedtek a friss hányásu dombok. Alul rőzse, kukoricaszár, erdei haraszt, venyige; - fölül föld. Ezt a munkát bizonyára addig folytatja a török, migcsak egy-két helyen olyan magas nem lesz, hogy át is lehet ágyúzni, és be is lehet rohanni a várba, létrák nélkül.

Dobó megszemlélte ezt a munkát. Megszemlélte mindenfelől szótlanul, nyugodt arccal. Aztán a tisztekért küldött. Behivatta a lovagterembe a négy főhadnagyot, meg behivatott egy hadnagyot, egy őrmestert, egy tizedest, és egy közlegényt. Mihály deákot is, a cipóosztót.

Az asztal zöld posztóval volt bevonva. Rajta feszület, és két égő gyertya a feszület mellett. A terem sarkában a vörös posztóba öltözött hóhér. Mellette egy serpenyőben égő szén. A kezében fujtató. A serpenyő mellett ólomdarabok és harapófogó.

Dobó fekete posztó ruhába volt öltözve. A sisakja csúcsán kapitányi sastoll. Előtte egy ív tiszta papiros.

- Társaim, - mondotta komoly, szinte zord arccal. Azért jöttünk össze, hogy Hegedüs hadnagynak és társainak az ügyét megvizsgáljuk. A cselekedeteik arra vallanak, hogy árulók. Lelkiismeretesen meg fogjuk őket itélni.

S intett, hogy a rabokat vezessék elő.

Gergely fölkelt.

- Uraim, - mondotta, - én ebben az ügyben biró nem lehetek. Mert a vádlottnak haragosa vagyok. Mentsenek föl a biráskodástól.

Mekcsey is fölkelt.

- Én csak tanu lehetek, - mondotta. Biró és tanu egy személyben senkise lehet.

- Legyen tanu, - felelték az asztalnál ülők.

Gergely távozott.

Mekcsey kiment az előcsarnokba.

Az őrök bevezették Hegedüst, meg a három társát. És a törököt is.

Hegedüs sápadt volt. A szemét kék gyűrűk környezték. Nem merte fölemelni a tekintetét.

Dobó csak őt hagyta bent. A többit kiküldötte.

- Halljuk, - mondotta. Mi volt az a törökvezetés?

Hegedüs összeszedelődzködött, és szaggatottan mentegetődzött:

- Én a törököt csak a víztartóba akartam becsalni. A várat feladni nem akartam. A viztartó nagy. Keskeny bejáratot találtunk rajta. Gondoltam az én érdemem lesz, ha magam pusztitok el ezernyi törököt.

Dobó végighallgatta nyugodtan. A tisztek se kérdeztek tőle semmit. Mikor már nem szólt többet. Dobó félre állittatta, s behivatta egyenkint a legényeket.

- Mink, - mondotta az első, - nem tehettünk egyebet, csak amit a hadnagy úr parancsolt. Nekünk engedelmeskednünk kell, ha parancsolnak.

- Mit parancsolt?

- Azt parancsolta, hogy álljunk a viztartó szélén, ő egypár törököt hoz be.

- Mit mondott, hogy minek?

- Hogy a vár átadását megbeszéljük.

Dobó a hadnagyra nézett.

Hegedüs a fejét rázta:

- Nem igaz. Hazudik.

- Én-e? - szólt sértődve a legény. Hát nem azt mondta-e a hadnagy úr, hogy a török minden jót beszél, Dobó uram meg semmi jót se, mégcsak ostrompénzt sem akar adni.

- Hazudik, - ismételte Hegedüs.

Bevezették a másik legényt.

- Miért voltatok a kútnál?

- Törököt vártunk, - felelte búsan. Azt mondta a hadnagy úr, hogy a vár előbb-utóbb a török kezébe kerül, hát jobb pénzen, hogysem vér árán. Bizonyos, hogy meghalunk, ha nem adjuk át a várat.

Dobó behozatta a harmadik legényt is.

- Én nem tudok semmit, - hebegett az. Csak oda voltam rendelve a kúthoz, de hogy miért, azt nem tudom.

- Nem mondta-e Hegedüs hadnagy úr, hogy jó lesz megegyezni a törökkel?

- De azt mondta.

- Mikor mondta először?

- A nagy ostrom után való estén.

- És hogyan mondta?

- Hát úgy mondta, hogy izé... hogy aszongya: mink kevesen vagyunk, azok meg sokan vannak s hogy lám a többi várat se lehetett megtartani, pedig akkor kétfelé járt a török.

- Ostrompénzről szólt-e valamit Hegedüs hadnagy úr?

- Szólt. Azt mondta, hogy dupla zsoldot kellene kapnunk.

- Hát a várfeladásról mit mondott?

- Azt, hogy izé... hogy aszongya: a török igy is, úgy is megkapja, hát jobb ha még fizet is, mintsemhogy a nyakunk is odaszakadjon.

- És a legénység mit mondott rá?

- Semmit. Csakúgy tűz mellett beszélgettünk, mikor már a török bekiabált.

- Tik nem kiáltottatok-e vissza?

- Nem. Csak a hadnagy úr beszélt velök éjjel.

- Hogyan beszélt velök?

- Egy hasadékon át az ókapunál. Odament és beszélt három izromba is.

- Törökkel?

- Törökkel.

- És mit mondott, mikor visszatért?

- Azt, hogy a török mindenkit bántatlanúl elbocsát, senkit se vág le. A kassaiaknak ezenkivül tiz-tiz aranyat ad, és hogy a két basa pecsétes levelet küld, hogy szavának áll.

- Hányan hallották ezt a legények közül?

- Valami tizen.

- Hát miért nem jelentettétek nekem? Nem megesküdtetek-e, hogy a várfeladásról nem beszéltek!?

A legény hallgatott.

Dobó folytatta:

- Nem az lett volna-e a kötelességtek, hogy azonnal jelentsétek a hadnagy úr beszédét!

- Nem mertük.

- Szóval: elszántátok, hogy a várat török kézre játszátok. Kik egyeztek bele ebbe?

A legény még hét nevet mondott. Aztán mentegetődzött:

- Mink nagyságos kapitány uram nem egyezkedtünk, mink csak engedelmeskedtünk. Csak a hadnagy úr beszélt, meg ő parancsolt.

A fal egy ágyúgolyó ütődésétől dobbant meg. A rudakra függesztett páncélok megzördültek. A falról egy csomó vakolat omlott a padlóra.

Dobó a birákra nézett:

- Van-e valakinek valami kérdezni valója?

A birák szinte dermedten ültek az asztalnál. Végre a közlegény biró szólalt meg:

- A tiz legény beleegyezett-e abba, hogy a vár a töröké legyen?

A legény sápadtan vonogatta a vállát:

- A közlegény nem akarhat mást, csak azt, amit a tisztje.

Több kérdés nem volt.

- Még a török van hátra, - mondta Dobó. Vezessétek be.

A török háromszor hajolt meg, mig az asztal elé ért. Ott meghajoltan maradt. Keze a mellén keresztben.

- Mi a neved? - kérdezte Dobó.

- Juszuf.

- Juszuf, vagyis magyarul József. Állj egyenesen!

A török fölegyenesedett. Körülbelül harminc éves akindsi volt. Zömök izmos ember. Belapitott orra, s a fején levő sebforradás tanúskodott arról, hogy forgott már csatákban.

A kérdésekre elmondta, hogy tiz éve él Magyarországon, s hogy ott volt a falnál, mikor Hegedüs kiszólt a résen: - Hé törökök! Melyitek beszél magyarul?

- Hazudik, - morgott Hegedüs. Zoltay is beszélt mindig a törökkel.

- Én? - hörkent fel Zoltay.

- Igenis beszéltél. Valahányszor ostrom van, mindig kiabálsz nekik.

Zoltay dühében elhalványodva ugrott fel a székéről:

- Vizsgálatot kérek magam ellen, - mondotta. Nem ülhetek tovább a birói székben. Hogy én mindig kiáltok egyet, amikor ütök, az meglehet. De az csak káromkodás. Az nem vétek! Micsoda beszéd ez!?

Dobó csititotta:

- Mindnyájan tudjuk ezt a szokásodat, és senki ezért téged meg nem szól. De mert harag ébredt benned a vádlott iránt, fölmentünk a biráskodás alól.

Zoltay meghajolt és kiment.

Dobó újra a törökre nézett.

Az aztán tört magyarsággal elmondta, hogy Hegedüs az ókapunál beszélt egy agával, azután Arszlán béggel. A bégtől becsületszót kért biztositékul és száz aranyat. Azt mondta, hogy bebocsátja éjjel az egész sereget a várba, csak ott ásasson a kapu mellett, ahol a nagy rézdobot szokták verni. Ő (Hegedüsre mutatott) azt mondja, járt egy éjjel a viztartóban s alagútra akadt, amely azonban a kapunál be van omolva. Az omlásnál a feje fölött hallotta a rézdobot szólani, s a katonák lépését is hallotta, hát sokat ásatni nem kell. Ő éjjel tizenkét órakor várni fogja őket. De arról is kezeskedniök kell, hogy az ókapunál álló kassai katonákat nem bántják. Megegyeztek. Éjfélkor Hegedüs lámpással vezette őket. A janicsárok, azabok és piadok keverten jöttek. Háromezren indultak a földalatti útra. A had többi része, Isten tudja hány

ezer, a két kapu kinyitását várta. Hanem az történt, hogy Hegedüsnek a lámpása a viztartó sarkánál a falba ütődött és elaludt. Sötétségben vezette az előcsapatot tovább. Ő tudta a járást, de a nagy vizmedence széle keskeny. Ott ő a sötétben is boldogult, de az előcsapat hogy egymásután tolongott, a vizbe csuszamodott.

- Nem tudsz-e arról, - kérdezte Dobó, - hogy Dervis bég elrabolta az egyik hadnagyunk fiát?

- De tudok, - felelte a török. Két hét óta minden sátorban keresik a gyermeket. A bég keresteti. Ellopták tőle, vagy elszökött az ideérkezése után harmadnapra.

Dobó Hegedüsre nézett.

- Nyomorult! - mondotta.

Hegedüs térdre borult:

- Irgalmazzanak, könyörüljenek rajtam! - kiáltotta. Megtévedtem, elvesztettem az eszemet.

- Megvallod-e magad is, hogy a várat az ellenség kezére akartad juttatni?

- Megvallom.

A tárgyalás nem tartott tovább egy óránál.

A következő órában már ott függött Hegedüs hadnagy a vár piacán, egy gerendából hevenyészett akasztófán. S Fügedy kikiáltotta a vár népének:

- Igy hal meg minden esküszegő, akár közember, akár tiszt, aki a várat a török kezére akarja juttatni!

A három közlegénynek a fülét csapták el, az akasztófa alatt. A többi hetet megláncolt lábbal belső munkára rendelték.

A törököt úgy kidobták a várból a magas nyugoti falon, hogy nyakaszegetten hullt a társai közé.

A vár népe láthatta, hogy Dobó nem tréfál.

VIII.

Te minden erőnél erősebb erő: anyai szeretet! Te emberi testbe öltözött napfény! Te Isten szivéből leszállott szent láng, haláltól nem félő erős gyöngeség!

Te aki ott-hagyod biztos hajlékodat, puha párnádat, minden kincsedet, hogy a halál erdején át alakoskodjál át veszendő szeretteidhez! Te aki lebujdosol a föld mélységébe, te aki gyönge karoddal akarsz át-áttörni a falon, amelyre fegyveres fenevadak százezre üvölt tehetetlenül! Te aki nem ismered a lehetetlent, ha arról van szó, akit szeretsz, ha együtt kell szenvedned, meghalnod is vele, - csodállak téged asszonyi sziv!

*

Két éjen és két napon át ásták magukat által meg által az alagút omladékain, a nyirkos hidegben, a laza boltozatok alatt. Néhol csak egypár lépés volt az omladék; egy órai munkával átvergődtek rajta. De néhol kövekkel is kellett bajlódniok, és sem az erőtlen asszonyi kar, sem a tizenötéves különben is fejletlen ifjú karja nem volt hozzászokva az ilyen munkához.

Október harmadika estéjén alig hogy álomra csendesült a tábor, magukhoz szedték minden élelmiszerüket.

A vártól már számításuk szerint csak száz lépés választotta el őket. Azt remélték, hogy nem kell többé visszatérniök.

És egész éjjel dolgoztak.

A föld alatt nem tudták, mikor virrad, mikor kél fel a nap. A földet és rőzsét hordó paripák dübörgését hallották egész éjen át, s hallották a várbeli ágyúk és mozsarak dörgését is. Azt gondolták odalenn, éjjeli ostrom van, s még buzogóbban dolgoztak, hogy bejuthassanak.

Kint azonban virradt, hajnalodott, reggeledett, s a nap fölszállt a borsodi hegyek mögül. A török lócsiszár szolgái látva a sátor elhagyottságát, benéztek. A félre mozditott kő, a széles lyuk megdöbbentette őket. Hogy a lovasok ismét rőzsét szedtek mindenfelé, a kalmár maga rohant egy deli-agához, és az örömtől szinte reszketve jelentette:

- Uram! A várat én juttatom a had kezére. Alagutat fedeztem föl az éjtszaka!

A sok deli, akindsi, besli és gureba egyszerre otthagyja a rőzsét, lovat a szabadban. Sipok és trombiták rikoltnak gyülekezőt. Mindenféle katona összekeveredve, zörögve, zsibongva tolong le a bejárat torkán a mélységbe.

Vezeti őket fáklyával a kalmár.

*

A két szegény lélek ezalatt bujkálva, ázva, köveket hányva törekedett előre.

Az út egy helyen ismét lejtőssé vált. A kövek ott szárazak voltak, s az út hirtelen megszélesedett.

Egy háromszögletű nagy földalatti nyirkos terembe jutottak.

- A vár árka alatt kell lennünk, - mondotta Miklós.

Azonban a terem két sarkán két omladék van. Melyik az út a kettő közül?

Az egyik omladék nyerges. A tetején kis omlott lyuk, amelybe egy emberfej belefér.

A másik omladékon oldalt feketélt valami keskeny nyilás.

- Itt az út kétfelé válik, - mondotta Miklós. Most az a kérdés, melyiket bontsuk?

Föllépett a kövekre, s a lyukhoz tartotta a gyertyáját.

A láng lobogott.

A baloldali nyilást is megpróbálta.

A láng ott csak állott.

A süvege szélébe tüzte a gyertyát, s belekapaszkodott a legfelső kőbe. Éva segitett. A kő robogva gurult át a többin.

- Még egyet! - mondotta Miklós.

Ismét nekifeszültek mind a ketten. Az a kő nem engedett.

- Az aprókat kell körüle kiszednünk.

Fogta az ásót, és körülszurkálta vele a követ. Aztán újra belekapaszkodtak.

A kő ingadozott.

Miklós nagyot lélekzett, s megtörülte az arcát.

- Fáradt vagyok, - mondotta bágyadtan.

- Pihenjünk, - felelte Éva.

S leültek a kőre.

Miklós elhanyatlott, s abban a percben elaludt.

Éva maga is kábult volt, és halálra fáradt. A ruhája térdig vizes, sáros; a kezei véresek. Haja a sok hajladozásban kibomlott, s félig a dolmányba szoritva, félig azon kivül hullámzott a nyaka körül.

Fogta a gyertyát és benézett mind a két üregbe.

Mind a kettő szabad utat mutatott.

- Kicsit megpihenünk, - mondotta a gyertyát a kőre ragasztva, - de nem alszom el, nem, csak pihenek.

S amint hátradőlt, halk dübörgést hallott maga előtt.

A szemöldökét összevonva nézett maga elé a sötétségbe: fönt dübörögnek-e vagy idelent?

Az alagút mélyéből vörös fényszál röppent elő.

- Miklós! - sikoltotta Éva a fiút megrázva. Jönnek!

A fiú bágyadtan emelte föl a szemepilláit.

- Jönnek! - ismételte Éva kétségbeesetten.

S a kardjához kapott.

A kardnak csak a hüvelye volt meg. Ott maradt valamelyik omladéknál, ahol követ feszitettek. Az övében volt jatagánokat is mind eltörték már a munkában, a zsebkést is. Nem volt náluk semmi.

A fény erősödve közeledett.

Éva minden erejét összeszedve kapott a kőhöz. Miklós is. A gyertyájok elaludt. A kő mozdult, de nem engedett.

A rémület dermedtségével nézték, hogyan válik ki a sötétségből a fáklyát tartó kalmár, s mellette a lógó bajuszú termetes aga, akinek övében csillogtak a handsárok.

A következő percben kezek emelkedtek rájok, s ők fogva voltak.

Az aga egy pillantást vetett a megkezdett munkára, s gyorsan határozott.

- Fogd a fáklyát kölyök! - mondotta Miklósnak. Te már ösmered itt az utat.

Miklós nem értette a szavakat, csak azt látta, hogy a fáklyát a kezébe nyomják.

A katonák egy perc alatt szétszedték a nehéz köveket.

Az út két ember-szélességben szabad volt.

Az üreg már akkor megtelt fegyveresekkel.

- Te fogsz vezetni, - mondotta az aga Miklósnak. Az a másik pedig, - folytatta Évára tekintve - itt marad. Ha rosszul vezetsz bennünket, azt a nőt a közlegények közé vetem.

Egy janicsár tolmácsolta a szavait.

Éva lehúnyta a szemét.

Az aga visszapillantott, és szólt:

- Egy deli őrizze!

S meglökte Miklóst, hogy induljon előre.

A deli Éva mellé állott. A többi megindult. Hogy azonban az aga nem mondta, hogy ki őrizze a foglyot, a deli csakhamar átadta egy másik delinek.

- Őrizd te!

Az is állt valameddig, de talán eszébe jutott, hogy akik elsőkül jutnak a várba, holtig nagyságos urak lesznek, átkinálta a foglyot egy müszellemnek.

- Nem őrzöm én, - felelt a müszellem.

S odább lépett.

A delit ette a méreg.

- Majd én megőrzöm, csak eredj, - szólt ekkor egy szőrös süvegű kis azab.

S kivonta a handsárját. Az asszony mellé állott.

Éva holtra váltan támaszkodott a falhoz. Mellette sűrűn lépkedtek el a különféle öltözetű, puskaporszagú és hagymaszagú mocskos katonák. Valamennyi meztelen kardot tartott már a kezében, s valamennyinek a szeme lángolt a diadal reményétől.

Olykor egy fáklyás jött, s világitott egy-egy csoport előtt. Olykor csak a sötétben toppogva jöttek. Zörgött-csörgött rajtok a fegyver. Egyik egy széles vörös zászlót hozott a vállán.

Egyszercsak nagy dörgés hallatszik, mintha a világ dőlt volna össze: a terem bejáratától visszafelé az alagút hosszan beomlott. A dübörgés percekig tartott, s a kövek elzárták az elől-menőket a hátuljövőktől.

A terem megüresedett. Az omlás irányából tompa jaj és hörgés. A másik irányban az elhaladó fegyverek halk zörgése.

Az asszony őre megszólalt magyarul:

- Ne féljen!

És megfogta az asszony kezét:

- Kicsoda maga?

Az asszony nem birt megszólalni.

- Magyar?

Az asszony bólintott.

- Jőjjön, - mondotta az őr. Az út itt kétfelé válik. Ha ki tudom bontani a másik nyilást, megszabadultunk.

Éva az élet áramlatát érezte újra az ereiben.

- Kicsoda kegyelmed? - kérdezte felocsudva.

- Varsányi a nevem, - felelte röviden az ember.

Acélt és kovát vett elő az övéből és kicsiholt.

A tapló csakhamar égett. Illatos füst vegyült az alagút fojtott levegőjébe. Viaszgyertyához tartotta és fújta.

A gyertya lángra lobbant. A termet újra világosság árasztotta el.

- Fogja húgom, ezt a gyertyát.

A baloldali omladékhoz lépett, s egy-két rántással meglazitotta a köveket.

Kis ember volt, de erős. A nagy kockakövek egymásután gurultak, hol kifelé, hol befelé. Csakhamar akkora nyilás támadt, hogy egy ember átbújhatott.

Elvette a gyertyát az asszonytól és előre ment. A tenyerét a gyertya elé tartotta. Annyira sietett, hogy Éva alig birta követni.

Az út ott már tisztább volt, de még mindig lefelé kellett menniök.

Varsányi egyszer visszafordult:

- Kicsoda kegyelmed? Talán a királytól jön?

- Attól, - felelte Éva, mintha álomban beszélne.

- Kapunk hadat?

- Nem tudom.

- No mindegy. Csak azt tudnám hol vagyunk? Sietnünk kell, hogy a törököt megelőzzük.

Az út már fölfelé vonult. Oldalt egy-egy fülkét lehetett látni. A kövek azonban barnák voltak és a nyirok harmatként csillogott a köveken.

- Már a várban vagyunk, - mondotta Varsányi. Alighanem a viztartónál fogunk kilyukadni.

Fehér vakolathalom zárta el az útat. Azon át erős mészszag szállt hozzájok.

Varsányi káromkodott.

- Tyüh, azt a purgatóriumát ennek a keserves világnak!

- Mi az? - kérdezte Éva.

- Semmi no. Majd én előre mászok.

Átadta a gyertyát Évának, s ráhasalt a halomra. Éva benyújtotta a gyertyát.

Varsányi állt már odabent. Fogta a gyertyát és hümmögött. Majd Évának segitett, hogy a halmon átcsúszhasson, s megálljon.

Egy tág és fehérlő üregben voltak. Felülről gyászének hangzott: az *In paradisum deducant te angeli*, s a magasból nappali világosság szürődött alá.

Az üreg telve volt egymáson keresztül-kasul álló fehér koporsóval, s körös-körül hig mész-szel. A koporsók szélén rojtokba száradt a mész. Oldalt a koporsók mellett egy félig eldőlt inges, bajuszos, sovány képü halott meredt ki a mésztóból. A felülről ömlő világosság meg-világitotta az arcát. A nyakán kötél lógott.

Varsányi bámulva nézett arra a halottra. Aztán visszatekintett.

Éva ott hevert mögötte a földön, ájultan.

*

Ezalatt a fiu is vezette a török hadat.

Eleinte dermedt volt az ijedelemtől, de aztán arra gondolt, hogy ha kibukkannak a várba, kiáltani fog.

Ez a gondolat megerősitette. Ingadozás nélkül vitte a fáklyát hol az aga előtt, hol mellette.

Csakhamar ők is fölfelé kanyarodtak. Akadály nélkül jutottak el egy falig, amely az Egerben mindenütt azonos homokkőből épült, s amelynek vakolata arra vallott, hogy nem régen rakták.

- Bontsatok! - szólt a katonáinak az aga.

A vakolat csakhamar hullott a jatagánok és dárdák vasa alatt. Csak az első két-három követ volt nehéz kibontaniok, a többi már könnyebben mozdult az acélizmu kezek erejétől.

De mégis tovább dolgoztak egy óránál.

Mikor már embernyi nagy lett a nyilás, az aga átléptette Miklóst.

Tágas pinceféle helyre jutottak. Mindenfelé hordók és hordók. Csak az volt különös, hogy az a hely inkább teremhez hasonlitott, mint pincéhez. A falon is egy rongyos nagy kép, s alatta kerek kád. A képen két fejet lehetett látni. Az egyik szakálas szomorú arc. A másik egy szintén szomorú ifjú, amint a szakálasnak a mellére hajol. A fejük fölött fénykör. Az ifjú feje alatt kifehérlik a fal a vászon rongyai közül.

- Fegyvert a kézbe! - szólt az aga hátra.

És folytatta:

- Itt vagyunk! Amint az ajtót felszakitjuk, nem szabad orditani! Ha senkit se látunk, összevárjuk a hátul jövőket! A zászlósok azonnal a falra szökelljenek.

És hogy erre igent bólintottak a körülötte állók, folytatta:

- A kapu felé fogunk rohanni. Nincs kegyelem! Az ott álló őrség lefegyverzése az első, és a kapu kinyitása. Értettétek?

- Értettük, - hangzott a katonák halk morgása feleletül.

Az aga előbbre lépett, s megpillantotta a vasajtó előtt a nagy puskaporos kádat. Meghökkent.

A puskaporos kamrában voltak. A hordókban nem bor volt, hanem puskapor.

De Miklós is tudta már, hogy hova jutottak.

Amint ott állott a nagy kádnál, visszafordult. Végigpillantott az egymásra tolongó fegyveres sokaságon. Arca sápadt volt és átmagasztosult. Fölemelte az égő fáklyát és belecsapta a puskaporba.

IX.

Mikor a koporsót leeresztették, Varsányi felkiáltott az embereknek:

- Hé emberek!

A kiáltásra elképedő ijedt arcok jelentek meg fenn a temetőüreg ajtajában. Az egyik hajadonfővel, a másik rozsdás disztelen sisakban, amely szijjal volt az állához erősitve.

Varsányi ujra felkiáltott:

- Én vagyok itt, Varsányi! Huzzatok fel!

A karjába emelte Évát, és koporsóról-koporsóra lépkedett vele a kötelekig. A két kötelet összefogta és beleült.

Az emberek felhuzták.

A sirüregnél nem volt más, csak a két pap meg a két kötéleresztő paraszt. Azok bámulva néztek Évára, aki halottként feküdt a gyepen, ahova Varsányi lebocsátotta.

- Hozzatok vizet, - mondotta Varsányi a parasztoknak.

Ebben a pillanatban vörös lángtorony lövődött fel a templombástyából. Fellövődött az égig, s fekete deszkák, gerendák, kövek, fadarabok, emberek repültek benne.

A várat olyan dördülés rázta meg, hogy mindenki megsiketült, s a földre bukott.

A levegőből kőzápor, vér, fegyver, fa és donga hullott alá.

Minutákig tartó halotti csend követte ezt a robbanást.

Halotti csend a várban és a váron kivül a török táborban is.

Mindenki kábultan nézett maga elé.

Az ég szakadt-e le? Vagy a föld nyilott meg, hogy tüzokádó pokollá válva itéletnapi borzalmas lángözönbe boritsa a világot? - nem értette senki.

Török csel! - Ez volt az egyetlen egy gondolat a várban, mindenkiben.

A vár elveszett! - Ez volt az egyetlen érzés, amely a dobbanásban megállt sziveket átbékózta.

Gergely a Sándor-bástya alján pokol-szerrel telt bögréket kötözött. A robbanás szele neki taszitotta őt a pajzsoknak, amelyek szögeken függve a falat boritották.

Ahogy fölemelte a tekintetét, a lángoszlop fölül kitölcséresedve vöröslött az égen, s benne egy fekete malomkerék, a kerék körül hanyatt fekve lefelé szálló kerengő ember és külön egy combtól egész emberláb.

Volt annyi lélekjelenléte, hogy a bástya boltozata alá ugrott, de ő is gondolata-szakadt siket arccal nézett az első percben maga elé.

A következő percben azonban megmozdult a vár népe. Ide-oda futkosó emberek, fegyvereiket elhányó katonák, jajgató asszonyok, fékeiket elszakitott megvadult paripák látszottak mindenfelé.

Lent a török táborban diadalmas üvöltés, ostromlétrák emelkedése, s a vár felé hullámzó fegyveres ezerek.

- Végünk! - hangzott a várban mindenfelé.

Asszonyok a gyermekeiket kézen ragadva és ölbe kapva futkostak a kormos köveken és a kormos gerendákon, tüzes üszkökön át össze-vissza. Mindenki menekült, és senki se tudta hova?

A levegőből sűrű fekete hó hullongott. Az a pörnye volt. Beszállingózta az egész várat, mintha gyászba akarná takarni.

S eléktelenedett holttestek, és emberi tagok hevertek itt-ott a szétszórt köveken és gerendákon.

Dobó hajadon fővel a paripáját rángatva száguldott a robbanás helyére, s a katonákat a falra parancsolta.

- Nem történt semmi! - kiáltozta jobbra balra. Csak huszonnégy tonna puskapor volt a sekrestyében!

A tisztek is mind lóra kaptak, és a Dobó szavával csillapitották a népet mindenfelé.

- Vissza mindenki a helyére! Csak huszonnégy tonna puskapor...

Mekcsey dühében egy eltört lándzsa-nyéllel botozta a kábult és engedetlen katonákat.

- Fegyvert fogj, a kutya Pilátusodat! Falra!

S maga is leugrott a lóról. Öles kópját kapott a kezébe, s a fal tetejére rohant.

- Utánam fiúk! Utánam, aki ember!

A falramászó törököket hosszu sor tüzelés fogadta. A katonák a belső térről, vezérlet nélkül is a falra futottak, s dolgozott a buzogány, a kópja, a kard, a csákány.

A török szintén rendezetlenül egymást nyomta előre hátra, s kint a falak körül épp akkora volt a zavarodás, mint bent a várban.

Legtöbben a robbanás helyére tolultak.

Gergely látta a maga bástyájáról, hogyan ömlik a fekete pernyehullásban a tarka török had, a templombástya felé.

- Itt maradj! - kiáltotta Zoltaynak, s ő maga a kardját kivonva rohant a templom-bástyára.

Utközben az üstök mellett rohant el. Azoknak a levese főtt ott, akik délben vártán voltak, s most kerültek volna ebédhez.

Gergely egy pillantást vetett a nyolc nagy üstre, amelyben az apróra vágott hús forró leve gőzölt és rotyogott.

Áttaszitotta az egyik üst fülén a rudat, s odakiáltott a tálas parasztnak:

- Fogja kend! A többit is hozzátok a bástyára!

S mikor fölértek, lezuditotta a forró levest a létrákon sokadozó törökökre.

*

Varsányi mikor felocsudott, az asszonyt látta maga előtt a földön. A két pap azon ingesen stólásan a falakra rohant, a két paraszt meg kétfelé, vélhetőleg az ágyúkhoz.

Varsányi fölemelte Évát a vállára, mint valami zsákot, és a palotába vitte. Gondolta: ha királyi követ, odavaló.

S átadta Baloghnénak, hogy locsolja fel.

*

Csak az ostrom visszaverése után szemlélték meg, hogy a robbanás micsoda kárt okozott.

A templombástya jobb oldala a sekrestyével együtt fekete tátongó üredék volt. A várfal az éjjeli épitéssel együtt ledőlt azon a helyen, s a két száraz malomnak, amelyik ott dolgozott, csak a düledéke volt meg. A sekrestye oldalában harminc vágni való marha állt. Azok vérükben döglötten hevertek.

A vártán volt nyolc legényt darabokra tépetten találták meg. Odaveszett egy hadnagy is, Nagy Pál, akit Bátory György küldött harminc drabanttal Erdőd várából.

S a közelben állott katonák közül is sokan megsebesültek. Egy Horváth Gergely nevű vitéznek vállban szakitotta le a karját a robbanás valami köve. Még aznap meghalt, s még aznap lebocsátották a temetőbe.

A várbeliek csak akkor tértek tulajdonképpen észhez, mikor látták, hogy a török nem birt a várba felhatolni.

- Az Isten velünk van! - kiáltotta Dobó a haját hátrasimitva és az égre pillantva. Bizzatok vitézek az Istenben.

Az ostromot voltaképpen a leves verte vissza. A török hozzá volt szokva tűzhöz, kardhoz, kopjához, de a forró leveshez nem.

Amint az első létrán végigömlött a forró paprikás lé, az embereket mintha lesöpörték volna. A létrák alján tolongó had is szerte ugrott. Ki a kezéhez kapott, ki a nyakához, ki az arcához. A fejüket pajzszsal takarva kotródtak el a falak alól.

A várbeliek könnyebben lélekzettek.

Dobó a molnárokat és ácsokat hivatta.

- Szedjétek össze, - mondotta, - a malom részeit. A kettőből csináljatok egy portörő kölyüs malmot. Ami hiányzik, azt az ácsok azonnal faragják!

És körülpillantott:

- Hol a számtartó?

Egy kormos fekete alak lépett elő a monostor falaiból. A bajuszára szállt kormot fujva, szakálát ütögetve állt Dobó elé.

Az öreg Sukán volt.

- Sukán bácsi, - mondotta Dobó, - adjon ki a pincéből salétromot, ként és szenet. Mihelyt a malom elkészül, a molnárok puskaport fognak törni.

Csak akkor gondolt arra, hogy maga is mosakodni menjen. Olyan volt ő is, mint a kémény-seprő.

*

A palota ajtajában egy kormos ember ült. Félig törökösen volt öltözve. A kezében egy nagy darab sült tök. Azt ette kanállal.

Amint Dobót meglátta, fölkelt.

- Te vagy, Varsányi?

- Én vagyok uram.

- Mi hirt hoztál?

- Királyi követet hoztam uram a várba. Asszonyféle.

Dobó szinte rohanva ment be Baloghnéhoz.

- Hol a követ? - kérdezte.

Az asszony a Pető ágya mellett ült. Sisakot bélelt piros selyemmel, - a fia sisakját.

- Követ? - kérdezte bámulva. Csak egy asszony jött.

- Hát az az asszony?

Baloghné benyitott a szomszédszobába, s megint bevonta az ajtót.

- Alszik, - mondotta, - ne háborgassuk. Nagyon el van csigázódva.

Dobó benyitott.

Éva az ágyban feküdt, fehér tiszta ágyban. Csak a feje látszott, amint halványan, szétomló hajával környezetten félig be volt süppedve a párnába.

Dobó elámulva nézte azt az aluva is szenvedő halott-szin női arcot. Nem ismerte.

Visszavonult.

- Valami levelet nem hozott?

- Nem, - felelte Baloghné zavart arccal.

- Kérem a nőnek a ruháit. Ki ez a nő?

Baloghné vállat vont, majd kérlelőn nézett Dobóra.

- Azt mondta, hogy a nevét ne kérdezzük. Attól tart, hogy kegyelmed nem szivesen látja.

- Kérem a nőnek a ruháit!

Baloghné egy sáros, meszes török katonai ruhát emelt be a folyosóról. A kis szattyáncsizmák kénszin-sárgák, rajtok sarkantyú. Az övben ötven és egynehány magyar arany; egy kardnak a hüvelye és két törött jatagán.

- Tapogassa össze a zsebeket.

Az egyik zsebben papiros zörgött.

- Ez az, - mondotta Dobó.

S azon kormos kézzel fölbontotta az összehajtott pergamenpapirost.

A vár rajza volt az.

Semmi más nem volt a zsebekben, csak egy zsebkendő meg egy pár összegyűrt keztyű. A ruha varratait is összetapogatták, fölfejtették. A csizmát is szétbontották.

Semmi.

- Nincs-e nála az ágyban?

- Nincs, - felelt Baloghné. - Én adtam szegénykének inget is. Oh, hogy össze volt törve... Régen nem alhatott. A föld alatt jött be, a Halottak útján át.

Dobó behivta Varsányit.

- Azt mondtad: követ.

- Úgy értettem.

- Hát nem mondta tisztán?

- Nem beszéltünk mink uram. Az alaguton jöttünk be csaknem futvást.

- A töröknek van-e élelme?

- Jön néha tíz-húsz szekér liszt, meg egy-egy nyáj birka. Az Isten tudja, hol szerzik! A rizsük régen elfogyott.

- Esszerint nem éheznek még.

- Eddig nem igen.

- Mit tudsz még a táborból?

- Csak azt, hogy Királyszéke felől árkot ásnak.

- A várba?

- Bizonyosan, mert a lagumdsik dolgoznak.

- Mért nem jöttél be? A rőzsehordásról hirt kellett volna hoznod.

- Nem lehetett. A kapuk elé a legerősebb janicsárokat tették, s nem volt janicsár-ruhám. Gyanut keltett volna, ha át akarok rajtuk jönni.

- Hát most már maradj a várban. Jelentkezzél Bornemissza Gergely úrnál, és jelentsd meg neki, hogy az aknát merről ássák. Azután visszatérsz, és a palota körül fogsz tartózkodni.

Az irás még a kezében volt. Hivatta Mekcseyt.

- Fogd ezt a rajzot, - mondta neki. - A földalatti utak vannak rajta. Nem is tudtam, hogy ilyen rajz is van a világon. Szólitsd azonnal a kőmiveseket, és rakasd be, ha van még berakatlan. Legelőször is a temetőgödörnél kell befalazni azt az alsó utat.

Még a két apródnak osztott egynéhány megbizást, azután fürdeni ment. S ahogy fürdés után újra öltözködött s a lábszár-vasat kapcsolta, végigdőlt utána a medvebőrös lócán.

Igy aludt mindig, ahol elnyomta az álom a napnak és éjnek egy-egy órájában. A várbeli katonák azt tartották róla, hogy sohasem alszik.

X.

Csak este beszélt Évával.

Bornemisszáné már akkor fölkelt. Könnyü otthonkába volt öltözködve. Bizonyosan azokból a női ruhákból szedett valamit magára, amelyek az első kicsapáskor jutottak az ura kezébe zsákmányképpen.

Azokat a női ruhákat nem tudták a kótyavetyén eladni, hát beakasztották a palota egy üres szobájába. Jó lesz a szegényeknek az ostrom után.

Dobó a vacsoránál beszélt vele.

- Kicsoda kegyed? - ez volt az első szava hozzá.

Mert azt mingyárt látta, hogy úri nő.

Balázs apród Dobó mögött állt. Baloghné is bent forgolódott a szobában. A birkapecsenye mellé akkor tett vörös bort. A két viaszgyertya mellé még egyet gyujtott.

- Nem tudom megmondhatom-e másképpen mint négyszem között, - felelte Éva. Nem Baloghné miatt, hanem mert nem tudom, hogy főkapitány úr megengedi-e, hogy a nevem tudva legyen.

Az apród Dobó intésére távozott.

- Tessék leülni, - szólt Dobó a szemben álló székre mutatva.

Amint Baloghné is kiment, Éva ismét fölkelt.

- Uram, - mondotta, - én Bornemissza Gergelynek a felesége vagyok.

Dobónak kiesett a kés a kezéből.

Éva aggodó szemmel folytatta:

- Tudom, hogy az ilyen helyen, az ilyen munkában nem jó ha asszony van jelen. De higyje meg kegyelmed, én az uramat a harctól eljajgatni nem fogom.

- Tessék leülni, - felelte Dobó. Engedelmet kérek, hogy evés közben fogadom. Tessék velem tartani.

De ezek csak hideg szavak voltak.

- Köszönöm, - felelte Éva visszaülve a székre. Tudom, hogy a főkapitány úrnak minden perce meg van számlálva.

- Gergely tudja, hogy itt van?

- Nem.

- Hát hugomasszony, - szólt Dobó erre már nyájas tekintettel, - jól tette kegyelmed, hogy elhallgatta a nevét. Gergelynek nem szabad tudnia, hogy kegyelmed itt van. Ebben kérlelhetetlen vagyok. Az ostrom már nem tarthat soká: a fölmentő seregnek meg kell érkeznie. Miért jött kegyelmed ide?

Éva szeme könybe lábadt:

- A gyermekemet...

- Hát csakugyan elrabolták?

- El.

- És a gyűrű?

- Itt van, - felelte Éva a nyakán függő zsinórt elővonva.

Dobó egy pillantást vetett a gyűrűre. Ivott egy korty bort, s fölkelt.

- Mivel biztosit kegyelmed arról, hogy Gergelylyel nem beszél?

- Minden parancsának engedelmeskedem, főkapitány uram, - felelte Éva alázatosan.

- Megérti azt kegyelmed, hogy miért nem szabad Gergelylyel beszélnie?

- Gondolom.

- Gergely a várnak az esze. Az ő elméjét nem szabad elvonni a vár védelmétől egy percre se. Kit ismer még itt kegyed?

- Mekcseyt, Fügedyt, Zoltayt. Az apám is itt van, Bálint bácsi is, a papunk.

- Nem szabad mutatkoznia kegyednek a Baloghné szobáin kivül. Igérje meg ezt becsületszavára!

- Igérem.

- Esküdjön meg!

- Esküszöm.

- Én viszont igérem, hogy a gyermeke előkeritéséért mindent megteszek. Adja ide a talizmánt.

Éva átnyujtotta.

Dobó felcsatolta a sisakját, s mielőtt keztyűt huzott volna, odanyujtotta a kezét az asszonynak.

- Bocsásson meg, hogy ilyen nyers vagyok. Nem lehet másképp. Tekintse a feleségem szobáit, itt hagyott holmiját a magáénak.

- Még egy szót, - mondotta Éva. Baloghné asszonynak mit mondjak: ki vagyok?

- Mondjon amit akar, csak Gergely meg ne tudja, hogy kegyed itt van.

S ezt mondva kilépett az ajtón, és a lováért kiáltott.

*

Estefelé erős szél kerekedett. Kifujta a kormot, pörnyét a várból.

Dobó a robbanás romjaira szólitotta a kőmiveseket és parasztokat:

- Szedjétek össze a szanaszét heverő köveket! Úgy rakjátok a falat, hogy a lövésektől mindig takarva legyetek.

Fölment a Baba-ágyúhoz, leült az ágyúra s ónnal egy szelet papirosra irt:

Hallod-e Dervis bég! A Bornemissza gyerekét mihelyt megtalálod, tudasd kékvörös zászlóval azon a jegenyefán, amelyik a patak mellett a vártól északra áll. Gyűrűd lenyomata a levélen van. A gyermeket fehérzászlós küldött hozhatja. Nemcsak a gyűrűt adom ki érte, hanem egy nálunk levő török gyermeket is.

Mekcseyt szólitotta.

Eltakarta az írást a kezével s azt mondta neki:

- Ird alá kérlek a nevedet.

Mekcsey szó nélkül aláirta.

Balázs már ott állt a pecséttel és a gyertyával.

Dobó elhajolt az ágyútól, s úgy csöppentette a viaszt a levél belsejébe a Mekcsey neve mellé. Mekcsey rányomta a gyűrűjét a pecsétre, aztán annélkül, hogy kérdezte volna: kinek? minek? - dolgára sietett.

Dobó összehajtogatta a levelet, s kivül a török gyűrűvel pecsételte le.

A félhold és a csillagok tisztán látszottak a pecséten.

S hivatta Varsányit.

- Varsányi barátom, - mondotta nyájasan. Most tudom már én, hogy miért nem jösz te a várba? Minek is jönnél, mikor úgyis mindig kiküldünk. Ismered-e Dervis béget?

- Mint a csizmám szárát, - felelte vigan Varsányi.

- Hát itt van ez a levél. Ezt belopod vagy a sátorába, vagy a ruhájába, vagy az ivópoharába, vagy ha akarod átnyujtod neki.

- Meglesz uram.

- Azután menj el Szarvaskőbe, s várd meg Vas Miklóst. Most már jönnie kell.

- S hogy jövünk be a várba?

- A kapu mellett jobbra minden éjjel zsineg fog lógni. Tapogasd ki. Azt rántsátok meg. A csengetésre kaput nyitnak.

Varsányi kendőbe takarta a levelet, s a keblébe rejtette.

A Sándor-bástyán szaporán duhogott a golyó. Dobó látta, hogy zavarodás van ott. A katonák rendetlenül ugrálnak el onnan.

A török valahogy tudomást szerzett arról, hogy a külső várfalat egy kis kapu köti össze a belsővel. (Olyan volt az átjáró a két fal között, mint csaton a pecek.) Két magas létra a hegyen forditott V betü. Egy török felfut reá. Látja, hogy a kiskapun ki- és bejárnak a vitézek. Nosza ágyút vontatnak a hegyre, s erősen golyózzák a kaput.

Alig egy óra alatt rakásra sebesült a magyar a kapu táján, s vagy öten el is dőlnek.

- Deszkát fel! - kiáltott Dobó. A palánkot emeljétek magasabbra!

De hiába emelték a takarót oda. A török ágyúk már úgy feküdtek, hogy rászórták a golyót a deszkán, palánkon át is a kapura.

- Ez egy mázsa puskaporomba kerül! - morgott Dobó. És éppen most!

Gergely futva jött a szeglettoronyból.

- Kapitány uram, - mondotta - igy nem maradhat a kapu! A legjobb katonáimat ellövik!

- Teszünk róla, - felelte Dobó.

S halkan folytatta:

- Várni kell, mig a porcsinálást megkezdik.

A golyó hullt a kapura, mint a záporesső.

- Engedje meg, hogy a falat kitörjük, vagy alól megássuk.

- Neked nem kell külön engedelmet kérned Gergely. Cselekedd!

Gergely a kapu mellett lyukat vágatott a falon, s azon át járatta a katonáit.

A török pedig szórta tovább is a golyót az üres kapura, úgy, hogy söpörni lehetett a golyót a kapu alján.

*

Éjjel ismét hordta a török a földet, a rőzsét.

A hold valamennyire világitott nekik. A várból ki-kilőttek rájok.

- Ne lőjjetek! - mondotta Dobó.

Hogy a várbeliek elcsöndesedtek, a török zsibajgás, dobogás, ropogás hangja egyre erősödött.

Szaporodtak.

Dobó a négy romláshoz vitte az összes puskás katonáit. Egy sor fekvő fölött egy sor térdelő. A térdelők fölött egy sor előre hajló.

A lámpások elsötétedtek.

A török mindegyre több és födetlenebb. Apró kézilámpások világítanak nekik a munkában.

Mikor a csoport följebb-följebb hágva ott turbánzik már a romlás előtt, Dobó tüzet kiált.

Orditás és megzavarodás követte a lövését. A futó és elnyargaló csoportok bizonyitották, hogy a lövés nem esett hiába. Egynéhány tüfenksi visszapuskázott, de senkit se talált. A munkát csak a fal tövében folytatták, s óvatosan, mindig takarva magukat.

XI.

A malom éjjel-nappal duhogott. A friss puskapor feketén pergett a teknőbe. A várbeliek bizalma visszatért.

A török új sáncot vetett, s alighogy megvirradt, a nagyprépost házánál három zarbuzán dördült meg. Az északnyugoti torony volt az új cél. Onnan ugyan bajos ostromot kezdeni, de talán el akarták vonni az erőt a többi vároldaltól.

A nagy fekete ágyúgolyók sasokként szállottak a toronyra.

A lövés irányában állt a katonák lakóháza. Egy sor alacsony ház. Háttal a várfalnak támaszkodik valamennyi. Azokra hullt a faltörő golyók közül, amelyik nem kapott elég puskaport.

A várnagyi palota nyugoti oldala kezdett szakadozni.

Baloghné rémülten esett be abba a szobába, ahol Dobónak ágyat vetett.

A kapitány az ágy mellett ült. Vasban, ahogy künn szokott járni. Csak éppen, hogy a sisak nem volt a fején. A két kezét a szék két karján pihentetve hátradőlten aludt édesen. Előtte égő gyertya. A feje fölött elbarnult olajfestmény: Szent István király képe, amint a koronát Máriának nyujtja. A bástyává átalakitott templomból tették be oda, s már oly fakó volt, hogy az alakok szeme csak barna foltnak látszott.

Dobó ott szokott aludni.

Csak virradat felé tért azon a napon haza. A hajnali órára hirtelen való ostromot várt talán, hogy nem vetkezett le.

Azt az oldalt lőtték, amelyikben aludt. A golyók úgy rázták a házat, hogy a gerendák recsegtek. A szoba egyik falán négy ujjnyi széles repedés. Ki lehetett rajta látni a palánkra.

- Kapitány úr! - rikoltotta Baloghné.

A vakolat egy ujabb lövéstől a fejére hullt.

Odaugrott a kapitányhoz és megrázta.

- No mi az? - rezzent föl Dobó.

- A palotát lövik! Keljen fel az Isten szerelmére!

Dobó körülnézett. Látta a szakadást. Fölkelt.

- Az ágyamat tessék levitetni, - szólott, - valamelyik alsó szobába, amelyik közel van az ajtóhoz. Mingyárt visszajövök.

Ez a *Mingyárt visszajövök*, - olyan soha nem teljesitett mondása volt Dobónak, hogy Baloghné még abban a veszedelemben is elmosolyodott.

- Legalább azt várja meg, mig egy kis borlevest főzök.

- Az jó lesz. Köszönöm, - felelte Dobó, a vakolatport verve a hajáról. A gyomrom alélt. Néhány szem szegfűszeget is kérek bele.

- Hova küldjem?

- Majd beugrok érte.

- Dehogy ugrik kapitány úr. Kiküldöm a fiamtól.

Egy felkantározott ló mindig ott állt az ajtó előtt, s a ló mellett hol az egyik, hol a másik apród a maga kis lovával. Dobó ráfordult és megindult, hogy a várat bejárja.

A katonák egyrésze öltözetlenül tolongott ki a városi oldalon álló apró kaszárnya-házakból. A fegyver a felsőruhával a vállukon, vagy a hónuk alatt. Némelyiknek a nadrág is a nyaka között. Káromkodnak, mint a jégesső.

- Menjetek a monostorba, - mondotta Dobó. Azt nem lövik.

Egy másik csoporttal Mekcsey siet át a piacon. Ásó, kapa és csákány van a katonáknál. Mekcsey egy nagy kovás puskát tart a kezében.

Hogy Dobót meglátja, fölemeli a puskáját, s feléje int. Dobó odaszökteti a paripáját.

- A Királyszék felől árkot ásnak, - jelentette Mekcsey. Azok ellen megyünk.

- Jó, - felelte Dobó. Hát csak vezesd munkára őket. Ássanak. Azután azonnal keress meg.

A Bolyky bástyára ment. Annak az alján az istálók mellett öt ember ült. A fejükön sisak. Az arcuk piros a tűzfénytől. Apró szalmakoszorukat kötöttek. Mellettük üstökben főtt a szurok.

A bástyán Gergelyt találta, amint a dob fölé hajol. Nézi a borsót.

- A törökök aknába fogtak, - szól fölkelve, mikor Dobót meglátta. Ma már megneszeltünk egyet. Mekcsey maga ment rájok.

- Tudom, - felelte Dobó.

- A dobok mind vizesek, használhatatlanok, de a viz rezgése elárulja őket.

Dobó a palánkhoz állt, és annak a nyilásán kinézett.

A töréseknél körülbelül egy ölet emelkedett a vesszőhányás. Egy holt akindsit akkor vittek el a dervisek két kópján a rőzse közül.

Az még az éjjeli lövésben esett el.

Szemben a falakkal már mindenfelé látszott a sok árok és deszka-sövény. A török is takarta magát.

- Valami készül megint, - mondotta Dobó. A jaszaulok és janicsárok nem mutatkoznak semerre se.

Mekcsey akkor ért föl a bástyára.

- Ásnak, - jelentette röviden.

Az arcán látszott, hogy azon éjjel semmitsem aludt. Vörös szemü volt, és szintelen és kócos. A dolmánya vállon meszes és sáros. Bizonyosan a kőmiveseknél segitett a gerendák emelgetésében.

- Kapitánytársam, - mondotta rideg, szemrehányó hangon Dobó, - már megint magad akartál az aknába szállani! Azonnal aludni menj!

A lépcsőn akkor hágott fel Balázs apród. A kezében ezüsttálca, s azon ezüstpohár. Fehéren párolgott a pohár a hajnali hideg levegőben.

Mekcsey köszönt és leindult.

Dobó szelidre változott hangon szólt utána:

- Pista!

Mekcsey megfordult.

- Vedd el Balázstól a poharat, és idd meg kedves öcsém.

XII.

A következő éjjelen megtudták, hogy mit műveltek aznap a janicsárok?

Hát biz ők olyanforma alkotmányokat szerzettek, mint amilyenek alatt a papok viszik a szentséget a körmeneteken. Csakhogy a mennyezet teteje erős deszka, a négy rudja meg négy kópja.

Ilyen mozgó tetők alatt hordták aznaptól éjjelenkint a földet meg a rőzsét.

Magyarul ezt az alkotmányt *tárgy*-nak nevezték akkoriban.

A főtisztek délután kialudták a fáradságukat. Többnyire délután aludtak, mert az ostromtól csak reggel lehetett tartani, s délelőtt a török aznapi szándéka már kitudódott. Éjjel megint talpon voltak, s olyankor a legénység fele tért nyugodni. Dobó úgy egyezett meg Mekcseyvel, hogy nem osztanak rendes időt az alvásra, hanem amint az egyik kipihente magát, a másik azonnal pihenni tér.

Bizony nem aludt az egyik se, csak itt-ott a bástyazugban, földhányáson, ha aludtak egy órát, néha délután kettőt is.

Hej ette a méreg a puskásokat, hogy a törököt a tárgyak sokasága takarja. Ami ép deszka maradt a városi házakban, udvarokon, azt a török mind összeszedte. Látta, hogy másképpen nem boldogul, csak ha maga is falat emel.

A Sándor bástyán már annyira felmagasitották a töltést, hogy a romlásig ért, vagyis a várbeli falnak ágyúgolyóktól lerombolt szakadékának az aljáig.

A tárgyak fedték a törököt, a rőzsék fedték a feltoló fejét. A romlás körül mindig húsz puskásunk őrködött, meg egy-egy töltött mozsár. A falon is odavigyázó fegyverek. Dehát hiába: a homály is takarójuk volt az éjjeli munkában a törököknek.

Gergely maga is ott őrködött legjobban, a romlás mellett.

Egyszercsak valami húsz török törekedik elő. Mindenik fején venyige-csomó.

Gergely leszól a falról:

- Gasparics!

- Tessék, - hangzik egy erős férfihang.

- Nem viszket a markotok?

- Dehogynem az áldóját! Hadd üssünk ki rájok hadnagy uram!

- Üssetek ki a pogány teremtésit! Csak arra vigyázzatok, hogy amint szúrtatok, azonnal ugorjatok vissza.

- Értem hadnagy uram.

A romláson dolgoztak a kőmivesek, de még akkora volt ott a rés, hogy akár egy szekér is bemehetett volna rajta.

Gergely szavára kiugrik Gasparics, mellbeszúr egy jatagánokkal körülfegyveres törököt. S visszaugrik.

A török összeesik. A többi hord tovább.

Gasparics hőstettét látva, három ember ugrik ki a résen. Lándsával leterítenek ugyanannyi törököt. Megint ugranak vissza.

A török káromkodik, pillanatra megzavarodik. De alulról tolong fel a többi.

A résen most már tíz ember surran ki. Ki karddal, ki lándsával. Szúrják, vágják a rőzsehordókat. Aztán visszafordulnak és beugrálnak a résen egymásután.

A török elhányja a rőzsét, harmincan is neki a három hátul maradtnak.

Gergely lövet a falról. A török egyik a másikra bukfencezik, hanem egy Kálmán nevü tizedes nagy lándsaszúrást hoz vissza a mellében.

- Lőjjetek tik is! - kiált le Gergely.

A többi törökre már az alsó nyilásból villámlik a halál.

Ennél a villanásnál látszik, hogy körülbelül negyven török hever véresen a rés előtt. A többi török új csoportba pattan és lándsával, karddal rohan a résnek.

- Lőjj! - kiáltja Gergely a falon fent állóknak.

Akkor érkezik oda Dobó.

A rés előtt ott fekszik hanyatt a vérében Kálmán. A résen beszúr egy janicsár, s hogy senkit sem talál, egy kurjantással beugrik.

Dobó épp a rés mellett áll. Úgy üti orrba meztelen ököllel, hogy a vér szétpreckel belőle. Ugyanabban a pillanatban Gasparics lándsát vet beléje.

A többi török nem meri követni. Hátat forditanak, és széjjel-ugrálnak a rőzsehányásban.

- Dobjátok ki a kutyát! - mondja Dobó a kőmiveseknek.

S fölmegy a falra.

- Az aknázást abbahagyta a török, - mondja Gergelynek.

- Gondoltam, - feleli Gergely.

- Van valami mondani-valód?

- Tessék megnézni a bögréinket.

A bástyaoldalon függő olajlámpásnál öt legény dolgozott, s köztük a cigány is.

Egynehány száz cserép-bögre hevert ott. Azokat töltögették.

Az egyik puskaport tett bele egy marokkal. A másik rongyot és követ gyömöszölt rá. A harmadik ismét egy marok puskaport tett a bögrébe. A negyedik egy halom arasznyira vagdalt rozsdás puskacső-darabok mellett ült, s azokat töltötte puskaporral. Kétfelől fával verte be. Az ötödik dróttal szoritotta a két dugót a csőhöz. A cigány besározta.

- Már háromszáz bögrénk van készen, - jelentette Gergely.

- Tegyetek közéje ként is, - mondotta Dobó. Jó nagy darabokat.

- Az bizony jó lesz, - felelte Gergely.

Balázs apród futott a kénért.

Dobó kis ideig elégedett arccal nézte ezt a mesterkedést, aztán körülpillantott:

- Itt van Gasparics?

- Itt vagyok, - felelte a legény alulról.

- Gyere fel.

A legény felugrott, és összecsapta Dobó előtt a bokáját.

- Te voltál az első, aki a résen kiugrottál?

- Én, kapitány uram.

- Mától fogva tizedes vagy!

*

Hogy a tárgyak jó védelmet nyujtottak az első éjjelen, látják ám másnap a várbeliek, hogy a Hécey prépost házától kezdve nagy földhányás túródzik a vár délnyugoti faláig, vagyis a mostani kapujáig.

A falnál csakhamar hordók tolódnak fel az árokból, s ezer meg ezer kéz hordja és rakja az üres hordót.

A török feltörte a városbeli pincéket. Kieresztette a bort a hordókból, s hordta a hordót és taposó-kádakat a vár alá.

Hát azon az oldalon egy nagy hordófal épül. Kézből kézbe száll a hordó, s fordul fenékkel talpra valamennyi.

Még aznap fölépül a hordóhegy. Támasztéka a várfal. Túlfelől lépcsőzetes.

A várból napestig puskáznak rájok, de a hordó is védi őket. Folytatják a munkát zavartalanul.

S még éjjel is döng és duhog a sok hordó és szüreti kád.

A puskások java-része odakerül most. A mozsarak is ott guggolnak a falon. Egypár szakálas ágyú oldalt a hordóhalomra céloz.

- Bolond a török, - mondja Fügedy.

De nem bolond az. Lám kora hajnalban előmozdul a hordók alján egypár nagy széles tárgy. Nyolc kópja tartja. Husz-harminc török is elfér egy-egy tárgy alatt.

- Tüzet és vizet! - rendelkezik Dobó. Hozzatok szalmát, vasmacskát, horgot és csáklyát, sokat!

Mert nemcsak a tárgyak mozgását látta, hanem azt is, hogy lent az árokban fáklyákat gyujtanak a törökök.

A Bebek-bástyát is lőtték tegnap, és ott zsákokba kötött föld volt a lépcsőjök.

Dobó ott is megfordult. Gergelyt készen találta mindenféle láncra kötött vasmacskával és csáklyákkal. A bástyán tüz égett. A tüz mellett üstökben faggyú olvadt. A szurkos szalma-koszoruk rakásokba rendezve feketéllettek a tűz körül. A török ott is nagy tárgyak alá huzódva indult a vár ellen.

Mekcsey az ókapunál tömetett. Onnan is vártak ostromot.

A veszedelem legfenyegetőbb volt a délnyugati sarkon, ahol Fügedy állott. Dobó fölnyomta az acélsisakját, és Balázs apród kiséretében odanyargalt.

Hát már akkor égett a palánk.

A török ezuttal nem orditozott. Óvatosan a tárgyak alá húzódva puskázott a várbeliekre.

Felülről nem lehetett lőni. Az égő palánk aljából lőttek vissza s lyukakat vágtak csákánynyal a kő között, hogy azokon a réseken lőhessenek a tárgyak alá.

- Szalmát rájok! - harsogta Dobó.

Egyfelől a viz locsogott az égő palánkra, másfelől olajba és faggyuba mártott tüzes szalma-koszorúk repültek a tárgyak fölé.

Amelyik tárgy a falig jutott, azt csáklyákkal fölforditották, vagy ellökték. Amelyiknek a teteje tüzet fogott, azt csak hagyták közeledni. A török csakhamar eldobta, és orditva menekült a tüzessőből.

A hordók inogtak alattuk, s némelyik a hátán vitte a lángoló tüzet.

- Szalmát, csak szalmát! - kiáltotta Dobó.

Az olajba mártott szalma lángoló rongyokban repült ujra alá a tárgyak födelére. A kopjatartók eldobták a szerszámukat, s hanyatt-homlok rohantak le a golyózáporból.

De ez csak szünet volt. Amint az első támadókat visszaverték, a török ágyúk a palánk szaggatásába fogtak.

Dobó hasra fektette a népét, hogy a golyók ne találják. A palánk-cölöpök közül kettőt sikerült a török ágyúknak ellőniök. A palánk megingott, és negyven öl hosszan ropogva recsegve kifelé hajolt.

Még egy cölöprántás, és leszakad az egész.

- Csáklyát elő! - kiáltotta Fügedy. És láncokat!

Ötven csáklya kapott a kifelé hajló palánkba.

Vasláncok és kötelek, új cölöpök és karók kerültek elő. A palánk csakhamar ismét az előbbi állásába helyezkedett.

Dobó már akkor a Bolyky-toronynál járt, ahol a szurok, puskapor és égett faggyu egybekeveredett büdösségében Gergely fogadta az ostromot.

Az a derékban romlott szeglettorony nagy bizalma lett a töröknek. Hogy Temesvár is egy torony miatt esett el, azt tartották a szerencse sarkának, habár az első ostromban nem is sikerült az erejöket megvetniök benne.

Ott hogy csupa földet hordtak a torony fala mellé, belülről nem lehetett rájok lőni.

A törökök egymást nyomva tolakodtak a széles tárgyak alatt fel. Hullt rájok az égő szurkos és faggyús koszoru, mégis sikerült a toronyba hágniok.

- Üsd vágd! - hangzott a tisztek kiáltása.

- Allah akbar! - volt a felelet.

S a Királyszéke oldalán ezernyi ezer fegyveres török rohant a vár felé.

A torony alján csáklyák és kopják nyulakodtak alá. Taszigálták, kaparták, vágták, horgolták a tárgyakat.

De a török is dolgozott. A tárgyak alól a tüfenksik puskáztak. Lándsák és gránátok, nyilak röpültek alulról a védőkre.

Egy páncélos szpáhi halálmegvetéssel ugrott a falra, s a két vasas kezével malmozva verte szét a csáklyákat és kopjákat. A másik, harmadik a nyomában.

Míg azt a hármat leagyalták buzogánynyal, a többi a hátukon előnyomakodott.

Egy perc nem telt belé, már feltoltak egy tehénbőrrel bevont tárgyat a torony tetejére, s az alatt harminc-negyven janicsár térdelve és hasalva lőtte a bástyán küzdő katonákat.

- Alláh! Alláh! - üvöltötte alant ezer torok.

- A diadal közel van! - orditották a jaszaulok.

Dobó fejéről leesett a sisak. Hajadonfővel rohant az ágyúkhoz.

A torony belsejében álló magyar katonák még csak nem is árthattak a föléjök tolakodott janicsárságnak, mert a torony teteje be volt már deszkázva, s a deszkákat nem lehetett lelökni a rajtok álló janicsárok miatt.

- Gyertek ki! - rikoltotta Gergely, amint meglátta, hogy Dobó az ágyukat forgatja.

S a janicsárok puskáival mit se törődve, maga is csáklyát ragadott. Beleakasztotta az egyik tárgytartó kópjába, s elrántotta azt.

A bástyán álló katonák is megdöbbenve látták a torony elfoglalását. Mind a tüzes szerszámhoz kaptak, s a falon felnyomakodó janicsárokat elboritották tüzzel.

Dobó látta, hogy a janicsárok összeköttetése megszakadt. Hirtelen lefelé fordittatta a két ágyút, és a töltésen sokadozó janicsárok közé lövetett.

A janicsárféle katona nem igen tart az ágyútól. Két ágyúnak két magva nem sokat árt. A dörgést meg megszokták. Csakhogy a Dobó ágyúi apró maggal vannak töltve. Közelről tízévelhuszával dől tőle a török.

A janicsárok irtózva hátráltak.

- Tüzet rájok! Tüzet! - hangzott fent is a Gergely szava.

S a torony-tetőn rekedt janicsárokra repült a szurokkoszoru. A török ide-oda kapkodott, de hogy a puskáját már kilőtte, nem volt ideje újra tölteni. A tűz és láng egyre több. Ordítva vetik alá magukat a toronyból. S még jól járt az, aki kivül esett. Az egy roppanással kitörte a nyakát. Aki a várba ugrott, az rosszabbúl járt, mert úgy agyon verték, hogy csontja se maradt épen.

*

A török azon az estén és éjjelen a földbástyánál folytatta a harcot.

A földbástya a város északnyugati szegletén folytatása a kőbástyának. A földet összevissza turkálták, hogy a bástya alá lyukat szerezzenek, de a vár fala nem földre épült a hegyen. Fal falon áll le husz ölnyi mélységig, mintha az ismeretlen időkben a völgyből építették volna a várat, s a következő kor népe meghordta volna a régi várat földdel, s föléje építette volna a maga várát, míg végre jött a Szent István király népe, s a váron vár fölé fölfalazta a mai várat.

Dobó csakhamar ráeszüdött, hogy a törökök éjjeli ostrom-lármája csak arravaló, hogy elvonja a figyelmet a fa-töltéstől.

Odarendelt a földbástyára egy hadnagyot kétszáz emberrel, s a többi népet meghagyta a rendes számban a vártákon.

A török lovasság sem a hordóhegyen, sem a torony ostrománál nem mutatkozott. Előre látható volt, hogy éjjel folytatja a fahordást.

Most azt találták ki, hogy rőzse helyett hasábfát hordanak. Amennyi teve, ló, ökör, bivaly és öszvér van a táborban, az alkonyatra mind hasábfával megrakodottan tér vissza a falak alá.

A falakkal szemben levő föld-sáncokból először csak találomra dobálták ki a fát, azután mikor a fahalom eléggé takarta őket, rendezésbe fogtak.

Ezer meg ezer kéz mozgatta, hányta a hasábfát és dorongfát egymásra. Az előbbi éjszakák csöndes munkája helyett, csupa zuhogást és kopácsolást lehetett hallani mindenfelől.

A fát vaskapcsokkal és láncokkal erősítették össze.

A Gergely bástyája előtt készült pedig az a nagy fabástya, s alig három öl távolságra a teteje.

A török ügyesen dolgozott: a fát úgy rakta, hogy mindig takarva legyen, s az egy öl magas takaró mögül átdobálták a vastag dorongfákat az árokba is. Az árok szemlátomást temetődött be és nőtt a fahegy a kőfal mellett.

És egyre közelebb a várfalhoz!

Gergely hol az egyik lövőrésen, hol a másikon nézett ki, hogy vizsgálja az ellenséges munkát. Utóljára fölment a palánkhoz.

Ott találta Dobót. A kapitány a szokott térdig érő mentében állott. A fején könnyü fekete acélsisak.

- Uram, - mondotta Gergely, - kérem azokat a sindelyrakásokat, amiket a tetőkről leverettünk.

- Hordathatod.

- Aztán kérek faggyut, szurkot és olajat.

- Amennyi kell, rendeld. Sok faggyu nincs.

- Hát ami van. Ha faggyu nincs, szalonnát kérek, sokat.

- Szalonnát?

- Husz-harminc oldalt. Amennyit csak lehet.

Dobó hátraszólt Kristófnak:

- Eredj költesd fel Sukánt. Adjon az éléstárból faggyut és negyven oldal szalonnát. Hozzák azonnal ide!

És csak azután kérdezte, hogy: minek?

Hát bizony Gergely azt eszelte ki, hogy amint a török ott hányta rakásra a fát, ő meg szalonnát, faggyut meg sindelyt hányatott a hasábfa és a rőzse közé.

A török nem ügyelt rá. A várból folyton dobáltak rájok. Kő, csont, repedt fazék, döglött macska s miefféle repült közéjök minden percben. Az arasznyi széles szalonnadarabok a sok minden között fel se tüntek. Ha éppen meg is nézte valamelyik, vagy nem ismerte mire való, vagy ha ismerte, utálattal nézte.

Gergely arasznyi széles szeletekre vágatta a szalonnát és időnkint oda dobatta a fa közé. S hullt közben az olajfestékes sindely, a faggyú, a szalma. Időnkint meg ledobatott egy-egy szalmába pólyált cserépbögrét.

A bögrék sárral voltak betapasztva, dróttal meg körülfonva.

A belsejökben puskapor volt, meg töltött csődarabok s ujjnyi darabokban kén.

Dobó levizsgálódott.

- Mikorra elkészülnek, - mondotta, - reggel lesz. Kristóf, nézd meg Mekcseyt, ébren van-e? Ha ébren van, mondd neki, hogy én lefekszem. Ha nincs ébren, hagyjátok aludni. Azután az őrségeket járod be. Megmondod, hogy mihelyt ostromra való mozgolódást látnak, a szeglet-toronyhoz jőjjenek jelenteni. Te nem fekszel le Gergely?

- Ma nem, - felelte Gergely. Megvárom a reggelt.

- És Zoltay?

- Aludni küldtem, hogy reggel erő is legyen a bástyán.

- Amint a fabástya fölépült, költess fel!

Fölment a szeglettoronyba, s egy katonai nyoszolyára dőlt. Kristóf apród ott állt kivont karddal a torony ajtaja előtt.

Apródi kötelessége volt ez. Őrizte az alvó oroszlánt.

XIII.

Hajnalra már csaknem olyan magas volt a török fabástyája, mint a vár fala. Másfél öl hiányzott csak, hogy olyan magas legyen.

Gergely még két meszes ágyúcső-darabot tömetett meg. Beverette fával keményen.

- No ez az ágyú se hitte, hogy még egyszer lőni fog! - mondotta a cigány.

- Régi ágyúból lesz az új, - felelte az egyik katona.

- Hát ha új, adjunk neki nevet is, - szólt a cigány. Legyen az egyik *Rajkó*, a másik *Galamb*.

Mert minden ágyúnak megvolt a maga neve.

Gergely ólomgolyót vett ki a zsebéből és ráirta a kisebbik ágyúra:

János.

A nagyobbikra:

Éva.

Hóna alá vette a két ágyudarabot, és fölhágott a bástyára.

A hajnal gyorsan öntötte szét az égen a világosságot. Lenn mozgolódott a tábor: csapatok zörgése közeledett mindenünnen.

Gergely fölkelttette Dobót.

Az emberek már kopjákkal és csáklyákkal álltak a falon. A puskások a dértől fehér köveken frissen porozott csöveket tartottak. A bástya három ágyúja lefelé volt irányozva, a sötétkapu két ágyúja meg fölfelé a falakra.

- Gyujtsátok meg a szurok-koszorukat! - parancsolta Gergely, - és dobjátok ki!

Az emberek egyszerre munkában voltak.

Mikorra Dobó odaért, már úgy özönlött a dombokra a török, mint a hangya. A fát még mindig rakták és kopácsolták. Már olyan magas volt, mint a belső bástya. Időnkint át is löktek a hasábfából, hogy a két fal között levő hézagot mindenütt kitöltse. Rengeteg sok fa volt ott. Egy egész erdő. S a favár erős. A tetején nyers tehénbőrrel gondosan beborított tárgyak inogtak.

Az égő koszoruk nem ártanak a tehénbőrnek, ami meg máshova hull, lábbal löki a török odább.

Egy éles siphangra ezernyi ezrek Biszmillah! orditása rázta meg a levegőt. A török muzsika harsogva szólalt meg. S az óriás faépület dörgött a felrohanó lábak robogásától.

- Alláh! Alláh!

- Jézus! Mária!

A tárgyak alól gyorsan tolódnak elő a rövid ostromlétrák, hogy áthidalják a fabástyát a kő-bástyával.

De a várbeliek is fenn állnak már. Egyszerre százával repül a törökre a tüzes koszoru. Égő szalmakéve és kén borítja el a létrákat, s a szalmára hull a szurkos zsindely.

Az első törökcsoport, amelyik az égő tüzön át akar berohanni, a csáklyák és kópják hegyével találkozik. A többit már kard, csákány, tüzes furkó és láncos buzogány fogadja.

Egy telt-képü török, hatalmas boncsokot emelve bukkan fel a farakáson három ölnyire Gergelytől. Amint az Allah ordításában az egész feje egy szájjá változott, Gergely kapta a kisebbik ágyúdarabot, és belevágta annak a töröknek a pofájába. A nagyobbik ágyúdarabot a lent égő tűzbe vetette.

A nagy faalkotmányt ellepte a török, s bizonynyal átrohantak volna az égő tüzön is, ha egyszercsak az a feneség nem történik, hogy alulról fölfelé is megszólal a puska meg az ágyú.

A cserépbögrék pukkadozni kezdtek és szerteszét dobálták az égő ként. Mintha tüzokádó hegy nyilott volna meg alattuk.

- *Ja kerim! Ja rahim! Meded! Ej vá! Jetisin!* - ordítozták megzavarodva.

Hanem a jaszaulok nem bocsátották le őket.

- Győzünk! A diadal órája ez! - kiáltozták feleletül.

S az alant maradtakat küldték vizért.

S vizzel, fegyverrel, ruhával próbálták megmenteni a napok és éjek során készült faalkotmányt.

De akkor már a faggyú és szalonna is olvadásnak indult a fahasábok között, s a bögrék mindegyre szaporábban lövöldözték széjjel a ként, s gyujtották az ölfahasábokat.

- Ja kerim! Ja rahim! Be a várba a tűzön át!

Nem akarták hinni, hogy azok a nagy fadarabok meggyulladnak.

Már szaporán hozták a vizet bőrvedrekben, és csöbrökben és mindenféle edényekben. Rohantak vele mindenüvé, ahol a tüz egy-egy fölfelé csapó lófark alakjában lángolt ki a farakásból. Bőszülten és rémülten ugrándozva oltottak.

De az emelvény óriás máglyává változott. A puskacsövek csak akkor kezdtek széjjeldurrogni, s a zsir kék lánggal sercegve fecskendett az oltók szeme közé. A két ágyúdarab hatalmas dördüléssel sült el egymás után és ott ahol elsült, szétvetette a fát s a törököt.

Pokoli rémület, harag és orditás! Az ostromlétrák hidján át ujabb meg ujabb erőfeszitéssel nyomakodnak át a füstből és lángból azok a janicsárok, akik a mögöttük durrogó tüzön nem birnak visszavonulni. Egyik másik kétségbeesett ugrással rugaszkodik a kőfalra, s ugyanabban a pillanatban véres fejjel hull alá. A többi a máglyarakás tetején táncol dühében, s fegyverrel csapkodja a gyulladozó favégeket.

De micsoda hiábavaló munka! Lángtenger az, amely a fal mellett keletkezett, s vihar dörgése benne a sok robbanás. A lángokban szanaszéjjel ugráló szökellő ördögi árnyékok a törökök. Akik bent maradtak, nem tudják, merre meneküljenek. A ruhájok is lángol, a szakáluk is lángol, a turbánjok is ég. Ezek a pokol irtózatain át jutnak a Mohamed paradicsomába.

A forróság oly nagy a vár-falon is, hogy az ágyúkat el kell vontatniok, s a vitézeknek az ostromállásokat kell locsolniok, hogy a fa ott is meg ne gyulladjon.

S a pokoli tüzben ott üvöltenek a menthetetlen török sebesültek, túlnan a lángon meg hangzik a jaszaulok bősz orditása, s látszik a fel-felpuskázó gőz, amint az utolsó oltási kisérleteken vesződnek.

A két hadat láng és füst választja el egymástól.

XIV.

Ha fával nem boldogulunk, boldogulunk földdel! - gondolta a török.

Ágyúzásba fogta a hordásra veszedelmes külső várat, és nappal duhogtatta, lövöldöztette, éjjel pedig hordatta a rőzsét meg a földet. Meg is öntöztette.

Gergely aggodalommal látta, mint növekedik napról-napra a meggyujthatatlan ujabb út a bástya felé. Azon fognak feljönni százával ezrével, mind az egész tábor.

Gondolkozva járt-kelt a várban.

Megnézett minden romhalmot, kőrakást, istálókat, vermeket, a halmokba rakott ágyúgolyót. S vakarta, rázogatta a fejét.

A sekrestye romjai között is megfordult. Végre a lakatosok zugánál állt meg. Ott a halomra hányt tömérdek magyar és török fegyver előtt egy nagy kerék feketélett. Gergely megismerte, hogy az egyik szétvetett malomnak a kereke az.

A cigány a keréken ült, s egy nagy cseréptálból főtt hust evett. Rettenetesen fel volt fegyverkezve. A lábán piros karmazsin janicsárcsizma. Az övében rozsdás jatagánok. A fején egy lyukas réz-sisak, amely szintén töröké lehetett.

A cigány hogy katonának érezte magát, fölkelt. A tálat a balkarja alá fogta. A jobbjával szalutált.

Azután ujra nekiült a husevésnek.

- Kelj fel csak koma, - mondotta Gergely. Hadd lássam azt a kereket.

A cigány félreállt.

A kerék meglehetősen ép volt. Két küllője volt mindössze kitörve. Gergely ráállt, és egyenkint megnyomogatta a küllőket. Csak egy mozgott.

- Hm, - mondotta Gergely az ujját az állára téve.

A cigány megszólalt:

- Tán tereket akar őrletni nagyságos hadnagy uram?

- Azt, - felelte Gergely. Szegezzétek meg szaporán ahol laza.

A lakatosok letették a tálat, s kalapácsot fogtak.

Gergely Dobót kérdezte.

- Járt ma erre tizszer is, - felelte az egyik lakatos, - de már van félórája, hogy nem láttuk.

Gergely elindult a kapitány keresésére.

Elment a templombástyáig. Ott nincsen. Talán a földbástyán van.

Amint ott járkál tétován, a palota egyik nyitott ablakában női szempárt pillant meg.

Megdöbben. Megáll. Pislog, mint aki erősebben akar látni.

De a női szempár eltünt.

Gergely megkövülten mered az ablaknyilásra. Valami különös meleg érzés futott rajta végig, mikor azokat a szemeket megpillantotta, ugy hogy egy percig meg nem birt mozdulni.

- Eh, bolondság! - mormolta aztán a fejét megrázva. Hogy gondolhatok ilyet!

De megint fölnézett mégis. Akkor már a kis török fiu arcát látta az ablakban.

A földbástya felől Dobó jött.

Gergely eléje sietett.

- Azt a malomkereket kérem kapitány úr, - mondotta a kezét a sisakjához emelve.

- Vidd, - felelte röviden Dobó.

S befordult a palotába.

Gergely a konyhák elé ment, ahol a katonák hosszu sorban a földön ülve ecet-illatos lencse-főzeléket ebédeltek.

Elszólitott közülök tizet. A kereket a maga bástyájához gurittatta.

*

Rozsdás és tört puskacső volt a várban bőven. Azokat tömette ujra. Belekötöztette dróttal a kerékbe, úgy, hogy véggel kifelé álljanak. A csövek közeit megtömette forgácscsal, kénnel, faggyúval, szurokkal. Két oldalt beszögeztette deszkával. Végül széles deszkatalpat csináltatott a keréknek köröskörül, hogy el ne dőljön.

Csodájára járt annak a pokolgépnek az egész vár népe.

Maga Dobó is megnézte egynehányszor. A közepébe egy mozsarat adott.

- Ezt úgy igazítsd belé Gergely, hogy legislegutóljára süljön el.

- Úgy lesz kapitány uram.

- Kell-e még valami Gergely fiam?

- Hát ha lehet, az üres hordókat kérem.

- A pincéből?

- Onnan.

- Van elég, csak hozasd.

Lent egyre növekedett a halom. Bent egyre csinálódott a hordó.

A hordókat is olyan mesterséggel töltötték meg mint a kereket. Követ is tettek beléjök, alul, fölül, oldalt. Befenekelték erősen, csak a lyukon hagyták ki a gyujtózsinórt.

Dobónak volt szakálas ágyúja sok, - háromszáz. A szakálas ágyú tulajdonképpen falba fektetett nagy puska volt, s nagyobb golyó nem fért bele a diónál. Szakálasnak a külső végén lehorgadó vasnyulványról nevezték. Azért kellett az a vasszakál, hogy az ágyú mikor elsütéskor visszarúgódik, legyen ami megtartsa.

Hát a nagy hordókba a régi rozsdás szakálasokból is adott Dobó.

Valami ötven olyan hordót készitettek el a törökök fogadására. Jól megabroncsolták, körül drótozták, szögezték.

A török pedig buzgón építette rakta éjszakánkint a szép meneteles utat a bástyára.

XV.

Gergely egy délelőtti órában az emberei között aludt, mikor egyszercsak jelentik Zoltaynak, hogy az istáló sarkában a viz remeg, a borsó pedig rezeg.

Hát lám a gonosz török nemcsak tölti a lyukat, hanem ássa is!

Zoltay nem engedte Gergelyt felkölteni. Mekcseyért küldött.

Mekcsey csakhamar ott-terem.

Ide-oda viteti a tálat meg a dobot, mig végre a kocsiszinben megtalálja azt a helyet, ahol ásni kell.

Tíz legény nekiáll az ásásnak. Időnkint szünetelnek s letevegetik a tálat.

Déltájban fölébredt Gergely is, s legott az ásáshoz futott.

A legények már három öl mélységben dolgoztak. A lagumdsik tompa dobbanásai éreztették, hogy közel vannak.

- Hohó kapitány uram, - mondotta Mekcseynek. Ez az én bástyám! Itt te nem parancsolsz.

- Hát mit akarsz? - felelte Mekcsey kedvetlenül.

- Az ásást abba kell hagyni.

- Hogy felvessék a falat!

- Hogy elvegyem a kedvüket a további ásásoktól!

- Tedd, amit akarsz, - felelte Mekcsey vállatvonva.

S elment onnan.

Gergely egy nagy mordály-puskát hozatott. Maga illesztette belé a kovát, maga porozta fel. Tíz puskást szólitott maga mellé. A lámpásokat elfujatta.

Sötétben maradtak.

A duhogás egyre erősebb. Már a vezető tiszt szavát is lehet hallani.

Gergely a tenyerét a falhoz tartva érzi: hol reng a föld legjobban.

- Pszt, - mondja halkan a legényeknek. Mingyárt beütnek!

Abban a pillanatban beüt az egyik csákány, s a föld peregve omlik le a Gergely lábához.

Emberderéknyi lyuk támad.

A lagumdsi megáll és benéz.

Sötét van. Nem lát semmit. Ahogy megfordul, látni lehet a lámpásaikat, s a lámpások közt egy fehérturbános, aranypaszomántos nagyhasu agát.

A lagumdsi kiált, hogy lyukat ért.

Az aga arra fordul.

Gergely céloz. A mordálya ellobban, eldördül.

Az aga a hasához kapva rogyik össze.

Gergely visszaugrik.

- Tüzelj!

A tiz legény a lyukba teszi a puskát. Dirr-durr! - lövik az egymás hátán menekülő lagumdsikat.

A legények harminc csákánynyal és az aga holttestével térnek vissza. Csak egy marad ottan felvont fegyverrel meg egy lámpással, amely az út torkát bevilágitja.

*

Az agát leteritették a vár piacára. Nem valami szépen teritették le, mert a feje a kövezethez koppant, s a turbánja legurult, mikor letették.

De jó annak már igy is.

Köpcös, szürke szakálu ember. Kopasz fején három hosszu sebforradás bizonyitja, hogy rászolgált az agaságra. Gergely lövése a töltéssel együtt belement a hasába. Egy kisebb golyó a mellén érte, - bizonyára mikor a legények lőttek.

Sukán számtartó összevizsgálta a turbánját, övét, zsebét s följegyezte mennyi pénz, gyűrű és fegyver van nála. Ezeket az értékeket azok a közkatonák kapják, akik az ásásnál foglalkoztak.

Azután átengedte a halottat a kiváncsiak szemléletének.

Először persze az asszonyok állták körül.

- Ilyen piros papucsba járnak ezek? - mondotta az egyik.

- Fűzővel kötik a bugyogójuk alját, - szólt a másik.

- Valami gazdag úr lehetett.

- Talán hadnagy vagy kapitány.

- Vajjon volt-e felesége?

- Tíz is talán.

- Nem is volt csúnya ember, - mondja a maklári molnárné. Kár hogy török volt.

Zoltay is ránézett, és szólott:

- Ez az egy aga mégis csak bejutott a várba!

S tovább ment.

Egyszercsak a kis török gyerek bebúvik az asszonyok szoknyáján át, és örvendő kiáltással hajlik a halotthoz:

- *Baba! Babadsizim! Baba! Sekerli babadsizi!* (Apa! Apácskám! Apa! Édes apácska!)

És a mellére borul. Öleli, csókolja. Arcát arcához fekteti. Rázza. Nevet rá.

- Baba, babadsizim!

Az asszonyok szeme megtelik könnyel. Baloghné kézen fogja a gyermeket:

- Jer Szelim! Baba alszik!

XVI.

Mikor hajnalban ismét ostromra indul a rengeteg török had a völgyben, a legénység a jól elkészültség dühös gyönyörüségével nézi a mozgásukat. A boszu izgalma felhuzott rugóként feszül az izmaikban. Már nem is tudnak várni. Egy kis köpcös legény kiugrik a résen a földhányásra, az orditozva ömlő törökséggel szembe, s megfenyegeti őket a kardjával.

A legények kacagnak persze a falon.

- Ki az? - kérdezi Zoltay maga is nevetve.

- A kis Varga, - mondják. Varga János.

A legény visszaugrott, de ahogy a nagy nevetést látja, másodszor is kipattan a résen, és megfenyegeti a török hadat.

Már akkor puskáztak rá a tüfenkcsik, s ő a puskalövéstől még gyorsabban ugrott vissza, mint az előbb. Erre még jobban kacagtak.

Ezt már Dobó is látta. Dicsérőn intett neki a fejével.

Varga János, hogy a Dobó tetszését megpillantja, uccu neki: kipattan harmadszor is, és a golyókkal mitsem törődve, emberül ráfenyeget a bőszülten fölfelé törekvő törökökre.

Repül rá golyó, bomba, és dárda. Nem találja egyikse. Ugrál csufolódva, s rájok nyujtja a nyelvét. Sőt meg is fordul hirtelen, és igen illetlen, de akkor mégis alkalomhoz illő veregetést mivel magán. Aztán megint beugrik a résen.

És ez ott a török orra előtt!

- Jutalmat kapsz! - kiáltja le Dobó. Ember vagy!

S látva, hogy ott rendben van minden, lóhátra ül. Az ókapuhoz vágtat. Mert a török a keleti és déli oldalon kanyaritja be a várat. Két helyre irányul az ostromnak minden ereje.

Gergely páncélba öltözötten áll a bástyáján. Körülötte a hordók, meg az óriási kerék.

- Gyertek csak, gyertek!

S jönnek is. Orditó pokol-fergeteg: *„Biszmilláh! Biszmilláh!”* Percekig elnyomja a tábori zenekar harsogó csincsázó muzsikáját. De aztán a zenekar megáll a várral szemben a Királyszékén és szól szakadatlanul.

- Majd táncoltok is mingyárt! - kiáltja Zoltay.

Mert a zene ideges menetü ugrasztó zene volt.

Nyüzsög a török had. Lobognak a lófarkas holdas zászlók. Elől a janicsárok sárga-piros zászlaja. Hátrább az ulefedsik fehér csikos zöld lobogója. Térdig érő pajzsokkal takartan, vasba öltözötten dübörögnek elő a szpáhik.

- Allah! Allah!

A kezökben lándsa vagy kopja. A csuklójukon szijjon lógó meztelen kard. A derekukon másik kard. Futva indulnak az árokból sürün a bástyának.

- *Allah akbár! La illáh! il Alláh! Ja fettah!*

Feleletül lezuhan egy fekete hordó, s tüzet pökdösve, ugrálva gurul nekik. Egy szpáhi eléje szurja a kopját a földbe, a másik, harmadik melléje.

- Allah! Allah!

A negyedik megragadja, hogy ledobja az árokba. Abban a pillanatban eldurran a hordó, s lángokádékkal veti szét az előcsapatot.

- Allah akbár!

Mikor fel tudnának nézni, már köztük a másik hordó is. Pöködi, lövi a tüzet százfelé. Megáll a vasba öltözött emberek között, s veti őket széjjel.

- Allah! Allah!

De azok nem fordulhatnak vissza. Alulról ezernyi ezer feltörekvő nyomja őket. Csak a nagy ugrosás látszik, a falhoz lapulás, a hátrább állók visszahőkölése, meg a tíz ölre okádó tüz.

S hogy még erre se robban szét a szpáhik nyomott csapata, megnyilik a bástyán a palánk s egy óriási füstös deszkakerék jelenik meg a magasban.

A kerék közepe füstöl; füstöl és sistereg. Lefordul, leduhan a kőfalról. Megindul a tömött ezerek seregének.

- *Iléri, iléri!* (Előre!) - hangzik mindenfelől az agák és jaszaulok kiáltozása.

De a kerék megjelenése mást mond az elől jövő vakmerőknek.

Még oda se ért jóformán közéjök, kidurran belőle az első villám s egy ötven-öles tűzfecskendés, amelynek minden cseppje kék lánggal ég tovább a kilövellés után, akár élőre, akár holtra esett.

- *Gözünü acs! Szakin!* (Vigyázz! Vigyázz!)

A török had eleje rémülten vágódik arcra, hogy azt az ördögkereket a hátán engedje legurulni. De az már szikrás tűzkerékké változik közöttük. Lángot lő, égő olajat pökdös, violaszinü tűztulipánokat szór a tar fejekre, harci köntösökre. Sisteregve, pattogva, dirregve durrogva ugrál rajtok tovább. Küllőiből kigyózó sugarakban szórja, fecskendezi, lövi a vörös, kék és sárga csillagokat.

- *Meded Alláh!*

A legvitézebb csapatok is őrült futással menekülnek e pokoli csoda elől.

S a keréknek mintha esze és akarata volna, nyomon követi a futókat, leüti lábukról, befecskendezi őket eleven tűzzel: égő olajjal, égő kénnel. Elsüti a puskájokat úgy, hogy egymást lövik. Telepöki tűzzel szemüket, szájukat, fülüket, nyakukat, úgy, hogy bukfencet vet tőle még a haldokló is. S gurul a tűz-kerék tovább. Hosszu, tüzes mennykövek szállnak belőle s leütik a jaszaulokat a lovukkal együtt. A lángjok csontig éget, a füstje fojt. A durrogása megsiketit. Lángokba öltözteti a csapatokat, amelyek mellett elrohan. S nyomában nem maradnak mások, csak tűzkínban fetrengő, égő halottak, s őrültként ugrándozó égő elevenek.

Hiába való a jaszaulok tombolása, a szeges ostor, a futók arcbaverése, nincs többé ember, hogy a külvárat ostromolja.

S a magyarok még rá kirontanak a romláson s aki a kerék utján fektében vagy a rémület dermedtségében ott maradt, ütik, vágják, kaszabolják irgalmatlanul.

- Vissza! Vissza! - hangzik a kürt-szó.

S Gergely alig birja a legényeit visszaparancsolni.

- Hordót a falra! hordót!

S guritják, állitják a hordót. De a török tábor maradéka is nagy zörgéssel, zúgással oszlik el onnan. Csak az ágyúk maradnak, meg az elképedt ágyús topcsik.

*

Mekcseynek jó volt ott hagynia az aknát, mert három helyen törtek volna be a föld alatt az ókapunál.

Mig emitt a tüzes kerék dolgozott, az ókapunál a föld alatt folyt a viaskodás.

Ott a fal már oly romlott volt, hogy a török a kövek között szurkált be, a magyar meg ki, mig Mekcsey a föld alatt reájok szembe ásva, három helyen futamitotta meg őket egymásután.

A török utoljára felgyujtotta a kaput, s azon akart betörni, de persze vastag, erős falat talált a kapu mögött. Idejekorán berakatta azt Mekcsey.

Gergely amint a maga bástyája környékén a legények kirontását és az őrült futást látta, vizes bőrökkel terittette le az ágyúkat és puskaporos ládákat: tíz embert az őrségen hagyott, a többit az ókapuhoz vitte, hogy Mekcseynek segitsen.

Nem volt mit segiteni. A török had rémülete a kapu környékére is áthatott. Az oda vezetett dandárok közül csak a tüfenkcsik állták meg a helyüket. Azok ott rajzottak a kapu körül s lőttek és töltöttek, s megint lőttek szakadatlanul.

A falak tetején a palánk alá huzódva az őrök álltak, csupán az állások alatt hajladozott egy csoport katona. Ki-kiszurkáltak a fal hasadékain.

Gergely felfut a falra. Egy paizs védelme alatt lenéz. Látja, hogy egy csapat török mozgolódik a fal tövében, és se felülről, se oldalt nem lőhetik őket.

A magyarok kiszurkálnak rájok. De ők vagy a lyukatlan helyekhez lapulnak, vagy guggolnak. Némelyiknél zsák van, némelyiknél kő.

A zsákkal, kővel a puska-réseket iparkodnak begyömöszölni, hogy a magyarok ne lőhessenek.

Hát az efféle töméseket lökdösik ki belülről. Ki-kiszúrnak a törökre is.

A török meg, ahogy a magyar lándsa kilükken a falból, elkapják. Belekapaszkodnak ketten hárman is. Darabig fürészelnek vele, aztán kirántják a lándsát.

A magyar káromkodik.

- Ejnye! - kiált le Gergely a legényeknek. Ott a tűz! Tartsátok bele a lándsát!

A tűz ott ég a fal mellett. Húsz katona is odaugrik s tartja a lándsa végét a parázs közé. Pirosra tüzesitik.

A török kapásra készen, vigyorogva lesi az új lándsákat.

Hát egyszerre húsz lándsa is kilökődik a falból.

Uccu elkapja a török! De bezzeg odasül a tenyere. S dühös szitkozódásukra bent a magyar katonák kacagása a felelet.

XVII.

Október 12. Szerda.

Ezen a napon már olyan a vár, mint a rosta.

Harminckét napja, hogy lövik szünet nélkül, hol elől, hol hátul, hol az egyik oldalon, hol a másikon.

A török ágyúgolyó annyi már a várban, hogy úton útfélen botlanak benne. A parasztok nyírfaseprővel verik félre az apraját az útból, nehogy az ostrom alatt bukdossanak rajtok. A nagyját az ágyúkhoz, meg a falakra hordják.

Az újbástya és a földbástya között V-betü alaku nyilás tátong a falon. A tömlöcbástya oldala leomlott a mélybe. A földbástya csupa lyuk, mint a darázsfészek. A Bolyky-toronynak csak két fala áll. A szeglet-torony olyan, mint a fölülről földig odvas fa. Palánk csak itt-ott. A belső

épületek is kidőlt-bedőlt tetőtlen falak. A palotában mindössze három szoba van még, azokba is beesik az esső. A piac is elmásodott. Öles mély árkok szelik keresztül kasul. Azokban kell járni, mikor lő a török. Máskor a rájok tett hidakon, pallókon.

S kivül tutulnak a farkasok.

A faltoldozó munka ma már nappal is folyik. Gerendák és deszkák toldozzák a lyukakat. Amennyire lehet.

A kő már csak támaszték mögöttük.

Az ókapunál Mekcsey maga is hordja a követ. A fáradtakat biztatja, az Istent segitségre emlegeti. Előre látható: hogy ott erős lesz az ostrom. A falat hol Dobó, hol Gergely, hol Mekcsey vizsgálja. Mind a hárman azt látják, hogy a szeglettorony nem védi többé a kaput; kézi bombákra van szükség. A faállványokat hát bombával hordják meg. A résekre gyakorlott puskásokat állitanak.

Gergely a szurok-koszorúkat, tüzes labdákat, furkókat gyártja és hordatja mindenfelé.

Zoltay a Sándor-bástyán épit.

Fügedy az új-bástya töréseit láncokkal kötteti be.

Dobó lóháton jár, hol itt, hol ott, a lovának hely van hagyva köröskörül a vár fala mellett, az állványok alatt. De bizony mégis gyakorta kell járnia a röpködő golyók között. Ügyel és rendelkezik, hogy a munka haladása egyforma legyen. Az utolsó kis török lovon követi Balázs apród, hogy hordja a kapitány rendeleteit. A többi hét lovat már ellőtték a két apród alól.

Azon a napon Pető is lóra ült. A lába be van pólyázva térdig. Sápadt, de a bajusza ki van huzva. Mekcsey őhelyette dolgozik az ókapunál, ő most a Mekcsey helyén van a belső haddal.

Érces mély hangon beszél hol itt, hol ott a népnek:

- Harminckét napja van itt a török! De bár itt lenne, mig az utolsót is a pokolba röpitjük! A király hada késik, de nem marad el! A mi bátorságunkról beszél az egész világ! Még száz esztendő mulva is azt fogják mondani a *bátor* szó helyett, hogy *egri*.

Hogy nagy a csoportosulás a szónokló vitéz körül, Dobó is megáll egy percre, hogy hallgassa, mi az?

Az utolsó mondatra elmosolyodik, azt mondja elgondolkozva a mellette álló Ceceynek:

- Száz esztendő mulva? Gondol is ránk a világ, hogy milyen volt az orrunk!

Inkább magának mondja ezt, mint Ceceynek. S mintha megrestelné, hogy fenhangon beszélt, vállat von:

- Mindegy. Nem az orr a fő, hanem a lélek, és nem a jutalom, hanem a kötelesség!

Azzal elugrat a Sándor-bástya felé.

A vitézek tovább élednek a sok jóízü szótól. A helyüket megállották volna annélkül is. De a szép szó olyan, mint a jó bor.

Pető félrecsapja a sisakját, és folytatja:

- Eljön ide maga a király is. Sorba állittatja az egri vitézeket, s mindenikkel kezet fog.

- Hogy hinak? - aszongya.

- Nagy János a nevem, felséges uram.

- Szabó Nagy Mihály a nevem, felséges uram.

- Isten éltessen fiam.

Így beszél a király örömmel, szivesen. De meg is érdemlitek. Azt is hallottam, hogy csupa egri közkatonákból szedi ezentul a tisztjeit! Minden közkatona hadnagy lesz az ostrom után, - igy hallottam. Lehet aztán kapitány is! Elvégre neki is olyan katona a legjobb, amelyik megállja a sarat.

Oldalt pillant, s meglátja a cigányt, ki kecskeként ugrik a levegőbe egy előtte elcsapó golyótól.

- No cigány, - mondja, - te nem kapsz még csak nemességet se. Te még egy törököt se ütöttél agyon.

- Hát tehetek én róla? - feleli a cigány. Egy se gyün oda, ahun én állok, verje meg a Devla!

*

Estefelé egy fehérkendős török jelent meg az egyik résnél.

Megismerték, hogy Vas Miklós.

Egyszerre berántották. Ragadták Dobóhoz.

Útközben száz meg száz ajak kérdezte tőle:

- Mi a hir?

- Jön a had! - kiáltotta Miklós mindenfelé.

Zúgásként terjed el a várban az örömhir:

- Jön a király hada!

Pedighát Dobó rendelte, hogy Vas Miklós ezt mondja, mikor megérkezik.

Hát jön a had! Mégis csak igazat beszél Pető főhadnagy úr!

Vas Miklós levette Dobó előtt a turbánját, s kibontotta a patyolatból a levelet. Átnyujtotta.

Dobó megnézte a pecsétet. A püspöktől jött. A pecsét mellett tépte fel, s nyugodt kézzel bontotta szét a levelet.

Lóháton ült. Köréje odacsődült a nép. Mig ő a levelet olvasta, a nép az arcán iparkodott olvasni a levél tartalmát.

De olyan volt az az arc, mint a vas. Mikor elkezdte olvasni a levelet, éppen olyan volt az arca, mint mikor elvégezte.

Összehajtotta a levelet és a zsebébe tette, aztán körül pillantott, mintha bámulna azon, hogy olyan sokan állnak ottan.

A főhadnagyok közül csak Pető állt ott. Oda szólt neki, hogy más is hallhatta:

- A hadnagy urakat este hivatni fogom. Örvendetes hirt akarok közölni velök.

S bement a szobájába. Bevonta maga után az ajtót.

Leült a székre. Vasnyugalmu vonásai szomorúkká változtak. Keserüen és reménytelenül nézett maga elé.

*

Azon a napon más levelet is kapott Dobó. Egy paraszt ember hozta. A kezében levő levélről látszott, hogy török küldi.

Az volt Ali pasának a negyedik követe.

A várbeliek már tudták, hogy Dobó a piacon fogja átvenni a levelet. Az embert odaállitották.

Az esték hüvösek voltak, s a pihenő katonák ott a piacon tüzeltek. Szalonnát piritottak, s egy-egy pohár vizes bort ittak reá.

- Jobb lesz, ha elégeti kend, mielőtt a kapitány úr meglátná, - szólt jószivüen egy vitéz. Istenuccse ebül jár kend!

- Hogy eegetneem el, - felelte az ember, - nem az enyeem.

- De az ellenségtől hozza kend.

- Attaól hozom a ki küedte.

- Felakasztik kendet.

- Engem?

- Kendet ám. Egy hadnagyunkat is felakasztatta a kapitány úr. Az pedig úr volt ám, nemes ember, nem afféle zsíros paraszt, mint kend.

Az akasztófa még ott állt a piacon. A katona rámutatott:

- Ahun a: ott az akasztófa is még.

A paraszt megszeppent. Egyszerre kiverte az izzadság. Körülvakarta a fejét. Belenyult a tarisznyájába.

Akkor robogott oda Dobó.

- Mi az? - kérdezte. Ki ez az ember? Mit akar?

A paraszt a szüre alá tolta a tarisznyáját.

- Kovács Esvány vagyok, csókolom a kezeejt, - felelte a süvegét zavartan forgatva.

- Mit akar kend?

- Csak éppen bejöttem, hogy mondok mit csinaalnak ebbe a veszedelembe?

- Kend levelet hozott!

- De nem een. Nem hoztam een egy csepp levelet se.

S hogy erre Dobó szinte átszegezte a tekintetével, a homlokát törülgetve ismételte:

- Istenuccse nem hoztam!

- Motozzátok meg! - szólt Dobó a katonáinak.

A paraszt sápadtan engedett. A tarisznyából előkerült a nagypecsétes pergamen-levél.

- Tűzbe! - kiáltotta Dobó.

A katona tűzbe dobta a levelet.

A paraszt reszketett.

- Een nem tudom hogy került hozzám, - szólt mentegetőzve. Valaki beletette...

- Vasba! - szólt Dobó a parasztra mutatva. Aztán be a többi közé a vén gazembert!

XVIII.

A sok ágyúzás miatt azon a napon is (okt. 12.) esett az esső. Csak este húzódtak szét a fellegek, amikor az erős őszi szél végigrohant a tájékon.

A várbeliek látták, hogy a török a sáncokba gyült. Dobó csak háromszáz katonát hagyott pihenni. A többinek a törések körül készen kellett állania.

Tizenegy óra felé az utolsó felhőt is elfújta a szél az égről. A telt hold szinte nappali fénynyel árasztotta el Egert.

- Fegyverre emberek! - hangzott egyszerre mindenfelé a várban. Fegyverre azok is, akik nem katonák!

S pergett a dobokon a riadó.

Tehát éjjeli ostrom lesz. Talpra mindenki, aki eleven!

S a holdvilágos romladékok közül mindenfelől sisakos, lándsás alakok bujtak elő.

Bálint pap is fegyverbe öltözötten ballagott a piaci tartalékosok közé. A kezében akkora kópja, hogy vendégoldalnak is beillett volna. A két kocsmáros is oda sorakozott. A molnárok, az ácsok, a mészárosok, a belső munkás parasztok, mind fegyvert fogva, várták a parancsot.

A vár népe érezte, hogy az utolsó próba következik.

Kivül a török-rézdobok is peregtek. A sáncok árkaiba úgy ömlött a török had, mint a zápor-esső után a rohanó viz. Az emberáradat fölött lófarkas zászlók lebegtek. A sáncokon túl a csúcsos süvegü török tiszteket lehetett olykor látni, amint a paripáikon ide-oda jártak. A holdfénynél villogott a lószerszámokon az ékkő és ezüstkarika. Soknak a turbán-patyolata ragyogó sisak köré volt csavarva.

A tornyos turbánu jaszaulok ide-oda nyargalászva rendezték a támadó csapatokat.

Éjfélkor meglobbantak a vár körül a török ágyúk, s öt percig tartó dörgés között okádták a várra a golyót. Azután fölhangzott köröskörül a százezernyi torokból a *Biszmillah* és az *Allah*-üvöltés, és a lófarkas zászlók szinte röpültek a falakra.

Az ókapu előtt, s a fal tetején harminc helyen égett a tűz. A bombák, kalácsok és koszoruk sercegve fogtak lángot. Nagy szikrázó ivekben száz meg száz tüzes szivárvány.

De az ostromlók elszántan törtetnek, kapaszkodnak, erőlködnek, tolakodnak fel a falakra. Az ostromlétrák gyorsan kapcsolódnak. A létrákon mókusokként szöknek fölfelé a janicsárok, az azabok, és a gyalogsággá tett lovasság.

Csattog fenn a csákány a létrák kapcsán. S hull a tűz, és a kő.

A lófarkas boncsokok vissza-visszahanyatlanak, de új meg új kezek ragadják fel. A letört létrák helyét jók foglalják el. A lehullt emberek vonagló testén át új csapatok özönlenek a létrákra.

Oly sűrűn rajzanak a falon, hogy eltakarják a testökkel. Ahol a résen kiszúr a magyar lándsa, ott lehúll a létráról a török, de nyomban ott a másik. Ki se kerüli a veszedelmes fokot, csak a szerencsére bizza, hogy a hasába megy-e az új lándsaszúrás, vagy elsiklik a hóna alatt a levegőbe.

Kapu már nincs a váron. A falnak begerendázott szakadékait létrákon álló fejszések bontják sűrű zuhogással. A felülről leesők magukkal rántják olykor a fejszéseket is, s tűzben s vérben hempergőzve fetrengenek, mig a következő percben, a tolongók teste elfödi őket.

- *Allah akbar! Ja kerim! Ja rahim!*

- *Jézus velünk légy!*

S hull a tüzes szerszám: csattog a csákány; durrog a bomba; recseg a létra; zuhog a fejsze; dübörög, tombol a vérzivatar.

A palánkig inakodott föl egyszerre valami ötven ostromló. A palánk recsegve hajol kifelé. Mekcsey elkapja egy legénytől a harci bárdot, s a palánk egy kötelére vág.

A palánk a beléje kapaszkodó török páncélosokkal együtt lefordul, lezuhan és százával söpri le a falról a többit.

- Falra! Falra! - kiáltja Mekcsey, és egy másfélöles kopjával maga is a falra ugrik.

Nagy négyszögkövek s a zarbuzánokból belőtt félmázsás vasgolyók zuhognak le a földön összekeveredten hempergő törökökre.

De alulról is száll a nyíl fölfelé, meg a kő. Mekcsey sisakrostélyán pirosan ömlik a vér.

- Kapitány úr! - kiáltják neki figyelmeztetően.

- Tüzet! Tüzet! - üvölti Mekcsey.

S vascsizmás lábával lesöpri egy tűzrakás parazsát a földön fetrengőkre.

A magyar is hull a falon. Egyik ki, a másik be. De nem nézik mostan ki a halott? Az elesett helyére új harcos ugrik a falra és leduhintja a követ, az ágyúgolyót kézzel, mignem újra megtelnek az ostromlétrák, s a falig ért törököt csákánynyal és buzogánynyal kell visszaverni.

A földbástyán is épp olyan ádáz viaskodás folyik. Ott Dobó vezeti a védelmet. Mikor már a bombák és tüzes koszorúk poklán is áttört a török had, gerendákat hozat. Fekteti a falra. Azokkal söpreti a törököt.

A kis szünetet, amely igy keletkezik, arra használja fel, hogy lóra kap és az ókapuhoz nyargal, hogy lássa, mennyire tudnak ott ellentállani? Majd ahogy a tömlöcbástya felől visszatér, látja, hogy ott elszünt az ostrom. Odakiáltja a földbástyára a tömlöcbástya népét.

A bástya népének már amugyis oda volt a figyelme. Valamennyi izgatottan várta már, hogy forgathassa a fegyverét. A palánkra állva, falra hajolva, ágyúra ágaskodva nézték, mint folyik az ostrom a szomszéd bástyán. Hát a Dobó szavára szinte ugrálva rohantak át a földbástyához.

Történik azonban, hogy a török a tömlöcbástyának is neki veti a létrát. Először csak kettő, három, azután tíz, tizenöt.

Hogy onnan nem hull sem a tűz, sem a kő, megindulnak nagy sebten fölfelé.

Mikorra az öreg Sukán a falon álltában visszafordul, már fel is lükkent egy sisakos töröknek a feje.

- Tyhü! az apádat! - rikoltja az öreg.

Odahirtelenkedik a kezében levő kopjával, s annak a bunkós végét égnek kanyaritva olyat csap reá, hogy a török tizedmagával hull le a létráról.

- Ide, ide! Hé emberek! - rikoltja Sukán, a másik létrának a népét döfölve.

Pribék János az első, aki melléje futamodik, s az ágyúmester csizmadiaszékét egy fellépő zászlós töröknek a szeme közé vágja.

A lent őrködő várbeli katona segitségért fut. Két perc mulva ott terem Pető a pihent nép egy csapatával s ott is száll a tüzes kalács, kő és bomba az ostromlókra.

Dobónak is oda fordul a figyelme.

Látja, hogy a nemzeti szinű zászlót golyó töri nyélben. Elhozatja az álló sereg zászlaját. Adja Nagy Istvánnak.

Már akkor hajnalodik.

Nagy István a hajnal piros világosságában fut fel a zászlóval. Nincs rajta páncél, se sisak, mégis felhág a bástya kiálló ormára, és keresi a vasfogót, ahová a zászlót betűzni kellene.

- Nem kell kitűzni, - mondja Dobó. Elragadhatnák.

Abban a pillanatban Nagy István a szivéhez kap. Egyet fordul s elvágódik a falon az ágyú mellett.

Dobó elkapja a madárként feléje szálló zászlót, s Bocskaynak adja.

- Tartsd fiam!

A hajnali világosságnál a Bolyky-bástyánál is megkezdődik az ostrom.

Oda nyolc zászlóval igyekeznek. A biborban kelő nap fénye égő rubintgombbá változtatja a boncsokok aranydiszét.

Már annyiszor megjárták annál a bástyánál, hogy csak a janicsárság merészkedik ujra: a hadak legvénebb és legpróbáltabb tigrisei. A fejükön sisak; az arcukon, nyakukon acéldrót-fátyol; a mellükön, karjukon vas; a lábukon könnyü szattyáncsizma.

Gergely és Zoltay ott van mind a kettő. Egész éjjel tétlenül kellett virrasztaniok, s hallgatniok mozdulatlanul a három másik bástya tüzes lármás nagy ostromát.

No, de annál jobb, ha világosodik.

Valami kétszáz azab vizzel telt tömlőkkel sorakozik a bástya elé. Mindegy: szórni kell a tüzet, mihelyt fejet ér.

A török ott nem az ostromló létrákkal kezdi. Amint a védők felgyülemlettek a falra, egyszerre ezer kéz mozdul meg alant, s a védőket a kő és nyílzápor boritja el.

Zoltayt egy kő fejen találta. Szerencse, hogy rajta volt a sisak. Csak az álladzójának a forgó-szögét törte el.

Zoltay káromkodott.

- No megálljatok kutyák! - mondotta az álladzót letörve. Ezért ma száz orrot verek be a tietek közül!

S nem is tellett bele egy negyedóra, már fel-felhangzott a kiáltása:

- Nesze pogány a sisakomért!

S egy másiknak:

- Kellene Eger? Nesze kóstoló!

Egy nagy tehénbőrös tárgy emelkedett ki a török táborból, hogy csuda volt nézni. Ötven azab volt csak a hordozója. Alája befért kétszáz janicsár.

Gergely tüzes hordóért kiáltott, s meggyújtotta a vasvesszőre csavart olajos csepüt.

Az óriás födél teknős-békaként közeledett a falhoz. Ha a bőrt le is szedik róla csáklyával, mikorra meggyújtják, fölér a falra.

S még kérdés, hogy meggyújthatják-e? Nemcsak a bőr csepegett a viztől, hanem a fa is. A török okult.

A nap kibukkant a keleti hegyek mögül, és szembe sütött a Sándor-bástya védőivel. A nap is a töröknek segitett.

Amint az ostromfödél a bástya lejtőjére ért, Gergely nagyot kurjant:

- Hasra!

A legények el nem tudták gondolni miért? A nagy puskaropogás megérttette velök.

A török azt eszelte ki, hogy a nagy tárgy tetejét puskacsövekkel rakta körül. Orgonasipokként álltak a csövek a védők felé. Azt pillantotta meg Gergely.

- Talpra! - kiáltotta a sorlövés után. Hordót!

Leguritotta az első tüzes hordót.

A török nem borult már a földre a hordó elől, hanem vagy félreugrott, vagy átugrotta, s törtetett tovább előre.

- Két hordót! - kiáltotta Gergely.

A harmadikat maga igazitotta lökésre, s maga emelte a kanócot, hogy meggyújtsa.

A két tüzes hordó megint utcát söpört a lent nyüzsgő sokaságban. A harmadikat egy vastagdereku janicsár elfogta, s az út gödrébe lökte. Behányta földdel.

Mikor rátaposott a földre, a hordó szétdurrant, s az égbe vetette a janicsárt a földdel együtt, s a körülállókból még valami húsz embert elcsapott.

Ez meghőköltette a feltörekvő hadat. De hátul hangzott a jaszaulok *iléri!* és *szavul* kiáltása, s a vizes tömlők sustorgása, amelyek a széthulló tüzet nagy gőzzel oltották.

- Most csak követ rájok! - kiáltotta Gergely.

Meg akarta várni, míg sűrűn lepik az útat s a falakat.

S az Allah-üvöltés, mint százezer kutyavonitás, trombitaharsogás és dobpergés között elő is tört újra a had. A létrák erdeje közeledett a falhoz.

Egy janicsár horgas-végü kötelet dobott a falra, s a jatagánt a foga közé szorítva, majomi ügyességgel mászta meg a kötelet.

A fejére kő hullott, és leütötte róla a sisakot. Kopasz feje olyan volt, mint a sárga dinnye a beforrott kardvágásoktól.

Mászott tovább.

Gergely lándsát kapott, hogy leszurja.

Mikor a török már csak egy ölnyire van Gergelytől, fölemeli az arcát.

Izzadt volt az az arc, a száj pedig lihegő.

Gergelyt mintha mellbe csapták volna, úgy megdöbbent.

Ez az arc! Ez Gábor pap, az ő néhai mestere! Ugyanazok a szürke szemek; ugyanaz a vékony bajusz; ugyanazok a kiálló szemöldökcsontok!

- Te a Gábor pap öcscse vagy! - kiált a törökre.

Az értetlenül mereszti rá a szemét.

- Üssétek agyon! - mondja Gergely elfordulva. Már magyarul se tud!

*

Alkonyatig tartott a nagyküzdelmü ostrom. Akkor a török minden oldalon fáradtan vonult el a falak alól.

A vár körül ezrével hevert a török holttest és török sebesült. A csontjaikban törött vonaglók *ej vá! jetisin!* és *meded Allah!* (jaj Istenem) kiáltozása, nyöszörgése hallatszott mindenfelől.

De a vár is halottakkal és sebesültekkel volt tele, s a falak és állványok belől is pirosak voltak a vértől.

A vitézek fáradtan, bágyadtan hordták össze a sebesülteket és halottakat.

A tisztek mosakodni és fürödni mentek. Dobó maga is olyan kormos volt, szakála, bajusza pörzsölt, hogy ha a kapitányi acél-sisakja nincs a fején, ember meg nem ismeri az orcájáról.

S azon kormosan fogadta még a Baba ágyú mellett a jelentéseket.

- Nálam hatvanöt halott van, és hetvennyolc nehéz sebesült. Öt mázsa puskapor fogyott el, - jelentette Mekcsey.

- Harminc halott és száztiz sebesült. Puskapor nyolc mázsa, - jelentette Bornemissza Gergely. A törés javitásán még az éjjel kell dolgoztatnunk.

- Három mázsa puskapor, huszonöt halott, valami ötven sebesült, - jelentette Fügedy.

S arcára tette a kezét.

- Te is megsebesültél? - kérdezte Dobó.

- Nem, - felelte Fügedy. Hanem olyan fogfájás jött rám, mintha tüzes lándsát forgatnának az arcomban.

A jelentést mondók között Dobó megpillantotta Varsányit is.

A kém dervis-ruhában volt, s mintha piros kötény volna előtte, véres a mellén le a lábfejig.

- Varsányi, - szólt Dobó a jelentéseket félbeszakítva, - jer ide! Sebesült vagy?

- Nem, - felelte Varsányi, - a halottakat kellett hordanom lenn a törökök közt, míg be nem juthattam.

- Hát mi ujság?

- Szalkay uram írt mindenfelé a vármegyéknek meg a városoknak másodízben is.

- És nem jött még eddig senki?

- Jött innen-onnan, - felelte Varsányi, vontatott hangon. De összevárják egymást, hogy neki-vághassanak a töröknek.

Dobó megértette, hogy Szalkay sehonnan se kapott feleletet.

- Mit tudsz a törökről?

- Négy napja lődörgök közöttük, hát tudom, hogy borzasztóan el vannak keseredve.

- Hangosabban! - szólt felragyogó szemmel Dobó.

S a kém olyan hangosan ismételte, hogy a körülállók is hallhatták:

- A török borzasztóan el van keseredve. Az idő hideg nekik. Élelmi szerük nincsen. Magam láttam, a tulajdon élő szememmel, mikor egy nógrádi ember öt szekér lisztet hozott tegnap. Tálakban és süvegekben hordták széjjel. Még csak azt se várták, hogy tészta legyen belőle: ették marokkal, ugy nyersen, ahogy a zsákokból kiszedték. De mi volt az ennyi embernek?

- Kristóf, - szólt Dobó az apródnak. Eredj a mészárosokhoz. A legénységnek a legszebb marhákból vágjanak. Minden ember pecsenyét egyék ma is, holnap is.

És ismét a kémhez fordult.

- A janicsárok már tegnap erősen morogtak, - folytatta a kém.

- Hangosan!

- A janicsárok morogtak, - folytatta kiáltva Varsányi. Azt mondták, hogy az Isten a magyarokkal van. Meg azt is, hogy ők hozzá vannak szokva minden hadi szerszámhoz, de pokoltüzhöz nincsenek hozzászokva. Ilyen tüzes csodákat, mint amilyenek ellen ők harcolnak, még nem láttak.

Dobó egy percig szótlanul nézett maga elé.

- Egy óra mulva, - mondotta, - légy a palota előtt. Vas Miklóst fogod elkisérni ujra Szarvaskőig.

Azután Sukánhoz fordult.

Az öregnek be volt pólyázva a feje, orra úgy, hogy csak a két szemüvege meg a bajusza látszott ki az arcából. Mindazonáltal kemény recsegő hangon jelentette:

- A mai napon húsz mázsa porunk fogyott el.

XIX.

A fölkelő nap ujra a falon láthatta az egri vitézeket. De a vár körül még annyi volt a holttest, hogy a dervisek nem győzték hordani.

Az ágyúk hallgattak. Maga az égi nap is dideregve kelt a hidegben, s a város a völgyekkel együtt toronyig érő ködben ült.

A köd csak nyolc óra tájban oszlott el. Akkor a nap, mintha mégegyszer vissza akarná varázsolni a tavaszt, derült kék égből enyhén sütött alá.

A várbeliek is takaritották a halottaikat. A parasztok és az asszonyok saraglyákon és az ókaputól szekéren hordták őket össze. Bálint pap temetett. Márton pap a haldoklókat látta el utolsó kenettel.

A fölkelő nap világosságánál látni lehetett, hogyan gyülekeznek a vár felé a távoli hegyekről a különféle török dandárok.

Látni lehetett, hogy egybe vonják az összes hadi népet. Mihelyt valamennyien együtt lesznek, a teljes hadi erővel rohanják meg a mindenfelől romlott várat.

A vitézek az éjjel a hosszu harc után mély és hosszu álmot aludtak. Dobó engedte őket, csakhogy a bástyák körül kellett hálniok. A bástyákon csupán egy-egy őr vigyázott. S a tisztek is halálhoz hasonló mély alvásban pihentek azon az éjszakán. Bornemissza még nyolc órakor is úgy aludt a Béka ágyú alatt, hogy sem a trombitaszó, sem a jövőmenők zaja nem ébresztette föl. Egy pokrócba volt belecsavarodva, s hosszú barna haja a dértől fehérlett.

Mekcsey kendőt teritett a fejére, s a maga köpönyegét takarta reá.

Dobó az öblös ágyúkat és a mozsarakat apró vasszeggel tölttette meg. A romlások elé néhol kővel megrakott kocsikat vonatott, másutt hordóval, gerendával, bőrrel, s más effélével tömetett. A falak párkányát a kőmivesek egyes helyeken lefaragták, hogy az ostromlétrák könnyen ne kapcsolódjanak. A falak tetejét meghordták kővel. A konyháról minden üstöt és

kondért kihordtak, és megtöltötték vizzel. A bástyára az üstök mellé minden szurkot kihordtak, ami csak a várban található volt. A palotán volt óncsatornát darabokra tördelten osztották széjjel az ágyúkhoz. A mészárosoknak délre ökröt kellett sütniök nyárson. A kenyeret kihordták a piacra, ahova a várakozók és pihenők szoktak összegyűlni. Össze rakták halmokba. Mihály a cipós deák nem bánta már, akárki akármennyit falatoz belőle. Szép barna dolmányba, sárga csizmába öltözve jelent meg a piacon a sütőknél, s csak ennyit jegyzett be a papirosába: *Okt. 14. Hétszáz tzipó*.

Ezalatt pedig gyültőn gyült a török. A hegyekről és dombokról ragyogó tarka népáradat ereszkedett lefelé.

Tiz órakor a vár-piac trombitása összehivót fujt. A vár népe egybegyülekezett. Csupa bekötött fejü, bekötött kezü ember. Ha egyéb nem, egy ujj a jobb kézen be van kötve. De hát aki mozogni tud, a falon fog mozogni.

A piac közepén templomi selyemzászlók lobogtak. Egyiken Mária képe, másikon Szent István király, a harmadikon Szent János. Kopott fakó zászlók. A bástyává lett várbeli templomból valók. A papok egy asztalból hevenyészett oltárnál álltak. Violaszinü miseruha volt rajtok. Az asztalon szentségtartó.

A várbeliek tudták már, hogy mise lesz. Kellett volna az előbbi ostromok előtt is. De Dobó nem engedte, hogy a halottak szentségét emlegessék.

- Csak próbálkozások ezek! - szokta mondani. Mikorra a teljes ostromra kerülne a sor, itt lesz a király hada.

De most már nyilvánvaló, hogy itt a vég.

Mindenki kimosdva, kikefélkedve, a legszebb ruhájában ment az isteni-tiszteletre. A tisztek a virágok minden szinében, piros csizmásan, sarkantyusan; a bajuszuk kipödörve, a sisakjukon toll. Mekcseyn testhez simuló új acéling ragyogott. Az oldalán két kard: az egyik a kigyós kard, amelylyel csak ünnepen szokott járni.

Bornemissza Gergely hegyes acélsisakban jelent meg. A sisak ellenzőjén három fehér darutoll. Ezüst madárláb tartotta azt a három tollat. Azonkivül csupán a mellén volt vas. A karjait piros bőr-dolmány takarta. A kezén selyemkeztyü, amely kivül apró acél láncszemekkel van boritva. A nyakán aranyhimzetü kihajtott gallér.

Zoltay nem is állta meg megjegyzés nélkül.

- De vőlegényes a gallérod!

- A feleségem munkája, - felelte komolyan Gergely. Nem is a török tiszteletére vettem fel, hanem a haláléra.

Zoltay is harci bőrdolmányba volt öltözve, s két kardot kötött. Sisakjának nem volt rostélya, hanem egy acélrudacska nyult le belőle az orra hegyéig. Köröskörül drótfátyol hullt a nyakára. Valami szpáhi-tiszté lehetett az a sisak. A várbeli kótyavetyén vette, mikor az első kiütésük volt.

Fügedy talpig vasban jelent meg. A szeme zavaros volt. Fogfájásról panaszkodott.

- Annál jobban ütöd a törököt! - vigasztalta Zoltay. Jó ha az ember ilyenkor mérges.

- Mérges vagyok én ennélkül is! - felelte morogva Fügedy.

Petőn csak sisak volt és szarvasbőrdolmány. Lóháton ült, mert még mindig nem bírt járni. Az egybegyültek hátamögé állott, és onnan intett a kardjával üdvözlést a főtiszteknek.

A többi is a legjobb ruháiba öltözött. Nem a misére öltöztek, mert még akkor nem is tudták valamennyien, hogy mise lesz, csak éppen mindenki érezte, hogy ez a nap az utolsó. S a halál akármilyen csunyára festik is, nagytiszteletű nagy úr! Akinek nem volt más ruhája a rajta-valón kivül, az is kipödörte, kiviaszkozta legalább a bajuszát.

Már csak Dobó hiányzott.

Ragyogó páncél-öltözetben lépkedett elő. A fején aranyos sisak. A sisakja csúcsán hosszu sastoll. Az oldalán széles ékköves kard. A kezén félig lemezes, félig ezüstláncszemekből alkotott vaskeztyü. A kezében aranyozott végü, vörös bársony markulatu lándsa.

A két apród mögötte hasonlóképpen talpig vasban. Az oldalukon rövid kard. A hajuk a sisakból kihullámozva omolt a vállukra.

Dobó megállt az oltár előtt és levette a sisakját.

Hogy a két pap nem tudott beszélni, Mekcsey szólott a népnek.

- Testvéreim, - mondotta a sisakját a karjára véve. A tegnapi ostrom után látjuk, hogy a török minden hadát összevonja. A mai napon minden ellenséges erő összepróbálkozik a mi erőnkkel. De ahol az Isten van, az ő akarata ellen hiába tör akár a világ minden pogánya is. A szentségben, amit itt látunk, tudjuk, hogy az élő Jézus van jelen. Velünk van! Boruljunk le és imádkozzunk!

S a vár népe egyszerre letérdelt.

Mekcsey a pap helyett elkezdte az imádságot:

- Miatyánk, Isten...

Halkan rebegték, mondatonkint.

Mikor az Ament is elmondták, hosszú ünnepi csönd támadt.

Márton pap Mekcseyhez hajolt, s elmondta neki mit szóljon tovább.

Mekcsey felkelt és szólt ismét:

- Istennek ez a két hű szolgája most azért emeli fel a szentséget, hogy mindnyájatoknak teljes bünbocsánatot adjon. Az óra szorosabb, hogysem meggyónnotok lehetne. Ilyen órában az egyház megadja a feloldozást gyónás nélkül is. Csak magatokban bánjátok büneiteket.

S ujra letérdelt.

A minisztráló fiu csengetett. Bálint pap fölemelte a szentséget. A nép lehajolt arccal hallgatta, amint az agg pap a feloldozás szavait rebegi.

Mikor ujra fölemelték az arcukat, a szentség már vissza volt téve az asztalra, s a pap a kezeit áldásra kiterjesztve, könnyes szemmel mozdulatlanul nézett a tiszta ég magasába.

A szertartás végeztével Dobó föltette ujra a sisakját. Fölállott egy kőre, és szólott:

- Isten után nekem van szavam hozzátok! Ezelőtt harmincnégy nappal megesküdtünk, hogy a várat meg nem adjuk. Eskünket megállottuk. Úgy dacolt a vár eddig az ostrommal, mint tenger viharával a tengerben álló kőszikla. Most az utolsó próba következik. Az Istent hivjuk segitségül. Büntelen lélekkel, halálra készen kell küzdenünk a várnak és hazánknak megmaradásáért! Példátlan az a küzdelem, amelylyel eddig megtartottuk a várat, s példátlan az a gyalázat, amely itt a törököt eddig is érte. Bízom a fegyverünkben, bízom a lelkünk erejében, bízom Szűz Máriában, aki Magyarország pátronája, bízom Szent István királyban, akinek a lelke vele van mindig a magyar nemzettel, és legjobban bízom magában az Istenben! Induljunk testvéreim!

Megperdült a dob, és megharsant a trombita.

A vitézek acélos erővel ragadták föl a lándsáikat és csoportokban oszlottak széjjel. Dobó lóhátra ült. Két apródja szintén lovon követte.

Dobó fenn körülnézett mindenfelé. Látta, hogy a török lovak nagy csoportokban katonák nélkül legelnek az egri dombokon. Köröskörül mozgó lándsa-erdő. A török tengerként özönli körül a várat.

S látni lehetett a Királyszéke-dombon a két pasát is. Ali pasa rengeteg sárgadinnye alaku turbánban, sápadt vénasszony arc. A másik pasa nagy őszszakálú óriás. Kék selyemkaftán van mind a kettőn, de Alié világosabb. Az övükbe tűzött fegyverek gyémántja fehér szikrákat vet minden mozdulatuknál.

A bégek pompás lovakon ülve vezették a hadakat. Az agák meg a jaszaulok ültek még lovon. A többi mind gyalog. A török hadi zászlók között feltünő volt egy nagy fekete lobogó. Azt még nem látták a várbeliek. Csak a tisztek értették, mit jelent az a fekete lobogó: *Nincs kegyelem! Halál fia minden teremtett lélek a várban!*

Déltájban megdördültek a török ágyúk, s megharsant a két török tábori zenekar.

A levegő megtelt füsttel. A vár megreszketett az *Allah akbár* kiáltástól.

Arra meggyujtották bent is a tüzeket.

*

A parasztokat, asszonyokat s egyéb bemenekült népet Dobó mind az üstök, és falak mellé rendelte. De még a betegek is kivánszorogtak. Aki csak meg birt a lábán állni, az is elhagyta a fekvő helyét, hogy ha egyebet nem tud segiteni, rendelkező kiáltást vagy hivást kiáltson tovább. Volt olyan, a kinek mind a két karja fel volt kötve, s mégis előballagott. Odaállt egy tüzrakáshoz, hogy a lábával tologassa az üst alá időnkint a fadarabokat.

A belső házakban nem maradt senki, csak a gyermekek, meg a palotában a két asszony.

Baloghné a fia mentésére sietett a várba, s maga is bennrekedt. A fiát vitézi iskolába adta: nem merte kérni Dobót, hogy ne szolgáltasson vele az ostromban. Gyönge még a gyerek: hogy áll meg a pogány fenevadak fegyvere előtt!? De azért soha egy vonása se mutatta, hogy félti a gyermeket. Dobó vasakarata még az ő aggodalmát is lekapcsolta. Nem mert lélekzeni, ha Dobó ránézett. Úgy volt mint a katonák: Dobó szavára gépies engedelmességgel mozdult minden. Az emberek elvesztették az akaratukat. Az ő akarata szállt meg mindenkit. Szava se kellett, csak intése, s az ember tagjai asszerint mozdultak.

Mi lett volna a várból, ha Dobónak csak egy hajaszála is félelemtől rezdül. Óvatosságra intett mindenkit; páncélt, vértet, sisakot öltetett mindenkivel; de mikor a halál megjelent a falon, személyválogatás nélkül vezette ellene a vár népét.

Senkise becsesebb a hazánál!

A szegény asszonynak az ostrom napjai gyötrelmesek voltak. Reszketett minden reggel, mikor a fia Dobó mellé csatlakozott! Aggodalommal leste minden órában, hogy nem éri-e golyó? Micsoda öröm volt neki, valahányszor Kristóf apród felváltotta a szolgálatban, s a fia fáradtan és puskaportól szennyesen lépett a palotába!

Mindig tárt karokkal és csókkal fogadta. Mintha távol útból tért volna haza. Mosdatta, fürösztötte. Selymes hosszu haját fésülte, kefélte. S eléje adott minden jót, ami csak a konyhán találkozott.

- Ki halt meg? Ki sebesült meg *a tisztek közül*? - ez volt mindég a két asszony első kérdése.

A fiú nem tudta, hogy Éva kicsoda? Azt gondolta, egri asszony, mint a többi, s hogy az anyja a palotába vette segitségnek. Hát csak elmondta a híreket. A hírek mindig a halottak felsorolásával kezdődtek, s a Gergely bácsival végződtek. Hogy az a Gergely bácsi miket ki nem talál! Tele volt a lelke Gergely bácsinak a csodálatával. Elmondta hogyan, hány törökkel látta küzdelemben, s micsoda fortélyokkal vert le külön minden törököt.

Éva visszafojtott lélekzettel, sápadtan és büszkén, de mindig könybe lábadó szemmel hallgatta. Csak akkor mosolyodott el, mikor a fiú oda ért az elbeszélésben, hogy a török nem birt azzal a csodálatos Gergely bácsival.

Ez a két asszony az ostromok vihara alatt sirva remegve állt az ablaknál. Egy kis nyiláson át nem láthattak egyebet, csak az ide-oda futkosó népet, a füstöt, a fel-felpirosló tüzet, azután amint a borbélyok kihordják a sebkötő gyolcsot, s halomba rakják, s kihordják a vizes tálakat, - megtöltik tiszta vizzel. Aztán egyszercsak hozzák a sebesülteket egyenkint, egyre sűrűbben és véresebben.

És akkor minden figyelmök a sebesültekre fordult. Jaj, ismét hoznak valakit! Nem Balázs. Nem Gergely. Hála Istennek. Ismét hoznak... De hátha azért nem hozzák egyiket se, mert a temető-gödörhöz vitték...

S még csak azt se mondhatják: Isten veled!

És Évának az agg félnyomorék apja is itt van. Sokszor látja őt végigbaktatni a palota utján. A vállán akkora íjj, mint ő maga. A puzdrája hol üres, hol tele van nyillal. Úgy szeretne kikiáltani:

- Apám! Édes apám! Vigyázzon magára jó kegyelmed!

Mikor az ágyúk ezen a napon megdördültek, a két asszony sirva borult egymás nyakába:

- Imádkozzunk hugom!

- Imádkozzunk néném!

S letérdeltek, arccal a földre borúltak. Imádkoztak.

S velük együtt imádkozott a távolban szanaszét Felső-Magyarország minden vidékén másfélezer asszony, minden nap, minden éjjel. És kicsiny gyermeki kezek kapcsolódtak össze a távol menedékein: imádkoztak az ártatlanok, édes apáért, aki Egerben van.

- Jó Isten tartsd meg az életét édesapának! Hozd vissza nekünk édesapát!

Pokoli dörgés-dübörgés, trombitaharsogás, Jézus kiáltozás, Allah-orditozás.

Már hozzák az első sebesülteket. Vértől fekete saroglyán hozzák az elsőt. Fiatal sápadt katona. A lába térdben van ellőve. A borbélyok nagyjából bekötik. Minek vesződnének vele, csak egy-két órai reménységnek kötik be a lábát, aztán ugyis elvérzik.

S hozzák a másodikat, harmadikat és negyediket. Az egyiknek az egész arca egy véres roncs. A két szeme hiányzik. Fogai kilátszanak az arcából. A másiknak a nyakában nyilvessző áll. Azt kell kivágni. A harmadik a jobb oldalára tapasztja a kezét. Csupa vér a keze. Ujjain át vastag zsinórokban bugyog a vére. Leül a földre és vár hangtalanul, mignem a szemére ráhomályzik a halál.

Dobó száguldó paripán robog el a palota előtt. Nyomában messze elmaradva fut Kristóf apród.

- Hol a másik? - kérdezi az anya szenvedő tekintete.

Amott fut az is a Sándor-bástya felé: bizonyosan izenetet visz. Hála Istennek! és jaj!

Már annyi a sebesült, hogy mind a tizenhárom borbélynak dolgot ad. Már három török zászlót is hoztak a sebesültekkel. A török kiáltozás egyre üvöltőbb; a puskapor füstje elhomályosítja a keleti és északi bástyák körületét, s rászáll a palotára is. Mint mikor oly sűrű a köd télen, hogy három lépésnyire nem lehet benne látni.

- Irgalom Istene! - mondja Baloghné a fejéhez kapva. Mi lesz velünk, ha a török betör!?

- Akkor én meghalok! - feleli Éva falnál sápadtabb arccal.

S bemegy a fegyverszobába. Kardot hoz ki onnan, a Dobó hétköznapi kardját. Teszi elgondolkozó arccal az asztalra.

A nyitott ablakon át behallatszik a sebesültek nyöszörgése és jajgatása.

- Jaj a szemem, a szemem! - sirja az egyik. Soha nem látom többé Isten szép világát.

- Koldus vagyok! - nyögi a másik. Mind a két kezem levágták!

A borbélyok körül már annyi a sebesült, hogy nem győzik kötözni.

Baloghné egész testében remeg.

- Ki kell mennünk! - mondja gyötrődő arccal. Segitenünk kell a borbélyoknak.

- Én is kimenjek-e? Én is kimegyek! Érzem, hogy a sebesültek ápolását se becsületszó, se parancs nem tilthatja meg.

A füstöt szél söpri el. Baloghné felnyitja az ajtót, s a távolba néz a tömlöcbástya felé. Dobót látja ott egy füstfelhőben, amint iszonyu kardvágást mér a falra fellépő török fejére, s amint a holtat visszalöki.

Balázs apród ott áll mögötte, leeresztett rostélyu acélsisakban. Az urának a lándsáját, buzogányát, s egy másik kardját tartja a hóna alatt.

A nap ki-kisüt a felhőkből és füstből. Az idő borzongató őszi hüvös volna, hej de kánikula mégis a küzdőknek! Dobó egy rántással kicsatolja sisakját, és átnyujtja Balázsnak. Azután zsebkendőt ránt elő az övéből, és megtörli izzadt homlokát.

Küzd tovább hajadonfővel.

Balázs apród nem tudja hova fogni az aranyos sisakot: a saját fejére teszi.

A füstgomolyagban látni lehet, ahogy fent áll a falon. Az anya kiáltani akar neki, hogy álljon hátrább, de ugyse hallaná meg a fiú abban a pokoli tombolásban.

S amint fölemeli a kezét, hogy a fiának intsen, a fiú elejti Dobó fegyvereit, s bágyadt mozdulattal a nyakához nyul. Ugyanakkor megtántorodik, egyet fordul. Fejéről az aranyos sisak lehull és elgurul. A fiú elhanyatlik annélkül, hogy a kezét tartózásra mozditaná a föld felé.

Az anya velőtrázó sikoltással üti el az ajtót. Rohan oda. Felöleli a fiát. Jajgatja. Ráborul. Ölelgeti. Nevét kiáltozza.

Dobó rájok pillant, s fölveszi az elgurult sisakot. Két katonának int, s a fiúra mutat.

A két katona felfogja a fiút: egyik vállon a másik térdben, és beviszik a palotába, az anyja szobájába.

A fiú fekszik véres nyakkal, mint a meglőtt galamb, élettelenül.

- Oh nincs már nekem fiam! - jajgatja az ősz özvegyasszony.

- Talán csak elájult, - véli az egyik katona.

És lecsatolja az apród fejéről a rostélyos sisakot, mellvértet és egyéb vasakat.

A fiú nyakán azonban nagy lőtt seb tátong. Nem is a nyakán, hanem a derekán ment be a golyó. A nyakán csak kijött.

Az özvegy arca eltorzul a fájdalomtól. Szeme vérbe borul. Felkapja az asztalon heverő kardot, amelyet az imént Éva hozott ki a szobából, s kirohan vele az emberzivatarba, fel a tömlöcbástyára.

Forgolódik ott már több asszony is.

Lent főzik a vizet, a szurkot, az ólmot. Hordják szaporán, amelyik forr: adják a katonáknak.

- Hideg vizet is hozzatok, innivalót! - kiáltják a katonák, mikor egy-egy kis szünet támad az ostromban.

- A pincéhez asszonyok! - kiált le Dobó. Csapra minden hordót! Hordjátok kupákban a katonáknak!

Az asszonyok egyrésze, amelyik a kiáltást meghallotta, lobogó szoknyával fut a borért.

Imre deák ott jár fegyveresen fel és alá a pince előtt.

Hogy a sok asszony odarohan, beletaszitja a kulcsot a pinceajtóba.

- A tiszteknek ugy-e? - kérdezi Kocsisnét.

- Mindenkinek Deák uram, mindenkinek! A kapitány ur mondta.

Imre deák belöki a pinceajtót:

- Hátul a java! - kiáltja.

Azzal leereszti a sisak-rostélyt, és a kardját kirántja. Rohan a tömlöcbástyára.

A török egyre nagyobb és nagyobb sokaságban tör fel a bástyán. Már fel is ugrálnak. Gyilkos birokra kelnek a vitézekkel. Maga Dobó is torkon markol egyet, egy óriást, akinek csak a csontja van egy mázsa. Próbálja visszalökni. A török megveti a lábát. Egy percig mind a kettő meredt szemmel liheg. Akkor Dobó összeszedi az erejét, és berántja. Leveti az állvány magasából az udvarra.

A töröknek leesett a sisakja, s ő maga a kövek közé huppan. De megint feltápászkodik, s visszaforditja a fejét, hogy jönnek-e a társai?

Akkor ér oda Baloghné. Vércse-sikoltással suhintja meg a kardját a levegőben, s a török feje elválik a nyakától iszonyu csapása alatt.

A többi asszony is fenn forog már a bástyán. A katonák a viaskodásban nem veszik már át az égő szurkot, a követ, az ólmot, hát felhordják ők maguk, s a füstben, a porban, a lángban lelezuditják a felkapaszkodó törökre.

Hull a halott és szaporodik az élő. Egy-egy kőhengerités, szurok és ólomöntés ösvényt tisztit az ellepett falon, de a holtak halma csak a pihent dandárok feljutását könnyiti meg. Az élők elkapják a visszahulló halottól a boncsokokat, s a lófarkas zászló újra ott táncol a létrán.

- Alláh! Alláh!

Dobó csodálkozón pillant a mellette viaskodó Baloghnéra, de nincs ideje szólni. Ő maga is küzd. Ragyogó páncéljáról vállától sarkáig csurog a vér.

Az asszony csapást csapás után oszt a felnyomakodó törökre, mig végre lándsaszúrás találja, s elhanyatlik le a bástyáról az állványra.

Nincs már aki elrántsa. A küzdelem a fal tetejére csap. A holtakra rágázolnak az élők. Dobó egy kiálló oromra ugrik és lenéz.

Már az agák is a faltövében vannak. Veli bég egy nagy vörösbársony lobogót hoz lóháton. A török harcosok a lobogó láttára új üvöltésben törnek ki.

- Alláh segit! A diadal perce itt van!

A lobogó, az Ali pasa győzelmi lobogója. Harminc vár és várkastély ormán hirdette már azon a nyáron az a lobogó a török erő diadalát. Soha nem érte más, csak a dicsőség sugara!

Veli bég a földbástyához hatol a lobogóval. Ott legfáradtabbnak látszik a védelem, mert már asszonyok is harcolnak.

Dobó megpillantja az aranytól ragyogó széles ünnepi zászlót. Petőhöz izen, s őmaga a földbástyára rohan.

Ember-ember ellen küzd ott. Meg-megjelenik egy-egy zászlós alak, meg visszatünik a mélybe. A harcosok a felszálló por és füst fátyolába burkoltan viaskodnak. A szurokkoszorúk és tüzes kalácsok üstökös csillagokként röpködnek a füstfelhők között.

- Jézus segits! - sikoltja egy asszony.

Dobó abban a pillanatban ér oda, amint egy felhágó török Szőr Mátyásba, a maklári molnárba meriti markolatig a jatagánját.

- Rajta! Rajta! - dördül meg Dobó hangja a bástyán.

A katonákat e hangra új erő szállja meg. A falra tolakodókat bünnek soha fel nem róható magyaros káromkodások között öldöklik vissza.

Dobó a molnár gyilkosának fordul. Látja, hogy a török talpig derbendi acélba van öltözve. Az olyanról lesiklik a kard. Gyors elhatározással veti magát reá, és nyomja le a megölt molnárra.

De a török vállas izmos ember. Levetni igyekszik Dobót. Tehetetlen dühében a vasat harapja le Dobó karjáról, aztán hirtelen a földre csap és arccal fordul fölfelé. De ez a halála. Dobó megtalálja a meztelen nyakat, s beleszoritja a lelket irgalmatlanul.

Még föl sem emelkedett, egy magasból lehulló töröklándsa csattan a lábába, s végighasitja a bőrszijjat, megáll a lábikrájában.

Dobó fájdalmában felordit, mint az oroszlán. A térdére rogyva kap a lábához, és szemét a kín könnyei vizesitik meg.

- Uram! - mondja rémülten Kristóf apród. Megsebesült?

Dobó nem felel, kirántja a lándsát a lábából és elveti. Egy percig összeszoritott ököllel áll, és szivja a fogát, mig a kin első mérge szétmúlik. Azután egyet rug; próbálja, hogy eltörött-e a lába? Nem törött el, csak vérzik. Ahogy a fájás kiszállott belőle, ismét felragadja a kardját, s reá veti magát tigrisként a résen benyomakodó törökre. Jaj annak, aki most eléje kerül!

Mig ott már csaknem foggal is marják egymást, alig tíz ölnyire onnan a másik résnél is megsereglik az ellenséges had.

A rés gerendái beszakadnak a százak nyomásától, s a török győzelmi orditással ront be annélkül, hogy falat másznia kellene.

Egyik a másikat tolja, taszítja. Fegyver a jobb kézben, a balban boncsok. Az elől jöttek a bástyára ugranak a boncsokkal. A később jövők az állványok alatt várakozó sebesülteket s asszonyokat rohanják meg.

Közben az egyik vasazott lábával odarugja a tüzet és a tüzben égő fahasábokat az állvány oszlopához. A tüz magas lángnyelvekkel kezdi nyaldosni az oszlopot.

A sebesültekkel csak könnyen boldogulnak, de az asszonynép dühös rikoltással ragadja fel az üstöket és a kondérokat.

A vastagdereku Kocsis Gáspárné ugy loccsantja forró vizzel szembe az egyik nagyszakálu agát, hogy amint az aga a szakálához kap, ott marad a diszes szakál a markában.

Egy másik asszony a másik tüzrakásnál lángoló hasábfát ragad fel, s azzal üti arcba a törököt, úgy hogy a fa szikrái csillagokként csapnak széjjel. A többi asszony már fegyverrel száll szembe a pogányokkal.

- Üssétek! Üssétek! - bömböl a felnémeti kovács.

Odarohan a pörölyével az asszonyok közé. Három pogány hadakozik ott egymásnak vetett háttal. Az egyiket úgy sujtja fejbe, hogy a töröknek az orrán feccsen ki az agyaveleje.

A másik török kezében megvillan a jatagán, s markolatig merül a kovács hasába.

- Velem jösz a másvilágra kutya! - orditja a kovács.

S még egyszer meglóditja a feje fölött félmázsás pörölyét, s csak azután ül le a földre, s teszi a tenyerét a hasára, mikor már látja, hogy az ellenfele az iszonyu csapástól pogácsává lapitott sisakkal, arcra dől le a holtak közé.

Az asszonyok már akkor mind felragadták a heverő fegyvereket, s ádáz-dühösen viaskodnak a törökkel. A kendőjük leesett. A hajuk kibomlott. Szoknyájok ide-oda csavarodik a küzdelemben. De ők nem gondolnak immár asszonyi voltukra: párducokként esnek a töröknek. Kardjuk nem fog fel semmi csapást. Ami rájuk hull, az az övék. De amit ők adnak, az meg a töröké.

- Éljenek az asszonyok! - hangzik mögöttük Pető kiáltása.

S hogy megpillantja az állványt nyaldosó tüzet, vödörhöz kap, és végigönti az oszlopon.

A főhadnagy pihent csapatot hozott. Maga is kardot villogtatva ugrik egy macskaként felszökkenő akindsinak. Leteriti a gerendák közé.

A katonái ezalatt polyvaként szórják szét a betolakodott törököt. Sőt még a lyukon is kirontanak.

Dobó a falra térdelve, ziháló mellel és meredt szemmel néz alá, mig kardjáról és szakáláról csöpög a vér.

A nekibőszült egriek egyre többen rontanak ki a résen a várból, s ott verik már a törököt a holtak között, a bástya alatt.

- Vissza! - kiáltja Dobó a torka minden erejéből.

De a harci zivatarban nem hallják azok a maguk szavát se.

Egy Tóth László nevű közvitéz megpillantja a piros bársony lobogós béget. Neki ugrik. A kezében mordály van. A bég mellére süti. Egy kapás a lobogóhoz. A másik mozdulata, hogy az üres mordályt egy török szeme közé vágja. Aztán visszaugrik a zsákmánynyal, mig vele kijutott öt társát összevagdalják a janicsárok.

Dobó csak azt látja, hogy Veli bég lefordul a lóról, s hogy a basa győzelmi zászlóját magyar ragadta el. Helyet mutat a pihent csapatnak. Balkarjának véres rongyain egyet csavar, s le a réshez rohan. Pető ott áll már gyalog, s a rés előtt álló mozsárágyúhoz emel egy lángoló fahasábot.

A lobogó után tóduló janicsárokat ez a lövés rugja vissza.

- Tölts! - kiáltja Dobó az egyik katonának. Négyen itt maradjatok. Követ! gerendát ide! ha van idő!

S a tüzes fergeteg ujult erővel tombol tovább a bástyán.

XX.

Éva maga maradt a halottal.

Egy percig megkövülten meredt reá, azután megmozdult. A fejére föltette a sisakot; a derekára a páncélt; a karjára a karvértet. A fiú akkora volt mint ő. Beleöltözött a ruhájába.

A fiú kardját rövidelte. Bement a Dobó szobájába, és leemelt a falról egy egyenes, hosszu olasz tőrt. Ráöltötte a markolat szijját a csuklójára.

A hüvelyt ott-hagyta.

Kilódult az ajtón a meztelen tőrrel. Futásnak. Maga se tudva hova. Csak annyit tudott, hogy az ura Zoltayval együtt a külső várat védelmezi. De hogy a palotából merre kell a külső várba menni, azt nem tudta.

A nap már leszállóban volt akkor, de a köröskörül gomolygó füstön át az is csak olyan volt, mint egy tüzes ágyú-golyó, amely függve maradt a levegőben.

A vár térképéről emlékezett, hogy a külső vár keletről sarló alakjában vonul a teknősbéka mellett.

A nap jobb kézt nyugszik, annak hát balra kell lennie.

Tíz szurtos, füstös várbeli katona csörömpölt vele szemben. Futva jöttek. Elől egy tizedes. A katonák jobb karja és jobb oldala fekete a vértől. A vállukon lándsát tartottak. A tömlöc-bástya felé rohantak. Aztán egy tántorgó katona... Az arcából csurgott a vér. Bizonyosan a borbélyokhoz akart menni. Még egy pár bizonytalan lépés, aztán elterült a földön.

Éva pillanatig tétovázott, hogy ne emelje-e föl? De egy második és harmadik halott vagy ájult is hevert ottan. Az a harmadik az egri biró nagyobbik fia volt. Az ablakból ismerte. A mellében nyilvessző állott.

Asszonyok futottak a pince felől. A fejükön fakupák, a kezökben sajtár vagy füles fazék.

Azok is kelet felé tartottak. Éva hozzájuk csatlakozott. Ahogy az istálók mellett elfutnak, egy kis lefelé lejtős alagutban tünnek el. Az alagutban két lámpás ég.

Az a Sötét-kapu. Az köti össze a külső-várkaréjt a felső fallal.

Mikor azon átértek, a porban és füstben dübörgő pokolba jutottak.

A holtak szanaszét hevertek lent a földön, fenn a lépcsőn, az állványokon. Az egyikben Éva megismeri Bálint papot. Hanyatt fekszik a pap. A sisak nincs a fején. Nagy fehér szakála piros a vértől. A kezében most is ott a kardja.

Éva egy buzogányt kap fel a földről, és felrohan a lépcsőn. A viadal szinte birokkal dübörög már. A katonák a falon állva taszigálják vissza a törököt. Egy asszony égő gerendavéget sujt le a magasból. Egy másik tüzes furkót lóbál meg, és csapja a török nyaka közé. Káromkodás, Jézus-kiáltás, Alláh-üvöltés, lábak dobogása, zuhogás, csattogás mindenfelé.

A bástyán két ágyú dördül el egymás után.

Éva a lövésre odapillant. Az urát látja, amint a füstölgő kanócot tartja, s lefelé mereszti a szemét, hogy a lövésének a hordását nézze.

Öt vagy hat párkányon maradt törököt levernek, aztán egy percnyi szünet következik. A katonák valamennyien hátrafordulnak, és torkuk szakadtából kiáltják:

- Vizet! Vizet!

Egy sisakos vén katona éppen Éva mellett kiált a fal-omladék egy kiálló kövéről. Az arcán harmatként gyöngyözik a véres verejték. A szeme alig látszik ki a vérből.

Éva megismeri az apját.

Elkapja a kupát az egyik asszonytól, és odanyujtja neki. Tartja, segít neki.

Az öreg issza mohón. Piros egri óbor van abban, nem víz.

Az öreg nagyot húz belőle. A bajuszáról csurog a bor, mikor elveszi a szájától, s utána szakad egyet a lélekzete.

Éva látja, hogy a jobb keze lángol az öregnek. Nem csoda: fából van csuklóig; bizonyosan a szurkos szalma kapott belé. Az öreg nem is látta.

Éva ledobja a kupát és buzogányt, és az öreg karjához kap. Tudja, hogy hol van felcsatolva a fakéz. Gyors ujjal oldja fel a csattot, s a fakéz repül a török közé.

Az öreg pedig fogja a kardját, és a bástyán kihajolva sujt ujra balkézzel egy rézholdakkal kivert nádpaizsra.

Éva tovább rohan az ura felé. Itt-ott egy halottat kell átugrania. Itt-ott egy égő csóva repül el a szeme előtt. Itt-ott egy golyó csattan előtte, mögötte a falba. A vitézek azonban mind isznak. Csak vizet kérnek, s az is nektár lett volna nekik. A bor? mintha isteni erőt innának magukba!

A lent kavarogva kiáltozó törökök zajába belerecseg a Zoltay kiáltása:

- Most gyertek kutyák! Hadd izenek Mohamednek a paradicsomba!

S rá egy perc mulva csak ennyi:

- Jóéjszakát!

A török, akinek ez szólt, bizonyosan elfelejtett neki visszaköszönni.

- Iléri! iléri! - hangzik a jaszaulok üvöltése szakadatlanul.

S új sokaság, új létrák, új pajzsok nyüzsögnek a holtak dombján.

- Alláh! Alláh!

Éva megtalálja végre Gergelyt, amint egy puskaporral töltött hordócskát gyujt meg, s vettet le a magasból.

Aztán a sisakját a földre csapja. Ugrik egy asszony elé. A kupát elragadja tőle, s iszik oly mohón, hogy két oldalt kétfelé locsog a száján a piros bor.

Éva a maga borát egy másik katonának nyujtja. Ott is hagyja a kezében. A sisakért fordul, de amint lehajlik érte, szurokfüst csap a szemébe. Mikorra kikönnyezi, Gergelyt nem látja sehol.

Ahogy jobbra balra néz, körülötte a katonák hirtelen leguggolnak.

Lent a tüfenkcsik sortüze dördült el, alig tíz ölnyire a faltól. Éva sisakját megcsapta egy golyó, meg is repesztette.

Éva megtántorodott, s percekig tartott mig ujra erőhöz tért.

Lent pokoli zene-harsogás, s dobok duhogása, berregése.

Egy hosszunyaku jaszaul éles torokkal üvölti a fal alatt:

- *Já ájjuhá!* (Ide!)

A had kevert már odalenn. A janicsárok helyére a bőrsapkás azabokat és piros sapkás akindsiket hajtották.

Egy fehér-ruhás dervis, aki azonban sisakot visel a teveszőr süveg helyett, lobogót ragad a kezébe, és *iléri! iléri!* - üvöltéssel indul közöttük, tíz öreg janicsártól környezve, a falak ellen.

A derviseket nem szokták lőni a miéink, de hogy annak sisak volt a fején, s kard a kezében, lőttek reá. Magára vonta Éva figyelmét is.

Szél támadt. Elfujta a füstöt, s lobogtatta a háromgombos boncsokot a dervis kezében. Amint a vár felé fordult, Éva látta, hogy a dervis félszeme be van kötve.

- Jumurdsák! - sikoltotta tigrisharaggal.

S a kezében levő buzogányt sárga villámként röpitette le a magasból.

A buzogány túlrepült a dervis fején, és mellen talált egy janicsárt. A dervis meghallotta a sikoltást, és fölpillantott. Ugyanekkor a bástyáról újra beledördült az ágyú a katonaságba, s a dervist a csoportjával lángsugár és füst boritotta el.

Mikorra a füst eloszlott az árokból, a dervisnek nyoma se volt ott. De azért a falak megteltek a fölfelé rugaszkodók csapataival.

Már nemcsak létrán jönnek. Egy fehérsapkás janicsár megindul csak úgy létra nélkül a várfal kiálló kövein fölfelé. Kőről-kőre! A keze mindenütt talál kapaszkodót, a lába mindenütt rést, ahova bedughatja. A gerendák közt meg éppen könnyü fölfelé jutnia. Követi a másik, harmadik, tíz, husz, száz vállalkozó. Mint a bodobács bogarak tavaszszal, mikor ellepik a falak napos oldalát. S végighosszat a külső vár falán kapaszkodnak, másznak fölfelé. Egyik-másik kötél létrát is visz. Bekapcsolja egy-egy alkalmas kőbe, s az alant állók azonnal megindulnak rajta.

Gergely a bástyáról a romlásra fut.

Hajadonfővel van. A kezében lándsa. Az arca puskaportól fekete.

- Sukán! - orditja egy vértől lepett kopjával küzdő alaknak, - van-e még szurok a pincében?

A hangja rekedtes. Az öregnek csaknem a füléhez hajol a kérdéssel.

- Nincs! - feleli Sukán. Egy hordó gyanta van ott. Jó lesz az?

- Hozassa tüsténT a Perényi-ágyúhoz!

Az öreg mellett ott küzd Imre deák. Leteszi a kópját és elrohan.

- Vitézek! - kiáltja Gergely. Szedjük össze az erőnket!

Tulnan visszhangként csap át a Zoltay szava:

- Ha most visszaverjük őket, nem mernek többet jönni!

- Tüzet! tüzet! - kiáltják másfelől.

Az asszonyok rúdra öltött üstökben cipelik a forró ólmot, és forró olajat.

Vas Ferencné egy lapát parázszsal fut fel a falra, s aláforditja a törökre. De ugyanekkor a lapát is kiesik a kezéből: golyótól elcsapott kődarab ütötte halántékon. Neki esik háttal egy oszlopnak s elrogyik.

Egy csupa-füst testes asszony lehajol érte. Egy szempillantással látja, hogy vége van. A másik pillantása a Vas Ferencné mellett heverő bástyakőre esik. Felkapja a követ, és a falhoz siet vele. Egy golyó mellben találja. Elbukik.

- Anyám! - sikoltja egy pirosszoknyás leány.

De nem borul az anyjára, hanem előbb fölkapja a követ amit az elejtett, és lezuditja ugyanott, ahol az anyja akarta.

A kő két törököt sújtott agyon. Csak mikor ezt látja, fordul vissza az anyjához, és felöleli, lecipeli az állás lépcsőin.

A füsttengerben lent egy csapat teknős-béka paizs közeledik. A pajzsok alatt nem lehet látni az akindsikat, olyan szorosan jönnek egymás mellett.

- Vigyázzunk vitézek! - hangzik a Gergely szava.

- Vizet! Tüzet! - kiáltja Zoltay. Amott, amott! A falon is másznak létra nélkül!

Egy bádoggal bevont tárgy emelkedik ki a sáncból. Négy piad szalad vele a falhoz. A létrán állók elkapják s a fejük fölé vonják. Aztán jön a többi tárgy. Valamennyi bádoggal van bevonva, hogy a védők csáklyával le ne szaggathassák a tetejét.

- Forró vizet! - kiáltja hátra Gergely. Sokat!

Éva hozzáugrik, és a fejére nyomja a sisakot.

- Köszönöm Balázs! - szól Gergely. Dobó küldött?

Éva nem felel. Lerohan a bástyáról forró vizért.

- Vizet! Forró vizet asszonyok! - kiáltja torka erejéből.

Ezalatt fenn a bádoggal bevont tárgyak egymáshoz csatlakoztak. Alája beugráltak a könnyü ruháju falmászók. Némelyik félig meztelen, de így is csurog róla az izzadság. A fejüket nem neheziti sisak. Az övükből kidobáltak minden nehéz fegyvert. Csak a karjukon lóg szijjra kötve a görbe éles kard.

Széles vastetőzetté vált a sok összecsatlakozott tárgy. Az agák közül is ugráltak alája. Dervis bég is átszökken az árkon, s hozza a félholdas boncsokot.

Mikorra Éva visszatért, hogy Gergely mellett legyen a nagy füstben embert se lát, csak röpködő piros nagy lángokat, s lángban és füstben a kardok fehér meg-megvillanását.

- *Alláh! Alláh!*

- *Bum! bum! bum!* - az ágyuk.

A füst még sürübb, de hirtelen felszáll a védők feje fölé, mint a gömbölyded hullámokba szedett fehér ágymennyezet. S tisztán látni, hogyan villognak fölfelé a török fegyverek, lefelé a magyar fegyverek.

- Vizet, vizet! - kiáltja Gergely.

Látni, hogy lent az ércfödél emelkedik. Mázsás köveket zuhognak le a falról. Az ércfödél elnyilik és elnyeli a követ. Aztán ismét összeáll.

- Forró vizet! - kiáltja Zoltay is odarohanva.

Gergely ahogy meglátta Zoltayt, le az ágyúhoz ugrál.

A gyanta már ott várja egy félfenekü hordóban.

Gergely feldönti a hordót, és szól a pattantyusoknak:

- Tömjétek az ágyúkba, amennyi beléjök fér! Verjétek be, hogy porrá zuzódjék! Kevés fojtást rá!

A falról akkor zuditották le a forró vizet!

Ahova a kő nem tudott eljutni, a forró viz eljutott. A tárgyak egyszerre meginogtak, és szétlazultak. Alólok *ej vá!* és *meded!* vonitással ugráltak ki a törökök.

A bodobácsok a falon maradtak. Azokra Gergely rálő egy mozsár-ágyúval. De még mindig maradnak a falon. Gergely feléjök rohan az ágyu-döröklővel.

- Gergely! - hangzik a Pető szava.

- Itt vagyok, - feleli Gergely rekedten.

- Ötven embert hoztam. Elég?

- Hozz még amennyit lehet! Rakasd lent a tüzet, és tíz ember hordjon mindent.

A tüfenkcsik ujabb lövése a mozsár-ágyú füstjével egybekavarodik s elfátyolozza a falat egy percre. Ezt a percet a könnyü öltözetü falmászók arra használják fel, hogy újra elboritják a létrákat.

Gergely visszarohan az ágyuhoz.

- Meg van már töltve? - kérdezi.

- Meg, - feleli az öreg Kocsis Gáspár.

- Tűz!

Az ágyú lobbot vet, eldurran.

A gyanta húsz-öles lángoszlopként lövellik lefelé belőle. Még azok a törökök is leugráltak a falról, akiket az ágyúnak csak a szele ért.

A fal letisztulását a jaszaulok és tisztek dühös orditása követte.

A bástyáról látni lehetett, hogy fut el a faltól minden katona. Azab, piad, müszellem, deli, szpáhi, gureba, akindsi, mind összekeveredve rémülettel fut a sáncok felé. És látni lehet mint tartóztatja fel őket a sok jaszaul, a sok aga. Már nem is korbácscsal, hanem karddal verik vissza a futásnak indult sokaságot. Azok véres fejjel, dühtől tajtékozva kapják fel ujból az ostromlétrákat, s most már egyenesen a magyar ágyúk falára rohannak.

A dervis vezeti őket. Ő lobog elől. A drága boncsokot a foga közé szoritva, paizs nélkül rohan fölfelé.

A szomszéd létrán is egy aga mászik elől, egy nagy testü óriás. Turbánja akkora, mint a gólyafészek. Kardja akkora, mint a hóhérbárd.

Gergely körülpillant, s ujra ott látja maga mellett a követ emelő apródot. Emeli a nagy épületkövet az apród, s lezuditja.

- Balázs! - mondja neki Gergely, - eredj innen!

S rekedt hangja a két utolsó szóban csengővé válik.

Balázs nem felel. Az az olasz kard van a kezében, amelyet a szobából kihozott. Oda hirtelenkedik vele a létrához, amelyen a dervis jön fölfelé.

Gergely lepillant.

- Hajván! - kiáltja a felbukkanó óriásra. Oh te barom! te bivaly! - folytatja törökül. Hát te azt hiszed, hogy nem fog a fegyver!

A török megdöbben. Széles nagy ábrázata megkövülten mered Gergelyre.

Ezt a pillanatot használja fel Gergely. A kezében levő lándsát a töröknek a szügyébe veti.

A török egyik kézzel a lándsába markol, másikkal iszonyu csapást mér Gergelyre. De a csapás a levegőt éri, s a nagy test hanyatt-zuhanással esik egy bádog tárgyra.

A dervis ezalatt följutott.

Lándsaszúrását fejének félrekapásával kerüli el Éva. A következő pillanatban végig vág a dervisen, s a kapaszkodó balkart találja el.

A dervis karján kétfelé esik a fehér gyapjuruha, de kivillanik alóla a ragyogó dróting.

Egy szökemléssel a falon terem. A szijjon lógó kardot a markába forditva, rohan Évára.

Éva hátrább ugrik két lépést. A kardot mereven maga elé tartja. Kikerekedett szemmel várja a rohanást.

De a török régen járja a halál iskoláját: látja, hogy tőrrel s nem karddal áll szemben. Tudja, hogy a kinyujtott hosszu tőrbe nem jó belerohanni. Egy toppanással megállitja magát, s a tőrre sujt, hogy félrecsapja, s hogy egy másik vágással az apródféle legénykét küldje a lelkek világába.

De Éva is ismeri ezt a vágást. Gyors kört villant alólrul fölfelé a tőre s elkerüli vele a török kardot. Mikorra a török másodikat akar sujtani, már becsuszott Éva tőre a hóna alá.

A dróting mentette meg a törököt. Az acél szemek ropogtak, de a dervis ugyanekkor vágott, s a kardja fejen találta Évát.

Éva ugy érzi, mintha szétroppant volna a feje. Szeme előtt megsötétül a világ. Lába alól mintha elhúznák a földet. Karját a szeme elé emeli, és eszméletlenül dől el az ágyú mellett.

XXI.

Mikor Éva felocsudott a kábulatából, csend volt körülötte. Hol van? - nem tudta. Néz. Eszmélkedik. Düledezett gerenda-épület... A gerendák között tiszta holdas ég, s fehéren ragyogó csillagok... A derekát fájón nyomja valami kemény. A feje is valami hideg nedvességben...

Fásult kézzel nyúl a dereka alá. Kőporra tapint, s egy almányi vasgolyóra.

Akkor egyszerre megtisztázódott előtte minden.

Csend van. Tehát vége a harcnak. Vajjon ki az úr a várban? A török-e vagy a magyar? Az emelvényen egy őrnek egyforma dobbanásu, lassu járása hallatszik: egy, kettő, három, négy...

Éva föl akar kelni, de mintha ólomból volna a feje. Annyit mégis lát e mozdulattal, hogy a bástya közelében van, s hogy mellette egy asszony fekszik arcra borultan, s egy katona, akinek nincsen feje.

Irgalom Istene, ha a török az úr...

A gerendákon át lámpafény vöröslik. Emberi lépések közelednek. Rekedt férfi hang hallatszik:

- Az apródot vigyük-e előbb, vagy az asszonyt?

Oh hála Istennek: magyar a beszéd.

- Mind a kettőt, - feleli a másik.

- Mégis az apród...

- Vigyük hát az apródot. A kapitány úr még fenn van.

S megálltak Évánál.

- A palotához vigyük, vagy a többi közé?

- A többi közé. Halottnak ez is csak olyan halott, mint a többi.

Megfogta egyik lábtul, másik a hóna alatt és ráemelték a saroglyára.

Éva megszólalt:

- Emberek.

- Nini, hát él az ifiur? Hálistennek Balázs úrfi! Akkor a palotába vigyük.

- Emberek, - rebegte Éva, - él-e az uram?

- Él-e? hát hogyne élne! Most kötik a borbélyok a lábát a kapitány úrnak.

- Gergely hadnagyot kérdem én.

- Gergely deák urat?

És meglökte a társát.

- Félrebeszél.

Az ember azzal a markába köpött. Megfogták a saroglya két végét, és fölemelték.

- Emberek! - szólt Éva szinte kiáltva, - feleljetek nekem: Él-e Bornemissza Gergely főhadnagy úr?

Hogy ilyen parancsoló hangon szólott, a két ember csaknem egyszerre felelt:

- Él hát.

- Sebesült-e?

- Keze, lába.

- Vigyetek hozzá!

A két paraszt megállt.

- Hozzá?

Az egyik fölkiáltott az őrnek:

- Hé, vitéz! Hol a Gergely hadnagy úr?

- Mit akartok? - hangzott alá a Gergely hangja.

- Balázs ifiur van itt tekintetes uram. Valamit akar mondani.

A lépcsőn közeledő lassu lépések hangja. Gergely jön sántikálva. Lámpás van a kezében. A lámpásban gyertya ég.

A lépcsők alján megáll és szól valakinek.

- Lehetetlen, hogy holnap harc legyen. Annyi a halott, hogy két napig se birják eltakaritani.

A lámpás közeledik.

- Vegyétek le a sisakomat, - mondja Éva.

A paraszt a csathoz nyul az asszony álla alatt.

Gergely akkor ér oda.

- Szegény Balázskám, - mondja. Node csakhogy élsz.

A paraszt lecsatolja, levonja a sisakot. Éva fejébe égető fájdalom nyilallik belé.

- Jaj! - kiáltja csaknem sikoltva.

Mert beleragadt a sisak bélése a vérbe, és hajba, s a paraszt bizony nem tudta, hogy a fején a seb a fekvőnek.

Gergely letette a lámpást, és az asszony fölé hajolt.

Az asszony látta, hogy még most is olyan kormos a Gergely arca, mint volt. A bajusza, szakála, szemöldöke le van égve. A jobb keze vastag kötésben.

De az ő arca is felismerhetetlen volt. Annyi vér és annyi korom volt rajta. Csak a szemefehére látszott ki a véres, füstös arcból.

Gergely idegein ugyanaz a meleg áramlás futott végig, amit akkor érzett, mikor a kerék dolgában járt, s a palota ablakában ugyanezeket a szemeket látta.

S a két szempár egy pillanatig egymásra irányult.

- Gergely! - szólalt meg ekkor az asszony.

- Éva! - kiáltott Gergely megrendülve. Éva! Éva! Hogy kerülsz te ide!

S mivelhogy összecikázott az agyában mindaz, amit a gyermekéről hallott, s mindaz, amit az apródnak vélt alak viseletében látott, megértette a legkeserűbbet a kérdés pillanatában. A könny kicsordult mind a két szeméből, és végigfutott puskapor-füstös orcáján.

- Oh te szegény jó asszonykám!

XXII.

Arra a borzalmas ostromra háromnapi halotthordás következett. A dervisek és fegyvertelen azabok hordták a halottakat.

Ember emberen hevert a falak alján. Az árkokban a vértől akkora volt a sár, hogy néhol gerendapallót tettek át rajta, hogy járhassanak. S a holtak körül szétszórt és darabokra tört pajzsok, boncsokok, kardok, dárdák, puskák mindenfelé.

Éjjel-nappal hordta a török a halottait. Csupán a külső vár falai alól nyolcezer halottat kellett elvinniök. Csak harmadnapra tisztult el az utolsó halott is, amikor már a hollók le-leszálló csoportjait puskával kellett elriasztgatni.

De bent is nagy volt a veszteség. Márton pap, az ostrom után való délelőttön egyszerre háromszáz halott fölött énekelte el az *Absolve Dominet*.

A háromszáz halott ott feküdt hosszu sorokban a közös sirgödör körül. Középen Bálint pap egyházi ingben, feszülettel, stólában. Mellette Cecey fejetlenül. Nyolc hadnagy. Balázs apród az anyjával, Szőr Máté a maklári molnár, Gergely a felnémeti kovács, Gasparics, Vas Ferencné, Baloghné, asszonyok, leányok, megismerhetetlen arcu, csonka és véres halottaknak nagy és csendes sokasága. Néhol csak egy fej. Néhol csak egy kar. Néhol csak egy véres ruha s benne egy sarkantyus csizmás láb.

A temetésen ott voltak a megmaradt tisztek. Maga Dobó is hajadonfővel, kezében tartva a vár zászlaját.

Mikor a pap beszentelte a halottakat, Dobó megszólalt, s beszélt el-elcsukló hangján a visszafojtott sirásnak:

- Levett sisakkal állok előttetek, vérben és tűzben, szent halállal meghalt vitéztársaim. Lelketek már ott van a csillagokon tul az örök hazában; porotokat áldja a jelen és a maradék. Meghajtom a vár zászlóját előttetek ti megdicsőült hősök. A hazáért haltatok meg. Istentől várjátok jutalmatokat. Isten veletek! Az örökkévalóság világosságában, Szent István királyunk orcája előtt találkozunk!

Csak egy csusztató deszkán, koporsó nélkül bocsátották alá a halottakat, a közös sirverembe.

Az égből fehér pelyhekben szállinkózott első jelentkezése a korai télnek.

*

Vasárnap, október 16-án Dobó délután aludt egy órát, s amint kiheverte az álmot a szeméből, lóra ült és a Sándor-bástyára lovagolt.

A várbeliek már akkor nem is épitettek, csak a réseket állták.

Hideg őszi borult idő.

A török ágyúk szakadatlanul dörögnek.

- Eredj Kristóf fiam, - mondotta Dobó az apródjának, - nézd meg a Bolyky-bástyát, mit csinálnak ott? Én innen az ókapuhoz megyek.

Kristóf - a félszemén neki is fehér-kendős kötés, - lóra ült. A sötétkapunál oszlophoz kötötte a lovát, s gyalog futott be. Aztán végig a falon Bornemisszához.

Az egyik szakadékon át ágyúgolyó csapta meg. Csak lefordult a falról a kőtörmelékes deszkákra.

Az őr kiáltott Zoltaynak:

- Főhadnagy úr! A kis apród elesett.

Zoltay megdöbbenve hágott fel a falra. Látta a fiú mellvasán a nagy véres horpadást. A katona mellette térdelt, s hogy a fiú feje a mellére hanyatlott, lecsatolta a fejéről a sisakot.

- Eredj tüstént a főkapitány úrhoz, - mondotta Zoltay a fiút magához ölelve. Jelentsd neki.

A fiú még élt. Arca fehér volt, mint a viasz. Szomorúan nézett Zoltayra, s rebegett:

- Jelentse, hogy meghaltam.

S azzal egyet sóhajtott és csakugyan meghalt.[8]

*

A következő napon nem ágyúszóra virradtak. A sátorok ott fehérlettek a halmokon és hegyoldalakban, de törököt nem lehetett látni.

- Vigyázzunk! - mondotta Dobó, - nehogy valami csel érjen bennünket!

[8] Istvánffy és az ő nyomán a történetirók hibásan irják, hogy Tarjáni Kristóf fejéről lőtték le az aranyos sisakot. Tinódi a két apródot világosan megkülönbözteti, s megírja, hogy Kristóf apród a Bolyky-bástyához futtában esett el.

S a föld szine alatt az üregekhez, fenn meg a szakadékokhoz állitotta az őrségeket.

Mert nem igen lehetett már a fal tetején állni sehol. A vár olyan volt, mint az egér-rágta mandula-torta. Magától is omlott már néhol a fal, ha fölül ráléptek.

Ahogy nézegetik a török sátorok különös csendességét és néptelenségét, egyszercsak azt mondja valaki, úgy vélekedésképpen:

- Elmentek...

Mint a sebesen harapódzó tüz a száraz avaron, ismétlődik a szó szanaszét a várban:

- Elmentek! Elmentek!

S egyre hangosabb örömmel.

- Elmentek! Elmentek!

Azonban a tisztek senkit sem eresztettek ki a falak közül.

Nap fölkelte után negyedórával egy asszonyt jelentettek az őrök. A fejére borított fekete selyem-feredséről látszott, hogy török asszony.

Maklár felől jött. Öszvéren ült. A magas kápáju nyeregben előtte egy kis magyar gyermek. Az öszvért a kantárnál fogva egy tizenöt éves szerecsen fiú vezette.

Kaput nem nyitottak az asszony előtt. De hogy is nyitottak volna, ha kapu nem volt?

Az asszony belovagolt a kapu mellett a szakadékon. Magyarul nem tudott, hát csak ezt a szót kiáltozta:

- Dobó! Dobó!

Dobó a kapuomladék tetején állva bámult a város felé. A török nőt látta jönni. S azt is mingyárt gondolta, hogy ez az asszony a kis Szelimnek az anyja. Mégis, hogy a nő az ő nevét kiáltotta, lesántikált az omladékról.

Az asszony leborult a lábához. Azután ujra fölemelte a fejét, s térden maradva nyujtotta feléje a magyar gyermeket.

- Szelim! Szelim! - mondotta a két kezét könyörgőn összetéve.

A magyar gyermek hat éves forma volt. Barna arcu kis okos szemü fiú. A kezében fából faragott lovacskát tartott.

Dobó rátette a kezét a fiú fejére.

- Hogy hínak fiam?

- Jancsinak.

- Hát a másik neved?

- Bojnemissza.

Dobó az örömtől megrezzenve fordult a Sándorbástya felé.

- Gergely! Gergely! - kiáltotta. Fussatok hamar Gergely hadnagy úrhoz.

De már akkor Gergely rohanvást rohant a bástyáról.

- Jancsikám! Jancsikám! - kiáltotta könnyes szemmel.

S majd megette a gyermeket.

- Jer, anyádhoz!

A török asszony tiz körömmel ragadta meg a fiucskát. Megragadta mint a sas a bárányt.

- Szelim! - kiáltotta kikarikásodott szemmel, - Szelim!

Látszott rajta, hogy kész széttépni a gyermeket, ha a magáét meg nem kapja.

Egy perc mulva lobogó alsószoknyában sietett Éva a palotából. A feje a homlokán át be volt kötve fehér kendővel, de az arca örömtől piroslott. Kézen futtatta maga mellett a kis török gyermeket. A kis Szelim a szokott török ruhájában volt, s nagy karaj kalácscsal futott Éva mellett.

Mind a két anya kitárt karokkal röppent a maga gyermekéhez.

Az egyik azt kiáltotta:

- Szelim!

A másik azt kiáltotta:

- Jancsikám!

S letérdeltek a gyermekükhöz. Ölelték, csókolták.

S amint a két asszony ott térdelt egymással szemben, egyszercsak összepillantottak, s kezet nyujtottak egymásnak.

XXIII.

A török csakugyan megszökött.

Varsányi, aki az asszony után egy órára jelent meg a várban, elmondta, hogy a basák még egy ostromot akartak, de a janicsárok mikor ezt tudatták velök, a basák sátora elé csapkodták le a fegyvereiket. S dühösen kiáltozták:

- Nem harcolunk tovább! Ha mindnyájunkat felakaszttattok is, nem harcolunk! Allah nincs velünk! Allah a magyarokkal van! Isten ellen nem harcolunk!

Ahmed pasa ott a sereg szine előtt sirva és a szakálát tépve szidta Ali pasát:

- Alávaló nyomorult! - üvöltötte a szeme közé. Rossz akolnak mondtad Eger várát, juhoknak a bennök levő népet! Most vidd a császár elé ezt a gyalázatot magad!

És csak a kérlelő bégek közbevetődésén mult, hogy a két pasa össze nem verekedett a hadsereg színe előtt.

A tisztek között is nagy volt a hiány. Veli béget ágyon vitték el a harctérről, Dervis béget is félig agyonverten találták meg éjjel a falak alatt.

Olyan elkeseredés vett erőt a török hadon, annyi volt a tűztől s fegyvertől sebesült, hogy mikor a pasák kiadták a topcsiknak a visszavonulásra való parancsot, a többi még a reggelt se várta be. Ott-hagyták a sátorukat, podgyászukat s utnak eredtek még éjjel.

Varsányi szavára mennyországi öröm szállotta meg a várbelieket. Az emberek táncoltak. A süvegüket a földhöz csapkodták. A török lobogókat kitűzték. Az ágyúkat kilőtték.

Márton pap a mindig nála levő kézi keresztet az égnek emelte, s az öröm őrjöngő hangján üvöltötte:

- Te Deum laudamus!

S térdre csuklott, földre borult; csókolta a keresztet.

A harangot kiemelték a földből. A gerendát, amelyen függött, két oszlopra tették. A harangot megkonditották.

Bim-bam-bim-bam!... szólt vigan a harang, s ahogy Márton pap a piac közepén a keresztet tartva énekelt, köréje térdelt a nép, maga Dobó is.

Még a sebesültek is elővánszorogtak a zugokból és földalatti termekből, s odatérdeltek a többi mögé.

Azonban Nagy Lukács egyszercsak nagyot ordit:

- Utánok! azt a kutya irgalmát Mahomednek!

A fegyveres népnek Dobóra villan a szeme. Dobó beleegyezőn bólint.

Nosza, ahány ló van a várban, arra mind katona ugrik. Ki a várból. Elrugtatnak Maklár felé a török után.

A gyalogosok is ki a várból a gazdátlanul maradt sátorokba. S hordják be szekereken.

Estére valamennyi lovas zsákmánynyal rakodottan tért vissza a várba.

A vár népéből háromszáz halott pihent már lenn a közös sirban, s nyolcszáz sebesült feküdt még szanaszét szénán szalmán a vár belsejében.

A főtisztek is mind sebesültek. Dobó, Bornemissza, kezén lábán; Zoltay fekszik; Mekcsey tetőtől talpig a sebek és ütések gyüjteménye, Fügedy három fogával áldozott Mahomednek. Buzogánynyal ütötte ki valamelyik török. De vigan szenvedte, mert a fájósat is kiütötték.

És seb nélkül nincs a vár népe között se férfi, se asszony. Azaz hogy mégis van: a cigány.

Sukánnak az utolsó jelentése igy hangzott:

- Nagyságos főkapitány uram, jelentem, hogy a várba lőtt nagyobbfajta ágyúgolyókat mind összeszedtük, és megolvastuk.

- Mennyi?

- Hát ha azt nem számítjuk, ami még itt-ott a falakban van, öt hiján tizenkétezer.

Befejezés.

Mikor az ostrom előtt Dobó segitséget kért a szikszai gyüléstől, ezt felelték neki, illetőleg Mekcseynek, aki Dobót képviselte:

- Ha elegen nem voltatok, minek maradtatok a tisztségben! Ha megettétek a koncát, igyátok meg a levét is!

A két kapitánynak az volt erre a válasza, hogy az ostrom után mind a kettő letette a tisztséget.

Egész Európa tapsolt és ujjongott a győzelem hallatára. Rómában a pápa Tedeumot misézett. A királyt mindenfelől üdvözlő levelek magasztalták. A töröktől elfoglalt és Bécsbe küldött zászlóknak csodájára jártak a bécsiek. (Az Ali pasa bársonylobogója bizonyára ma is ott van a Habsburgok egyéb győzelmi jelvényei között.)

A király leküldötte Egerbe Sforzia Mátyás főkapitányt, hogy Dobót és Mekcseyt maradásra birja. De biz ők hajthatatlanok maradtak.

- Kötelességünket teljesítettük, - felelte Dobó. Bár *mindenki* teljesítette volna! Adja át őfelségének tiszteletünk és hódolatunk kifejezését.

A király azután Bornemissza Gergelyt nevezte ki Dobó helyére Egervár főkapitányának.

Vége.